

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

U d v a l g

af

Gamle Danske Domme,

afsagte

paa Kongens Retterting og paa Landsting.

Tredie Samling.

(Fra Aaret 1563 indtil 1580.)

Udgivet med oplysende Anmærkninger

af

Dr. J. L. A. Kolderup-Rosenvinge,

Medlem af den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler, og af Directionen for Pastoral-Seminariet,
ord. Professor i Lovkyndigheden ved Kjøbenhavns Universitet, extraordinair Assessor i Højesteret, Ridder
af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, Medlem af det Kongelige Videnskabernes Selskab.

Kjöbenhavn.

Paa det Kongelige Videnskabernes Selskabs Bekostning

trykt hos E. C. Löser, store Helliggeiststræde 153.

1845.

Fortale.

Denne tredie Samling af gamle danske Domme, der, ligesom de to foregaaende, skyldes det Kongelige Videnskabernes Selskabs Understøttelse, indeholder 95 Domme, afsagte paa Kongens Retterting eller paa Herredage, og 29 Landstingsdomme, fra Aaret 1563 indtil 1580. De sidste ere alle tagne af de Haandskrifter, som jeg har omtalt i Fortalen til 1ste Deel S. xviii; af de første ere 84 tagne af de saakaldte Rigens Dombøger, 3 af originale Domsacter i det Kongelige Geheime-Archiv, og 8 af de i ovenmeldte Fortale anførte Cancelli-Registranter (Register over alle Lande, Tegnelser over alle Lande, Sjellandske Tegnelser (1), hvoraf Hr. Justitsraad og Committeret *Jacobsen* har havt den Godhed at meddele mig sine Afskrifter.

De af Rigens Dombøger, som ere blevne benyttede, ere 4: den første (J.) er omtalt i 1ste Deel, Fortalen S. xvii; den anden, som jeg har citeret under Bogstavet S., er en Foliant, som indeholder Domme fra Slutningen af Aaret 1567 indtil 1570, og har til Titel: „Danmarckis Riigis Register paa Domme, som gangen ere under *Axiill Urne*, Danmarckis Riigis Cantseller, fran then 18 Augusti Anno 1567, hand samme Befaling annamide, som epترفølger, under Koning *Frederiich thenndt Anndenn*“. De to første Domme ere afsagte paa Kjöbenhavns Slot, og den ene af disse i Kongens Nærværelse; dernæst følge 3 Domme, afsagte paa Hald, ligeledes i Kongens Nærværelse; derpaa endnu 10 Domme fra 1567, afsagte af følgende efter Kongens Befaling i Viborg forsamlede Mænd, „til at forhøre hvis Sager, Trette oc Uenighed, som her udi Rette steffnet var met Konn. Matt. Steffninger“, nemlig *Otto Krumpen*, *Oluf Munk*, *Jörgen Rosenkrands*, *Axel Urne*, *Axel Juul* og *Palle Juul*. For Aaret 1568 indeholder Dombogen 32 Domme, nemlig 6 afsagte paa Retterting i Kjöbenhavn, Odense og Roeskilde, 6 afsagte i Kjöbenhavn i Kongens Nærværelse i Mai Maaned, 15 paa

(1) Nærmere Underretning om disse findes i *Jacobsens Fremstilling* af det danske Skattevæsen under Kongerne *Christian III.* og *Frederik II.*, Fortalen v-vi.

IV

Herredagen i Kjöbenhavn i September og 5 paa Retterting i Roeskilde i November. Paa den kjöbenhavnske Herredag i September anföres som Tilstedeværende af Rigsraadet: *Peder Oxe, Johan Friis, Börge Trolle, Oluf Munk, Holger Rosenkrands, Peder Bilde, Erik Rosenkrands, Otto Brade, Jörgen Rosenkrands, Björn Kaas, Björn Andersen og Axel Urne*, (2). Fra Aaret 1569 findes 24 Domme, 2 fra Januar Maaned, daterede Odense, 8 fra April, afsagte i Kjöbenhavn, hvoraf 7 i Kongens Nærværelse, 3 fra Juni i Odense, 10 paa Herredagen i Kjöbenhavn i August, hvoraf 7 afsagte i Kongens Nærværelse, og endelig een afsagt i Odense i October Maaned. Fra Aaret 1570 forekomme 19 Domme, 10 paa Herredagen i Kjöbenhavn i Marts Maaned, 3 afsagte i Odense i Mai Maaned og 6 i Kjöbenhavn i Juli og August, hvoraf een i Kongens Nærværelse. Under den sidste Dom, dateret d. 10de August, er tilföjet den Notits: „*Azell Urne tackit aff sin Rigens Cancellers Befaling i Nykiöbing udi Falster thend 16 Novembris 1570.*“ Og hermed ender den beskrevne Deel af Protocollen, der neppe udgjör den Fjerdedeel af samme. Det sees iövrigt af Dombogens anförte Begyndelse, at *Axel Urne* allerede har været Rigscantsler fra 18 August 1567 (3); den ovenfor anförte Dombog J. ender med en Dom, dateret Torsdagen efter Söndagen Judica (femte Söndag i Faste) 1566, og er uden tvivl den sidste Döm, der er afsagt medens *Anton Bryske*, som döde i dette Aar paa Langesö (4), var Rigscantsler, da Dombogens Begyndelse henviser til ham som Rigscantsler og Resten af Bogen, næsten dens halve Deel, efter den nævnte Dom er ubeskrevet, hvilket ligeledes, som bemærket, er Tilfældet med Dombogen S. efter *Urnes* Afgang fra Rigscantsler-Embedet; hvem der har beklædt dette i Mellemtiden fra 1566 i Fasten indtil 1567 i August, eller om det maaskee i den Tid har henstaaet uhesat, veed jeg ikke, da jeg for dette Tidsrum ikke har kunnet finde nogen Protocol. Den 18de November 1570 blev *Eiler Grubbe* til Lystrup Rigscantsler, og med ham begynder den tredje

Dombog (R.), en pagineret Foliant, som har följende Titel: „Danmarckis Register paa Domme, som gaaenue erre under Konning *Frederich thend Andenn &c.* viid *Eüller Grubbe*, Danmarckis Riigis Cantzeler, frann thenn 18 Novembris Anno 1570, hand samme Befallingh anuammede, som her epherfölger, och thil thend 9 Augusti Anno 1576, och findis udi thenn samme Bog saavell the Domme, som udgangne erre epher Konn. Matt. egue Steffninger, som the, ther udgangen erre under Rigens Steffninger.“ Paa Foden findes Skriverens Navn *Abram Jensen*, med Tilföjelse af to Bogstaver, hvoraf det förste

(2) Paa Listen over samtlige Rigsraader i det följende Aar 1569 i *Schlegels* Samml. z. dän. Gesch. II. 173 findes, foruden de Anförte, *Frands Brockenhuus, Peder Skram* og *Jörgen Lykke*; derimod mangler *Oluf Munk*.

(3) I hist. Tidsskrift I. 281 anföres hans Embedstid fra 1568 til 1570.

(4) Dansk Atl. VI. 617.

tydeligt er et R., det andet et mindre tydeligt S. (Rigens Skriver). Fra Aaret 1570 indeholder denne Dombog 6 Domme, alle afsagte i Kjøbenhavn i November og December. Fra Aaret 1571 findes kun 12 Domme afsagte paa Rettertinget, snart i Kjøbenhavn, snart paa Lystrup. Aaret 1572 begynder med en Dom, afsagt paa Lystrup i Februar, og dernæst en Dom afsagt i Kjøbenhavn i Marts; derpaa følge 37 Domme fra Herredagen i Kjøbenhavn, som begyndte den 11te Junii, paa hvilken Dag ikke mindre end 10 Sager bløve paa kjendte; af disse Sager var Kongen tilstede i 34. Aaret slutter med en Dom, afsagt i Nestved i August, og 4 i Aarets sidste 4 Maaned, afsagte i Tryggevælde. De 4 første Domme fra Aaret 1573 ere afsagte i Tryggevælde og Ringsted; derpaa følge 47 Domme, „som ginge udi Randers thend sidste forgangne Herredag, som thend angick thend 20 Maii Anno 1573.“ Af disse paa Slottet Dronningborg afsagte Domme, nævnes Kongen som nærværende i 38; foran den første gives følgende Fortegnelse paa Rigens Raad (*): *Peder Oxe*, D. Rigis Hofmester, *Niels Kaas*, Cantzeler, Hr. *Peder Skram*, Hr. *Jörgen Lykke*, *Holger Rosenkrands*, *Peder Bilde*, *Jörgen Rosenkrands*, *Erik Puudt*, *Jacob Ulfeldt*, *Björn Kuas*, *Björn Andersen*, *Eyller Grubbe*, D. Rigis Cantzeler, *Peder Munk*, *Jörgen Marsvin*, *Peder Gyldenstjerne*, *Oluf Mouritzen* og *Erik Podebusk* (†). Efter disse Herredagsdomme følger en Dom, som Kongen og Raadet har afsagt d. 28de Mai paa Egebjerg Mark, i en Trætte mellem *Niels Juul* til Astrup og Kronens Bønder og Tjenere i Egebjerg ang. Markrebning m. v. For den øvrige Deel af Aaret indeholder Protokollen 12 Domme, afsagte paa Kongens Retterting i Tryggevælde, Lystrup, Helsingør, Lund, Kolding og Odense. Aaret 1574 begynder med en Dom, afsagt i Kjøbenhavn i Januar Maaned, dernæst 2 i Nestved i Junii, og derpaa følger 37 paa Herredagen i Kjøbenhavn i Junii afsagte Domme, hvoraf 35 i Kongens Nærværelse. Foran disse anføres Rigsraaderne, der ere de samme som i forrige Aar med Undtagelse af 4, nemlig: *Jacob Ulfeldt*, *Peder Munk*, *Oluf Mouritzen* og *Erik Podebusk* (†), som mangle, hvorimod to andre: *Hans Skouffgaard* og *Axel Wisserdt* ere komne til, saa at Antallet beløber sig til 15; ogsaa har *Holger Rosenkrands*, som paa forrige Aars Liste anførtes som Statholder over Nørrejylland, faaet Plads strax efter Kongens Kantsler *Niels Kaas*, og anføres nu som D. Riges Marsk. De øvrige Domme i 1574 beløbe sig kun til 5, som ere afsagte paa Rettertinget i Kjøbenhavn (*), Lund, Tryggevælde og Lystrup. —

(*) Hertil sigter Udtrykket: „foræ D. Rigis Raad“ i den i S. 195 meddeelte Dom.

(†) Paa Listen over Rigsraaderne fra det foregaaende Aar 1572, der findes hos *Resen* S. 268, i Anledning af Dronning *Sophies* Kroning, savnes *Niels*

Kaas, hvorimod *Erik Rosenkrands*, som her mangler, nævnes.

(†) De to sidste vare døde, jvfr. Fortegnelsen hos *Schlegel* a. St. S. 175.

(*) Naar Dommene ere afsagte paa Rettertinget i

VI

Aaret 1575 begynder med en i Tryggevælde i Februar Maaned afsagt Dom, og derpaa følge 26 i Junii paa Herredagen i Kjöbenhavn afsagte Domme, af hvilke 14 nævne Kongen som nærværende. Antallet paa de her angivne Medlemmer af Rigsraadet er 17, ligesom i Aaret 1573, men istedetfor *Holger Rosenkrands* anføres *Erik Rosenkrands* til Kjerstrup, og istedetfor de to tilsidst nævnte Rigsraader *Oluf Mouritzen* og *Erik Podebusk* anføres: „*Hans Skouffgaard*, locum tenente justitiarum regis“, og *Axel Wiffert* til Axelvold. De övrige Domme for dette Aar udgjöre et Antal af 8, afsagte deels paa Lystrup, deels i Lund og i Kjöbenhavn. For Aaret 1576 indeholder Dombogen ikke flere end 7 Domme, afsagte i Vordingborg, Kjöße, Ringsted Kloster, Vordingborg og Tryggevælde; den sidste er dateret den 1ste August. Ialt indeholder denne Protocol 214 Domme, hvoraf de 148 ere afsagte paa fire Herredage.

Den 4de her benyttede Dombog (K.), er en pagineret, vel skrevet og forsvarlig indbundet Foliant, hvis Titel er: „Danmarckis Riigis Register paa Domme, som gangen erre under Konning *Frederich thend Anden* vedt *Eiüller Grubbe*, Danmarckis Riigis Cantzeler, fran then 18 Augusti Anno 1576, och till thend 9 Octobris Anno 1583, baade ephther Konn. Maiest. egne Steffninger, saa och Rigens Steffninger, underthagne the Domme, som udgangen ere udi thend Herredag, som stoidt udi Kiöpnehaffn Hell. Trefoldighetz-Söndag Anno 1582, huilcke findis udi thend neste Dombog daterit 1582“. Med nyere Haand er tilskrevet: „Herredagsdombog fra 1576 til 1583 Nr. 10“. For Aaret 1576 indeholder den kun to Domme; derpaa følger, uden særskilt Overskrift, 11 Domme fra 1577, af hvilke een er afsagt i Kongens Nærverelse. Efter disse findes S. 24 (b.) fölgende Bemærkning: „Thisse ephtherschreffne Domme ginge udi Otthense udi then Herredag, som ther vor berammitt at stande Hell. Trefoldighetz-Söndag, som var then 25 Dag Maii Anno 78 nest forleden, neruerindis thisse Ephtherschreffne aff Konn. Matt. och Danmarckis Rigis Raadt: *Niels Kaas* till Tørupgaardt, Konn. Matt. Cantzeler; *Peder Munck* till Estvadgaardt, Konn. Matt. Ammerall; Her *Jörgen Löcke* till Offuergaardt, Ridder; *Peder Bilde* till Suanholm; *Jörgen Rosenkrandtz* till Rosenhollum; *Biörn Kaas* till Starupgaardt; *Biörn Andersen* till Steenholt; *Eyller Grubbe* till Lystrup, Danmarckis Rigis Cantzeler; *Jörgen Marsuin* till Diibeck; *Hans Skouffgaardt* till Gundestrup; *Axell Wiffert* till Axelvoldt; *Christoffer Walckendorff* till Glorup, Konn. Matt. Renthemester; *Sthen Brade* till Knudstrup; *Jörgen Schram* till Thelle och *Manderup Pasbjerg* till Sandbygaard“ (*).

Kjöbenhavn, uden at Kongen har været tilstede, hedder det sædvanlig: „i vor Kiøbsted Kiöbenhaffn“, i modsat Tilfælde, som f. Ex. paa Herredagene, „paa vort Slot Kiöbenhavn“; samme For-

skjel gjöres med Hensyn til Benævnelsen Randers og Dronningborg Slot.

(*) Denne Liste stemmer overeens med den i *Resens Krönike* S. 306 meddeelte, dog med den

„Første Dag Sager bleffue forhørde vor thend 30 Dag Maii Anno 78, och vor thisse epherschreffne aff Raaditt ephther Konn. Matt. Befalling tilstede, samme Sager att dömmes udi“; derpaa nævnes *B. Andersen, Eiller Grubbe, Hans Skoufgaard, Axell Wiffert, Sthen Brade, Jørgen Schram og Manderup Pasbiery*. Paa denne første Dag paakjendtes 6 Sager; ved den derpaa følgende Dom bemærkes: „Thenne Dom och ephtherfølgendis bleffue dömt the thend 31 Mai udi alltt Raadzens Neruerelse, som forskreffuit staar, underthagendis *Christoffer Walkendorff*.“ Paa denne Dag bleve 10 Domme afsagte, og i de 4 sidste bemærkes, at Kongen var nærværende; alle disse 4 Domme angaae Stridighederne mellem Frue *Mette Rosenkrands* og hendes Mands, *Peder Oxes*, Arvinger. Dernæst følger Dommen angaaende samme Frues Morgengave 10,000 Rd., som hun forlangte udtagen af hendes Mands Arvingers Lod, hvorimod de paastode, at den skulde udredes af det fælleds Bo, som anden Gjeld; i Dommens Overskrift bemærkes, at den blev dömt af Raadet, og ikke under Kong. Matt. Navn, ej heller under Rigens Segl udgik, men under deres egen (Raadets) Besegling ⁽¹⁰⁾. Derpaa følge endnu 10 Domme, hvoraf de 7 ere afsagte i Kongens Nærværelse. Nu følge Domme „som ere dömpte aff Rigens Cantzeler ephther Rigens Steffninger“; 11 ere fra 1578 og 1579, 12 fra 1580 og 14 fra 1581, blandt hvilke dog findes een, hvorom det bemærkes: „Thenne epterskreffne Dom bleff dömt aff Konn. Matt. och menige D. Riges Raadt udi then Herredag, som holdtes udi Otthense Anno 1581“. Den angaaer det Drab, som *Eiler Krause* havde begaaet paa *Tyge Brahe* den ældre, og er trykt i *Evensens Samlinger* II. 2 H. S. 49. Fra Aaret 1582 indeholder Dombogen kun 8 Domme afsagte paa Rettertinget, og fra Aaret 1583 12 saadanne Domme. Protokollen, som er fuldskreven, indeholder ialt paa 183 Blade 96 Domme. Til sidst findes et Realregister, hvoraf nogle Rubra her kunne staae til Prøve:

A. *Arff*. Folio 16. *Arrest*. Folio 38.

Forskjel, at der savnes de tre sidste, hvorimod anføres *Peder Gyldenstjern, Erik Rud og Jacob Ulfeld*.

(10) Jeg har ikke optaget denne Dom, da den, skjönt den ikke findes men vel paaberaabes i *Ryges P. Oxes* Levnetsbeskrivelse (S. 400), ikke indeholder anden Argumentation af Parterne, end den som læses i Commissariernes Decision under 12 Post (*Ryge* l. c. 384). Conclusionen lyder saaledes: „att ephtherthi ther er tilforn gaen Dom y slige Sager om Morgengaffue (see l. 310), och

tha tildömt at tagis aff hans Partt och icke hindis, hindis Partt ubeskorrit udi alle Maader, tha bör och fornæ Frue *Metthe Rosenkrandtz* att thage fornæ x M Daller forloddis udaff Boldtt och icke aff hindis Partt, ephtherthi hans Gaffuebreff formelder paa hans egne Pendinge, och er en Gaffue thend Tidtt the udgaffs och icke noyer *Arffue*.“ At Dommen ikke tager Hensyn til, at Fdg. 18 Oct. 1577 sætter Grændsen for Morgengavens Størrelse til 2000 Rhd., grunder sig paa, at Forordningen udtrykkelig undtager de Morgengavebreve, som tidligere vare udstedte.

- D. Dom bør at gaae for Eschning. Fol. 7, 89, 66.
 F. Forfylgning offuergaar ingen, som for sig retter. Fol. 69, 187.
 G. Gaffve oc Skiöde bör at holdes, om Eigendommen følger Skiödet.⁷ Fol. 17.
 Godz, som til Laas forfult er, beholder man angelöst. Fol. 44.
 Grandschning schal bevilges af Landsting oc Varsell for giffves. Fol. 52.
 Grandschning schall klarligen giffves beschoeffvit. Fol. 62.
 H. Hiembsettelse⁽¹¹⁾ til Herritzfogden om Bandedje. E. 134.
 J. Jomfruer maa icke hortforschrifve deris Gotz. Fol. 46.
 M. Morgengaffue bör forloddis af Boen. F. 51.
 O. Opthinget Sag bör icke at steffnis. F. 29.
 S. Stadfestelse til Laas⁽¹²⁾ kand icke forhindre en aadens loulig Thiltale paa samme Godz. Fol. 116.

Med Hensyn til det Udbytte for Retshistorien, som kan vindes af de i nærværende Bind meddeelte Domme, der indbefatte et Tidsrum af omtrent 20 Aar af Kong *Frederik d. 2dens* Regjering, skal jeg indskrænke mig til nogle korte Bemærkninger, da jeg i et udførligt Sageregister har givet en fuldstændig Oversigt af de Retsætninger, som Domme indeholde. Det er almindelig antaget, at Adelsaristokratiet har gjort betydelige Fremskridt i *Frederik d. 2dens* Tid, men, naar jeg undtager nogle faa Tilfælde, hvor myndige Adelsmænd have gjort sig skyldige i voldsom Adfærd mod Præster, Borgere og Bønder eller iøvrigt vist slet Opførsel (s. S. 32, 36, 72, 264 og 279), har jeg dog ikke i den store Mængde af Domme, jeg har gennemgaaet, fundet denne Sætning bekræftet. Det vilde være ligesaa urigtigt, i *Hans Norby* og hans Ægtefælle *Anne Oldeland*, i *Knud Daa* og *Anne Stiisdatter* (Pors), at see en almindelig Typus for den Tids Adelsmænd og Adelsfruer, som naar man paa den anden Side vilde antage, at de alle havde været ligesaa fortræffelige, som *Herluf Trolle* og *Birgitte Gide*. Det er sjældent, at ædle Charakterer træde frem i Retssager, men desto hyppigere de slette, og da et Folks Retsacter tildeels maa betragtes som moralske Sygehistorier, vilde det være uretfærdigt, paa Grund af enkelte Tilfælde at afsige en afgjørende Dom over dets moralske Tilstand i det Hele eller om enkelte Stænders, hvorved det dog ingenlunde skal nægtes, at *sværlige* Retsacter for et langt Tidsrum kunne afgive vigtige Bidrag til Folkets og Stændernes

(11) *Hiembsettelse*, d. e. Hjemvliisning.

(12) Det under den tilsigtede Sag, paakjendt den 17 Sept. 1586, omhandlede Stadfæstelsesbrev maa ikke forveksles med det egentlige Laasebrev. Som Sagen viser, indeholdt den meddeelte Stadfæstelse (formodentlig givet af *Nigens Cantstør*), kun en

interimistisk Erkjendelse af Vedkommendes Ejendomsret „ill saalenge Nogen kommer for Oss med bedre Beviisning paa vort Retterting“, jvfr. *Christian d. 4des* Rigens Ret og Dele, hvis 63 Art. paa samme Maade omtaler Stadfæstelsesbrevet, der gik forud for de 4 Dombreve.

Charakteristik. Naar man saaledes seer, at Fleertallet af de Retssager, der behandlede paa Kongens Retterting i den her omhandlede Periode, angaaer Tvistigheder mellem Adelen om Arv og Ejendom, Godskjøb og Markeskjelstrætter, bliver vistnok Totalindtrykket, at den Tids Adel for en stor Deel har haft en levende Interesse for timeligt Gods, og hvad *Niels Hemmingsen* siger i sin Liigtale over *Herluf Trolle*: „at der findes Mange, som man ofte hörer, hvilke mene, at det ikke var vel gjort af Hr. *Herlof*, at han skulde koste saameget paa en Skole, og deriblandt hvad ugudelig Tale de kan paafinde; men hvad kan man svare med Rette? Havde salig Hr. *Herlof* og Fru *Birgitte* solgt samme deres Gods, omkommet det med Pral, Panket, Drik, Dobbelt og udi andre utilbørlige Maader, hvad vilde man have sagt andet, end hver Mand maa gjøre af sit hvad han vil! man haver Recessen med sig“ (13)! — finder fuldelig Bestyrkelse i den Iver, hvormed *Trolles* og Fru *Birgittes* Arvinger søgte at omstyrte deres Foundation, saaledes som Proceacterne udvise, hvilke jeg alle har optaget i nærværende Bind (S. 185, 187, 202, 223, 268 og 282). Endskjönt nu denne Lyst til at erhverve og til at udvide sine Besiddelser, og en vis Haardnakkenhed i ikke at opgive sine Rettigheder, er et karakteristisk Træk hos hiin Tids Adel, er en saadan Tænkemaade dog endnu langt fra den slette aristokratiske Aand, der ringeagter, krænker og undertrykker andre Stænders Rettigheder. At en saadan ingenlunde var almindelig i den Periode, vi have for Öje, og at de övrige Stænder ikke levede under et saadant Tryk, at de jo kunde komme til deres Ret, om end enkelte hovmodige og uretfærdige Adelsmænd gjorde sig skyldige i Voldsomheder, Mis-handlinger og Retskrænkelser mod Præst, Borger og Bonde, derom turde Dombögerne afgive et højst vigtigt Vidnesbyrd. Det synes nemlig at være aldeles ubegribeligt, hvorledes den Paastand om Aristokratiets Anmasselser og Undertrykkelse af de övrige Stænder paa *Frederik d. 2dens* Tid, lader sig forene med det Factum, at de Adelsmænd, som sad i Rigens Raad og beklædte Landsdommerembederne, i den her omhandlede Aarrække afsagde mange hundrede Domme, uden at disse bære Spor af nogen Forkjerlighed hos de adelige Dommere for deres Stand (14). Vi see endnu Bänder procedere deres Sager paa Kongens Retterting, og jevnlig vinde dem mod deres adelige Vederparter (s. S. 1—4, 34, 36, 90, 116 og 324), ja selv en Huusmand möder der personlig i Aaret 1576 (s. S. 288) og forsvarer sin Sag, og Kongen og Rigsraadet gaaer i Forbön hos Domhaveren for en fattig domfældt Bondefamilie (S. 204). Det fortjener ligeledes at bemærkes, at

13) See *Melchior's* historiske Efterretninger om *Herlufsholm*, S. 90.

14) Den eneste Undtagelse, jeg veed at nævne, maatte i al Fald være den S. 312 ff. anförte

Dom mod Præsten *Hans Nielsen* i Skamby, men, som jeg der har bemærket, er denne Dom saa godt som uforklarlig, og man nödes næsten til at antage, at en eller anden væsentlig Omstændighed er bleven forbigaaet.

Adelsmænd i en Tvist om deres Fælleddmarker udnævne deres egne Bønder til Rebsmænd (S. 106.) ⁽¹⁶⁾. Ogsaa Borgere møde paa Kongens Retterting (S. 259), og den adelige Modpart taber Sagen (S. 279, 321 og 328). Ligeledes tages Præster i Beskyttelse mod overmodig Behandling af Adelsmænd, og de tage ikke i Betænkning at sagsøge deres Kirkepatroner (see S. 32, 200 og 238). I den sidstnævnte Sag gives vel *Jørgen Lykke* Medhold, fordi han beviser Retmæssigheden af sin Paastand paa den under Sagen omhandlede Præstegaard, men den mægtige Rigsraad maa dog finde sig i, at Præsten beholder de Rettigheder til Gaarden, som han havde havt, førend *Jørgen Lykke* erhvervede den. Heller ikke har *Jørgen Lykke* kunnet befrie sin egen Søster, *Anna Lykke*, *Otto Krumpens* Enke, fra at dømmes skyldig som Kongelige Mandaters Overtræder (S. 259). Alt dette synes dog virkelig ikke at vidne om, at det slette Aristokrati da havde faaet en saadan Overvægt, at, som det hedder om denne Periode, hos en nyere Historiker ⁽¹⁶⁾, „hele Nationen, Bønder, Borgere og Geistlige, blev traadt under Fødder af otte til ni hundrede Adelsmænd“. Naar denne Forfatter vedbliver: „alligevel finder man ikke, at Folket lige indtil *Christian den Fjerdes Tid* gav noget offentligt Tegn paa den Uvillie, hvormed den bar Aaget“, er det klart, at denne Tavshed kun vilde være forunderlig, dersom den første Sætning var rigtig. Men dens Urigtighed vil sikkert fremgaae af et nøjagtigere Kildestudium af *Frederik den Andens* Regjering, og stadfæste *Holbergs Dom*, „at Landet har aldrig været i større Anseelse og Velstand end under hans Regjering“ ⁽¹⁷⁾.

Og skulde det virkelig kunne være muligt, at i en Tid, hvor Mænd, som *Johan Friis*, *Peder Oxe*, *Niels Kaas*, *Trollerne* og *Rosenkrandserne* sad ved Statens Roer, Mænd, der var ligesaa udmærkede ved Guds frygt og Retsindighed, som ved Lærdom, Indsigt og Duelighed, der til enhver Tid og i ethvert Land vilde have været sande Prydelser for en Regjering, den største Deel af Folket skulde have levet i fornedrende Undertrykkelse? De ældre Historieskrivere havde vidnet, og ingen af de nyere have ved noget Factum modbevist, at hine Mænd, som *Frederik den 2den* betroede de højeste Statsemeder, fortjente deres Konges Tillid ⁽¹⁸⁾, og at de vare gennemtrængte af den sande religiøse

⁽¹⁶⁾ Naar man iøvrigt finder færre Sager forhandlede ved Kongens Retterting, angaaende Bøndernes Retsforhold i denne Periode end forhen, bør Grunden dertil uden tvivl fornemmelig søges i den Omstændighed, at det nu strængere end tilforn overholdtes, at man først skulde støvne til Herredsfing og Landsting, førend Sagen kunde indkomme for den øverste Instants, see *Frederik d. 2dens* Kallundborgske Reces Cap. 1.

⁽¹⁶⁾ *Allen*, Haandbog i Fædrenelandets Historie, 2den Udgave 1842 S. 397.

⁽¹⁷⁾ Danmarks Historie II. 509.

⁽¹⁸⁾ Jeg vil her anføre et Sted af *Joh. Olai Slan-gendorps Tale*, der holdtes paa Universitetet d. 29 Juli 1594 (Kbhvn. 1594, 8), i Anledning af Cantstøeren *Niels Kaas's* Død: „Etsi autem acerrimum fuit iudicium optimi Regis Frederici II^{di}..“

Aand, som besjælede de Ædleste i Reformationens Aarhundrede, ligesom de ogsaa for en stor Deel havde hørt Religionens Lærdomme foredrage af Reformatorerne selv eller deres Disciple. Isærdeleshed synes de at have udmærket sig ved stræng Retfærdighedsfølelse og *Niels Hammingsens* Ord om *Herluf Trolle*, „at Rigets Lov var hans Regel“, turde vel have passet paa Fleertallet af dem. De vare vel Aristokrater, men i Ordets gode Betydning, og dannede en kraftig Modvægt mod det slette Aristokrati, som efterhaanden begyndte at gjøre sig gjeldende og senere lagde *Christian d. 4de* saa mange Hindringer i Vejen. Det bedste Beviis paa, at de ikke havde befordret Adelen's Magt, men at de vel forstode at skille deres Stilling som Regjeringsmænd fra den, de indtog som Adelsmænd, er den Klage, som Adelen strax efter *Frederik d. 2dens* Død indgave til Rigsraadet, hvori den beklager sig over, at den ikke nød de Friheder, som deres Forfædre havde havt, og derfor forlanger, at Adelen maatte holdes ved alle deres Privilegier og Friheder efter Haandfæstningerne, Loven og Recessen, m. m. Rigsraadet svarede, „at man havde Aarsag at forundre sig over deres Ubesindighed, og havde ikke kunnet vente slige Begjæring, som sigtede mere til deres egen Nytte, end Landets almindelige Bedste“ (19).

Ved en af Rigsraadets Medlemmer, hvis Navn idelig forekommer i denne Periodes Dombøger, skal jeg nogle Øjeblikke opholde mig, da hans Rygte er blevet noget tvetydigt paa Grund af en Begivenhed, som Traditionen har sat i Omløb, og der er gaaet over i Historien som et Beviis paa, hvorledes Adelen handlede med Præsteskabet. Det er *Jørgen Lykke*, en af sin Tids rigeste og anseeligste Mænd, som man har beskyldt for at have ladet en Præst henrette, fordi denne paa Prædikestolen havde bebrejdet ham, at han havde ladet en Kirke nedbryde og af dens Steen og Tømmer opbygget sin Gaard

tamen cum nullus adeo prudens aut doctus sit, ut non egeat aliquando consilio propter humanæ mentis hebetudinem, quæ cum in aliis rebus noxia. tum in gerenda republica perniciosissima est, ideo et ipsius regia majestas viros nobiles, probos, modestos, doctos, prudentes, experimento rerum multarum peritos, non tam studio, benevolentia, gratia, quam solo virtutis nomine sibi adjunxit, maximeque eos probavit, qui non cupiditate, ambitione, affectuive aliquo dabant consilia, sed animo integro, sincero, pacato, atque adeo reipublicæ, quam juvare suis debebant consiliis, studioso. Qua in re summus prudentissimo huic viro et a regia familia et a tota republica honor habendus, gratiæque immortales reddendæ.

qui nihil optimo Regi svasit, nisi et ipsi et reipublicæ universæ pariter commodum videbatnr.“

(19) *Slænge*, *Christian d. 4des* Historie I. 11—12. *Holberg*, Danmarks Historie II. 527—528. At *G. L. Baden* (Danm. Hist. III. 442), om denne Sag siger, „at det er indlysende, at Gjenmælet og Forestillingen ere Fostere af een og samme Aand, men hvad vore for Datids Adels Ætlæg krybende Historieskrivere have overseet“, er ganske i sin Orden hos en Forfatter, som kalder *Niels Kaas* „trædsk“ (S. 432) og pletter *Johan Friis's* og *Peder Oxes* Eftermæle (jvfr. Fortal.), men det er at beklage, at en saa partisk Historieskrivers Synsmaader og Beretninger om Forfædrenes Færd jevnlig finde blind Tiltro i den senere Tid.

Bunderup. Jeg har allerede ved en anden Lejlighed, da *G. L. Baden* i denne Fortælling har troet at finde et mærkeligt Beviis paa Adelen's Misbrug af Birkerettigheden, viist ⁽²⁰⁾, hvorliden indvortes Sandsynlighed denne først hos *Pontoppidan* ⁽¹²⁾ forekommende Historie har, og navnlig, at den ikke har noget med Birkerettens Misbrug at gjøre, eftersom Præsten maatte have været dømt ved gejstlig Ret og ikke ved Birketinget, da han havde fremført sine Injurier i en Prædiken, ligesom man heller ikke vil kunne opvise nogen Lov, hvorefter han for Injurier kunde dømmes fra Livet. Men den, der omstændeligst omtaler denne Begivenhed, nemlig *Hofman* i D. Atl. IV. 550, siger ogsaa udtrykkeligt, at Præsten, der ikke, som *Pontoppidan* anfører, var Præst i Vesterbølle, men i Fovlum og Ullitz, og kaldes *Mads*, blev dømt ved Gislum *Herredsting* efterat han havde udstedt en haard Forpligtelse om at forholde sig rolig, men hvorefter han „desuagtet paa ny skjeldede;“ han blev efter Dommen, tilføjer *Hofman*, uden at han iøvrigt angiver sin Kilde, „strax henrettet mellem begge Sogne paa et Sted, som endnu er kjendeligt“, hvorhos han ogsaa som Grund til Præstens Heflighed mod *Jørgen Lykke* anfører, at denne havde taget Dollerup Mølle fra Præstegaarden og lagt Annexgaardens Herlighed til Mariager Kloster. Den, der sidst udførlig har berørt denne Gjenstand, er Udgiveren af *Farstrups* og *Axelsens* Dagböger S. 311 ff., men endskjönt hans Beretning indeholder nogle vigtige factiske Oplysninger, er det dog meget at beklage, at man af hans Fremstilling ikke kan see, hvad han skylder de bekjendte trykte Efterretninger, og hvad han har taget af utrykte Kilder. Han siger først S. 311: „I Anledning af Svingelbiørg Kirkes Nedbrydelse, blev ommeldte Mag. *A. Grønning* meget forurettet, og Hr. *Mads*, Sognepræst til Ullitz og Foulum, maatte række Halsen. Rigsraad *Jørgen Lykke* til Overgaard og Bunderup, nu Lerchenfeldt, og Lehnsmand over Mariager Klosters Lehn, lod omtrent i Aaret 1569 denne Kirke nedbryde og Sognet lægge til Vesterbølle, for at bruge Materialierne til sin Gaard Bunderup, hvor han byggede den vestre grundmurede Fløi med Taarn, som endnu deraf gemeenlig kaldes Kirken ⁽²²⁾. Derover dolerede Hr. *Mads* saa ivrigt, at han offentlig fra Prædikestolen udskieldede *Lykke* for en Tyran og Guds Huses Forstyrrer. Præsten maatte derfor først give en haard Forpligt, men da han desuagtet paa ny gennemheggede ham, blev han paagreben, dømt ved Bunderup Birketing og strax uden videre Proces 1570 halshugget midt imellem begge hans Kirker i lige Linie paa et Sted, som Almuen endnu foreviser med Tillæg, at der aldrig mere paa dette Sted voxer enten Græs eller Lyng. Men den egentlige Aarsag til Præstens store

(20) Juridisk Tidsskrift XVII. 317 ff.

(21) Annal. eccl. Dan. III. 430.

(22) Ogsaa denne Notits findes i D. Atl. men paa et andet Sted end det ovenanførte, nemlig hvor Lerkenfeld omtales S. 682—683.

„Nidkjerhed og Harm var vel fornemlig de grove Fornærmelser og store Uretfærdigheder,
 „*Lykke* havde viist imod ham. Han havde nemlig taget Dollerup Mølle i Foulum Sogn
 „fra Præstegaarden og lagt Annexgaardens Herlighed til Mariagers Kloster Da man
 „paa flere Steder læser denne *Lykkes* afskyelige Handling at være udøvet mod en Præst
 „i Vesterbølle, vil jeg endnu tilføje denne nærmere Oplysning: Svingelbierg Sogn, hvori
 „Bunderup laae, i Gislum Herred, har aldrig været Annex til Vesterbølle Sogn i Rinds
 „Herred, og Præsten i Vesterbølle havde vel ikke Aarsag at klage over denne Kirkes
 „Nedbrydelse, naar Sognet og Annexgaarden blev lagt til hans Indkomster. Tilmed da
 „denne Morder-Scene gik for sig, var Hr. *Christen Christensen* Sognepræst til Vester- og
 „Østerbølle Sogne, som havde Intet imod, at Svingelbierg blev lagt til Vesterbølle, og le-
 „vede endnu i Aaret 1598“. — Om Mag. *Grønning* fortælles S. 318, at *Jörgen Lykke*
 „paatvang ham en Capellan imod al Grund, blot fordi *L.* vilde fremhjælpe sine Børns
 „Hovmester, *Niels Jensen Durup*, til et Præstekald. „Mag. *Grønning*, der endnu var en
 „stærk og rørig Mand, behøvede nu mindre Capellan, da *Lykke* snart agtede at nedbryde
 „Svingelbierg Kirke, men ikke destomindre blev han dog adjungeret og det med Succession.
 „Aaret derpaa 1569, lod Rigsraaden Kirken nedbryde, for at bygge paa Bunderup med
 „Materialierne, som oventil er meldt, og lagde Sognet til Vesterbølle, uden at Hr. Mag.
 „*Grønning* fik mindste Godtgjørelse enten for Sognet eller Annexgaarden tvertimod hans
 „Kaldsbrev. Herover fandt han sig med billig Grund fornærmet, og derfor indgav til *Cor-*
 „*fitz Viffert* til Næs, daværende Stiftsbefalingsmand paa Hald, og Biskop *Peder Thøgersen*
 „sin Klage over *Jörgen Lykke*. Men denne strænge Ridder, der ikke længe derefter
 „knækkede Halsen paa Hr. *Mads* i Ullitz, blev derover bragt i Harnisk og truede med
 „blodig Hævn. Den stakkels Præst maatte da ei allene tie og taale alle Uretfærdigheder,
 „men endog af Frygt for Værre, tilbagekalde sin Klage og paa Bunderupgaard ganske
 „fraskrive sig Kaldet til den allerede paatrængte Capellan Hr. *Niels Jensen Durup*, og
 „give derfor sin skriftlige Forpligt. . Reversen lyder saaledes: „Jeg *Anders Grønning*
 „i Torup, kjendes og gjør vitterligt for alle ved dette mit aabne Brev, at den Klage, som
 „jeg har gjort for ærlig og velbyrdig Mand *Corfitz Viffert* til Næs og for Højlærde Mand,
 „Mester *Peder Thøgersen*, Superintendentens udi Viborg Stift, over ærlig og velbyrdig Mand
 „Hr. *Jörgen Lykke* til Overgaard &c., hvorledes han skulde have ladet nedbryde Svingel-
 „bierg Kirke, og Præstegaarden med sin Rente og Tiende, disligeste Tiende af de andre
 „2 Gaarde i Svingelbierg Sogn, skulde være mig derover fratagen imod mit Kongebrev og
 „Collatzes Lydelse, sammeledes, at for^{re} Hr. *Jörgen Lykke* skulde have indsat en Kapel-
 „lan i min Gaard og Sogne imod mit Minde, den Klage haver jeg gjort ufortænkt af For-
 „seelse og veed mig nu ingen skjellig Grund dertil at have, efterdi jeg nu er kommen i
 „saadan Forfaring, at den gode Herre, Hr. *Jörgen Lykke*, har Konnings Tilladelse, saa og

„Superintendentens, Sal. Mester *Kields*, tieligste Hr. *Christen Christensens* til Vesterbølle Kirke, Kirkeværgernes og menige Svingelbiørg Bymænds og Vesterbølle Sognemænds Tilladelse og Samtykke, da til samme for^{re} Svingelbiørg Kirke at maatte lade nedtage, og for^{re} Svingelbiørg Kirke med sine Ornamente og alt Tilbehøring er forundt til Vesterbøllens Kirkes Bygning og Bedste. Desligeste bepligter jeg mig, at efterdi jeg synes nu gammel og skrøbelig og ikke herefter kan gjøre den tilbørlige Tjeneste udi Kirken efter Ordinantzens Lydelse, som det sig bør, da skal min Medtjener Hr. *Niels Jensen* nu efter denne Tid forrette Tienesten udi Farsø-Kirke, saavel som udi Odinsild Kirke, og intet jeg skal bevare mig med Tjenesten udi for^{re} Kirker efter denne Dag i nogen Maade. Udi lige Maade bepligter jeg mig, at jeg udi alle Maader skal holde og fuldgjøre efter denne Dag den Contract og Forligelse, som gode Mænd haver gjort og forhandlet mellem for^{re} Hr. *Niels Jensen* og mig udi alle de Ord og Artikler, som de Contracter og Forligelsesbrev, som os derimellem gjort er, bemelder og indeholder. Til Vidnesbyrd &c. dat. Buncupgaard Mand. næst for Purificationis Mariæ (2^{den} Febr.) Anno Dⁱ 1570“. Endelig tilføjer Udgiveren, at ved Viborg Landstingsdom d. 15de August 1573 blev Svingelbiørg Annexgaards Herlighed tilkjendt *Jørgen Lykke*, men den aarlige Landgilde, 2 Tønder Rug og 2 Tønder Byg tilligemed 1 Lpd. Smør, foruden de 3 Korn- og Qvægtiender blev tilkjendt Præsten i Vesterbølle. Mag. *Anders* levede siden som Pensionær i 18 Aar i Torup Præstegaard indtil noget før Sct. Hansdag 1588, da han døde og som det synes i en høj Alder“. Saavidt Dagbogens Udgiver. Om Grunden til Hr. *Mads's* Henrettelse og om det Forhold, hvori *Jørgen Lykke* stod til denne Begivenhed, lærer man vel intet andet end hvad man læser hos *Hofman*, naar man undtager hvad der af Almuen siges om Stedets Beskaffenhed, hvor Henrettelsen skeete, at der aldrig groer Græs, og Udgiverens Reflexion over Motiverne til Præstens Had til *Jørgen Lykke*; derimod er der adskilligt at lære af det mærkelige Actstykke, hvormed Beretningen om *Lykkes* Strid med den anden Præst, Mag. *Grønning*, er ledsaget; thi, for det første seer man deraf, at *Lykke* har havt baade Kongens og Biskøppens Tilladelse, og Kirkeværgernes og samtlige Sognemænds Samtykke til at nedrive den Kirke, hvorover Præsten har klaget; dernæst bliver det ikke lidet sandsynligt, at det netop er denne *Grønnings* Forpligtelse, udstedt i samme Aar, til hvilket Præsten *Mads's* Henrettelse henlægges, som i Traditionen er bleven knyttet til denne, og endelig viser selve Sagens Fremstilling, at Præster dog turde føre Klage over den mægtige Rigsraad for Lehnsmænd og Superintendenten, hvorpaa ogsaa den S. 238 meddeelte Dom giver et nyt Exempel. Hvad nu angaaer de Uretfærdigheder, hvori *Jørgen Lykke* siges at have gjort sig skyldig mod Mag. *Grønning*, nemlig at have berøvet ham Indtægten af Svingelbiørg Sogn og Annexgaarden tvertimod hans Kaldsbrev, og at have paamødt ham en Capellan uden Grund, da er det vel vanskeligt, nu herom

at kunne fælde nogen Dom, saameget mere som det eneste Document i Sagen, Præstens Revers, intet derom indeholder, men det synes dog klart, at den forudfattede Mening om, at *Lykke* havde ladet den anden Præst Hr. *Mads* uskyldigen henrette, har haft en betydelig Indflydelse paa den Skildring af Forholdet mellem *Lykke* og Mag. *Grønning*, som Udgiveren af *Fårstrups Dagbøger* har givet, og vel bidraget til at han S. 312 kalder *Jörgen Lykke* en Præstehader, hvilket ikke godt stemmer med *Resens* Ord om ham, at han var „en loflig Fader og Forsvar for fattige Folk“ (23). Men naar man betragter Hovedsagen, *Lykkes* Adfærd mod Præsten *Mads*, saa har jeg i den ovenfor citerede Afhandling, saavidt jeg skjønner, godtgjort, at det er aldeles uantageligt, at Præsten paa Grund af hans Injurier mod *Jörgen Lykke* kan være dømt og henrettet; det Factiske, der ligger til Grund for Sagnet, maa derfor reducere sig dertil, at *Jörgen Lykke* lod Svingelbjerg Kirke nedrive, at Præsten har bebrejdet ham dette og tillige, at han benyttede Materialierne til at opbygge sin egen Gaard; at Præsten siden er dømt og efter *Jörgen Lykkes* Foranstaltning strax henrettet. Men at Præsten er bleven dømt fra Livet for en anden Forbrydelse, end den han havde begaaet mod *Jörgen Lykke*, og at *Jörgen Lykke* paa Grund af sit Embede lod Dommen exequere, kan naturligviis ikke uden videre lægges *Jörgen Lykke* til Last; om han med Glæde har grebet Lejligheden til at hævne sig eller om han kun har troet at gjøre sin Pligt, derom tør vi ikke dømme efter blotte Sagn eller en Anonyms Optegnelser, som den lidet kritiske *Pontoppidan* har anset for tilstrækkelig Hjemmel. — At Dommen strax blev exequeret uden Indankning for højere Ret, var i hiin Tid aldeles ikke usædvanligt, da ingen nødvendig Appel fandt Sted; har *Lykke* ikke ladet Dommen appellere, uagtet Præsten forlangte den appelleret, er det naturligviis en anden Sag, men derom tier Fortællingen. Jeg vil endnu henstille, om det er antageligt, at *Jörgen Lykke* ustraffet skulde have vovet, at føre Tømmer og Steen fra den nedbrudte Kirke i Svingelbjerg til sin Gaard i Bunderup istedetfor at anvende dem, ifølge den Kgl. Befaling, til Vesterbølle Kirkes Bygning, naar man seer, at en Overtrædelse, der

(23) Det hele Sted hos *Resen* (*Fred. d. 2. Krøn. S. 338*), lyder saaledes: „Her udi Danmark affaldt imidlertid (1583) den strøge Ridder Her *Jörgen Lykke*, vide bekjendt og berømt udi fremmede Riger og synderlig udi Frankrig, hvor han udi lang Tid havde forholdt sig, og tiend udi Kongens Gaard, blev omsider hans Kammerjunker og siden annammet blandt hans inderste Raad; vilde ikke med de andre Herrer kysse Pavenes Fødder, blev brugt her inde udi Riget og andensteds udi mange Legationer,

findes højlig berømmet i fremmede Rigers Krøniker baade hos Sleidanum og andre, begav sig omsider ind udi sit Fædreland igjen, nedsatte sig, blev tagen til D. Rigens Raad, en loflig Fader og Forsvar for fattige og fremmede Folk, saa Esterkommerne have ikke urettelig skreven udi hans Epitaphio: Fortitudo excellentiaque et animi invicti robur, in ipsa natura Dei munere indita, tam exteris quam nostratibus innotuit.“

vistnok ikke kunde ansees for større, nemlig at have forhugget Mariager Klosters Skove, paadrog ham en Undersøgelse af Kongelige Commissarier (²⁴).

Det har iøvrigt ingenlunde været min Hensigt med denne Excursion at føre noget Forsvar for *Jörgen Lykkes* Handlinger eller Character, men allene at vise, hvor varsom man maa være i at fæste Lid til Traditioner, som den ombandlede, og hvor misligt det er, at bygge sin Dom om en Tidsalders Retsforfatning paa enkelte Facta, for hvilke der haves en saa løs Hjemmel. Hvad *Jörgen Lykke* selv angaaer, da er det vistnok vanskeligt at [fælde nogen Dom om hans Personlighed efter de faa Data, som vi have til vor Raadighed, saameget mere, som han har ført et meget virksomt Liv og grebet ind i en Mængde Forhold, og, som det synes, med Strænghed og Myndighed, hvorfor det ikke kan fejle, at han allerede blandt sine Samtidige maa have fundet Modstan-

(²⁴) See Kongens Befaling af 25 Marts 1581 i Danske Magazin VI. 177 ff. — Efterat dette var nedskrevet har jeg modtaget følgende Meddelelse fra Hr. Cancelliraad *H. Dahlerup*, som bestyrker hvad jeg ovenfor har yttret om det Utrolige i den sædvanlige Tradition om *Jörgen Lykkes* Fremgangsmaade mod den omtalte Præst: „Paa en Rejse i Jylland i 1842 aflagde jeg et Besøg paa den ved Udløbet af Mariager Fjord beliggende Herregaard Overgaard, som da ejedes af den i sidste Vinter afdøde Kmhr. *Arenstorff*. Af den gamle Hovedbygning, hvoraf endeel er nedrevet i dette Aarhundrede, er nu kun en Fløi tilbage, en meget anseelig Bygning, som paa Midten af Façaden mod Gaardspladsen har et Taarn, hvori Indgangen er og hvorigjennem der løber en Vindeltrappe op til Beboelsesværelserne. Umiddelbart fra denne Trappe kommer man paa første Sal ind i et langt Galleri, hvor dengang fandtes endeel Malerier, navnlig Portraiter. Blandt disse blev strax min Opmærksomhed hendraget til et Billede, der forestillede en i Legemstørrelse afmalet Ridder, en Mand i sine bedste Aar, med et smukt Udvortes og i en pragtfuld Dragt. Da Kmhr. *Arenstorff* bemærkede min Dvælen ved dette Malerie, yttrede han, at det var Gaardens Opbygger, den bekjendte Rigsraad *Jörgen Lykke*. Paa min Bemærkning, at hans Træk ej bare Vidne om hans Character, tilføjede han, at ifald jeg bedømte denne efter den bekjendte Historie om at han havde ladet en Præst egen-

mægtlig henrette, fordi denne paa Prædikestolen havde dadlet ham for at have nedbrudt en Kirke og anvendt Materialerne af den til en af sine Gaardes Opbygning, da hvilede min Dom paa et svagt Fundament, eftersom hele denne Historie var en Opdigtelse. Det var ganske rigtigt, at Præsten var henrettet, men dette var skeet efter lovlig Dom. Skjøndt Præsten var gaet over til den lutherske Lære, var han dog i Hjertet papistisk sindet, og havde paa Prædikestolen ej alene fremført Lærdomme, som vare i Strid med den nye Lære, men havde ogsaa brugt Ytringer, som vare fornærmelige for Regjeringen, om dens Foranstaltninger med Hensyn til Reformationen. Dette havde *Jörgen Lykke* efter sin Embedsstilling ej kunnet lade gaae upaataalt hen, og han havde derfor ladet Præsten tiltale baade ved Herreds-Ret og gejstlig Ret, og forekommer det mig, at det blev af Kmhrn. udhævet, at i den gejstlige Ret endog sad Biskopper. Ved begge Retter var Præsten bleven dømt fra Livet, og ifølge Dommen henrettet. Acterne i Sagen havde i mange Aar været paa Overgaard, endnu i Kmhr. *Arenstorffs* Tid. Han havde selv læst dem, men da han engang havde udlaant dem til den daværende Herredsfoged i Gjerløv - Onsild Herred, Major *H. Tetens*, vare de forkomne. *Tetens* var nemlig død, førend de tilbageleveredes, og da hans Bo var taget under Skiftebehandling, havde Kmhr. *Arenstorff* forgjæves reclamationeret dem.“

dece og Fiender. Han var tidlig bragt til vigtige Gesandtskaber og havde levet meget i fremmede Lande; i Domprotocollerne forekommer han, som jeg alt har sagt, idelig, snart som Part, snart som Befuldmægtiget for tvistende Parter, og fornømmelig som Dommer paa Kiøngens Retterting, og som Kgl. Commissair ved mangfoldige Løjligheder ⁽²⁵⁾. Som en Yttring, der vel kan tjene til at characterisere *Lykkes* Stolthed, fortjener at bemærkes de Ord, han i en Sag angaaende hans Søster (S. 231) henvender til den adelige Lønsmænd paa Hald Slot *Niels Jonsen*, „at dersom hans *Ligemænd* vilde sige ham til paa hans Søsters Vegne, at hun havde handlet Kongen til Spot og Hofmod, vilde han sig paa hendes Vegne forantvorde og gjøre Lov og Værn derfor, som det sig med Rette bør.“ Jeg tvivler heller ikke paa, at han jo, ligesom hans to Søstre *Anne Krumpen* og *Sophie Handenberg*, som han ivrig forsvarer i Sager, der just ikke sætte dem i noget fordeeltigt Lys ⁽²⁶⁾, har havt nogen Kjærlighed til timeligt Gods; herom vidne de mange Processer han førte, skjøndt jeg ikke finder, at de afgive noget Beviis for, at han har søgt at berige sig ved Uret. At hans Søster *Anne Lykke* giftede sig med den 84aarige *Otto Krumpen* ⁽²⁷⁾, kan man vel ansee for at være hans Værk, og den S. 276—279 meddeelte Dom viser, at dette Parti indbragte *Jörgen Lykke*, foruden en Herregaard med Besætning, 3500 Rbd. i Penge m. m. Et af Søstrene i Mariager Kloster i Aaret 1561 udstedt Brev ⁽²⁸⁾ viser rigtignok, at *Jörgen Lykke* havde anvendt stor Bekostning paa Klosteret, og opbygget det da det var afbrændt, men det viser tillige, at han ikke har gjort det for Intet; thi Klosteret skjænker ham derfor 17 hele Bøndergaarde og en halv Gaard samt 2 Möller. At han i Aaret 1581 var mistænkt for at have forhugget de Skove, som tilhørte Mariager Kloster, har jeg ovenfor bemærket, og et Brev fra Kongen til *Niels Jonsen*, dat. 27 Juni 1581 ⁽²⁹⁾, paalægger denne at lade Kongen vide, om Hr. *Jörgen Lykke* haver bortforlent noget af Mariager Klosters Gods, ligesom en Kongl. Befaling af 15 Nov. 1582 ⁽³⁰⁾ til *Björn Andersen*, *Mundrup Parsberg*, *Jacob Seefeld* og *Christen Skeel*, om „at skulle udvise Hr. *Jörgen Lykke* paa Mariager Klosters Skove hvis han saavel som Bønderne der til Klosteret tjenendes behøvede til Udebrand, Byg-

(²⁵) Naar man seer, hvorledes Rigsraaderne idelig særdeles i Rigens Ærender, paa Herredage og paa Retterting, uden at have nogen Løn af Staten, begriber man, at der var god Grund til den Bestemmelse i *Christian d. 2dens* Haandfæstning, „at Kongen skulde hjælpe Rigens Raad med Kronens Lehn, saa at de ikke skulde besøge Herredage eller bære andre Rigens Tynge aldeles paa deres egen Kost og Tæring.“ (*Christian d. 2dens* Hist. af *Behrmann* S. 39, jvfr. *K. Hans's* Haandfæstning hos *Hvitfeld* S. 906).

(²⁶) Om hans Ærgjerrighed og Forsængelighed findes adskillige Anekdoter i *Peder Syvs* haandskrevne Samlinger, s. *Subms* Saml. I. 2 H. S. 110, hvor det blandt andet fortælles, at han var den første danske Adelsmand, der lod gjøre Sølvsfæde.

(²⁷) See S. 158 Not.

(²⁸) Danske Magazin VI. 166.

(²⁹) Danske Magazin VI. 178.

(³⁰) Anførte Sted i Danske Magazin.

ningstømmer, Gjerdsel og udi andre Maader“ viser, at man har fundet det nødvendigt, at indskrænke hans Raadighed over bemeldte Skove. Imidlertid sees af et senere Kongens Brev af 5 Oct. 1583, hvorved *Jørgen Lykke* beordres til at lade udvise af Mariager Klosters Skove til Borgerne, som have lidt Skade af Ildebrand, at *Lykke* maa have vidst at rense sig for den ham gjorte Beskyldning og at han selv havde gjort Forslag til, at gamle Træer ved den nysnævnte Lejlighed maatte blive udviste af de gode Mænd, som havde faaet Befaling til at optage Syn over Skovene, men at Kongen ikke havde fundet det fornødent, idet han tilføjer: „Vi og naadigst ikke heller stiller saa ringe Fortroende til Eder, naar ikkun samme Skove maa blive brugt til Skellighed, have Vi de gode Mænd dermed denne Gang ikke villet besværges“ (21). I samme Aar døde han.

Hvad det egentlige retshistoriske Udbytte angaaer, som dette Bind indeholder, skal jeg næst at henvise til det udførlige Sagregister, kun berøre et Par Gjenstande, som turde fortjene særdeles Opmærksomhed. Blandt de ikke faa Kilder til enkelte Bestemmelser i *Christian d. 5tes Lov*, som findes i Domme, der indeholdes i dette Bind, og hvortil Registret under Rubrikken: Kilder til *Christian d. 5tes Lov* giver den fornødne Henviisning, skal jeg især udhæve dem, som findes S. 163, 194, 243, 260, 291 og 300, hvoraf sees, at det er en gammel Retssætning, at faste Ejendomme, som bortskjødes, *strax* skulde overdrages Erhververne, saa at 5—3—32 ingenlunde er en ny Bestemmelse af *Christian d. 5te*. Hvad der af Hr. Justitsraad *Jacobsen* er anført imod den hidtil almindelig antagne Sætning (jvfr. I. 108 Not.), at Landstinget skulde have været Adelen almindelige Værneting, finder ny Bekræftelse i de S. 1, 279 og 328 meddelte Domme. Ligesledes bestyrke Dommene S. 44, 58, 93, 102, 197, 206, 218 og især den S. 332 aftrykte mærkelige Dom hvad jeg har yttret i Fortalen til 2den Deel S. XXIII om den jevnlige Underkjendelse af Nævningers Domme. Ogsaa fortjene de hyppige Citater af Rigens Ret (see S. 63, 185, 295, 306 og 322) al Opmærksomhed, da de udentvivel lede til at antage, at der før *Christian d. 4des Tid* har existeret en som officiel erkjendt Samling af Retsregler under dette Navn, som fornemmelig have angaaet Retsforfølgningen for Rigens Cantsler. Ligesom denne Samling synes at være gaaet tabt, dersom det ikke skulde være den S. 306 i Noten omtalte Instruction, hvorom jeg maaskee ved en anden Lejlighed udførligere skal yttre mig, saaledes er dette ogsaa Tilfældet med de S. 9 nævnte Privilegier for den fynske Adel.

Om Forfølgningen til Laas og Virkningen af at være fordeelt eller lovfældt indeholde flere Domme vigtige Oplysninger.

Som en mærkelig Forfølgning til Laas har jeg optaget alle de Domme af Rigens

(21) Danske Magazin VI. 280—281.

Dombøger, som angaae Herlufsholms Skole (S. 185, 187, 202, 223, 268 og 282), hvoraf vel de vigtigste ere bekjendte af den Extract, som findes i *Melchiors* historiske Efterretninger om den frie adelige Skole Herlufsholm S. 91—94 (Kbhvn. 1822), men som vistnok ere saa interessante, at de fortjene den Plads, jeg har indrømmet dem. Efterat *Christoffer Göje*, endnu medens *Birgitte Göje* levede, havde angrebet hendes og *Herluf Trolles*, af Kongen confirmerede Gavebrev, blandt andet af den Grund, at deraf kun var fremlagt en Vidisse, og *Birgitte Göje* selv havde tilintetgjort denne Indsigelse ved at møde paa Rettertinget og der ratihabere sin Donation (S. 194), fremstaaer en ny Prætendent *Jörgen Marsvin*, med den Paastand, at hun som Enke ikke kunde disponere over sit Gods uden hendes næste Frænders Samtykke (S. 203). Da Rettertinget afviser hans Paastand, fordi han ikke var nærmeste Slægtning, men hans Svigermoder (Fru *Birgittes* Søster), som havde givet sit Samtykke til *Birgitte Göjes* Gave (S. 226—227), erhverver *Jörgen Marsvin* en Dom ved Skaanes Landsting ⁽²²⁾ over *Herluf Trolles* Arvinger, hvorved det antages, at *Herluf Trolle* var uberettiget til at give sit Samtykke til, at *Birgitte Göje* afhændede sit Jordegods til Skade for sine Arvinger (S. 269), og Dommen paa Kongens Retterting af 15 Juni 1575 kjender for Ret, at dersom *Jörgen Marsvin* kunde gjøre beviisligt, at han havde lidt nogen Skade ved *Herluf Trolles* Skjøde, skulde dennes Arvinger stande ham til Rette (S. 274). Hvor besynderlig end denne Dom kan synes at være, efterat Rettertinget selv tidligere havde erkjendt den af *Birgitte Göje* som Enke foretagne Ratihabition af hendes Gave som gyldig, er det dog endnu mere synderligt, at Rigsraadet med tiltagne lærde Mænd, hvoriblandt *Niels Hemmingsen*, som i sin Liigtale over *Herluf Trolle* hæftig havde udtalt sig mod dem, der dadlede ham og hans ædle Hustrue for at have skjænket deres Gods til Herlufsholm, d. 20 Oct. 1575 ligefrem erklærer Skolen *uberettiget* til at erholde Laas paa Frue *Birgittes* Gods og Ejendom, „fordi den Fundats og Skjøde er dømt at være gjort imod Loven“, og denne Dom slutter sig saaledes aldeles til den paa det Skaanske Landsting afsagte Dom (S. 284). Men det besynderligste af alt er, at de selvsamme Dommere Dagen efter, d. 21 Oct. 1575, gav Skolen Laas paa det samtlige Gods, uden enten at nævne den Dagen forud af modsat Indhold afsagte Dom, eller paa nogen Maade at antyde, at nogen ny Oplysning var fremkommet. Denne sidste Dom findes vel ikke i Rigens Dombog for Aaret 1575 (see S. 282 Anm.), og jeg har derfor havt Tvivl, om dens Datum kunde være rigtigt, men da Originalen med dette Datum befinder sig i det Kongelige Danske Cancellies Archiv, og ligeledes en vidimeret Afskrift paa Herlufsholm, har Sagen, saaledes som ogsaa *Mel-*

(22) Hvad der kan have givet Anledning til, at *Herluf Trolles* Arvinger dømmes ved *Skaanes* Landsting, seer jeg mig ikke istand til at forklare, da

den Omstændighed, at *Jörgen Marsvin* ejede Dybek i Skaane, allene ikunde have havt Indflydelse, dersom han havde været Sagvolder.

oktor har berettet, forsaavidt sin Rigtighed. Jeg meddeler nedenfor denne Dom, uden at jeg tør paatage mig at løse Gaaden; men som en Gisning vil jeg allene hensætte, at den første Dom, der unægtelig er urigtig, maaskee er holdt tilbage, skjøndt afsagt, og at Betten, efterat have opdaget den begaaede Fejl, næste Dag har givet en ny Dom, og at kun deane er kommet til offentlig Kundskab, og derefter Domsact bleven udfærdiget. Herfor synes den Omstændighed at tale, at kun af denne Dom en paa Pergament midstedt Domsact bevares i Cancelliets Archiv, hvorimod den første allene er bleven tilbage i en Copie sammesteds; at den er indført i Dombogen, vilde herimod neppe være nogen afgjørende Indvending, da man vel kan antage, at den strax er bleven indført efter Afsigelsen, men vistnok bliver det endnu uforklarligt, at den hverken er bleven overstreget, og heller ikke den sidste Dom deri indført, uagtet der umiddelbart efter Dommen af 20 Oct. er indført en ældre, afsagt d. 15 Oct., som er den sidste, der findes fra Aaret 1575, hvorefter Dombogen endnu indeholder endeel Domme fra Aaret 1576. Imidlertid fortjener det dog at bemærkes, at Dommen af 20 Oct. i Dombogen er underskrevet: „Datum nostro ad causas sub sigillo, teste *Christophero Walkendorff*, locum tenente justitiarum,“ hvorimod Dommen af 21 Oct. har til Underskrift: „Datum ut supra, nostro ad causas sub sigillo, teste *Hilario Grubbe*, justiciario nostro dilecto“, og derpaa under Seglet: „*Hilarius Grubbe*, manu propria subscr.“ Denne Underskrift: teste *H. Grubbe*, findes kun ved de 13 første Domme i Dombogen, og senere ved 13 forskjellige Domme indtil Aaret 1575, men er ellers udeladt, rimeligviis fordi Titelbladet udtrykkelig nævner *Ejler Grubbe* som Rigens Cantsler, hvorfor han heller aldrig navnlig anføres som tilstedeværende blandt Rettertingets Medlemmer; derimod findes den Bemærkning, at *Walkendorff* fungerede i Cantslerens Sted ikke ved nogen anden Dom i hele Dombogen, end netop ved Dommen af 20de October, da ellers, som den foran Aarets Domme staaende Fortegnelse paa Rigsraaderne viser ⁽³³⁾, *Hans Schougaard* var den, som fungerede i Cantslerens Forfald, hvorfor ogsaa under de 5 første Domme findes bemærket: „teste *Johanne Skouffgaardt* locum tenente &c.; ved de øvrige hedder det blot, som sædvanligt: Datum ut supra &c. med Undtagelse af to, hvor *Hilarius Grubbe* anføres. Endskjøndt det nu vel synes at maatte betragtes som en ganske tilfældig Omstændighed, der ingen Indflydelse kunde have paa Sagens Udfald, at *Walkendorff* har underskrevet den ene, og Rigens Cantsler den anden Dom, turde det dog tænkes muligt, at *Walkendorff*, der ganske nylig maa være bleven Rigsraad ⁽³⁴⁾, og som neppe har været saa god Jurist som indsigtfuld

⁽³³⁾ See ovenfor S. VI.

⁽³⁴⁾ Som ovenfor bemærket findes han ikke anført paa den Liste over Rigsraaderne, der staaer foran Dommene fra 1575: han maa altsaa i Aarets

Løb være bleven Medlem af Raadet, da han i October 1575 har fungeret i Rigens Cantslers Forfald, en Forretning, som synes at have været overdraget den yngste Rigsraad, saaledes som

Bentemester og dygtig Befalingsmand, ved Dommens Redaction kan have begaaet en Fejl ved at tælle Stemmerne eller ved en urigtig Opfatning af de Voterendes Mening, saa at Dommen næste Dag er bleven anderledes forfattet; og at den første Dom virkelig har været bestemt til aldeles at casseres, derfor synes især den Omstændighed at tale, at den anden, som afsiges Dagen efter, aldeles ignorerer dens Tilværelse, ligesom det ogsaa kun er den sidste, der er tilbage som en formelig Domsact. Naar jeg siger, at *Walkendorf* neppe var en god Jurist, saa er det ikke blot fordi vi vide, at han ikke har studeret ⁽²⁵⁾, men især fordi han saavel i en S. 333 meddeelt Dom fra Aaret 1580 synes at have havt forunderlige juridiske Anskuelser, som og senere i Aaret 1589 i den bekjendte Sag mod *Mogens Heimesen* gjorde sig skyldig i en utilgivelig Overilelse, som kostede en Uskyldig Livet ⁽²⁶⁾. At Stemmerne i Rigsraadet angaaende *Birgitte Gøjes* Donation kunde have været deelte, er mere end rimeligt, naar man seer, til hvilket Resultat det Skaanske Landsting var kommen, og lægger Mærke til, at *Birgitte Gøje* selv var meget ængstelig for Sagens Udfald i Aaret 1574; dette sees af et Brev til hende fra *Peder Oxes* Frue, *Mette Rosenkrands*, dat. Kjøbenhavn d. 19 Febr. 1574, hvori det blandt andet hedder: „Kjære *Birgitte* og kjære Næstsødakendebarn! Er Din Skrivelse mig udi gaar til Hænde kommen, hvorudi Du giver tilkjende, at Du haver skrevet *Peder* til, at han vilde møde Dig udi Ringsted, naar Skolens Sag skal udi Rette; saa haver *Peder* skrevet Dig sit Betænkende i denne Sag, og mener, at det ikke vel kunde lempe sig, dog, dersom Du vil have det af hannem, gjør han det gjerne. Dersom *Peder* kommer did, vil jeg gjøre mit Bedste, at jeg kunde følge hannem, paa det jeg kunde komme Dig til Ords, og havde *Peder* skrevet Rigens Kantsler til, at samme Sag maatte komme for her udi Byen, at dersom Sagen ikke kunde blive endt, at han da med desbedre Lempe kunde selv være derhos at have Indseende, at det maatte gaae ret til, og sender *Peder* Dig Rigens Kantslers Brev, at Du deraf videre kunde forfare Meningens end jeg nu skrive kan. . . . Dersom Du vil have *Peder* hos Dig i Ringsted, lad hannom vide (det), gjør han gjerne baade i de Maader og alle andre hvis (hvad) Du kan være tjent med, som han er pligtig; der skal Du saa Gud ikke have Tvivl paa“ ⁽²⁷⁾. Ikke længe efter, den 5te Junii, faldt den S. 223 meddeelte Dom, dog ikke i Ringsted ⁽²⁸⁾, men paa

Skovgaard's Exempel viser. Det er altsaa urigtigt, naar *H. Hofman* beretter, at *Walkendorf* først blev hjemkaldt fra Gulland 1576, og at han først 1577 blev Rigsraad (Saml. af Fundationer I. 56), hvilket ogsaa *C. Rothe* antager (Danske Mænds og Qvindes Eftermæle II. 36).

⁽²⁵⁾ *Slanges* *Christian d. Ades* Historie S. 173.

⁽²⁶⁾ Jvfr. *Slange* S. 43 og *Vandals* Mindesmærker paa Jægerspris I. 411 ff.

⁽²⁷⁾ See *Peder Oxes* Levnet af *Ryge*, i Fortalen.

⁽²⁸⁾ Derimod afsagdes paa Kongens Retterting i Ringsted en Dom i denne Sag d. 25 Febr. 1573 (see S. 273), til hvilket Aar *Mette Rosenkrands's* Skrivelse af 19 Febr. nok saa godt lod sig hen-

Rettertinget i Nestved, hvor *Peder Oxe* selv var tilstede. Da de sidste Domme i denne Sag bleve afsagte, laae *Peder Oxe* paa sit Sygeleje; han døde i Frederiksborg d. 24 Octbr. 1575 ⁽³⁹⁾. *Birgitte Gøje* var allerede død i det foregaaende Aar d. 25 Juli.

Dommen af 21de Octbr. 1575 lyder saaledes: „Vi *Frederick thend Anden &c.*, giørre alle vitterligt, att Aar 1575 thendt 21 Octobris paa vortt Rettherting y vor Kiøpstedt Kiøbenhaffn, offuerverendis oss elskelige *Herluff Schauffue* aff Eskildstrup, Landtzdommer udi vort Landt Siellandt, *Gregers Thrudsen* ⁽⁴⁰⁾ til Estrup, *Christoffer Walkendorff* till Glorup ⁽⁴¹⁾, vor Rentemesther, *Holger Brade* till Hammer, *Morthen Venstermandt* till Frøigendegaardt ⁽⁴²⁾, Befallingsmandt paa vort Slott Kiøffnehaffn, *Knudt Grubbe* til Als-løff, *Albrit Rostrup* till Schougaardt, *Johan Ruedt* ⁽⁴³⁾, *Johan Brockenhuus*, *Anders Greynn*, *Christian Gyldenstiern* til Stiernholm och *Absalonn Juell*, vorre Mendt och Thienner, Doctor *Niels Hemmmingsen*, Doctor *Annders Lauritzen*, Doctores theologiæ, och Doctor *Knopperus*, Juris Doctor; for oss var skicket oss elskelige *Albrit Oxe* til Nielstrup, vor Mandt, Thienner och tilforordnede Forstander for Herlufsholms frii Scholis fuldmøndige oss elskelige Mester *Hans Michelsen*, Rector udi for^{ne} Herlufsholms Schole, medt noget Breffue och Forfølgning paa noget Guodtz, hand haffuer forfuldt till Laass, och först y Rette fremlagde enn Papirs Vidisse, som *Holger Rosenkrandtz* och oss elskelige *Jørgen Rosenkrandtz* udgiffvet, forseglidt och underschreffvit haffde, som vor aff Frue *Birgethe Gøies* Schiødebref, hun udi sit Enkesede och Velmagt udgiffvit och beseglidt haffver, liudendis i sin Mening, att ephersom hinndis affgangne Hussbonde *Herluf Trolle* och hun haffver baade samptlichenn for Oss och Danmarckis Rigis Raadt for nogen Tidt forleden stiftit och funderit thieris Sædegaardt till enn frii Skole och thertil laugdt och giffvit all for^{ne} Herlufsholms Guodz, eptersom thieris obne beseglede Fundatz, Breff och Jordbog, therpaa gifne erre, yddermere indholder och udviser. Och alligevel att Fundatzen formelder, att the baade i thieris Liffstiid thend ene epter thend anden skulle vere Forstander til samme Schole, tha paa thet at forbemeldte Scholis Stift och Fundering maa bliffue och verre diss bestandigere vedt sin Macht ⁽⁴⁴⁾ Maade,

före, dersom man kunde antage, at Aarstallet 1574 hos *Ryge* var urigtigt.

⁽³⁹⁾ See *Peder Oxes* Levnet S. 330.

⁽⁴⁰⁾ Den samme, som i Dommen af 20 Octbr. (S. 283) kaldes *Gregers Ulfstand*.

⁽⁴¹⁾ Er i Dommen af 20 Octbr. først nævnt i Under-skriften.

⁽⁴²⁾ Formodentlig en Skrivfejl for *Krøgende Gaard*, hvortil det S. 283 anførte *Krøgendsgaardt* här rettes. *Krøgende Gaard* er nemlig uden al Tvivl

det gamle Navn paa Herregaarden Söholt, beliggende i Krønge Sogn paa Lolland, hvilken Herregaard *Morten Venstermand* ejede, see Dansk Atlas III. 330.

⁽⁴³⁾ *Johan Rud* nævnes ikke i Dommen af 21 Oct., hvorimod Dr. *Poul Madsen* og Dr. *Hans Philipsen*, som der anføres, savnes her.

⁽⁴⁴⁾ Slutningen af dette under 22 Marts 1567 udstedte Document findes anført i Dommen af 15 Juni 1575 S. 272—273.

som samme Vidisse paa hindis Schöde videre formelder. Item y Rette laugde en Vidisse, som for^{ne} *Holger* och *Jürgen Rosenkrantz* udgiffvit haffver aff ett hindis Opdragelse-Breff, liudendis eblandt andit, att for^{ne} Fru *Birgethe Göje* haffuer medt frii Vilge och velberaadt Hue fra seg opdragit till Danmarckis Riigis Raadt, som tha vorre och ther ephther kommendis vorder, for^{ne} Forstanders Befalling, och kiende seg och sine Arffvinger ingen yddermere Rett eller Rettighed att haffue thill Herlufsholm eller thets tilliggendis Guodtz ephther thenne Dag y nogen Maade, som samme Breffue videre therom udviser och indholder, och er thisse epterschreffne Gaarde och Guodtz. Först Herlufsholms Hoffuitgaardt medt aldt sinn rette Tilliggelse, som ther nu ligger och aff Arrildtz Tiid tilligget haffver ⁽⁴⁵⁾ medt Skouff, March, Fiskevandt, Fægang, Vaadt och Thiurt, som ther nu tilligger och aff Arrildtztid tilligit haffver, och ther nu till brugis, och som for^{ne} Herluffsholms Thienneré udi Hefdt och Verge haffuer till for^{ne} Gaardt och Guodtz och brugis indenn Marckeskiell och uden, indtit undertagit y noger Maade, at haffue, nyde, bruge och beholde till evindelige Eye. Therepther vort Stadfestelse-Breff och fire vore Dombreffue, thet fierde schreffuit paa Pergamendt, medt hengendis Indsegle, huert for^{ne} Dombreff paa sex Ugger, och Vor almindelige Steffning paa et Aar och sex Ugger offuer alt vort Rige Danmarck, att huo seg kiennder nogen Diell, Lodt eller Rettighedt att haffue y for^{ne} Gaardt och Guodtz eller noger thierris rette Tilliggelse, ennthen for Eyendom, Pannt, Laam eller Gaffue eller verre seg y hvadt Maade thedt heldst verre kandt, att the skulle komme for Oss paa vortt Rettherting medt thieris Beuisning, the therpaa haffde; och therepther Vor almindelige Steffnings sex Uggers Offuerhörrelse sammeledis offuer alt vort Riige Danmarck, huilcke vorre Breffue alle loughlige giffne och till Tinge leste, forfuldte och fremgangne erre vidt alle thieris Tider och Datum. Och theremodt haffuer oss elskelige *Christoffer Göje* till Gunderslöffholm, vor Mandt och Thiener, tagitt Gienbreff, och *Oluf Mouritzen*, paa thend Tidt Forstandere for for^{ne} Schole, haffuer tagitt Steffning, och er gaaen Dom udi Sagen udi vor Kiöpstedt Rinnstedt thend 25 Februarii 1573, liudendis, at ephtherdii for^{ne} Frue *Birgethe Göje* haffuer udi hinndis Ennkesede och Velmacht schödt och affhendt, saavel som tilforn ⁽⁴⁶⁾ som samme Dom videre medtförer och indholder; tha epter saadanne Domme, saa och ephtherthi Eunckeschiöder hertill Dags staae vidt thieres fulde Macht, disligeste ephther saadanne vorre Breffue och loughlig Forfölning vor ther saa paasagdt for Rette, att for^{ne} *Albrit Oxe* som enn Forstander bör att haffue Laas paa for^{ne} Herluffsholms Schole och thendtz tilliggendis Guodz, *saa vell paa Herluff Trollis egit Guodz*, hand thertill funderit haffuer, som

(45) Herpaa følger en fuldstændig Opregnelse af samtlige Gaarde i forskjellige Herreder og Byer.

(46) Det övriga af denne Dom. see S. 273--274, hvor den findes indført.

Fru *Birgitte Gøjes* Guodtz; thi tildømme Vii nu for^{ne} *Albrit Oxe* och hans Eptherkommere, Forstandere for for^{ne} Schole, for^{ne} Herlufsholms Gaardt, Guodtz och Eyendom, epthersom forschre^{tt} staar, medt alle thierris rette Tilliggelse, y huadt thet helst er eller neffnis kandt, indtit underthagit y nogen Maade, att haffue, nyde, bruge och beholde till euindelige Eye, forbiudendis alle thennem thierpaa at hindre, hindre lade, Forfanng att giörre, uforrette, eller segh thermedt att beuarre, modt thierris Minde epher thenne Dag y nogen Maade. Och setthe Vii thendt Sag euindelige Thiellse paa. Datum ut supra, nostro ad causas sub sigillo, teste *Hilario Grubbe*, Justitiario nostro dilecto.

(L. S. R.)

Hilarius Grubbe,
manu propria subscript.

Jeg kan ikke forlade denne Gjenstand uden at berøre den bekjendte Tradition, at *Birgitte Gøje* skulde have viist sig for Magister *Michelsen* Natten før den Retsdag, da den endelige Dom blev afsagt, og peget paa den Bordfod, i hvis hemmelige Gjemme det Document skulde være fundet, som gjorde Udslag i Sagen. Jeg nægter ikke, at man kunde være fristet til at kalde Aander til Hjælp for at løse den Knude, som ligger deri, at Rigsraadet to Dage efter hinanden har givet to modsigende Domme, og afdøde Dr. *Melchior* ⁽⁴⁷⁾ finder „det ikke usandsynligt, at et nyt Document kan være tilvejebragt, som ved at fremlægges har givet Sagen en anden Vending“, og han ytrer, at det maaskee har været *Birgitte Gøjes* saakaldte Opdragelsebrev, som har indeholdt nærmere Oplysning om hendes Ret til at bortskjenke sit Gods. Men det er aabenbart, at dette Document, med Undtagelse af den fuldstændige Opregnelse af Godset, aldeles intet indeholder, som ikke allerede findes i Hoveddocumentet, og det er heller ikke paa dette Opdragelsebrev at Donnen lægger Vægt, men fornemmelig derpaa, at Enkeskjøder have fuldkommen Retskraft. Naar endelig *Melchior* selv tilføjer, at det dog maaskee var rimeligere, at henføre Traditionen om det opdagede Document til et tidligere Stadium af Processen, „medens den endnu svævede for Underretten, og det maaskee da har været det Document, som skulde godtgjøre, at Donationen var skeet med hendes Frænders Samtykke“, saa maa jeg herved erindre, at dette Document, nemlig Fru *Helvig Gøjes* Brev af 1566, allerede blev fremlagt paa Kongens Retterting d. 5te Juni 1574 ⁽⁴⁸⁾, og Fru *Birgitte* døde først en Maaned efter. Da Stiftelsens Fündats og øvrige Hoveddocumenter allerede vare tilstede under Processens Begyndelse, og medens Fru *Birgitte* endnu levede, kan man, som *Melchior* allerede har bemærket, ikke sætte deres Opdagelse i Forbindelse med Traditionen ⁽⁴⁹⁾, om hvilken den ellers ikke meget kritiske *Pontoppidan* indskrænker sig til at sige: Relata refero.

Kjøbenhavn, i Februar 1845.

Kolderup - Rosenvinge.

⁽⁴⁷⁾ Hist. Esterr. om Herlufsholms Skole S. 95.

⁽⁴⁸⁾ See S. 225

⁽⁴⁹⁾ Saaledes som *Hofman* har gjort i hans hist. Estterretninger om danske Adelsmænd I, 128.

1.

1563. Dom paa Kongens Retterting. En Sag, som var paakjendt ved Herredsting, Landsting og Kongens Retterting (¹), foretages efter Kongelig Befaling til ny Undersøgelse ved Landstinget, og da Landstinget ved den ny afsagte Dom frifinder den forhen Domsældte, tilkjendes denne Erstatning for hvad han ifølge den ældre Dom havde udredet. Denne Erstatning tilkjendes ham hos Arvingerne efter den, der havde erhvervet den ældre Dom i Sagen og derefter oppebaaret de idømte Bøder. En Adelsmand exciperer mod at drages fra sit Herredsting (²), hvor han havde tilbudet at rette for sig.

(1.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Oluff Sörenssenn* i Klackrundt paa thenn ene, och hagde udi Rette steffind erlige og vellbyrdige *Otte Gyllenstiernn* thill Estvadgaard, vor Mand och Thiener, och hans Syster, Jomfru *Margrette Gyllenstiernn* paa thenn andenn Siide, och vor nu udi Löffuedags thieris rette Tegttedag att möde udi thenne Sag, som her for oss beuist vor med vor sex Ugers Steffning, och berette *Oluff Sörenssenn*, hurledes hand nogenn Thid sidenn forledenn er komenn udi noggenn Uenighedt med salig *Niels Loduiigssenn* till Palssgaardt for hand skulle haffue saaret enn for^o *Niels Loduiigssenns* Thiener vedt Naffnn *Chrestenn Annderssenn* thenndt Thiidt *Niels Loduiigssenn* vor udi vortt och Riigenns Forfaldt thill Skibs forhindrett, dog xv Menndt haffuer hanum therfor quitt soret (³), och Herritzfogeden dog haffuer sted Höring offuer hanum saa hand er bleffuenn fordeeltt, och eptther then Dom er bleffuenn *Niels Loduiigssenn* tildömptt

(¹) See I. 292.

(²) Et andet Exempel paa en saadan Exceptio fori fremsat af en Adelsmand, findes i Justitsraad *Jacobsens* Afhandling om Adelen's Værneting i Hist. Tidskr. II. 525. Jvfr. Domsamlingen I. 108.

(³) Den i første Deel anførte Dom omtaler aldeles

ikke denne Frikjendelse af 15 Nævninger, men synes fornemmelig at være bygget paa *Oluf Sörensens* Tilstaaelse om, at han var Aarsag i *Christen Andersens* Beskadigelse ved hans Hellesbarde (s. I. 295). Formodentlig er Nævningernes Dom yngre end Rettertingets.

framedelis sinn Forfylling i thenn Sag, och berette for^{re} *Oluff Sörenssenn*, att hand paa thet siste gjorde *Niels Loduiigssenn* Udleg saa mögett, som hand begerde, och hand sidenn haffuer forhuerffitt en Forschrifft (4) aff oss till Landzdomer udi Nöriutlandt, att the skulle endelige döme udi thenn Sag, om Herritzfogedenn haffuer logligen stedt Höring offuer hanum eller icke, uanseendes Vor och Riigens Dom och alle andre Breffue, som tilforne udi same Sag udgiiffitt och giortt er, och först udi Rette lagde for^{re} *Oluff Sörenssenn* for^{re} Landztingsdom, lydendes blantt andett, att Herritzfogedenn *Sörenn Brunckssenn* mötte sielff udi Rette udi same Sag, och berette, huorledes at ther vort Breff er for hanum udi Rette lagdh, att Inngenn skulle dele paa *Niels Lodviigssenn* eller hans Gods thendt Stundt handt uden Landt udi Vor och Riigens Bestilling forhindrett var, mentte hand, att same Breff och strecker seg ind paa for^{re} *Niels Loduiigssenns* Karle och Thienere och therfor torde hand seg icke till formatte (5) for^{re} *Oluff Sörenssenn* sit Faldt at forvisse, ej heller andre Breffue eller Vitne att maatte udgiffue eller giöre, som for^{re} *Niels Loduiigssenns* Folck paagialtt, och sagde, att thersom hans Forsömelssse fandes therudinndenn att vere, skulle thet [vere] udaff hans Enfoldighed oc Uforstanndt vere skeedt, och hand icke anderledes viste vortt Breff att udlegge och forstande: tha med flere Ord, Tiltalle, Giensvar och Sagens Leglighed, saa och epttherthii vor Forschrifft medför och thenum tillholler udi same Sag och om for^{re} Dielsmaal och andre Forfölling i thendt Sag udgifuitt och giortt er, tha epttherthii same Vor och Rigens Dom ey andre Forfyllings-Breffue eller uogen andre Bevissning for thenum udi Rette lagde, och eptther for^{re} *Sörenn Brunckssens* egenn Bekiendelsse, saa och efftherthi Neffninger haffuer for^{re} *Oluff Sörenssenn* for Hussfred och Gaardt-fred quitt soeret; thesligeste och eptther erlig och vellbyrdige *Giord Perssens* (6) Kundskap och andre thieris Vitnissbyrd, som therhoss var, och

(4) *Forschrifft*, Befaling.

(5) Formodentlig en Skrivfejl for: formaste eller for-driste. Den följande Sætning er ikke ganske tydelig, da Ordet *forvise* eller *forvisse* synes at være brugt i en usædvanlig Bemærkelse. Ifølge

Sammenhængen maa Meningen være, at Herredsfogden ikke dristede sig til at frikjende *Oluf Sörensen* for sit Fald d. e. for at udrede Böder.

(6) See I. 293.

haffuer vundett, att *Oluff Sörenssenn* icke skulle haffue saarett for^{ne} salig *Niels Lodviigssenns* Karll, tha eptther saadanne Leglighedt kunde the icke finde for^{ne} *Oluff Sörenssenn* med Rette deeltt att vere, och forthi aff same Dele quitt att bliffue, som same Dom i seg self ytthermere indeholler och udviisser, och satte *Oluff Sörenssenn* therfor udi alle Rette, om for^{ne} *Otte Gyllenstiernn* och hanss Syster icke burde igienn at giffue och fornöge hanum hans udlagde Hoffuittsom, Godz och Pendinge, som hand udlagde salig *Niels Lodviigssenn* thill Bierreherritzting och for^{ne} *Niels Lodviigssenn* opbar med Kaast, Thering, Skadegielt, Faldzmaal, Breffpendinge, Arbed, och hues anden Forsömmelse, hand udi then Sag udgiffuid, bekaasted, forteritt och giortt haffuer y alle Maade. Thertill svared *Otte Gyllenstiernn* och i Rette lagde eet Tingsvitne aff for^{ne} Bierreherritzting udgiffuitt Anno MDLXIII, Löffuerdagenn nest eptther Sti Voldburg Dag (¹), lydendes, att *Otte Gyllenstiernn* stoed indenn Thinge for^{ne} Dagh, och lydelig for Tingsdom tilböedt *Oluff Sörenssenn* i Klackrundt att vilde rette fore seg oc sin Söster ther till sitt Herritzting, for saa viitt som *Oluff Sörenssenn* kunde thennum offuerbevisse, att the vor tildömppt att the skulle vere hanum pligtige eller och hues *Oluff Sörenssenn* kunde thennum offuerbeviisse mett nogenn Dom, enthen till Herritzting eller Landzting, att theris Broder salig *Niels Lodviigssenn* hagde opbaarett udenn Dom och Rett eller fangett uloglig, och ey the ville vere steffnd eller kallett fraa thieres Herritzting, endhen thill Landzting eller for Vor och Riigens Rett, och lod Guldt, Daller, Sölff och Pendinge tilsiuene for Tingsmendt som the ther tilstede hagde, som same Vitne ytthermere udviisse, och satte therfor udi alle Rette, om hanum burde eptther slig hans Tilboedt, som hand thill sitt Herritzting tilbodett hagde, [burde] att vere ther fraa dragett eller kallett nogen anderstedz, menn handt ther ville rette for seg. Thertil svarett *Oluff Sörenssenn* och udi Rette lagde ett Tingsvitne aff for^{ne} Herritzting udgiffuitt same for^{ne} Aar och Dagh, och for^{ne} Herritzfoged udgiffued hagde, lydendes blantt andett, att *Oluff Sörenssenn* stoed for^{ne} Dag och Thid indenn Thinge thenn Thid *Otte Gyllenstiernn* tilböd ther for^{ne}

(¹) Den 1ste Mai.

Guld, Sölff och Pendinge och sagde, att hand ville verre offuerbödig till att aname, hues Domeren och Danemend kunde finde hanum for ther Rett vor aff thet, som *Otte Gyllenstiernn* ville udlegge, och inthet for^{ne} *Oluff Sörenssenn* finge udi noger Maade, som same Vitne ythermere udvisser, och satte *Oluff Sörenssenn* therfore udi alle Rette, om for^{ne} *Otte Gyllenstiernn* och hans Systemere Jomfru *Margrette* icke bör at udlegge hannum hans udlagde Houitsom, Breffpenninge, Kost, Thering, Vandring, Arbeid och ald hans Skadegieldt, som handt therpaa liidt haffuer, emedenn thendt Landztingsdom stander ved sin fulde Magtt och uröghett, och gaffue the thenum paa begge Sider udi Rette nu idag fore oss. Tha med mange flere Ord och Thalle thenum therom paa beggii Sider emellom vore, tha eptther Tiltall, Giensvar, Sagens Leglighed, thesligeste och eptther Breffue och Beuiissning, som her for oss udi Rette lagdes, bleff ther saa paasagdt for Rette, at for^{ne} *Otte Gyllenstiernn* och hans Syster, Jomfrue *Margrette*, for thieris Anpartt bör att udlegge och fultgöre for^{ne} *Oluff Sörenssenn* hues udlagd Hoffuidsom, Gods och Penninge, som hand udlagde paa Biereherritzting, och salig *Niels Loduiigssenn* opbar, med Kaast, Tering, Skadegieldt, Faldzmaal, Breffpendinge, Arbeid och hues anden Forsömmelse, han udi then Sag lid och giortt haffuer, saa lenge at thenn Landztingsdom stander vedt sin fulde Magtt och uryggett, och for^{ne} *Oluff Sörenssenn* fremdelis sin Forfylling udi thend Sag eptther vor och Rigens Rett.

Dattum Kiöbinghagen, thenn xxi Juni, neruerendes oss elskl. erlige och velbyrdige Her *Per Skram*. 1563.

2.

1563. Dom paa Kongens Retterting. Sagvolderen, der besidder en Ejendom som brugeligt Pant, ansees ikke pligtig at fremlægge sit Pantebrev, efterat han ved Herredatingsdom er bleven kjendt berettiget til fremdeles at besidde Pantet, fordi han ikke til den Tid, som Pantebrevet bestemte, er bleven stevnet til Pantets Indløsning.

(1.)

Vor skicket for os paa vortt Rettherthing oss elskel. erlige och velbyrdige Fru *Ane*, salig Her *Johan Urnis*, Rideris, Epttherleffuerske, hindes fuldmyndige Budt, *Jesper Skriffuer* paa thenn ene, och hagde udi Rette steffndt oss elskl. *Jörgen Klaussenn* udi Bogensse, vor Mandt oc Thiener, paa thenn andenn Side, och vor nu udi Dag theris rette Tegttedag at möde udi thendt Sag, som her for oss beviist vor medt vor sex Ugers Steffning, och berette for^{no} *Jesper Skriffuer*, att for^{no} Frue *Ane* haffuer kiöbtt enn Gaardt, ligendes udi Kierrebye udi Skouffbye Herritt, aff erlig och vellbördige Frue *Sophie Daaes* thill Hynderup till evindelig at eie, och for^{no} *Jörgenn Klausenn* giör hende ther nogenn Hinder paa och forholder hende same Gaardt for, som handt mente mett Urette; thertill svaritt for^{no} *Jörgenn Klaussenn* och berette, att for^{no} Gaardt, thenn haffuer Frue *Sophies* Moder satt for^{no} *Jörgenn Klaussenns* Fader thill Panntt, och hand thenn sidenn haffuer brugt hans Liiffsthidt, och *Jörgenn Klaussenn* bruger then nu eptther hanum eptther the Breffuis Lydelsse, som handt therpaa haffuer. Thertill svaret for^{no} *Jesper*, att Frue *Ane* hagde ladett kiende (1) Lössenn paa for^{no} Gaardt thill Skouffbyherritzting udi iiii sambfelde Thing och therhoss eskett *Jörgenn Klaussens* Breffue och Bevisning udi Rette paa hues handt kunde thilholle seg same Gaardt medt, och *Jörgenn Klaussenn* icke ville lade same hans Breffue och Adkom kome tilstede, huilcket handt mentte medt Urette. Thertill svarett *Jörgenn Klaussenn* och berette, att hand icke vaar kallet mod then Könlössenn (2), förend thill

(1) *kiende* formodentlig Skrivfejl for *kynde* 3: forkynde, jvnfr. det följande *Kynlösen*.

(2) *Könlösen*, som endnu forekommer længere nede i Dommen, kan ikke betyde andet end Lösningss Forkyndelse d. e. den Handling, hvorved Pantets

Ejer tilkjendegiver Pantbaveren, at han vil indløse Pantet i Overeensstemmelse med Pantebrevet; jfr. Udtrykket ovenfor: „kiende 3: kynde Lösen paa for^{no} Gaardt“ og I. 54, 297.

fempte Thing epthter Sti. Hans Dag Medsomer, dog mötte handt udi Rette thenn Dag och lod hans Panttebreff lesse och fick ther Herritzfogedens Dom under Dattum MDLXII, Onsdagenn nest epthter Mathæi Apostoli, som hand her for oss udi Rette lagde, lydendes, att epthterthii *Jörgenn Klaussenns* Panttebreff formelder, att hand skulle haffue verett thilsagdt for Medsomer, och thet icke skedt er, viste hand icke andett att sige therpaa for Rette, end fandt for^{ne} *Jörgenn Klaussenn* same Gaardt thill att beholle udi thette Aar, som same Dom ytthermere indeholler oo udvisser, och satte therfor udi alle Rette, om hanum icke bör same Gaardt at beholle udi thette Aar epthter thenn Doms Lydelsse. Thertill svaritt for^{ne} *Jesper*, att hand icke talde paa for^{ne} Gaardt, menn vaar begerendes och eskett the Breffue och Adkom udi Rette, som *Jörgenn Klaussenn* kunde tilholle seg same Gaard medt. Thertill svaritt *Jörgenn Klaussenn* och satte udi alle Rette, att epthterthii Gaardenn er hannum tildömppt och ther er icke giortt loglige Könlössenn, om then Eskning böer nogen Magtt att haffue, som the giortt haffue epthteratt Dom er gangenn, med mange flere Ordt och Thalle thennum therom paa begge Sider emellom vor, tha epthter Tiltall, Giensvar och Sagens Leglighedt, och epthter the Breffue och Beviissning, her for oss udi Rette lagtes, bleff ther saa paa-sagdt for Rette, att epthterthii *Jörgenn Klaussenn* icke vor logligenn kalled emod same Eskning och icke Könlössenn vor skedt epthter hans Panttebreffs Lydelsse, och epthterthii att *Jörgenn Klaussenn* er same Gaardt thildömppt att beholle udi eet Aar, viste vi icke thet *Jörgenn Klaussenn* er pligtige att anvorde hans Breffue frann seg, förend thet bliffuer logligen igienn forfuldt epther Logenn och epther hans Breffuis Lydelsse, och for^{ne} *Jörgenn Klaussenn* for thenne Forfylling quitt att vere.

Dattum Kiöbinghaffnn thenn XXI Junii, neruerendes *Jörgenn Lucassenn*. 1563.

3.

1563. Dom paa Kongens Retterting. Et Gjeldsbrev, som fremlægges mod Arvinger, ansees for ugyldigt, fordi det ikke er forsynet med hængende Indsegl, skjøndt Seglet findes liggende løst inden i Documentet („et løst flydende Indsegl“), og fordi det ikke er forsynet med Udstederens Underskrift. Arvinger frifindes for at svare til Arveladerens Gjeld, fordi de ikke ere krævede inden den lovbefalede Tid. Den fynske Adels Privilegier citeres. I Dommen forbeholdes Kongens og Rigsraadets Ret til at forandre den.

(1.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Lauritzs Skriiffer*, Boriiger udi Otthennsse, mett Fuldtmagtt paa oss elskelige *Lauge Urnis* ⁽¹⁾ Arffuinges Vegne paa thenndt enne och *Frannds Skriiffuer* udi Kiertemynde medt Fuldtmagtt paa oss elskelige *Pallij van Mellenn* ⁽²⁾ till Lundsgaardt, vor Mandt och Thienner, hanns Vegne, paa thenndt anden Siide, och wor nu udi Dag thieriis rette Tegttedag att möde udi thenne Sag, eptthersom Sagenn bleff för nogenn Legligheds Skyldt opsatt till idag. Och tiltallitt *Lauritzs Skriiffuer* paa *Lauge Urnis* Arffuinges Vegne for^o *Frannds Skriiffuer* paa *Pallij van Mellenns* Vegne for xxx Mark danske Peninge Hoffuitstoll och *Pallij van Mellenns* Anpartt aff otte och tiuge Aars Lanndgille, som er 11½ Lester v Punndt Byg, XIII Daller Skulle-Peninge aff enn Gaardtt, ligenndis udj Maglebye paa Laffuennde, som sallige *Axell Fickssenn* udi Pante satte *Marquardt Thiidemanndt* medt Gaardsfestning, Sagefaldt, Gesterij, Fönödt ⁽³⁾, Kaast och Theringe, som therpaa giort er, och berette *Lauritzs Skriiffuer*, att *Pallij van Mellenn* negter seg udi och icke wiill betalle sinn Broders, *Axell Fickssenns*, Gieldt for thenndt Aarsag, att *Axell Fickssenns* Besiglinge paa same hans Breff er aff Alderdom och Vonngieme ⁽⁴⁾ fallitt fra same Breff och dog er tillstede, och grandgiiffueligenn aff Riidermenndsmendt och Danne-menndt er forfaritt, att thedt er *Axell Fickssenns* rette Beseglinge, som finds udi same Breff. Och fyrst udi Rette lagde *Lauritzs Skriiffuer* et Breff

(1) *Lave Urne* til Rygaard, † 1559; gift med *Karen Bølle*, Eke efter den i Dommen forekommende *Marquard Tidemand* (til Hellerup, senest Befalingsmand paa Holbeks Slot).

(2) *Palle v. Mehlen* var (yngre) Halvbroder til *Axel*

Ficksen (til Broholm), saaledes at de havde Moder sammen (*Ellen Pallesdatter—Ulföldt*).

(3) *Fönöd* 3: Födenöd, Födernöd. jvfr. *Arent Berntsen* II. 101.

(4) *Vonngieme*, slet Bevaring.

unnder Dattum MDXXXV, same Bref medt et hielt och hollitt Inndsiiigell, och thedt Siegell, som Hoffuit-Inndsiglett skulle were, liigenndis leddiige och löst i same Breff, huilkett Breff saa lyde, att *Axell Fickssenn* kiennds gieldskylliige att were *Marquordt Thiidemanndt*, Höffuitzmanndt paa Tranekier, tresenndstiige Marck Danske, och therfor udi Pannt sette *Marquordt Thiidemanndt* enn Gaardt, ligenndiss udi Maglebye, som hanndt udi Pannt hagde aff *Mattzs Lundt* ⁽⁵⁾ for et friit brugliigtt Pannt, till hanndt fick sinne Peninge igienn. Ittem et Tingsvitne aff Fynnbo Lanndsting, lydenndis, att oss elske- lige *Eggert Henndrickssenn* tiill Westergaardtt, *Annders Urne* till Deyby- gaardt ⁽⁶⁾, wore Menndt och Thiennere, *Christoffer Skriiffuer*, Fogit paa wor Gaardt i Otthensse, och *Hanns Lindgaardt* i Oubylundt, the siunte *Pallij van Mellenns* Broders, *Axell Fickssenns* Besiiglinge, som laa löst udi hanns Breff, om thedt hagde werit trycktt for Breffuitt eller ey; tha siunte the thedt saa mett mennige Tingmenndt, at thedt hagde werit tryckett och satt therfor mett Wiilliige och Wiidskaff. Thernest enn Dom, som for^{ne} *Eggert Henn- drickssenn*, *Annders Urne* och *Christoffer Skriiffuer* hagde udgiffuit unnder Dattum MDLXIII, lydenndis blantt annder Artickle, at the ey wiiste ther anddit att siige paa for Rette enndt, att *Peder Hundermarck* ⁽⁷⁾ paa sinn Höstruis Vegne svarer tiill halff Gieldt mett *Pallij vann Mellenn* udi Lös- öre- Gods i thenndt Sag eptther *Axell Fickssenns* Breffuis Lydelsse, och huor som nogenn wiidere Gieldt finns eptther salliige *Axell Fickssenns* Dödt, tha svarer och *Pallij van Mellenn* till Halffidellenn liige wedt Frue *Anne Thiidemannsdatter* &c., som same Breffue ytthermere inndholler och udvi- ser. Och satte *Lauritzs Skriiffuer* udi alle Rette, om *Pallij van Mellenn* icke wor pliigtijge och burde att svare *Lauge Urnis* Arffuinge tiill thenne hanns Broders, *Axell Fickssenns*, Gieldt for sinn Anpartt, som te af hannum udeskitt haffuer, och mente same Breff nögagtiigtt nock att were, eptthertj Besiiglingen finds hoss Breffuitt. Thertiill svaritt *Frannds Skriiffuer* paa

(5) Jevnf. II. 116. Not. 2.

(6) *Deybygaard* formodentlig *Dreybygaardtt* (Mun- kebo Sogn).

(7) *Peder Hundermark* til Øxendrup, Landsdommer i Fyen, gift 2den Gang med *Axel Fiksens* Enke, *Anne Tidemannsdatter*, Datter af *Marquard Tidemand*.

Pallij van Mellenns Vegne och satte udi alle Rette, om *Lauge Urnis* Arffuinge icke burde att före nögagtiige Breffue mett thieriis hielle och hol-
lennds Besiglinge tilstede, thersom the wüille witne *Pallij van Mellenn* nogit
aff udi thene Sag, och mente, att *Pallij van Mellenn* icke eyedes att svare
nogit til thenne Sag, epttherti *Axel Fickssenns* Besiglinge icke finds ther
klarligenn trycktt och festede for same Breff, som christeligt och tilbörligt
wor, och udi Rette lagde enn *Pallij van Mellenns* egne Handskrefftt, ly-
denndis, att hanndt setther udi alle Rette, om hannum bör att svare *Lauge*
Urnis Arffuinge till thenne Sag, epttherti hanns Broder aldriig haffuer hagdt
same Gaardt, som thedt Pantebreff paalyder, udi sinn Hanndt, Heffdt eller
Were och aldriig *Marquord Thiidemanndt* haffuer udeskitt same Gaardh udi
beggis thieriis Liiffstiidt udi xxiiii Aar och miere, och om hannum bör att
betalle same Gieldt, epttherti hanns Broders Siigell icke finds fore same Breff,
ey heller hanns egne Handskrefftt, sameledis epttherti fynnsk Adels Prevelle-
giier ⁽⁸⁾ udviser, att hues Breffue, som ere pladsseritt ⁽⁹⁾ och icke haffuer sinn
rette och nögagtiige Besiglinge, skal were döde och magtelösse, ey heller same
Gieldt er kraffudt *Axell Fickssenn* udi hanns Liiffstiiddt, icke heller hanns
Arffuinge, eptthersom Logenn udviser ⁽¹⁰⁾, oc om thette Breff medt saadannt
enn löss Besiiglinge er saa nögagtigtt, att hannum bör och eyes att betalle

⁽⁸⁾ De her citerede Privilegier for den fyenske Adel ere ubekjendte. Man kunde snarest tænke paa den saakaldte Fyens Vedtægt (*Krags Hist.* II. 197), men deri findes ingen saadan Artikel, som den anførte. Derimod sees af følgende Udskrift af Fyenske Register i den Uldallske Samling paa det store kongel. Bibliothek, at disse Privilegier allerede hidrøre fra Kong *Hans*: „*Christian d. 4de* gjør vitterligt, at, eftersom menige Ridder-
skab i Fyen har ladet andrage og tilkiendegive, hvorledes *K. Hans* og *K. Christian d. 3die* haver deres Forældre, menige Fyenske Adel, nogle Statuta og Vedtægter (som de imellem dennem selv indbyrdes, Landsens Indbyggere til Nytte og Bedste, havde ladet skrive og sammen-
drage og siden hidindtil af deres Efterkommere ere vedtagne, holdet udi Agt og efterkommet)

confirmeret og stadfæst — hvilke deres confir-
merede Statuta og Privilegia de Os nu in Ori-
ginali (endog de af Alder ere fast fortærede og
fordærvede) underdanigst udi den Tilforsigt ha-
ver ladet tilstille, at Vi udiligemaade forne deres
Privilegier naadigst vilde confirmere og stadfæ-
ste — *da* fuldbyrder, samtykker og stadfæster
han alle de Statuter og Vedtægter, hans Forfæ-
dre have privilegeret dem med og stadfæstet;
dog vil han have sig forbeholdt „derudinden at
remedere og forandre, eftersom Vi kunde eragte
det at være Riget og dets Indbyggere til Gavn
og Bedste.“ Hafnia 4 Juli 1608.

⁽⁹⁾ *Pladserit*; formodentlig beskadigede, af at *pladse*,
forulempe, forurette.

⁽¹⁰⁾ Jydske L. I. 23.

samme Geldtt, mett mannge flere Ordt och Talle, thennum therom emellom wore. Tha eptther Tiltall, Giensvar och Sagenns Leglighedt, bleff ther saa paasagt for Rette, att epttherti *Axell Fickssenns* Besiglinge icke finds fast och fuldkomligenn trycktt och festede paa thedt Panntebreff, *Lauritzs Skriffuere* udi Rette lagde, menn alleniste et löst flydenndis Inndsigell, att manndt icke kanndt wiide, om thedt hörer till samme Breff eller ey, sameleds eptther fynnsk Adels Preueligiier, att hues Breffue, som Siigelenn er fraa och ere platzeritt, skall were döde, icke heller *Axell Fickssenns* Hanndskrefftt finds unnder same Breff, ey heller same Geldt att were kraffdt, som Logenn siiger, tha siunes oss same Pantebreff icke saa nöगतigt att were, att thedt bör att kome *Pallij van Mellenn* eller *Axell Fickssenns* Arffuinngge tiill Hinder eller Skade udi noget Maade, udenn wii udi wor eigenn Personn och Danmarckis Rigis Raadt kanndt siunes och wille döme ther annderledis paa, och *Pallij van Mellenn* for thenne Forfyllinge quit att were.

Dattum Ottense Lögerdagenn nest eptther Sancti Elitzabeds Dag ⁽¹⁾, neruerenndis oss elskelige *Eskell Göye* till Skörringe, Höffuitzmannndt paa Nyborig, *Pallii Ulfeldt*, Höffuitzmannndt paa Rudgaardt, wore Menndt och Thiennere, Her *Chrestenn Pouelssenn*, Prier til Sancti Knuds Closter i Ottense, *Jörgenn Kotti* och *Hanns Unnckerssenn*, Borgemestere, *Hans Skriffer*, *Frannds Brixssenn*, Raadmenndt, och *Jacop Jesperssenn*, Byfogitt ther samesteds 1563.

4.

1563. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Enke, der havde fragaaet Arv og Gjæld efter sin Mand, tilpligtes at holde et Löfte, som hun inden Mandens Död skriftligen havde indgaaet og hvorved hun havde forbundet sig til at bevæge Manden til at stille en Anden Sikkerhed, som var gaaet i Forlöfte for ham ⁽¹⁾.

(1.)

Vor skickett fore oss paa wortt Rettherting oss elskelige *Annders Emickssenn* tiill Stienngaardt, wor Manndt och Thienner, paa thenndt enne och

⁽¹⁾ *Löverdagen* n. e. S. Elisabeths Dag 1563 var d. 20 Nov.

⁽¹⁾ Denne Dom indeholder flere tilsyneladende Synderligheder. Bytingsdommen, som ikke vil have det omhandlede Löfte anseet for at behöre ua-

Peder Perssenn, Bysvenndt udi wor Kiöbstedt Otthensse met Fuldtmacht paa *Grette*, *Hermenndt Wallis* Epttherleffuerske ther samestedts hinds Wegne paa thenndt andenn Siide, och wor nu paa Manddag siist forledne thieris rette siette Ugedag att möde udi thenn Sag, som her for oss bevist wor mett wor sex Ugers Steffning. Och tiltallit *Annders Emickssenn* for^{ne} *Peder Perssenn* paa *Grette*, *Hermenndt Wallis*, Vegne for ett Löffte, som hun paa hinnds Hosbundis *Hermendt Wallis* Vegne eptther hindis egne Breff och Hanndskreffis Lydelsse hanum loffuit och tilsagdt haffuer, huilckett Löffte och Tilsaffenn *Annders Emickssenn* berette hanum icke hollitt er, som *Grette Hermennds* er logliige lagsögtt for, och mente therfor hanum nu framdelis burde sinn Forfyllinge offuer *Grette Hermennds* i thenne Sag. Thertill svaritt for^{ne} *Peder Perssenn* paa *Grette Hermennds* Vegne och berette, huorledis att *Annders Emmickssenn* for^{ne} *Grette Hermenndt Wallis* tiltallitt for nogenn Geldt, som hinndis Hosbunde, *Hermenndt Walle*, hanum skyllige wor. Och berette forskreffne *Peder Perssenn*, att, thenndt Thiidt *Hermenndt Walle* wor dödt, tha haffuer *Grette Hermennds* inndenn Otthensse Byting for Dom och Rett tilgannenn och forsvorenn ⁽²⁾ Arff och Geldtt eptther hinndis Hosbunde mett alt, hanns och hinds, udi Fellit hagde weritt, icke eptther thenndt Dag att wille nyde eller unndgielle till enn Pennige udi noger Maade, huilckett hanndt och straxt beviste mett ett besiglett Tingswitne, udgiiffuit aff Otthensse Byting anno MDLX. Och satte *Peder Perssenn* udi alle Rette, om *Grette*, *Hermenndt Wallis*, burde nu att liide nogenn Tiltalle for for^{ne} *Hermenndt Wallis*, hindis Hosbundis, Geldt, epttherti hanndt nu bevist haffuer hinde same hanns Geldtt mett Arff och alt andit at haffue inndenn Thinge forsvoren; sameledis epttherthi hun inngenn Löffte

der Gjeldsforpligtelsers Klasse, stadfæstes af Rigens Ret, uagtet den ikke har været indanket for Landstinget og uagtet Eukens Sagfører bemærker, at hun havde indanket Bytingsdommen til næste almindelige Herredag. Dertil sigter Udtrykket i Dommens Slutning, at Bytingsdommen skal fyldestgøres aldenstund den staaer ved

sin fulde Magt og urygget for sine tilbørlige Dommerc. Meningen er den, at Rigens Forfølgning ikke skal standses, uden at derved Sagens endelige Afgjørelse i Realiteten er foregribet, jvfr. Christ. d. 4 Rig. Ret og Dele Art. 22 og 23.

(²) forsvoren, d. e. fragaet, s. II. 136.

eller Tilsaffenn haffuer giortt *Annders Emickssenn*, siidenn hinndis Hosbunde döde. Wiider berette *Peder Perssenn*, att *Jacop Jesperssenn*, wor Byfogit udi wor Kiöbstedtt Otthennusse, haffuer dömp't enn Dom udi thenne Sag, huilkenn Dom *Grette Hermennds* mente icke saa retelige att were dömp'tt, som thedtt seg burde, och er therfor mett samme sinn Dom steffnt till fyrste almynddeliige Herredage mett vor egenn Steffning, och mente therfor, att her icke nu burde att dömis paa thenne Sag, före enndt for^{ne} *Jacop Jesperssenn* mett sinn Dom haffuer weritt for Os personligenn och wortt elskelige Raadt udi Rette &c. Thertuil svaritt *Annders Emickssenn*, att handt inngenn Gieldt kraffuer *Grette Hermenndt Wallis* udi inngenn Maade, menn alleniste ett Löffte och Tilsaffuenn, hun hanum loffuitt och tilsagdt haffuer udi saa Maade, att hun paa hinds gode Tro, Ere och Redeliighedt skulle flij *Annders Emickssenn* nögagtig Foruaringe, Loffuenn och Wessenn aff hinds Hosbunde, inndenn XIII Dage eptther hun hiemkom, for halffierde hunderit thij Jochumsdaller och enn Ortt, som hanndt loffuit for hinds Hosbunde for tiill *Knudt Gyllenstiernn* tiill Thim, huilckett Löffte hanum icke hollit er, oc therpaa udi Rette lagde enn Dom aff Otthennusse Byting unnder Dattum MDLXII, lydenndis blantt anddere Artickle, att, eptthertj *Grette Hermennds* haffuer gifuitt *Annders Emickssenn* hindis Breff mett Dannemennds Besiglinge och hinds egne Hanndt unnderschreffuitt, och *Annders Emickssenn* icke heller kraffuer hinde nogenn Gieldt, menn alleniste ett Löffte, hun hanum loffuitt haffuer och er hanum icke hollitt, wiiste Fogdenn icke rettere att sige therpaa, enndt for^{ne} *Grette Hermennds* bör att holle hues hun mett hinndis Handskrefftt udi Breff och Sigell *Annders Emmickssenn* loffuitt och tilsagdt haffuer; thernest et Tingswitne aff Otthennusse Byting unnder Dattum MDLXII, lydenndiss, att *Hans Jbsenn* paa sinn Hosbunndis, *Annders Emickssenns*, Wegne loglige mett thrende Lauger (*) lagsögte *Grette, Hermenndt Wallis* Epttherlefferske, for ett Löffte, som hun paa hindis Hosbundis, *Hermenndt Wallis*, Wegne eptther hindis eigett Breff och Hanndskrefftis Lydelsse, [hun] *Annders Emickssenn* loffuit haffuer och wor hanum icke hollit, eptthersöm

(*) See II. 205.

same for^o Dom och Tingswitne udi thenum sielffue ytthermere forklarer och inndholler, mett mannge flere Ordt och Thalle, thenum therom emellom wore. Tha epttther Tiltall, Giennsuar och Sagenns Leglighedt, bleff ther saa paasagt for Rette, att for^o *Grette*, *Hermenndt Wallis*, bör att liide, undgielle oc fultgiøre thendt Dom, *Annders Emickssenn* udi Rette lagde, aldt then Stundt oc emeden thenndt staar wedt sinn fulde Magtt och er urögitt for sine tilbör- lige Domere och *Anders Emickssenn* frandelis sinn Forfyllinge i thenne Sag epttther wor och Rigenns Rettt.

Dattum Hafnie Torsdagenn nest epttther wor Frue Dag conceptionis (*) 1563.

5.

1564. Rigsraadets Dom over *Eiler Rönno*, *Steen Rosensparre* o. fl., hvorved disse, som „med samlet Haand og Een for alle“ havde indgaaet Forlöfte for *Christoffer Urne*, som var lösladt af sit Fængsel, at han ikke skulde före Anke over at han var bleven fængslet, dömmes til at betale 10,000 Jochumsdaler til Kongen, fordi *Urne* havde brudt sin Forpligtelse (1). — En Kone fører sin Mand's Sag for Rigsraadet.

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet (2).

Wii effterschreffne *Johann Friis* till Hesselager, Kon. Maiestatis Cantzeller, *Otthe Krumpenn* till Trudzhollm, Riidder, Danmarckis Riigis Marsk, *Anthönns Bruske* till Langesö, Rigens Cantzeller, *Jörgen Lycke* til Offuergaardt, Rid- der, *Holger Rosenkrantz* till Boller, *Lauge Bragde* till Krogholm, Ridder, *Peder Bilde* till Svanholm, *Herloff Trolle* til Herlofshollm, *Franndtz Brockenhus* til Egeskou, *Otthe Bragde* till Knudstrup och *Jörgen Rosenn-*

(*) *Torsdagen* n. e. Frue Dag conceptionis 1563 var 9 December.

(1) *Christopher Urne* til Rygaard, Biskop *Rönno*'s Söstersön, havde beskyldt Kong *Christian d. 3die* og Cantsleren *Johan Friis* for at have forgivet *Rönno*, og truede med, at derfor skulde Ild og röd Lue gaae over Danmark. Han blev ved Rigsraadets Dom af 1549 for disse Beskyldnin- ninger dömt at være en udrue og ærelös Mand, og for Trudsten til at holdes „udi Hægte og god

Forvaring, paa det at han ei skal, efter slige Ord, kunne foretage noget, som Kongel. Majest., hans Naades Land, Riger eller Undersaatter kunde være til Skade eller Forfang i nogen Maade.“ See *Joachim Rönno* ved *Knudsen* S. 143. (Efter en Dombog paa Kongens Bibliothek). *Krag* omtaler aldeles ikke dette Factum.

(2) Paa Pergamentsstrimlerne til de vedbængende 11 Sigiller findes Rigsraadernes Navne paaskrevne af Skriveren.

kranndtz till Rosenhholm giöre alle witterligt med thet wort obne Breff, att Aar ephter Gudtz Byrdtt MDLXIII thend Taarsdag nestt ephter Midfaste Söndag, som war then sextende Dag udi Martii Maanidtt, wore wii forsamlet paa Kiöbenhaffns Slott, tha paa Stormegtigste hogborne Fyrste och Herris Konning *Friderick thennd andens*, alles woris naadigste Herres och Konings, Wegne, fremkom erlig welbyrdig Mannd och strenge Ridder Her *Eyller Hardenbierig* till Mattrup, Danmarckis Riigis Hoffmester, och tiltaledt erlig och welbyrdige *Eyller Rönou* till Huidkilde, *Steenn Rosenspar* till Skarroltt, *Cristoffer Ulfelltt* till Jershaffue, *Henning Qvitzou* till Spanndagger, medt theris Medbrödre for ett Löffte, som the nogen Tyd sidenn forledenn loffuit och sagde til Konn. Maiest. for *Cristoffer Urne* til Rydgaardtt med for^{ne} *Cristoffer Urne* selfue udi theris Breff och Segell, som her tilstede war, och mente for^{ne} Her *Eyller Hardenbierig* same theris Breff och Segell icke saa fuldkommeligen aff *Cristoffer Urne* udi alle sinne Puncter och Artickle att were holdet, som thed sig burde, och mente therfor, att for^{ne} *Eyller Rönou*, *Steen Rosenspar*, *Cristoffer Ulfeld* och *Henning Quitzow* med theris Medbrödre att were plectig att udgiffue till Konn. Maj. thii tusende Jochumsdaler effther theris eget Breff oc Segells Lydelse, och therpaa udi Rette lagde for^{ne} Hr *Eyller Hardenbierig* ett obet velbeseglet och udi alle Maade welforvaret Pergmentzbreff, som for^{ne} *Cristoffer Urne*, *Eyller Rönou*, *Steen Rosenspar*, *Cristoffer Ulfeldt*, *Henning Quitzow* med flere gode Mend, theris Medbrödre, udgiffuit och beseglet haffuer udi Ottense Mandagen nest ephter Palmesöndag under Datum MDLXII, lydendes blant andre sine Artickle, att ephterthii Högboren Fyrste Konn. Maj. wor naadigste Herre aff Miildhedt for Gudz och *Cristoffer Urnes* Moders och flere hanns Slegtt och Wenneris mangfoldiige Böenn Skyldtt haffuer tilladt for^{ne} *Cristoffer Urne*, att motte paa sinn frü Foedtt udkomme aff thet hanns lange Fengszell, hand udi forwaret wor, tha beplighed handd seg och loffuer och tiilsiger att were Konn. Majestatt. oc hanns Konn. Maiestatis Efftherkommere, Konninger udi Danmarck och Danmarckis Riige, huld och trouff, och ey lade seg anderledes findis hiemmeligen eller obbenbarligenn end som en Adelsman och trou hörsonne Undersat i alle Maade bör att giöre. Thesligeste skulle hand icke opsette seg moed Danmar-

ckis Riigis Raadt eller nogett giöre eller fortage, som thennom kunde were til Hinder eller Skade, och ey heller thennom udi noger Maade att forulempe, uden hues hand kunde giöre med Logh och Rætt, skulde hand icke heller forgribe seg emoed Konn. Maiest. Undersotthe, Riigens Indbögger, eddel eller ueddell, eller oc thennom udi noger Maade at uforrette, men udi alle Maade skicke oc holde seg emoed hogbemeltt Konn. Maiest. och Konn. Maiestatis Efftherkommere Koninger udi Danmarck och Danmarckis Rige, thesligeste emoed Konn. Maiestatis Undersotthe, eddel och ueddel, som en erlig Riddermandtzmand börr att giöre, och hvis hand haffuer noggen till at tale, tha skall hand thed tale och forfyllige til Herritzting och Landzting med Log och Rætt och icke anderledes, och ville eller skulle hand aldrig ancke eller arge paa Konn. Maiestatt eller nogen Konn. Maiestatis Undersotthe for thend Sag, att hand udi nogger Aar haffuer werit udi Kon. Maiestatis Hegte och Forwaring forwardt, eftersom for^{ne} *Cristoffer Urnes* Forpligtelse udi same Breff ythermere udi Bogstaffuen selffue indholder och udwiser. Sameledes bepligther *Eyler Rönou*, *Steen Rosenspar*, *Cristoffer Ulfeld* och *Henning Qwitzou* thennom medtt therris Medbrödre udi same Bepligtelsebreff for thennom och theris Arffuinge, loffue och tillsiighe the hogbemelte Konn. Maiestatt oc hans Kon. Maiestattis Efftherkommer, Koninger udi Danmarck, med en samblet Hand och ien for thennom alle, att for^{ne} *Cristoffer Urne* fast och ubrödeligen skulle holde alle for^{ne} Artickle, och thersom hand theremod hiemmelig eller obbenbare seg forseendes worre och noget ther emodtt gjorde och thed hannom skelligen offuerbevises kunde, tha wille och skulle the were plectig att giffue och fornöge Konn. Maiestatt och hans Konn. Maiestattis Efftherkommere, Koninger udi Danmarck, thii tusende goede, möntede och uforfalskede Jochumsdaller &c. som same theris Bepligtelse, Loffuen och Tilsaun udi sine Puncter och Artickle udi same Breff ythermere indholder och udwiser, och berette for^{ne} Her *Eyler Hardenbierig*, huorledes att noggenn Tid sidenn forledenn er *Cristoffer Urne* indkommen paa Vyburg Landsting och ther med nogenn unöttige (*) Ordtt offuerfaldet erlig och velbyrdig Mand *Axell Jull* till Ville-

(*) *Unöttige Ord*, d. e. utilbörlige Ord.

strup, Landzdommere udi Nörjudland, som hand sad udi Konn. Maiestatis Sted paa Landstinget att skicke huer Mandt Log och Rætt, och eblant andre Ordtt, tha beskylte *Cristoffer Urne* for^{ne} *Axell Jull* att hand skulle haffue grebett hanum uerligen, thesligeste udböd hannom at slas ued seg; och therpaa udi Rætte lagde ett Breff, udgiffuit aff Wyburg Landzting under Datum MDLXIII Sancte Elizebete virginis Dag, huilket Breff *Palli Jull* till Strandett, Landzdomere udi Nörjutland, Frue *Agathe Paavisk* til Visberggaardt, Frue *Kirstine Rud* till Jungertgaard, *Jffuer Jull* till Heegaard, *Gundi Schriffuer*, Landztinghör udi Nörjudland, med andre flere udgiffuit och beseglet hagde, lydendes blant andet, att *Cristoffer Urne* beskyllte *Axell Jull*, att hand icke skulle haffue grebett hanom erligen, och wor tre Sinde udgangen och igien indkommen och fornyet same Tale; thertil swared for^{ne} *Axel Jull*, att hand war plectig at giöre thed, hans Konning och Herre befaled hannom, och thesomet Konn. Maiestatt, ther nu er alles woeres naadighe Herre, befalett att gribe hanum eller andre, ther handt kunde offuerkomme, tha skulle han nu giöre thedt; tha wende for^{ne} *Cristoffer Urne* seg oc med hastig Ordtt udböd for^{ne} *Axell Jull* att slas med seg, tha lod *Axell Jull* ophente Hogloglige salig Ihukomelse *Konning Cristians* Fuldmagthebreff med Hans Naades egen Handt unterschreffuen, udi huilket Hans Naade Konn. Maiestatt, effther Danmarcks Rigis Raadtz Raad, hagde befalett hannom att grybe for^{ne} *Cristoffer Urne* for nogen unöttige Ordtt, hand hagde hagt offuer Konn. Maiestatt oc noger Hans Naades Raadt; thernest lod han lesse mennige Danmarckis Rigis Raadtz Dom Aar MDXLIX paa Nyburg Slott, Lögerdagen nest for Scti Martini Dag udgiffuen, udi hwilket the endrecteligen hagde dömppt och sagdtt for^{ne} *Axell Jull* same Handell erligenn at haffue giortt och tha blannt andett, same Dom indhollit, Danmarcks Riigis Raadt att haffue adspurt *Cristoffer Urne*, om hand wiste *Axell Jull* att kunde beskylde, att hand icke skulde haffue fangett hanom erlig, tha skulle for^{ne} *Cristoffer Urne* haffue swared och sagdt ney &c., som same witne ythermere indholler och udviser, och mente Her *Eyller Hardenbierig*, att for^{ne} *Eyller Rönou*, *Steen Rosenspar* med theris Medbrödre effter saadan Leglighed thennom plectig att were, Konn. Maiestatt att giffue for^{ne} thi tusende Daler. Thertil swared erlig oc velbyrdig *Frue*

Kirstine, Cristoffer Urne (*) till Nörlundt och berette, att for^o *Axell Jull* och *Cristoffer Urne* wor icke uden alleniste fallen noggen löse Ordtt och Tale emellom paa Wiburg Lanndzting och wor dog ingen giortt Gierning skeedt udi noger Maade, for huilcke same menthe, att for^o *Eyller Rönou*, *Steen Rosenspar*, *Cristoffer Ulfell* med theris Medbrödre burde och vor plectig att udgiffue till Högben. Konn. Maiestatt for^o Sum Pendinge thi tusende Daler, som Hr. *Eyller Hardenbierig* nu omthaler paa Konn. Maiest. Vegne oc theris Breff, the udi then Handell udgiffuit haffuer, omformelder; udi lige Maade berette *Eyller Rönou* paa sin egen oc the andre gode Mendz Vegne, hans Medbrödre, att the intet wiste aff thett Vittnissbyrd att sige, som er udgann till Viburg Lanndzting, icke wiste the heller, udi huilcke Maade *Cristoffer Urne* hagde giortt emoed theris oc hanns Breff och Segell, men hues Danmarks Rigis Raad udi thend Sag dömmе wille, thed wille the gierne godvilligen rette thennom effther, med mange flere adskillige Ordtt och Tale thennom therom paa baade Siider emellom wor; tha effther Tiltale, Giensvar och Sagenss Leglighedtt, var ther saa paasagdt for Retthe, att *Cristoffer Urne* haffuer forulempet Danmarks Rigis Raad, sammeledes *Axell Jull* emoed hans Breff och Segell, som bemelder, att hanndt aldrig skulde ancke eller arge paa Konn. Maiestatt eller noger Konn. Maiestattis Undersotte for thend Sag, att hand paa nogger Aar haffuer werit udi K. Maiest. Hegtt oc Forwaringh forvareth, och hand theroffuer haffuer skiellet *Axell Jull* inden Viburg Landzting, at *Axell Jull* hannom uerligen haffuer grebbet, och Danmarks Rigis Raad haffuer tillforn dömp^t *Axell Jull* att haffue greben *Cristoffer Urne* erligen och *Axell Jull* och hans Arffuinge att were quitt for thend Sag, sameledes udi andre Maader i thed att *Cristoffer Urne* haffuer offuerfalden *Axell Jull* med unötige Ordtt och Tale, som han sad udi Konn. Maiest. Stedt att hielpe huer Mandt Log och Rætt; udi thredie Maade haffuer *Cristoffer Urne* giort emoedt hans Breff och Segell udi thed han haffuer loffuit att icke forgriibe seg paa nogen aff K. Mai. Undersotte, men hues hand hagde nogen till at tale, skulle hand tiltale thennom till Herridsting oc Landzting med Log och Rætt och icke

(*) See I. 238 og 240.

anderledes, och *Cristoffer Urne* theroffuer udesket *Axell Jull* at slas med seg, tha haffuer hand therudi giort emoed sitt Breff och Segell, och *Eyller Rönou*, *Steen Rosenspar*; *Cristoffer Ulfeld* oc *Henning Quitzow* med theris Medbrødre therfor bør at giffue K. M. thi tusende Jochumsdaler effther theris Breffs och Segels Lydelse, the udi thend Sag udgiffuit haffuer &c. Till ythermere Vitnisbyrdt, att saa udi Sandhet gangen och faren er, som forskreffuit staar, henge wij wores Jndsegler och Segnether nethen for thette oben Breff, som er giffuen oc schreffuen Aar, Dag oc Sted, som forskreffuit staar.

6.

1564. Dom paa Kongens Retterting. At den, som ved Herredsting og Landsting er fordeelt, udreder det idømte Faldsmaal og *tilbyder* at rette for sig i Hovedsagen, kan ikke standse Rigens Forfølning.

(1.)

Vor skiickett for oss paa wortt Rettherting *Jörgenn Hannssenn* mett Fuldmagtt paa oss elskelige erlliige och welbyrdiige *Hanns Skell* till Nygaardtt, wor Mandt och Thienners, Vegne paa thenndt enne och *Annders Annderssenn* udi Hvidberig paa thenndt anddenn Siide och wor nu udi Manddags siist forganngne thieriis rette siette Ugedag att möde udii thenne Sag, som her fore os bevist wor mett wor sex Uger Steffning. Och tiltallit *Jörgenn Hannssenn* paa *Hanns Skells* Vegne forskreffinne *Annders Annderssenn* fore Hoffuitgieltt och Faldsmaall, som hanndt er logliige fordielt for, for hanndt haffuer thagenn *Hanns Skell* hanns Gaards Jordt fraa, som liiger østenn fra Huidberiiig Kiercke paa øster Ennde paa thenndt Ager wedt thenndt Brønnde, hanndt och *Morthenn Ebessenn* omtretther, och *Morthenn Ebissenn* siiger, hanndt haffuer aardt (¹) och saaett och enn Diige tuertt offuer och therfra och østher adt, saa langgt hanns Vitnesbyrdt bemelder, och berette *Jörgenn Hannssenn*, att samme Stycke Jordt, hanndt nu paataller och *Annders*

(¹) aardt, pløjet, af at *aria*; jvfr. Anmærkn. til Jydske Lov S. 507.

Annderssenn haffuer kast thenndt Diige offuer, thedt haffuer liigett och weritt tiil *Hanns Skels* Gaardt udi xx Aar uildskett och ukiertt och therpaa udi Rette lagde et Tingswitne, som vii Menndt udgiiffuitt hagde paa Hennboriig Herritzting Anno MDLIX, lydenndis, att thenndt Ager, som liigger tiill thenndt Gaardt, *Morthenn Ebissenn* ibor paa Huidberiiig Marck i thenndt stackett Faldtt (*) östenn fra Huidberiiig Kiercke, som Ennderne löber öster och wester paa, som er Hoffuit-Ager for *Annders Annderssenn* i Huidberiiig hanns halffue Agers Ennde, som komer aff Synndenn paa öster Ennde paa *Morthenn Ebessenns* Ager vidt then Brynde, som *Morten Ebessenn* och *Annders Annderssenn* omtretther, thenndt Ager haffuer legenn tiil thenndt Gaardt, *Morthenn Ebbessenn* ibor, udi xx samfelde Aaer ulast och ukiertt liige saa lanngtt öster udt, som *Annders Annderssenns* Ager liigger udt aaedt, ther liiger nest nordenn tiill *Morthenn Ebessenns* Agger, tiill tha *Annders Annderssenn* haffuer thagit seg thedt tiill. Ittem wanntt *Jenns Chrestennssenn*, att, siidenn hanndt kom tiil Huidberiiig att boo, tha haffuer same Jordt leiigett tiill *Morthenn Ebbessenns* Gaardt ulast och ukiertt, tiill *Annders Annderssenn* haffuer seg thedt tiltaggitt. Och mente *Jörgenn Hannssenn*, att hanum nu eptther saadanne Leglighedt burde frandeliis sinn Forfylling udi thenne Sag offuer *Annders Annderssenn*. Thertiill svaritt *Annders Annderssenn*, att hanndt och hanns Hosbundis mynndiige Budt haffuer inndenn Hennboriig Herritzting frasagdt thennum samme Stycke Jordt och icke wille befatte thennum thermedtt, uden the kunde thedt vinde udi Framthiden mett Dom oc Ret oc thet beviste mett et Tingswitne aff for^{no} Herritzting. Sameledis beviste hanndt och meth et Tingswitne aff for^{no} Herritzting, att *Jenns Bossenn* tilbödt *Jörgenn Hannssenn*, *Hanns Skels* Fuldmynndige, att wille utlege Sölff och Pennige och thertiill xx Nödt, vi Ög och enn Hest for *Annders Annderssenns* Faldt och Hoffuitgielddt, oc udlagde thuennde Ganngge atten Sk. for hanns Faldt for thuennde Dielsbreffue. Thernest thrennde Breffue unnder Dattum MDLIX, som noger Menndt och Suenne udgiiffuit hagde, dog icke tiill Thinge, och wor Inngenn kallit emodt, som thedt seg hagde burdt eptther Recessens Lydelse, att thenndt

(*) *Fald*, Agerskifte, s. *Molbechs* Dial. Lex. — then stackel *Faldtt*, det mindre Agerskifte.

Thiidt alle ukienndt Jordt ^(¹) bleff skiift paa østere Huidberig Marck, at thenndt Ager i thenndt stacket Faldt østenn Huidberig Kiercke, som *Aage Nielssenn* och sinne Medbröder om witnett haffue mett *Morthenn Ebbessenn*, thenndt Ager och aldt thenndt Faldt bleff klaffdt ^(²) och skiiftt for ukienndt Jordt och Griibs-Jordt tha ^(³) for xvi Aas modt. Item et *Olluff Munckis* ^(⁴) Senndesbreff, hanndt hagde tilschreffuit hanns Thienner, *Chrestenn Perssenn*, udgiffuit paa Tvisell, att hanndt skulle were *Annders Annderssens* Hiemell tiill saa witt och brett, som haffuer leiigenn tiill hanns Gaardtt fore hannum och huadt hanndt i Were och Brug hagde, tiill hanndt bliiffuer loglige steffnt och winndis hanum aff mett Rett. Sameledis et Tingswitnne aff Hennboriig Herritzting, att *Chrestenn Perssenn* hagde werit *Annders Annderssens* Hiemell, som forschreffuit staar. Och satte *Annders Annderssens* udi Rette, om ther nu burde att ganngge wiidere Forfyllinge offuer hanum, eptthertii hanndt haffuer tilbødenne Peninge och Fee for hanns Faldsmaall tiill sit Heritzting. Ther-tiill suaritt *Jörgenn Hannssenn*, att *Annders Annderssens* haffuer well tilbodenn hanns Faldsmaall, menn mente hannum fyrst burde att udrette Hoffuitgieldenn eptther Logenn, huilckett handt icke giortt haffuer; thii att thenndt Diige, hanndt haffuer kast paa *Hanns Skels* Jordt, icke er igiennskott, icke heller giortt slett och jaffenn, som er Hoffuit-Sagenn, och er therfor dömppt udi samme Dielle, tiill hanndt retther for seg, som tilbør, som hanndt beviste mett thuennde Domme aff Viiborig Lanndsting, och mente *Olluff Munckis* Hiemelsbreff icke att were saa nögagtigt, som thedt seg burde eptther for^{re} wor Recesses Lydelsse ^(⁵), som lyder om saadanne Hiemelsbreffue och Hiemell att framskiicke, och satte therfor udi alle Rette, om hanum icke nu paa *Hanns Skels* Vegne bör sinn Forfyllinge offer *Annders Annderssens*, ep-

^(¹) *Ukienndt Jord*, et Udtryk. som ikke forekommer i Loyene, men hvis Betydning er klar, da det siden sættes i Klasse med Gribsjord; det er den Jord, som Ingen vedkjender sig eller hvortil Ingen har særlig Adkomst, altsaa det Modsatte af *Kennøland*, s. Jydske L. III. 13.

^(²) *Klaffdt*, et mig ubekjendt Ord.

^(³) Vil formodentlig sige, at den til Bymændene udskiftede Gribsjord udgjorde da henimod 16 Aas, det er 16 jevnside liggende Agre.

^(⁴) *Oluf Munk* var Lehnsmænd paa Skivehuus, til hvilket Lehn Hvidberg i Salling hørte.

^(⁵) *Christian den 3dies* Cold. Rec. Art. 12.

therti hanndt er loglige fordielt till Herritzting oc Landzting och er tiill Vii-
borig Landsting dömp't i samme Dielle, tiill hanndtt retther for seg Hoffuitgiæld
och Faldsmaall, mett mannge flere Ordt och Talle, thenum therom emellom
wore. Tha eptther Tiltall, Giensuar och Sagenns Legliighedtt bleff ther saa
paasagdt for Rette, att epttherti *Annders Annderssenn* icke hafuer fyrst ud-
rett Hoffuitgiældenn före enndt hanndt tilbödt hanns Faldsmaall eptther Logenn
och er enndtnu therefore enn fordielt Manndt, tha bör *Annders Annderssenn*
for thenndt Sag att stannde *Hanns Skiell* tiil Rette och *Hanns Skiell* frem-
delis sinn Forfylling eptther wor och Rigenns Rett.

Dattum Haffnie Tiisdagenn nest eptther Syndagenn Judica ^(*), 1564.

7.

1564. Dom paa Kongens Retterting, hvorved den uden Riget traværende Sagvolder dömmes til at betale
et Gjeldsbrev ifølge en afsagt Bytingsdom ⁽¹⁾, uden Hensyn til at hans Kone, som møder under Sa-
gen, forlanger den udsat til hans Hjemkomst ⁽²⁾.

(1.)

Vor skickett for oss paa wortt Rettherting *Jep Hannssenn* udii Biernit paa
sinn Hosbundis oss elskelige erlig och welbyrdige Frue, *Edelle Frannde*
Billis Epttherleffuerske tiill Hvedeholm, hindis Vegne paa thenndt enne och
Karinne Jörgenns udi wor Kiøbstedtt Faaboriig paa hindis Hosbundis, *Jör-
genn Annderssenn* Sudder ⁽³⁾, Boriiger ther samstedts, hanns Vegne paa
thenndt andenn Siide och wor nu udigaar thieriis rette siette Ugedag att
möde udi thenne Sag, eptthersom her for oss beuist wor mett wor sex Ugers
Steffning. Och tiltallit *Jep Hannssenn* paa sinn Hosbundis Vegne for^{ne} *Ka-*

(*) *Tirsdagen* n. e. Söndagen Judica 1564 var den ⁽²⁾ Jvfr. Rig. Ret og Dele Art. 39: „For Rigens
21de Marts. Cantsler skal enten en sielf eller hans Fuldmæg-
tig møde; thi der ansees hvercken Sotteseng
eller anden Forfald.“ Anderledes i en Dom fra
1540, s. II. 116.

(1) At man efter Hjemtingsdom kunde forfølge sin
Ret med Rigens Dele, s. *Christian d. Ades* Ri-
gens Ret og Dele Art. 8.

(3) *Sudder*, Skomager, sutor.

rinne Jörgenns for ett hunderitt sex enckennde Jochumsdaller och 11 Marck danske eptther *Jörgenn Anderssens* Breff och Sigels Lydelsse mett Kaast, Thering, Skadegiældt och anddit hvis samme Breff bemelder. Och udi Rette lagde ett for^{ne} *Jörgenn Anderssens* Breff och Sigell, udgiiffuen udi Faaboriig Lögerdagenn eptther Paaske unnder Dattum MDLXIII, lydenndes, att *Jörgenn Anderssens*, Raadmandt udi Faaborig, kienndis seg aff rett witterlige Gieldt skylliche att were erlig och welbyrdige Frue, Frue *Edle Frannds Billis* tiill Huedeholm et hunderit sex enckennde Jochumsdaller och 11 Marck danske, som gode ere aff Stemp ⁽⁴⁾ och Slag och enn Kiöbmandt theund anddenn well fornöge och betalle kanndt antenn i Tydsklanndt eller i Danmark, for halffandenn Lest Rog, enn Lest, 11 Pundt Malt, som er regnit tilhobe bode Hoffuitstoell och Aabodt ⁽⁵⁾, som samme Breff ytthermere inndholler och uduiser. Och berette forskreffne *Jep Hannssenn*, att hanns Hosbunde, forskreffne Frue *Edle*, fyrst haffuer forfuldtt sinn Sag tiil Faaborigs Byting offuer for^{ne} *Jörgenn Anderssens* for for^{ne} Sum Pennige och Gieldt och nu siidenn innd unnder Rigenns Rett mett Lagdags-Breffue och theremodt er it Giennbreff tagenn aff *Jörgenn Anderssens* wiisse Budt och Frue *Edle* therfor haffuer tagit Steffning och wor therfor nu udi Dag enn Dom begierenndis udi thenne Sag. Thertiill svaritt *Karinne Jörgenns* och berette, hurledis hindis Hosbunde, forskreffne *Jörgenn Anderssens*, er wannerit tiill Norriige ther att bruge sinn Handdell mett Sildfiskenne och er icke enndtnu hiemkommenn aff samme sinn Regsse, menn wor dog korteligenn wentenndis hiem att komme, och wor therfor for Guds Skyldtt begierenndis aff *Jep Hannssenn*, att hanndt wille tilstede same Sag att motte paa nogenn kortt Thiidt opstande, att hindis Hosbunde motte enndt hiemkomme och rette for seg och fultgiöre hanns Breff och Sigell. Tiil huilckett *Jep Hannssenn* svaritt, att hanndt thedt icke giöre kunde; thii hanns Hosbunde wor udennlannds och kunde well ske, nar hun hiemkom, kunde hun fange Tiltalle tiill hannum,

(4) *Stemp*, Stempel, s. Chr. d. 3. Rec. 1537 Cap. 22.

(5) *Aabodt*, Erstatning; hvad der ovenfor kaldes Skadegiæld; forekommer iövrigt ikke i de danske

Love, uagtet Ordet er dansk, saaledes som *Osteren* bemærker.

thersom hanndt nu wiille giiffue sinne Mynnde tiill att forlennge och forhalle hinde hinds Rett fore, och wiille hanndt therefore enddeliige haffue Dom udi thenne Sag, mett mannge flere Ord och Talle, thenum therom emellum wor. Tha eptther Tiltall, Giennsuar och Sagenns Leglighedtt bleff ther saa paasagdt for Rette, att *Jörgenn Anderssens* er pligtiige och bör att fultgiöre hanss Breff och Sigell, som *Jep Hannssenn* nu udi Rette lagde, wedt alle sinne Puncter och Artickle, som thedt inndholler och udviser, och Frue *Edle Frannds Billis* framdelis sinn Forfyllinge i thenne Sag eptther wor och Rigenns Rett.

Dattum Lanngessö Taarsdagenn nest eptther Synndagenn quasi modo geniti (°) neruerendis Her *Jenns Prannq*, Sogneprest udi Wiislöff och Herritzprouste i Skouffbyherit. 1564.

8.

1565. Dom paa Kongens Retterting. hvorved en Raadmand, som Borgermester og Raad havde afsat, fordi han var sigtet for Manddrab, erklæres for at være afsat med Uret, da intet Beviis var fremkommet imod ham, og Borgemester og Raad tilpligtes at give ham den Jord tilbage, som var ham tillagt som Raadmand og som han havde mistet tilligemed sin Bestilling (¹).

(Register over alle Lande Nr. 8, fol. 445).

Vor skicket thenne Breffuisere *Frantz Seuerensen* Borger, i wor Kiöpsted Trelleborg, oc tiltalet Borgemestere oc Raadmend ther samestedtz, for att the haffue sætt hannom aff hans Raadmandz Sede, som the tilforn haffde selff kallet hannom till, oc taget fraa hanom en Jord, som hannom for hans Raadmandz Befaling war tillagt, huorudinden hand meen sig at were skeed Uret. Thertill svaret for^{ne} Borgemestere oc Raadmend och berette, att efftherthi for^{ne} *Frantz Seffrenssen* bleff sigtet for Manddrab oc att skulle haffue ihjellslagit en wed Naffn *Peder Mölle*, saa oc i nogre Maade fandz ulydig oc motuillig mott thennom, tha haffue the affsat hannom aff same Befalinge egien. Oc lode the then-

(°) *Torsdagen* n. e. *Söndagen* quasimodog. 1564 var (¹) Jvfr. *Histor. Tidsskrift* V. d. 13de April.

nom töcke, att the icke thermett haffde giort Uret, oc ther hand icke lenger war Raadmand, meente the hannom icke burde att haffue noget aff Byens Jord for same Befalinge. Ther emod berette for^{ne} *Frantz Seuerenssen*, att, endog hand wor sigtet for Manddrab, wor hand for same Sag uforvundet, oc lod hand sig töcke, att hannom icke burde att settes aff hans Raadmandz Befalinge uden nogen kunde sigte hannom for uerlige Sager oc hannom thett offuerbevis, oc burde end tha met Loug oc Ret tiltalis, oc sette i alle Rette, om hand saa rettelingen, som thett sig burde, er satt affforsch^{ne} Befalinge, oc om for^{ne} Jord met Rette er hannom frantagit, met flere Ord oc Tale, thenom therom emellom war. Tha bleff ther saa paasagt for Rette, att efftherthi Borgemestere oc Raadmend haffue set for^{ne} *Frantz Seffrenssen* aff hans Raadmandz Sede, oc ingen uerlig Sag hannom offuerbevist, huorfor hand burde att affsettis, thaa haffue the thermet giort Uret, oc bör for^{ne} *Frantz Seffrenssen* igienn att haffue thend Jord hannom, frantagit er, oc Borgemestere oc Raad at stande hannom till Rette for same Jord, thi hannom fran tagit haffue, oc huem hanom noget haffuer att beskilde oc tiltale, the skulle thett forfølge som thet sig bör, oc tha therom att gange saa möget som Loug och Rett er.

Dattum ut supra. (Den 24 Februar).

9.

1565. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag hjemvises til ny Paakjendelse ved Landstinget, fordi Landsdommeren paa een og samme Dag havde givet Opsættelse i Sagen og dog tilstedt Execution over Sagvolderen („stædt Høringe over ham“) og fordi Sagsøgeren, inden endelig Dom var afsagt ved Landstinget, havde forfulgt Sagen med Lavdagsbreve ind for Rigens Ret. — Tvist, om en Contract angaaende Livsophold burde betragtes som en Fledföringscontract.

(I.)

Vor skickett for oss paa wortt Rettherting *Povell Bunde* udi Hattinge paa thennd enne och *Rasmus Jennssenn* udi Korninge paa thennd andenn Siide och vor nu udi Dag thieriis rette siette Ugedag att möde udi' thenne Sag, som her fore os bevist vor med vor sex Ugers Steffninge, och tiltallit *Povel Bunde* for^{ne} *Rasmus Jennssenn* for Hoffvitgiöld och Faldsmaall for *Per Gyus* och

hanns Gods och Peninge, som hannd forholder hanum for, sidenn *Rasmus Jennssenn* haffver tilbodenne thedt tiill Thinge for Tingsdom udi III Thing och viille veritt affue med thed och icke hannd haffver antvordit hanum thed sidenn och skiild seg aff med thedtt eptther Logenn, som hannd sagit hanum for Tingsdom och er fordielt for, och therhoess berette *Povell Bunde*, hvorledis att for^{ne} *Per Gyus* er hanns Höstruis Fader och er aff Allerdome saa skröbliigenn, att hannd icke vedtt seg siellff retteligenn att raade och kand icke siellff affle och bieriige for seg, och att *Rasmus Jennssen* hiemligen ⁽¹⁾ udi sinn Gaardtt haffver tilgængenn och giortt enn Contractt med for^{ne} *Per Gyus*, hanns Börnn och Slegtinge aldelles uvidenndis i alle Maade, saa att forskreffne *Rasmus Jennssenn* thennd $\frac{1}{2}$ Gaardt i Korninge aff *Per Gyus* er oplatt tiill thennd andenn Halpart, som hannd före hagde, och thertiill med hanns Gods och Peninge, och mente, at *Povell Bunde* och hanns Höstrue, *Per Gyuffsses* egne Datther, vor nermer tiill att holle *Per Gyuffs* hoess thenum och haffve hanns Gods och Peninge, ennd *Rasmus Jennssenn*, som er hanum enn fremede Mandt tiill. Sameledis berette och for^{ne} *Povell Bunde*, att *Rasmus Jennssenn* haffver udi III Herritzting standett for Dom och tilbodenne *Per Gyuffs* och viille vere affve med hanum. Och therpaa i Rette lagde et Tingsvitne aff Hatting Herritzting unnder Dattum MDLXIII, lydende, att *Rasmus Jennssen* ther hagde tilbodenn *Per Gyus* och hanns Gods och Peninge udi III Thing, att *Povell Bunde*, *Jenns Jennssenn*, *Karine Jörgenns* och *Jenns Giffus* skulle anname hanum; tha svarit the: ja gierne; och mente *Povell Bunde*, att *Rasmus Jennssenn* thennd Tiidtt giick fra thennd Contractt, hanum och *Per Gyus* emellum giortt er. Thernest et Stockeneffnn aff for^{ne} Herritzting unnder Dattum MDLXV, lydende, att xxiiii Menndt vitnett haffver, att thenum fuldvittherligtt er, att *Per Gyus* i Korninge er saa gamell, skröblig och vanför, att hannd kand icke heelp seg siellff at affle och bieriige for seg, och stodt och gred ther paa Tingett aff rett Allerdome. Ittem vant Korninge Sognemend, att *Per Gyus* icke kunde komme tiill Kierckenn, som laa i Byenn, i VI Aar och mer, udenn hannd bleff agenn-

(1) hemmeligen.

dis ditt, for sinn Allerdom och Vanförsell (¹) Skyldt. Ittem et Tingsvitne, att *Povell Bunde* hagde tilbodenne att sette *Per Gyus* Loffenn och Viissenn med IIII Mennd, att hannd redeligenn viille unnderholle hanum hanns Liiffstiidt med hves hannd hagde behouff tiill sinn Liiffs Ophold. Thernest ènn Dom aff Hatting Herritzting, Anno MDLXV Mandagenn nest eptther Söndagenn Cantate udgiiffvitt, lydende, att Herritzfogdenn, *Jenns Villadssenn*, haffver dömppt, att *Povell Bunde* och hauns Höstrue er nermer tiill att annamme *Per Gyus* i sinn Allerdom och Vanförsell med sit Gods och Peninge ennd en fremede er. Medenn om thennd Besiglinge, som Frue *Berite* same Contractsbreff besiglet haffver, viiste hannd seg innthet om att siige, medenn inndsatte thed for sinn tilbörlig Domere. Ittem enn Dom aff Viiboriig Lannsdting Anno MDLXV, lydende, att Landsdome *Axell Juell*, epttherti thennd Sag er for Rigenns Rett inndkomenn, viiste hannd seg therudi inntthet att dömmе, medenn thennd att ordelis, som thennd begynnt er, som same Breffve ytthermer inndholder och udvisser. Och satte *Povell Bunde* therfor udi alle Rette, om *Per Gyus* saa logligenn haffver fledfört seg till Thinge eptther Logenn, saa att *Rasmus Jennssenn* maa hanum och hanns Gods beholle med Rette, och om hand icke er nermer att vere hoess sinne Börnn med sit Gods och Peninge, end hoess enn fremede Mandd. Thertiill svaritt *Rasmus Jennssenn*, att for^{ne} *Per Gyus* icke haffver fledfört seg tiill hanum, medenn med sinne egne frii Villige i sinn Velmact och utvonngenn i alle Maade kiöbt hanum med nogit sit Gods och Peninge sinn frii Unnderhollinge aff med Öll, Madt, Skoo, Kleder och anddit hves hannd behöffve kanndt sinn Liiffstiidt eptther hanns besiglede Breffs Lydelse, och *Per Gyus* haffver udgiiffit och udskiiffit sinne Börnn fra seg, som hannd haffver klare Affkallinger (²) paa, och udi Rette lagde et Breff och Contractt, som Frue *Berite* tiill Vindum med for^{ne} *Per Gyus* siell be-iglett och udgiiffvit haffver unnder Dattum MDLXIII, lydende, for^{ne} Frue *Berite* ther att haffve veritt offver enn venn-

(¹) *Vanförsel*, betyder neppe det samme som vort nu brugelige *Vanförhed*, hvorved den Tilstand at

være Kröbling betegnes, men Svaghed eller Afældighed, jvfr. det Islandske *vanfar*.

(²) *Affkalling*, Afskald.

lig Forligelse mellem *Per Gyus* och *Rasmus Jennssenn* i Korninge i saa Maade, att *Per Gyus* haffver oplatt allt thennd Lodtt oc Part, hand haffver i then Gaardt, hand ibor, fra seg och tiill *Rasmus Jennssenn* och hans Höstrue och all thennd Diell, som findis i hans Boe, Affell och Beeringe, rörenndis och urörenndis, inntthet undertagitt, udenn 1 brunbollit (*) Studkallff, 1 svortlenndit, 1 svortt Qvie-Kalluff, enn röö Fvolle, enn liidenn Kaabergryde och hans Kiiste och sinn Seng, och *Rasmus Jennssenn* att holle hanum thennd med Mact med Diönne (5), Bleer och Senngkleder sinn Liiffstiiddt och skall thennd stande i Stuuffenn inndenn Dörenn, som thennd staar, och skall *Rasmus Jennssenn* opholle hanum sinn redellige Opholdt hans Liiffstiiddt med Öll och Mad liigesom *Rasmus Jennssenn* och hans Höstrue faaer, med Skoo och Kleder, och bepligted *Rasmus Jennssenn* seg, sinn Höstrue och thieris Arffvinge att opholle *Per Gyus* hans Liiffstiiddt, som forscreffit staar. Och berette *Rasmus Jennssenn*, att *Per Gyus* icke vilde anddit, ennd bliffve hoess hanum, och viiste seg icke att maatte griibe thennd fattige Mandd ved Hals och Haaer och kaste hanum ud paa Gardenn och enndog *Per Gyus* er hans frii Hiemell tiill hans Gods, er hand alligevell fordielt emodt Hiemell, som hand mente, med Urett, hvorfor hans Hosbunde, Frue *Berite*, steffnnde Herritzfogdenn, Höringenn och *Poell Bunde* tiill Lanndsting och Herritzfogdenn icke mötte, tha bleff Sagenn udi enn Maanitte opsatt och rett liige samme Dag, som Sagenn opsatt bleff, stedede Lanndsdomere, *Axell* och *Pallii Juell*, Höringe offver hanum tiill Lanndsting, som her ochsaa nocksom med Opsetelssenn och Dielsbreffvitt bevist bleff; thii the bode enn Dag er udgangenne, unnder ett Dattum; och mente seg therudi stoer Guds Urett sked att vere och udi Rette lagde samme Opsetelse, Anno MDLXV Lögerdagenn post trinitatis *Axell Juell*, *Pallii Juell* och *Gundii Schriffver* haffver udgiiffvenn, lydende, Sagenn paa enn Maanitzs Tiiddt opsatt att vere och tha igienn att möde paa alle Siider, och ther Thegtedagenn kom, er ther inngenn komenn tiill Lanndsting aff hans Giennpartther, hvorfor Lanndsdomer, *Pallii Juell*, dömpte *Rasmus Jennssenn* aff Dielle och Herritzfogdens Dom icke att komme hanum tiill Skade i noger Maade, inndtiill

(*) *Bruunbollit*, et mig ubekjendt Ord.

(5) *Diönne*, Dyne, *Bleer*, Lagener.

Sagenn steffnis paa ny, och udi Rette lagde same Dom, Anno MDLXV *Palli Juell* och *Gundii Schriffoer* udgiiffvitt hagde Lögerdagenn post Margarete virginis, lydende, *Rasmus Jennssenn* aff the Dielle att vere dömppt, tiill Sagenn steffniis paa nye, och beklagitt *Rasmus Jennssenn*, att *Povell Bunde* udi thennd förste Opsetelsse haffver forhverffvitt Rigenns Lagdagsbreffve offver hanum, förennd endeligenn Dom tiill Landsting ganggenn er, och siidenn steffnant hanum tiill Lanndsting och tha bleff hanum Dom forment; thii haend med vore Lagdagsbreffve vor dragnne therfra emod vor Recessis Lydelsse, hanum tiill stor Kaast, Besveringe och Forsömelisse. Tha lode vii rannssage udi vore Regiister och findis i Sanndhedt *Povell Bunde* sinne Lagdagsbreffve i thenndt Sag forhverffvitt att haffve, medlertiidtt Sagenn hennde (*) udi Rette for vore Lanndsdomere tiill Viiborig Lanndsting, och i Rette lagde *Rasmus Jennssenn* i Dom aff Viiborig Lanndsting, *Axell Juell* och *Gundi Schriffoer* udgiiffvitt hagde unnder Dattum MDLXV, lydenndis, att thennd Lanndstingsdom, som *Palli Juell* tilforne udgaff och dömde *Rasmus Jennssenn* aff Dielle, thennd fande hannd tha att vere och bliiffve, som thennd udömppt vor, epttherti thennd lyde icke lennger ennd tiill Sagenn bleff steffnt paa nye, meden Sagen att ordellis for Rigenns Rett, som thennd indkomenn er, som same Breffve ytthermer inndholler och udvisser, och satte *Rasmus Jennssenn* eptther saadanne Sagenns Tilgang vell udi alle Rette, om hanum icke er skiedt tiill Viiborig Lanndsting stoer Uskiell och Urett, att hannum er Höringe offver stedtt och bleffvenn fordiekt straxt samme Dag, som Lanndsdomere haffver optagenn Sagenn paa Dom att vülle dömme, som bevisligt er med Opsetelsse och Dielsbreff aff Lanndsting; sameledis, om thed kannnd findis *Povell Bunde* saa loglige att haffve forhverffvitt vore Lagdagsbreffve offver hanum, att hanum bör viid att svare tiill thennd Sagh, och satte i Rette, om hanum for Dielsmaall icke bör qvit och anngerlös att vere, med mannge flere Ordt och Thalle, thenum therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giennsvar och Sagenns Leglighedtt bleff ther saa paasagdt for Rette, att epttherti *Rasmus Jennssenn* er bleffvenn Höring offver stedt tiill Viiborig Lanndsting same Dag, som Lanndsdomere thenum Sagenn tiltagit

(*) hennde, s: hængte, see nedenfor.

haffver att dömmen paa, kiende vii icke samme Dielsmaall saa nøgatigt, att thed bör att komme *Rasmus Jennssenn* tiill Skade, och epttherti *Povell Bunde* vore Lagdagsbreffve forhverfvitt haffver offver *Rasmus Jennssenn*, medlertiidt Sagenn hennge i Rette tiill Viboriig Lanndsting, och thermed dragne hanum therfra, före ennd endellige Dom er gannenn, haffver hannd thermed giortt Urett emod vor Recessis Lydelsse, och Sagenn therfor igienn att hiemkomme tiill Herritzting och Lanndsting att dömis paa eptther Logenn, Recessen, Vor och Rigenns Rettis Lydelsse, oc ther gaa om saa mögit som **Rett** er.

Dattum Lanngessöo thennd Mandag nest eptther Alle Helligenns Dag (¹) 1565.

10.

1566. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag angaaende Rebning hjemvises til Landstinget, som ikke havde afsagt endelig Dom, men henvist Sagen til Lehnmandens Afgjorelse.

(I.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Per Knudssenn* udi Ørskouff paa tennd enne och *Anders Kier* ther samesteds paa thennd andenn Siide och vor nu udigaaer thieriis rette siette Ugedag att möde udi thenne Sag, som her for oss bevist vor med vor sex Ugers Steffninge, och tiltallit *Per Knudssenn* for^{ne} *Anders Kier* for Hoffvitgiöld och Faldsmaall, som hannd er fordielt fore for *Per Knudssenns* Jord, hannd haffver innde hoess seg eptther hanns Siunsbreffs Lydelsse, och fore thennd Affgröde och Opbörssell, som hannd theraff haffdt haffver, siidenn Marckenn bleff rebt, eptther XII Eigers Stadffestellsse Lydelsse, och for hves Kaast, Theringe och Skadegiöldtt, hanndtt therpaa liidtt och giortt haffver, siidenn same March bleff rebt eptther samme Stadffestelsse, emod (¹) hanns egne Forpligtelse, och udi Rette lagde *Per*

(¹) 3: 5te November.

(¹) emod hans egne Forpligtelse, 3: imod den For-

pligtelse, som *Anders Kier* selv havde udstedt, hvilke Ord maa henføres til det Foregaaende: „hand haffver inde hos sig.“

Knudssenn et Siunsbreff aff Vor Herritzting unnder Dattum MDLXV, lydende, att vi Siunsmenn vitnett hagde, att the vore paa Ørskouff Marck, som the aff Thing vore loglige opkrefft aff *Per Knudssenn* i Ørskouff, och siunte och forfvore *Per Knudssenns* och *Annders Kiers* Maalle, tha vor *Per Knudssenn* brösthollenne paa sinne Maaell paa Lenngelssse x a XII Faffne och paa Bredelse xv Faffne i hvertt Maall eptther Siunsbreffvits Lydelsse. Thernest ett Tingsvitne aff Vor Herritzting, lydenndis, att *Annders Kier* med flere hagde bepligtedtt thenum att viille udlegge *Per Knudssenn* hves Jordt the hagde innde hoess thenum inndenn alle IIII Marckemaade (²) udenn ald Kaast och Theringe eptther hanns Siunsbreffs Lydelsse, och berette *Per Knudssenn*, att *Annders Kier* icke viille udlegge hanum, eptthersom hannd seg tilforpligt haffver, och hannd therfor er tiill Herritzting och Lanndsting logligenn fordielt och nu siidenn vore och Rigenns Lagdagsbreffve offver hanum bröt (³) och lest, och mente hanum nu framdelis burde sinn Forfyllinge offver *Annders Kier* eptther vor och Rigenns Rett. Thertiill svaritt *Annders Kier*, att hannd viiste seg udi inn-genn Maade att udlegge *Per Knudssenn* nogenn Jord eller Egenndom, medenn berette, att *Per Knudssenn* haffver hanum fordielt thennd Stund hanns Forsvar, oss elskelige *Axell Veffertt*, vor Mandd och Thiener, vor udi Vortt och Rigenns Forfaldt och mente, att *Axell Veffertt* burde att kallis there-modt, som Gaardenn och Grundenn forsvare skall, och icke hannd hagde viider Jord innde hoes seg, enndt som Eigermenndt hanum tilrebt och tillagdt haffver, och att ther er mellom hanns och *Per Knudssenns* Maall 18 Ottinge Jorde, fra the liigge förste Gange tilsamenn i Maaell och inndtiill thieriis Maaell igienn samenn komer, och udi Rette lagde same Eigermennds Breff, lydenndis, att *Per Knudssenn* er först tilrebt v Ottinge Jorde och thernest tiill *Annders Kiers* Gaard IIII Ottinge Jorde och siidenn er mellom thenum attenn Ottinge Jorde, som annder Grannde tilrebt er, och mennte *Annders Kier*, att *Per Knudssenn* therfor icke kunde eske aff hanum enne hves hannd vor brösthollenne i Marckenn. Thertiill svarit *Per Knudssenn*, att udi förste Maall liigger *Annders Kier* hoess hanum icke udenn paa thennd enne Siide

(²) *Markemode*, see I. 78.

(³) *bröi*, brudt.

och siidenn udi annder Maall paa beggii Siider ved hanum, och mente hanum therfor burde sinn Udleg aff hanum, som er hanns Rennsbroder (⁴) paa beggii Siider. Tha bleff frameskett, om ther vor nogenn enddellige Domme gannenn udi Sagenn tiill Herritzting och Lanndsting eptther vor Recessis Lydelsse, med hvilcke Sagenn forklaris kunde, och tha frambar the paa bode Siider nogenn Opsetelsser aff Viiboriig Lanndsting, att Sagenn fra enne Tiidtt tiill anddenn forlennigitt och opsatt vor, och dog ingenn enddellige Dom, som thed seg burde, och thereblannt vor *Annders Kier* enngang af same Dielle dömppt och siidenn enn anddenn Opsetelsse, lydenndis, att *Annders Kier* sielff skulle traaditt fra thennd Dom, hannd saa med vor aff Dielle dömppt, och viille gange i Rette XIII Dagenn thereptther om same Dielsmaall; dog nected *Annders Kier* herre (⁵), att hand aldrig trodt fra same Dom, hannd bleff dömppt aff Dielle med; och ther Sagenn er tha igienn komenn udi Rette, haffver Landsdomere ennda inngenn enddellige Dom [ennda] giuffvenn beschreffvenn, medenn Sagenn fra thenum och tiill oss elskelige, erllig velbördig *Holgierd Rossenkrannds* (⁶), vor tro Mannd och Raad, inndsatt och siidenn innd unnder Riigenns Rett, om *Holgierdt Rossenkrannds* thennd icke höre viille, medt mannge flere Ordt och Thalle, thenum therom emellom vore. Tha eptther Tiltall, Giensvar, Sagens Leglighedt oc epttherti udi thenne Sag inngenn enddellige Dom tiill Lanndsting gannenn er, medenn alleniste nogenn mörcke Opsetelsser, som icke siunes at kome med hverannder rettelligenn offverenns, tha bör thennd Sag igienn tiill Lanndsting hiem att komme och ther udenn ald Forballinge eller viider Opsetelsse i alle Maade att dömis enddelligenn paa eptther Logenn och vor Recessis Lydelsse, som the viille antsvare for Gudtt almectigste och siidenn for oss bekiennnd vere.

Dattum Lannnessöð thennd Onnsdag nest eptther Nytaarsdag (⁷) 1566.

(⁴) *Reensbrödre*, kaldtes de, hvis Agres Grændser stödde sammen, jvfr. Cold. Rec. Art. 4.

(⁵) *herre*, 3: her.

(⁶) *Holger Rosenkrannds* var Lehnsmænd i Skanderborg Lehn, hvori Ørskov ligger (Voer Herred, Ørritzløf Sogn).

(⁷) 3: 2den Januar.

11.

1567. Kongens og Rigsaadets Dom over Frue *Anne Oldeland*, *Hans Norbyes* Enke, som havde gjort sig skyldig i usømmelig Opførsel mod en Præst og hans Kone i Kirken (¹). Ihenseende til Straffen henvises til Loven, Recessen og Ordinantsen. Ogsaa tilpligtes hun at borttage de Meelkiater, hun havde staaende i Kirken.

(Register over alle Laade, 9, 220. 222, b).

Wii *Frederich &c.* Giøder alle witterliggt, at Aar effter Gudtz Byurdt MDLXVII thenndt VIII Aprilis her paa wortt Slott Kiöpnehaffn, nerwerinndes Oss Elskel. *Johan Friiss* til Hesselagger, wor Cantzler, Her *Otte Krumpen* til Trudtzholm, Marsk udi wort Riige Danmark, Her *Peder Skram* til Urup, Ridder, *Börge Trolle* til Lillö, Her *Jörgenn Löcke* til Offuergaardt, Riidder, *Peder Oxe* til Gislefeldt, *Peder Bilde* til Swannholm, *Otte Brade* til Knudstrup *Erick Rudt* til Fulesang, *Effuertt Bild* til Raffnholdt, *Biörnn Kaass* til Starupgaardt och *Biörnn Andersen* til Steenholdt, wore Menndt och Raadt, wor schickit thenne Breffuiser Her *Baltzar*, Sogneprest til Uggerleff Kircke, och haffde hiidt udi Rette steffnit Oss Elskel. Frue *Anne Oldelandt*, *Hans Norbyes* Efftherleffuerske, och beskylt hiende, at hun anden och tredie Juledag siist forleden (²) loed sinn Thienner thre Ganng huer Ganng om Dagen, udslucke Lyusit paa Altherit; sameledis at hun haffde ladit huindes Jomfruver och Börnn ganng udi hanns Höstrues Stoel under Prediikenn och trede hinde blaa och blodig; teslig^o att hun nogen Tiidt sidenn forledenn, som handt skulde wiie Brudd oc Brudgom sammen, haffde hun schickit sinne Börnn och Folk udi Kirkenn medt Secke och Schieppe att schulle maale Meel aff enn Binng (³), som hun ther haffde staaendes, och ther hanndt gick til thennom,

(¹) *Pontoppidan* meddeler i *Annal. eccl. Dan.* III. 397 et andet Exempel paa denne Frues utilbørlige Adfærd i St. Knuds Kirke i Odense mod Biskop *Niels Jespersen*. At hendes Mand ikke behandlede Gejstligheden bedre; sees af de i II Bd. S. 319 og 324 anførte Domme.

(²) Dette skulde altsaa have været i Slutningen af 1566; men i Tegn. 8, 461, 6—62, findes et Brev til *Antonius Bryske* og *Peder Munck* dat. Nyborg 11 Jan. 1566, hvori anmeldes saavel den her omhandlede Sag om *Lysenes* Slukning, som at hun

3 Onsdage havde tillukket Kirken og beholdt Nøglen hos sig, samt at hun ligeledes en anden Gang havde nægtet Præsten Nøglen, da han fordrede denne for at udtage Kalken, m. v., til en Döende. — Ved dette Brev 11 Jan. 1566 befales de ovenmeldte Mænd at affordre Frue *Anne* Nøglen og levere den til Præsten, samt at forbyde hende at give sig af med Kirkeværgeskabet.

(³) *Bing*, en langagtig stor Kasse eller Kiste. (Vid. Selsk. Ordb.). *Ihre* forklarer det om en Korn-dynge.

och badt, att thee wilde holde stille medt same Meel att maale, til saa lennge handt haffde giortt Thienniste udi Kirckenn, tha suarede the, at for^{ne} Frue *Anne* haffde befalit thennom paa thenndt Tiidt att thage hendis Meel ud, huor for for^{ne} Her *Baltzar* fororsagedis att gange paa Kirckegaardenn, och ther wiie Brud och Brudgom samen, och predicke for Almuen, och fremlagde hand ith Thingswinde til Skammeherritzling, Torsdagenn nest for Scti. Petr. Dag ad vincula Aar MDLXVII, udgiffuit, lyudendes thet saa att were tilgangit, Och berette for^{ne} Her *Baltzar*, att handt haffde forhueruit wor Befalingg til nogen Riddermendezmendt, som skulle udi thennde Sag dömme thennom emellem, och endog for^{ne} Frue *Anne* wor loulig steffnit, wilde hun dog icke möde för for^{ne} gode Menndt udi Rette, och the therfor haffuer indsatt thenndt Sag, for Oss, och wor Elskel. Danmarckis Riigis Raadt. Ther til suarede for^{ne} Frue *Anne Oldelandt*, at hun haffde ladit ud-lycke Lyusene paa Altharit, wor skeedt for thenndt Aarsag Skyldt, at the haffde sagdt hinde nogenn Snack effter om same Lyuss, och therfor wilde hun icke lade thennom brende paa Altharit. Sameledis beretther hun och, at hindis Hosbunde haffde ladit bygge thend Stoell, som for^{ne} Herr *Baltzars* Höstru stoedt udi, och meenthe, at hun ther for med rette motte lade hinndis Folck stannde udi same Stoell. Teslige thet Meel, som hun haffde befalit hinndis Folck att henthe och maale udi Kirckenn, haffde hun paa thend Tiid stoerligenn fornödenn, thi hun ingthet Meel haffde uden Kirckenn, och meenthe therfor hinndis Ulempe therudi icke att kunde finndis. Ther emöed berette for^{ne} Her *Baltzer*, at thenndt Tiidt for^{ne} *Hanns Norbye* loed bygge thennde Stoel udi Kirckenn, hans Höstru staar udi, tha wor hand sielff Kirckewerige, och loed giöre bode thenndt och the andre Stoele ther samestedtz for Kirkens Penge, och for^{ne} Fru *Anne Oldelandt* dog haffuer sine egne Stoele ther i Kircken bode for sig sielff och sith Folck, saa hun icke haffde behoff at threngge hanns Höstru aff sin Stoell. Sameledis thenndt Tiid hindiss Folck icke wilde upholde med for^{ne} Meel att male udi Kirckenn, saa hanndt kunde fangge Liud att giöre Thienniste, tha sendde hannd thue Mend til hende, och begierede, att hindis Folck motte fortöffue medt same Meel at male til saa lenge Thienniste wor giortt, siidenn skulle Dörenn bliffue hinde ulucht for, huilckit hun dog icke wille bewilge, och satte for^{ne}

Her *Baltzer* ther for udi Rette, om for^{ne} Fru *Anne Oldelanndt* icke ther udi haßde giortt Urett, med flere Ordt och Thale, som thennom therom emellem wor. Tha effter Tilthal Giensuar och Sagenns Leiligheedt bleff ther saa paasagtt for Rette, at efftherthi for^{ne} Fru *Anne Oldelanndt* haßfuer ladit offuerfalde Prestenns Höstrue udi hinndiss Stoel, tesligest forhinndrit Gudtzthien- nest udi Kirckenn, saa Prestenn motte viie Folck samen och predicke for Almuenn paa Kirckegaarden, tha haßfuer hun therudi giortt Urett, och bör att böde therfor effter Lougen (4), Recessen och Ordinantzen. Samledis bör Prestenns Höstru att beholde sinn Stoel ther udi Kirckenn, och for^{ne} Fru *Anne Oldelanndt* icke att giöre hinnde nogenn Forhinndringer therpaa. Tesligeste er hun och pligtig at udthage the Binngge, som hun haßfuer staaendes ther udi Kirckenn, saa Gudtzthienneste her effter icke thermedt skal forhinn- dres i nogle Maade.

Dat^m. som forskreffuit staar.

12.

1567. Kongens og Rigsraadets Dom. En Bonde, som var sat fra sin Gaard, fordi han skulde have gjort sig skyldig i Uredelighed ved Landgildens Erløggelse, kjendes berettiget til fremdeles at beholde Gaarden, da der ikke var overgaaet ham nogen Dom og han ikke var varalet til det i Anledning af den ham tillagte Brøde optagne Tingavidne.

(Register over alle Lande Nr. 9, fol. 206).

Wii *Frederich &c.* Giöer witterligt, at Aar effter Gudtz Byrdt MDLXVII Tisdagen nest effter Midfaste Söndag, som wor thenndt XII Dag Martii, her paa wort Slott Kiöpnehaffnn udi wor egen Neruerølsse, nerucrindes Oss Elskelige *Johann Friüss*, wor Cantzler, Her *Otte Krumpen*, Marsk udi wort Riige Danmarck, Her *Peder Skram*, Riddere, *Börge Trolde*, Her *Jörgenn Löcke*, Ridder, *Peder Oxø*, *Holger Rosenkrantz*, *Peder Bilde*, *Frantz*

(4) J. L. II. 86 og Cold. Rec. Cap. 23. Naar Ordinantzen nævnes, maa der vel være sigtet til Kirkeordinantzen, som dog ikke fastsætter nogen særlig Straf for Brud paa Kirkefreden, men

vel omtaler „Guds Ords Foragtere“ som dem, der skulle udelukkes fra Alterens Sacramente. (Det 42 Bl.).

Brockenhuss, Olte Brade, Erich Rudh, Jacob U'feldt, Effuert Bild och *Biörn Kaas*, wor Menndt och Raadt, wor schickit thenne Bressuier *Knudt Nielsenn* i Fröslöff och haffde udi Rette steffnit Oss Elskel. Jomfru *Ingeborg Bilde*, Her *Anderses* Daatther, for att hun udenn ald skiellig och redelig Aarsag haffde udkast hannom aff hans Gaardt och franthagit hannom aldt hans Nerinng och Bierning, endog hanndt haffuer werit aldelis loug uforwunden. Tha mölte paa for^{ne} Jomfru *Ingeborg Bildes* Vegne hinndis Fuldmegtige thenne Bressuier *Oluff Pouelsenn* och berette, att for^{ne} *Knudt Nielsenn* udi mange Maade grossueligenn haffde forseett sig emoedt for^{ne} Jomfru *Ingeborg Bilde*, saa hun haffuer haffdt noksom billige och skiellige Föge och Aarsag att udsette hannom aff hans Gaardt, och fremlagde ith Thingswinnde udi thette Aar til Steffens Herritzinng udgift, lyudinndis, att thenndt Tiidt for^{ne} Jomfru *Ingeborg Bildis* Fogit annammit Oldennswiin aff for^{ne} *Knudt Nielsenn*, tha ytthe hanndt en graaskioldit Galtt, huilckenn banndt siidenn hoess sig beholt, och udi thett Stedt fremförde ith lidit Griiss, och ther Fogedenn tilspurde hannom om same Galt, tha sagde hanndt sig icke att haffue fler enndt IIII Suin, och icke ther wor nogenn graaskioldit eblannt. thennem, och same Suin dog sidenn bleff befundit hoess hannom medt andre flere. Sameledis thenndt Tiidt hanndt haffde ydt hans smaae Redsle, haffde hanndt skaarit enn Gaass löss aff Vognnen och ladit thenndt löbe tilbage igienn. Tesliger haffde hanndt och affsvorit for^{ne} Jomfru *Ingeborg Bildes* 1½ Pd. Kornn aff hans Lanndgilde, som same Tingwitner ydermere formelder, och satte udi Rette, om for^{ne} Jomfru *Ingeborg Bilde*, effter *Knudt Nielsenns* sliig manngesfoldige Bröde och Forseele, icke haffuer nocksom rettferdige Aarsag att skillie hannom weedt hans Gaardt. Thertil svarede for^{ne} *Knudt Nielsenn*, at thet icke skulde befinndis, som for^{ne} Thingswinnde indeholder, och seg icke att haffue werit tilstede thenndt Tidt same Winde bleff udgiffuitt. Tha effther Tilthal, Giensuar, saa och Sagenns Leiligheedt bleff ther saa paasagtt for Rette, at efftherthi for^{ne} *Knudt Nielsenn* finndis icke att were fordeeltt och forwundenn medt Lougenn, sameledis efftherthi udi for^{ne} Thingswitnne icke heller formeldis, att hanndt haffuer fanngit Atwarsell for same Vindne, tha bör hannem att bekomme hans Gaardt och Goedtz igienn, och huess for^{ne} Jomfrue *Ingeborg Bilde* theroffuer

haffuer hannom til att thale, att: hun thett siidenn forfølger medt Loug och Rett som thett sig bör.

Dat. som for^{nt} staar.

13.

1587. Kongens og Rigeraadets Dom, hvorved Fri *Anne Oldeland*, *Hans Norbyes* Enke dömmes for Voldsgjerninger, hun havde udövet mod en Bondekone, ved at lade sine Folk gaao ind i hendes Gaard, udtærskte og bortføre hendes Korn. — Herlighed til Bøndergaarde.

(Register over alle Lande Nr. 9. 222. b. 225).

Wii *Frederich &c.* Giöer alle witterligt, at Aar efter Gudtz Byrdt MDLXVII thennd viii Dag Aprilis her paa wort Slott Kiöpnnhaffn, neruerindes Oss Elskelige *Johann Friüss* til Høsselagger, wor Cantzler, Her *Otthe Krumpen* til Trudtzholm, Ridder, Marsk udi wort Rige Danmarck, Her *Pæder Skram* til Urup, Ridder, *Börge Trolle* til Lillö, Her *Jörgenn Löcke* til Offuergaard, Ridder, *Peder Oxe* til Gislefeldt, *Peder Bilde* til Swannholm, *Otte Brade* til Knudstrup, *Erich Rud* til Fulesanng, *Effuert Bild* til Raffnholdt, *Biörnn Kaass* til Starupgaardt och *Biörnn Andersenn* til Steenholt, wor Menndt och Raadt, wor schickit thenne Breffviserske *Apelloni Knudtz* udi Uggersleff, och haffde udi Rette steffnit Oss Elskel. Frue *Anne Oldelandt*, *Hans Norbyes* Effterleffuerske, och beskylte hinde for, at hun medt Voldt och Magt haffde ladit hendis Thiennere inddrage udi hindiss Gaardt och udturskit aldt hindiss Kornn och thett bortförth. Tesligeste thagit hendiss Heste och Vogenn frann huinde, och ther hun fik Hestenne egienn, wore the forderffuit, menn Woggen kunde hun icke bekomme, och berette for^{ne} *Apeloni Knudtz*, at wor Befalning er thuende Gange udgangit til gode Menndt, at the thende Sag thennom emellom skulde forhandle, och for^{ne} Frue *Anne Oldelandt* dog icke haffuer wild möde udi Rette, och framlagde hun en Dom, som *Anthonis Bryske*, *Peder Hundermarck* med flere haffde udgiffuit, huor udi formeldis, .at huerckenn for^{ne} Frue *Anne Oldelandt* eller nogenn paa hindis Wegne mötte for thennom, som wilde pleige Minde eller ganngue udi Rette, endog hun effter for^{ne} wor Befalning war lofflig steffnit, och haffue the therfor dömpth huinde

udi same Sag att haffue giortt Urett, och bör att stannde til Rette effter Lougenn och Recessenn, nar hun therfor tilthalis, som thet seg bör. Sameledis tuo Lanndtzthingswinnder til Fynbo Lanndtzthing udgiffuit, lyudendes, att Sandemenndt udi Skameherrit haffde suorit Fru *Anne Oldeland* och hinndiss Folck eth fuldt Herwerck offuer; Item enn Dom tii Landtzthingit udgiffuit huor udi Sandemendtz Thoug er dömppt weed Magtt. Sameledis ith Opsettelse, som *Peder Hundermarck*, *Eskild Göie*, *Hening Quitzov* och *Palle Ulfeldt*, som haffde fanggit wor Befalinngge at skulle dömmen thennom emellem, haffue udgiffuit udi same Sagh, och indsatte thennde for Oss och wor Elskel. Danmarckis Riigis Raadt, effterthi for^{ne} Fru *Anne* icke wilde möde och gange udi Rette och satte therfor *Apeloni Knudtz* udi alle Rette, om for^{ne} Fru *Anne Oldelandt* icke haffde giortt hinnde Uret, och om hinde icke burde att stannde til Rette elfter for^{ne} Domme och Bressuis Lyudelsse och effter Lougen och Recessen. Thertil swarede for^{ne} Frue *Anne Oldelandt* och berette, at hun paa huindis Börnns Vegne haffuer sielff Herlighedenn aff the tuo Gaarde, som *Apeloni Knudtz* och *Söffrenn Matzsenn* iboc, och thet bewiiste medt ith beseglit Pergamentz-Breff, att Herlighedenn aff same tuo Gaarde haffue fuldt thennom, som haffue boit paa Ugersleffgaardt, och efftherthi the icke haffde ydt hinnde thieris Landgilde, men siddit hende offuerhörige for, wiste hun icke andit, enndt hun sielff motte thage thenndt udi thieris Gaarde. Sameledis haffde hun och werit offuerbodig att udlegge hinndiss Faldt, men the wilde thennd icke aff hinnde annamme. Ther emoed berette for^{ne} *Apeloni Knudtz* och *Söffrenn Matzsenn*, at the ere pligtige at giffue thieris Landgilde til Kirckenn, och haffde och ydt Kirckewergernne thenndt paa same Tiidt, och wiste therfor for^{ne} Frue *Anne Oldelandt* thenndt icke hoess thennom at kunde fordre. Sameledis haffde the och eskit hinndiss Faldtzmaal efftersom Sanndenmenndt haffde hennde ouffuersuorit til Landtztingit, och Neffninger for Hussfred och Gaardfrede til Skammeherritzthing, och icke hun eller nogen paa hinndiss Wegne mötte, som wilde rette for hinde, och thedt bewiiste medt ith Landtzthingswitne under sith Datum MDLXVI, Löffuerdagenn for Scti Michels Dag til Fönbo Landtzthing udgiffuit, med flere Ordt och Thale, som thennom therom emellom war. Tha effter Tilthal, Gienswar och Sagenns Lei-

ligheedt bleff ther saa paasagtt for Rette, att efftherthi for^{no} Frue *Anne Oldeland* haffuer inddragit udi for^{no} *Apelloni Knudtz* och *Söffrenn Mattzsenns* Gaardtt, och ladit terske och bortttthage thieris Kornn, endog the haffue werit loug uforwunden, thesligte haffuer siddit wore Breffue och Befalinngue udi thenndt Sag udgiffne offuerhörige, tha haffuer hun therudi giordt Urett, och bör at stannde thennom til Rette effter the Domme och Breffue, som tilforn udi thenndt Sag ere affsagdt och udgangnne, och effter Lougen och Recessen.

Dat^o ut supra.

14.

1567. Kongens og Rigsaadets Dom, hvorved to Adelsmænd frifindes for et Injuriesøgemaal, som en Enke havde anlagt imod dem, fordi de havde ladet tage en Bekjenilelse af nogle Troldqvinder beskreven, hvilken indeholdt Udsagn mod hende, som hun ansaae for ærekrænkende.

(Registrer over alle Lande Nr. 9, fol. 23^a).

Wii *Frederich thenn andenn* &c. Giöre alle vitterligt, att Aar epher Guds Byurdh MDLXVII thenn 26 Dag Junii her paa wort Slott Kiöpnehaffn, udi wor egenn Neruerelse, neruerindes Oss Elsk. *Johann Friiss* til Heslagger, wor Cantzler, Her *Olthe Krompenn* till Trudzhholm, Ridder, *Byrge Trolle* til Lillöe, Her *Jörgenn Lycke* til Offuergaardh, Ridder, *Peder Oxe* til Gisellfeldt, *Holgierdh Rosenkrantz* til Bolluer, *Peder Bille* til Suanholm, *Othhs Brade* til Knudstrup, *Jörgenn Rosennkrantz* til Rosenholm, *Erich Rud* till Fulesang, *Effuert Bild* till Raffnolt och *Biörnn Andersenn* til Stenolt, wore tro Mendh och Raadh, vor skicket Oss Elsk. Frue *Annz Skinckell*, *Pzder Lauritzsens* Efftherleuerske, och hagne udi Rette steffnt Oss Elsk. *Erich Valckendorff* och *Jacob Valckendorff*, wore Mendh och Thiennere, och beskylte thenom, at the nogenn Thid langh hagne platsit och forfulth hende, och effter nogenn udesk Meniskers Saffn staaet hende effter Liffuit, Ere och Lempe, och miente, att for^{no} udeske Meniskers Vittnisbyrdh icke burde att staae till Troende, eller att komme hennde til Skade paa hendis Ere och Lempe udi nogle Maade. Tha mötte for^{no} *Erich Valckendorff* och *Jacob Valckendorff* och

berete, att the icke wiste thenom udi nogle Maade att haffue staaet for^{ne} Frue *Anne Skinckels* effter Liff, Ere eller Lempe, menn effterti nogenn Troidquinder, som wore fangne paa wort Slot Nyborg och paa Glorup, hagde bekiendt om theris Syster Frue *Margrethe Valckendorff* att the hagde hende forgiort, och thertill hagde bruget theris Troldomsskonsth, hagde the slig theres Bekiendelse unnder Riddermendsmends, Presters och andre Dannemends Beseglingh tagit bescreffuit, och satte udi Rette, om theres Ulempe ther udindenn kunde findis udi nogle Maade, mett flere Ordh och Tale, thenem therom emellem wor. Tha effter Tiltale, Giensuar och Sagens Leilighedh bleff ther saa paasagt for Rette, att effterti for^{ne} *Erich* och *Jacob Valckendorff* icke haffue tilsagt for^{ne} Frue *Anne Skinckels* noget som hendis Ere och Lempe kannd were forner, men under Godmendts, Presters och Dannemends Beseglingh haffue tagit bescreffuit huadh for^{ne} Troidquinder haffue bekiendt, kunde vii icke kiende thenem therudinden att haffue giort Urett, men bör for thenn Steffning att were quit och angerlös udi alle Maade.

Dat. Anno die et loco ut supra, under wort Signet.

15.

1567. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Pan'sættelse af Jordegods, foretaget af et ugift Fruentimmer, kjendes gyldig, fordi det ikke var Arvegods.

(Tegnelser 10, 92).

Wii *Frederich thend Anden &c.* Giör Alle wittherligtt, att Aar effther Gudtzs Byrdt MDLXVII, thennd 3 Dag Julii, her paa wort Slott Kiöpnnehaffnn, udi wor egnc Neruerelsse, neruerendis Oss Elskel. *Oluff Munck* tiill Tuissell, Her *Jörgenn Lycke* tiill Offuergaard, Ridder, *Peder Oxe* tiill Gislefeldt, *Peder Bille* tiill Suanholm, *Otthe Brade* tiill Knudstrup, *Jörgenn Rossenhrantz* tiill Rossenholm oc *Effuertt Bild* tiill Raffnnholt, wore troe Mennd oc Raadt, war skickett Oss Elskel. *Erich Rudt* tiill Fullesang, wor Mand och Raadt, oc haffde hiid udi Retthe steffnidt Oss Elskel. *Axell Urne*, *Erich Walckendorff*, *Jörgen Marsuin* oc *Mogenns Falster*, wore Mennd oc Thiennere, oc alle andre Jomfru *Anne Marssuins* Arffvinge, oc tilltallitt

thennom for enn Löfft, som handt met nogne flere Riddermendsmend for enn Suma Pennd^e. war komen udi for for^{ne} Jomfru *Anne Marssuins Datter*, for huilckett Löfftthe hun haffuer satt hannom oc hanns Metforloffuer noggett hindis Jordgotzs, som hun for hindis egne Pennd^e köppt haffuer, tiill enn Underpanntt och Forved (¹). Oc beretter for^{ne} *Erick Rud*, att effther for^{ne} Jomfru *Anne Marsuins* Dödt och Affganng er hannd mett hans Metforloffuere bleffuenn indmaanit for same Pennd^e, saa the selfue motthe betalle Hoffuittstolenn mett itt Aars Rennthe, oc theroffuer liid stuor Schade, Kaast oc Thering, oc for^{ne} Jomfru *Anne Marsuins* Arffuinge liguell forholder thennom for^{ne} Gotzs fore, som thennom udi saa Maade tiill enn Unnderpanntt er forsegliidt, oc dog icke eller (²) wille betalle Gieldenn, och satthe for^{ne} *Erick Rud* i Retthe, att, efftherthii hindis Arffuinge haffde annamitt hindis Gotz, och thet stiffihett oc partertt thennom emellom, om the tha icke ware plichtige att suare tiill hindis Gielt, oc tagge udi Gieltenn, effther som the haffde annamitt udi Godtzitt, oc framlagde for^{ne} Jomfru *Anne Marsuins* Breff, udi huilckett hun beplichter seg oc sine Arffuinge att holde hannom och hanns Metforloffuer same Löfft udenn ald Schade, Kost oc Tæring i alle Maade, oc setther thennom for^{ne} Gotzs tiill enn Unnderpanntt oc Forvedt; sameledis Oss Elskel. *Franntz Brochenhussis*, wor Manndt oc Raadtzs Breff, udi huilckett hannd bekiennder, att for^{ne} *Erick Rud* och hanns Metforloffuer haffue betallit hannom for^{ne} Suma Pennd^e, Hoffuittstuoll och Rennthe. 'Tha mötthe for^{ne} Jomfru *Anne Marsuins* Arffuinge, som ware Oss Elskel. *Axell Urnne*, paa hanns egne, *Erick Walckendorff*, paa hanns egne oc hanns Sydskindis (*Vegne*), och *Jörgenn Marsuin*, att hannd alltiidt haffuer weritt, oc enndnu er offuerbodige att betale hanns Annpantt udi samme Gielt, oc framlagde enn Steffninge, huor (³) haffde hiid udi Retthe steffnidt alle for^{ne} Jomfru *Anne Marsuins* Arffuinge, for the weygeritt thennom att betalle thieris Annpantt udi hindes Gielt, enndog hannd war offuerbodige sin Annpantt att udlegge. Ther tiill svaridt for^{ne} *Erick Walckenndorff* oc *Axell Urnne*, att for^{ne} *Anne Marsuin* schulle haffue giffuitt for^{ne} *Jörgenn Marsuin* thennd Suma Pennd^e som

(¹) *Forved*, Pant, Ny D. Mag. VI. 169.

(²) o: ei heller.

(³) Udeglemt: hand.

for^o *Erich Rud* oc hanns Mettforloffuer ware komenn udi Löffthe fore, oc mennthe, att hann endenne mett Retthe burde att betalle same Gield, oc berette the, hurledis att nogenn Tiidt langg siidenn forlednne var ther ganngett nogenn Handell emellom for^o Jomfrue *Anne Marsuins* oc *Jörgenn Marsuin*, saa hun haffde giffuitt hannom thet same Gotzs, som hun nu haffuer satt for^o Riidermendtzsmenn till enn Underpanntt, och the sidenn therefore haffuer steffnt for^o *Jörgenn Marsuin* for wor kiere Herre Fader, sallig oc hoglofflige Ehukomelsse, oc Danmarckis Riiggis Raad udi Retthe, oc tha er same Gaffue och Schöde bleffuen dömt dödt oc magtelöss, oc for^o *Jörgenn Marsuin* er dömppt frann Weriemallitt; siidenn haffue Wii giordt thennom enn Forliggelssse oc Contract emellom, saa for^o *Jörgenn Marsuin* hereffther som tilfornn schulle were hindes Werie egienn, och schulle haffue god Tilsium mett, att hun inthett skulle affhennde udenn hues hun kunde giöre effther Lougenn, oc mennthe therefore for^o *Jörgenn Marsuin* att haffue giordt emoed same Contract oc emoed Lougenn, udi thett hanndt haffuer hanndlidt Fader-Syster hindes Penndinge aff oc tilsted hinde att setthe hindis Gotzs tiill Unnderpanntt thennd Stund hann haffuer werritt hindis Werie. Thertil suaridt for^o *Jörgenn Marsuin*, att hann icke wiste noggett aff hanns Fader-Systers Gotzs att were affhennd emodt Lougenn, efftherthii thett ingennstedtz findis udi Lougenn, att enn Jomfru jo maa setthe tiill siitt (*) Unnderpanntt thett, som hun haffuer sielff for sin egnne Guld oc Pennd^e kiöpt, oc efftherthii hanns Faders Systers Gotzs findis udi alle Maade uforminskett, oc thett mett thett andett Gotzs, som er satt tiill Unnderpanntt, ere komitt till Skiffthe emellom hindis Arffuinge, satthe for^o *Jörgenn Marsuin* udi Retthe, om alle hindis Arffuinge, som hinde erffuitt haffde, icke ware plictig hindis Gield att betalle; mett mange flerre Ord oc Talle, thennom therom emellom war paa begge Sider. Tha effther Tiltalle, Gienssuar oc Sagenns Leilighedt bleff ther saa paasagd for Retthe, att, efftherthii thett inngennstedtz udtrycheliggenn forbiudis udi Lougenn, enn Jomfru thett mue sette tiill enn Unnderpanntt, som hun selfue kiöpt haffuer, oc for^o Jomfrue *Anne Marsuins* Arffue-Godtzs findis aldielis

(*) Skal maaskee være: itt.

uformindsket, oc thett mett same hindis Kiöbgeotzs att were skiiftt oc deelt emellom alle hindis Arffuinge, saa huer therudi haffuer bekomitt sin Lod oc Annpartt, tha bör alle hindis Arffuinge hindis Giöldt att betalle, oc huer att aname udi Gielden, effthersom hannd haffuer taggett udi Erffuenn.

Giffuett Aar, Dag oc Steedt, som fors! staar.

17.

1567. Kongens og Rigsraadets Dom. Brevelse, hvorved en Mand overdsager sin Kone Nyttten og Brøgen af hans Gods, saa længe hun lever, er ugyldig, naar Arvingerne ikke samtykke (¹).

(S.)

Vy *Frederick then Anden &c.* gör alle vitterligt, at Aar øpther Gudz Byrdt MDLXVII then 19 Septembris paa vort Retterting paa vort Slott Kiöpnehaffnn udi vor eigen Nerverelse, nerverindis oss elskel. &c. vor skickit oss elskel. Frue *Giörrel Faddersdotter*, Her *Laue Brades* Eptherleffverske, paa thenn enne oc hagde her for os udi Rette steffnit os elskel. Frue *Margrete Brade*, *Borcordt vann Boynebergs* Eptherleffverske, paa then anden Siide, oc beklagit for^o Frue *Giörrel*, at for^o Frue *Margrete Brade* gör hinde Hinnder paa Krogholmgaardt oc Godtz, som hindes affgaangene Hosbondt Her *Lauffue Brade* hinnder udi hindes Liiffstiidt eptther hans Affgaang hinnde medt forlennt hagde, oc strax her udi Rette lagde et obbett beseglede Pergaments-Breff, som hindis Husbode Her *Lave Brade* oc hinde medt nogenn thieris Weners Bevilgning, bode i Danmarck oc Suerrig, beseglet oc samtöckit hagde under Gudz Aar MDLVI vor Herre Himmelfartz Afften udi Stochholm, bemellendes, att for^o *Giörell* oc hindis affgaangene Hosbondt hagde bebreffuet hverandre thierris Gorde oc Gotz eptther hverandres Dödt, hvilkenn then anden offverleffvede udi sin Liiffstiidt, som samme Breff viider formelder, oc Frue *Margarete Brade* emoedt sliig Breff oc Bevilling vilde trenge hinder fra for^o Krogholmgaardt oc Gotz emoedt samme Breffs Lydelse, oc yttermere

(¹) Jvfr. l. 227.

beret for^o Frue *Giörell*, icke att schulde were emodt then Skonnske Louff, att Hosbondtt oc Hustrue maatte hveranden thieris Gotz forlenne, oc begierede for^o Frue *Giörell* herpaa endelige Dom, hvore hun maatte haffue at rette sig epher. Thertill svarede oss elskel. *Otte Brade* til Knudstrup, vor Mandt oc Raadt, paa Frue *Margrete Brades* Vegne oc berette, at Frue *Margrete Brade* var Hr *Lave Brades* sine afgangne Broders enniste Arffuinge oc att hun aldrig hadde bevilgit, forseglit eller samptöckit thet Breff oc Forhandling, som saa emellom hindis Broder Hr *Lave* oc Frue *Giörrell* om for^o Krogholm Gaardt oc Goetz giort oc forseglit vor, oc thisligiste mente, thet ingen Magt at haffue eller hinnder fra sine Arffve epher sine affgaangene Broder att forhindre kunde uden hun thet self fra seg forseglet oc bebreffuit hadde; sammeledes at vere giort emodt Logenn oc icki att vere skeedt her udi Rüigit tilforne, medt flere Ordt, thennom therom emellom vor. Tha epher Tiltale, Giensvar oc Sagens Leilighedt oc epherdi thet icki findis udi Lougen, at Hosbondtt oc Höstrue maa thennom hverandre thierris Godtz saa mellom bebreffue uden thierris neste Arffvings Bevilling oc thet icke tilforne haffver verrit sedvanligt her i Rüigit, bleff ther saa paasagt for Rette, at thet Breff oc Forsegling, som saa emellom Her *Lave Brade* oc Frue *Giörell Fadersdatter* gaangen oc forseglit er emodt Frue *Margrete Brades*, Hr *Lave Brades* rette Arffvings, Bevilling om Krogholm Gaardt oc Godz bör ikke at forhindre for^o Frue *Margarete Brade* sine Arff epher for^o hendes affgaangne Broders *Lave Brade*, huis hinder epter hannom kandt tilfalde medt Rette, oc thet Breff, som Hr *Lave Brade* oc Frue *Giörell* emellom gaangen er om for^o Krogholm Gaardt oc Gotz, ey at komme for^o Frue *Margrete Brade* til Skade udi nogre Maade.

Giffait Aar, Dag oc Stedt som fors^{nit} stor. Teste Absalone (2).

(2) d. e. *Axel Urne*.

18.

1567. Kongens og Rigsradets Dom. En Herredsfoged ansees berettiget til at overdrage sin Dommermyndighed til en Anden og som Følge deraf kjendes en af denne foretagne Udlægsforretning ved Magt, og Nævninger, som havde dømt den at være Ran, fældes.

(S.)

Wii *Frederich thendt anden*, medt *Gudtz Naade &c.* Aar epher *Gudtz Byrdt MDLXVII* Mandagen nest epher *Sct Nicolai Episcopi Dag* (¹) paa vort Retterting paa vort Slott Halddt udi vor egen Nerverelse, nerverendis oss *Elskel. Johan Friis* til Hesselager, vor Cantssler, *Her Otto Krumpen &c.*, vor skickitt *Seffuerin Giedtt*, *Herritzfougitt* udi Aarsherrit paa thend ene oc haffde for oss udi Rette steffnit *Truels Povilsenn* i Oustrup oc hans Medfølger *Thagmendt* (²) udi Aarsherrit paa then anden Sydde, oc berette for^{ne} *Sefferin Giedtt*, att hand nogen Tiidt siiden paa Aars Herredsting befoull oc Magt gaff *Trouls Pouillsen* i Oustrup att sidde i Dommers Stedt paa Aars Herredsting oc ther hielpe huer Loug oc Rett till hand paa Tinget igienkom, oc for^{ne} *Troulls Pouilsen* samme Tidt indstedde (³) Vurdingsmendt i *Pouill Jenssens* Gaardt i Guiffuer oc selffuer indtdroig oc loidtt udworde *Chresten Skiönning* Fölliste for synn Gieldtt, huilckit for^{ne} *Seuffrin Giedtt* mennte, att for^{ne} *Troulls Povilsen* oc hans Medfølger Vurdingsmendt thermett att haffue giort Urett oc Ransneffninge therfor haffuer offuersvoritt *Chresten Skiönning* oc *Anders (Troels?) Pouilsenn* Raann, Husfredt oc Gaardfredt mett flere Ordtt &c. Thertil svaridt for^{ne} *Trouels Pouilsenn*, att epherdi att Herredsfogeden for^{ne} *Seuerin Giedtt* haffde satt hanom till Domere udi siit Stedt medt fuldt Magtt at giöre oc lade som hand selff tilstede vor, ther viste hand sig ingen att haffve giortt Urett, men epher louglic Forfölling stedde *Chresten Skiönning* Vurdingsmendt i samme *Pouil Jenssens* Boe oc selff inddroig udi thend Befalling, hand i vaar, oc forskaffuit for^{ne} *Chresten Skiönning* Ud-

(¹) Den 6te December.

(²) *Thagmendt*, Taxationsmænd, Vurderingsmænd; altsaa meget forskjellig fra det ligelydende Ord *Taksmend*, som forekommer i adskillige Haandskrifter af den Helsingborgske Stadsr. c. 63.

(³) *indstedde*, formodentlig det samme som: tilstede; det hedder længer nede, at han „stedde Vurdingsmænd“ &c.

log oc Fölliste efter Lougen och Recessens Liudelse for synn Gielltdt epher thet tilfornn longligen forfullt vaar, och udi Rette lagde for^{ne} *Troulls Poulsen* tvinde Domme, udgiffuen aff Vyburg Landtzting Aar MDLXVII Löffuerdagen epher Seuerini Episcopi Dag, bemellendis, for^{ne} *Trouls Povilsen* oc hans Medfølgere qvit att verre dömp't for thendt Sag oc Raansneffninge nederfeldiig att verre, som same Dom videre bemelder; Tha epher Tilltalle, Giensvar oc Sagens Leiglighedt vaar ther paasagdt for Rette, att thi Domme, Landtzdommerne till Vyburg Landzting udgiffvit, haffuer ved Magtt att bliffue, oc Heritzneffn oc Raansneffning nederfeldiige att verre oc böde emodt Oss oc Bonden epher Lougen.

Giffuit Aar oc Dag som for^{nit} sthair. Teste Absalone Urne.

19.

1567. Dom paa Kongens Retterting. Et Gavebrev, udstedt af en Svigersön til sin Svigermoder, ansees for gyldigt ⁽¹⁾.

(S.)

Vi Eptherschreffne ⁽²⁾ &c., oc mötte samme Tiidt for Oss erliig och velbyrdiig Frue Fru *Berte Envoldtt Stigis* Eptherleffverske tyll Todebölle paa thenn ene oc haffde her for oss udi Rette steffnit erliig oc velbyrdige Mandt *Axill Juul* till Villestrup, Landsdome'r udi Nörre-Judtlandt, paa then anden Sidde, oc tilltaledede hanom for Kledder, Huffuer oc alt andet aff Guldtt, Perler, eller hvadt thett Smöcke tiilhör, som *Jesper Munk*, hindis Suaager ⁽³⁾, hinder giffuit haffver mett sytt Breff oc Segill for hun skulde till sig thage hans Daatter Jomfru *Ellse Muncksdaatter* oc thend upfödde udi alle Maade, for-

⁽¹⁾ Jeg har optaget denne Dom, fordi den indeholder den Bemærkning, at dersom *Jesper Munk* havde gjort saadan Gave til sin Hustru eller sit Barn, vilde den have været ugyldig.

⁽²⁾ Disse vare efter et foregaaende Blad i Protocolen: *Otto Krumpen, Oluf Munk, Jörgen Rosenkrands, Axel Urne, Axel Juul og Palle*

Juul, forsamlede efter Kongens Befaling i Nyborg Mandagen efter *Sct. Nicolai Episcopi Dag* „at forhøre hvis Sager, Trette oc Uenighedt, som her udi Rette steffnit var mett *Konn. Maiest. Steffninger*“.

⁽³⁾ Betyder her: *Svigersön*.

foudre ⁽⁴⁾ same Barn udi all Tuct oc Erligheidtt, som samme Gauffue-Breff viider formellder oc beklagiit for^{no} Frue *Bertte*, att *Axill Jull* giör Hinder therpaa och udi Rette satte, om for^{no} *Axill Jull* icke vaar pliigtiig mett Rette att fuldtgiörre hinder samme Gaffue-Breff, epherthii hun hagde annamit samme Barn till siig oc thett upfödt epher hindis Löffte oc Tillsagnn, eller ey, mett flere Ordtt. Thertill svaridtt for^{no} *Axill Jull*, att hand intett aff samme *Jesper Munks* Godtz, som hand vaar Verrie for, kunde fran seg affhende eller offuerantvorde uden Dom oc Rett, oc therom vell kunde liidde ⁽⁵⁾ huiss Bett vaar, mett flerre Ordtt thenom therom emellom löb. Tha epher Tilltalle, Giensvar oc Sagenns Leilighedtt oc epherthii hand icke haffuer giffuit samme Gaffue huerckenn siit Barnn eller Hustrue, men samme Barns Modermoder, sagde vy ther saa paa for Rette, at vy icke viste att siige for^{no} *Jesper Munks* Breff magtelös, men for^{no} Frue *Bertte* samme Gaffue att skulle fölge epher *Jesper Muncks* Breffs Liudelse.

Giffuit Aar og Dag &c., under Voriis Besegling.

20.

1567. Dom paa Kongens Retterting. Lov, som er givet mod Tingsvidne, kjendes magteslös ⁽¹⁾. Den, som har sin Bopæl udenfor Riget og for en dansk Domstol har indladt sig i en Retssag, kan ikke siden fremsætte exceptio fori.

(S.)

Vii Epterschreffne ⁽²⁾ &c., oc mötte samme Tiidt for oss *Thomis Kiellsmidtt*, Borgere udi Kolliding, paa thend enne oc hagde her udi Rette steffnit En viidtt Naffn *Lauritz Mattsen* udii Seest paa thennd anden Siidde for thvende Louge, hand nogen Tiidt siidenn hagde giffuit emodt hannom for nogiit Tömmer, for^{no} *Thomis Kiellsmidt* vaar franrönt ⁽³⁾ oc bortthagit, huilcke thwinde Louge for^{no}

⁽⁴⁾ *forfoudre*, forfordre, befordre, fremme.

⁽⁵⁾ *lide*.

⁽¹⁾ See min Retshistorie E. 180 Not. h.

⁽²⁾ See foran S. 45 Note. 2.

⁽³⁾ *franrönt*, frananet.

Thomis Kiellmedtt strax her for oss beviste att vere giffane emod longlige Tingsvindner, som hand her strax for oss udi Rette lagde oc mente siig thormett att vere skeedtt Urett oc emodt Lougen. Tha framkom *Oluff Poullsen* udi Wiuff oc udi Rette lagde for^o *Lauritz Mattsens* egiit Breff oc Segell, bemellendis, att hand hadde veritt till Koldinge Byting oc berett, att hand boede udi Lante Holstein under Hertug *Hans* (¹), att huem hannom ville tiltale, ville hand pleige Rett for Harslöff Portt (²) oc ingen anderstedz, och for^o *Oluff Poullsen* sagde seg ingen videre Befalling at haffue att svare till thend Sag &c. Tha epher sliig Leiglighedt oc epherdi samme Sag aff for^o *Lauritz Mattsen* selff her udi Riigit begint er, oc for^o *Lauritz Mattsen* haffuer giffvit synne Louge emodt Tingsvindner, som er emodt Lougen, tha bör samme Louge magtesløse att verre oc ey at komme for^o *Lauritz Mattsen* till Skaade. Giffvit Aar oc Dag &c., under woris Besegling.

21.

1577. Dom paa Kongeus Retterting. En Foged sagsøges af sit Herskab til at aflægge Regnskab og at opfylde den Contract, han havde indgaaet, at ville tjene for Livstid, hvortil han ogsaa ved Dommen anses at være pligtig.

(S.)

Vy Epterschreffne (¹) &c., oc mötte samme Tiidt for oss erlig oc velburdig *Jacob Seefeldt* paa sinne Moders Frue *Agatta Poulses* Vegne, *Envoldt Jensens* Epterleffverske til Visborrig paa then enne oc hadde udi Rette steffnit *Anders Finnitsen* i Nackedall paa then anden Siide oc tilltalede hanum for nogen Pendinge, Uppebørsell oc Regnskab medt andre Klagemaal, som epterfølger: först, at handt udi *Envoldt Jensens* Tidt hadde werret for^o *Envoldt*

(¹) Hertug *Johan den Ældre* († 1580), hvis Residens var Slottet i Hadersleben.

(²) Det synes heraf, som om Tinget i Hadersleben er bleven holdt udenfor Byens Port. Det er iøvrigt mærkeligt, at *Lauritz Mattsen*, som boede

i Seest, siger, at hans Hjem var „i Lante Holstein“.

(¹) See ovenfor S. 45 Not. 2.

Jensens Errinde udi Kiöpnehaffn i enn Sag emodt *Peder Brögger* i Nörre-gaardt oc for hans Forsömmelse Skyldt tapte forskr^{ne} *Envoldt Jensen* sine Sag oc kom theroffuer i stuor Skade, huorfor samme *Anders Finndtsen* havde forpligtet seg att thienne *Envoldt Jensen* oc hans Höstru Frue *Agata Poulsen* sinne Liffstidt, som hans Beplygtelsebreff bemeler oc bleff hanom sine Forsömmelse thenn Tidt tilgiffven. Nogen Tidt therepter *Anders Finndtsen* bleff forskicket till Rigenns Cantzeler oc anderstetz adtskiellige Tiider siiden hans siiste Quittantzes Datum MDLXII bleff hanom antvordett Peninge bode till Rigenns Cantzeler till Breffue oc anden Udtgiffit oc Therringe, huorfor hand ey vilde giöre Regenskab oc ey helder antvorde fran sig hvis Breffue oc Beskedt, han paa Frue *Agatas* Vegne bekommit havde, men lagde sig siug, saa at for^{ne} Frue *Agate* maatte drage till hanom att anamme sine Breffue oc befalede hannom oc saa snart handt bleff tilpass at giffue sig till hinde oc giöre hinde Regenskab for hvis Pendinge, hand annammit havde, hvilcket icki skeede epter hun therepter havde hagt Budt till hannom, men sagde sig enn Dag att verre siug oc gaff hinde Budt for Svar, att handt agtet inthet om hende, icke agtet hand helder lennger at vere i hinde Thieniste, emodt thenn Forplict mett Breff oc Segell, handt tilforne giffuit havde, oc yttermere befallit samme Budt att giffue hinde tilkiende, at hun schulde vere hanom en Klipper (²) skiöldig, therfor vilde handt forfølge hinde medt Riigens Deele. Sameledes haffuer *Anders Finndtsen* sennt sine Sönn *Christiern Finndtsen* till hinde oc ladit hinde samme Ordt tilbiude. Nogen Tiidt therepter er handt oc kommen till Visborrig, siggendis seg at verre kommen i Forfaringe, hans Sön sliige Ordt at haffue fremfört, huilcke Ordt handt aldelis benegtit oc hanns Sönn medt Lögenn at haffue farrit, oc begierrede Frue *Agatas* Stock oc Jern till hannom, som oc skeedt er, dog hanns (Sön) baade tha oc nu altiidt bestaaer samme Ordt. Ther *Anders Finndtsen* nu framlagde sit Regenskab paa hvis handt udtgiffuit havde paa samme Reisse, tha berette enn vedt Naffnn *Staphenn Lauritzenn*, som medt for^{ne} *Anders Finndtsen* var paa samme Reise oc hoes samme Regenskab offuervar, till hannom selff, att

(²) *Klipper*, Kleppert, Hest.

hand vel viste, att handt icke gaff saa mange Pendinge udt, som hand hagde upschreffven. Tha gjorde for^o *Anders Finndtsen* seg vredt oc udløb fran sit Regenskab, slog (°) sig udt for Hundenn oc spranck paa sine Hest oc rennde aff Gaarden medt sine Hat i Handen, robinndes oc skrigendis, at thee vilde offuerfalde oc slae hannom ibiell i Gaardenn. Nogen Tiidt therepter for slig Leilighedt begaff Frue *Agata* sig ud till *Jörgen Rosenkrantz* paa Droningborge, beklagindes, hvorre then Sag forlöben vor medt for^o hindis Fogit *Anders Finndtsen*, begierindis aff hanom, att handt medt flere gode Mendt vilde umage sig theroffuer, nar samme hindis Foget *Anders F.* skulle giöre sit Regenskab, saa hinde eller hannom ingen Uret maatte vedderfari, oc therepter tiltallede hannom till Hienstedt Herredsting for samme Regenskab, oc hanndt ther till Tinget satte hinde Borgen medt vi Mendt at ville indkomme paa Drotningborre thenn Tiidt hannom forlagt vor, at giöre ther klart Regenskab for samme Pendinges Upbørsell oc Udtgiffit for hinde oc hindis Venner, hun thertill bevillige (¹) kunde. Ther thene Dag er kommen for^o *Anders F.* epter sitt Löuffte komme schulde, er handt undtvigit oc hanns Borgen kommen, hvilcke som medt stuor Bönn, medt thet siiste medt the gode Mendts Forbön, haffuer bekommit saa viidt, att for^o Frue *Agata* haffuer unt thennom nogenn Tidt att söge epter hannom, hvore the hannum bekomme maathe; paa thet siiste haffuer thee fundet hannom i enn aff Kronens Gaarde til Olborrig i Kielstrup Bye till *Jens Stiessens*, udi hvilcken hanndt holdt sig hemmeligen oc vilde beskicke hans Tingiste oc römme buort, oc er hans Borgen ther indt-falden i samme Gaardt, emoedt hvilcke, ther handt thennom fornommit haffuer, er grebben til Verge oc theroffuer bleffuen saar oc fangen oc fört udi Rette paa Drotningborre epter hans Borgemendtz (²) Löffte oc hanns Sag oc Bekiendelse ther forhandlit, ligerviis som the gode Mendts Breff, therpaa udgiffuit, videre formeler. Handt haffuer oc therepter verit fört til Herritzting oc er ther benaadit epter gode Mendtz Breff oc Seggell oc Tingsvindes Liudelse,

(°) slog sig ud for Hunden; Dette Udtryk skal maa-skee betegne, at han, for at komme bort, maatte slide sig fra en Hund, som standsede ham i Löhet.

(¹) bevillige, betyder her: at formaae.

(²) Borgemend, Borgen, Forlovere.

som therpaa udgiffven er, oc ther handt alig hans Forpligt icki holt, nödes Frue *Agata* till att forhuerrfve Kon. Matt. Skiöllingsbref (°) offuer hannom. Theroffuer hand beklagit sig for Konn. Matt. thene store Uret hannom schall verre vedderfarit, at samme Sagh maatte indkomme for oss i Viborg medt beggi Parters Vindesbördt oc hannom theroffuer Frue *Agata* maatte vedderfaris Ret epter hanns Qvittanzes Liudelse, huilcken then siiste vor udgiffven Anno MDLXII, hvilcken dog icki liuder paa nogen Regenskab, oc forskr^o *Jacob Seefeldt* begieride inthet andit offuer hannom paa sinn Moders Vegne endt hvis Ret var, medt flere Ordt. Ther nu sligt forhandlit var, faldt forsk^o *Anders Finntzen* paa sine Knee med tillagde (°) oc upragte Hender oc badt for Gudtz Sköldt, att hans Liff oc Hals maatte forskonnes, handt vilke gjerne holle hvis Contragt oc Forpligt, handt medt Frue *Agata* vor indtgaangen; da bleff hannom aff oss befalit at utgaa aff Raedhussit oc sig betencke medt Gudt oc sine Venner, hvilket hand oc gjorde oc igien kom, oc fall paa sine Knee medt upragte Hender, som tilfornn, formaanindes oc bedendes Ed-dell oc Ueddel, Fruer oc Jomfruer (°) oc alle thee her forsamblede vor, att vilde giöre Bönn for hannom att maatte bliffve vedt then Contragt oc Forpligtning, hand tilforn Frue *Agata* giort hagde, hvilkit vi hannom loffuide vore Fliid thertill at giöre, saa vidt oss muligt vor; epterthi thet icki strax see kunde, beskeedet (°) vi hannom till oss andenn Dagen therepter at möde her paa Radthusit i Viborrig oc forpligtit (*han*) sig paa sine Hals therhoss att bliffue tilstede, till vi samme Sag till Ende forhandlit hagde. Ther vi nu samme Sag skulle forhannle, vor *Anders Finntzen* begierendis, att handt maatte raade medt thvinnde hanns Sönnner, handt hagde her i Byen, hvilket hannom var til-lat epter hans Begierringe, oc bleff hanom penndt (?) tha forloffuit beraadt, at udgaa oc sig vel beraade oc igienkomme at berette sine fulde Begiering, oc ther handt udgick, begierride handt sin Qvittantze, som i Retts laae, medt sig, oc thermed hedden gick oc buortrömte medt alle sine Forpligt, oc igienn

(°) *Skiöllingsbref*, Brev, eller skriftlig Befaling, hvorved Execution paabydes, jvfr. Anmærk. til Saml. af gl. danske Love II. 354 og III. 505.

(°) *tillagde Hender*, foldede Hænder.

(°) Man see heraf, at der ved Sagens Forhandling paa Raadstuen baade Mænd og Qvinder vare forsamlede.

(°) *beskeedet*, bestilt, det tyske: *beschieden*.

upskiokede till oss hans Hustru medt hans Breff oc Fuldmaect, att benude endelig Dom i thenn Sag begierde oc tage skulde. Tha epter sig Leilighedt viste vi icki andet att siige therpaa for Rette, endt eptherthi forskr.^o *Anders Finntsen* emoedt sine Forpligt er römpt aff Retten oc *Jacob Seefeldt* paa sine Moders Vegne begierde endelige Dom for sig, bleff ther saa paa sagt, att for.^o *Anders Finntsen* bør at liide oc utgielde all then Forpligtning, som handt tilform moedt for.^o Frue *Agata* gjort haffuer oc sellff her udi Dag for Middag begierrindes vor oc vedtog uden all Undtskødinge i alle Maader, oc for.^o Frue *Agita* at søge sine Ret øffuer for.^o *Anders Finntsen*, hvore hun hannom øffverkomme kandt epter hans egit Forpligtelse, oc Kenn. Matt. Skiøllingbreffs Liudelse.

Gifuit Aar oc Dag &c., under vor Beseglinge.

21.

1567. Viborg Landstings Dom, hvorved Flere, som vare tilstede paa Ting, hvor et Manddrab blev begaaet, ansaas pligtige til at give Bøder, fordi de ikke anholdt Manddraberens (¹).

(A. G. D. 334).

Palli Juull thill Stranditt, Landzdommer udi Nøriutland, *Niels Juell* thill Aalborg, tiltagem udi *Albritt Skels* Stedt, *Franndz Dyre* thill Damsgaard, tiltagen udi *Hartwig Thommesens* Stedt, *Lauritz Skram* thill Korssøgaard, tiltagem udi *Erick Langis* Sted, oc *Gundi Skriffuer* Landztinghører, giøre vitterliggt for Alle mett dette vortt obne Breff, att Aar epther Gudz Biurd

(¹) Denne Sætning findes vel i nogle Kjøbstædretter, s. Dronning *Margarethes* alm. Stadsret Cap. 37 og *Christoffer af Bayerns* Kjöbenhavnske Stadsret Cap. 6, 1, men ikke i nogen almindelig Lov för *Christian d. 4des* Tid, s. hans Forordn. 20 Marts 1620 (*Paus* II. 593) og st. Rec. 2- -10-1, som ere Kilderne til D. L. 6-6-13. Det er iøvrigt mærkeligt, at de Tiltalte ikke synes at benægte deres Pligt i denne Henseende, dersom

de vare blevne opfordrede dertil af den Dræbtes Broder som Eftermaalsmand, men kun forsvare sig med, at ingen saadan Opfordring var skeet, hvilket Dommen derimod synes at antage. Ifølge Recesserne af 1547 c. 16, 1551 Cap. 6 og 1558 Cap. 21 paaligger det kun Kongens Foged eller Lehnsmanden, Manddrabernes Herskab og Jorddrotten til den Gaard, hvor den Dræbte boede, at efterkomme Eftermaalsmandens Opfordring.

1567, Løffuerdagenn St. Lucie Virginis (¹) paa Viburg Landzting, vor skickitt Erlig oc Velbiurdige Mand, *Axell Juell* thill Villestrup, Landzdommer udi Nöriutland paa den ene, oc hagde epher Stormeg^{re} Höigborne Förstis Koning *Frederichs denn Anndenn*, Allis voris Naadigste Herres Befallingn udi Rette stoffnit *Jenns Vintter* udi Lundgaard (²), *Sörenn Huid*, *Gregers Niellsönn* (³), *Sören Groersönn*, *Niells Groersönn*, *Chrestenn Tommesönn*, *Morttenn Sörenssönn*, *Sörenn Tögersönn*, ung *Jenns Graffuersönn*, *Jens Nielsenn*, *Chrestenn Poulsenn*, *Jens Huid*, *Peder Morttensönn*, *Jens Graffuersönn* (⁴) oc *Svend* (⁵) *Rasmussönn* paa Fuor (⁶) mett dieris Mettfolgere paa denn andenn Side for de nogenn Tid siiden forledenn vor forsambledt oc tilstede paa Fuor (⁷) Birketingh, da *Niels Tomesönn* for Ting och Tings Dom, der de omstod (⁸), forredeligen ibiellsloug hans Diellefougitt, *Peder Biergraff* (⁹), oc sidenn gaff hannom Rom oc Platz oc lod hannom epher samme Drab undkomme oc heden vige (¹⁰), oc icke hannom villæ forhindre, paatage eller gribe, oc meente derfor dennom udi hans (¹¹) Gierning partiesk oc deelactige att vere, oc (¹²) samme Mandrabere att flye tilstede eller att stande derfor till Rette oc böde emod dieris Herschap, som dett sig bör; udi lige Maade var tilstede erlig oc fornumstig (¹³) Mand *Christopher Christennssönn* i Baller paa erlig oc velbiurdig Mannd *Hanns Skouffgaards* Vegne, Ercke Degenn udi Viburg, oc haffde samme Klage offuer Birckefogden, oc saa mange, som samme Tid vor tilstede aff (¹⁴) *Hans Skouffgaardz* Tienere, om de oc icke udi lige Maade faldne vor till hannom; saa mötte nogle af for^{re} Fourmend (¹⁵) oc berette, att der *Peder Biergraff* (¹⁶) vor slagen, da skulle hand neder haffue satt sig

(¹) D. 13de December.

(²) Lindegordt D.

(³) *Niels Sörensen*, *Niels Grauffuer*, *Morthen Graffuer*, *Thöger Sörensen*, unge *Jens Graffuer &c.* D.

(⁴) Graffuer D.

(⁵) *Jens Süffrennsen* D.

(⁶) huer met &c. D.

(⁷) Forsie D. — Formodentlig menes *Fuur*, en lille Öe i Lilmsfjorden, D. Atl. V. 102.

(⁸) D. om. omstod.

(⁹) *Biergegordt*, D.

(¹⁰) henvige D.

(¹¹) same D.

(¹²) D. *add. plictig*.

(¹³) velfornumstig D.

(¹⁴) att D.

(¹⁵) Mend D.

(¹⁶) *Biergegordt* D.

paa Tingstockenn mett Kniffuenn udi Liffuitt, oc saa opstanditt oc sielffuer denn uddragitt oc paa Jordenn nederkast, mens der Fougden oc Tingmendene saae hannom blodenn ⁽¹⁸⁾, da schulle denn, som Skadenn gjorde aff Tingitt at vere borttvigtt, oc icke nogenn aff denn Dödis Suogere eller Brödre skulle haffue ombeditt Fougden eller nogenn Annden att paagribe for^o *Niels Tomisenn*, fordi hand den Tid skulle verritt aff Tingit vigt ⁽¹⁹⁾ oc dett skulle haffue veritt saa hiemmeligenn oc uaduarligenn ⁽²⁰⁾ giortt, att ingenn kunde fange det saa hasteligenn att vide, oc dernest fremlagde it Tingsvinde aff Fur Bircketing det Aar Fredagen nest epher vor Herre Himmelfardag udgiffuitt, 8 Mend att haffue vunditt, dett *Pouell Hannsönn* ⁽²¹⁾ skulde hafde tilspurt *Jep Pedersenn*, om hand bad hannom om nogenn Hielp att epherfølge *Niels Tomesönn* den Dag, hans Broder bleff ⁽²²⁾ slagen, tha skulle *Jep Pedersönn* hagde sagdt Nei, som dett Vinde viidere bemelder, oc meente for^o Mend dieris Ulempe epher saadann Leilighed icke att skulle vere i Sandhed oc ey kunde findis; dertil suarede for^o *Axell Juell*, at de ere de samme Mend, som paa Tinge war, oc vilde mett saadann Hielperede ⁽²³⁾ undskylde; sammeledis var dett oc for^o Mennd vitterligtt, att da for^o *Peder Biergraff* sielff uddrog Kniffuenn aff sit ⁽²⁴⁾ Bryst, tha saae de, att hannd nederstörte thill Jorden, oc laa som hand vor död, saa lenge de ⁽²⁵⁾ gjorde Bönn for hannom, att hand motte komme thill Skiell ⁽²⁶⁾ oc Schriftemaaell, huilckett Gud allermeg^o naadeligen tilloed; sammeledis till dett Vinde, att *Pouell Madzönn* skulde haffue adspurt *Jep Pedersönn*, denn Dödis Broder, om hand bad om Hielp Manndraberenn att følge ⁽²⁷⁾, suaritt for^o *Axill Juell*, att ⁽²⁸⁾ vere de samme Mennd, som hand nu tiltaler for samme dieris Forsömmelse oc ville

(18) blöde D.

(19) hendragit D.

(20) *uadvarligen*, uforvarendes, pludselig.

(21) *Matsön* D.

(22) Disse Ord: „blef . . . skulle“ ere supplerede af D.

(23) Hielpoordt D. *Hielperede*, Indsigelse, Indvending, Forevending.

(24) sin Bug D.

(25) D. *add.* alle.

(26) *Skiell*, Forstand, Bevidsthed.

(27) forfølge D.

(28) *att vere de samme &c.*, d. e. at de, som havde afgivet Vidnesbyrd i Tingsvidnet, vare de samme &c.

dennom udi saa Maade mett samme Vinde forklære oc undskyldte; dertill saa ⁽²⁰⁾ for^{re} *Jep Pedersøns* den ⁽²⁰⁾ Tid hand kunde ingena Hielp bekomme af for^{re} Birkemend, oc satte for^{re} *Axill Juell* udi Rette, om for^{re} Mend saa mange, som de til Tinge var, icke epher saadann Leilighedt oc slig dieris Forsømmelse havde veritt plictig att gribe oc fange for^{re} Mandrabere, oc epherdi di dett icke giortt haffuer, om de icke er faldenn till dieris Herschap oc burde derfor att böde, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom var; da epher Tiltale, Giensuar oc den Sags Leilighet, saa oc epherdi Konng. Matt. vor allernaadigste Herris strenge Befaling os tilbiuder ⁽²¹⁾, endeligen derom at dömmе, vide vi icke andett derom att kunde sige, end att saa mange aff Birkemendene som samme Dag hos ⁽²²⁾ Tingit tilstede var, da saadann forredelig Gierning skeet er, var io pligtig oc havde burdett att griibe oc holde ⁽²³⁾ for^{re} Mandrabere, oc for samme deris Forsømmelse att de dett icke giortt haffuer, er de faldenn till dieris Herschap, oc derfor att böde, som dett sig bör.

In cujus rei &c.

22.

1566. Dom paa Kongens Retterting. Den, som er dömt i Kongens Naade og Unaade, har derfor ikke forbrudt sin Arveret (¹).

(Af Originalen i Geheime-Archivet).

Vii effterskr^{re} *Johan Früss* till Hesselagger, *Otte Krompen* till Trudzholm, Ridder, *Byrge Trolde* till Lillö, *Jörgen Löcke* till Offvergaard, Ridder, *Lauge Brade* till Krogholm, Ridder, *Frantz Brockenhuss* till Brangstrup,

⁽²⁰⁾ D. har: svarit.

⁽²⁰⁾ at han &c. D.

⁽²¹⁾ thilkoller D.

⁽²²⁾ thill D.

⁽²³⁾ D. add. tilstede.

(¹) Den Dom af 1558, hvorved *Peder Christensen* til Hielsö var dömt i Kongens Naade og Unaa-

de, findes i 2 Deel S. 209. Han blev sat i Fængsel, men siden fik han af *Frederik den Anden* Tilladelse til at boe paa sin Gaard Hielsö imod at betale 2000 Rd. og udstede en Forpligtelse, som findes i *Peder Oxes* Levnetsbeskrivelse af *Ryge* S. 219 ff. I Aaret 1567 overdrog han til Kongen alt sit Arvegods, som Kongen i det følgende Aar solgte til *Peder Ox* og *Otto Brahe*.

Otte Brads till *Knudstrop*, *Jörgen Rosenkrantz* till *Rosenholm* och *Erich Rud* till *Fulensang* gjøre Alle vitterligt, at Aar efter Gudz Byrd MDLXV^e thend IIII Dag Maii her paa Kiöpneshaffn Slott vare skickede for oss erlige och velbyrdige Mend, *Oluff Munck* till *Tuiss*, *Hartvig Jul* till *Palsgaard*, *Mouritz Podbusk* till *Kiörup* och Fru *Ide Munck*, Her *Oluff Rosenkrantzis* Effterleffverske, paa theris egne och theris Mettarffvinges Vegne oc lagde her for oss udi Rette en Supplicatz, som the haffde stillitt till Kon. Mtt., vor aldernaadigste Herre, hvorudi the formeente thennom att vere *Claus Rosenkrantzis*, *Axel Claussens* Söns, rette Arffvinge, som nogen Thiid siden forleden er död och affgangitt. Tha mötte erlig och velbyrdig Mand, *Jochim Beck*, paa hogmelte Kon. Mts. Vegne och gaff tilkende, att *Peder Cristiernssenn* var for^{ne} *Claus Rosenkrantzis* Moderbroder och hannom ingen Slecht att haffve hafft seg nærmere forvant, och mente therfore, for^{ne} *Peder Cristiernssen* och ingen anden att vere hans rette sande Arffvinge. Thertill svarede for^{ne} *Oluff Munck*, *Hartvig Jul* och *Mouritz Podbusch*, att *Peder Cristiernssen* haffde forbrott bode Ære och Liff och for thend Örsags Skyld er bleffven fengslitt och indsatt paa hans Halss, och meente hannom for slig Leylighedz Skyld icke att vere thend Mand, som kunde eller burde att arffve nogen, hvortill for^{ne} *Jochim Beck* svaritt, att hand hvercken var dömppt fran Ære eller Liff, men var dömppt udi Kon. Mts. Naade och Unaade effter sin egen Ord och Forplichtelsse och hannom theroffver att vere indsatt. Och effterthii *Peder Cristiernssen* var for^{ne} *Claus Rosenkrantzis* Moderbroder och neste Forvantt och hand haffver offverleffvitt hans Död, satte for^{ne} *Jochim Beck* udi Rette, om hannom icke tha buorde att arffve hves Gotzs for^{ne} *Claus Rosenkrantz* effterladitt haffver, mett flere Ord och Tale, som thennom therom emellom var paa begge Siide. Tha effter Tiltale, Giensvar saa och Sagens Leylighed bleff ther saa paasagt for Rette, att endog for^{ne} *Peder Cristiernssen* er dömppt udi Kon. Mts. Naade och Unaade, tha haffver hand dog icke therfore forbrott sitt Gotzs, effterthii ingen kand forbyrde sitt Gotzs (*), uden hand förer Affvindskiold emod Riigitt, och effterthii hand er

(*) Dette er dog kun at forstaae om Jordegods, s. *Eriks Sjell*. L. II. 31.

for^o *Claus Rosenkrantzis* Moderbroder och neste Slecht, tha bör hand att arffve hannom. Till ydermere Vindisbyrd tröcke vii vore Signetter nedenfor thette vortt obne Breff.

Giffvitt Aar, Dag och Sted, som forskr^{vitt} staar.

23.

1568. Viborg Landstingsdom, hvorved et Pantebrev erklæres ugyldigt, fordi det var „giort paa Vild,“ d. e. udstedt af Partiskhed. Det var nemlig udstedt af en Fader til Fordeel for hans Datter og Svi-gersøn, ikke længe før hans Död, paa deres Livstid, uden at han var i trængende Omstændigheder, og uden at hans Sønnebarn, hvis Moder angriber Pantsættelsen, havde faaet noget Vederlag. Jydsko Lovs 1. 14 paaberaabt.

(A. 82. D. 103. L. Nr. 85).

Axill Juell thill Villestrup, *Palli Juell* thill Strandett, Lanndzdommere i Nöriutlandd oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibid. giöre Alle vitterliggt, att Aar epther Gudz Biurd 1568, Löffuerdagenn post Gregorii Pape ⁽¹⁾ paa Viburg Landztingh vor skickitt Erlig oc Velbiurdig Hustrue ⁽²⁾ *Marine* i Josepgaard paa denn ene, oc hagde hid udi Rette steffnitt *Madz Blocksgaard* ibid. paa den anddenn Side, for itt Pantebreff, hand skulle ⁽³⁾ forhuerffuitt aff hindis Sal. Hosbondis Fader, *Madz Remedssen* ⁽⁴⁾ paa halff Josepgaard, oc inthet *Madz Remidzenn* der emod skulle haffue udlagdt hindis Barnn, som er hanns Sönbarnn, oc meente dett Pantebreff icke nochsom eller nödiagtig att vere, saa mötte for^o *Madz Blocksgaard* oc fremlagde samme Pantebreff, Aar 1567 Onsdagenn nest for Dominicam oculi ⁽⁵⁾, udi huilket for^o *Madz Remidssenn* ⁽⁶⁾ bekiender sig att haffue opboritt aff *Madz Blocksgaard* halff-andditt Hundritt enckede ⁽⁷⁾ Daler, som gode er oc fuld giöre, oc derfor haffuer pantsatt hannom oc hanns Hustru halff Josepgaard, hand udi bode, begge dieris Liiffstid ⁽⁸⁾ att skulle beholle, som dett Pantebreff viidere bemelder,

⁽¹⁾ Den 12te Marts.

⁽²⁾ L. om. Hustru. — Der bör uidentvipl læses: Frue.

⁽³⁾ D. add. haffue.

⁽⁴⁾ *Clemendsen*, D. L., men udelader urigtigt det fölgende indtil: derimod.

⁽⁵⁾ Den 3die Söndag i Fasten. D. L. add. *udgiffuet*.

⁽⁶⁾ *Clemendsen* D. L.

⁽⁷⁾ D. om. enkede. — Gode Sölfdaler L.

⁽⁸⁾ D. add. uigienlösst.

oc meente for^o *Madz Blocksgaard* samme Pantebreff, som hanns Hustruis Fader (9) i saa Maade giortt haffuer, burde att staa forfulde, till dett bleff hannom loulig affløst oc hand finge sinn Penndinge igienn; dertill suarede for^o Hustru *Marine*, att for^o *Madz Remidssenn* (10) icke skulle haffue ver-ritt trengtt dett (11) samme Guodz at burdttpante oc att hand skulle vere död bleffuenn ved halffandenn (12) Aar derepther, oc icke der skulle (*være*) funden nogenn aff samme Daler epher hanns Död, oc meente samme Pantebreff, som saa lang Aarsmaal paagiortt er, icke burde Magtt att haffue, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor; Tha epher Tiltale, Giensuar och Sagsens Leilighed, saa oc epherdi Lougenn mettför, dersom Fader selger itt Barnn nogitt udi Hende, tha maa hand icke vider (13) de andre, oc epherdi *Madz Remidssenn* (14) haffuer sin ene Barnn, for^o *Madz Blocksgaardz* Hustru, oc hannom for^o Pantebreff för for^o Daler giortt, oc icke findis sin Sönn-Barnn deremod nogitt tilvenditt haffue, som (15) skulle stande Arffuenn (16) i Faders Sted; disligeste epherdi for^o *Madz Remidssenn* (17) vor formuendis (18) oc icke trengde thill samme (19) Gaard att udsette, udi lige Maade epherdi denn paa saa lang Aarsmaal, som forskreffuitt staar, udgiffuitt oc giortt er, oc samme Pantt findis saa nyelige giortt att vere for hanns Död, oc saadann Pendinge, som forskreffuitt stander, icke var fundenn i (20) hans Döds-Stund udi hanns Boe, tha kunde vi epher saadan Leilighed icke anditt kiende, end samme Pantt var io giort paa Vild, oc bör derfor icke att komme Hustru *Marine* eller hindis Börnn thill nogenn Forhindringh eller Skade i nogenn Maade.

In cujus rei &c.

(9) D. L. ad. hannem.

(10) *Clemendsen* D. L.

(11) till D.

(12) Med Hensyn til de i Dommen angivne Aarstal, og til Dommens Slutning, maa der udentvivil læses: *halff* istedetfor halffanden.

(13) vedere L. *verie* D. Jydske Lovs 1. 14, som Dommen sigter til, har: *netæ* (negte).

(14) *Clemendsen* D. L.

(15) L. *add.* och.

(16) i theris Faders &c. D. Arff. L. Formodentlig bör der læses: stande i Faders Arfs Sted.

(17) *Clemendsen* D. L.

(18) D. L. *add.* Mand.

(19) D. L. *add.* halffue.

(20) udi hans boe efter hans dödt D.

24.

1568. Viborg Landstingsdom, at Herredsnævn uretteligen have „oversvoret en Mand Aaraad“, da han ikke havde ligget i Skjul paa Vei eller Sti og saaledes overfaldet den Dræbte (¹).

(A. 81. D. 319.)

Axell Juell till Villestrup, Landzdommer udi Nöriutland, *Oluff Munck* till Tuis, *Albret Skiell* till Fussingö, *Malti Jennsenn* till Holmgaard oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer, giöre vitterligt, att Aar MDLXVIII Löffuerdagenn nest epther Ambrosii Dag (²) paa Viburg Landztingh, vor skickitt Erligh oc Velbiurdigh Mannd, *Erick Podebusk* till Bistrup, Höffuitzmand paa Olborighuus, hanss visse Bud erlig oc fornumstig Suend, *Söffrenn Skriffuer*, Ridefougitt offuer Olborig Leen paa denn ene, oc hagde udi Rette steffnitt *Jens Pedersenn* udi Sörrup, *Pouell Madzön* i Huornum oc dieris Medbrödre Herritzneffnn i Aars herritt, paa den andenn Side, for de haffuer *Thuord Thomesenn* i Ulstrup Aaraad offuorsoritt for de siger, at hand skulle haffue hos verritt, da hanss Sön *Jenns Tordsenn* ihielsloug (³) *Lass Söffrensenn*, endog hand icke laae (⁴) i Mörck oc Molm paa Veie eller Stye for for^{ne} *Lars Sörensönn*, oc meente fordi (⁵) icke Aaraadz-Touff att vere; saa mötte nogle af

(¹) Skjönt Aaraad, i det ældre Sprog *aræthæ*, isl. áræði, oprindelig ikke betyder andet, end Angreb, saa har man dog efterhaanden indskrænket Ordets Betydning til det overlagte Overfald og Stimandsdaad, formodentlig fordi Udtrykket: at vetæ aræthæ i Jydske Lovs III. 22 sættes i Forbindelse med: at læggæ laghæ (det er at berede et Baghold, lægge sig i Baghold for at overfalde Nogen). Og saaledes see vi her, at Herredsnævn svæige om Aaraad, uagtet J. L. III. 64 kun nævner Falsknere, Mordbrændere og *Stimænd* som de Forbrydere, der skulle dömmes af Herredsnævn. Det sees fremdeles af denne og flere Domme, at man i Praxis ikke har holdt sig nøje til det Begreb af Stimand, som gives i Jydske L. III. 67, hvilket Lovsted allene taler om Stimanden, som röver, og der, ligesom det 65de og 66de Capitel definere Falsk og Mordbrand, har Udseende af at ville bestemme Be-

grebet om Stimand. Det er med Hensyn til dette Lovens Begreb, at jeg i Retshistorien § 178, b, har angivet *Stirov* som Gjenstand for Herredsnævningernes Paakjendelse; efter det i Praxis udvidede Begreb, som unægtelig ogsaa har Talebrugen for sig, maatte det hedde *Stimandsdaad*. Hvilken Indflydelse det har havt paa vore ældre Jurister, at *Christian d. 5te* i 6—16—1 bogstavelig har optaget Bestemmelsen om Stimand af J. L. III. 67, er tilstrækkelig bekjendt. At iøvrigt *Aaraad* ogsaa forekommer i en særegen Bemærkelse om den moralske eller psykologiske Medvirkning til en Forbrydelse, sees af den i II. S. 17 meddeelte Dom.

(²) d. 4de April.

(³) ihielschödt D.

(⁴) D. *add.* paa Lauge.

(⁵) D. *add. thet.*

for^{ne} Neffninger oc berette, att *Thuord Tommesenn* skulle haffue fangitt (°) thil enn Öxe, oc slagit till hannom mett denn, sidenn hans Sönn *Jenns Tordzenn* hagde hannom skott, oc mennte dett Aaraadt at vere; dertill suaritt *Söffrenn Skriffuer*, att tha *Thuord Tomesenn* saae *Lass Sörennsenn* löbe epher hans Sönn mett enn dragenn Verge vid hans Gaard, skulde hand haffue kastit thill hannom mett enn Öxe, oc meente icke dett Aaraad att vere; mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom var. Tha epher Tiltal, Gien-suar oc Sagsenns Leilighet, saa oc epherdi icke beuises for^{ne} *Tord Thommesenn* att haffue liggitt i Lauge (°), i Fielster eller i Mörck oc Molm paa Veie oc (°) Stie for for^{ne} *Lass Sörennsenn* oc (°) vid (10) hannom Aaraad, da kunde vi icke (11) kiennde, dett Aaraad att vere, oc derforre samme Æd att vere som usvoritt vor, och icke att komme for^{ne} *Tord Tomesenn* epher slig Leilighedtt till Hinder eller Skade i nogenn Maade.

25.

1568. Kongens og Rigsraadets Dom i en Prisesag, hvorved Borgemester og Raads Dom i Kjöbenhavn stadfæstes, som havde frikjendt en fremmed Skibsfører, da det maatte antages, at hverken Skib eller Ladning var fiendtlig Ejendom og Skibet heller ikke var bestemt til at bringe Fienden Tilförsel.

(S.)

Vy *Frederich thend Anden* mett *Gudz Naade* giöre alle vitterligt. Aar epher *Gudtz Byrdtt MDLXVIII* thend xv Dag Majj paa vort Rettherthing her paa vortt Slott Kiöbenhaffn udi vor egen Nerverilse, nerverendes oss elskel. *Peder Oxe* till *Gisselfeldt*, vor och *D. R. Hoffmester*, *Johan Friis* til *Hesselager*, vor *Cantzeller*, *Frandtz Brockenhuss* til *Brangstrup*, vor oc *D. R. Hofmester*, *Börge Trolle* till *Lillöo*, Her *Jörgen Löicke* till *Offuergaardt*,

(°) slagit till *Lass Söffrensen* met en Öxe siden &c. D. (10) vid, væt (af at vætæ, isl. veita) d. e. giort, jvfr. J. L. III. 22.

(C) D. add. eller.

(°) eller D.

(C) D. om. oc ... Aaraad.

(11) Saaledes efter D. I A. hedder det mindre rigtigt, skjönt Meningen er den samme: ikke andet kiende, at dett Aaraad io Urett att vere giort oc derforre &c.

Riider, *Holger Rosenkrantz* till Boller, *Otte Brade* til Knudstrup, *Peder Bille* till Suanholm, *Jörgen Rosenkrantz* tiill Rosenholm, *Erick Rudtt* till Follesang, *Biörn Kaais* till Starrup, *Biörn Andersen* till Steinolt och *Axiill Urne* till Sögaardt, vor och D. R. Cantzeller, vore troe Mendt och Raaidt, vor skickit oss elskel. *Hack Ulstannndtt*, vor Mandt oc Thienner, paa thend enne och hagde her for oss udi Retthe steffnit oss elskel. Burgemester och Raaedt her i vor Kiöbstedt Kiöbenhaffn paa then anden Siidde och tilltaledethennom for en Dom, som the nogen Tidt siiden hagde utdgiffvit met Urett, och berette for^{ne} *H. Ulstandt*, at hand mett *Effuert Bülldt* i forgangne Sommer hagde ephther vor Tilladelse oc Bestilling udtredt en Pincke at ⁽¹⁾ thage paa vore och Riigens Fiennder, och ther samme Pincke er kommen i Söenn, haffuer samme Pinckis Hoffuitzmandt *Jörgen Nyefindt* thagitt ett Skiff under Holl ⁽²⁾, som ein vedt Naffn *Vedtzil Smidt* paa vaar, som vor biigdt i Sverrig och mett Volmels ⁽³⁾ Segiill mett thvende svenske Bodzmentd paa, och ey hagde noget Söbreff, oc for^{ne} *Jörgen Nyefindt* ephther slig Leilighet förtt same Skiff hiidt paa ein Rett ⁽⁴⁾, oc menthe same Skiff oc Goudtz ephther sliig Leilighedt at skulle haffue verrit Priis, mett flerre Ordt. Thertill svaridt for^{ne} Burgemester oc Raadt her samestedtz at ville theris Dom bestaa, hvilcken the mett Rette menthe att verre utdgiffuenn ephther the Beviissning, som thend Tidt for thennom udi Retthe lagdis, oc berette for^{ne} Burgemester och Raadt, att for^{ne} *Vedtzüill Smiit* hagde verrit for thennom udi Retthe oc forpligtiidt siig under siit Skiiff och Goudtz Forthavelse inden sex Uger att ville nock-som bevise same Skiff oc Goudtz att vere Venners Godtz, oc at the tho svenske Bodtzmentd, ther inde vor, then enne att boe till Dansken ⁽⁵⁾, oc thend andenn att seigle for Hyrre for the Danske, oc icke udi thenne Feigde att haffue verrit udi Suerrig, och idermere berette, att ther same *Jörgen Nyefindt* antastidt same Skiiff, tha vor Skipperen met siit Söbreff y Lande y Dansken

⁽¹⁾ at tage paa, d. e. at angribe.

⁽²⁾ Kan efter Sammenhængen ikke forstaaes om Hull, men hvilket Sted der menes, veed jeg ikke.

⁽³⁾ Vadmels?

⁽⁴⁾ at føre Skibet paa en Ret, betyder formodentlig at opbringe det til at priisdømmes af en Ret.

⁽⁵⁾ Dantzic; ligesom siden: the Danske betyde: Dantzigerne.

epther Fetallie, oc bestoudt vell, same Skiiff att haffue veritt biigdt i Suerrig, dog sollt till Narffven ⁽⁶⁾ aff ein Helsingfosses Borger i Suerrig; tha för samme sex Uger er forlöffuen haffuer ein aff for^{ne} *Vedtzills Smidtz* Medreder vedt Naffn *Fallenthin Löer* mött for^{ne} *Vedtzüll Smidt* her emellom vor Kiöbsteder Kiöbennhaffn oc Kiöge mett sitt Söbreff oc ein Forschrift ⁽⁷⁾ till oss frann Hertugen aff Priitzenn ⁽⁸⁾, huormett hand nocksom certificerit same Skiff oc Godtz att skulle löbe frann Kiönningberg och till Parnoff oc ingen andenstedtz, och satte for^{ne} Borgemester oc Raadt i Rettbe, att eptherthi *Hack Ulstandt*, *Jörgen Nyfindt* eller nogenn paa theris Vegne ey kunde bevise for^{ne} *Vedtzüll Smidt* icke att haffue giort vore Fiender the Suenske nogen Tilföring eller vilde ther heden verrit oc loe ⁽⁹⁾ paa Venners Strömmen, som same theris Dom videre forklarar, om the thermet haffue dömbt urett eller icke, mett flere Ordtt thennom therom emellom vaar; Tha epther Tiltalle, Giensvar oc Sagens Leilighedt vor ther saa paasagdt for Rettbe, att thend Dom, for^{ne} Borgemester och Raaidt i thend Sag utgiffuet haffuer, vedt sin fulde Magtt att bliffue &c.

Giffuit Dat. ut supra, nostro ad causas sub sigillo, teste Absalone Urne, Justiciario nostro dilecto.

(6) Narva.

(7) *Forschrift*, Anbefaling?

(8) Hertug *Albrecht af Preussen*.

(9) *laae*.

26.

1568. Viborg Landstingsdom, at Ingen maa forspilde Andens Sögsmaal ved at fremlægge ulovlige Deelsbreve imod ham (¹).

(C. 75. L. Nr. 171).

Enn Dom, *Axell Juell, Palle Juell* och *Gunndi Schriffuer*, Löffuerdagenn post Bartolomei (²) Aar MDLXVIII dömt haffuer, om ett uloulig Deelsbreff, som enn Manndt udi Rette bar thill Herritzting, och thermedt forslog (³) enn andenn Manndtz Rett, och er forthi saa om sagt, att efftherthi for^{ne} *Niels Lauritzenn* haffuer samme Deelsbreff frembaarett, som nu bevist ehr, och (⁴) samme Geldt er bethaldt, och thet therfore icke kunde finndis nöyachtig att verre, och udi saa Maade forspiltt for^{ne} *Christoffer* (⁵) *Michelssenn* sinn Lougmaall, thaa haffuer for^{ne} *Niels Lauritzenn* icke thermedt giortt Rett, och bör therforre att giöre for^{ne} *Cristoffer Michelssenn* sin Sag och Deelle igienn saa klar att bliffue, som hanndt thenndt slap för for^{ne} ulouglige Deelsbreff.

In cujus rei testimonium &c.

27.

1568. Herredagsdom. En Dom, afsagt af Commissarier efter Kongelig Befaling, kjendes ugyldig, fordi den, som havde erhvervet den, var lovfældt Mand ifølge en ham tidligere overgaaet Dom, og altsaa var uberettiget til at anlægge nogen Sag (¹).

(M. S.)

Vii *Fredriich thenn Anndenn* med *Gudtz Naade &c.*, giöre Alle vitterligt, at Aar epter *Gudz* Biurdt MDLXVIII, thenn x^{de} Dag Septembris, nerverendes

(¹) Da de, som vare fordeelte og lovfældte, ikke maatte anlægge nogen Sag, havde den Misbrug indsneget sig, at Sagvoldere exciperede paa Grund af Domme eller Tingsvidner om saadan Lovfældning, skjönt den Sag, for hvilken Vedkommende vare blevne lovfældte, allerede var afgjort. Hertil sigter ogsaa den Bestemmelse i *Christian d. 4des* store Rec. 2—6—22: „Ingen maa laane Nogen Deelsvinder til at forspilde en Anden sin Ret, med mindre samme Deelsvinder fredløse eller ærrö-

rige Sager angaae.“ Jvfr. 2den Deel S. 245-246 Nøt.

(²) Den 24de August.

(³) *forslog*, 3: forspildte.

(⁴) *att* L.

(⁵) *Christen* L.

(¹) Af en Dom, afsagt paa Kongens Retterting i Odense d. 29 Jan. 1568 (Domb. S.), sees, at

oss elskel. *Peder Oxe* til *Gisselfeld*, Danmarks Riges Hofmester, *Johan Friis &c.*, vor skickitt oss elskel. *Albret Scheell* thill *Fussingöe*, *Johann Brochenhuss* till *Leerbech*, vor *Mendt* oc *Tienere*, mett *Frue Margrete Scheels* Fuldmagtt, paa thenn ene, oc hagde medt vor *Steffning* udi *Rette* steffnitt os elskel. *Lauritz Rostrup*, vor *Mandt* oc *Tiennere*, paa thenn andenn *Side*, for en *Domb*, for^{ne} *Lauritz Rostrup* moedt thennom forhuerffuitt haffuer, som oss elskel. *Frandz Diure*, *Jörgenn Rudt*, *Christopher Göie*, *Offue Schram*, *Christopher Lauritzen* oc *Jesper Lanno*, vore *Mendt* oc *Thienere*, udgiffuitt hagde paa *Höllingholm*, *Torsdagenn* epher *Catarine* Anno MDLXVII, oc for^{ne} *Albert Scheell*, *Johann Brochenhus* oc *Frue Margrette Scheels*-

Albret Skeel og *Johan Brochenhuss* havde sag-søgt *Lauritz Rostrup* til *Riistrup* og hans *Kone* *Frue Kirstine Rudsdatter* til at fyldestgjøre flere *Domme*, som *Albret Skeel* havde erhvervet paa sin *Broders Herman Skeels* Börns Vegne. Den ene af disse *Domme* gaaer ud paa, at *Rostrup* var tildömt at indføre paa *Jungergaard* med sin *Eed* alt hvad der var affört; desuden fordrede *Albr. Skeel* *Klenodier*, *Boskab &c.*, efter sin af-döde *Broder* til 3000 *Rd. Værdie*, og i *Penge* 10,000 *Jochumsdaler* og 2000 *Guldgylden* ifølge en anden *Dom*, som blev lagt i *Rette*. *Skeel* meente, at *Rostrup*, der ikke havde fyldestgjort den første *Dom*, og derfor var „hannum *Log* nederfeldig“ ikke kunde standse hans *Forfølgning* med *Rigens Ret*. Herimod erindrede *Rostrup*, at *Loven* ikke foreskrev nogen bestemt *Tid* til at give *Lov* („icke at bemelle nogen forsagt *Tid* att gifve nogen *Loug*, men thet at stande udi thens *Vilkaar*, som for (til) nogen *Louf* funden var“) heller ikke havde han fæstet nogen *Lov*, og endelig vare de *Venner*, som skulde give *Lov* med ham, forhindrede i *Rigens* *Forfald*; ogsaa paastod han, at *Albret Skeel* skulde bevise, at *Herman Skeel* havde besiddet de omhandlede *Summer*, og at *Klenodier* og *Boskab* havde den anførte *Værdi*. Ved *Dommen* udsættes *Sagen* til første almindelige *Herredag* „epterthi thet befinder sig *Rigens Ret* at vere, som altid tilforn skeedt er, at nar slig vegtige oc store Sa-

ger forfaller, at slige *Sager* uptages nogen *Tid* eller til almindelige *Herredage*, oc epterdi at *Rigens Rett* medfører, at hvilken, som skiuder paa vider *Bevisning*, som for nogen *Sag* star, at hannom tha ligges *Tiidt* for.“ *Fredagen* efter *St. Mathæi* *Dag* (d. 21 *Sept.*) bliver paa *Kongens Retterting* paa *Kjöbenhavns Slot* afsagt en ny *Dom* i samme *Sag*; *Rostrup* paaberaaber sig til *Forsvar* mod den *Paastand*, at han var lovfældt *Mand*, „at *Lougen* bemeler ingen at skulle maa nödes til nogen *Kostebods Eed* (*J. L. III. 42*) og at han ikke havde fæstet nogen *Lov* til *Tinge* og endelig paastaaer han, at *Michel Ipsen*, der som *Skeels* *Fuldmægtig* havde forfulgt *Albret Skeels* *Dele* og *Udæskuing*, var bleven fordeelt af en *Christen Sörensen* i *Viborg*, og at *Forfølgningen* saaledes ikke burde have nogen *Magt*. *Dommen* lyder paa, at *Forfølgningen* skal staae ved *Magt*, da „*Rostrup* ikke havde indført paa *Jungergaard* med sin *Eed*, *Bo*, *Boskaff* oc andit til then forsagde *Dag* oc *Tiidt*, som han var tildömpt oc er falden aff *Lougen*.“ *Aarsagen*, hvorfor *Skeel* paa ny stevner *Rostrup* ind for *Rettertinget* inden *Aarets* *Udgang*, saaledes som den her meddeelte *Dom* viser, maa söges i den *Omständighed*, at *Rostrup* ved en i samme *Aar* af *Commissarier* afsagt *Dom* havde faaet de *Skeelske* *Arvinger* tilpligtede at tilsvare nogle *Revenuer* af *Anders Skeels* *Gods*, hvorom de forhen omtalte *Domme* ingen *Oplysning* give.

datter tildömppt thenn *Upbørsill* aff *Anders Schels* Guodz at vere pligtig at ligge frann thennom epter *Logenn*, som samme *Dom* viidere formeller, huilckenn *Dom* for^{ne} *Albret Scheel*, *Johann Brockenhus*, oc *Frue Margrette* meente icke at vere saa ret tagenn, som thet sig burt hagde, oc udi *Rette* lagde enn *Dom*, som *Loduig Munch Oluffsenn*, *Erick Lunge* medt flere *Mendt* udgiffuitt hagde, Anno MDLXVI, Leuerdagenn nest for *Juledag*, bemelendis, att for^{ne} *Lauritz Rostrup* vor tildömppt vor *Frue Dag* i *Faste* medt sinne *Eedt* medt XII *Riddermendtzmendt* at indføre paa *Jungergaard* alle *Lössöre*, *Breffue* oc andit, som udt er kommit, oc tha samme gode *Menndt* thet at skiiffte thennom emellom medt andit *Lösöre* med *Jordtgodz* och alt andit, som samme *Dom* viidere formeller, huilcken for^{ne} *Dom* hand ei fuldgiorrt haffde, epter samme *Doms Liudelse*; sammeledis udi *Rette* lagde for^{ne} *Albret Scheell* enn *Dom*, som vi medt menige *Danmarckis Rigis Radt* udgiffuitt hagde, medt huilckenn handt beuiiste for^{ne} gode *Mendtz Dom* at vere vidt *Magt dömppt*, udgiffuen MDLXVII, then 17 *Dag Junii*, her paa vort *Slott Kiöbenhaffnn*, som samme vor *Dom* viider formeller. Sammeledis ydermere berette for^{ne} *Albrett Scheell*, at for^{ne} *Lauritz Rostrup* var fallenn hannom aff *Lougenn* i thett *Stedt* (?), att hand icke haffuer fuldgiorrt samme gode *Mendz Dom*, oc indfört vidt sine *Edt* paa *Jungitgaardtt*, epter samme *Doms Liudelse*, oc udi *Rette* satte, at eptherdi thenn *Manndt*, som er fallden aff *Lougenn* thill sine thre *March*, icke maa nogen tiltale udi nogenn *Rettergang*, oc for^{ne} *Lauritz Rostrup* siden hand er fallen aff *Lougenn* haffuer formidelst vrang *Underuissning* forhuerffuitt samme gode *Mendz Dom*, emodt *Lougenn*, oc (om) samme *Dom* kanndt komme hannom eller *Johann Brockenhues* eller *Frue Margrette Schelsdatter* thill *Forhindring* eller *Schade* i nogenn *Maade*. Thertill suaridt *Lauritz Rostrup*, att hand hagde hagt *Kong. Matt. Befalingh* till samme gode *Mendt*, oc hvis thee udi samme *Sag* giort oc dömppt hagde, skulle the vel bestaa, oc vidste icke andett, endt the hagde dömppt thett *retferdiggt* vor i nogre *Maade*. Sammeledis svaride os elskel. *Jörgen Rud* och *Christoffer Gøe* paa thieris egne oc paa the andre gode *Mendtz Vegne*, som

(?) i thet *Stedt*, d. e. paa den *Maade*, derved.

samme Dom udgiffuitt hagde, oc berette, att huis the udi thenne Sag giortt hagde, var the epter vor Befalling tiltrengtt, (¹) som *Lauritz Rostrup* forhuerffuitt hagde, menn thersom ther var nogenn, som hagde thennom for samme thierris Dom att tiltale, vor the offuerbödigg att suare for thieris Dom oc stande therfor till Rette; Thertill suarrit for^{ne} *Albrett Scheell*, at handt talit thennom inthet till for samme thieris Dom, men mennte *Lauritz Rostrup* icke at vere then Mandt, eptherdi hand er fallenn hannom aff Lougenn, nogenn Domme eller Forfølgning at kunde tage emodt thennom eller nogenn Andenn udi nogenn Maade, oc udi Rette satte, om then Dom, *Lauritz Rostrup* i thenn Tiidt, handt var hans loffallenn (²) Mandt, aff for^{ne} Mendt forhuerffuitt haffde, burde att komme hannom eller hans Medtarffuinge, *Johann Brockenhuss* eller Frue *Margrette* till Schade i nogre Maade, met flere Ord oc Tale, thennom therom emellom vor; Tha epther Tiltale, Giensuar oc Sagens Leilighet, oc at eptherthi Lougenn (³) bemelder, fældt Mand ikki at maa søge nogenn ehuaadt Deelee handt fanger, føre handt haffuer böt emodt Kongenn oc Bondenn epter Lougenn, vor ther saa paasagt, at thenn Dom, som *Jörgen Rudt* oc *Christoffer Gøie* mett andre gode Mendtt udgiffuitt haffuer epter vor Befaling emeden for^{ne} *Lauritz Rostrup* var Loug nederfallenn, bör icke att komme *Albrett Scheell*, *Johan Brochenhus* eller Fruue *Margrette Scheelsdatter* eller for^{ne} gode Mendt till Hinder eller Schade udi nogre Mode.

Giffuitt Aar oc Dag oc Stedt, som forskreffuit stander.

(¹) tiltrengt, nødt til.

(²) Jydske Lov II. 68.

(³) loffallen, lovfældt.

1568. Dom paa Kongens Retterting i en Sag, som var anlagt af *Otto Krompens* Hustru *Anne Lykke* imod en Skriver, deels for Regnskaber, som han ikke havde aflagt, deels fordi han mod sin haandskrevne Forpligtelse havde forladt *Otto Krompens* Tjeneste, deels fordi han havde beskyldt *Anne Lykke*, der i hendes Mands Fraværelse forvaltede Halds Lehn, for at have beaveget Kongen og for at have taget Betaling af Bønder, der vare udkrevne til Krigstjeneste, for at lade dem slippe frie (').

(S.)

Vii *Frederich thenn unden* medt Gudts Nade giör Alle vitterligt, at Aar MDLXVIII then 13 Dag Septembris paa vort Retterting paa vort Slot Kjöbinghaffn, nerverendis oss elskel. *Peder Oxe &c.*, vor skickit oss elskel. Fruue *Anne Löche*, Her *Otto Krompens* Höstrue paa then ene oc hagde medt vor Steffninge udi Rette steffnit *Hans Lauritzen*, som nogen Tidt siden var Slot-schriver paa Haldt, paa then anden Side, oc tilltallede for^{ne} Frue *A. L.* for^{ne} *Hans Schriver* for VII Aars Regenschab, som handt schulle pligtig werre att giöre hindis Hosbondt oss elskel. Hr *Otte Krompen*, som handt schulde stande tilbage medt, thesligeste for at for^{ne} *Hans Lauritzen* schall vere dragen aff Hr *Ottes* Tieniste före (') handt hagde tagit sinne Handt igien aff Hr *Otte Krompen*; sammeledis for nogre Ordtt, samme *Hans Lauritzen* schall haffue Frue *Anne* paasagdt, att hun schall haffve svigit Konn. Matt. nogre Tønner Smör oc Lester Kornn aff, hvilckit for^{ne} Fruue *Anne* meente samme *Hans Lauritzen* thermedt at haffue giort Uret och ey at bevise kunde i nogre Maade, medt flere Ordt, oc först udi Rette lagde forsk^{ne} Frue *Anne* thisse eptersk^{ne} Breffue oc Vinndisbördt: Först et hindis Hosbondtz Hr *Ottes* Fuldmagts-Breff, liudendis, att epterthi erliige oc velbiurdige Mandt Hr *Jörgen Löche* till Offuergaardt haffuer nu paa for^{ne} Hr *Ottes* Vegne steffnt *Hans Schriffvere* for nogre utilbörlige Ordt, som hanndt haffuer sagt paa hanns Höstru Fruue *Anne Löche* for nogit Korn oc Smör, som hun schulde

(') Endsckjöntd denne Dom ikke endelig paakjender Sagen, men udsætter den paa Grund af „dens mangfoldige Lejlighed“ iudtil Kongen kommer tilatede, er den dog i mange Henseender for mærkelig, til at den burde forbigaaes. Jeg har ikke kunnet opdage Sagens videre Skjæbne, men

efter de her meddeelte Beviser, turde det have faldet Frue *Anne Lykke* vanskeligt, ganske at rene sig for Slotskriverens Beskyldninger.

(') före handt hagde tagit sinne Handt igien, vil formodentlig sige: förend han havde faaet sin haandskrevne Forpligtelse tilbage.

haffue besvigit *Konn. Matt. aff*, oc for^o Hr *Otte* for sinne *Skröbelighets Skyuldt* (¹) ichi at kunne komme hidt til *Kiöbbinghaffn*, tha gaff handt Hr *Jörgen Löche* Fuldmagtt paa sinne *Vegne* att gange i *Rette*, ligerviis som handt selfner personligen tilstode vor om alle thee *Sager*, som vor *Steffninge* indeholdt, formelindes yttermere i samme *Fuldmagt*, horledes forskr^o *Hans Schriver* hagde hiemeligen gifuet hanom tilkiende, at een *Dag* emoedt *Afftenen* for^o *Hans Schriver* droeg till *Haldt* mötte hanom *Frue Annis Vogen* medt *111 Tönnen Smör*, hvilcken *Vogen* [som] var offverlagt medt *Lerrit* oc drog dermedt till *Mariager*, oc sagde handtt schulde stannde till *Krauffes* (²) derfor, hvilket hanndt udi lige *Maade* sagde till *Jens Nielsen* i *Tarrup*, som for^o *Hans Schriffver* bestodt for hannom, till hvilket Hr *Otte* hagde svarrit, hand inthet affviste, men ville gifvet thet sine *Höstrue* tilkiende, thet handt oc strax gjorde. Tha svaride hun sig at haffue lonnt *11½ Tönne Smör* aff *Christiern Kiellersvendt* ther paa *Slottit*, som hun sende till *Mariager* oc lodt hinnte saa mögit *Smör* frann *Brenndholm* oc betallide *Kiellersvenden Christiern* i thet *Stedt* igien, eptersom hun lodt strax besee samme *Christiern Kiellersvendts* *Qvittantz*, hannom at vere betalt, udgiffuit *Haldt* *Leverdagen* nest for *Sti Laurentii* *Dag* *Aar 68*. Sammeledis et *Tingsvinde* under sine *Datum MDLXVIII* *Mandagen* nestepter *Assumptionis Mariæ* udgiffvet till *Rintzherritzing* liudendis, at *viii* *Mendt* hagde vundit, att thee saae oc hörde, thet *Magnus Grönn* stodt for *Tingsdom* oc vandt medt upragte *Fingre* oc *Helgens Eedt*, att handt nerverindes hos var nogen *Tidt* sidenn paa *Haldt* oc hörde thet *Hans Lauritzen* beklagidt sig for Hr *Otte Krompenn*, att *Frue Anne Löche* hagde svigit hannom *111 Tönnen Smör* aff *Slottet*, hvorfor han icke kunde komme till sit *Regenschab*, oc vannt *Jens Mortensenn* i *Gleruppe* i lige *Maade*, oc stoedt *Hans Lauritzen* till *Veddermaalsting*. Thisligeste et andet *Tingsvinde* paa samme *Tiidt* till for^o *Rintzherritzing* udgiffvit, liudendis, at *otte* *Mendt* hagde vundit, at the hörde oc saae, thet *Jens Nielsen* i

(¹) *Otte Krompen* döde i det fölgende *Aar 96* *Aar gammel*, efterat have levet i *6 Kongers Tid*, s. *Resens Frederik d. 2dens Krönika* S. 231. (²) stande til *Krauffes*, 3: til *Kravs*, til *Ansvar*.

Tarrup stodt for Tingsdom oc vandt medt Helgens Eedt oc upragte Fingre, at *Hans Lauritzen* nogen Tiidt sidenn forledenn widt Riinntzherritztingg hagede sagt till hannom, at Frue *Anne Löche* hagede tagit III Tönner Smör aff Slottit oc hanndt therfor icke kunde komme till sitt Regensskab. Item vandt oc *Kieldt Christiensen* i Barndrup, at *Hanns Lauritzen* i lige Maade hagede sagt for hannom, oc stodt *Hans Schriffver* selfver till Veddermaalstingg. Sammeledis *Christiern Kiellersvendts* Hanndschrift paa Halldt, liudendis, at handt Anno MDLXVI paa Schiertorsdag gjorde [hanndt] Regensskab medt Frue *Anne* om hvis Smör hun hagede lonnt ther paa Slottit aff *Hans Schriffvere* oc hannom, siden hanndt kom till Halldt, och Her *Otte* selffuer haffuer lonnt hinnde, tha er samme Regensskab clar, saa hun er intet bleffven thennom skiöldig, oc thee icke helder hinnde, uden hvis hun schall haffue aff Her *Otte* epter som er III Tönner Smör. Thernest et andit Vinnde, som Herritzfogderne i Rinntzherrit, Finntzherrit, Sönderliungherrit medt nogre andre haffver udgiffvitt, liudendis, horledis Frue *A. L.* hagede udi thierris Nerverelse indkaldit *Hans Schriffver* udi Halldt Burgestue oc ther foerit (foreholdt?) hannom, at hanndt nogen Tiidt tilfornn paa Fruerstuen thenn Tiidt hun hagede tilspurt hannom oc sagdt, at hanndt hagede Uret, at hand saa forblottit hagede Slottit medt Kornn oc anden Fetallie, hagede hanndt svarrit hinnde, at hun selffver hagede thet giort oc solt Konn. Matt. Kornn, hvilckit hun meente ichi saa at schulle ferdis oc strax framkaldide *Chresten Kiellersvendt* paa Halldt, som hagede inndtagit all Kon. Matt. Kornn oc thet haffver hagt i sine Forvaringe oc schulle giöre Regensskab therfor, oc tilspurde hannom, om hun nogen Tiidt hagede befalitt hannom at selie nogit aff Konn. Matt. Kornn enthen liidit eller mögit, oc sagde till *Hans Schriffvere* oc *Kiellersvenden*, att hun hagede faangit thennom enn beseglide Quittantz, som *Knudt Schriver*, Slotsschriver paa Kiöbinghaffns Slot, hagede udgiffvet paa saa mögit Rug, Biug oc Malt, som hanndt hagede annammit aff hinndes Hosbonndtz Landtgilde her udi Sellandt, hvilken Qvittantz thee bestodt thennom at haffue annammit, oc lodt for^{ne} Frue *Anne* lese enn Copie for thennom aff samme Qvittantz, liudendis, att Frue *Anne Löche* schulle annamme igienn paa Halldt saa mange Tönner Rug oc Biug aff Konn. Matt. Korn, som Hr *Ottes* Tienere hagede levereret hanom paa Kiöbinghaffns

Slot, oc bestodt Kiellersvenden, at Frue *Anne* ichi hagde befallit hannom att selie videre aff Kon. Matt. Korn endt som samme Qvittantz formeller, oc tha sagde for^{ne} Frue *Anne* till *Hanns Schriver*, att handt schulle bliffve en Lögnere epter thenne Dag, Dat. Haldt Aar MDLXVI Torsdagen nest epter seiermere vor Frue Dag (⁵). Item et andit Tingsvinnde till Rinntzherritzting, udgiffvit under sit Datum MDLXVIII Mandagen nest epter Assumptionis Marie, otte Mendt vundit hagde, att the haffue hört thet *Jenns Mortensenn* i Glerup, Herritzfougit i Rinntzherrit, *Mogens Grønn* i Semmestedt, Deelfougit therre samme stedz, oc *Jens Schönning*, Herritzfougit i Sunderliungherrid, hagde vundit medt opragte Fingre oc Helgens Edt, att thee thette hagde hört udi Haldt Burgestue eptersom for^{nt} staer. Thisligiste ett Breff, som Hr *Jens Tomissen*, Prest till Haldt Slott, haffver udgiffvit, liudendis, att hand nerverendes hos vor paa Haldt then Tiid Frue *Anne Löche* sagde till *Hanns Schriver*, att hun hagde fliet hannom *Knudt Schrivens* Qvittantz, som var schreffvit medt hanns egenn Hanndt, hvorudi hanndt bekiennde, att haffue annamit aff *Franntz Nielsen* i Ebbeschouf paa Hr. *Otte Krompens* Vegne 11^c Tønner Biug oc Malt 1^c XXI Tønner Rug, hvilckit Hr *Otte* oc Frue *Anne* igien schulle annamme paa Haldt; tha bestodt *Hans Schriver*, at handt hagde annammit samme Qvittantz aff Frue *Anne*, oc hagde therfor giort Renntemesteren Regenskab, oc Frue *Anne* sagde, att hun hagde befallit *Chrestenn Kiellersvendt* at selie saa mögit Kornn, som then Qvittantz indtholder och ichi yttermere; tha svor *Hans Schriffvere*, att hun hagde ladit selie vi Lester Kornn mere endt *Knudt Schrivens* Quittantz paaliuder; huoremodt Frue *Anne* sagde, att handt thet ichi schulle beviise oc bodt hannom bliffve en Thiuff oc enn Lögnere till saa lengi handt kunde beviise, at hun hagde besvigit Konn. Matt. saa gaat som enn Skeppe Kornn aff i nogre Maade. Dat. Haldt Aar MDLXVI Torsdagen nest for Diure vor Frue Dag (⁶). Item oc udi Rette lagde for^{ne} Frue *Anne* forskr^{ne} *Hanns Schrivens* egen Hanndschrift oc obit beseglide Breff, liudendis som her epterfølger: „Jeg *Hanns Lauritzen*, Schriver paa Haldt

(⁵) *Seiermere* (sidermere, senere), vor Frue Dag, (⁶) *Dyre* vor Frue Dag, Marias Himmelfart, d. 15de Marias Födsel d. 8de Sept.

kiendes oc gör vitterligt for alle, att epterthi erlig oc velbiurdige Mandt en
 strenge Ridder Her *Otte Krompenn* till Truidzholm, Danmarks Riigis Marsk,
 haffuer tagit oc annammit mig enn rinnges oc fattige Pebling udi sine Tienniste
 oc uptugtit oc updragit mig oc betrode mig til mögit gaat, saa jeg hannom
 aldrig tillfulde kand betacke, oc vill jeg thet medt mine fattige Thieniste for-
 tienne thenn Stundt jeg leffver oc haffuer jeg nu louffvitt oc tilsagt oc medt
 thette mit obne Breff oc egenn Handschrift loffver oc tilsiger for^{ne} minn kiere
 Herre oc Hosbondt Hr *Otte Krompenn* att vere hannom huldt oc troe oc lade
 mig bruge udi hans Tienniste udi alle thee Maade, som handt mig befaller oc
 tilsigendes vorder, oc aldrig nogen Herre eller Hosbondt at tage offuer han-
 nom then Stundt handt leffver, oc troligen ramme oc vide hanns Gaffu oc Be-
 ste oc affvende hanns Schade aff min yderste Magt oc Formuge, som en erlig
 troff Tienneren sin Herre oc Hosbondt pligtig er paa sinn christelige Tro oc
 Loffue, oc haffuer this till Vindisbiurdt trögt mit Segnet nedenfor thette mit
 obne Breff oc egenn Handtschrift. Dat. Haldt theun 14 Dag Januarii Anno
 MDLXII.“ Oc mente for^{ne} Frue *Anne* for^{ne} *Hans Schriver* ichi att haffve
 holt for^{ne} sit Breff som thet sig burde, medt sine Pungter oc Articler, som
 thet udi alle Maader indholder oc udtviser, oc begieridt Dom for sig udi thenn
 Sag, oc thernest i Rette lagde et anndit Breff, som *Peder Heggelunndt*, Bur-
 gemester udi Viburge, oc *Niels Thranne*, Byfougitt ther sammestetz, haffuer
 udtgiffuit, liudendes, at thee Leuerdagen nest for Sti Bartolomei Dag Aar
 MDLXVII hagde faanget Her *Otte Krompens* Schriffuelse, att thee strax
 skulle begiffue thennom till Haldt oc tage *Christiernn Persen*, fuordum Bye-
 svendt, medt sig, hvilckit the oc strax gjorde. Tha lodt Her *Otte Krompenn*
 hennte enn Tönne nedder i Schriverstuen oc befoell Slotzschriverenn oc Foug-
 den att tilspörge for^{ne} *Christiern Pedersen*, om handt hagde brennt thenn
 Tönne medt thenn Brönnde, ther stoedt paa? tha bestodt hanndt, att hanndt
 hagde brennt samme Tönne medt 11 andre, som oc hagde samme Brennde;
 udi lige Maade tilspurde hannom, om handt schar nogitt aff samme Tönne
 ther hand brennde thenn? tha bestodt handt, att hand baade skar aff thenn
 oc aff the andre 11 epther *Hans Lauritzens*, thenn Tidt Slotsskriffvers, Be-
 fallinge, oc *Hans Lauritzen* badt hannom rette thenn Tönne medt the andre

II, saa ther kunde gange vii¹/₂ Skepper paa hver Tønne, nar the vare toppe-
maalit, oc fick hannom en Skeppe, som handt schulle rette samme Tønne ep-
ter, oc var samme Skeppe brennt medt Viburg-Brennde oc var iernbunden; tha bleff hannom adspurt, om samme Skeppe var ret eller ichi? tha sagde
handt, at hand viste thet icki. Bestodt och *Kresten Persen Kiellerswendt*,
Lauritz Severensen i Sörup oc *Jesper Michelsen*, att the hoer vor paa Vi-
burgs Biscopgaardt ther same Tønne bleff sohoren oc brent, oc thet var the-
nom fuldvitterligt, at thet var skeedt epter *Hanns Schriffvers* Befalling.
Sammeledis udi Rette lagde for^{re} Fruue *Anne* et Breff, som *Matz Mörcke*,
Konn. Matt. Skiper, hagne udgiffvit Scti Mortens Aften Aar MDLXIII, liu-
dendis, at handt udi samme Aar var löbit medt Konn. Matt. Skib *Bernn* (?)
Griib indt for Aarhus at annamme Konn. Matt. Kornn aff Haltz Leen, tha
bleff ther sennt fra Haldt medt Konn. Matt. Kornn enn falsk Tønne, som var
affschorenn aff alle Staffuen oc gort minde enndt enn ret Herringbonnds
Tønne (°) er, oc var brennt Krone paa thenn, oc saa mögit Kornn, som kom fram
Haldt, bleff hannom tilmaalt met samme Tønne, saa kom *Hans Schriffver*,
Slötsschriuer paa Haldt, till Aarhus, tha sagde hanndt hannom, at samme Tønne
ichi var rett, men var affschorne; tha badt *Hans Schriver*, at handt ville
ende hanom thenn igien oc sende hanom thenn tilbage till Haldt, huorepaa
handt svarede, att hanndt thet ichi ville giöre, udenn handt ville sennde enn
Karll fram, som kunde met fremfölge till Kiöbinghaffn oc selfver staae for
Maalit, hvilkit hand loffvit att ville giöre, men ther hand hagne förtöggit nogit
therepter, oc ther var ingen Budt kommen fram therom, tog handt samme
Tønne medt sig till Kiöbinghaffn oc antuordede then fran sig ther paa Kornn-
lofftit, oc var thet thenn samme Tønne, Her *Otte* siden finge her fran Slottit.
Thisligiste oc (lagde i Rette) for^{re} Fruue *Anne* et Breff liudendis, som epter-
følger: „Vii epterskr^{re} *Peder Ipsenn* udi Vammen, *Jens Schönning*, Herritz-
fougit i Sönderliungherrit oc Nörliungherrit, oc vi epterskr^{re} *Magnus Grön*
udi *Semmerstedt*, *Pouell Nielsen* i Hammerlöff, Her *Otte Krompenns* Deele-

(°) Skal maaskee være: Harbo Tönde; efter *Arent Berntsen* IV. 498 regnedes i Harsyssel 10 Skjepper paa en Tönde.

fougit, *Kieldt Schriver*, Herritzschriffver i Rinntzherrit, kiendes oc giør vitterligt for alle medt thette vort obne Breff, att vi vare her paa Haldt then neste Söndag epter Sti Dionysii Dag Aar MDLXVI, oc tha antvordede vi *Hans Schriuer*, Slotzschriffver paa Haldt, thenn Kongeskat, som vi nu haffve upborit. Samme Tidt tilspurde erlig oc velbiurdig Fruue *Anne Löche*, Her *Otte Krompenns*, *Hans Schriver*, Slotzschriver paa Haldt, udi alle vorris Nerverelse oc sagde, at hinde var adtvarrit, att *Hans Schriver* schulde haffve sagt, at Frue *Anne* ichi gierne schulle fortörne hanom, thi handt viste thet medt hinde, at ther handt thet ville sige, schulle hun thet ichi gierne höre; saa formanit hun hannom strax paa Seel Salighed oc om handt var nogen erlige Karll, thersom handt viste i nogre Maade nogen Stöckier (*) eller Gerninger medt hinde udi hendes Hosbondts Fraverelse thet hun hagde giort enthen Konn. Matt. til Skade eller hindis kierre Hosbondt Her *Otte Krompenn*, tha skulle handt nu thet bestaae i hindis Öyne oc for oss alle. Thisligiste sagde oc Fruue *Anne* till for^e *Hans Schriver*, at hun frögtet inthit for hannom eller for nogen aff oss eller thee andre mine Herris Fougder schulle sige hinde thet epter medt Sandthedt, at hun hagde i nogre Maade besnillit (**) eller besvigit thenn Dell, Konn. Matt. burde at haffue, hanns Nade til Skade, oc svor hun vidt hinndis Ecdt, at hun ville saa höyligenn oc giernne bestille oc giøre thet Konn. Matt. kunde vere till Guode oc Gaffn, som for hinndes kiere Hosbondt Her *Otte Krompenn*. Thisligeste sagde hun ocsaa samme Tiidt till *Hans Schriver* oc till oss, at hun var inthit redt for enthen *Hans Schriver* eller oss eller for nogenn mine Herris Fougder schulle thet sige hinnde epter at hun hagde tagit enthen Guldt eller Pennding for nogenn aff thee Bönderknegte, som bleff udtagenn her aff Haltz Leen, vider endt aff nogen faa hun badt quit aff *Albrit Scheell*, som var Faders oc Moders eniste Sönn, hvilckit hun ville vel bestaae for Konn. Matt. Thisligiste sagde hun oc till *Hans Schriver* oc oss samme Tidt, at thersom enthenn *Hans Schriver* eller Slotzfougit eller nogen minne Herris Fougder haffuer tagen nogen Pendinge aff samme Bönderknegte i hinndis Natfn, tha maatte samme Bönderknegte thet be-

*) Stykker.

(*) besnille, bedrage, et ellers usædvanligt Ord.

staae, hvem thee haffver giffvit thierris Pendinge, oc sagde Fruue *Anne*, saa mange Pendinge, som hun hagde aff thennom upboren, ville hun vell bestaa for Konn. Matt. oc for hinndes kierre Hosbøndt Her *Otte Krompenn*; tha svaride *Hans Schriver* till thet første Artickle, som hun adtspurde hannom, at hanndt schulle haffue sagt, att handt viste thet medt hinde, at ville handt sige thet, tha schulle hun icki gierne ville höre thet, oc tha sagde *Hans Schriver* strax kort ney, at handt aldrig thet hagde sagdt paa hinde oc ingen schulle bevise hannom thet offuer; thisligiste bekiende vi oc alle for^{ne} Mendt, som nu her tilstede er, thet vi aldrig spuort eller haffuer hört, att hun haffver tagenn nogen Gaffve for thee Udbudtzknegte her udi Haltz Leenn viider endt som for^{ne} stander. Thisligiste bekiende vi, thet vi aldrig vedt eller haffuer hört, at Fruue *Anne Löche* haffuer giort nogenn aff Konn. Matt. Bønder eller nogen andden gode Mendtz Tienner nogenn Uret i nogre Maade, saa sant hielpe oss thenn evige Gudt, oc maa vi velbekiende, at hun skickit sig christeligenn oc vell baade emoedt thee fattige oc riige her i Haltz Leen, da baade thee oc vii allesammen maa betacke hinder gaat i alle Maade. Till yttermere Vindesburdt, at saa udi Sandhet er, tröcke vii vorres Signetter nedenfor thette vort ebne Breff. Schreivit paa Haldt Sönddagen nest epher Sct. Dionisii Dag Aar MDLXVI.“ Tha epter slig Leilighet oc Breffue oc Bevisninge, som for^{ne} star, satte for^{ne} Fruue *Anne Löche* udi Rette, om for^{ne} *Hans Lauritzen* epter slig hans egit Breff oc Forpligtelse var kommen saa loughligen aff Her *Otte Krompenns* Tienniste som thet sig burde eller ichi; thisligiste om for^{ne} *Hans Lauritzen* ichi var pligtige att giöre Her *Otte Krompenn* vii Aars Regenskab, som handt schulle medt tilbage staae, oc begierride for^{ne} Fruue *Anne Lyche* oc udi Rette eskide hvis Vindisbiurdt hanndt kunde haffve paa thee Ordt, hanndt hinde eptertallit haffuer, oc ville hun gierne liide oc undtgielde therom hvis Dom oc Ret var medt flere Ord &c. Thertill svarede for^{ne} *Hans Lauritzen* for thenndt første Beschöldning, att handt er dragenn aff Her *Ottis* Thieniste och ichi tagit sine Handt igienn (¹⁹), at epterthi at handt udi ingen Maade Fruue *Anne Löche* udi Her *Ottes* Fra-

(¹⁹) See ovenfor S. 68.

verelse kunde tienne till Maade, haffuer handt tiit oc offte i thuo Aar oc mere begierrit, at Her *Olte* ville haffue hannom forskonnit medt Slotzschriveriet paa Haldt; thersom hanndt udi andre (*Maader*) kunde tiene hannom tilgode, ville handt thertill findes villige, paa hvilcken hanns Begiering hanndt altiid haffver suarrit hannom vell, at nar handt kunde komme hiem till Slottit, schulle hanndt bliffue samme Schriveri quit; udi midlertiid vidtt Paasche udi thette forgaangene Aar 1567 bleff hanndt kallit till Kiöbinghaffn medt Konn. Matt. Schrivelse, Her *Ottes* Regenskab hos Rentemesteren att schulle forclare oc samme Tidt var Her *Olte* hiemdragen frann Haldt, oc siden att hans Regenskab var giort till Ennde bleff thet hannom forgiffvit ⁽¹⁾ om Stigtschriveriet, hvilckit handt epter Her *Ottes* Löffte oc Tilsagnn oc epterthi handt nu var dragen hiem haffver omtagit ⁽²⁾, dog medt thenn Bescheedt, at maatte bekomme Konn. Matt. Schrivelse till Her *Olte*, att handt thermet vilde vere tilfredtz och Schriveriet paa Haldt bliffue quit, hvilcken Schrivelse handt selffuer offverantvorde Her *Olte* udi Tutze (?) oc therhoes gaff tilkiende, att thersom Her *Olte* ichi ville thet velvilligen samptöcke, tha ville handt strax følge hannom till Kiöbinghaffn oc siig ther samme Bestilling affsiige; tha befoell Her *Olte* hannem att hiemdrage oc at udrette udi samme Bestilling hvis hannom mugeligt var till handt kommer hiem igienn till Slottit, handt ville sig medlertiid paa et gaat Svar beraade, oc ther Her *Olte* var hiemkommen er handt vidt Sti Michels Dags Tiidt kommen till hannom paa Schriverstuen oc ther sagt til hanum, at thett var hannom kiert, at Konn. Matt. hagde ladit befale hannom Stigtschriveriet udi Viburge Stigt oc mennte, at hanndt saa mögit this snarer for hanns lanngø Thienniste medt nogen Fordell maatte betenckis. Thertill svarede Fruu *Anne*, att Her *Olte* aldriig hagde thertill giffvit sine Minnde, at for^{ne} *Hans Schrivere* tog vedt thet Stigtschriverii, som hun ville bevise, medt flere Ord; oc yttermere berette for^{ne} *Hanns Schriver*, att for^{ne} Hr *Olte* therhoes tilbøedt, att handt self oc vidt sine Fougder och Folck ville hielpe hannom udi samme Bestillinge udi hvis Maade Behouff giordis oc gaff hanom saa strax samme Tiidt Slotzschriveriet quit, dog forbeholdt sig, at ther-

(¹) *forgiffvit* skal maaskee betyde: foreslaet, tilbudet. (²) *omtagit*, maaskee en Feilskrift for: antagit.

som handt hagde Behouff udi andre Maade at bruge hannom, tha schulle handt herepter som tilfornn verre hannom hörrig oc liudige, dog Konn. Matts. Bestilling thermedt uforsömmit. Siden haffver Hr *Otte* tagit enn Ungkarll, som var hans Underskriver, oc satt hanom till Schrivere udi hans Stedt oc befallit hanom Nögelen till Schriverstuen att offverantvorde oc epter slig Leilighet, Konn. Matts. Forbönn oc anddit, oc eptersom i Lougen udi then tridie Bogs ottinde Capittel formeldes, att Konngen maa tage sig Menndt oc Tiennere i hanss Riige hvem handt vill; thisligiste epterthi for nogen forgaangene Aar er en Kongelig schriptelig forseglit Mandat udtgaangen, at alle Slotzschrivere paa Konn. Matt. Regenskabs Huse schulle vere Konn. Matt. svornne, oc thes-som hanndt endt schulle haffve bleffvit lenger Slotzschriver paa Haldt, hagde handt ichi tort negtet at svere at bevise Konn. Matt. Troeskab, oc setter therfor udi Rette, om handt ichi epter thenne Dag for sliig Her *Otte Krompens* Anklage ichi bör at vere undschylt. Item er thet xi Aar siden thet förste Her *Otte* befalit hannom samme Bestilling medt Kirchekornit udi Haldtz Leenn, at opbere, therfor viste han ichi at negte at sverge Konn. Matt. at vere huldt oc troe, oc thersom hannem for thenn Eedt schulle nogen Ulöcke paakomme, mener handt Her *Otte* self at haffue verit ther Orsage till, eptherthi handt först haffuer hannom slig Bestilling paalagt oc handt thet ichi nylligen haffuer antagit, oc i Rette lagde thisse epterskr.^{te} Breffve, hvormedt handt ville bevise sig ichi at vere affve met Her *Ottes* Tieniste, som var först et Breff, Her *Otte* haffver schreffvit hannom till then viii Septembris Aar 67 om allehande, som handt schulle bestille till Konn. Matt. Behouff, nar Hans Naade kom till Haldt; thisligeste om Öxenne, som Bänderne schulle komme Konn. Matt. til Hielpe met; thernest et andit Fruue *Annis* Breff til *Hans Schriver*, then 17de Novembris udschreffven Aar 67, om hvis schulle bestillis till at holde Konn. Matt. paa Haldt; thernest et andit Hr *Ottes* Breff till *Hanns Schriffver* udschreffven then 3 Febr. udi thette Aar 68 liudendis, at Hr *Otte* nu drager paa Veien till Kiöbinghaffn epter Konn. Matt. Schrivelse, beder therfor, att handt giffver sig offuer till hanum medt thet siiste Konn. Matt. Regenskab, hanndt gjorde, saa mandt eingangng kunde faange therpaa endelige Quitantz; ther ligger thennom baade Magt paa; hanndt kunde dog vel be-

stille, att Konn. Matts. Tiendekornn ichi bliffver forsömmnit udi nogle Maade, oc kanndt handt oc vel besinde, att thet er hanum nu best beleiligt, eptertth Her *Otte* er nu self ther tilstede, handt vill therfor saa schicke sig therudi, att thet kanndt bliffve thennom baade uden videre Skade oc Forsömmelse; thi Tiden er lige lang, men ichi lige nöttig. Thernest et andit Her *Ottes* Schrivelse om et Konn. Matts. Schib, som er indkomen for Aalborrig epter Korn, at handt, eptersom handt selffuer skriver, ville forfordre, at hanndt faanger sine Ladt (¹³), oc rammer Konn. Matts. Beste, som Magt paaliger, Actum Høldt then 16 Julii Aar MDLXVIII; oc yttermere berette *Haus Schriver*: till thee VII Aars Regenschab svaritt handt saa till, at Anno 63 gjorde handt Her *Otte Krompen* tvinde Aars Regenschab, oc tha affbetalit hanom hvis Pennding, handt then Tidt bleff hanom skiuldig paa hans Regenschab, oc samme thuo Aars Regenschab haffuer for^o. Her *Otte* holdit edi sine egne Gjemme udi v Aar oc dog ingen Qvittantz ville giffve hanom therpaa, oc thee andre v Aars Regenschab hagde Her *Otte* for sig nu vidt Scti Michelsdags Tiidt siist forgaagene oc tha haffver ladit samme v Aars Regenschab igiennem legge (¹⁴) oc offversee, dog hanndt ichi tha haffver vildt samme v Aars Regenschab annamme, oc thertill medt er offverbödig at ville giöre hannom samme v Aars Regenschab, nar handt thennom annamme vill. Till thet Kornn, Fruu *Anne* haffver beschöldt hannem for, at handt schulle haffve sagt, at hun schulle haffve svigit Konn. Matt. aff, svarit handt saa till, att handt ichi nogen Tiidt haffver sagt, att Fruu *Anne* schulle haffve svigit Konn. Matt. [aff] nogit Kornn eller Smör aff, men at hun hagde lonnt oc soldt baade Korn, Smör oc andit frann Slottis som Konn. Matt. tilkom; om thet var allesammen betalt eller ey viste handt ingen Beschedt om, oc yttermere berette, at then Trette, som sig begiffven er emellom hanom oc Fruue *Anne* om for^o Smör oc Kornn, schall vere scheedt for nogen Aar sidenn oc thee Vindesbördt, som Fruu *Anne* i then Sag i Rette lagde, at vere tagen nu nylligen siden Vor Steffninge offver hannom er lest, oc thertill haffver ichi kunde haffve Stunde oc Frist at lade thenom steffne for Lantzdommere, at thee kunde forfare, hvilche aff thennom som kunde findes oc nögactig at vere, oc thermedt satte udi Rette, om samme Vinder, som haff-

(¹³) *Ladt*, Ladning.

(¹⁴) *igiennem legge* — bemærker maaskee: gjennemgaae.

ver nu stacket siden vundit i then Sag oc thet er saa lenge sidenn samme Sag siig begiffven er, om thee burde vidt Magt at staa oc at komme hannom till Skade i nogre Maade. Thisligiste till then Beschölding oc Breff om then falsche Tönnde, som Frau *Anne* udi Rette lagde, svarrit handt saa till, att hand ichi haffver ladit gödre nogen Maaletönnde mindre eller större endt som hun burde at vere paa VIII Skiepper Rug oc Biug, nar then var topmaalit. Tisligiste handt aldrig före endt nu haffver verit tiltallit for then Sag, medt flere Ordt, oc yttermere berette for^{ne} *Hans Schriver* oc i Rette lagde ther nest et Breff, som var *Chresten Kiellersvendtz* Handschrift, liudendis, at *Hanns Lauritzen*, Slotzschriver paa Haldt, tilspurde hannom, om hans Fruue hagde betallit hannom nogit aff thet Smör, hun hagde lonnt paa Slottit, for endt hanndt kom diidt till Haldt at tienne, tha bekiende handt medt egen Handschrift, at hand ichi viste, hvadt Smör theenom var emellom tilforne före endt hanndt kom till Haldt, ichi heller hun haffver betallit hanom nogit Smör, som hun schulle haffve lonnt paa Slottit tilforne; Dat. Haldt Tiisdagen i Posche Ugge Aar 66. Sammeledis udi Rette lagde for^{ne} *Hans Schriver* et Register saa liudendis: „Smör, som min Fruue haffver ladit udtage aff Kielleren: III T. Smör, som er solt *Jens Heglundt*, oc *Jens Klyne* fick 1 T. Smör, *Morten Hegelund* 1 T. Sm., *Jens Hegelundt* i Riibe finge tilfor 1 T. S., *Peder Schriver* fick et Fdg. Smör oc fick handt tilfor 1 Fdg. Smör. — Korn, som er udtkommen epter Hr *Olles* oc *Hans Schrivens* Befalling: *Chresten Torkelsen* i Snee III Tönner Biug, *Niels Beg* i Portup III Tönner 1½ Skp. Biug, *Karrine Glarmesters* i Viburge sich epter *Hans Schrivens* Befaling x Byseschepper Malt, v Byschp. Biig.“ Thernest et andit Breff, som *Chresten Persen*, Kiellersvendt, hagde schreffvit *Hans Lauritzen* till, liudendis: „Kiere *Hanns!* Maa I vide, at mine Fruue haffver sent Budt hiem endtnu igien, att thee schulle spørge mig enndt enn Gaang till, om hun haffver befallit mig att selie Kongens Korn eller ey. Tha haffver jeg svarit, at hun haffver selfver soldt thet, befallendis Gud &c.“ Thisligiste et andit Breff, som *Peder Knudsen* i Örum haffver giffvit Fruue *Anne Löche* paa VI Tönner Rug att giffve ther 1x Daller for, Dat. Viburge Aar MDLXVI Leuerdagen nest epter Paasche. Thernest et andit Breff, som *Jens Andersen*, Raadtmandt i Viburg

haffver giffvit Fruue *Anne* paa vi Daler for iiii Tønner Kornn Aar 66. Thernest Her *Niels Schres* Breff udi Vroffue giffvit Fruue *Anne* paa vii¹/₂ Daler for v Tønner Rug Anno 66. *Jörgen Jensenn* i Engdals Breff, giffvit Fruue *Anne* paa xii Daller for viii Tønner Rug Anno MDLXVI. Thernest Hr *Niels Schres* Breff giffvet Fruue *Anne* paa iii Daler for thou Tønner Rug. Thernest *Per Schönings* Breff giffvet Fruue *Anne* paa i¹/₂ Daller for i Tønne Rug Aar 66. Item *Jens Schönings* Breff giffvit Fruue *Anne* paa i¹/₂ Daler for i Tønne Rug Aar MDLXVI. Item *Erich Andersens* Breff i Finnederup giffvit Fruue *Anne* paa vii¹/₂ Daler for v Tønner Rug Anno 66; *Michel Persens* Breff udi Beregraff, giffvit Fruue *Anne* paa i¹/₂ Daller for i Tønne Rug Aar 66. Item *Per Schönings* Breff, giffvit Fruue *Anne* paa iii Daller for ii Tønner Rug Anno MDLXVI. Item Hr *Niels Schrees* Breff paa iii Daller for ii Tr. Rug Anno 66. *Niels Chrestensens* Breff i Smollerup paa x¹/₂ enchede Daller for vii Tønner Rug Aar MDLXVI. Thernest *Peder Ipsens* Breff udi Mammen giffvit Fruue *Anne* paa xxxiii Daller for xxii Tr. Rug Aar 66. Item *Seuren Jensens* Breff i Korrup, giffvet Fruue *Anne* paa ii Tønner Rug, i¹/₂ Daler for huer Tønne oc . . Tønner Malt, hver Tde. iiii Mark, Anno 66. Item *Jens Tomesens* Breff giffvit Fruue *Anne* paa xxi Daller for xiiii Tønner Rug Anno 66. Thernest Hr *Niels Schres* Breff giffvit Fruue *Anne* paa x Mark Pend. i trindt Mönnt⁽¹⁵⁾ for ii Tønner Rug Anno 66. Thi-ligiste et Breff til *Chresten Persen*, att schulle antvorde *Jens Pouelsen* i Falegaard (?) ii T. Rug, *Jens Persen* ibid. ii T. R. oc *Niels* i Finderup v T. Item Fruue *Annis* Handschrift till *Chrestiern Kiellersvendt*, att handt antvordede *Matz* i Te trup 1 T. Rug Anno 66, *Jens* i Mördrup i T. R., i T. Biug; *Dennes Nielsen* i Mönstedt i T. R., i T. B. *Michel Matzen* en T. Rug. *Niels Chrestensen* i T. R. *Per Reff* i T. R. *Niels Jensen* i T. R. *Oluf* i Briörup i T. R. *Michel R. ff* i Mönstedt i T. R., Forloffuer *Niels Chrestiernsen* i Mullerupe. Thernest Fruue *Anne Löchis* Handschrift, at hun hagde gort Regenskab met *Chresten Kiellersvendt* nest for Pintzdrag Aar 66; tha hagde hun behollendis xxxi Tønner Rug met stro-

(15) Trind Mönnt, heel, ubeklippet Mönnt.

gen Maall; aff thette Korn schall hver aff Her *Ottes* Tienere i Vals haffve i Tønne Rug oc huer i Tønne Malt, thee er xviii Bønder tilsammen: *Chresten Matzen* i Söbech oc hans Nabo, hver i Tønne Rug; aff Maltit maa the aff Seeby oc faa, dog Her *Ottes* Tiennere först; er thette tilhobe vi Lester Malt, hinnde tilkommer endtnu af Slottit, medt then Lest Malt, hun haffver her ope, oc tilkommer hinnde endtnu xl Tønner Rug enn minus aff Slottit. Thernest udi Rette lagde for^{re} *Hans Schriver* et Breff, som *Lauritz Schram*, *Jürgen Harboe*, *Annders Polsen*, *Lauritz Hörby*, Hr *Rembolt Persen*, *Cannich* i Viborg Domkirche, Her *Seffren Ipsen* i Eüeldrup, *Peder Schriffver* udi Reffvisherrit, oc *Anders Schriver* udi Herrup udgiffvet haffver, under sine Datum MDLXVIII Mandagen nestepter Sti Laurentii Dag liudendis, att then Tidt Hr. *Jörgen Löche* hagde ladit didt steffne *Hans Lauritzen* for Vindisbördt oc udi andre Maader, tha indtkom paa Tingit en Mandt vidt Naffn *Peder Seffrensen* i Ugelriis oc frambar enn Supplicatz for Tingsdom oc offverantvordit Herritzschriveren thene Supplicatz at lese, udi hvilcken var mange adtschiellige Klagemaal offver for^{re} *Hans Lauritzen*, bode om Pendinge oc Öxenne, som handt schulle haffve nödt Bønderne att kiöbe aff sig at udgiffve til Madskat, item om Tiendekorn, som Konn. Matt. ichi schulle vere scheet Schell oc Fylliste udtaff, medt mögit mere, samme Supplicatz indtholler: tha begierede *Hans Schriffver*, att handt iser maatte svare till hver Artickle, hvilckit hanom icke maatte tilstedes eller maatte klarligen inndtegnis i Tingbogen, oc ther then var udlest, adtspurde Hr *Jörgen Löche Hanns Schriver*, om handt sligt haffver giort eller ville vere bestendige; tha adtspurde *Hanns Schriffuer* Her *Jörgen Löche*, om handt ville tee oc tilsige hannom slige Sager, som samme Supplicatz indtholler, hvilckit handt benegtit oc sagde, *Peder Seuerenssen* selfver hagde ladit schriffve samme Supplicatz; tha strax tilspurde *Hanns Schrivere*, om handt thenn hagde ladit schriffue oc ville vere then bestendig, huilckit hand ichi kunde benegte, dog xxiiii Mendt medt Mesten aff Herritzmendene vanndt hannom emoedt, at hanndt ichi sligt medt thieris Raadt oc Bevilling ladit schrive, oc endt sagde hanndt selff ney for mögit aff thet, ther var udi schriffvit, och att hand ichi hagde befallit at schrive thet therudi, besönderligenn om thet Tiendekorn, oc tha strax sigtit *Hanns*

Schriffver samme Supplicatz falsch oc lögnactig at vere, oc bödt sig thermedt udi Borgen oc sigtet *Peder Seffrensen* for enn Falschener oc enn Lögnnerer. Thisligiste thernest udi Rette lagde et Breff, *Peder Seffrensen* i Ugelriis selff haffuer udtgiffven, liudendis, at then Supplicatz, som bleff lest paa Rintzherritzting, att handt schulle haffve ladit schriffue till Konn. Matt. offver *Hans Schriffver*, thenn var schreffvit fast viider oc yttermere enndt hanndt nogen Tiidt hagde befallit oc affviiste⁽¹⁶⁾; therfor ville eller kunde handt thenn ichi udi nogen Maade vere bestendig; thi handt ichi haffver hört, seet eller fornummit, att *Hanns Schriffver* nogen Tidt lönlig eller openbare, enthenn udi thenn forgaangene Udtboes⁽¹⁷⁾ Handell eller udi andre Konn. Matt. eller *Olle Krompenns* Errinde oc Bestilling vidt sig selfver eller andre haffver tagit eller upborit nogen Gunst, Gaffnn eller Fordeell, udi hvilcken Konn. Matts. eller Her *Ottes* Errinde udi nogen Maade kunde bliffve forkrenckit eller nedslagenn, menn alletiidt at haffve handlit oc schickit sig udi Konn. Matt. Embide oc Bestilling, thesligiste emoedt huer Mandt ther udi Herrit erlig, christelig oc vell, Datum Ugelriis St. Bartolomei Dag Aar 63. Thernest udi Rette lagde enn Stochneffn till Riintzherritzting udtgiffvenn, xxiiii Mendt hagde vundit under sine Datum MDLXVIII Mandagen nest epter Assumptionis Marie, liudendis, att *Hans Lauritzen* stodt i Dag for Tingsdom oc liudeligen tilspurde menige Herritzmendt, om handt nogen Tiidt hagde nödt eller tvungit thennom till att köbe enten Öxne, Homble eller andre Vaare aff sig, thesligiste, horledes handt hagde hanndlit sig medt Konn. Matts. och Kirchens Kornn at indtage oc indtmole, medt mere, Udbudtzhandel oc andit; tha vunde for²⁰ xxiiii Mendt, att *Hans Lauritzen* ichi hagde nödt eller tvongenn thennom till att köbe nogen Varre enten paa Konn. Mattz. eller sine egne Vegne, menn then Tiidt thee kiöpte nogen Öxenne eller Homble aff hanom, tha gielte enn Byeskeppe⁽¹⁸⁾ Rug ichi mere endt ½ Daler, oc hvilcken som selff hagde Öxene eller Homble at yde, tha tog handt thenum paa Konn. Matt. Vegne for fulle; item at thee ichi heller haffver hört, at handt haffver handlit sig emoedt Konn. Matt. oc Her *Olle Krompenn*, enten udi Udtbaadtz Handell eller andre Sager,

(16) affviiste, afvidste, vidste af at sige.

(17) Udbud, Udskrivning.

(18) Byeskeppe; efter Arnt Berntsen IV. 495 maa en Byskp. i Halds Leen have indeh. 6 sædvanlige Skjp.

att hanndt entenn haffver tagit Vildt, Gunst eller Gaffue, lönnlige eller openbarlig, vidt huilcke Konn. Matts. eller Her *Ottes* Sager udi nogen Maade kunde forkrenckis; thisligiste haffver handt och christelige oc ret hanndlit sig medt Maall medt thennom medt hvis Korn, handt aff thennom paa Konn. Matt Vegne haffuer upborit; udi lige Maade negtede thee at vere *Per Severensen* then Suplicatz bestandig, som handt loedt lese inden Tinge. Thernest udi Rette lagde enn Stochneffn til Fleschumbherritzting utgiffven; xxiiii Mendt ther haffuer vundit under sine Datum 68 Mandagen post Laurentii, liudendis, att *Hans Lauritzen* haffuer sig hoes thennum saa schickit oc beviist, handlit oc omgaait, som handt frilligen maa hörre oc forsvare oc met Ere verre bekiennt, oc at handt haffver hagt schiellig oc retferdige Maall till hvis Kornn, handt aff thennom haffuer annammit oc indtaget, oc thee ichi andit haffuer forfarit eller fornummit, endt handt haffuer verit Konn. Matt. huldt oc troff &c, oc therepther satte udi Rette, epter slige Vindesbiurdt, om handt ichi haffuer tiennt oc tagit Vare paa Konn. Matt. oc Her *Ottes* Gaffn, enten mett Tiendekorn eller andit, som hannom burde. Thernest i Rette lagde for^o *Hanns Schriver* nogenn Breffve emodt then Steffninge, som Hr *Otte* medt sine egen Steffninge hanom i Rette haffuer stelfnit till förste Herredage udi thet, at handt schulle haffve giffvit Konn. Matt. tilkiende, at Frue *Ane Löche* schulle haffve tagit Pendinge oc Öxne aff thre Udtbodzknegte ⁽¹⁹⁾ oc thermet besvigit Konn. Matt. Först et Breff, Fruu *Anne Löche* haffver tilschrevit *Erich Hvas* oc *Jens Bonnde*, att thee vilde göre theris Fliidt oc utdkreffve baade Öxenne oc Daler epter thet Registers Liudelse, som hun haffver fanngit *Jens Bunde* paa the Bönndersönnner, som hun haffver flyt Hiemloff, att hun maatte fange the Öxene, ther goede ere, item om Kornn att kiöbe, oc mere, som samme Breff indtholler. Datum Kiöbinghaffn then 9 Septembris Aar 65. Et Register therhuos paa nogre Bönndersönnner, item et Breff, Fruu *Annis* egen Handtschrift, hunn haffver *Niels Christensen* udi Smollerup tilschrevit, att epterthi handt medt *Hanns Schriffvere* schall udtage nogen Udbodtz mænd vidt Koberup Kirche, tha er hinde sagt, at ther er tree gamle Mendt, som er *Iver Bruun* i

(19) Udtbodsknegte, til Krigstjenesten udskrevne Folk; kaldes længere nede Udbodsmænd.

i Höggel, *Matz Olufsen* i Vrestedt oc *Simmen* i Flye, at thee hver ville giffve enn Oxe, att ther maatte tages en anden udi thet Stedt, att handt ville tage thet aff sig selff oc forfare, hvadt the ville giffve hanom paa hinded Vegne, oc thersom the huer ville tilsige enn Oxe, at handt tha tager III andre udi thieris Stedt, medt mere. Dat. Haldt Sct. Bartolomei Aften Aar MDLXVIII (?). Item et Fruue *Annis* Breff till *Erich Hous* om *Niels Mouritzen*, som nu er afferdiget at udtage Bøndersønner, som tilforne var bleffen hiemme, at hun haffver talit met hannom, at hun tilforne hagde forbedit nogre udi Haltzlen oc hanndt haffuer loffuit, at handt vill endnu tilhielppe hvis hannom mugeligt er, at the endnu maatte bliffve hiemme, met mere. Datum Kiöbinghaffn St. Lauritz Dag Anno 65. Thernest en Seddel, som laa udi samme Breff, at thersom ther kommer nogen, som hun haffuer loffuit att ville hielpe, tha maa handt sige thennom, at haffuer the giffuit hinde nogit, tha ville hun fly thenom thet igien, thi hun vedt thet er ichi mögit, II Daller eller IIII i det höyeste aff hver. Thernest i Rette lagde enn Register paa thette eptern^o Kornn, som Fruue *Anne Löche* aff thisse epternefnte Sogner haffver ladit upbere; om thet alt betalit er, vidt handt ingen Beschedt om. Anno MDLXVI lodt hun annamme Konn. Matt. Part aff Tiende udi Mönstedt Sogn, som thet Aar bleff vurderit for vi Tönner Rug oc vi Tönner Biug. Thet Aar MDLX lodt hun före Konn. Matt. Anpartt aff Tienden aff Röding Sogn til Scti Hans Closter; thend epter^o Tiendekornn haffuer *Christiern Nielsen* i Smollerup paa Frue *Annis* Vegne aff Mönster Sogenn upborit oc er hannom slig Qvittantz therpaa giffuit, som herepter staar schrevit: thet Aar MDLXVII ytte *Chresten Nielsen* i Scti Hans Closter xxiiii Byeskiepper Rug och ½ Lest vi Fdg. Biug; item en Fruue *Annis* Handschript liudendis: *Christen Nielsen* at haffve fornögit et Aars Tiende; samme Qvittantz er udgiffvit paa Haldt Leuerdagen post Laurentii Anno 63. Thette Aar vidt handt iche rettere endt for^o *Chresten Nielsen* io gaff hinde for samme Tiendt xxiiii Daller. Item *Seueren Jensens* Qvittantz, som var hinded Fougit i Sti Hans Closter, liudendis paa xix Byeschiper oc III Fdg. Rug, Mandagen epter vor Frue Dag i Faste udtgiffet Anno 64. Item *Jens Bondes* Handschript paa x½ Biiscieppe Rug oc I Fr., som er yt paa Haldt, oc IIII Byskp. Malt. Thesforuden sagde

Chrestenn Nielsen at haffue giffuit hinde XIII Daler for thet Aars Tiende MDLXV; oc berette, thersom handt nogen Tidt hagde eskit, at sligt Korn maatte komme tilstede, tha hagde hun uden Tuil vist beschyldit mig, at jeg hagde hinde thet paa'øffuit, som nu skeer, oc forskr^o Kornn belöber sig mere endt III Lester Hartkorn; hvoremögit Konn. Matt. theraff er kommen tillgode, beviser hun vell; mett flere Ordt, thennom therom emellom löb. Tha epter Tiltale, Giensvar, thisligiste adtschiellige Breffve, som for oss udi Rette lagdis, oc Sagens mangfoldige Leilighet, upsette Vi then Sag till Vi först til vort Slot Kiöbinghaffn komindes vorder selff personnligen, tha begge Parterne medt alle theris Breffve oc Beviissning i then Sag at möde for os i Rette, at hende (***) therom endeligenn hvis Loug oc Ret er.

Giffvit Aar, Dag oc Stedt, som for^{vi} stander. Nostro ad causas sub sigillo, teste Absalone Urne, just^o nostro dilecto.

29.

1568. Dom paa Kongens Retterting. Det oplyses, at en Gaard, paa hvilken Roeskilde Domkirke gjør Paa-stand som Vicariegods, men som Roeskilde Magistrat havde anseet som sig tilhörende og afhændet, i det 15de Aarhundrede var skjænket til St. Knuds Gilde i Roeskilde, og var saaledes Kirken uvedkommende.

(S.)

Vii *Frederich thenn Annden* medt Guds Naade &c., gjør alle vitterligt, at Aar epter Gudtz Biurdt MDLXVIII then 13 Dag Septembris vor schickit os elskel. *Biörn Andersen* til Steinolt, vor Mandt, Raadt oc Embitzmand paa vort Slot Kiöbinghaffn, mett Prior oc Vicariers Fuldtmegtige aff Roeskilde Domkirche paa thendt ene oc hagde her for oss udi Rette steffnit oss elskel. Burgemester oc Raadtmendt udi vor Kiöpstedt Roeskilde paa then anden Siide, oc tiltallide thennom, att thee schulle haffve bekommit nogit Vicarie-Godtz fran Scti Canuti Altere ther sammestedz och ichi vundit thet medt Dom eller Rettergang, som thet sig burt hagde, besönnderligen en Gaardt udi Gerlöuff i

(**) at hende, at faae, erholde, egentlig at faae i Haand.

Hornsherrit, som schyller 1½, Pundt Korn medt andre Bede, met mere Guetz i Roskilde, oc udi Rette lagde en gammel samme Vicariers Jordtbog, udi hvilken samme Gaardt i Gierløuff fandes met mere Vicariegoutz, beklagendes, att for^{re} Burgemester oc Raadt i Roeskilde samme Gaardt att haffve afhentt medt Urett fran samme Alter, oc thenum medt Rette ichi tilbörde, met flere Ordt. Thertil svaridt for^{re} Burgemester oc Raadts Fuldtmönndig ⁽¹⁾ i Roskilde, samme Gaardt i Gerlöff ichi at vere nogit Vicarie-Goutz, menn giffven till Sti Knudtz Gilde ther samestedz, oc udi Rette lagde et obit beseglit Pergamentz-Breff, bemellendis, att enn vidt Naffn *Kierstine, Per Nielsens Rölsöö* Epterleffverske aff Breeding aff Addell, under Datum MCDXLII Sti Knudtz Dag, at hun met sine frii Vilie haffuer giffvit til Scti Canuti Gilde i for^{re} Roeskilde enn hundes Gaardt i Gerlöuff i Horns Herrit, som hun haffver arffvit epter sine Fader *Peder Nielsen* oc hendes Moder Frue *Ingeborge Pers*, som schiulder aarligen 1½, Pund Korn medt sine Tilliggelse for sine Siels Leschelse ⁽²⁾ aff Pinne mett saadane Vilchaar, att hun schulde vere Gildesöster i for^{re} Gilde oc delagtige i Messer oc andre gode Gierninger, som same Breff videre formeller, oc mente forskreffne Burgemester oc Raadt thenom thermedt engen Uret at haffve giort, medt flere Ordt. Tha vor ther saa paasagt for Rette, att epterthi thet findes, same Gaardt at vere giffven till Scti Canuti Gilde och ichi at vere Vicarie-Goudtz, tha bör Burgemester oc Raadt i Roeskilde paa thenne Tidt for thenne vor Steffning qvitt att vere; thersom Burgemester oc Raadt haffuer affhenndt samme Gaard i Gerluff mett Urett, tha gaa therom saa mögit som ret er ⁽³⁾.

Giffvet Aar &c.

(1) *Fuldtmönndig*, Fuldmægtig.

(2) Læskelse.

(3) Dommens Mening er udentvivel, at det maa ansees afgjort, at Roeskilde Domkirke ikke kan gjøre Fordring paa den omtvistede Gaard, da den ikke kan betragtes som Vicariegods, men at det derimod er tvivlsomt, om den med Rette til-

kommer Magistraten i Roeskilde, som derover har disponeret. Det synes, som om Magistraten uden videre har tilegnet sig St. Knuds Gildes Gods, og rimeligviis er det gaaet saaledes i flere Byer efter Reformationen. En nøjere Undersøgelse angaaende de Ejendommes Skjebne, som have tilhört Gilderne, vilde ikke være uden Interesse.

30.

1568. Dom paa Kongens Retterting. *Otte Ruds* Enke sagsøger en Bonde til at fravige sin Fæstegaard, som han havde paastaet sig berettiget til at beholde uden at svare Landgilde, fordi hun havde lovet ham Fritagelse derfor, naar han bragte hende sikker Esterretning fra hendes fangne Mand⁽¹⁾. Det oplyses, at han ikke havde opfyldt sit Løfte og den begyndte Forfølgning kjendes ved Magt.

(8.)

Vii Frederick then Anden, medt Guds Naade &c., giøre Alle vitterligt, at Aar epter Gudtz Biurdt MDLXVIII then 25 Dag Septembris vor schickit oss elskel. Fruue *Pernille Otte Rudtz* paa thendt ene och hagde for oss udi Rette kallit *Seueren Tögissen* i Mörche paa then anden Side for hannadt hinde beclagit hagde for oss, att hun schulle giøre hannom Offuervoldt oc Uret oc kaste hannom aff sine Gaardt oc beskattit hanom oc hanns Sön Öxene oc Peanninge aff medt Uret, medt mere, oc tiltallede for^{ne} *Seueren Tygisen* hinnde her for oss, för at hun nogen Tiidt siden schall haffue giort en Forhandling medt hannom udi saa Maade, at thersom handt kunde fly hinnde vis Bescheedt om hinded Hosbondt *Otte Rudt*, huore handt var oc huore hannom lide oc fly hinde hanns Handtschript, at handt var leffuendis, tha schulle for^{ne} *Seffren Tygesen* oc hanns Höstru beholde thierris halffue Gaardt quit oc frii thierris Liifstidt oc thierris Sönn then anden Halpart af same Gaardtt oc schulle bekomme uden Festninge for Landtgilde huis aff samme Gaardts Halpart pleger oc bör aarligen aff at gange, paa hvilcken Handell oc Contractt hannadt strax her for oss udi Rette lagde for^{ne} Fruue *Pernillis* obne Breff eptersom thet vider förmelder, beclagendis, att for^{ne} Fruu *Pernille* giör hannom nu Hinder paa samme Gaardt emodt samme Contractts oc Breffs Liudelse. Sammeledis berette for^{ne} *Seueren Tygesen*, att haffue verit paa samme Reise til Stralsundt, Stetinn, Dansche⁽²⁾ oc paa Guldborgenge⁽³⁾ vidt vort Slott Elsborg, hvormedt at handt samme sine Löffte oc Tilsagnn mente at haffue fult-

(1) *Otto Rud* blev allerede fangen i Söslaget under Pommerens Kyster i Julii 1565 og döde endnu i samme Aar i Svartö jäf Pesten s. *Resens Frederick d. 2dens* Krönike S. 147.

(2) Dantzig.

(3) Formodentlig *Gulberg*, som ogsaa kaldtes *Gulbergshed*, et Bjergslot nær ved Götheborg; *Carl XI* lod det sløjfe 1687 og anlagde paa samme Sted *Götha-Leion*.

giort oc ichi viider at vere pligtige, menn same Halpart udi for^{ne} sine Gaardt quit oc frii burde at beholde epter for^{ne} Fruue *Pernillis* Breffuis Liudelse, sammeledis beclagendis, at hun haffuer forfult hanom til Herritzting oc Landzting oc ther bekommit Dom offuer hanom oc hannom medt Rigens Ret forfølger for samme Sag medt Uret, medt flere Ordt. Thertil svaride for^{ne} Fruue *Pernillis* fuldtmøndige Budt *Jens Schriffuer*, berette, at for^{ne} *Seffren Tögessen* hagde sig sielffuer tilbudit oc vedt sine Hals, Ære oc Goetzs Fortabilsc unödt tilforpligtit medt sit Breff oc Segill, at indrage i Suerrig oc Finlandt oc flye Frue *Pernille* visse Beschedt frann hines Hosbondt *Otte Rudt*, om handt vor udi hans leffvendis Liff, oc hvor handt var, huore hannom lidede eller met hanom fat var, huilckit for^{ne} *Seueren Tögeseus* obne Breff, som strax her for oss udi Rette lagdis, vider formeller; sameledis, at han theroffuer oc hagde bekommit aff Frue *Pernille* xx enchide Daller oc enn Hest paa Hannden at drage samme Reise met, oc epter slig Leilighedt i thet for^{ne} *Seueren Tögeseus* ichi hagde hollit sitt Löffte oc Breff och ichi verit i Finlandt oc vor ichi lennger endt i Stralsundt oc paa Guldtborge Enge hoes vort Krigsfolck, som beviisligt er, oc theroffuer ligevel vilde sidde met Voldt i then hallff hines Gaardt uden Lanndgilde; sammeledes hagde hun talt hannom till therfor till Herritzting oc Lannzting oc faait Dom for sig, saa handt ichi holt sit Breff oc Segel, oc var nu medt samme Sag for Vor oc Rigens Ret, oc mente hun, sig ingen Uret at haffve giort udi nogre Maade, mot flere Ordt, thennom therom emellom vor. Tha epter Tiltale, Giensvar oc Sagens Leilighedt var ther saa paasagdt for Rette, at epterthi for^{ne} Fruue *Pernille* haffuer talt for^{ne} *Seueren Tögisen* till, till Herritzting oc Landzting, oc ther bekommit Dom for sig paa samme Sag oc forfølger nu samme Sag medt vor oc Rigens Ret, tha haffuer (*hun*) ichi giort for^{ne} *Seffren Tögeseus* nogen Uret i nogre Maade.

Giffvit Aar, Dag oc Stedt, som forscreffvit stander, nostro ad causas sub sigillo, teste Absalone Urne, justiciario nostro dilecto.

31.

1568. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Landnævn fældes, og den af denne underkjennte Herredsnævn kjendes ved Magt i en Sag, under hvilken en Foged befindes urettelig at have fængslet en Mand paa Grund af formeentlig ubjemlet Besiddelse, uagtet Sagsøgeren ikke havde forlangt det. Landsdommeren beskyldes af Landnævnen for at have givet dens Kjendelse urigtig beskrevet, ligesom den beklager sig over, at ikke samtlige Vidner vare for den blevne førte (¹).

(8.)

Vy *Frederich thenndt Anden &c.*, giörre alle vitterligt, att Aar epter Gudz Biurdt MDLXVIII thend ix Dag Septembris paa vort Retterthing paa vort Slott Kiöbenhaffn vor skickit oss elskel. *Frands Banner* till Kockedall, vor Mandt oc Thienner, paa thendt ene oc hagde her for oss udi Rette steffnit *Per Persen* aff Torbennfeldt, *Lauritz Jensen* i Marup oc theris Medtfölger, som nogen Tiidt siden haffver verit y ein Landneffn till Siellandtzfar Landzting oc ther feldt ein Herridzneffn, som handt meen mett Urette, som tilforne er gaaen til Borseherritzting under Gudtz Aar MDLXVI thend xviii Septembris om Trette, som *Anders Lauritzen* aff Dennerup paa thendt ene oc *Erik Friis*, som vor Fougit paa Gisselfeldt, paa thend anden Sidde emelom vor for att for^{no} *Erik Friis* hagde fengslit *Niels Persen* aff Hirsdiid for ein Qvie mett Urette, som handt sagde at hagde giort eptther *Anders Lauritzens* Begiere, hvilckit for^{no} *Anders Lauritzen* hanom ey bestaa ville, oc therefore quit svorit eptther ein Herritzneffns Lydelse aff Borseherrid utdgiff-

(¹) Skjönt denne Sag i flere Henseender er dunkel, synes dog saameget at være klart, at Fogden paa Gisselfeldt *Erik Friis* har søgt at bringe *Niels Pedersen* i Ulykke, og et Vidnes Udsagn, at dersom han vilde vidne Sandheden, vilde det koste ham et Sviin, characteriserer Fogdens Forhold til Bønderne. At han ikke ved Dommen tilkjendes nogen Straf, lader sig uden Vanskelighed forklare deraf, at Proceduren kun gaaer ud paa, at erholde Herredsnævnens Kjendelse stadfæstet, og ved denne er ikke Fogdens Forhold mod *Niels Pedersen*, men allene hans Forhold mod *Anders Lauritzen* paakjendt. Formodentlig har Fogden, efterat *Niels Pedersens*

Uskyld var bleven oplyst, anlagt Sag mod *Anders Lauritzen* for at paabyrde ham Ansvar for ulovlig Fængsling, som var fyrgetyve Marks Sag og derfor hørte under Nævningers Paakjendelse. Efterat Herredsnævningerne havde frikjendt *Anders Lauritzen*, appellerer Fogden til Landnævn; hvorledes det gaaer til, at *Frands Banner* og ikke *Anders Lauritzen*, indanker Landnævnen til Rigens Ret, efterat den havde givet Fogden Medhold, er mig ikke klart. — At Landnævnens Beskyldninger mod Landsdommeren ikke have været beviislige, maa vel antages, da Dommen ikke drager ham til Ansvar.

ven, hvilcken Herritzneffn her strax for oss udi Rette lagdis, bemellendis, att for^o *Erick Friis* uden nogens Begierre och Befalling hagde ladit sette y Jern oc Fengsell for^o *Niels Persen*, oc *Anders Lauritzen* quit for thendt Sag, som samme Herridsneffn viider formeller. Desligeste y Rette lagde for^o *Frandtz Banner* eit obett beseglit Breff, som Hr *Lauritz Hansen*, Sogneprest till Vester-Egiide, utgiffvit hagde, under Gudtz Aar MDLXIII vedt Bartholomei Tiide, bemellendis, att handt hagde verrit y Gisselfeldt Borgestuffve oc ther hört oc seiit thet *Niels Persen* y Hirsiiidt hagde set Borgen, att *Anders Lauritzen* udi Dennerup tilspurde *Erik Friis*, huorledis handt schulle skicke siig y sin Sagh, at (²) vere *Niels Persen* ubevaridt; tha sugdett (²) (²) *Erik Friis* oc sagde: jeg kandt icke saa slippe thiig fraa Sagen. Thertill svaridt *Matz Jensen*, Ladegordsfougit paa Gisselfeldt, oc raade *Anders Lauritzen* att begiere Jern till for^o *Niels Persen* oc lade hannom sette; tha svaridt *Anders Lauritzen* ney, oc sagde att ville bevare sig slett intet met for^o *Niels Persen* oc ey heller kunde giøre thett mett Rette; thi handt inthet hagde tagit fraa hannom, som samme Breff vider formeller. Thesligiste thernest y Rette lagdis eiitt Landztingsvindne, utgiffven till Siellandsfar Landtzing udi Gudtz Aar MDLXIII Othensdagin thend 4 Dag Octobris, bemellendis, att *Erick Rasmusen* y store Ladagger (²) mett sine oprachte Fingre hagde vundit, att handt hois vor nordenfor Gisselfeldt oc hörde, att *Erick Friis* sagde till for^o *Anders Lauritzen*, att handt ville sette *Niels Persen* y Hirsiiidt, tha sagde *Anders Lauritzen* Ney, att handt icke vilde lade sette hannom. *Lauritz Persen* i Vesteregide vant liigesaa &c. Sammeledis i Rette lagdis it Vindne, utgiffven till Thybierigherritzting under Gudtz Aar MDLXIII Torsdagen nestepther Sancti Pauli Conuersionis Dag, bemellendis om Trette, som vor emellom *Anders Lauritzen* i Dennerup oc *Oluff Persen* y Vesteregide om ein Qvie, bemellendis: XII Dannemendt velberaade vor indkommen oc vundne, att thet var thennom fuld vitterligt, att *Erick Rasmusen* aff Dennerup nu paa andit Aar i Fior vedt Sancte Michilsdags Tiidt tha solde

(²) at vere &c., d. e. for ikke at befatte sig med (²) sukkede?
Niels Persen.

handt *Anders Lauritzen* y *Dennerup* ein sorttgrimit *Qvie*, oc vor thertill hans fulde Hiemell, som same Vidne viider bemeller, oc thernest y *Rette* lagde eit Vidne, udtgiffvet til *Siellandtzfar Landtzting* y *Gudts Aar MDLXIV* thendt 31 Dag *Januarii*, bemellendis, att *Anders Lauritzen* i *Dennerup* hagde thisse epterscr^{te} *Vindnisbiurdt* inden *Tinng*e, först *Anders Olsen* aff *Teistrup* ther att hagde vundnit, att *Oluff Persen* hagde Budt epther hannom at skulle følge hannom till *Gisselfeldt* oc at *Lauritz Persen* aff *Vester-Egide* fulde hanom, oc ther thii komme till *Gisselfeldt* sagde *Erick Friis* till *Oluff Persen*: „est thet thu ther haffuer solldt *Niels Persen* y *Hirsiidt* thendt *Quie*?“ tha sagde handt ja; tha svaridt *Erik Friis*: „villt thu vere hanns Hiemmell?“ tha svaridt *Oluff Persen* ja, att handt vilde vere hans Hiemmel bode her oc huer Stedt. Thertill svaridt *Erick Friis*: „ther skallt thu faa thusinde Pocker for;“ thet samme vandt oc *Lauritz Persen* y *Vester-Egide* oc sagde, att *Clemmindt Poilsen*, som thien udi *Sötterup*, hörde oc paa samme Ordt. Framdelis vant och for^{te} *Anders Olsen* oc *Lauritz Persen*, att om *Mondagin* komme the till *Gisselfeldt* igien, tha sagde *Erick Friis* till *Oluff Persen*: „thu skalt sige, att thet vor ein sort *Qvie* oc icke sortgrimet, thend thu sollde *Niels Persen*.“ *Niels Olsen* udi *Togsverie* vant, att *Oluff Olsenn* sagde till hanom oc *Hr Gregors*, att ganger jeg fram oc siiger *Sandingen*, tha skader thet mig ett *Svin* met mere &c. Oc therepter y *Rette* satte for^{te} *Frandtz Banner*, om same *Herritsneffn*, som epther sliig skiellighe *Bevisning* oc *Vindesbiurdt* gaaen vor, om thenndt icke burde vedt sine fulde *Magtt* att bliffue, och thenndt *Landeneffn*, som ther emodt gaaen vor uden all *Vindnisbiurdt* oc *Bevisning*, som for^{te} *Erick Friis* tillfuld ⁽⁴⁾ hagde, ey bör magtelös att verre, mett flere Ordt. Thertill svaridt *Per Persen* af *Torbernfelldt*, *Lauritz Jensen* y *Marup* oc theris *Medtfølger*, som y samme *Landeneffn* verit haffver, at thi icke andit viste, endt thii haffde svorit rett, oc beklagitt hordeligen samme *Landeneffn*, mögit videre aff oss elskel. *Henndrick Arnnfeldt*, som thenn *Tidt* var vor *Lanndtzdomer* y *Siellandt*, at vere beseglit oc udtgiffven, endt thi svoret hagde; thesligiste beclagendis thennom, att the *Vindnisbiurdt*, nu tilstedde vore,

(*) Naar Sagsøgeren her siges at tilfølge Landnævnen, maa det betyde det samme som at opkræve den.

icke alle att haffue verit for themom themn Tidt thii theris Biidt til Stiel-landtzfar Landzting fulftgjorde, met flere Ord. Tha epter Tilltale, Giensvat oc Sagens Leiglighedt vor ther saa paasagdt for Rette; att then Herritzneffnd aff Borseherrit, som *Johan Thiigesen* aff Snesör oc *Oluff Ingversen* ibid. mett theris Metfølger Neffningsmendt till Borseherritzting udi then Sag suorit haffuer, bör vedt sine fulle Magt att bliffve, oc thendt Landeneffn, som for *Per Thorbennsen* oc *Lauritz Jensen* mett theris Medtfølger theremodt suorit haffuer, thermet att haffue gjort Uret oc bör therfor nederfældig at vere oc at böde emodt Oss oc Bonden epher Lougenn och Recessens Lindelse.

Giffvit Aar, Dag oc Sted, som forskreffvit sthaar, nostro ad causas sub sigillo, teste Absalone Urne, justitiario nostro dilecto.

32.

1568. Viborg Landtings Dom. Et Vidnebevils, hvorpaa Nævningør havde grundet en Frifindelsesdom over en Mand, som sigtedes for ulovlig Skovhugst, paankes som ngyldigt, fordi den Sigtede som Lovfældt skulde have været uberettiget til at erhverve det, men det kjendes ved Magt, fordi Deelsbrevet ikke var læst til hans Værneting (¹).

(D. 101. L. Nr. 206).

Axel Juel til Villestrup, *Palli Juel* til Stranditt, Landzdommere i Nör-Jutlandt och *Gunde Schriffvere*, Landztinghörer ibid. giöre vitterligt, at Aar effter Guds Bördt 1568 Löffverdagen post Lucie Virginis (²), paa Viburg Landzting var schicket erlig och velbördige Mand *Erick Podebusch* till Bistrup, Höffvitzmand paa Aalborghuss, hans visse Budt *Gregers Nielssen* paa thend enne, och haffde hiidt i Rette steffnitt *Cristen Pederssen* i Raffvenstrup, *Niels Mogenssen* i Gaassdall och *Christen Lasssen* paa thend anden Siide, for ett Vinde, de mett (³) *Lass Pederssen* i Gaassdall vunditt haffver

(¹) At Deelsbreve eller de Domme, hvorved Nogen blev lovfældt, skulde tinglæses ved Vedkommen- des Værneting, er, saavidt vides, ikke foreskrevet ved nogen Lov. Maaskee har man fulgt Analo- gien af Bestemmelsen i *Thord Degns* 50 Art.

(i den latinske Text) at de *Fredlöses* Navne skulde optegnes og aarligen læses til Tinge.

(²) Den 13de December.

(³) d. e. til Fordeel for.

och menthe, thennem icke rett att haffve vundit, och berette, at for^o *Lass Perssen*, som samme Vinde forhverffvit haffver, schulle thendt Thidt vere dielt och longforvonden, och fremblagde ett Dielssbreff aff Viburg Byting sist forgangen Aar (⁴) Botolphi udgiffvet, att *Niels Trans* ther for Kongfaldt (⁵) schulle haffve ladit *Lass Perssen* fordiele, som hand tilforne schulle haffve veritt fordielt aff (⁶) Borgerne, dog findis icke paa samme Breff schreffvett at vere, thedt till *Lass Perssens* Vernething at schulle vere lest, och effter slig Leilighedt mente *Gregers Nielssen*, same Vinde, *Lass Perssen* forhverffvet haffver, icke nocksom att vere; saa mötte *Olluff* i Ravnstrup, och berette, at Gielden schulle vere betalt, och icke de (⁷) viste aff same Dielssbreff at siige, och thernest fremblagde samme Vinde aff Varde Bierketing, for^o Mend for VIII Mend vunditt haffver, och (⁸) som igaaer var Maanitt vaar *Lass Perssen* i hans Hussbundis Forfald (⁹), först i Schoffven at hugge Riiss och siden var hand ope i Viburg medt samme Riiss och kom icke hjem fran Viburg, förend Soelen vaar nedergaaett och at *Lass Perssen* sy var i Thougardtz Schouff at hugge thend Torssdag, som *Knudt Matzen* hannen for sichthed, men udi hans Hussbundis Forfald, som same Vidne vidre bemelder, och therhuoss berette, at Ranssneffninger haffver verit upkressvet offver *Lass Persen* och de haffver hannem effter saadane (¹⁰) Vinde qvitt svoritt och icke nogen thend Thidt paa samme Vinde schulle haffve klagit, hvilcket Bierckefougden *Chresten Pederssen* i Lundzgaard her idag bekiende, och effter slig Leilighedt mente, same Vinde (¹¹) ved Macht burde at vere, medt flere Ord och Tale thennom derom emellem var. Da effter Tiltale, saa och effterdi samme Vinde haffver veritt for Neffninger och de thedt i theris Eedt fuldt haffver och thend Thiidt stoedt (¹²) uanklagitt och upaatalit, effter som Bierckefougden her idag bekiendt haffver; dessligiste och effterdi samme

(⁴) L. add. Mandagen post.

(⁵) Kongfaldt, Faldsmaal, Böder til Kongen.

(⁶) L. add. nogen aff.

(⁷) hand L.

(⁸) at thaa som &c. L.

(⁹) d. e. Ærinde.

(¹⁰) same L.

(¹¹) Dom L.

(¹²) haffuer standit L.

Dielsbreff icke nogen Thidt till *Lass Pederssens* Verneting er lest och forkyndt, ey heller hannem nogen Thidt fran sin Lougmaall att vere viist, da vide vii effter saadan Leiglighedt icke imodt samme Vinde att kunne siige.

Datum ut supra.

33.

1568. Vidisse af Viborg Landting af en Dom, afsagt af Kong *Frederik den Anden*, hvorved kjendtes for Ret, at man med Vidlaser kan forsvare, men ikke vinde Ejendom (¹).

(D. 25. A. 114. L. Nr. 113).

Erick Skram, *Axell Juell* och *Peder Schriffuer* dieris Viditz, att de haffue hört Koning *Frederichs* Dom, som dömt er Aar 1568 (²) udi Kolding, emellom Salig *Claus Iffuerssenn* (³) oc hans Stiffmoder, Frue *Johanne Skrambs Daatter*, oc haffuer hun villett mett Vidiizer vinde hannom nogit Guods aff; tha haffuer Koning *Frederich* mett sinn Elskel. Raad ther saa paadömt och sagdt, att mand mett Viditzer kand forsuare sitt Guods och Eigendomb oc ey vinde Guodz thermett, epther then (⁴) Dom, som förre er gangen aff Kongen oc Danmarckis Rigis Raad.

(¹) Kilden til *Christian d. 5tes* Lov 5—10—2.

(²) Saaledes i A. og L.; i D. staaer 1528. Imidlertid er ogsaa Aarstallet 1568 tvivlsomt, da jeg ikke finder denne Dom i Rigets Dombog M.

(³) *Claus Iversen Dyre* til Boller i Vensyssel, Søn (⁴) de Domme &c. A.

af *Iver Clausen Dyre* til Arlöfgaard, som anden Gang var gift med *Johanne Skram*, Søster til Rigsraaden *Peder Skram* til Urup.

(*Begtrups Anm.*).

34.

1569. Kongens og Rigsaadets Dom, hvorved en Troldomssag, hvori Nævninger havde svoret, hjemvises til ny Foretagelse, deels fordi de havde svoret uden at høre Vidner, hvortil den Paagjeldende havde erholdt Udsættelse i Sagen, deels fordi Nævningernes Formand var den Anklagedes Avindsmand ¹⁾.

(8.)

Vii *Frederich &c.*, giøre vitterligt, at Aar epter Gudz Biurd MDLXIX thend xxv Dag Aprilis paa vort Retterting her paa vort Slott Kiöbenhaffn udi vor egen Nerverelse, nerverendes oss elskel. *Peder Oxe &c.*, vor skiickit *Peder Matzen*, Borger udi vor Kiöbstedt Stubbekjöbing paa thenndt enne, hvilcken ther hagde mett vor Steffning y Rette steffnit *Michell Rask* ⁽²⁾ ibid. oc hans Medtfölger Neffningsmendt ther samestedtz paa thend anden Side oc tiltallede thennom for ein Dom, som the offuer hanns Hustruff, *Eddele Stolltis* udgiffven oc suoren haffuer om ein Troldoms-Sag, hun vor beskölldit for, som forsk^{ne} *Peder Matzen* mein ⁽³⁾, att the haffue svoren emodt hans Breffue oc Bevissning mett Urette. Thertill svariidt *Michill Rask* paa sine egne oc sine Medtfölger Neffningsmendt (*Vegne*) oc udi Rette lagde ein Dom utdgiffven till Stubbekiöbing Byting Aar MDLXIX thend 1 Dag Martii bemellendis, at *Michel Rask* Formandt mett sine Medfölger Neffningsmendt haffue svorit for^{ne} *Eddele Stolltis* till ein Trolqvinde emeden thi tho Neffne ⁽⁴⁾ staair vedt Magt mett alle theris Forvinde ⁽⁵⁾, som haffuer tilsagdt the 11 Qvinder till Döede for samme Troldtsag, som same Dom therom ytermere udtviser oc indeholder. Thertill svaridt for^{ne} *Peder Matzen*, att samme *Michel Rask*, som er Formandt i forsk^{ne} Neffn, er handtz Affvindtzmandt oc att haffue svoritt aff Hadt oc Affvindt met andre flere; thi handt er for^{ne} *Eddele Stolltis* hans Hustruis

(¹⁾ At Nævningerne ikke fældes eller drages til Ansvar, maa forklares deraf, at Sagen endnu ikke kunde betragtes som endelig paakjendt.

(²) Denne *Michel Rask* kan gjerne være den samme, der som Formand for Opröret i Stubbekjöbing i Aaret 1559 (s. II. 272 ff.) blev dömt fra sin Hals, da han formodentlig, tilligemed de övrige 47 Borgere i Stubbekjöbing, er bleven beaaudet mod en anseelig Pengestraf.

(³) mener.

(⁴) Herved sigtes formodentlig til to Kjendelser, hvorved to andre Qvinder ere dömt for Troldom, og formodentlig er det paa disses Udsagn eller maaskee kun paa den enes, som siden nævnes (*Inger Schou*), at *Edle Stolltis* er bleven uden videre kjendt skyldig af Nævningerne.

(⁵) See I, 75.

Affvindsmandt, oc then Dag, the svore om samme Sag, stoidt for^{ne} *Peder Matzen* oc sködt paa sine Vindnesbiurdt oc naffngaff thennom oc tha bleff hanom forlagt sex Ugers Dag fore att före thennom, oc samme for^{ne} Neffningsmendt dog ligevell svore straxen aff Hadt oc Affvindt, som forskr^{vit} staar. Thesligiste beklagendis sig, icke att vere kalden till the Tingsvinder, som udtginge i Stegge paa hannom oc hans Hustru oc intet theraff at vide. Sameledis berette for^{ne} *Peder Matzen*, att handt satte udi Rette for for^{ne} Neffningsmendt före the svore, om *Inger Schouens* maa staa til Troindes allene oc liuffve nogen Menniskens Liff, Guodtz oc Erre fran, epterthi hun vor lougforvunden, mett mange flere Ordtt thennom therom emellom vor. Tha epter Tilltale, Giensvar oc Sagens Leilighedt er ther saa paasagt for Rette, at epterthi for^{ne} Neffningsmendt ey haffver endeligen svoren i then Sag, som thet sig burt hagde, tha skall then Sag igien komme till Tinge oc ther at gaa om saa mögit som Loug oc Ret er, oc epterthi for^{ne} *Michel Rask*, som er Formandt i then Sag, siigtis at vere for^{ne} *Eddele Stolltis* Affvindsmandt, skall hand icke tagis i nogen Neffn eller Vindisbiurdt emodt for^{ne} *Peder Matzen* oc *Eddel Stolltis* i then Sag.

Giffvit Aar, Dag oc Stedt, som forskr^{vit} staar.

35.

1569. Dom paa Kongens Retterting angaaende Forfalskning af et Skjøde. — Bandlysning anvendt mod den ubekjendte Falskner.

(S.)

Vii *Frederich thenndt Anddenn* medt Gudtz Naade &c., gör Alle vitterligt, at Aar epter Gudtz Biurdt MDLXIX thenndt XII Dag Augusti paa wort Retterting i wort Kiöbstedt Kiöbinngaffnn, nerverrinndes oss elskel. *Börri Trolle* till Lillöe, *Eriick Rudt* till Fuelsanng, *Biörnn Andersenn* till Stennolt worre troeff Menndt oc Raadt, *Eriich Walchenndrup*, Höffuitzmanndt paa Höistrup, *Eiler Grube* till Liustrup, *Lauge Wennstermandt* till Stadtager, Lanntzdommer i wore Lande Lollandt oc Falster, oc *Hartuiig Bilde* till Wal-

lenn, wor Menndt oc Tjennere, vor skieckit os elskel. Fruue *Anne Rosennkrantz* till Krenncherup paa thenndt enne, huilchenn ther hagde medt wor oc Rügens Ret i Rette kaldit *Börrite Mattisse* i Radstedt paa thennd ann-denn Side, oc var i Dag thierris rette Tegte-Dag udii thenndt Sag, som thee bestode paa baade Sider. Oc tiltallede for^{ne} Fruue *Anne Rosennkrantz* for^{ne} *Börrite Mattisse* for et Sködebreff, som hun i sin Verre hagt haffuuer, oc finndis at verre forfalskit, enn Manndtz Naffn udslet oc enn anddenn Manndtz Naffn i thet Stedt inndset, som var *Rasmus Rinns* Naffn udi Breg-ninng, huilchit hun strax beuiste medt samme Sködebreff samme Naffn att verre udslæt, som samme Breeff i sig selff klarligenn nochsom beuiser oc meente for^{ne} Fruue *Anne Rosennkrantzis*, for^{ne} *Börrite Mattisse* i Radsted burde therfor at staae til Rette, oc udi Rette lagde en Dom, som utgiffuenn er till Radstedt Birketinng Aar MDLXVIII Fredagenn nest for Scti Bartolomei Dag bemellinde, „at ephtherthi *Börrite Mattisse*, som thet Breff haffuuer hagt udi Vere oc Foruarrinng, vilde inngenn Manndt skölle eller udlegge therfor, tha bör thenndt Sag at bliffuue hos hinnde, oc hun therfor at stannde till Rette som vedbör“ som samme Dom viider bemelder, medt flerre Ordt. Thertill suaride for^{ne} *Börrite Mattisse* oc bekiende, at hun samme Breff haffuuer ephther sinn affganngne Hosbonndt, oc hun sidenn haffuuer hagt thet i sinn egne Giemme oc Foruarrinng, oc berette, at hun ichi haffuuer forfalskit ellet ladit thet forfalske i nogre Maade oc mennte, Birchefogden ther udinndenn at haffuue giort Uret; thesligeste at hun oc hagde ladit sette udi Banndt for sig oc alle sine hvem samme Sködebreff forfalskiit haffuuer, som hun oc strax beuiste medt et Sogne-Vinde, utgiffuit til Rastedt Sogne-Steffne Aar MDLXIX thenndt xxviii Dag Aprillis, som samme Sogne-Vinde therom viider formeller, oc meennte seg thermedt at verre ther udinndenn unndskiuld-it, oc inthit at verre pligtig yttermere at svarre thertill, medt flerre Ordt. Theremodt berette for^{ne} Fruue *Anne Rosennkrantzis* oc beuiiste medt et obit beseglich Breff, som *Mouritz Degenn* till Harritzlöuff oc Bregninng Sogner haffuuer utgiffuiit Aar MDLXVIII thenndt xvi Dag Aprillis, bemellinde, hannom at haffuue schreffuuit samme Schödebreff oc bekiender thet for sinn Haandschriiptt, saa ner som *Rasmus Rinns* Naffn, som saa forvennt er,

som samme Breff viider formeller, huormedt samme Breff er forfalschit. Thisligste thernest udi Rette lagde for^o Fruue *Anne Rosennkrantzis* et anndit Breff, som *Christopher Erickssenn*, Degenn i Rastedt, utdgiffuit oc beseglit haffuuer Aar MDLXIX Scti Jörgenns Dag, bemellinndis, at hanndt hos var offuer Skiifte epter afgaangne *Jep Matzenn* i Radstedt emellom *Jep Matzenns* Arffuinng oc *Börrite Mattisse* udi Rastedt; tha var hanndt ombedit af for^o *Börrite Mattisse*, at hanndt schulle lese huis Schödebrefuue, ther var paa Gaardenn oc hanndt leste thennom, tha kunde handt ichi see samme Breff at verre forfalskit thenndt Tiidt, ichi helder kunde see *Rasmus Rinns* Naffnn thenndt Tiidt therudi, som samme Breff viider formeller. Oc berette for^o Fruu *Anne Rosennkrantz*, seg samme Sag att haffuue forfult loughigenn til Rastedt Birch-Ting oc ther faaet Dom for sig i thenndt Sag oc sidenn giort sinn Udteskning loughigenn till Rastedt Birche-Ting oc Lollanndtzfar Lanndztinng, som her for os beviist var medt Birche-Tings-Vinde, for^o *Börrite Mattisse* at schulle fultgiöre thenndt Dom, som om samme Sag till Radstedt Birche-Tinng udtgaaen var, oc therepter bekommit vor oc Riigenns Forföllning, oc satte for^o Fruue *Anne Rosennkrantz* i alle Rette, om hinnde ichi burde at komme viider till sinn Forföllning, som hun met vor oc Riigenns Ret i thenndt Sag begiönnnt haffuuer met Rette, met flere Ordt thennom therom emellom var. Tha efther Tiltalle, Giennsuar oc Sagenns Leylighedt, thisligeste Breffuue oc Beuiisning, som for os i Rette lagdis oc samme Breff, som *Börrite Mattisse* i Rette fört haffuuer, at ville pleie Rett, om thet seg i Sandhet befanndis et Naffnn at verre udschrabide oc *Rasmus Rinns* Naffnn i thet Stedt igienn at verre indschreffuit, var ther saa paasagt for Rette: samme Sködebref at verre forfalskit, oc *Börrite Mattisse* bör therfor at staaende til Rette oc for^o Fruue *Rosennkrantzis* at tage sin Forföllning, som hun thenndt sluppit haffuuer, oc sidenn at gaae therom huis Loug oc Ret (*er*).

Giffuit Aar, Dag oc Stedt, som forschreffuit staaer, nostro ad causas sub sigillo.

36.

1569. Dom paa Kongens Retterting. En Borgemester i Trølleborg tiltales af en Adelsmand, fordi han havde fængslet hans Bonde og dømt ham i Bøder paa Grund af Uordener, han skulde have begaaet i Kjøbstaden. Da Borgemesteren ikke kan bevise Bondens Skyld, drages han til Ansvar. — Adelenes Sagfald hos dens Tjenere strækker sig ogsaa til de Forbrydelser, som disse begaae i Kjøbstæderne (1).

(S.)

Vii Frederick thenndt Anndenn &c. Giøre Alle vitterliigt, at Aar epter Gudtz Biirdt MDLXIX thenndt xvi Dag Augustii paa vortt Slott Kiöbennhaffnn, nerverrinndis Os elskel. *Peder Oxe* till Gissellfelldt, Danmarckis Riigis Hoffmesther &c., vor schiickiit Os elskel. *Eiüller Grubbe* till Liustrup, vor Manndt oc Tienner, paa thenndt enne, huilckenn ther hagde udi Rette steffnit *Pouell Jude*, Borgemester udi vor Kiöbstedt Trelleborg, paa thenndt anndenn Siide, oc tilltallede for^o *Eiüller Grubbe* for^o *Pouell Jude* for hanndt nogenn Tiidt siden forleddenn udi vor Kiöbstedt Trelleborg haffuuer sellff slagit, stockiit oc fengsliit lade ein hanns Thiennner wedt Naffnn *Peder Nielsenn* udi Espe emodt all Skell oc Rett oc sidenn theroffuer, förre hanndt maatte udkomme aff Fengsell, beskattiit samme hanns Bonde x Daller aff, Hallparthenn theraff till Os oc thenndt anndenn Halffpart till Byenn, huilche hanndt haffuuer opboriidtt xii Daller aff, oc haffuuer Borgenn for the anndre, ther igienn stoiidt, oc hanndt therfor inngenn Regnnskab haffuuer giort huerkenn Byenn eller Oss udi nogenn Maade, huormett for^o *Eiüller Grubbe* meinthe at for^o *Pouell Jude* haffuuer giortt Urett. Thertill suariidt for^o *Pouell Jude*, at for^o *Per Nielsenn*, *Eiüller Grubbes* Bonnde, [haffuuer] samme Tiidt, hanndt saa loiidt hannom fængsle, haffuuer lobbiit ther paa Gadenn om Natte-Tiidt, robtt oc skriigiit oc giortt Klammerii mett Vagthenn, saa the nödis till at thage fatt paa hannom oc förde hannom saa inndt udi *Pouell Judis* Huss, oc siidenn haffuuer hanns Broder udtborgiit hannom oc udtloffuidt nogne Penndingge for hannom till Oss oc Byenn, för hanndt kom aff Byes Jernn,

(1) Dette paastod Adelen allerede paa *Frederik den 1stes* Tid, men maatte da opgive denne Paastand, som Kongen ikke vilde Indrømme, s. Nyt Dansk Magaz. V. 101.

(2) Om denne Borgemester see det Anførte I. 217-218 Not. Af nærværende Dom sees, at han, uagtet alle Klager over hans Forhold i 1561, endnu var i sin Bestilling 1569.

huilcke Penndinngē hāndt endnu staaer igienn mett III Daller aff, oc nar hāndt hagde thennom bekommit aff for^o *Peder Nielsenn*, huis tha fanndtz at hāndt icke hagde giortt Regenskab for, var hāndt offuerbōdiig at ville giørre Regenskab forre, huormett hāndt meinthe seg therudtiāndenn ingenn Uret at haffuue giortt, mett flere Ordtt. Thertill suariidt *Eiller Grubbe*, at hāns Bonnde icke haffuuer slagit Vagthenn eller nogenn ther i Byenn eller giortt nogenn beuiselig Gierninng, huorforre hannom burde at verre fengsliit for i nogre Maader, men thett at verre giortt af Hadt oc Affuindt, oc thersom hāndt endt hagde giortt nogre Klammerii, tha menthe for^o *Eiller Grubbe*, at hāndt hagde sellff Konngesagenn mett sinn Thiennner, eptherthi vore Forfedernne framfarnne Konninge i Danmark oc Vii haffuuer unndt Adellenn her y Riigit Hals oc Haāndt mett theris egenn Thiennere, epther vor Hāndtfestnings Liudelse, oc satte udi Rette, om *Pouell Jude* er icke pligtiig igienn at giffuue for^o *Per Nielsenn* huis Penndinngē hāndt udi saa Maade haffuuer hannom afskattiidt mett Urette; thesligisthe, om hāndt icki bōr at bōde emodt hannom epther Lougenn for hāns Thiennner, hāndt haffuuer fengslit udenn all Brōde oc Loug ufordelltt, mett flere Ordtt thennom therom emellom var. Tha epter Tiltalle, Giensuar oc Sagens Leiiglihedt, och epterthi for^o *Pouell Jude* icke kunde hør for os beuise, *Peder Nielsenn* at haffuue slagiit Vagthenn eller giortt nogenn Volldt ther i Byen oc dog aligeuell er fengsliit oc afskattiidt sinne Pendinge, Loug ufordelltt, tha var ther saa paasagdt for Rette, at for^o *Pouell Jude* haffuuer giortt Urett oc bōr therfor at stannde till Rette epter skonnske Loug oc igienn at giffuue for^o *Peder Nielsenn* hvis Pendinge hāndt hannom i saa Maade afskattiidt oc bekommit haffuuer. Thesligiiste oc eptherthi vorre Forfedder framfarnne Konninger y Danmark oc Vii haffuue undt oc giffuit Adellenn offuer allt Riigiit Hals oc Hāndt mett thierris egne Thieneere, saa friett, som Vii haffuue friieste mett vore egne oc Kronnens Thiennere, epther vor Hāndtfestnings Lyelse, tha bōr Konngesagenn at følge for^o *Peder Nielsens* Herskab for^o *Eiller Grubbe* oc inngenn āndenn.

Giffuit Aar, Dag oc Stedt, som for^oit staaer, nostro ad causas sub sigillo.

87.

1569. Dom paa Kongens Retterting, som stadfæster en Dom af Kjöbenhavns Borgemestre og Raad, hvorved nogle Hamborgske og Lybske Skippere dømmes fra Livet og deres Skibe og Ladninger som gode Priser, fordi de Nølge en indgaaet Forenlæg havde modsat sig Visitation, og skudt paa et Kongeligt Orlogsfartøj, og fordi Skibene fandtes ladede med fiendtligt Gods.

(S.)

Vii Frederich thenndt Anddenn medt **Gudtz Naade &c.** Giör Alle vitterligt, at Aar epther **Gudtz Biurdt MDLXIX** thenndt **xvi** Dag Augusti paa vor Retterting paa vort Slot **Kiöbinghaffun**, neruerrinndis os elskel. *Per Oxe* till **Gisslefeldt**, Danmarks Riigiis Hoffmester &c., voer skieckit thenne Breffviiser **Hanns Rosennau**, Borger udi **Lybeck**, paa thenndt enne, huilchen ther hagde medt vor Steffninge i Rette steffnit os elskel. Borgermester oc Raadt i vort **Kiöbstedt Kiöbinghaffun** paa thenndt anddenn Siide, oc berette for^{re} **Hanns Rosennau**, at hanndt nogenn Tiidt sidenn forledenn hagde fragtit tuennde Skiibe inndt i **Frannckerige** epther **Salt**, huilche tuennde Skiibe, som er inndkommen for vor Toldt i **Helsingör** medt enn hanns Tienner **Hanns Quinckler** oc ther utdgiifuit sin tilbörliche Toldt oc Lastgueldt oc sidenn at ville löbe medt samme sit Skiib oc **Salt** inndt for **Narffuenn**, oc samme hanns Tienner **Hanns Quinckler** paa samme Reise at verre inddreffuenn af the **Suennske** emodt hanns **Villie** indt for **Renell**, oc ther samme **Quinckler** sagde sig for the **Suennske** at haffuue hiemme til **Stade** oc at verre hanns **Skiib** oc **Guotz**, tha haffuuer the **Suennske** giffuet hannom löss oc innthit medt hannom ville haffuue at bestille. Thisligiste yttermere berette, at thersom samme hanns Tienner **Hanns Quinckler** hagde bekiennndt thet at haffuue verrit **Lybsk Guotz**, tha hagde thee **Suennske** thet beholldiit for Priis, oc meente thet **Kjöbmanndtz-Handdell** at vere, thieris Thienner thierris **Herskabs Fordeell** udi saadanne farlige **Handdell** at söge, som handt sagde thet altiidt at verre sedtunnligt, at thee **Danske** her i Riigit at vederfarrit udi thenne **Krii** baade udi **Stochholm** oc anddennstetz. Sammeledis udi Rette lagde for^{re} **Hanns Rosennau** Borgermester oc Raadt udi **Lybeck** thierris **Certificatz**, som epther thierris **Protocoull** udi **Lybeck** utdgiifuit var, huormedt hanndt samme sit **Skiib** oc **Guotz** vilde certificere, oc yttermere berette at vere dragenn til os, beklaginn-

des sig, huorledis vor Tolder i Helsinngøer hagde annammit VII: Jochimsdaler Lastgieltdt oc forverffuit vor Skriuelse til samme vor Toldere, saa hanndt VII: Daler Lastgieltdt igien bekommit haffuuer, huor medt hanndt meente sig at ville beuise samme Skiib oc Guotz at höre hannom till oc inngenn anddenn. Oc yttermere berette, Söerettenn udi XXVII Capitell bemelde, thersom nogenn Skipper, Kiöbmanndt eller Botzmand sig forgriber udi nogenn Gierning, som Liffsstraff var vert, ichi mere at kunde forbryde enndt hanns egenn Part udi Skiib oc Guotz, ephersom samme Capittell viider formeller, oc mennthe therfor, at, thersom samme *Hanns Quickler* eller nogenn anddenn indenn Skiibs-Borde hagde schieckit thennom utilbörligenn emodt os eller Nogenn, hanns Guotz ther medt at vere uforbrödt udi alle Maade, beklaginndes sig, Burgemester oc Raadt her i vort Kiöbstedt Kiöbennhaffnn at hagde giffuit enn Dom udt oc dömpht hannom samme Skiib oc Guotz frann til Priiss emodt slig hanns Beuiisning oc modt Sörrettenn medt Urette, medt flere Ordt. Thertill suarride Borgemester oc Raadt her udi vort Kiöbstedt Kiöbinnghaffnn, at for thennom nogenn Tiidt sidenn forledenn var en Sag udi Rette kaldit emellom enn vor Skibs-Höffuitzmandndt *Jürgenn Busk* oc enn Skiiper vedt (*Navn*) *Cort Becker* aff Hamborriig oc enn Kiöbmanndt vedt Naffnn *Hanns Quinckler* medt thierris Medtfölger, tha hagde for^{ne} *Jürgenn Busk* berett, at ephersom Vii hagde hannom medt et vort Orloffs-Skiib vedt Naffnn Suallenn oc vor Bestilling affærdiget i Östersöenn emodt vor oc Riigenns Fiennder, oc tha haffuuer samme *Cort Bekker* medt hanns Skiib, sammeledis Skipper *Hanns Helli-c kenn* oc *Hanns Piill* af Hamburg mödt hannom i Söenn, oc adspurt thennom, huort the ville hedenn oc huor the hagde hiemme oc huorfra thee kommen vare? tha haffuuer thee hannom inngenn Beschedt giffuuit, menn fiendtligt udenn all Orsage hannom anngriibit oc skut paa hannom oc skut nogenn aff hanns Skiibsfolch, ichi annseeinndes, at hanndt hagde thenndt Danske Flag flöginndes, saavidt at for^{ne} *Jürgenn Busk* nöddis til at værges sig oc frii vort Skiib oc Folch oc faaet Offuuerhanndt, oc, ther hanndt samme Skiib bekommit, haffuuer hanndt funndit indenn thierris Skibsborde et Forbuntzbreff, som till Reuell udtgiffuet var thenndt 23 Dag Octobris Aar 1568, bemellinndes, samme Skiibe sig tilforbundit haffuuer emodt huis Orlogsskiibe, som thennom udi

Söenn möde kunde, ihuem the tilhörte, at giöre Modstandt, som samme Breff viider formeller, oc for^o *Jürgenn Busk* for saadanne Aarsage Schiuldtt haffuuer fört samme Skiib oc Guotz inndt for vort Kiöbstedt Kiöbennhaffnn, oc epter slig Leilighet konnde lide therom huis Rett var, epttherthi for^o *Cort Becker* medt hanns Medtfölger oc Selskaff haffuuer skut paa for^o vort Orlogskib oc stillet thennom theremodt till Verge som Fiennder uforschiölt oc uforsseeinndes paa vore egne Strömme, oc saae vell thenndt Danske Flag, oc mennte for^o *Jürgenn Busk*, thennom burde therfor at straffis som Fiennder som vedburde. Thisligiste kunde for^o *Cort Bekker* oc Medtfölger oc Selskab ichi benegte, at thee io först haffuue skudt paa for^o *Jürgenn Busk*. Sammeledes i Rette lagde *Hanns Quincklers* Breff, som hanndt *Hanns Rosennau* i Lybech tilschreffuit haffuer, utgiffuit til Renell thenndt 29 Octobris A^o MDLXVIII, bemellinndes, at hanndt forschiekit til hannom nogit sit Reffuelsche Guotz, som hannom tilhörde, Hamp oc anddit, oc at hanndt ville foruare *Hanns Quinckler* thet til Beste oc giffuue Skiperenn sinn Fragt till hanns Tilkomst, saa vilde hanndt igienn giffuue hannom thet till goede Reede, oc thermedt bekiennde thet for sit Guotz oc ichi at vere *Hanns Rosennaus* Guotz, eptersom samme Breff viider formeller; oc eptther for^o *Cort Becker* hanns Selschaff oc Medtfölgeres egne Bekiennelse, at haffuue först paagriibet ⁽¹⁾ oc fienntligenn schut paa for^o *Jürgenn Busk* oc först hannom saa fienntligenn anngribet, saa eptther thierris Forbuntzbreffs Liudelse at vere tildömpt af vore Borgemester oc Raadt her i Kiöbinngaffnn, at straffis paa thierris Hals oc haffuue forbrudt huis Annpart, som thennom tilhörer udi for^o Skiib oc Guotz, som samme Dom viider bemeller. Thisligeste befanndtis samme Skiper at vere ladt medt Fiennde-Guotz, som var Reffuelsche Guotz, oc hanndlet oc vandlit medt Fiennderne, oc om thee enndt hagde verrit ther inndtrenngt af the Suenske, som thee sagde oc dog ichi kunde beuiise, oc thee dog ichi var tilnödt at hanndle oc vandde medt Fiennderne, ichi heller thet at verre thennom forgiuuit ^(?) ⁽²⁾ af os, ichi heller at ther fanndtes nogre Breffuue inndenn Skiibsborde bemellinndes, samme Guotz at höre *Hanns Ro-*

⁽¹⁾ angrebet.

⁽²⁾ *forgivet, tilgivet.*

seniari till eller fanns hans Merke paa, ichi heller for^{ne} *Hanns Quinckler* at vere nødt till at handdle medt de Reffuelske, oc dog solt sit Salt ther for Penndinge oc ther kiøbt reuelske oc Fiennders Guotz igienn oc inndschiibit, oc epther sliig Leilighet dömp^t samme Skiib oc Guotz till Priis, huormedt for^{ne} Borgermester oc Radt udi Kiöbinngaffnn meente sig inngenn Uret at haffuue giort i thenndt Sag, medt flere Ordt thennom therom emellom var. Tha epther Tiltalle, Giennsuar oc Sagenns Leilighet, oc eptherthi thet befindis udi Sandhedt, om thet endt saa var, at samme Schiper medt thierris Skiib oc Guotz hagde verrit inndtrenngt for Reuell aff thee Suennske till Riigenns Fiennder, som thee sagde, oc thennom sidenn inngenn Hinnder paa thierris Schiib oc Guotz aff nogenn at vere ther vederfarriit, oc ther giort Tillförriang oc forsterrkit Riigenns Fiennder, unnödt at selge thierris Vaare, oc ther ubehindret handdlit oc vaandlit medt Riigenns Fiennder, oc ther bekommit oc ladt therris Schiib medt reuelsche Vaare oc fiennlich offuerfaldt vor Udtleger (*) i Söenn, var therpaa paasagt, at vi ichi viste Borgemester oc Radt her i vort Kiøbstedt Kiöbinngaffnn medt samme thierris Dom at haffuue giort Uret.

Giffuit Aar, Dag oc Stedt, som for^{ne} staaer, nostro ad causas sub sigillo, teste Absalone Urne &.

38.

1569. Kongens og Rigsraadets Dom. En Landstingsdom stadfæstes, hvorved Nævninger vare fældte, som havde frikjendt en Mand for Ran, der havde bemægtiget sig en bortløbet og i Sognekirken oplyst Oxe, som hans Fader tilhørende, men uden at han paa lovlig Maade havde beviist Faderens Ejendomsret.

(S.)

Vii *Frederich thenndt Anndenn* mett *Gudtz Nade &c.* Giör alle vitterliigt, at Aar epter *Gudtz Biurdt 1569* thenndt *xix Dag Augusti* paa vort Slot *Kiöbinngaffnn* udi vor egnne Nerverrelse, neruerinndes os elskel. *Peder Oxe* till

(*) *Udtleger*, Udligger, d. e. Vagtskib, see *Vedel-Simonsens* Bidrag til Odense Byes Hist. II. 2 H. S 161.

Gislefeldt, Danmarks Riig. Houffmester &c., vørr skieckit *Lambret Villatsenn* udi Branning paa thenndt enne, huilckenn ther hagde medt vørr Steffninge i Rette steffniit os elskel. *Axill Viuffert*, vor Mandt, Thienere oc Embitzmandt paa vort Slot Riberhuss, paa thenndt andenn Siide oc tiltallede for^o *Lambret Villatsenn* for^o *Axill Viuffert* for nogenn Vinn-desbiurdt, som hanndt haffuer ladit tage emodt hanns Sønn *Thonnis Lambritssenn* oc thermedt felt Ranssneffninge i Skatsherrit, for thee suore for^o hanns Sønn quit for enn Oxe, hanndt var beschöldit forre at skulle haffuue tagit, oc samme Oxe skulle haffuue tilhört en Borger udi Riippe, medt flere Ordt. Thertill suarride for^o *Axill Viuffert*, at ther var kommen enn Vaxoxe (¹) till enn af Kronnenns Bönnder udi Opsneom (?) Bye vedt Naffn *Hanns Jennssenn* oc ther at verre opliust udii Sogne-Kirkenn, oc samme Oxe gjorde for^o *Hanns Jennssenn* Skade paa hanns Kaalgaardt, Gierder oc Tag &c., therfor haffuuer giennt hannom af sinn Gaardt oc hanndt sidenn er igiennkommenn; tha haffuuer *Tonnis Lambritssenn*, for^o *Lambret Villatzenns* Sønn udi Branning, kommen till samme Gaardt oc kiennnds vedt thenndt for sinn Faders Studt at haffuue verrit oc tiltagit sig samme Studt udenn all Dom oc Rett oc hedenn drefuuit hannom, oc loffuit samme Bonnde Skadeboedt for huis samme Oxe hagde giort hannom, oc sidenn haffuuer for^o *Axill Viuffert* ladit steffne hannom till sit Herritzting oc ther opkreffuit Ranssneffninge, at thee skulle töie (²) oc (om) samme Sag for samme Vaxoxe, for^o *Thonnis Lambretssenn* sig saa haffuuer vedtkienndt oc borttagit, oc ichi thenndt vunndit epter Lougenn, oc for^o Ranssneffningger emoedt hanns Vinndisbiurdt haffuuer hannom quit svorit, huorfor hanndt thennom till Viborg Lanntztingg steffnit, oc ther haffuuer Lanntzdommer medt andre gode Menndt dömppt thennom Urett at haffuue suorrit oc felt at vere, huilchen Dom hanndt her for os i Rette lagde, Aar MDLXIX Leffuerdagenn for Scti Georgii Dag udtgiffuenn, bemellindes, at epterthi thet for thennom beuiist

(¹) *Vaxoxe*, en bortløben, forvildet Oxe, see det jydake Ord: *vax* i *Molbechs Dial. Lex.* „et vax Kreatur.“ (²) *töie*, gjøre Tog; skrives ogsaa *thöffue* og *thouff-ve*, s. l. 269. Not. 8.

var medt Tingvinnder, samme Oxe, som var røblesit medt II hvide Fødder, at haffuue verrit i Kronens Bonndis for^o *Hanns Jennsens* Gaardt oc thenndt i Sogne-Kirchenn for enn Vaxoxe at verre opliust, oc epterthi for^o *Thonnis Lambretssenn* haffuuer samme Oxe borttagit oc thenndt seg ichi tilvundenn epher Lougenn oc therfor Rann er tilliust oc Neffninge haffuuer quit suorit emodt Vinndisbiurdt, tha haffuuer thee saa paasagt, at for^o Neffninge thermedt suorit Urett, oc bør felde at verre, som samme Dom viider formeller, huormedt for^o *Axill Viiffert* meennte sig ingen Uret at haffuue giort for^o *Lambrit Villatsens Sönn Thonnis Lambretssenn*, medt flere Ordt thennom therom emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar oc Sagens Leilighedt, oc epterthii for^o *Axill Viiffert* haffuuer taldt for^o *Thonnis Lambritssenn* till medt Lougenn oc bekommit Dom i Sagenn till Lanntzthing oc ther feldt Rannseffningger, for the haffuue for^o *Thonnis Villatssenn* quit suorrit for samme Vaxoxe, tha var ther saa paasagt, at for^o *Axill Viiffert* therudi ingenn Uret at haffuue giort for^o *Thonnis Lambritssenn* imedenn Lanntzdommers Dom vidt Magt star, oc bør for thenne vor Steffninge quit oc angerlös at verre.

Giuffuit Aar, Dag oc Stedt, som for^oit star, nostro &c.

39.

1570. Vihorg Landstingsdom, hvorved en Rebningsforretning stadfæstes. Indsigelser mod det ved en Stævning givne Varsel og flere Exceptioner forkastes. — Stævning til Landstinget med 7 Dages Varsel (1). Anmodning af Landsdommeren til en af Parterne om Sagens yderligere Udsættelse. Kongelig Befaling om Sagens hurtige oc endelige Afgjorelse.

(A. 17.)

Axell Juell thill Villestrup, *Palli Juell* till Strannditt, Lanndzdommer udi Noriutlannd, oc *Gundi Skriffuer*, Landztingzhörer ibid. giøre vitterligtt, att

(1) Provindstallovene kjende ikke denne Stævnings-termin af 7 eller 8 Dage, som först omtales i *Christian d. 3dies Recesser* 1547 Cap. 17 og

1558 Cap. 27, og dog kun med Hensyn til Markeskelstrætter, hvorimod den med Hensyn til Byting og Birketing fastsættes i *C. Ades Birkere*

Aar epher Gudzs Biurd MDLXX Löffuerdagenn post Dominicam quasi modo geniti (*) paa Viburg Landzting, vor schickitt Erlig oc Velbiurdige Frue *Margrette Bilde*, salig *Lauge Brocks* Eptherleuerske till Estrup (*) med hindis Börnns Verie, Erlig oc Velbiurdige Mand *Hendrick Gyldennstiernne* thill Aagaard, Lenssmand till Vischild-Closter paa denn enne, och epher Stormeg.^o Höigbaarne Förstis Koning *Frederichs denn Anndenn*, allis voris Naadigste Herris Schriffuelsse oc strenge Befaling hid i Rette steffnitt Erlig oc Velbiurdige Maand, *Gregers Ulfstand* thill Estrup paa denn anndenn Side; da först berette for.^o *Hendrick Gyldenstiernne*, huorledis for.^o Frue *Margrette* mett hindis Börnn, oc for.^o *Gregers Ulfstand* schulle haffue nogenn Fellitz-Skouff hoer Estrup oc andenstedz her udi Nöriuttland liggendis, och tha salig *Knud Gyldennstiernn* hagde Erlige oc Velbiurdige Frue *Ytte Podebusk* oc de tillsammans haffde samme Skoue udi Verre oc Forsuar, saa mögit, som hindis salige Sön *Lauge Brock* denn Tid tilkom, tha for.^o *Knud Gyldennstiernn* met for.^o *Gregers Ulfstand* sambtlich mett huerandre haffuer beuilgett, sambtöcktt oc vidtagitt, alle samme Skouffue thennom emellom att skiftis oc dielis, oc först udi Rette lagde *Hendrick Gyldennstiernne* enn Handel oc Contractz-Breff, Aar 1552, Thissdagenn nest epher Hellig Trefoldighedt udgiffuitt, som Erligh oc Velbiurdig *Börge Trolle* thill Lillöe, *Tage Tott* thill Ericksholm mett flere guode Mend haffde giortt oc forhandelitt paa Estrup epher Konng. Matt. Befaling emellom *Knud Gyldenstiernne* paa sin Hustruis Vegne oc mett Fuldmagtt paa *Lauge Brocks* Vegne, och *Peder Bilde* thill Aagaardt

Art. 9 som den almindelige. Maaskee har den sin første Oprindelse fra den Tid, da det blev Skik at forkynde Stævninger ved Kirken (see *Thord Degns* Art. 83 jvfr. min Rets historie II. 188); da Landstinget i Jylland holdtes om Löverdagen, forløb der netop fra den foregaaende Söndag, naar Stævningen forkyndtes ved Kirken, (domi-

nica proxima ante placitum, *Thord D.*) indtil Tingdagen den angivne Frist. I nærværende Sag sees Stævningen at være bleven oplæst foran Porten til den Gaard, hvor den Indstævnte boede.

(*) Første Söndag efter Paaske.

(*) Til nærmere Oplysning om Parterne i denne Sag kan følgende Stamtavle tjene:

Lage Brok til Estrup + 1500. * *Kirstine Höegh*.

Niels Brock + 1534. * *Jytte Podebusk*, 2 * *Knud Gyldenstjerne*. *Ide Brok* * *Trud Ulfstand*.
Margrethe. * *Jörgen Bille*. *Lauge Brock* + 1566. * *Margarethe Bille*. *Gregers* til Estrup. *Jens*. *Niels*.

mett Fuldmagtt paa sian Broder *Jörgenn Bildis* Vegne paa denn ene, oc *Gregers Ulfstand*, *Jens Ulfstand* oc *Niels Ulfstand* paa dieris egen Vegne oc mett Fuldmagtt paa dieris Mettarffuingers Vegne, om Thrette oc Uenighet, som thennom emellom haffuer veritt om Estrupgaard Skouffue oc Marcke udæ (oc?) alle Her *Lauge Brockis* (*) Skouffue offuer ald Danmk., tha iblantt andett hagde de thennom saa emellom handlitt, att for^o Medarffuinge hagde opgiffuitt alle the Skouffue, som de hagde arffuidtt epher Her *Lauge Brock* i ald Danmark, oc att de schulle möde paa Estrup denn fjerde Dag Paaske derepher komb, att tage huer paa sinn Side tho Riddermendezmend oc nogle Bønder, som Skouffuens Leilighet kiennde, oc der att diele oc skifft huiis Skouffue, som fantis her udi Judland, oc *Knud Gyldenstiernn*, *Lauge Brock* oc *Jörgenn Bilde* thill de thoe Partter, oc *Gregers Ulfstand* oc hanns Mettarffuinge thill denn tredie Partt, ephersom samme Contragtt oc Forligellsse-Breff diss Leilighedtt viidere indholder oc uduiiser. Dernest i Rette lagde for^o *Hendrick Gyldennstiernn* itt for^o *Knud Gyldenstiernnis* paa sin Hustruis oc *Jörgenn Bildis* oc *Lauge Brockis* Vegne paa denn enne, oc *Gregers Ulfstand* thill Estrup paa sine Bröders oc Suogers Vegne paa denn andenn Side, dieris obnit beseiglitt Breff oc Contract paa Estrup, Thissdagen post Dominicam Jubilate, Aar 1552, liudendis, for^o *Knud Gyldenstiernne* paa sinn Hustruis Vegne, saa oc paa *Jörgenn Bildis* oc *Lauge Brockis* Vegne, disligeste *Gregers Ulfstandd*, paa sin Brödre oc Suogers Vegne, hagde mett samme dieris opne beseiglitt Breff fuldmöndig oc megtiggiorrt disse epher-skr^o Mend, alle dieris Thiennere, som vore: *Iffuer Pederssenn* y Thorup, *Las Pederssenn* i Vilstrup, *Rasmus Pederssenn* y Auffningh, *Peder Hellessenn* ibid., *Las Michelssenn*, *Thomis Pederssenn*, *Sörenn Rasmussenn* ibd., *Jenns Kauffue-Kuonne* (?) i Fusing, att inddrage udi Estrupgaardzs Skouffue oc Ennemercke, som uskifft vor, oc disligiste alle de Skouffue, som liggendis er thill ald Estrup Guodtzs offuer ald Jutland ihuorsomhelst, de som Her *Lauge Brock* haffde thilhörritt, at rebe oc skifft samme Schouffue udi 3 Sösterlodder, oc strax Loddenn (5) att gaa, *Knudtt Gyldenstiernn* oc hans

(*) Nemlig *Lage Brok* den ældre + 1500.

(5) *Loddenn at gaae*, jvfr. det senere hyppigt fore-

Medtarffuinger de tho Lodder, *Gregers Ulfstand* oc hans Medtarffuinge denh tredie Lod, oc strax att greene (*) oc sette Steen oc Stabell emellom for^{re} *Knud Gyldenstiernis* Lodder oc *Gregers Ulfstandz* Lod, *Knud Gyldenstiernis* Merck paa den ene Side aff Threen (†), oc *Gregers Ulfstandz* Mercke paa denn andenn Side, oc dersom nogenn aff samme Bønder for loulig Forfald icke kunde komme deroffuer, tha skulle de andre haffue Fuldmagtt att tage Andre i thieris Stedt, att dett udenn ald Forhaling oc viidere Forsømmelsse skulle gaae for sig, som forskreffuit staar, att alle for^{re} Skouffue skulle bliffue reebit indenn otte Dage epher Pindzdag da epherkomb; desligeste alle Gaardzens Engie, som samme dieris Contragtt-Breff diss Leilighet viidere forklarer oc indholder; dernest fremlagde for^{re} *Hendrick Gyldenstiernn* itt Tingsvinde aff Bistrup Bircketing, Aar MDLIII, Thisdagem for voris Herris Himmelfardz-Dag udgiffuitt, 8 Mend samdirecteligenn att haffue vunditt oc kundgiortt indenn Tinge, hvorledis de haffde skiftt Marck, Enge oc Kierdt (*) oc nogenn Skouffue, som liggendis er till Æstrup, som for^{re} Mettarffuingerne haffde thennom tiltroet (‡) ephersom för er rørtt; först haffuer de kundgiortt thennom at haffe skiftt Æstrup Marck, som er offuen Skouffuenn, udi trei Partter, *Lauge Brock* de thoe Partter oc *Gregers Ulfstand* denn tredie, oc Lodenn ginge, oc sidenn Steenn oc Stabill; tha haffuer de skiftt denn Marck neder Lundenn, *Lauge Brock* de thoe Partter, *Gregers* thend tredie, oc Loddenn ginge, oc sidenn Steen oc Stabill; desligeste haffuer de skiftt Lunden vid Gaardenn, *Lauge* de tho Partter oc *Gregers* denn tredie, oc Lodden ginge oc Steenn oc Stabill. Item haffuer de skiftt Storms Engie, *Lauge* de tho Partter oc *Gregers* denn tredie, oc Steenn oc Stabill emellom; dernest skifte de Diegis Enge, *Lauge Brock* de tho Partter oc

kommende Udtryk: oc Lodden ginge; maaskee betegnes derved selve Lodkastningen, hvorved enhver Arving fik sin Deel, og som, efter *Arent Berntsens* Forklaring III. 371, foregik paa den Maade, at enhver Lod blev skrevet paa en liden Seddel oc derpaa indstukken i en Pennepose; samtlige Lodder bleve da kastede i et Bækken og sædvanlig af et Barn udtrukne.

(*) *At grene*, isl. greina, — adskille, afsondre den ene Lod fra den anden, Vid. Selskabs Ordb.

(†) Træerne, hvorpaa Lodtagernes Mærke sættes.

(‡) Kjør.

(§) *tiltroet*, anbetroet, overdraget.

Gregers denn tredie, oc *Loddenn* ginge, *Steen* oc *Stabill*, oc saa skiffte de *Abildgaard*, *Lauge* de thoe Partter oc *Gregers* denn tredie oc *Lodden* ginge oc siden *Stabill* oc *Steen*; fremdelis skiffte de *Hestehauffuenn*, *Lauge* de tho Partter, *Gregers* denn tredie, *Lod* ginge oc sidenn *Steenn* oc *Stabill*; sammelidis skiffte oc *Nör-Engie*, *Lauge* de tho Partter oc *Gregers* denn tredie, oc *Lodden* ginge oc siden *Steenn* oc *Stabill*; udi lige Maade skiffte de *Nörkiær* udenn *Broenn*, der haffuer *Lauge* 12 Reeb fraa samme *Bröche* oc udi *Vester* till enn grøn *Bög*, dernest fra samme gröne *Bögh* oc hedenn y *Vesten*, der haffde *Gregers* ix Reeb oc siden huad der vaare, udenn (*saa*) vidt det bleff uskift oc stander i *Fellig* emellom *Lauge* oc *Gregers* ephther *dieris Villie*. Item skiffte de alle de *Engie* oc *Hollum* (*Holme?*) fraa *Randers Broe*, oc nedenn udt mett *Fiurenn*, som liggendis er thill *Estrup*, *Lauge* de thoe Partter oc *Gregers* thend tredie Part, oc *Loddenn* ginge oc sidenn *Steenn* oc *Stabill*; sidenn skiffte de *Padderup Kratt*, *Lauge* de tho Partter, *Gregers* denn tredie Partt oc *Lodden* ginge oc sidenn *Steen* oc *Stabill*; siden skiffte de *Rommaltt Holm*, *Lauge* de tho Partter oc *Gregers* denn tredie oc *Lodden* ginge, oc sidenn *Steen* oc *Stabill*; disligeste skiffte de alle *Engerne* oc oc *Kierd* fraa *Toldbroe-Vei* oc till *Möllerens Kier*, *Lauge* de 2 Partter oc *Gregers* denn tredie Partt, *Loddenn* ginge *Steen* och *Stabill*; udi lige Maade skiffte de *Herris Enge*, *Lauge* de 2 Partter oc *Gregers* den tredie Partt, oc *Loddenn* ginge oc siden *Stabill* oc *Steenn*. Item alle disse for^o *Skouffue* oc *Marck*, *Engie* oc *Kierde* haffuer de skiftt, *Lauge Brock* de 2 Partter till oc *Gregers Ulfstann* denn tredie Partt thill, oc dett bad de dem *Gud* tilbielpe, att de icke rettere viste, ephthersom samme *Vinder ydermere* udviisser oc medför; derhoss fremlagde itt *Tingsvinde* aff *Haldzherritzting*, Aar 1573 *Mandagen* nest for *S. Mauritii Dag* udgiffuitt, thoe *Mend* vunditt haffuer, dennom att haffue seet oc hörtt, *Iffuer Pederssenn* y *Thorup* oc *Sörenn Rasmussenn* ibd. met flere aff de 8 *Mend*, som thill vor troett att skiffte *Field* ⁽¹⁹⁾ emellom for^o *Knud Gyldennstiern* oc *Gregers Truidzenn*, de stod liudeliggenn indenn alle fire *Stocke* oc bestod *dieris Skiffte* oc *Rebeningh* y for^o

(19) *Field*, er uidentvilt ikke andet end *Fälled*, som i en *Dom* fra 1537 skrives *Feld*, s. II. 6.

Fieldt lige ephersom samme Steene, de satte, oc Grene-Træer ⁽¹¹⁾ uduiser, emellom for^o *Knud Gyldenstiernn* oc *Gregers Truidssenn*; derhos fremlagde itt Tingsvinde aff for^o Haldherritztingh, samme Aar Mandagenn nest epher S. Michels Dagh udgiffuitt, atten Siunssmend hiemblitt haffuer, thennom att haffue veritt udi for^o Field, da ephersom *Knud Gyldennstiernnis* Thiennner oc Fougder, som vore *Peder Pallissenn* oc *Rasmus Nielssenn*, fulde dennom mett Reb oc Maal oc de reed hoss, oc de melde (*mælte?*) *Knud Gyldennstiernn* (*to?*) Skouffue-Skiffter oc *Gregers Trudzenn* denn tredie, først *Gregers Trudzenn*, som thennom vor forviist, dett XLII Reeb ⁽¹²⁾ oc XIII Fauffne, enn Bøeg vid enn Eige-Stub, som III Stene laa; fra denn Bøg oc thill enn Eegh y Steenbeckenn paa dett meddilste Skouffskiffte var XLVIII Reeb oc 5 Faufne, som dennom bleff foruiist aff begge thieris Thiennere; fraa samme Eeg oc thill Vaadet ⁽¹³⁾, som er det lille Vaad, oc thet vor XLII Reeb och XIII Faufne lang, som de melde for dennom, oc de red hoss. Item itt Vinde aff Haldherritztingh, Aar 1554, Mandagenn nest for Dyre yor Frue Dag udgiffuitt, liudendis, for^o *Knud Gyldenstiernn* der indenn Tinge lydelig att haffue standenn oc tilbødenn, att huis *Gregers Truidssenn* icke ville nøigis mett denn tredie Partt, som hand bleff tilskifft i Field, tha ville hand annamme samme Partt, oc saa *Gregers* denn anden Part dernest, som dett vorde hannom tilskifft, paa dett att Herritzmendene skulle icke bliffue ydermere möditt ⁽¹⁴⁾ y for^o Field att skiffte, ephersom samme Vinde viidere bemelder, oc derhoss berette for^o *Hendrick Gyldennstiernn*, att ennhuer hagde hagdt y Hannd oc Heffdt samme Skouff, Engie oc Eigendomb, epher som dennom emellom skifft oc Lod gangenn vor, oc huiss Partt for^o *Lauge Brock* vor thilsaldenn att vere hegnit oc opfred, oc for^o *Gregers Truidssenn* icke nu ville nøigis mett sinn Lod, som findiss miere forhuggenn att vere. Saa mötte for^o *Gregers Thruidssenns* Bud oc möndige Fougitt *Morttenn Christennssenn* oc gaff tilkiennde, at for^o *Gregers Thruidssenn* icke betimeligenn

⁽¹¹⁾ *Grene-Træer*, Skille-Træer, Træer, som betegne ⁽¹²⁾ *Vaad*, et Vadested, lavt Vand, som man kan Skjellet, jvfr. Verb. Grene ovenfor S. 107. vade igjennem.

⁽¹³⁾ Et *Reeb* er efter *Arent Berntsen* (Ill. 456) 9 Alen. ⁽¹⁴⁾ *mödit*, besværet.

skulle vere steffnitt, oc derhoss berette, att for^{ne} *Gregers Truidssenn* schulle nu vere forhindritt udi nogenn andenn loulig Forfald oc Bestillingh, oc att schulle nu paa thenne Tid vere udi Biörnholmb mett hans Mettarffuinger; (*hans*) Andliggende vor, att udtage nogenn Breffue, oc fremlagde enn Copie aff hanns Medarffuingers Vidtegt ⁽¹⁶⁾ oc Beplygtelsse, att de oc huer thennom eller thieris Fuldmegtige att skulle möde paa Biörnholmb denn andenn Söndag epher Paaske om samme Breffue att udtage, som denn Copie videre indholder, oc derhoss gaff tilkiende, att for^{ne} *Gregers Ulfstand* for saadan Forfald icke nu kunde möde eller komme tilstede; sammeledis gaff tilkiende enn Landztingsdomb att skulle vere udgangitt, att samme Skiffte oc Rebningh icke skulle vere saa loulige dreffuenn, som dett sig burde; desligeste berette forneffnde *Morttenn Christensenn*, att for^{ne} *Gregers Ulfstandzs* Breffue schulle vere indsatt andenstedzs att foruare i thend Tid oc kunde icke nu derhos komme. Dertill suaritt for^{ne} *Hendrick Gyldenstiernn* oc beuiste, samme Landztingssteffning att vere læst for Estrup Portt fierde Dag Aprilis, tha *Gregers Ulfstand* vor sielff der paa Gaarden tilstede, oc sielff att haffue lest samme Steffning, som fantis att vere paa siuffuende Daug, de paa bode Sider epher Steffningenn skulle möde i Rette idag, som er 10 Dag Aprilis, oc meente thett nochsom att vere steffnit for Landzting huor ⁽¹⁶⁾ begge Partterne findis y Landett att vere; sammeledis meente *Hendrick Gyldenstiernn*, dett *Gregers Ulfstand* icke kunde undskyldis mett thet Forfald paa Biörnholmb, epherdi hand oc hanns Mettarffuingers Vidtegt liuder, att enten de eller theris visse Bud skulle der sammestedz möde epher Landztings Steffningh, som epher Kongelige Mandatter var udgangitt. Item thill dett Forfald, att for^{ne} *Gregers Ulfstandzs* Breffue nogenstedzs skulle vere indsætt, suaritt, att dett skulle vere vitterligt, att *Gregers Ulfstand* hadde dennom tilstede nu kort Tid siden y thend sidste Herredage y Kiöbenhaffnn, oc der thennom sammestedzs lest oc forkynt; derhos thill den Landztingsdomb suaritt *Hendrick Gyldenstiernn*, att dersom den fantis att vere udgiffuenn, skulle denn icke findis endelige, menn paa denn Tid udgangenn, da *Knud Gylden-*

(16) Vidtegt, Overenskomst, Contract.

(16) huor 3: i det Tilfældet der &c.

stiernn icke sielff mötte, oc meente sig derfor icke denn att undgielde, eptherdi denn icke nu for Domb oc Rett frembaris, ey heller Dommeren derepther sig at kunde rette. Tha epther lang Handell vor for^o *Gregers Ulfstandzs Bud for^o Mortten Christenssens* begierendis, att samme Sag endnu en Tid lang motte opstaa, att Venner motte ligge sig derudindenn, ald Uænighed thennom emellom att fordrage, huilcket vy oc höiligenn vor begierendis aff for^o *Hendrick Gyldenstiernn* oc Frue *Margrette Bilde* oc mangfoldig thennom therom bedtt; tha fremlagde for^o *Hendrick Gyldennstiernn* Höigbemelte Koniglig Höimegtighet, vor allernaadigste Herris Missiue-Breff, liudendis, hannom nu straxs mett thet allerförste att skulle vere udi Kiöbenhaffnn paa hans Kongelig Matt. Orloff-Skiff sig att begiffue oc derfor ingenledis motte eller kunde vere mett tilstede, ey heller samme Sag lenger att opsette, oc formaanit oss vid vor Pligtt epther Kongeligh Matt. strenge Schriuelsse, att vi endelige och udenn ald viidere Forhalingh skulle thennom dömme emellom oc skielle thennom adt medt Rett, och satt for^o *Hendrich Gyldenstiernn* udi alle Rette, om for^o Fuldmagtt, for^o Lodzeiere mett huerandre for^o Bönder giortt haffuer, icke burde vid Magtt att bliffue, oc om, huis Skiell, der epther giortt er, udi lige Maade icke burde bistantig oc vid Magt att holdis, oc om ennhuer thennom icke burde att niude epthersom thennom tillreebtt oc tillodnitt er, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor, tha epther Tiltale, Gien-suar oc Sagsens Leilighet, saa oc eptherdi Högbeelte Kong. Matt. vor Allernaadigste Herre os vid Haes Matt. strenge Schriffuelsse oc Befalling tilholder endeligenn uden ald viidere Forhaling att skulle dömme emellom for^o thuende Partter, om denn Fuldmagtt, for^o Medarffuinger haffuer beuilgitt samme Skouffue oc Enge att skiffte, bör vid Magtt att vere, oc om dett Skiell bör vid Magtt att bliffue, thennom emellom er, eller ey: Da vide vy oss icke samme Sag thennom emellom at opsætte eller lenger att forhale, oc haffuer derfor saa paa Rette affsagdt, att eptherdi nu for oss klarligenn er beuiist, for^o *Knud Gyldennstiernne* oc *Gregers Ulfstandt* att haffue paa baade Sider först beuilgett oc sambtöcht, samme theris Fellidz-Skouffue oc Enge att komme thill Skiffte oc Jeffning, oc derpaa udgiffuitt dieris obne beseiglede Breffue, att haffue tiltroett, befalitt oc Fuldmagtt giffuitt begge thieris fellidz Bönnder oc

Thiennere, oc thennom vid Naffnn benefind, att komme paa samme Skouffue, Agre oc Engie, oc thennom att skiffte oc jeffne thennom emellom, oc samme Bønder oc Thienner haffuer thet ephther slig thieris Fuldmagtt oc Befaling giortt oc udrett, *Knud Gyldenstiernn* enn Broderlod thill, som er tho Partter, paa hans Höstruis oc hindiss Barnns, *Lauge Brockis* Vegne, oc *Gregers Ulfstandt* enn Sösterlod, oc sidenn haffuer laditt Lodder ther efftergange, disligiste Steen oc Stabbill der ephthersatt, oc huer som eiger, thieris Marck ⁽¹⁷⁾ paa Skiell-Treerne ophugget, som nu nochsommeliggenn mett Thingsvinde ephther samme Reebmendzs Reebning beviist er, tha bör först samme Fuldmagtt, som for^o Lodzeiger samme theris Bønder giffuitt haffuer, vid sin fuld Magtt att vere, oc huis Skiell, som her ephther giortt er, bör udi lige Maade thennom emellom forfulde att stande, oc huer samme dieris Lod att niude oc beholde, oc dersom der findis nogen andre Skouffue eller Kierd, samme Reebsmend icke fuldtkommelig rebtt haffuer, entenn y Lengelsse eller Bredelsse, tha samme Bønder saa mange aff thennom leffuendis er, eller andre dieris fellidzs Thienner, de paa baade Sider vill tilbetroe, paa thennom, som saa urebtt er, en beleilig Tid att komme, oc thennom udi lige Maade at diele oc skifte, som thet sig bör.

In cujus rei &c.

40.

1570. Viborg Landstings Dom, hvorved to Karle, som havde forfulgt en fredlös Mand ind paa Hald Slot, frifindes for Straf efter Gaardsretten. J. L. II. 22 og 27, samt en af Kongen og Rigsraadet afsagt Dom, hvorved det er kjendt lovligt, at paagribe fredlös Mand hvorsomhelst, naar ej Kirkens Privilegier krænkes, paaberaabes.

(A. 61. D. 331).

Axill Juell, Palli Juell, Gundi Skriffuer dömbtt haffuer Aar ephther Gudz Biurd 1570 Löffuerdagenn, som Olai Regis paafalder ⁽¹⁾ emellom Erlig oc

⁽¹⁷⁾ Mærke.

⁽¹⁾ Den 29de Juli.

Velbiurdige Frue *Anne* ⁽²⁾, Her *Otte Krumpens*, paa denn enne, oc *Corfidz Viffertt*, Höffuidzmand paa Hald paa denn andenn Side, om thuinde Frue *Annis* Karle, som hagde indgangit i Randershuus ⁽³⁾ nedenn for Hald Slott, bundenn oc udtagenn Frue *Annis* fredlös Mand ⁽⁴⁾, oc förend de mett samme fredlös Mand offuer Broen, som for Randershuus er, er offuerkommen, er *Corfidz Vifferts* Folck aff ⁽⁵⁾ Broenn nederkommen, oc dennom samme Karl formeentt fore, saa de icke offuer Broen kunde komme mett hanom, dog ville ⁽⁶⁾ Frue *Annis* Karle icke hafde hanom sluppitt, oc ville *Corfidz* dennom derfor haffue fra dieris Hals dömbtt, oc er der saa sagdtt for Rette, epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighet, saa oc epherdi nu icke bevises, *Jacob Pedersönn* oc *Niels Kock* att haffue stegit ⁽⁷⁾ Adils-Slottet ⁽⁸⁾ eller diss Vernn eller Befestningh inndenn eller udenn, som Gaardzretten ombelanger ⁽⁹⁾, huorfor en kunde miste sitt Liff, mens epherdi for 2 Karle haffuer fredlös Mand ephersöggt ved Randershuus nedenn for Adill-Slottetz Grafue oc Vold oc der hannom paatagit, oc sidenn Slottets Tiennere ville icke tilstede dennom samme Karl lenger att udförs ⁽¹⁰⁾, oc di haffuer hanom fordi derudindenn sluppenn oc forladt, som guode Mendz Grandskning oc Kundschap derom diss Leilighet bemelder; desligeste, epherdi Lougenn ⁽¹¹⁾ mettförer: om Mand sue- ris fredlös, skulle hannd flye ⁽¹²⁾ indenn Dag oc Maanit eller Skiuffling ⁽¹³⁾ offuer hannom, ey heller Konningenn att maa giffue hannom Fred, ocsaa, att fredlös Mand maa ingenn huuse udenn Böder videndis; sammeledis haffuer Kongenn oc Riigens Raad besluttitt for Loug oc Rett ⁽¹⁴⁾, att dersom Mand

⁽²⁾ *Anne Lykke*, gift med *Otto Krompen* til Trudsholm, der indtil 1568 havde været *Corfits Vifferts* Formand som Hövedsmand paa Hald, D. Atl. IV. 717. At *Corfits Vifferdt* siden er dömt i Böder, som den, der havde huset fredlös Mand, sees af en Landstingsdom fra 1571.

⁽³⁾ Maaskee et Huus, der tilhørte en Mand ved Navn *Randers*.

⁽⁴⁾ Frue *Annes* fredlöse Mand, d. e. en Mand, over hvem Frue *Anne* havde erhvervet Fredlösheds-Dom.

⁽⁵⁾ neder aff Slottet kommen D.

⁽⁶⁾ D. om. ville . . . oc.

⁽⁷⁾ Saaledes i D., i A. staaer urigtigt: seet.

⁽⁸⁾ *Adilsslottet*; herved forstaaes udentvivi Slottets Hovedbygning.

⁽⁹⁾ See *Frederik d. 2dens* Gaardsret Art. 8.

⁽¹⁰⁾ före D.

⁽¹¹⁾ Jydske L. II. 22 og 27.

⁽¹²⁾ D. add. Landit.

⁽¹³⁾ Schylding D. Jydske Lov II. 22 siger: „tha a Kunung at skylæ yver ham.“

⁽¹⁴⁾ Herved menes den Dom af 1466, som Biskop *Knud* citerer i sin Glosse til Jydske Lov II. 27

er fredlös gjort, maa hand tagis oc förhindris ehvorsomhelst hand findis, oc
 ex Fred i sitt egitt Huus eller andenstedz maa haffue, undertagitt Kirkennas
 Privilegier at vere forvaritt; tha effter saadan Leilighet, att fredlös Mand
 maa ingen Fred haffue oc for^{re} tho Karle haffue udi saa Maade for^{re} fredlös
 Mandt udenn Adelslottets Vern bekommit och hannom sammesteds igienn forlatt,
 som forskreffuit stander, tha er icke voris Forstand, att vi kunde vide att
 dömmе eller sige for^{re} *Jacob Pedersen* oc *Niels Kock* frann Hals och Liff.

D. u. s.

41.

1570. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved fastsættes, at Hovedlod, som forbrydes, skal tilfalde Misdæ-
 - deres Herskab, om endog det forbrudte Gods findes paa en Andens Grund (1).

(R. S.)

Vi *Frederich* thennd *Andenn* mett *Gudtz Naade &c.*, gidre Alle vitterligt,
 att Aar effther *Gudtz Byrdt MDLXX*, thennd *vii Augusti*, vor schickitt for
 oss oss elskel. *Herluff Schaffue* thill *Eskillstrup*, vor Mandd oc Tiener oc
 Landsdommer udi vortt Land Sielandt, oc gaff oss tilkiende, huorledis tuende
 Herritzfogither, *Hans Pedersenn* i *Olderup*, Herritzfogitt i *Thybiere Herritt*
 oc *Knud Jenssenn* i *Förlundt*, Herritzfogitt i *Flackeberigsherritt*, haffuer
 dömppt om enn Missdeder, som sitt Liif oc Godz forbrutt haffde, huilcke begge
 Domme, som vor emodt huerandred udi thett, att for^{re} *Hans Pederssenn* haffde
 tildömppt Missdederenns Godtz att komme till sin Husbonnde oc ingenn an-
 denn, ehvor thett fandtz, oc for^{re} *Knud Jenssenn* theremod haffde dömppt
 samme Missdederis Guotz at falde till thennd Eyger, huis Guotz thet paa-
 fandz, mett flere Ordt, huilckenn Sag vor for hannom steffndtt udi Rette, oc

med følgende Ord: Anno Dmni MCDLXVI Rex
 et regni consilarii decreuerunt pro lege, quod
 pace privatus potest capi et deprehendi ubicun-
 que inventus fuerit, saluis s. ecclesie privilegiis &c.

(1) En lignende Dom fra 1577 (1572) findes i *Evensens*
 Samlinger I. 3 Hæfte S. 90. I disse Domme
 maa Kilden søges til D. L. 1—24—7. Denne
 Dom har i Rigets Dombog til Overskrift: „Enn
 almindelig Dom om Misdæderis Hoffuidtloddt off-
 uer aldt Danmarck, som herefter holdes skall.“

epther sliig Leilighedtt begieritt vortt Betencke, huore hand kunde haffue att rette sig epther. Tha epther sliig Leilighedtt haffue vi, mett vor elskel. Danmarckis Rigis Raadtt, saa therom endelig bevilgett oc besluttett, att thett thet-om saa holdis schall, att huilckenn Missdeder, som sinn Hoffuidlodt oc Guetz forgiörendis vorder, tha schall hans Hoffuidlodt oc Guottz, thett vere sig paa huiss Staffn thett findis kandt, følge Missdederens Herskaff ubehindrett i alle Maade.

D. u. s.

42.

1570. Viborg Landstingsdom, som kjender et Vidnesbyrd, allagt af Beskikkelsesvidner, for at være gyldigt (¹).

(D. 105. A. 96 (²).

Enn Dom, *Axell Juell*, *Palli Juell* oc *Gundi Skriuere* dömppt haffuer Aar 1570, Löffuerdagenn post Mauritii (³) emellom (⁴) Her *Gregers* oc *Chrestenn Essbernsenn* i Uldager (⁵), som hagde tuende Mand hidsteffnitt for itt Vinde, de epther hanns Ordt oc Mundheld vundit haffuer, som hand haffde bekient for dennom oc giffuit dennom Suar, tha the till hannom utskickede var oc hand sidenn ville sine Ord benegtte; da er der saa omsagdtt for Rette, att eptherdi for^{no} Her *Gregersis* Hustru udi hanns Frauerelse haffuer beskicket for^{no} *Chrestenn Esbernsenn* mett for^{no} Prestemanndt oc andre Dannemend, om huad Suar hand hende om for^{no} Høe giffue vilde, att hun sig derepther kunde vide att rette, oc eptherdi for^{no} Mennd epther saadann hindis Begiering var hos hannom och hindis Begieringh tilkiendegaff, oc de sidenn till Tingi haffuer veritt, vunnditt oc bekientd huad Giensuar, hand dennom paa hindis Veg-

(¹) Da vore ældre Love intet indeholde om Beskikkelsesvidner og nærværende Døms Resultat stemmer overeens med Lovens 1—13—23, har jeg fundet det passende at optage den.

(²) d. 22 September.

(³) A. *add.* enn Prest ved Naffa

(⁴) Voldager. A.

(⁵) I A. overskrives denne Dom: En Domb om Beskikkelses-Vinde at vere vid Magtt dömppt.

ne giffuitt haffuer, oc epherdi for: *Chrestenn Esbernsens* haffuer ingenn Vidnessbiurd derimod, tha vide vy epher saadann Leilighet icke nogenn Aarsagh eller Tilfald, for: Vindismænd (¹) for samme dieris Vinde att kunde fælde eller thet magteløs dømme, men ved Magtt att bliffue.

In cuius rei &c.

43.

1570. Dom paa Kongens Retterting. 14 Nævninger, som paa Grund af en af dem afsagt Dom i en Manddrabsag havde maattet udrede store Bøder til deres Herskab, kjendes berettigede til at faae Bøderne tilbage og deres Dom stadfæstes (¹).

(Tegnelser over alle Laude Nr. 11. 197).

Vii *Frederich thennd Andenn &c.* Giør Alle vittherliggt, att Aar epter Gudtz Byrdt 1570 paa vortt Slott Nykiöpinghe, nerverindis Oss elskel. *Peder Oxe* tiill Gisslefeldt, vor Hoffmester, *Johann Friis* tiill Hessellagger, vor Cantzeller, *Byrge Trolle* tiill Lillö, *Otthe Brade* tiill Knudstrup, oc *Biörnn Kaas* tiill Starupgaardt, vore Menndt oc Raadt, var skickett *Matts Due* i Ore, *Hanns Pederssenn* i Österaffuit, *Niels Hanssen* i Kudditze, *Peder Sur* i Rogorpe, udi Synnderherritt, *Peder Haffre* i Sandbye, *Jenns Boessenn* i Torige, *Lauritz Skaannig* i Aildtorp, *Peder Jesperssen* i Siögaardt, i Nöreherritt, *Peder Due* i Poorpe, *Peder Simenssen* i Haffrelycke, *Oluff Hanssenn* i Langitt i Fulsseherrett, *Claus Mortthenssenn* i Herritzleff, *Niels Holdst* ther samestedtz oc *Rassmus Korre* i Egestorp, alle Neffningsmenndt, oc gaff tilkiende, att the nogen Tiid sidenn var upkraffuidt att skulle sige om itt Manddrab, som *Oluff Bunde* i Torpe, *Hanns Pill* oc *Morttenn Jepsenn*

(¹) Vidnissbiurd. D. — Udtrykket *Vidnesmænd* for Vidner forekommer ogsaa andensteds s. l. 244.

(¹) Nævningernes Antal skulde, efter *Eriks Sjellandske Lov* II. 9, som ogsaa anvendtes paa Lol-

land, egentlig være 16, men da Sagvolderen var berettiget til at forkaste indtil 3, kunde, efter Omstændighederne, Dommen ogsaa blive afsagt af 14, naar han nemlig forkastede 2.

haffde giortt oc ihielslo *Rassmus Smedt*, oc beretthe, att the paa Lolandtz Lanndzting haffte therom affsagdt for Retthe, att the haffthe grandskit oc forfarritt aff sand Mandt oc Quinde, oc epther the sandeste Vindnesbyrdt, the kunde upspörghe, kunde the ey retther forfare, endt for^{ne} *Oluff Bunde*, *Hanns Pill* oc *Morthenn Jepessenn* icke haffuer saa redeligen ehieleslagitt for^{ne} *Rassmus Smedt*, at the kunde kome tiil Fredt oc Boedt, udenn the stille thenndt Dödis Slecht oc theris Hosbonde tillfredtzs, oc suore the Inngenn tiill Banne, menn sagde thennom alle thre att vere lige gode i same Draff, fordi the stode alle tre tillige oc sloge paa hannom; dog sagde the *Morten Jepessenn* nogitt verre, end the Andre, fordi hannd upvacthe hannom (²) tiill same Skade oc Draff. Oc beclagitt for^{ne} Neffningsmendt, att, enddog thieris Dom endnu staar vidt fuld Macht, oc icke ere feld eller undersagdt, haffuer the liggeuell motthe uptinge tiill thieris Hosbonder oc giffue thennom en stor Summa Pennd^e, huorudindenn the meen thennom att skee Urett. Tha mötte Oss Elskel. *Erich Rudtz*, vor Mand oc Raadz, Fogitt *Jesper Schriffuer*, oc, paa for^{ne} *Erich Rudtz* Vegne, beretthe, att for^{ne} Neffningsmenndt icke schulle haffue dömtt rett om for^{ne} Manddraff, eptherthi the icke haffue sagdt, huilchenn aff for^{ne} thre Mend Bannemanndt skulle verre, oc i Retthe lagde itt Breff, som Landztinghörer tiill Landzting haffthe udgiffuitt, liudenndis, att hannd haffde affsagdt for Retthe, att for^{ne} *Hanns Pill* oc *Morthen Jepessenn*, som mett var att ihieleslae for^{ne} *Rassmus Smedt*, skulle böde huer 3 Marck for thieris Faldzmaall (³), och icke mere, oc beretthe ydermere, att thee Bönnder, *Erich Rud* haffuer i Befalnge, oc medt var i same Neffn, the haffue velvilligenn uptingitt, for the icke ville liide Dom. Thertill suarid for^{ne} Neffningsmenndt oc i Rette lagde itt Landztings-Vitne, tiill Lolandz Landzting udgiffuitt Aar &c. 1568, thend 13 Octobris, liudenndis eblant andre Ordt: at vunditt bleff paa Tingitt, att for^{ne} tre Mend *Oluff Bunde*, *Hans Pill* oc *Morthenn Jepessenn* löbe alle tre heden oc ehieleslo *Rassmus Smedt*, oc stode alle tre oc sloge paa hannom, therefore viste the icke att kunde sige nogen aff thennom

(²) thennom?

(³) Da ingen blev sældet som Banemand, ere de

dömte til at böde 3 Mark, som de der vare med „i far oc fylghæ“ efter *Eriks Sjell. L. II. 5.*

frii, menn alle tre att vere skyldige i for^o *Rassmus Smedtz* Dödt; met flere Ord thennom emellom löbe. Tha bleff ther saa paasagdt for Rette, att for^o 14 Neffningsmendz Dom bör vid Macht oc ufeld att vere, oc huadt the till thieris Hossbondz for thend Sag udloffuitt haffuer, therefore bör thennom quitt att vere; thersom the nogitt allerede till thieris Hosbondz udgiffuitt haffuer, tha skulle the vere plictig thett egien att giffue oc fornöige for^o Neffningsmenndt, oc therefore stille thennom tillfredtz.

Actum Aar, Dag oc Stedt, som forschreffvit staaer.

44.

1570. Viborg Landstings Dom, hvorved Nævningers Dom stadfæstes, som havde svoret en Mand skyldig i Ran, fordi han havde taget et Hjul af en Andens Vøga og saaledes selv taget sig til Rette, da han ikke havde kunnet faae Betaling for de flere Hjul, han havde forfærdiget for ham. — Den, som Hjulet er frakommet, forlanger af Præsten, at han skal foranstalte Banlysning over Gjerningsmanden. Nævningerne holde Forhör over den Tiltalte.

(A. 230. D. 315).

Axill Juell thill Villestrup, Landzdommer udi Nöriutlandd, oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibd. giöre Alle vitterliggt, att Aar epher Guds Biurd 1570, Löffuerdagen post Lucie Virginis ⁽¹⁾, paa Viburg Lanndzting, vor skickitt *Lass Jennssenn* i Spörring paa denn ene, oc hagde hid y Rette steffnitt *Frantz Frandzen* ibd., *Simenn Sörenssenn* ibd. oc dieris Metbrödre Ransneffninger y Vester Liussbierig Herrit ⁽²⁾ paa denn anden Side, for de haffuer hannom Ran offuersoritt for itt Hiull, hand schulle vere beskyltt fore att haffue udtagett aff *Jep Rasmussenns* Gaardt, enddog hand benegttter sig dett icke att haffue giortt, oc beklagett, att for^o *Frantz Frandzen* epher sine egne ⁽³⁾ Vinde skulle haffue hannom Rann offuersoritt, oc meente dennom Urett att haffue sooritt ⁽⁴⁾; saa mötte for^o *Frantz Frandzen* oc *Simenn Sörenssenn* paa dieris Metbrödris Vegne, och berette, huorlediss for^o

(¹) Den 13 December.

(²) D. om. egen.

(³) Saaledes i D. i A. staaer Liussbierggaard.

(⁴) D. add. oc burde felt at vere.

Lass Jennssenn nogett Tid sidenn forledenn schulle haffue ferdigt giortt. no-
 genn For hiull for *Jep Rasmussenn*, oc der de vor giortt, oc for hand icke
 strax⁽⁶⁾ kunde fange sinn Betaling, skulle hand itt aff Hiulene mett sig ta-
 gett haffue, oc der *Jep Rasmussenn* lod lede oc spørge om dett, oc⁽⁷⁾ der
 bleff borit Dyll paa, skulle hannd haffue ladett liuse thill Band, saa schulle
 for⁸ *Lass Jennssenn* gaaett till Prestenn paa Kirckegaardenn oc roptt ep-
 ther, oc bedit⁽⁷⁾ hannom bie, hannd ville thale mett hannom, oc sagde thill
 hannom, att hand icke⁽⁸⁾ tuorde bandføre for det Hiul; thi hannd schulle
 vell sielff vide, huor dett vor, oc paa de Ord fremlagde Her *Peder Espern-
 senn*, Sogneprest thill Grundför⁽⁹⁾, hanns obne beseiglede Breff, dett Aar
 denn 13 Dag Octobris udgiffuitt; disligeste fremlagde ett *Madxs Sörenn-
 senns* y Torpigaard obne beseiglit Breff, dett Aar, Söndagenn nest epher
 Sancti Lauritzs Dag udgiffuitt, udi huilcke hand bekiender, att denn Tid
Lass Jennssenn laa siug, skulle Her *Peder* haffue hannom adspurtt om sam-
 me Hiull, om hand hagde dett; da schulle hannd haffue suaritt: Ja; derhos
 fremlagde itt Tingsvinde, att tha Neffninger lagde⁽¹⁰⁾ *Lass Jennssenn* fore,
 om hand icke haffde faaett samme Hiull, da ville hand icke suerge derfor;
 item itt Vinde aff for⁸ Ting dette Aar, Onsdagenn for S. Mauritzs Dag ud-
 giffuitt; *Helle Knudsdaatter* y Spörringe⁽¹¹⁾ oc *Anne Lassdotter* for 8 Mend
 att haffue vunditt, att de saae det *Lass Jennssenn* tog enn Hiull aff *Jenns-
 Rasmussenns* Vogenn, oc gick aff Gaardenn mett samme Hiull, som samme
 Breffue oc Vinder viidre bemelder, oc derhoss berette for⁸ Neffninger, att de
 sielff hagde i Sandigenn förfaritt, att *Lass Jennssenn* tog samme Hiull; oc
 fordi haffue hannom Ran offuersuaritt, som de meente mett Rette giortt att vere,
 mett flere Ord oc Tale demnom derom emellom vor; da epher Tiltale, Giensuar
 oc Sagsens Heiglighedt, tha (oc) epher saadann Vidnisskänd, som forschreffvit
 staar, oc epherdi, huor Tuiffuill er om Sagh, da tilhör dett Sandmend, Neffninger

(6) saa snart. D.

(7) D. om. oc.... paa.

(8) thillsaugt hanom att hand icke thorde bandføre
&c. D.

(9) ikke tuorde, d. e. ikke behövede.

(10) Grunde D.

(11) tilspurde L. J. om &c. D.

(12) Spörrup D.

derom ⁽¹²⁾ Sandenn att udlegge, oc for^o Neffninger bekiender, thennom att vere kommen udi Sandheds Forfaring, *Las Jennssenn* samme Hiull att schulle haffve borttagett, oc derfor haffuer hannom Ran offuersoritt; desligiste oc epttherdi *Las Jennssenn* haffuer ingenn Vidnissbiurdt, mett huilcke hand forklaris ⁽¹³⁾ kann, da vide vy eptther saadann Leilighet icke nogenn Aarsag eller Tilfald, for^o Neffninger for samme dieris Eedtt oc Touff att kunde felde.

45.

1570. Dom paa Kongens Retterting. *Jörgen Bryske*, som med Kongens Tilladelse var holdt fængslet af sin Moder ⁽¹⁾, klager over, at hans Søster, Enke efter *Peder Rud*, efter Moderens Død havde anholdt og fængslet ham, fraranet ham Gods og Papirer m. v. Hendes Adfærd kjendes ulovlig.

(R.)

Vy *Frederich thennd Anden* mett *Gudtz Naade &c.* Giörre Alle vittherliigt, att Aar &c. MDLXX thend 15 Decembris her paa vortt Retthertingh paa vortt Slott, Kiöpnehaffn, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldtt, vor och Danmarckis Rigiis Hoffmester, *Börge Trolle* till Lillöo, Her *Jörgen Löcke* till Offuergaard, Ridder, *Erich Rossenkrantz* till Valsöde, *Otthe Brade* till Knudstrup, *Erich Rud* till Fulsangh, *Biörn Kaass* till Starupgaard, *Biörn Anderssen* till Stennolt, *Eüller Grubbe* till Liustrup, Danmarokis Rigiis Cantzeler, och *Peder Munck* till Estvadgaard, vorre tro Mendh och Raadh, vor skickett for oss oss elskelige *Jörgen Bruske*, vor Mand och Thiennere, paa thennd enne, och haffde for oss i Retthe steffndtt hanns Sösther, oss elskelige Fru *Gretthe Bruske*, *Peder Rudtz* Epttherleffuerske, och hendis Thiennere *Lauritz Skriffuere* och andre hanns Medföl-

⁽¹²⁾ thet uplede och Sandhet therom udspörte oc &c. D.

⁽¹³⁾ sig forklare D.

⁽¹⁾ Af en Dom, afsagt i Kongens Nærværelse paa Kjöbenhavns Slot d. 25 Apr. 1569 sees, at *Jör-*

gen Bryske havde, uden nogen Bemyndigelse, solgt og skjödet en hans Moder tilhörende Gaard i Slagelse Herred „udi Ormislöf“ til *Erik Rud*, som ved Dommen forbeholdes Ret til at tiltale *Jörgen Bryske* for Uhiemmet. Formodentlig har denne Sag givet Anledning til hans Fængsling.

gere paa thend anden Siide, for the nogen Tiid siden forleden haffde fangett och rannitt hannom aldellis loughuforvunden och voldförrt hannom till hendis Gaard, Wonsserupgaardtt, huilckett hand beklagede säg att verre skeett ymod Landtz Lough och andre Adellens och Indbiiggers Preuilegger och Friihedtt. Diisligeste beklagett hand, att verre rannitt hans Bösser, Suerdtt och Verge fraa udi vor frii och secker Lande och att, middellertiid men hand saa fengsligen vor anholden, haffde ladett ranne hans Gaard Skaffteluff (²) och fratagett hannom hans Jordebress, Eyendoms-Bressue, Gienbressue, Kiister, Skryn, Öxen, Heste och anden Huussgeraad; sammeledis, att for^{ne} Fru *Gretthe* haffuer forholdett hannom Arffue och anden Deell, som hannom er arffueligen tilfalden eptther hans Moder, Fru *Christenne Bruski* (³) Död. Thertill sua-rede for^{ne} Fru *Gretthe Briske* och i Retthe laugde ett oss elskelige *Hans Spegells*, vor Mand och Thienneris, Bress, liudendis, att vii haffde untt och tilladtt, att for^{ne} hans Moder, Fru *Chistenne Briske*, maatthe hannom annamme till segh eller hoess en hendis Venner och holde hannom, som en Riddermandtzmand bör at holdis, och mentthe for^{ne} Fru *Gretthe*, att baade hun och hendis Moder ingen Urett haffde therudinden giortt hannom, epttherthi the haffde sliigh Beuillingh aff oss formedelst for^{ne} *Hans Spegels* Bress. Huortill for^{ne} *Jörgen Briske* berette, att hues hans Moder haffde giortt klagede hand Intthett paa, men aldellis, att hans Söster, Fru *Gretthe*, haffde holdett hannom fengsligen eptther hans Moders Döed och therhoess fordöltt hannom, att hand icke maatthe faa att viide, naar hans Moder döde eller affgiick. Sammeledis tiltallede for^{ne} *Jörgen Briske* for^{ne} *Lauritz Skriffuere* for, att hand haffde fangett hannom aldellis loughuforvunden, och mentthe, att hannom skeede Vold och Offuerlast, och begierrede Rett offuer hannom. Theremod berette for^{ne} *Lauritz Skriffuer*, att hand haffde for^{ne} Fru *Chistenne Briskis* och hendis Daathers, Fru *Gretthis*, Befallingh therpaa sliigtt att giörre, huilckett hanns Hosbonde, Fru *Gretthe*, icke skulle benegttthe hannom, och ther-

(²) *Skaftlev* i Slagelse Herred, Nørdrup Sogn.

(³) *Jörgen Bryskes* Moder, Fru *Kirsten Gregeradatter* Ulfstand til Toftholm (nuværende Mørke-

gaard, Tudse Herred), *Carl Bryskes* Enke, var död samme Aar (1570) d. 11te Juli. (R).

som hand icke ville haffue giortt thet, ville the haffue giort hannom erlöss, mett flerre Ord och Tale, thennom emellom löb. Tha eptther Tiltalle, Giensuar och Sagens Leylighedtt haffue vii therpaa saa idagh affsaugt for Retthe, att, epttherthi for^o Fru *Gretthe Brüske* haffuer holdett for^o hendis Broder, *Jörgen Brüske*, fengsligen eptther hans Moders Död och Affgangh och thett icke hafftt mett vor Beuillingh och Tilladelsse, haffuer hun thermett giortt Urett.

Datum ut supra. Nostro ad causas sub sigillo, teste Hilario Grubbe, iustitiario nostro dilecto.

45.

1570. Viborg Landstings Dom. Den, som stævner til Landsting ved en Stævning, som ikke er udstedt af Landstinget (Udenretstævning) skal give Vederparten, som lader møde og exciperer, Kost og Tæring (¹).

(A. 86 (²)).

Axell Juell thill Villestrup, *Palli Juell* thill Stranditt, Landzdommer udi Nöriutland oc *Gundi Skriffuer*, Lanndztinghörer ibid., giöre vitterliggt, att Aar eptther Gudz Biurd 1570, Löffuerdagenn post Luciae Virginis (³) paa Viburg Landzting, vor skickitt erlig oc fornumstige Svennd *Simenn Thorbernnsenn*, Ridefougit y Örumb Lehnn, paa denn enne, oc hagde hid i Rette stefnit *Erick Thomisenn* i Kielstrup, *Annders Hombleboe* i Faartoft, *Lauridz Madzenn* ibd., *Erick Niellsenn*, *Erick Töggersenn*, *Töger Niellsenn*, *Jenns Chrestennsenn* oc *Lauritz Morttensenn* paa denn anndenn Side for de idag XIII Dage met enn uloulige Steffning hagde hid steffnitt *Pouell Niellsenn* y Faartoft for

(¹) Der kan ikke opvises nogen ældre Lov, som forbyder at betjene sig af Udenretstævninger til Overretten; men denne Dom erklærer saadanne Stævninger for ulovlige, fra hvilken Forudsætning ogsaa *Christian d. 5tes* L. 1—25—1 er gaaet ud, der kun omtaler Kaldsedlers Brug ved Hjemtingene, jvfr. 1—4—3 og 22. Det er højst sandsynligt, at denne Landstingsdom har foranlediget *Frederik d. 2dens* Forordn. af 2den Juni

1573 (see *Danske Magazin* VI. 63) der maa betragtes som den fjernere Kilde til L. 1—4—22, jvfr. Fdg. 9 Sept. 1649 om Brevpenge &c.

(²) Dommen overskrives: „Enn Domb, att denn, som steffner epn Anndenn met uloulige Steffning, bör att gifue hannom igien sin Kaast och Tæringh.“

(³) d. 13de December.

enn Domb, hand emod dennom schulle haffue forhuerrffuit, oc for^o *Pouell Niellsenn* epther slig Steffningh her er mött, oc giortt slig stor Kost oc Tæringh, oc satte i Rette, om de icke er pligtige hannom dett igienn att giffue, eptherdi samme Steffningh icke hos os forhuerrffuitt oc forseiglitt vor; saa mötte nogle af for^o Mennd, oc berette, att samme Steffningh vor hiemme schreffuenn, oc der de her mett denn framkomb, kunde de icke niude denn, eptherdi denn icke hos (*os*) vor udgangitt, oc meente, att de icke derfor burde att giffue nogenn dieris Thering igienn; mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor; da epther Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighet, saa oc eptherdi for^o Mend icke samme Steffningh hos os hagde forhuerrffuitt medenn siellff hiemme att haffue ladett denn digtet och shriffue, oc for^o *Pouell Niellsenn* epther slig uloulig Steffning er hid steffnitt oc giort sig Tering oc Omkaast, tha finde vy epther saadann Leilighet for^o Mennd, som hannom mett slig uloulig Steffninge steffnitt haffuer, pligtige att vere att igiengiffue hannom huis skiellige Kaast och Tæring, hand paa denn Reigse lidt oc giort hagde.

In cujus rei &c.

46.

1571. Viborg Landstingsdom, hvorved det antages, at forhenværende Munke, efterat Klostrene ere ophævede, ikke ere udelukkede fra Arveret.

(A. 227. D. 313).

Axill Juell thill Villestrup, Landzdommer y Nöriudtland oc *Gundi Schriffuer* Landztinghörer ibd., giöre Alle vitterligt: Aar epther Guds Biurd MDLXXI paa Viburg Snaps-Landztingh ⁽¹⁾, vor skickitt *Annders Christenn-*

(¹) *Snapslandsting*; saaledes kaldtes det Landsting, som blev holdt först paa Aaret strax efter Juul; (jvfr. II. 303) man finder ogsaa de Hærrædning og Birketing, som ere holdte i Jylland paa denne Tid, kaldte Snapsærrædning og Snapsbirketing, og det sees heraf, at alle Forsøg paa at forklare Ordet Snapsstings uvisse Oprindelse af et eller andet Sted, hvor Viborg Landsting holdtes, nød-

vendig maa mislykkes. Da *Thestrup* (Relation om Tingene S. 29) bemærker, at dette første Landsting altid blev berammet at holdes saa snart som alle Hærrædning vare holdte (det vil sige, saa snart de første Tingdage i Aaret for By- og Hærrædning vare endte) var det maaskee den simpleste Forklaring, at udlede det af det jydsk Ord: *snap*, d. e. snar, hurtig.

stenn y Österildt (*) paa hederlig Mands, Her *Bispens* (2) y *Handstrup*, och sinn egenn *Vegnne* paa denn ene, oc hagde hid udi *Rette stoffnitt Siske* (3) *Pedersdotter*, salig *Hermand Splithoffs* Eptherleffuerske paa denn andenn Side, for hun icke vill lade dennom eptherfølge den *Arffue*, som faldtt epther for^{ne} *Hermann* (4), enddøgh de ere nest i Slegt oc Biurd till hannom, undtagen hans Broder, som vor enn *Munck*, oc meente, att denne kunde icke arffue; saa mötte for^{ne} *Siski Pedersdaatter*, oc berette, huorlediss forskr^{ne} *Hermann* saa oc hanns Broder, Her *Frandzs*, schulle bode hafue veritt y (5) Closter, oc derinde att haffue veritt, till Closteritt bleff ödelagdt, oc de bleff tilnöd och trengtt, icke der sammesteds att kunde hafue dieris Underholdning, oc berette, att saadann Skick nu kunde (6) vere foruandlit; disligeste, att dersom for^{ne} Her *Frandzs* först hagde död oc afganngenn, tha kunde der ingenn formene Her *Hermann* att komme thill huis Arffue, hand haffde ladett epther sig, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor; da epther Tiltale, Giensuar oc Sagsenns Leilighet, saa oc eptherdi (7) Verdenn oc Verdzenns Leilighet sig nu haffuer foruandlett udi andre Skick, end som y denn Tid vor, tha Lougenn haffde forbodenn hannom att arffue (8), oc for^{ne} Her *Frandzs* icke haffuer aff nogenn Lössagtighet offuergiffuitt samme sit Closter, men er der udsenndtt oc icke kunde haffue sin Ophold eller Værelsse der, oc findis uligelige (9) Vilkor mett for^{ne} Her *Frandzs* end mett Closter-Jomfruer, som villigenn haffuer giffuitt dennom aff Closteritt emodt Friendernis Raadt (11) tha viide vy epther saadan Leilighet hannom icke fraa samme Arffue att kunde sige epther sinn Broder, menn for^{ne} Her *Hermandzs* Hostrue denn att følge, epthersom hanns Broder, for^{ne} Her *Frandz*, oc hanns Fuldmönnlige hinder denn undt oc oplatt (12) haffuer.

(*) Örsted D.

(2) Jesper D.

(3) Silike D.

(4) hindis Husbonde D,

(5) tho Clostermendt D.

(6) D. om. kunde.

(7) eptherthi sig nu thermet er forvandlett &c. D.

(8) See Vald. S. L. 1. 14, Sk. L. II., 11; J. L. 1. 25.

(9) d. e. ulige, andre.

(11) See I. 49.

(12) uplovet D.

47.

1571. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Præst tilpligtes at opfylde en Contract, som han havde indgaaet med Enken efter hans Formand i Kaldet. Hans Paastand, at han havde indgaaet Contracten under den Betingelse, at han fik hendes Datter til Ægte, og at han ikke kunde være bunden, da Datteren var bleven angreben af „den onde Syge“ (1) og deres Forbindelse af den Grund var ophævet af Roeskilde Capitel, tages ikke til Følge.

(R.)

Vi *Frederich thend Anden &c.* Giörre Alle vitterlüggt, att Aar &c. MDLXXI thend 4 Aprilis paa vortt Retthertingh paa vortt Slott Kiöpnehaffn, neruerendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldtt, vor och Danmarckis Riggiß Hoffmester, Her *Peder Skram* till Urup, Ridder, *Börge Trolle* till Lillöe, Her *Jörgen Löcke* till Offuergaard, Ridder, *Holger Rossenkrantz* till Bølner, Stadttholder udi vortt Land Nörre-Jutland, *Peder Bilde* till Suanholm, *Jörgen Rossenkrantz* till Rosenholm, *Erich Rud* till Fulsangh, *Biörn Kaass* till Starupgaard, *Eüller Grubbe* till Lüstrup, Danmarckis Riigis Cantzeler, och *Peder Munck* till Estvadgaardtt, vorre troe Mend och Raad, vor sckickett för oss *Inger Lauritzdaatther*, Her *Matz Pederssens* Epttherleffuerske, paa thend enne, och haffde her for oss i Retthe steffnt Her *Söffren Kieldssen*, Sogneprest udi Storeheddinge, paa thend anden Side, for hand nogen Tidtt siden forleden haffuer forskreffuitt och bebreffuitt hende nogen Underholdingh och Vonning att skulle nyde och beholde ther udi Prestegaarden hendis Liffstidtt, och beklagede, att for^o Her *Söffren Kieldasen* icke nu vill holde hende samme Breff, och her for oss i Retthe laugde ett Contragts-Breff, som thennom emellom giortt er, liudendis, att for^o Her *Söffren Kieldssen* mett oss elskelige *Hendrick Holckes* (2), vor Mand och Thieneris, Täladelisse, som haffuer jus patronatus till for^o Kircke, och udi *Niels Saxens*

(1) „Den onde Syge;“ herved forståes formodentlig Eptlepsis, „faldende Sot“, der dog först i *Frederik d. 2dens* Ordinants om Ægteskabssager af 1562 nævnes som en gyldig Grund til Trolovelses Ophævelse, men vel længe i Praxis havde været anset som saadan.

(2) *Henrich Holck* var forlenet med Helligtrekongers-Capel i Roeskilde Domkirke (*Danske Magazin*, II. 203 ff.) og havde som Saadan jus patronatus til Storeheddinge Kirke (jvfr. *Suhms Saml.*, 1, 2, Side 109). (R.)

och *Hans Medelfardtz*, Borgemestere i Storehedinges, Neruerrelsse haffuer loffuitt och bebreffuitt for^o *Inger Lauritzdaatther* mett hans frii Vilge och velberaadtt Hue, att hun udi IIII neste Aar eptther anden, effther thetto neruerrendis LXVIII Naadens Aar forløbett er, som er fran Aar LXIX och till Aar LXXII, skall nyde halff Gaardens Auffuell, Halffparthen aff all hans Rentthe och Thiende, intthett undertagett, quitt och frii, uden alleniste att suare till Fierdeparthen Tyngge och paakommendis Skatt mett hannom i for^o IIII Aar att udgiffue, och, naar for^o IIII Aar forløbne och fremgangne erre, tha skal hun i sin Liffstidtt quitt och frii nyde all vor och Kronens Partt aff Thienden aff Storeheddinge Bye, som vii till Prestegaarden haffue laught, diligeste att han skall beholde all hans Thiendepartt aff Bielckerup Bye, baade aff Korn och Queg, inthet underthagedtt, och thertill udi hendis Liffstidtt thend syndre Haffue mett thend syndre Stuffue mett II Kammerre, som erre nest op till Stuen, och thend lille Kieldere och thend nørre Lenge mett halff Koestollen och halff Faarehussitt, uden saa er, at: hun sig giffthet. There- mod berette for^o Her *Söffren Kieldssen*, att hand hende thet med saadanne Vilckor beuilgett och samtöcktt haffuer, att thersom hand haffde faaitt hendis Daatther till Egtte, tha vilde hand thett gierne haffue holt, men nu haffde Gud laught hende Korssitt paa mett thendt onde Siuge, huorfor hand mentthe, att hand icke burde att holde samme Contragtt, och the for thend Sagh erre for Roskilde Capittels Dom adskilde. Thertill berette for^o *Inger Lauritzdaatther*, att hendis Daatther aldriig tilforne, förend hun hannom bleff tilsaught, haffde thend Siuge, men middellertid haffde Gud almectigste hende thend paalaught och hun nu igenn samme Siuge quitt er, och setthe for oss i alle Retthe, om hand icke vor pligtig att holde hans Breff, Segell och egen Handskrifftt, mett flerre Ordtt och Tale, thennom therom emellom vor. Tha eptther Tiltalle, Giensuar och Sagens Leiighedtt vor ther saa paasaugdt for Retthe, att for^o Her *Söffren Kieldssen* bör att holde for^o Contragtt-Breff och Segell, som hand for^o *Inger Lauritzdaatther* giffuet haffuer paa for^o Underholding och Voningh, som forskreffuitt staar.

Dat. ut sup. Nostro ad causas sub sigillo, teste Hilario Grubbe, justitiario nostro dilecto.

48.

1571. Viborg Landsting paalægger Kongens Lehnsmænd at lyse Fred over en Manddraber (¹), som havde udredet Mandebød, men ikke kunde erholde Orfejde af Eftermaalsmanden, dog med det Tillæg, med mindre det kunde bevises, at han havde udlovet noget til Giörsom.

(A. 85. D. 106 og 314).

Axill Juell thill *Villestrup*, *Palli Juell* thill *Stranditt*, Landzdommer i Nörutland, oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibid., giöre Alle vitterliggt, att Aar epher *Gudz Biurd 1571*, Löffuerdagenn post *Dominicam quasi modo geniti* (²), paa *Viburg Landzting* vor skickitt *Bertell Hannsenn* i *Faburg*, oc gaff tilkiende, sig nogenn Tid forledenn sidenn for Skade oc Mandrab kommenn att vere, oc enn vid *Naffnn Peder Ibsenn* ihielslagitt oc hand hagde heffnd Saar oc Skade, oc thill sinn Fred suoritt att vere, huilket hand beuiste mett Breff her aff *Landzting*, epher *Sandemendz Æd Aar 1569* udgangitt, som dette i sig sielff viidere bemelder oc indholder, oc derhoss beviste, att hans Bud samme *Daug XII Daller y Marckstycker* her paa *Landztingitt* thill *Ephthermaalsmanden Jep Oelssenn* udlagde, som *Jep Oelssenn* oppebar; udi lige Maade beviste, att hand sidenn thill *Herritztingh* udi tre samfelde Ting haffde tilbodenn for^o *Jep Oelssenn* 6 Daler, oc der udlagde samme *Pendinge*, oc derhos gaff tilkiende, sig ingenn Aarfeide aff for^o *Jep Oelssenn* att kand bekomme, oc fordi hagde hannom idagh hidtt steffnitt mett *Landztingh-Steffningh* att skulle annamme vi Daler y Mynt, om hand icke vilde orffuis oc nöigis mett dennom till *Herritzting* udlagdt vor, oc her nu vi Daler udi Mönte udlagde, dog er icke *Jep Oelssenn* mött epher *Steffningens Liudelsse*, oc derhoss bespurde for^o *Bertell Hannssenn* sigh oc satte udi Rette, epherdi hand trinde 18 *Marck Penndinge* (³) haffuer udlagt epher *Lougenn*, om hand, hans *Kiön* oc *Börd* icke burde aff denn *Dödis Slegtt* oc *Kiönn* for ydermere *Feide* angerlös att vere. Tha epher saadan *Leilighet* oc *Framfartt* oc epherdi *Bertell Hannssenn* beviser mett Breff her aff *Landztingitt* hannom for samme *Drab*

(¹) Drabet var, som Dommen viser, begaaet af Nöd-værge, jvfr. den Cold. Rec. Cap. 21.

(²) Første Söndag efter Paaske.

(³) Det synes at maatte sluttes heraf, at 1 Mark Penge regnes ligemed 3 Daler, hvorimod *Frederik d. 2dens* Forordning af 1578 (*Dansk Magaz.* VI. 192) kun regner *Sagemarken* for 8 *Skilling*.

till sinn Fredt suoritt att vere; disligiste beuise seg, oc trinde 18 Marck Penndinge epther Lougenn for samme Drab att haffue udlagdtt, da vide vi epther saadanne Leilighedt icke annditt derom att sige, end for:^o *Bertell Hannssenn* oc hanns Slegtt bör therfor af then Dödes Slegt oc Kiönn udenn Feide att vere oc Kongens Lennsmand pligtig att vere att liuse Kongenns Fred offuer hannom epther Recessens Liudelse (⁴), dog dersom dett louligen kand bevises, for:^o *Bertell Hannssenn* nogenn Giörsum att haffue udloffuitt, da hannom dett att udgiffue.

In cujus rei testim. sigillo &c.

49.

1571. Viborg Landttingsdom, hvorved Nævnngers Dom stadfæstes, som havde kjendt en Kone skyldig i Troldom paa Grund af en Medskyldigs Udsagn og fordi hun ikke efter Stævning indfandt sig for at forsware sig. Den medskyldige Troldqvind havde iövrigt gjentaget sit Udsagn, saavel da hun tog Sacramentet, som da hun var bragt paa Baalet.

(D. 307).

Axell Juell, Jörgenn Löcke, Niels Schade, Baldtzer Malthesönn, Hening vonn Hagenn, Erick Kaas, Otthe Banner, Jacop Söfeld, Niels Jennsönn, Niels Kaas, Lodvig Munck, Palle Gris och *Gundi Schriffvoer*, giöre Alle vitterligtt, att Aar MDLXXI Löffverdage post dominicam quasi modo geniti (¹) paa Viborg Landzthing vor schickett erlig oc velbyrdig Mand *Palle Jull* (²) till Strandditt paa thend ene och haffde hid i Rette steffnitt *Christiern Jull* i Örum, *Niels Nielssönn* i Rörum, och thieris Mettbrödre, Kirckeneffnd offver *Apelone* i Örumgordt paa thend anden Side, her att skulle fremkomme, thieris Eedt och Thoug att skulle foranthvorde, som di schulle haffve giortt och suoritt offver *Mougens Andersöns* Qvinde udi Örum for:^o *Appelone* for 'Troldoms-Sag; thisligiste haffde hid steffnitt for:^o *Mougens Anndersönn*, om hand kunde eller vidste same Mend att beskylde, icke rettfedeligen att haffve suoritt, och berette forskreffne *Palli Jull*, hvorledis enn ved Naffn *Sophie*

(¹) Förste Söndag efter Paaske.

(²) *Palle Juel* til Pallesborg, Landsdommer i Jyl-

land; gift med *Anne Lykke*, Datter af *Erik Lykke* til Skovgaard og Fru *Anne Kaas*.

Kier schulle obenbarlig bekiendt sig att haffve veritt mett, hanns Höstru, erlig och velbiurdig Frue *Anne Löckiss*, att forgiöre, och hun therfor haffver standett sin Rett och hun skulle haffve beröbt och udlaggt forskreffne *Appelone* mett hende partisk haffver veritt, saadann Troldom offver for^{ne} Frue *Anne* att giöre, och thet förste Gang, saa och siden hun annammitt thet högverdige Sacramennt, thesligste, der hun vor vedt Ilden, liudeligen haffver bekiendtt, forskreffne *Apellonne* mett hende haffver veritt paa enn Sted forsamblitt mett nogenn flere och forgiortt Frue *Anne Palle Julls*, och fremblaugde Vinder och Kundschaft, hvorledis *Appelone* skulle vere beröchtet for Troldom, saa och hvorledis *Sophie Kier* haffver udlugtt hender att schulle haffve veritt udi IIII Natter att forgiöre Fru *Anne Palle Juls* effter hinanden emellum Hald och Örum paa Hedenn; thisligeste ochsaa forkönnt, hvorledis thieris Dieffvels Naffn vor och thend, *Sophie Kier* schulle haffve, heedt Gielster, och *Appelonis* heedt Register, och vor hand therhoess och fremblaugde Vindisbiurd, hvorledis *Sophie Kier* bode för och thend Daug, hun bleff brendt, att haffve saadanne sine Ordt veritt bestendig. Saa vor och her thilstede hederlig och vellertt Mannd Her *Jens Lauridzönn*, Sogneprest thil Örum, och vor bekiendtt, att, tha hand vor hos *Sophie Kier* och uddelthe thill hende thet högverdige Sacramendt och hand same Thid haffde hinde Gudz Ordt forkönndett, adt hun skulle ingen paaliffve, tha bekiende hun, att *Appelone* vor mett att forgiöre Frue *Anne Palle Juls*, och idermiere gaff forskreffne *Palle Jull* thilkiende, hvorledis thend Dagh *Sophie Kier* bleff brend, schulle hand tho Mend forskickett thill hende thil Thingi att kome thill Ordz mett *Sophie Kier*, om hun tha kunde sig mod hende forklare, och hun tha haffver holtt sig hiemme oc icke ville vere thill for^{ne} *Sophie Kier*, och fremblagde itt Thingsvinde aff Findtz Herritzthingh, thet Aar Tisdagenn post dominicam Judica udgiffvitt: VIII Mend vunditt haffver, att forskreffne *Palle Jull* ther for Thingsdom gaff thilkiende, att (*han*) haffde laditt did steffne *Madz Andersönn* och hanns Höstru *Appelone* aff thend Aarsag, hun mett *Sophie Kier* motte komme sammen hverandre thil Ordz, att mand kunde kiende och disbedre vide, om *Apelone* vor schyldig i samme Giernning eller icke, *Sophie Kier* hende beskylth haffde for att hun vor mett adt forgiöre Fru *Anne Palle*

Juls, tha sagde *Mougens Andersönn*, hans Höstru haffde anditt att thagevare enndt *Sophie Kiers* Snack, menn sidenn sagde hand, att hun vor siug och kunne icke komme thendt Dag, och vor *Appelone* loulig steffnitt thill Findzherritzthing; same Dag mötte *Peder Murmester* paa sinn egenn och sinn Mettbröders Neffningers Vegne och mett Fuldmacht, och berette, att di effther saadann Röchte och giortt Gierning haffver for^{ne} *Appelone* Troldom-Sag paasvoritt, som hannd menthe loulig och rett att vere; saa mötte forschreffne *Mogens Andersönn* och berette, hvorledis hannd haffde nogen Vinder hos Herritzting-Schriffveren i same Sagh och icke enndnu haffde thennom bekomitt; thesligeste sagde hannd sig att ville haffve hafft Steffning offver Neffninger thill enn anndenn Thid, di ther kunde haffve mött, och menthe, att hans Höstru udi saadan Beskylding schulle findis uskyldig att vere. Therthill svaritt forschreffne *Palle Jull*, att for^{ne} *Mogens Andersönn* schulle ingen Vindisbiurdt haffve hos Schriffverenn, ther hans Höstru mett befries kunde, och idermere berette, att hand haffde thilbödett *Mougens Andersönn* Steffning offver Neffninger thend Dag, di svore thill thet Landzting, att schulle möde, och icke *Mougens Andersön* ville haffve Steffning, mett mange flere Ordt thennom therom emellum vor. Tha epther Thilthall, Giensvar och Sagsens Leilighedt och efftherdi Lougen mettför⁽³⁾, hvem for Troldom vorder sigthet schulle sig mett Neffn i Kirckesogen therfor verge, och efftherdi Neffning aff same Sognn haffver veridt opkreffd, for^{ne} *Apelone* enthen at schulle skierre⁽⁴⁾ eller schylde, och di haffver ved thieris Eedt kiendt hinder schyldig och brödig udi Troldom att vere, och eptherdi *Palle Jull* haffver beskickett och formedelst tho Mend ladett for^{ne} *Appelone* advare thill Thingi, thill Ordtz mett *Sophie Kiers* att skulle komme, och hun sig tha mod hendis Beschölding kunde sig forklare, och for^{ne} *Appelone* haffver holt sig hiemme och iche mett *Sophie Kier* thill Ordz ville sig foranthvorde; sammeledis effterdi for^{ne} *Palle Jull* haffver thilböden *Mougenns Andersönn* Steffning offuer Neffningerne, oc *M. Andersen* da icke haffver vild anname thend, och icke heller nogen haffver steffnndt emod samme Neffningers Eedt; tha vide vi est-

(3) Jyske L. III Tillæg til det sidste Capitel.

(4) skierre, frikjende.

ter saadann Thilgang oc Leilighedt icke nogen Aarsag eller Thilfald emod same Eedt att kunde sige eller forskreffne Neffninger therfor att kunde felde.

50.

1571. Dom paa Viborg Landsting. Börn under 15 Aar kunne ikke være Vidner (¹).

(D. 106 og 219. A. 84).

Axil Juel til Villestrup, *Palli Juel* til Strandit, Landzdommere i Nörjydland, och *Gunde Schriffver*, Landstingshörer, göre vitterligt, at Aar efter Gudz Byrdt 1571 Löffuerdagen quasi modo geniti paa Viburg Landsting vaar schicket erlig och velbördig Mand *Hans Johansen* til Föbitzslet, Höffuitsmand paa Silkeborg, hans visse Budt, erlig och fornumstig Svend *Hans Nielsen* (²), Slotzfougitt ther sammesteds, paa then enne, och haffde hidt i Rette steffnit *Jens Nielsen* i Siörup paa then anden Side och hannom tiltalit och beschylte for thvenne Vinder, hand i en Sag imod huerandre vondit haffuer om hans egen Faders Dödt, som *Christen Pedersen* i Riisgaardt ihielslog, och först haffver vondit, att hans Fader först schulle haffve udslagit till *Christen Pedersen* met en Öxe, och siden en anden Tingdag haffver vundit, at *Christen Persen* slog hans Fader II Slag med en Bösselaas, förend hans Fader gjorde nogen Verrie, och therpaa fremblagde samme tvenne Vinder, som the i thennom sielff indeholder oc udviser, och therhos berette *Hans Schriffuer*, at han paa Kongl. Matt. oc Lensmandens Vegne haffuer *Jens Nielsen* for samme tvenne Vinder hiidt steffnit och meente, hannom uret vundit at haffue. Saa mötte for^{ne} *Jens Nielsen* och berette, at en vedt Naffn *Peder Lassen* schulle hannom tilbevegitt och tilschöndit hannom samme siste Vinde at schulle göre oc therfor loffuit hannom fem Sider Flesk och anthvorde hannom en half

(¹) En saadan Regel findes vel i de ældre norske Love, men ikke i nogen af vore Love, med Undtagelse af *Christian den 2dens* Cap. 25, som fordrer, at Vidnet skal have Lavalder, men uidentvilt har det allerede den Gang været gammel Praxis, som formodentlig skyldes den ca-

noniske Ret (see N. D. Mag. VI. 201) og det er allene i saadan Praxis at Kilden til D. L. 1—13—18 maa söges.

(²) Formodentlig skal der læses *Hans Skriver*, saaledes som han benævnes i det Följende af Dommen.

Side Flesch met sig aff thennom och da hand er bleffuen tilspurdt, huor gammel han var, sagde hand sig udi hans trettende Aar att vere, hvilckit och met Andre aff then Eggn bleff tilkiennegiffvet, och therhuos bleff och forkynt, at Sandemend ingen aff hans Mundheld haffver anseet, efterdi hand icke vor kommen till sin Laugalder, och inthet thend, hand imod vundit haffver, haffver kald paa samme Vinde, och mente fordi, at *Hans Schriffuer* ikke kunde hannom paa Kongens Vegne tiltale, met flere Ord och Talle. Tha epter Tiltale, &c., saa och ephterdi Lougen metför (¹), Börn under xv Vinter gammel ei at böde vidt Kongen och ey vid Bischop, uden for Mandrab ene, oc epterdi nu giffves tilkienne, for^{re} *Jens Nielsen* under femten Aar at vere, och udi saadan umöndige Aar kunne tilbevegis at vinde huad en aff hannom kunne begiere, da vide vi effter saadan Leilighet icke for^{re} *Jens Nielsen* imodt Koningen eller Bischopen feld at vere.

Datum ut supra.

51.

1571. Viborg Landstings Dom. Et Forlig, som ikke er indgaaet paa Tinge, erklæres for ugyldigt, da det fragaaes af den ene Part og det derom førte Tingsvidne ikke er optaget strax efter Forligets Indgaaelse (¹). Da dette Tingsvidne ansees for ugyldigt, bliver ogsaa den Dom underkjendt, hvorved det ene Vidne havde faaet den Part, som fragik Forliget og som havde beskyldt Vidnet for at have vidnet Løgn, fordeelt som en Lögner.

(A. 229. D. 125. (b.).

Axill Juell thill Villestrup, *Palli Juell* thill Stranditt, Landzdommer y Nör-iuttland, oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibd., giöre vitterliggt: Aar epter Guds Biurd MDLXXI, Leffuerdagenn nest epher Pindztag, paa Viburg Landsting vor skickitt *Espenn Bertillssenn* y *Degensgaard* paa denn ene, oc hagde hid y Rette steffnitt *Lass Niellssenn* udi Vinkill oc *Niells Aaboe* udi

(¹) Jydske Lov II. 50.

(¹) „Paa fersk Fod“ hedder det i Dommen, ligesom i L. 1—13—21. At Vidner, som ere førte en

rum Tid efterat Factum foregik, kjendes magtesløse, derpaa findes ogsaa Exempel i en Dom fra 1543 s. II. 135.

Söstrup paa denn andenn Side for itt Vinde, de nogenn Tid sidenn forledenn vundit haffuer om ett Forligelssmaall, att hand skulle haffue opgiffuitt itt Kiøb om enn Koe, hand hagde soltt *Iffuer Mortennssenn*, oc icke hand saadan Forligelssmaall skall haffue sambtöcktt eller forseiglitt, oc meente fordi dett Vinde icke nöiagtige att schulle findis; sammeledis hagde hid steffnitt *Las Niellssenn* for hand skulle haffue ladett hannom for enn Löignere fordiele, for hand udi Hastmodighet epher Tiltale oc Giensuar skulle haffue sagdtt, att hand hagde vonditt Löigenn, som offte udi Rettergang kunde skee, nogenn Hastighedttz Ord at kand nogenn emellom falde, oc meente fordi (*) hand icke burde paa sinn Mandermoll (**) att foruindis; disligeste hagde hid steffnitt *Chrestenn Thomissenn* y Starup mett samme Vinde; saa mötte for^o *Lass Niellssenn* oc for^o Vinde fremlagde af Högelöffbircketing, det Aar Tiirssdagenn nest epher Sancti Petri Apostoli Daug udgiffuitt, liudendis, hannom oc *Niells Aaboe* for 8 Mennd att haffue vunditt, dennom neruerendis, att schulle hafue hosueritt hoss *Thomis* (†) *Chrestenssenn* oc *Espenn Bertelssenn* vid Höglöff Kircke vid Michelmöss nu sidst vor, tha skulle dett dem fuld vitterligt vere, att dett Kiøb bleff opslagenn emellom *Espenn* oc *Iffuer Morttenssenn* mett denn Koe, som *Espenn* hagde köppt *Iffuer Morttenssenn* aff, oc thennom att schulle vere bleffuenn forligtte, att *Espenn* skulle giffue *Oluff* y Starup IIII Marck, som hannd hagde faaett till Festepenndinge paa samme Koe, som det Vinde viidere forklarer; derhos berette *Lus Niellssenn*, att *Espenn* skulle haffue sagdtt, att dett vor Lögn, de hagde vonditt, oc derfor ladett hannem fordiele, som hand meente louligtt, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor; da epher Tiltale. Giensuar oc Sagsens Leilighedtt, saa oc epherdi *Espenn Bertillssenn* icke saadann Forligelssse for Ting eller Tingsdomb haffuer indgaett oc strax Tingsvinde ephertagenn, disligiste icke ville vere bistendig (‡), eller haffuer forseiglitt; udi lige Maade epherdi samme Vinde icke paa fersche Foed (¶). menn lang Tid epher att vere von-

(*) at han therfor ikke &c. D.

(†) See II. 309.

(‡) *Christen Thomsen* D.

(§) bistendig, d. e. ikke ville bestaae, vedgaae.

(¶) Gjærning D.

ditt tagitt er oc udgangitt, da kunde vy epher saadann Leilighedtt icke kiennde samme Forligelse-Vinde saa nochsom eller nöiagtige att vere, att dett maa komme *Espenn Bertillssenn* til Hinder eller Skade y nogenn Maade; oc epherdi for^o *Espenn Bertellssenn* udi Hastmodighet haffuer epher Tiltale oc Giensnar sagdtt, att dett vor Löignn, for^o tho Mennd hagde paa hannom sagdtt oc vondit, [udi] huilckett [dett] titt oc ofte skeer y Rettergang, oc epherdi Recessenn metfører [thill] ⁽¹⁾ Bröde och Fald att vere 3 Marck for Fougdeni att giöre Uliud ⁽²⁾, oc epherdi samme Vinde er nu unöiagtig fundett, tha finde vy for^o *Espenn Bertillssenn* icke dermett sin Mandheld ey heller Ære oc Lempe att haffue forbrött, oc for^o *Espenn Bertillssenn* epher saadann Leilighet aff samme Diele quitt att vere.

In cujus rei &c.

52.

1571. Viborg Landsting afgiver den Erklæring, at Böder paa 3 Mark ikke medføre noget Skaar i den Dömtes Ære ⁽¹⁾.

(A. 83. D. 311).

Axell Juell till Villestrup, *Palli Juell* thill Stranditt, Landzdommer udi Nörutland, oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibid., giöre vitterligtt, att Aar epher Gudz Biurd 1571 paa Viburg Lanndzting vor skickitt erlig oc velbiurdig Mand *Coruidz Viferdt* till Ness, Höffuitzmand paa Hald, oc 'udi erlig oc velbiurdig Mand, Her *Jörgenn Löckes* til Offuergaard, Ridder, oc Frue *Anne Löckesdatter* till Dempstrup Neruerelse, gaff tillkiennde, huorledis hand schulle vere kommenn udi Forfaring hos nogenn hans Tiener, att forbemelte Frue *Anne Löcke* skulle lade sig höre, att hafue Dom offuer hannom ⁽²⁾ sine 3

⁽¹⁾ theris D.

⁽²⁾ Meningen af denne Henviisning til *Christian d. 3dies* Cold. Rec. Art. 10 er ndentvivi at vise, at det öjeblikkelige Vredesudbrud for Retten, skjönt ledsaget af en ærerörig Beskyldning, kun burde betragtes som Uskikkelighed for Retten, da Beskyldningon selv ikke fandtes at være ugrundet.

⁽¹⁾ Altsaa bleve endnu ikke 3 Marks Böder anseete for infamerende, anderledes i Fdg. 14 Aug. 1590 jvfr. min Rets historie § 170 Not. d.

⁽²⁾ D. add. for.

Mark att schulle böde, for hand skulle haffue holditt en fredlös Mand⁽³⁾, oc hinder att schulle vere i den Meening, samme Domb hans Ehre for ner att schulle vere, huilcket han meente icke tolligt eller lideligtt att vere⁽⁴⁾ nogenn Ulempe hos sig at höre, oc fordi böd sig udi alle Rette, oc vilde sig emod saadann Tiltale i alle Maade unndskyldte oc forklare, som dett sig bör; tha suarett Frue *Anne* oc meente, at hand tilfornn burde haffue samme 3 Marck at hafue⁽⁵⁾ udlagt; dertill suaridtt for^{ne} *Corfidz Viferdtt* oc meente, at samme 3 Marck att⁽⁶⁾ hörde Kongenn att haffue epher Lougen, oc staaar udi mögit större Regennschap, end samme 3 Marck kand seg belange, dog udlagde hand dem idaug paa Tingit oc paa Konng. Matt. Naadigste Behaff⁽⁷⁾ miente⁽⁸⁾ dennom thil fattige Folck att uddelis, oc bespurgde sig, om samme Domb var hanns Lempe⁽⁹⁾ andrörendis; tha suarede först for^{ne} Her *Jörgenn Löcke*, att denn Domb paa for^{ne} 3 Marck kunde udi ingenn Maade skade eller forhindre *Corfitz Vifferdt* paa Ære, Lempe, Röchtte eller Måndheld⁽¹⁰⁾ i nogenn Maade, menn lige god at vere i⁽¹¹⁾ hans gode Vilkor, huilcket vi oc mett for^{ne} *Jörgenn Löcke* hiemblitt, att epherdi for^{ne} *Corfidz Vifert* icke er feld af Sandmend eller Nefninger thill XL Marck Sag oc icke rettet for sig epher Recesens Liudelse⁽¹²⁾, viste vi icke andett derom att kunde sige, end som⁽¹³⁾ for^{ne} Her *Jörgenn Löcke* sagdt haffuer.

In cuius rei &c.

(3) Dommen i denne Sag findes ovenfor S. 112—113.

(4) D. *add.* eller.

(5) udtgiffve D.

(6) hörer ingen till uden Koningen D.

(7) Behag.

(8) undte han D.

(9) Ære D.

(10) Mandemaal D.

(11) *udi alle sine Vilkaar* D.

(12) Jvfr. Cold. Rec. Art. 26.

(13) samtöcke for hvis for^{ne} &c. D.

53.

1572. Viborg Landstings Dom, at en Bekjendelse, som afgives i Baand og Fængsel, er ugyldig (¹).

(D. 79. A. 44.).

Axill Juell til Villestrup, *Palli Juell* til Pallisbjerg, Landsdommere i Nörutland, *Malti Jenssönn* til Holmgaard, *Erick Kaass* til Lindbjerggaard, *Balzer Maltissönn* til Rostrup, *Offe Skramb* til Hammergaard, *Hanns Johannssönn* til Fobithslet, Höffuidzmand paa Silkeborg, *Niells Joennssönn* til Thorstedlund, *Otte Galskött* til Ploustrup, oc *Gundi Schriffuer*, Landtingshörer, giöre vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1572, paa Viburg Lands-Snapstingh vor skicket erliigh oc velbiurdig Mannd *Otte Banner* thill *Asdall* paa denn ene, oc haffde i Rette steffnet erlig oc hederlig Mand, Her *Anders Pouellssönn* i Alning (²), Her *Kield* i Vium, Her *Jenns Nielsönn* ibid. *Jenns Bunde* i Thostrup oc *Villatz Villatzenn* paa denn anddenn Side och thennom beschyltte for itt Vinde, de nu stacket Tid siden schulle haffue vunditt epher itt Mundheld (³) oc Bekiendelse, som enn vid Naffn *Anders Willssönn* i Ellkier schulle haffue for dennom hafftt om itt Skouffhug, da hand skulle haffue verrit paa Affuindsbergh (⁴) fengslitt; sammeledis haffde hidt steffnett erlig och velbördig Mand *Christoffer Giöe* till Affuindzbjerg, om hand haffuer noget therudi at sige, och berette for^{no} *Otte Banner*, hvorledis hans Fougit nogen Thiidt siden forleden schulle haffue hiidt til Viburg udschicket for^{no} *Anders Wilsen*, nogen Erinde oc Bestillinge at udrette, och ther for^{no} *Anders Wilsenn* haffde verit her i Byen schulle hand sin rette Hiemvey vere dragen och Veien schulle löbe igiennem Affuindzbjerg Schouff, och da schulle nogen Affuindzbjerg Folk for^{no} *Anders Wilsen* paa sin rette farende Vey offuerfaldett, slagit och saarit, saa och mett hannom till Affuindz-

(¹) Om denne Gjenstand findes Intet i vore ældre Love. Denne Dom eller en lignende bar derfor rimeligiis været Kilden til D. L. 1—15—2.

(²) *Almind* A. Udentvivi den rette Læsemaade, da i *Almind* Sogn, *Lysgaard* Herred, ogsaa ligger

det strax efter nævnte *Tostrup*, s. D. Atl. IV, 491.

(³) *Mundheld*, d. e. Udsagn.

(⁴) *Avensbjerg*, en Herregaard to Mile fra *Viborg*, i *Lysgaard* Herred under *Aarhus* Stift, D. Atl. IV. 494.

bierg fördtt och i Fengsell ladit indhegte, endog de icke skulle haffue tagit hannem ved Stub eller Stoffn, och ydermere berette, at da for^{ne} *Anders Wilsen* haffde lunge siddet i Fengsell, skulle Fougden paa Affuendzbierg udi for^{ne} *Christoffer Giöes* Fraverelse verit forskicket, at hand vilde tilstede samme Karll till Borgen aff Fengselit motte komme, och thertil icke motte tilstedis, skulle hand haffue laditt hannem udi Dom och Ret fremeschie, och thet icke helder at kunde scheedt, förend samme Fougit bleff tildömpt, hannem till Thinge att lade före, och ther hand kom till Thinge, haffuer Herritzfougden dömt hannem af Stock och Jern, oc thet bevisste mett Herritzfougdens Dom, och skulle ther da haffue verit fremschicket eller fremeschet huis Vidnissbiurd *Mogens Hansen* (*) haffde i samme Sag; da skulle for^{ne} Her *Anders* och hans Medbrödre icke therom haffue villet vinde, men nogen Thiidt thereffter skulle hand och hans Mettfölgere haffue vundit, huorledis *Anders Wilsen* for thennem paa Affuendzbierg skulle haffue bekiendt, at hand sielff thredie skulle haffue verit i for^{ne} Schouff; och mente, att hues Bekiendelse och Vinde for^{ne} *Anders Wilsen* da hand vaar slig Fengsell undergiffuen (*haffde giort*), icke burde at ansees, men meenthe thet burde ved Macht bliffue, som hand siden bekiendt haffuer, da hand kom udi sin Frelse. Saa mötte for^{ne} Her *Anders*, Her *Kield* och Her *Jens* met theris Medbrödre och fremblagde ett Schriff, som de sagde *Anders Wilsen* sielff tilsagde Schriffueren, som formeller, huorledis hand skulle bekiende, sig at skulle haffue huggit i samme Skouff och ther selff thredie at haffue veritt, som thend Schriffuelse i sig sielff videre formeller och indholder, och therhuoss ved theris Eedt vaar bestandig, for^{ne} *Anders Wilsen* saadanne Ordt for thennom at haffue hafft, som for^{ne} Schriff indholder, och att hand vaar then Tiidt ud aff Fengselitt, och thernest berette for^{ne} Her *Anders*, att for^{ne} *Anders Wilsen* (*tilstod?*) att thersom hand motte bliffue Hengende foruden, da ville hand bestaa sin Sandhed, och saa att haffue bekiendt som schreffuit staar. Dertill suarede for^{ne} *Christoffer Giöe* och mente, huis Mundheldt for^{ne} *Anders Wilsen* udi saa Maade for Dannemend hafft haffuer, burde at stande for fulde, och therhuoss gaff tilkiende, at for^{ne} *Anders Wilsen* skulle

(*) Formodentlig Fogden paa Avindsbjerg.

i Scheuffnen vere befunden och Synssmend forfarit, att ther vaar mange Baandstager (*) huggen i Scheuffnen och Anders Wilsen och paafunden huoss samme Bondstager, och for:^o Christoffer Giöe och for:^o Otte Banner paa baade Sider mange Vinder, i samme Sag udgangen, fremlagde, som the i thennem sielf formelder, mett flere Ord och Thale thennem herom imellem haffuer verit; tha effther Tiltale, Giensuar och Sagens Leilighedt, saa och effterdi at for:^o Anders Wilsen til Thinge fördt bleff, oc aff Stock oc Jernn er uddömppt, haffuer for:^o Vidnisbiurd icke denn Tid om forskr:^o Anders Wilsens Mundheld villet vinde, menn nogenn Tid therepther haffuer baaritt Kundschaft therom, huorledis Anders Wilsens Ord for thennem haffuer verit, oc eptherdi thet da fands, paa denn 12 Uge forskr:^o Anders Willsönn att hafue udi Fengselt veritt hegtitt, och da hand bleff uttagenn aff Fengsell, haffuer hand for thennom, paa dett hand for slig Fengsels Haardhed oc Tvang motte beschonis, giortt saadann Bekiendelse, som forskreffuitt staar, som hannd, sidenn hand er aff saadann Fengsell igienn kommit, haffuer benegtitt, da kunne vi epther saadanne Leilighet icke kienne samme Anders Wilsenns Mundheld, som hand for forskr:^o Prestemend mett theris Medbrödre i slig Fengsels Haardhed haffdt haffuer, saa nocksom oc nöigactigh att vere, att thett maa komme forskr:^o Anders Willsönn til Hinder eller Schade i nogen Maade.

D. u. s.

54.

1572. Viborg Landstings Dom, hvorved en Creditor, som havde gjort sig betalt i Debtors Bo, hvis Arvinger havde fragaet Arv og Gjeld, tilpligtes at före tilbage hvad han havde udtaget af Boet, for at det kunde komme til Deling mellem samtlige Creditorer. — Jorddrotten ansees for Skifteforvalter. Landstingsdom uden Underrettsdom.

(A. 90. D. 121).

Axill Juell till Villestrup, Palli Juell till Stranditt, Landzdommer y Nöriutland, oc Gundi Skriffuer, Landztinghörer ibid., giöre vitterligtt, att Aar epther

(*) *Baandstager*, Bundstager, Stager eller Pæle, hvorved Fiskegarn befæstes paa Bunden af Söen

(Bundgarn) jvfr. Anmærkn. til Saml. af gl.² Love IV. 524.

Godz · Bjord · 1572 Löffuærdagenn post · Mathie · Apostoli · Dag (¹) paa · Viburg · Landsting, vor · skickitt · hederlig · Mand · Her · Peder · Jensenn (²) paa · Chrestenn · Chrestenssens · Vegne udi · Liusgaard; Jens · Jensenn i Røddingh, Jens · Chrestensenn i Biercke · Mousse (³), Peder · Chrestenssens i Gallestrup mett · flere dieris · Vegne, paa · denn · ene, oc · hagde · hid · udi · Rette · steffnitt · Knud · Pederssens i Tophiede (⁴) paa · denn · andenn · Side oc · hannom · tiltalitt · oc · beskyltte · for · hand · er · inddragenn · udi · enn · affgangenn · Mandz · Lauridz · Jenssens Boe, tha · hanns · Hustru · haffde · forsuoritt · Arffue · oc · Gield · epher · hannom, oc · der · offuer · udfaaett · ald · denn · Gield, Lauridz · Jenssens · skulle · haffue · veritt · hannom · pligtige, saa · de · andre · dæremod (⁵), som · hand · oc · var · Gield · skyldig, inthet · skulle · haffue · bekommett, oc · dett · att · haffue · veritt · Erlig · oc · Velbiurdige · Jörgenn · Friisis (⁶) Guodz · som (⁷) Staffnn, Lauridz · Jenssens paa · boode, oc · hann · fordi · ville · til · sig · Godzett · annamme, oc · uddiele · till · alle · Gieldener, huer · epher · sinn · Sum, som · dennom · kunde · thilkomme, oc · derom · fremlagde · Jörgenn · Friisis (⁸) Breff · oc · Seigell · ved · denn · Meeningh · liudendis, oc · satte · udi · Rette, om · Knud · Pederssens · icke · er · pligtig · igien · att · indføre · udi · Boenn · huis · hand · saa · undfangit · haffuer, att · dett · Gielderne · kunde · emellom · delis, som · Lauritz · Jenssens · var · rett (⁹) vitterlig · oc · pligtig · oc · bekiende, förend · hand · döde; saa · mötte · for^{no} · Knud · Pederssens · oc · berette, att · Lauridz · Jenssens · var · hannom · pligtig · x · Daler, i · Marck · mindre, som · hand · haffde · hans · Breff · och · Seigell (¹⁰), paa, oc · derepher · att · haffue · ladett · hannom · fordiele, oc · meente · fordi · hand · motte · slig · Betaling · aff · hanns · Boe · undfange, met · flere · Ord · oc · Tale · dennom · derom · emellom · vor; tha · epher · Tiltale, Giensuar · och · Sagsens · Leilighet, saa · oc · epherdi (¹¹) Lauritz · Jenssens · findis · Flere · att · haffue · veritt · Gield · skyldig, end · for^{no} · Knud · Pederssens, oc · de · inthet · aff · dieris · haffde · bekommett, da · finde · vy · epher · saadann · Leilighedt · for^{no} · Knud · Pederssens · och · ennhuer,

(¹) Den 24de Februar.

(²) D. add. i Vibierg.

(³) Birkemose · D.

(⁴) Thæphede · D.

(⁵) Mend · D.

(⁶) Fassis · D.

(⁷) oc · D.

(⁸) Fassis · D.

(⁹) heden · pligtige · &c. · D.

(¹⁰) Zedell · D.

(¹¹) D. add. Lauritz · Jenssens · Hustru · haffuer · afsagt · och · forsuorit · Arff · oc · Gield · oc · &c.

der aff Boenn undfangett haffuer (¹), i Boenn igienn att lade indføre, oc Boenn sidenn till alle *Lauritz Jenssens* Gieldnere, som han vor ret vitterlig Gield schyldig, oc hand sielff bekiennde, førend hannd døde, att uddielis thill ennhuer, som Summen er, oc Formuen sig thill forstrecke kannnd.

In cujus rei testimonium &c.

55.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. En Enke, som ifølge sin Mands Bebrevelse („Forlehningsbrev“) og begges Arvingers Samtykke skulde nyde og beholde det hele Bo i hendes Livstid, dømmes pligtig at udrede Halvdelen af den Gjeld, som Manden havde contraheret, hvorimod Mandens Arvinger skulde udrede den anden Halvdeel (¹). — Kjøbstedgods og Møller ansees for Løsøre (²).

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* mett *Gudtz Naade &c.* Giøre Alle vittherligtt, att Aar &c. 1572 thend 11 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiöpnehaffn udi vor egen Nerverrelsse, offververrendis oss elskelige *Peder Oxe* till *Giüsselfeldtt, &c.*, for oss vor skickett oss elskelige *Anders* och *Vilhielm Dresselbierrig*, Brödre, vorre Mendt och Thienere, paa thend ene och haffde for oss udi Rette steffndt oss elskelige Frue *Gretthe Briske* till *Vonsserup* paa thend anden Side for nogen Pendinge, som hindis Hosbonde, affgangne *Peder Rudtt*, vor affgangne *Eüller Hardenbiere* skyldig, hvorfor the nu manis och tiltallis aff for^{ne} *Eüller Hardenbiere*s Arffvinge, och the meene thenom icke att verre pligtige same Gieldtt att betalle, epttherthi the till thenne Dag icke haffve fangitt nogen Arffve, hvercken Jordegoudtz eller Lösøre, effther for^{ne} theris Morbroder *Peder Rudtt*, och the haffve laditt tiltalle for^{ne} Frue *Gretthe* baade selff munttligen saa och vedtt thoe Riddermendtz-mend, att hun samme Gieldtt ville betalle, och the dog ingen endelig Beskeedtt kunde bekomme, hvad heller hun thend ville betalle eller icke, och berethe, att, epttherthi theris affgangne Moder, thend Stund att hun vor hindis Bro-

(¹) D. add. thet.

(¹) Jvfr. Landatingsdom af 1560 i 1ste Samling 284, i hvilken Dom et andet Princip er fulgt.

(²) Jvfr. Dom af 1552 i *Krags Suppl. til Christian-den 3dies Historie* S. 111.

ders, for^{ne} *Peder Rudtz*, Arffving, och ey heller the heller theris Sysken, siden the erre nu bleffven theris Moders och for^{ne} *Peder Rudtz* Arffvinge, icke haffve fangitt eller opboritt effther for^{ne} *Peder Rudtt* entthen Arff, Udleg eller Gaffve, men allt hans epttherladendis Goudtz, Hoffvittgaardtt, Jordegoudtz, Lössöre, Boe och Boependinge och ehvadtt som helst thet verre kand staar endttnu i Fledtt och Fellig inde hoes for^{ne} Frue *Gretthe* uskiiffitt i alle Maade, om hun tha icke er pligtig eptther Recessen att betalle aff fellidtz Boe all vittherlig Gieldtt, saavitt som Boe och Boependinge tillrecker, som Recessen therom formelder (³), eller och, hves the samme halffve Gieldtt betalle skulle, om hun tha icke er pligtig att giöre thennom louglig Udleg, som thet sig böer met Retthe. Theremodtt berethe oss elskelige *Hack Ulfstand*, vor Mand, Thienere och Beffallingsmand paa vor Gaardt i Otthensse, paa for^{ne} Frue *Gretthes* Vegne, att affgangne *Peder Rudtt* haffde udi sitt leffvendis Liff bebreffvitt hinde, om saa vor, att hun hans Dödt offuerleffde, allt hans Goudtz, rörendis och urörendis, met hvadtt som helst Naffnn thet neffnis kand, friitt och qvitt hindis Liffstiiddt, met theris egen Faders met flere gode Mendtz Segell forseglede (*Bref*), hvilckitt Breff her for oss udi Retthe laugdis, udgiffvet paa Vonsserup Löffverdagen nest eptther Sancti Pauli Conversionis Aar 1559 (⁴), liudendis, att for^{ne} *Peder Rudtt* met hans Svogers, *Niels Anderssens* till Lundbye, disligeste met hans Sisters, *Jehanne Rudtzdaathers*, och flere hans Venners Raad, Vilge och Samtöcke er saa offverens komen mett hans Hustrue *Gretthe Brüske* och hindis Moder och Brödre, att hand haffver unt och tilladtt for^{ne} hans Hustrue *Gretthe Brüske*, att thersom Gud almectigste thet saa forseett haffver, att hun epttherleffver hans Dödt och hand ingen Liffsarffvinger eptther sig ladendis vorder, tha skall hans Hustrue haffve Fuldmagtt att annamme, nyde, bruge och beholde hans Federnegaardt, Vonsserup, met Boe och Boeskaff, Kleder och Klenodie, Guld, Sölff, Pendinge, Fee och Qveg och all Lössöre, hvad som helst thett neffnis eller findis kand, disligeste met all sin Eyendom och Tilliggelsse udi Agger och Eng, Skouff och Marck,

(³) Cold. Rec. Cap. 53.

(⁴) Ifölge *Klevenfeldts* Samlinger skal *Peder Rud* allerede under 15 Oct. 1549 og 15 Aug. 1550

have udstedt Breve af samme Indhold, som det her anførte. (R.).

inthet undertagitt, som ther tha tilligger, naar Gud almectigste hanom aff
 thenne forgengelig Verden kallendis vorder, sammeledis altt hans epttharlade-
 dis Jordegoudtz, baade federne och möderne, Kiöb och Pantt, ehvor som helst
 thet findis her udi Rigitt och inthet theraff undertagitt, thett for^{ne} hans Hu-
 strue eptther hans Dödt och Affgang alltsamen strax maa annamme, nyde,
 bruge och beholle hindis Liffstidtt saa frii och qvitt, som thet vor hindis egitt
 Arffvegoudtz uden alle Mandtz Giensigelsse, och skall for^{ne} hans Hustrue holde
 Vonsserup Hoffvittgaardtt vedtt sin Heffdt och Magtt met hves Eyendom, som
 ther tilligger, och naar som Gud almectigste kalder for^{ne} hans Hustrue aff thenne
 Verden, tha skall for^{ne} Hoffvittgaardtt mett all sin Eyendom oc Tilliggelse oc all hans
 Eyendomsgoudtz, hun eptther hans Dödt annammendis vorder, komme igen frii
 och quitt till hans Arffvinge uden alle Mandtz Giensigelsse, uden saa kunde skee, att
 nogitt aff samme Goudtz bleff hinde affvunden i nogen Dom eller Retthergang, tha
 skall hun eller hindis Arffvinge thesfor ingen Skade verre plictig att lide aff
 hans Arffvinge i nogre Maade, item hves Kiöbegoudtz och Pantthegoudtz,
 Guld, Sölff och Pendinge, Boe och Boeskaff, Fee, Qveg och all Lössöre, som
 the thenom forbedre kunde, thett skall eptther hans Hustruis Dödt och Aff-
 gang dellis och skiiftis emellom hans och hindis Arffvinge redeligen och rett-
 ferdigen, som thett sig böer eptther Lougen, uden saa skede, att hun icke
 ville side uskiiftt mett beggis theris Lössöre, tha skall hun haffve thett Kor,
 att gaa till Skiffthe met hans Arffvinge om beggis theris Lössöre, dog under-
 tagitt hves Biigning som findis paa Vonsserup, Kiöbstedttgoudtz, Möller, Kiöb
 och Pantt, thett skall bliffve hoes hans Hustrue met thett anditt hans Eyen-
 domsgoudtz hindis Liffstidtt och siden delis och skiftis eptther Lougen, som
 samme Breff ydermere udvisser och indeholder. Theremodtt beretthe for^{ne}
Anders och Vilhielm Dresselbierg, att, epttherthi hindis Forleningsbreff ly-
 der, att hun skall haffve thett qvitt och friitt hindis Liffstidtt, och ydermere
 formelder, att, naar hun döer och affgaar, tha skall thet komme qvitt och friitt
 till *Peder Rudtz* Arffvinge, om thett Ordtt: „qvitt och friitt“ skal forstrecke sig
 till Gielden, att hun skall haffve thett friitt uden all Geldtt, setthe the i alle
 Retthe, hvem ther skal betalle samme Geldtt, epttherthi baade han i hin-
 dis Liffstidtt och for^{ne} *Peder Rudtz* Arffvinge eptther hindis Dödt skall

haffve thet qvitt och fritt och icke tilforpligther hans Arffvinge, att giöre hinde thett friitt, som the haffve i beggis theris Fledtt och Fellig giortt afriitt, och ey heller serdelis tilforpligther hans Arffvinge nogen Gieldtt att betalle, förendtt the thage Arffve, och mentthe, epttherthi hun er pligtig att betalle hindis egen Gieldtt aff hindis egitt Goudtz, om hun icke tha ocsaa er pligtig att betalle fellidtz Gieldtt aff fellidtz Boe, saavitt som thett sig forstrecke kand, epttherthi hun haffver thett qvitt och friitt hindis Liffstidtt som hindis egitt Arffvegoudtz. Theremodtt berethe for^{ne} *Hack Ulfstand* paa for^{ne} Fru *Grettis* Vegne, att, hves hun skulle verre forpligtig att betalle all Gielden, som fandtz eptther for^{ne} *Peder Rudtt*, tha haffde hun thett icke qvitt och friitt, eptthersom hindis Forleningsbreff lyder, och epttherthi samme Goudtz eptther hindis Dödt och Affgang tilkommer thennom och theris Arffvinge, om the icke tha erre pligtige att thage saavell half i Gielden som the tha tage half i Arffven, och offver allt setthe hand i alle Retthe, om the icke erre pligtige att holde samme Forleningsbreff, som theris egen Fader och Moder, som vor rett Arffving paa thend Tidtt, self bevilgitt och samtöcktt haffver, och mentthe therhoess for^{ne} Frue *Gretthe*, att hun allerede haffver betaldtt half Gielden, som fandtz eptther for^{ne} hindis *Hosbonde*. Theremodtt svarede for^{ne} *Anders* och *Vilhielm*, att the haffve hvercken sitt offver Lodtt eller Laug^(*) eller nogitt Regenskap met hinde och icke heller the vedtt aff nogen Gieldtt att sige, hvadt ther er betaldtt eller ubetaldtt, mere end thend thenom kreffvis, och ey heller vide, om ther vor mere end thend samme, och setthe the i alle Retthe, om hun kand betalle Seerlodtt aff fellidtz Boe, förend hun vedtt sin Anpartt, mett flere Ordtt och Thale, thenom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensvar och thend Sags Leiiglihedtt, och epttherthi for^{ne} Forleningsbreff formelder, att hun skall haffve allt hans Arffvegoudtz qvitt och friitt i hindis Liffstidtt, rörendis och urörendis, och for^{ne} the *Dresselbiegers* Fader och Moder thett samtöcktt och bevilgitt haffve och ey samme Forleningsbreff tilforpligther hinde att betalle all Gielden, tha böer for^{ne} Frue *Gretthe Brüske* och *Anders* och *Vilhielm Dresselbiere* att komme tilsamen och ligne och legge thenom samme Gieldtt

(*) at the haffve hverken sitt ... Laug, d. e. at de hverken havde overværet (siddet over) Skifte eller indgaaet Forening o. s. v.

emellom, och for^{re} Frue *Gretthe Brüske* att betalle hindis halffve Partt aff Gielden, saavitt som hinde tilkomer met Retthe.

Datum ut supra.

56.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. En Forening mellem tre Brødre paa deres egne og Søsters Vegue, hvorved det blandt andet bestemmes, at naar nogen af dem døde uden Livsarvinger, skulde deres Brødres og Søstres Børn træde i deres afdøde Forældres Sted (¹), kjendes ugyldig ifølge den efterlevende Søsters Paastand, da det hverken kunde antages, at hendes Broder var berettiget til som hendes Værge at gjøre en saadan Disposition over den Arv, som i Fremtiden kunde tilfalde hende, eller at Foreningen kunde holdes i Kraft derved, at hendes Sønner, som paa den Tid vare umyndige under Mørbroderens Værgemaal, havde erkjendt den for gyldig.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met *Gudtz Naade &c.* Giøre Alle vittherliggt, att Aar &c. 1572 thend 11 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiöpnehaffnn, üdi vor egen Nerverrelsse, offververrendis oss elskelige *Peder Oxe* till *Gisselfeldtt, &c.*, for oss vor skickett oss elskelige *Lauge Urne* (²) till *Beltthebiery*, vor Mand och Thienner, paa sine egne och hans Medtt-söskens Vegne, disligeste *Niels Friis* till *Hesselagger*, vor Mand och Thienner, paa affgangne *Niels Trollis* (³) Börns Vegne, som hand er Verge for, paa thend ene, och haffde met vor Steffning for oss udi Retthe steffndt oss elskelige *Arrüdt Hvitfeldtt* och *Jacop Hvitfeldtt* (⁴), vorre Secreterer, paa thend anden Side, for the tilholder thenom paa theris Moders Vegne *Lillöe Gaardtt* (⁵) och anditt affgangne *Börge Trollis* Goudtz emodtt Breff och Segell. Och först i Retthe laugde affgangne *Börge Trollis* (⁶), *Herluff Trollis*

(¹) En saadan Repræsentationsret blev först lovbestemt ved Fdg. 23 Apr. 1632 § 3 og Rec. 27 Febr. 1643 2—7—1.

(²) Søn af *Claus Urne* og *Margrethe Trolle*, hvilken sidste døde 1551.

(³) *Niels Trolle* † 1565, Broder til *Margrethe Trolle*,

Börge Trolle, Herluf Trolle og *Öllegaard Trolle*, alle Børn af *Jacob Trolle*.

(⁴) Sønner af *Christoffer Hvitfeld* og *Öllegaard Trolle*, hvilken sidste døde 1578.

(⁵) Beliggende i Skaane.

(⁶) *Börge Trolle* døde 1571 og *Herluf Trolle* 1565.

och *Niels Trollis* Breff, udgiiffvet i Kiöpnehaffn thend 26 Julii A^o 1563, liudendis, att the paa therris egne och disligeste paa theris kierre Söster *Öllegaardt Trollis* Vegne erre saa till ens vorden mett fuldtt Villig och allis Ja och Samtöcke, att ephtherthi att Gud thett saa forsseett haffver, att therris kierre Söester *Margretthe Trolle* er udi Gudtz Haandt död och affgangen, saa hun eller hindis Börnn icke nu kunde verre *Byrge* eller *Herluff Trollis* Arffvinge, tha haffve the dog bevilgitt och samtöcktt, att hindis Börn skulle gaae udi Arffve ephther thenom, liigesom therris Moder thenom offverleffvidtt haffde, och saa skall bliffve och holdis, som her ephtherfølger, att, naar som nogen aff thenom udi Gudtzs Haandt döer och affgaar uden Liffsarffvinge, tha skall thend döde och affgangnis Börn threde udi sin Fader eller Moder Stedt, som theris Fader eller Moder leffvede, saa att Broderbörn thager alle en Broderlodtt ephther Faderbroder och Sösterbörn alle en Söesterlodtt ephther Moderbroder, som theris Moder self leffvede, och skall *Margretthe Trollis* Börnn verre her innthagitt mett, saa the skall och thage alle en fuldtt Sösterlodt, ligesom theris Moder thenom offverleffvidtt haffde, underthagendis Lillöes Hoffvidtgaardtt met sin Auffvell och Herlighedtt, Stenolt Skouff mett the Gaardseder y *Herluff Bye*, som inthett Landgilde giuffver, som skall bliffve paa Skioldsidan hoes Bröderne och Brödrebornn forlaadis, och hvilcken for^{re} Arffve, som hver Broderbarn eller Sösterbarn y saa Maade ephther thenom thagendis vorder, the skall haffve och beholde till thenom self och therris egne Börns och theris egne Samsysken, och icke til Halffsöskende eller nogen Udarffvinge udi nogenn Maade, som forskreffne Breff therom ydermere udvisser. Thernest udi Retthe laugde itt Breff, som *Arrildtt Hvittfeldtt* och *Jacop Hvittfeldtt* udgiiffvett haffver udi Kiöpnehaffnn thend 28 Novembris Aar 1565, liudenis, att the for^{re} Breff vedtt alle sine Ordtt, Punckthe och Artickle, som for^{re} theris kierre Moderbrödre udi saa Maade giordtt haffver, att the udi lige Maade fuldbyrdtt och samtöcke for thenom och therris kierre Moder och Söstre, *Lissebett* och *Beatthe Hvittfeldtt*, fast och ubrödeligen att skulle holdis, och kiendis the thenom ingen Rett eller Rettighedtt att haffve till for^{re} Lillöe Hoffvittgaardtt, Auffvell eller Herlighedtt mett Stenolt Skouff och *Herluff Bye* ephther therris kierre Moderbroders Dödtt och Affgang, men

skall verre och bliffve paa Skioldsiden hoes Brödrebörnene foruden ald Skiiffitt, ephthersom forskreffuitt staar, som thett ydermere indeholder och udvisser, och satthe y alle Retthe, om for^{ne} *Arrild Hvittfeldtt* och *Jacop Hvittfeldtt* icke böer saadanne theris Breff och Segell holde, som Riddermendtzmendt böer att giöre. Theremodtt beretthe for^{ne} *Arrildtt Hvittfeldtt* och *Jacop Hvittfeldtt*, att paa thend 'Thidtt for^{ne} Breffve udgiiffvet vor, tha vor for^{ne} *Börge Trolle* theris Moder, oss elskelige Frue *Öllegaardtt Trollis*, Verige saavellsom therris, och mentthe thenom icke att verre megthige att bebreffve theris Moders Arff fran hinde, och y Retthe laugdis for^{ne} therris Moders, Frue *Öllegaardtz*, Forsett, liudendis, som her ephtherfølger: först, om Söster icke arffver Broder, och hun icke, som *Börge* och *Herluff Trollis* naturlig Söster, böer att arffve thenom, ephtherthi hun allene haffver offverleffvitt beggis theris Dödt, och Gud och Lougen haffver laditt thett falde y hindis Lodtt? thernest, om nogen anden end hun selff, entthen hindis Brödre eller Söner, maa bebreffve hinde nogenn Arffve fran eller giöre hinde arffvelöes, ephtherthi hun udi ingen Maade hindis Arffve haffver forbrött? item, om hindis Broder, som vor hindis retthe Verge, motthe giöre nogen Handell paa hindis Rett och Rettighedtt hinde till Skade och Hinder, sammeledis om hindis Söner maa affhende nogitt therris Moders Goudtzs, föerend thett falder till thenom? diligeste, om nogen kand affhende thett, hanom icke tilhörer, om hindis Söner motthe affhende thend Arffve, till thenom icke vor faldenn och hvercken hun selff eller och the haffde udi haffvendis Verge? item lige Maade, om nogen kand haffve Adkomme uden aff rettbe Eyere och neste Arffvinge, som hun er? om Verge maa herge, thett verre sig entthen hindis Söner, Bröder eller andre? om thett icke mett bedre Skiell och Rett kand kaldis en Gaffve end en Handell, att *Niels Friüssis* Söesterbörn skulle thage en Broderlodt och Lillöe forlodtz mett nogitt omliggendis Goudtzs, och the *Urner* en Sösterpartt, ephtherthi *Herluff Trollis* Arffve vor falden, Frue *Margretthe* vor fran begge Arffvene och *Niels Trolle* vor dödt, föerend the komme hindis Söner till samme Breffve att forsegle, och ther er ingen Ligelighedtt udi; item, om samme Gaffve (som nu mett itt nyett Ordtt kaldis en Handell) kand haffve nogen Bistandt, ephtherthi thend icke strax haffver fuldtt thenom udi hindis Bröders

leffvendis Liff och Velmagtt och icke er thenom udi Hende offveranttvorditt? disligeste, om nogen kand kiende thette for en Handell anderledis end for en Arffvesvig, ephtherthi *Herluff Trolle* och *Niels Trolle* vorre döde och Frue *Margrettis* Börn vorre fran begge Arffvene och ther er ingen Billighedtt udi? framdellis, om thend Arffve, som Syskindtt emellom er falden, om thend kunde bliffve till Gangearffve till Brödrebörnn och Sösterbörn? item, om en serlig Mandtz Vildt skall verre Loug, och om emodt Lougen, thend Koningen haffver giiffvet och Landitt vedthager, maa skee nogen nye Exempell eller gaee nogen Breffve? thernest, om thett icke er en Arffvesvig, att forvende sinn Arff andenstedtz end thidttheden, som Gud och Lougen lader thend falde? paa thett siste, om hinde ocsaa icke böer att nyde samme Dom, Frue *Kistenne*, *Carll Briiskis*, fick, ther hindis Söenn *Jörgenn Brüske* haffde affhenditt och soldtt hindis Goudtz *Erich Rudt* och samme Kiöff bleff magthelöes dömppt (?), och satthe for^o *Arrildtt Hvittfeldt* och *Jacop Hvittfeldtt* udi alle Retthe, om the ephther slig Leiigheddtt kunde forskriffve eller forsegle the- ris Moders Arffvegoudtz fran hinde, och mentthe, icke att haffve thett giordtt uden synderlig Aarsage och, hves the icke thett giordtt haffde, lodtt for^o *Börge Trolle* sig höre, att hand ville skillie thenom vidtt ald Arffven, saa the inthett theraff bekomme skulle, som the her for oss beviste mett affgangne *Börge Trollis* Breffve, hand thenom tilschreffvitt haffver, och mentthe allt thette att verre skeedtt, thend Stund the endnu vorre under hans Vergemaall. Sammeledis berethe for^o *Arrildtt* och *Jacop Hvittfeldtt*, att, siden the haffde giiffvet the- ris salige Moderbroder thett förste Breff, som er udgiiffvet Anno 1565 thend 28 Novembris, ephthersom forskreffvitt staar, tha haffve the end sidenn giiffvett hanom itt anditt Breff, som lyde vell y samme Mening, som thett anditt, dog vor the- ris Moder icke indthagenn y samme Breff, men al- dellis udenfor, hvilcket Breff the eskedtt udi Retthe, eller och, om the haffde nogre andre Breffve, som the y thenne Sag lide och undgielde ville, att the ville strax lade thenom tilstede komme; till hvilckett the *Urner* och *Niels* svarede, att the icke haffde andre Breffve end som forskreffvitt staar, som

(?) See ovenfor S. 120 Not.

the lide och undgieldte ville y thend Sag. Disligeste gaffve the och tilkiende, att, sidenn the samme Breff haffde udgiuffvet, vorre the ligevell under therris Moderbroders *Börge Trollis* Vergemaall, ephersom the beviste mett itt Fuldmagttzbreff, som for^{ne} *Börge Trolle* haffde giiffvett *Jacop Skriffvere*, Byefogedtt her y Kiöpnehaffn, att indkreffve nogenn Gieldtt, som forskreffne the *Hvitfeldter* tilstode ⁽⁹⁾; mett mange flere Ordtt och Tale, thenom therom emellom löb. Tha epher Tilthale, Giensvar, Breffve och Bevissning och thend Sags Leiighbedtt och epherthi ingen kand affhende thett, hanom icke tilhörer, item ingen kandt haffve Adkomme uden aff retthe Eyere, sagde vii therpaa saa aff for Retthe, att forskreffne *Arrildtt Hvitfeldtt* och *Jacop Hvitfeldtt* icke vorre megthige, ey heller kunde besegle eller affhende therris Moders Goudtzs, epherthi thett vor thenom icke endtha arffveligen tilfalden, men epherthi Syskinde arffver anditt epher Lougen och forskreffne Frue *Öllegaardtt Trolle* allene *Börge Trollis* Dödt haffver offverleffvitt, tha böer hinde och allene att erffve for^{ne} *Byrge Trolle* och thertill mett *Lilløegaardtt* och *Goudtz* beholde, saalenge hun leffver, som hindis egitt fritt *Jordegoudtz*, och naar hun döer och affgaar, hvem tha nogitt therpaa skader, att thale therom och siden att gange therom, saamegitt *Loug* och *Rett* er.

Datum ut supra.

57.

1572. Kongens og Rigsaadets Dom, hvorved to Domme ⁽¹⁾ i en Æresag stadfæstes. Ugildhed forklæres.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met *Gudtz Naade &c.* Giøre Alle vittherligt,

(9) *tilstode*, egentlig *tilstod*, d. e. tilkom, Gjæld, som *Hvitfeldternes* havde tilgode.

(1) Det Væsentlige af den første af disse Domme, som er afsagt af „Kongens forordnede Raad og Landsdommere i Nørrejylland 1571 (D. 115) har jeg meddeelt i *Danske Magazin* 3die Række I. 201–202. Da *Poul Hansen*, efterat Dommen var afsagt, ikke forholdt sig rolig, men ved at føre nye Vidner søgte at bevise sine Beskyld-

ninger mod *Peder Baggesen*, stevnede denne ham ind for *Viborg Landsting*, og da *Poul Hansen* hverken mødte eller lod møde, faldt den Dom i Aaret 1572, hvis Conclusion an'øres og stadfæstes i nærværende Dom. Bemeldte Dom, som findes i D. 118. bruger paa flere Steder Udtrykket „*Umyndighed*“ til at betegne den Ugildhed, hvori *Poul Hansen*, ifølge den først afsagte Dom, befandt sig.

att Aar &c. 1572 thend 12 Junii udi vor egen Nerverelsse, offuerverrendis os elskelige *Peder Oxe* till *Giüsselfeldtt*, vor och *Danmarckis Rigis Hoffmester*, *Her Peder Skram* til *Urup*, &c., vor skickitt for oss *Povell Hanssen* paa thend ene, och haffde udi Rette steffntt *Peder Baggessen*, *Borger* udi vor *Kiöpstedtt Riibe*, paa thend anden Siide for en *Dom*, hand nogen Tidtt forleden skall haffue met vrang *Underuissning* forhuerffuitt offuer hanom, anrörendis en *Tretthe*, som begiiffuer sig emellom thennom om noger *Öxen*, for^{ne} *Per Baggessen* skulle haffue forvedssellett for en *Kiöbmand* aff *Nymwegen* met *Naffn Jacop Dornix*. Theremodtt beretthe for^{ne} *Peder Baggessen* och i Retthe laugde for^{ne} *Dom*, udgiffuitt udi *Viiburg* post *dominicam trinitatis* Anno 1571 aff oss elskelige *Holger Rossenkrantz* till *Boluer*, *Jörgen Löcke* till *Offuergaardtt*, *Ridder*, *Jörgen Rossenkrantz* till *Rossenholm*, vorre troe *Mend* och *Raadtt*, *Axell Juell* till *Villestrup* och *Palli Juell* till *Strandtt*, *Landtzdomere* udi vortt *Land Nörre-Juttlandtt*, liudendis: for^{ne} *Povell Hanssen* att verre ugildtt och saadan en *Mandtt*, som hand for^{ne} *Peder Baggessen* tillaugdtt haffuer (?), och samme hans *Ordt* och *Sauffnn* icke att komme for^{ne} *Peder Baggessen* paa sin gode *Rögthe*, *Heder*, *Ære* eller *Lempe* till *Forhindring* eller *Beklickning* i noger *Maade*. Therneft i Retthe laugde en *Dom*, udgiffuen paa *Viiburgh* *Landtzting* *Löffuerdagen* post *Valentini Dag* Anno 1572 aff for^{ne} *Axell Juell*, *Palle Juell* och *Gunde Skriffuer*, *Landtztingshörer* ibidem, liudendis, att epttherthi for^{ne} *Povell Hanssen* er till thette *Landtzthing* hiidttsteffnitt och endnu skyer och undslar sig for Retthen, icke hand eller nogen paa hans *Vegne* att ville siigh forclare, och epttherthi hand tilforn er dömppt, som forskreffuitt stander, tha finde vii eptther saadann *Leiighet* for^{ne} *Povell Hanssen* eptther saadanne *Doms Liudelsse* icke myndig eller *duelig* udi erlig *Samffund* eller *Forsambling* att verre, ey heller *Dug* eller *Disk* met andre lofflig och erlig *Folck* att besöge, meden eptther samme *Doms Liudelsse* att stande till Retthe, som thett sig böer, och satthe i alle Retthe, om for^{ne} *Povell Hanssen* kunde komme hanom till *Hinder* eller *Skade* met *huis Vidnisbyrdtt*, hand, siden *Dom* er gangitt, forhuerffuitt haffuer en-

(?) *Poul Hansen* havde skieldt *Peder Baggessen* for en *Tyv*, see *Danske Magazin* l. c.

ththen udi Tydsklandtt eller och andenstedtz; mett flere Ordtt och Tale, thennom therom emellom löb. Tha eptther Tiltalle, Giensuar, Breffue och Be-
 ujsning och thend Sags Leiiglighet, sangde vii ther saa paa aff for Retthe,
 att for^{ne} *Peder Baggessen* böder for thenne Sagh quitt att verre, och for^{ne}
 Domme, som offuer for^{ne} *Povell Hanssen* udgangne erre, vedtt theris fulde
 Magtt att bliffue och uriigitt i alle Maade och hues Vidnisbyrdtt, for^{ne} *Povell*
Hanssen, eptther Dom er gangitt, forhuerffuitt haffuer, icke att komme for^{ne}
Peder Baggessen ⁽³⁾ till Forhindring eller Skade paa hans gode Rögththe i
 noger Maade &c.

Datum Hafniæ ut supra.

58.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Sagvolderen frifindes, fordi Sagsøgeren var ugild til at gaae
 i Rette ⁽¹⁾.

(R.)

Vy *Frederick thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giöre Alle vittherligtt,
 att Aar &c. 1572 thend 12 Junii udi vor egen Neruerrelsse, offuerverrendis
 oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselffeldtt, vor och Danmarckis Rigis Hoffme-
 ster, Her *Peder Skram* till Urup, &c., tha fremkom for oss oss elskelige
 Mester *Jacop Matzen* ⁽²⁾, Sogneprest udi vor Kiöpstedtt Rippe, och bödtt
 sig i alle Retthe modt en Steffning, *Povell Hanssen* ⁽³⁾ aff for^{ne} Rippe haff-
 uer forhuerffuitt offuer *Bagge Jenssen* ⁽⁴⁾, Raadmand ther sammestødtz, for^{ne}
 Mester *Jacops* Hustruis Fader, for nogen Besegling, som for^{ne} *Povell Han-*
ssen mentthe, att for^{ne} *Baggi Jenssen* skulle haffue forseglitt met Urette.
 Theremodtt beretthe for^{ne} Mester *Jacop*, att hans Hustruis Fader, for^{ne} *Bagge*
Jenssen, haffuer forfuldtt for^{ne} *Povell Hanssen* for samme Sagh till Ripper-

⁽¹⁾ *Peder Baggessen* blev siden Raadmand (*Terpagers* Inscriptiones Ripenses, p. 40).

⁽²⁾ *M. Jacob Madsen* (Velle) blev senere Biskop i Fyen.

⁽³⁾ See om ham foranstaaende Dom.

⁽⁴⁾ Jvfr. J. L. II. 68 og Dom af 1496 i Danske Magazin VI. 192.

⁽⁴⁾ *Bagge Jensen* † 1578, see *Terpagers* Ripæ cimbr. p. 586.

Giesteting och ey for^{ne} *Povell Hanssen* haffuer thet kundtt giortt beuisseligtt. Tha, epttherthi att for^{ne} *Povell Hanssen* vor uduelig, saa hand icke maa gaae i Retthergang mett nogen erlig Mand, tha funde vii for^{ne} Mester *Jacop Matzen* paa for^{ne} hans Hustruis Faders, *Bagge Jenssens*, Vegne quitt for thend Steffning, och thend Sag ey att komme for^{ne} *Bagge Jenssen* till Hinder eller Skade i nogre Maade.

Datum Hafniæ ut supra.

59.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom, at en Misdæders Hovedlod, som forbrydes, bør følge hans Herskab, paa hvis Stavn end Godset findes (¹).

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met *Gudtz Naade &c.* Giøre Alle vittherligt, att Aar &c. 1572 thend 12 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiöpnehaffnn udi vor egen Neruerrelsse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till *Gisselfeldtt*, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, Her *Peder Skram* till *Urup, &c.*, vor skickitt for oss oss elskelige *Eyller Krauffsse* till *Egholm*, vor Mandtt och Thienere, paa thend ene, och haffde mett vor Steffning udi Retthe steffnitt oss elskelige *Axell Urne* till *Søegaardtt*, vor Mand och

(¹) Udentviwl Kilden til D. L. 1—24—7. Denne Dom findes, som ovenfor S. 114 bemærket, ogsaa i *Evensens Samlinger* I D. 3 H. S. 89 ff. under det urigtige Datum 10 Juni 1577, men da den der er trykt efter en fejlagtig Afskrift, har jeg optaget den her efter Rigets Dombog. Dommen har iøvrigt den Mærkelighed, at den, efter de anførte Herredsfogders Navne at slutte, angaaer den samme Sag, hvori Rettertinget d. 7 Aug. 1570 (see ovenfor S. 114) havde afsagt en saa kaldet almindelig Dom; en anden Landsdommer, end den, der under nærværende Sag har afsagt Dommen, som dog kun kaldes „en Bevilling“, havde i bemeldte Aar 1570 allerede for-

langt Rettertingets Betænkning; her afsiges derimod Dom i Kongens Nærværelse (det er en Fejl, at jeg i Overskriften S. 114 har angivet Dommen som Kongens og Rigsraadets, det burde hedde: Dom paa Kongens Retterting). Det synes næsten, som om en betydelig Meningsforskjellighed blandt Adelen angaaende Sagens juridiske Qvæstion har givet Anledning til den heel underlige Fremgangsmaade i denne Sag, og til den ligeaa besynderlige Forsigtighed i Dommens Conclusion, hvor Landsdommeren kjendes angerløs, uden at det i mindste Maade yttres, at Kongens Retterting tidligere havde givet den af ham antagne Mening fuldkomment Medhold.

Thienere, paa thend anden Side, for en Dom, hand nogen Tidtt siden haffuer udgiffuen emellom hannom paa thend ene, och thuende Herritzfogder udi Flackebiergs-Herritt och Tybiergs-Herritt, paa thendtt anden Side, och icke hand thertill haffuer verritt steffnitt och kalditt, och men, sig therudinden att verre skeett forkortt. Och berette for^{ne} *Eyller Krauffsse*, huorledis att thuende Herritzfogder, thend ene i Tybiergs-Herritt ved Naffn *Hans Pederssen* i Olderup, och thend anden i Flackebiergs-Herritt met Naffn *Knud Jenssen* i Frøelundtt, haffuer dömppt om en Misdeder, som sitt Liff och Goudtzs forbrött haffde, huilcke begge Domme, som vorre emodtt huerandre, udi thet for^{ne} *Hans Pederssen* haffde dömppt Misdederens Goudtz att komme till sin Hosbonde och ingen anden, ehuor thet fandtz, och for^{ne} *Knud Jenssen* theremodtt haffde dömppt samme Misdeders Goudtz att falde till thend Eigre, hues Goudtz thet paa fandtz, och hand samme thuende Domme haffde steffnitt till Landtzting, och for^{ne} *Axell Urne* haffde y thend Midlerthidtt udgiffuitt en Dom, liudendis, att huilcken Misdedere, som sin Hoffuittlodtt och Goudtz forgiörendis vorder, tha skall hans Hoffuittlodtt och Goudtzs, thett verre sig paa hues Staffnn thet findis kandt, følge Misdederens Herskaff ubehindrett y alle Maade; och mentthe for^{ne} *Eyller Krauffsse*, hannom therudinden att verre skeett forkortt, epttherthi att hand baade vor dömppt fran Goudtz, som fandtzs paa hans egen Staffnn, och disligeste thet Goudtzs, som fandtzs paa en anditt fremidtt Staffnn. Theremodtt berette oss elskelige *Erich Rudtt* till Fulsang, vor Mand och Raadtt, paa for^{ne} *Axell Urnis* Vegne, att for^{ne} *Axell Urne* icke haffde dömppt nogen endelig Dom, men verre ekonn en Beuilling, att hereptther saa skulde holdis, som forbeneffntt er, och mentthe for^{ne} *Erick Rudtt*, [att] for^{ne} *Axell Urne* icke therudinden att haffue giortt Urett; met flere Ordtt, thenom emellom löb. Tha eptther Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiiglihedtt saugde vii therpaa saa aff for Retthe: Epttherthi for^{ne} *Axell Urne* aldeniste for thenne Orsags Skyldtt samme Dom haffuer udgiffuet, att mand skulle vide, huorledis hereptther udi saadanne Sager holdis och dömmis skulle, tha bör hand therfor att verre angerlös, och huercken *Eyller Krauffsse* eller hand att haffve nogen Tiiltalle til huerandre for thend Sag udi no-gre Maade; dog bör for^{ne} *Eyller Krauffsse* igen att bekomme thet Goudtz, som

for^o *Knud Jenssen*, Herritzfogidtt i Flackebiergs-Herritt, hanom frandömpptt haffuer, endog samme Goudtzs paa en anden Mandtzs Staffnn funditt er &c.

Datum ut supra. Nostro ad causas sub sigillo, teste Hilario Grubbe, iustitiario nostro dilecto.

60.

1572. Kongens og Rigsaadets Dom. Enken efter Rigshofmesteren *Poul Laxmands* Sønnesøn gjør Paa-stand paa en Gaard, fordi den skulde have henhørt til hendes Mands Faders Mödrearv (¹), men da den nærværende Besidder med Kong *Hans's* Skjøde beviser, at den var solgt som *Poul Laxmands* til Kronen hjemfaldne Gods, og de af Enken fremlagte Beviser kun godtgjøre, at Gaarden havde været i *Poul Laxmands* Besiddelse, men ikke som hans Hustrues Ejendom, frifindes Besidderen, indtil bedre og nøjagtigere Beviser maatte fremkomme.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gutz Naade &c. Giöre Alle vittherliggt, att Aar &c. 1572 thend 12 Junii paa vortt Slott Kiöpnehaffn, udi vor egen Nerverrelse, offververrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giüsselffeldtt, vor och Danmarckis Rigis Hofmester, &c., for oss vor skickitt oss elskelige Frue *Thale Ulfstand*, *Povell Laxmundtz* Epttherleffverske till Bosieholm, paa thend ene, och haffde for oss i Retthe steffntt oss elskelige Frue *Ide Norbye* till Gamelbroegaardtt (²), *Biildtt Nielssens* Epttherleffverske, och hindis Laugverge paa thend anden Side, for en Gaardtt i Bogherritt udi Dreysletthe Sogen liggendis, som kaldis Sömersholm, hvilcken hun haffver laditt udeske till Herritzting och Landzting, och Sagen er ther indsatt for oss och Rigens Raad, och hun men, samme Gaardtt att verre aff *Peder Laxmandtzs* retthe Mödernegoudtz och att verre hindis Börn arffveligen tilffalden, och for^o Frue *Ide* hende thend alligevell forholder forre, och i Retthe laugde en Koning *Frederichs* hoglofflig Ihukomelssis Dom, udgiffven Aar 1526 Sancte Barbare Virginis & Martiris Affthen udi Otthens paa Biskopsgaarden, liudendis, att

(¹) At *Poul Laxmands* Börns Mödernegods blev und-draget fra den Confiskation, som var overgaaet Rigshofmesterens Gods ifølge Dommen af 8de

November 1502 (l. 26), see derom Hist. Tidskr. III. 611.

(²) Brobygaard i Salling Herred.

epttherthi for^o Frue *Else Laxmandtzdaatther* och hindis Bröders, *Peder Laxmandtz*, Moder vor dödt en xvi Aar tilforn förend theris Fader vor slagen och förend ther gick Dom paa for^o Her *Laxmandtz Goudtz*, och thend Her *Laxmandtz Hustrue*, som leffvede thend Tidtt Her *Laxmand* bleff slagen, beholtt allt hindis Goudtz, Lössöre och anditt Goudtz, tha bör for^o Frue *Else* och *Peder Laxmand* att haffve och beholde allt theris Mödernegoudtz, ehvor thet findis eller liggendis er udi Danmarck, och ey verduge Fader, Her *Jens Anderssen*, Biscop udi Otthensse, eller nogen anden bör att giöre thenom nogen Hinder eller Forfang uppaa theris retthe Mödernegoudtz udi nogre Maade. Thernest i Retthe laugde ett Tingsvidne, udgiffven till Bogherritz Ting Anno 1571 thend Mondag nest for Sancte Bartolomei Apostoli Dag, liudendis, att *Peder Tordssen* udi Strandbye vinditt ingen (*inden*) Tinge for Dom, badtt sig Gud tilhielpe met sin Edtt och opragthe Fingre, att hand haffver saa hörtt sige for sig aff gammelt Folck, att thend Gaardtt Sömersholm, liggendis udi Dreysletthe Sogen, hand vor affgangne Her *Laxmandtz Hoffvittgaardtt* till thet andit Goudtz udi Dreyslette Sogen, som samme Tingsvittne ydermere udi sig self udvisser och indeholder. Disligeste ett Tingsvidttne, till for^o Bogherritz-Ting udgiffven Anno 1571 thend Mondag nest for Sancte Mattis Dag, liudendis, att *Lauritz Jenssen* i Orbeck vinditt for Dom och badtt sig Gud tillhielpe met sine thoe opragthe Fingre och saugde saa, att, siden hanom kunde mindis och kunde nogitt sköen (³), tha haffver hand hörtt sige saa for sig aff sin Fader och Foreldre, thisligeste och aff gamelt Folck, saa att nogen Tidtt förendtt affgangne Her *Laxmand* fick Sömersholm, tha skulle thend Hosbonde, ther tha haffde Sömersholm, thagitt aff Sömersholms Jordtt och Tilliggelsse udi Marcken, som ligger udi Sömersholms retthe Maall och Saaellfaldt (⁴), och laugde samme Jordtt till thend Gaardtt i Skoruppe, som for^o Frue *Thale* nu udi Haand och Hefddtt haffver och *Lauritz Rasmussen* udi boer, hvilckitt for^o Ordtt otthe Dannemendtt ocsaa vunde, ligesom for^o *Lauritz Jenssen*, vid alle Puncter och Artickler, som forskreffvitt staar, som samme Tingsvidtne ydermere formelder. Samme-

(³) skjönne.

(⁴) *Solfald*, jvfr. Anm. til *Eriks Sjell. Lov. S. 368*, jvfr. *Hist. Tidsskr. IV. 420 Not.*

ledis i Retthe laugde ett Siunsbreff, till for^o Herritzting udgiffven Aar 1571, thend Mondag nest eptther Sancte Mauriti Dag, liudendis, att viii uvillige Dannemend haffve verritt paa Skaaruppe Marck att siune och see thend Jordtt, som er thagen aff Sömersholm retthe Maall, om thend Jordtt findis, som Danne- mend the therom vinditt haffve, hvilcke otthe Dannemend ther hemblitt och beretthe ⁽⁵⁾ saa, att the vor först Norden Broemosse paa thend Skiiff^t; ther ligger for^o Frue *Thalis* Bonde *Lauritz Rasmussen* i Skoruppe, met sin Agger udi Sömersholm retthe Maall och Saalfaldtt, met en Agger paa Krage- mosse Bierrigh, en Agger Osten Birckemosse Liungh i samme Skiff^t, en Ag- ger i Rörmosse Venge, en Agger Osten vedtt Holbrodtt Höye; item udi thend vester Marck modtt Kircken ther ligger och for^o Frue *Thalis* Bonde udi Sömersholms retthe Maall och Saalfald met 1 Agger paa Seyellgriis, end en Agger i Gierdekrog, en Agger paa Kirckeholm, en Agger ved Dödeholm, en Agger paa Raffnbiereg, som samme Siunsbreff ther ydermere udvisser; och be- retthe, att thet er xxvii Aar siden forleden, att baade hindis affgangne Hos- bonde och hun haffve först gifvet ther Illing och Klage paa samme Gaardtt, som hun ville bevisse met Tingsvidner. Theromodtt beretthe oss elskelige *Hening Venstermand* till Pilegaardtt, vor Mand och Thienere, paa for^o Frue *Ide Norbyes* Vegne, att affgangne *Jacop Norbye* haffver kiöptt samme Gaardtt aff vor Farfader, Koning *Hans*, salig och hoglofflig Ihukomelsse, som hand beviste met forbemelthe Koning *Hanssis* Breff, som hand for oss udi Retthe laugde, liudendis i sin Mening, „att haffve soldtt, skiödtt och affhendtt fran oss och vorre Arffvinge och Epttherkomere, Koninger i Danmarck, och till oss el- skelige *Jacop Norbye* och hans Arffvinge en Gaardtt, som kaldis Sömersholm, liggendis udi Dreysletthe Sogen udi Bogherritt i Fyen och oss paa Kronens Vegne eptther Her *Laxmandt* tildömp^tis for Skadegieldtt och Opretning, och sammeledis selge vii, skiöde och affhende till for^o *Jacop Norbye* och hans Arffvinge en öde Jordtt, kaldis Krassis Jordtt och skyller aarligen 1 Pd. Korn,

(5) Ved denne Synsforretning søger Frue *Thalle* at godtgjøre sin Ret til Sömersholm, i det den op- lyser, at en af hendes Bönder havde endeel af sine Agre liggende blandt Sömerholms Jorder.

Iövrigt indeholder samme Document et Vidnes- byrd om, hvorledes en Bondes Jorder kunde ligge adaplittede paa mangfoldige Steder.

och for^o Sömerholms Gaardt III Pd. Korn, met sine Beder, att haffve, nyde, bruge och beholde met all sin retthe Tilliggelsse, Agger, Eng, Skouff, Marck, Fiiskevand, Feegang, Forthaa, Feellitt, vaatt och thiurtt intthet undertagitt, ehvadtt thet helst er eller neffnis kand, till evjndelig Eye beholle skullendis,“ som hogbemelthe Koning *Hanssis* Breff therom ydermere udvisser och indeholder, mett flere Ordtt och Thale thennom therom emellom löb. Tha epthter Tiltall, Giensvar, Breff och Bevissning och thend Sags Leiiigheddtt saugde vii therpaa saa aff for Retthe, att for^o Frue *Ide Norbye* böer for^o Sömersholms Gaardt att beholde epthter Koning *Hanssis*, hoglofflig Ihukohelse, Breffs Liudelse, uden for^o Frue *Thale Ulfstand* met bedre och nøgactigere Vidnisbyrdtt kand affbevise, for^o Gaardt att verre aff affgangne *Peder Laxmandtz* Mödernegoudtz, oc tha att gaae therom hves Loug och Rett er.

Datum ut supra &c.

61.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom i en Arvesag. Den Afdödes Morbroders Børn kjendes berettigede til at tage Arv med hans afdöde Sösters Börnebørn, ligesom de alle vare Södskende. — Ugrundet Indsigelse om at Arveretten skulde være fortabt, paa Grund af Mangel af nedlagt Paastand fra Arvingernes Side inden Aar og Dag (¹).

(R.)

Vy *Frederick thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giöre Alle vitherligtt,

(¹) Jvfr. J. L. I. 23. Til Oplysning af Arveforholdet meddeles følgende af Hr. Cand. *Kall-Rasmussen* forfattede Stamtavle:

Hr. *Stygge Nielsen (Rosenkrands)*.

<i>Anne Styggesdatter; g. m. Jörgen Krumpen.</i>		<i>Eiler Styggesen,</i>		
<i>Hr. Otte Krumpen</i> til Trudsholm, † 29 Juni 1569.	<i>Johanne Krumpen; g. m. Jacob Eskildsen (Höeg).</i>	<i>Stygge Rosenkrands,</i> † 1571.	<i>Peder Rosenkrands,</i> † 1570.	<i>Birgitte Rosenkrands,</i> † 24 Mai 1586.
<i>Just Höeg</i> til Vang. *)	<i>Anne Höeg; g. m. Hans Rostrup.</i>	<i>Kirsten Rosenkrands,</i> † 23 Juli 1597; g. m. <i>Niels Skram.</i>	De af Hr. O. Krumpens Morbroderbørn, som overlevede ham.	
<i>Laurids Rostrup</i> til Ristrup.	<i>Jacob Rostrup</i> til Leergrav.	<i>Ellene Rostrup;</i> gift m. <i>Offe Skram</i> til Hammergaard.		

*) Blandt hans Børn skrev senere *Jacob Höeg* († 29 Juli 1610) sig til *Trudsholm*.

att Aar &c. 1572 thend 12 Junii udi vor egen Nerverrelsse, offververrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldtt, &c., for oss vor skickitt oss elskelige Frue *Marene Knub*, *Stügge Rossenkrandtzis* Epttherleffverske, paa hindis Daatthers, och Jomfrue *Birgethe Rossenkrandtz* paa hindis egne (*Vegne*) paa thend ene och haffde for oss udi Retthe steffntt oss elskelig *Lauritz Rostrup*, *Jacop Rostrup*, *Offe Skram*, vorre Mend och Thienere, disligeste *Joest Högs* Arffvinge och theris Laugeverige paa thend anden Side for Arffve, the thenom tilholder effther Her *Otthe Krumpen*, sammeledis for att the skulle haffve skiiffitt thenom en Partt aff samme Arff emellom, som the mentthe, met Uretthe. Theremod beretthe for^{ne} *Jacop Rostrup* paa alle hans Medarffvingers Vegne och men, att the skulle verre Nestarffvinge thertill, saa att samme Arff skall thenom allene tilfalde, och kiende for^{ne} Frue *Marene Knub* paa hindis Barns Vegne eller Jomfrue *Birgethe Rossenkrandtz* icke for Mettarffvinge till samme Arff i nogen Maade och mentthe eptther Lougen, att Arffve böer fram att gange, emeden Affkomme till er ⁽²⁾, och ey tilbage, och icke heller the haffve kientt thenom vidtt samme Arff inden Aar och Dag, och mentthe the therfor, att samme Arff vor fortaufftt. Theremodtt beretthe *Anders Skriffver*, fuldmyndig paa for^{ne} Frue *Marene Knub* och Jomfrue *Birgethe Rossenkrandtzis* Vegne, att thet icke skulle befindis, att samme Arff vor fortaufftt, och i Retthe laugde ett Breff, udgiffvet paa Viiburg Landtzting, liudendis i sin Mening, att afgangne *Stügge Rossenkrandtz* viisse Budtt, *Anders Skriffver*, gaff tilkiende, thenom att skulle verre till videndis vorden, att for^{ne} *Lauritz Rostrup*, *Jacop Rostrup*, *Offe Skram* paa hans Hustrue Frue *Elenis* Vegne, saa och *Joest Högs* Börn skulle ville skiiffthe rörendis Goudtz och Lössöre eptther afgangne Her *Otthe Krumpen* mett oss elskelige Frue *Ane Löcke* ⁽³⁾, och therfor her idag paa *Stügge Rossenkrandtz*

(2) Ved dette Udtryk i Jyske Lov l. 4 sigtes dog allene til Arv i den op og nedstigende Linie. Derimod bestemte *Christian d. 4de* Arvefølgen efter den her nedlagte Paastand i Fdg. 23 Apr. 1632 og st. Rec. 2—7—1: „Brödre- og Söstre-börn udelukke Faders og Moders Brödre, Faders og Moders Söstre.“

(3) Om denne *Otto Krumpens* Enke, hvis Personlighed i den ovenfor S. 66 ff. anförte Dom, ikke just fremtræder i noget gunstigt Lys, ligesaalidt som hendes Sösters, *Sophie Hardenbergs*, i en tidligere medeelt Dom, har Hr. Cand. *Rasmussen* havt den Godhed, efter *Klevenfeldts* Samlinger

och Jomfrue *Birgethis* Vegne forbödt thenom eller nogen nogitt att skiiffthade aff thet Goudtz, for^o Her *Otthe Krumpen* tilhörde och eptther sig loedtt, verre sig rörendis eller urörendis, hvadtt som helst thett neffnis kand i nogen Maade, förend the komme thertill och annammer theris Lodtt, saaviitt som thenom kand eptther hanom tilkomme och tilfalde met Retthe, som same Breff ydermere udvisser och indeholder. Thernest ett anditt Breff, paa for^o Viburg Landtzting udgiffvett, liudendis, hvorledis att for^o *Anders Skriffvoer* haffver verritt paa Viburg Snap-Landtzting och berett, hvorledis att nogen aff thend Arffve, som er falden eptther Her *Otthe Krumpen*, er udeltt och skiifftt eblantt andre uden for^o *Stügge Rossenkrantzis*, Jomfrue *Birgethis*, theris Vilge och Sämtöcke, som thet ydermere udvisser och indeholder &c. Och mentthe therfor, att samme Arff icke er fortaufftt, och setthe i alle Retthe, om the icke böer att bekomme theris Anpartt aff for^o Arff, som the-

og Cancellie-Registranterne, at meddele mig följande Oplysninger:

Fru *Anne Lykke* var Datter af Hr. *Peder Lykke* til Hverringe, D. R. R.; Söster til Hr. *Jörgen Lykke* til Overgaard, D. R. R., og til den Fru *Sophie Lykke*, der forekommer i *Udvalg af Domme*, 2den Samling, S. 163 ff. og 287.

Hun blev gift 1) 1537 med Hr. *Anders Bilde* til Söholm, D. R. R., † 23 October. 1555, 2) 1557 med Hr. *Otte Krumpen* til Trudsholm, D. R. Marsk og Raad (da 84 Aar gammel), † 29 Juni 1569 (at Hr. *Otte Krumpen* döde 29 Juni, som angives i *P. Hegelunds Almanak*—Magazin til den danske Adels historie, S. 155 —, og ikke 29 Juli, hvilket Datum angives paa Titelbladet til Skrifftet: „Hr. *Otte Krumpens* sidste Bekjendelse og Afskeed fra denne Verden,“ sees af et til Fru *Anne Lykke* udstedt Brev af 7 Juli 1569 i Tegnelser o. a. Lande).

Fru *Anne Lykke* levede endnu i October 1574, til hvilken Tid hun — ifölge et Brev fra hende — havde Fremmede hos sig paa Trudsholm, nemlig Hr. v. *Dohna* (*Christopher v. D.*) og flere „tydske Herremænd“, men var död 1 Mai 1575.

Klevenfeldt ejede hendes originale Portrait

(Museum *Klevenfeldt*. p. 274), „hvilket jeg — skriver han — for Alderens Skyld hölt agter“.

Hun skjödede 9 Septbr. 1557, som Enke efter Hr. *Anders Bilde*, sin Gaard Hverringe i Fyen, med mere Gods (deriblandt Bregenholm i Vrads Herred i Jylland — jvfr. *T. Beckers Orion*, *Qvartalskrift*, 2det Bd., S. 98) til sin Broder *Jörgen Lykke*, dog saaledes, at hun skulde beholde det Alt sin Livstid.

24 Juli 1560 bleve Hr. *Otte Krumpen* og Fru *Anne Lykke* forlenede med Herligheden af alle Kirketjenere og Præstetjenere i Gierlev-Herred (i hvilket Trudsholm og Fru *Anne Lykkes* Fædrene-Gaard Demstrup ligge), hvilken Herlighed Hr. *Anders Bilde* og hun indtil den Tid havde havt. 16 Dec. 1564 (altsaa, medens Hr. *Otte Krumpen* endnu levede) fik hun samme Herlighed i Pant for 400 Jochimsdalere, hun havde laant og forstrakt Kongen med. 19 Sept. 1568 blev hun forlenet med Osted-Bro i Vrads-Herred (jvfr. *T. Beckers Orion*, anf. St. S. 98—99). 1 Jan. 1571 blev hun forlenet med Medelsom- og Sönderlyng-Herreder (som Hr. *Otte Krumpen* havde havt) at beholde uallöste hendes Livstid.

nom arffveligen er tilfalden, mett flere Ordtt. 'Tha eptther Tiltall, Giensvar och thend Sags Leiiglihet saugde vii therpaa saa aff for Retthe, att epttherthi Lougen formelder (⁴), att hvor Syskende icke ere till, tha er Faderbroder, Moderbroder, Fadersyster, Modersyster, Broderbörn och Systerbörn alle lige nere att erffve och emellom thenom skiifftis Arff, som the vorre alle Syskende, saa och epttherthi hvercken Moderbroder eller Sösterbörn haffver offverleffvitt for^o. Her *Otthe Krumpens* Dödt men theris Börnn erre forhaanden paa begge Sider, tha bör the udi samme Arff att indtrede udi theris Stedt och for^o. Hr *Otthe Krumpens* Arff therfor att skiifftis emellom hans Moderbroders Börn *Stügge Rossenkranztz* och hans Syskende, saa mange hans Dödt haffve offverleffvitt, och emellom *Joest Högs* och hans Syster Börnn, the *Rostrupper*, saa mange hans Dödt och offverleffvitt haffve, ligesom the vorre alle Syskende, dog att Broder tager thoe och Söster tredie Lodtt.

Datum Haffniæ ut supra.

62.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Byfoged og 12 Mænd dömmes til at kagstryges og at være Lögnere, fordi de antages uretteligen at have dömt en Qvinde til at udstaae denne Straf for Injurier mod en Ridefoged (¹). Den af hende udstandne Straf skal ikke komme hende til Skade paa gode Navn og Rygte, og den Forpligtelse, som man havde nödt hendes Mand til at indgaae, at han aldrig skulde oprippe denne Sag, erklæres for ugyldig.

(R.)

Vii Frederich den Anden med Guds Naade Danmarckis, &c. Giöre Alle vitterligtt, att Aar &c. 1572 then 12 Junii udi vor egen Nerverrelssse,

(¹) Jydske Lov l. 5.

(¹) Det er synderligt, at Kagstrygning ikke findes som Straf for verbale Injurier, undtagen i nogle Kjøbstædretter, Dronning *Margarethes* alm. Stadsr. Cap. 55, *Christoffer af Baierns* Stadsr. f. Kbhvn. VI. 29—31; den forekommer ogsaa i *Valdemar d. 4des* Privil. for Lund Cap. 18 og for Malmö Cap. 17, men i disse kun for Mænd, da Qvinder

for Uqvemsord skulle drage Stene af Byen. Man maatte ellers snarest falde paa, at de bornholmske Dommere havde hentet Analogi fra det Lundske Privilegium, da i det mindste Borgerne i Nexö tidlig have rettet sig efter den gamle Stadsret i Lund (see Indledn. til min Samling af gamle danske Love V. S. XVIII.) men i nærværende Tilfælde er Dommen afsagt ved et Herredsting.

offververrendis osss elschelige *Peder Oxe* till *Gissselfeld*, vor och *Danmarks Rigis Hoffmester*, Her *Peder Schram* till *Urup*, &c., vor skiicket for oss *Birgethe Rasmus Köllers* aff *Borringholm* paa thend ene, och haffde for oss udi Rette steffnett *Frantz Holst*, Ridefogidt paa vort Land *Borringpaa* thend anden Side, for hand nogen Thidt siden forleden haffde sett Delle och Forföling paa hinde, hinde till stor Spott och Vanære. Thisligeste haffde hun for oss udi Rette steffnet *Oluf Bagge*, Herritzfogidtt udi *Nörre-Herrit*, sammeledis *Olluff Jennssen* udi *Ollskiersogen*, *Hans Olluffssen* och the andre theris Metfølger Thinghörer for en Dom, the haffve affsagt och dömppt hinde at hudstrygis till Kaggitt foruden Skyldt eller nogen billige Aarsage, och udi Rette lagde for^{ne} *Birgethe Köllers* en Tingsdom, udgiffvitt till *Nör-Herritzting* paa vortt Landt *Borringholm* thend förste Augusti Anno 1570, som *Olluff Bagge*, Tinghörer, *Peder Thrudsen*, *Rasmus Hansssen*, *Niels Thrudssen* y *Clemmidskier* (?) Sogen, *Rassmus Pederssen*, *Hans Jörgensssen*, *Peder Ömunsen* i *Rödtskier Sogen*, *Olluff Jenssen*, *Rassmus Thordssenn*, *Hans Mogensen* i *Olskier Sogen*, *Lauritz Pederssen*, *Rönne Jensssen* och *Arvidt Hansssen* i *Röe Sogen* udgiffvett haffver, lydendis, att for^{ne} XIII Mend haffue, epher for^{ne} *Frantz Holstis* Klage och the Vidnissbyrdtt, hand then for^{ne} Thiidtt haffde tilstede, dömppt for^{ne} *Birgite Köllers* till att vere en Lögnersche och straffis till Kagitt, enddog hun for^{ne} Dag for Tingsdom, förendtt ther gick nogen Vidnissbyrdtt offver hinde, haffde benegthet och forsvoritt, att hun aldrig haffde neffndt eller saugt slig Ordtt, som for^{ne} *Frantz Holst* offver hinde beklagitt, met flere Ord, som samme Dom indeholder; och effter for^{ne} Doms Liudelssse beklagitt for^{ne} *Birgite Köllers*, at hun er bleffvit kagstrugen och skildt vid hindis Ære och gode Rögthte emod alle billige Loug och Rett, och offver alt thette forskreffne beklager hun sig haardelig, att hindis Hossbonde *Rassmus Köller* for for^{ne} Sag er bleffven nödt och thvongen till att forplichte sig under ett Hengende (²), at hand aldrig schulle rippe eller klage therpaa. Tha mötte for^{ne} *Frantz Holst*, *Olluff Bagge* mett flere for^{ne} theris Medtbrödre, och berette, att, hves the haffuer forfultt eller dömppt

(²) Under ett Hengende, under Straf af at hænges, see S. 137.

paa for^{ne} *Birgite Köllers*, thet mente the thennom att haffve Rett till, effter the Vidnißsbyrdtt, ther for thennom vorre vundiitt. Tha effter slig Leilighedt och Klagemaal, som forschreffvett staaer, sagde vi ther paa saa aff for Rette, att eppterthi for^{ne} Mend haffver dömt for^{ne} *Birgite Köllers* till att kagstrygis for nogen Ordtt, hun skulle haffve sagt, och hun thet for Tingsdom benegthet och forsvorit haffver, tha haffver the thermet dömt Urett ⁽²⁾, och bör igien att liide thend samme Peen och Straff, som the hinde tildömppt haffuer, uden hues the kunde thet formilde hoes Oss, och hinde att vere en erlig Qvinde och icke komme hinde paa hindis Ære eller gode Rögthe till Hinder eller Skade i thenne Sag i noget Maade, och for^{ne} hindis Hosbonde *Rasmus Köller* ingen Skade att liide for den Forpligtning, hand for for^{ne} Sag haffver giordt till *Sueder Ketting* ⁽³⁾ i noget Maade, och Dømerne, som hinde haffver dömt till en Lögnerske och att hudstrygis till Kagen, at igiengiffue hinde hvis bevisselig Kost, Thering och Skade, hun och hindis Hosbonde therpaa liidt och giortt haffver.

Datum Haffnie ut supra.

63.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved et af Kong *Christian d. 3die* confirmeret Skjøde, der indeholdt Bestemmelser om en Sædegaards Oprettelse til Stamhuus, ansees som stridende mod Landets Love og derfor kjendes ugyldigt ⁽¹⁾.

(Sjell. Tegnelser Nr. 12, 30—32).

Vii *Frederich then Andenn &c.* Giøre Alle vitterliggt, att Aar effther Gudtz Byrd MDLXXII, thend 14 Dag Junii, her paa vortt Slott Kiöpnehaffn, udi

-
- ⁽²⁾ Da det ikke antydes, at de aflagte Vidnesbyrd maatte ansees som falske eller upaalidelige, maa Meningens være, at *Birgitte Köllers beedigede Benægtelse* i og for sig var tilstrækkelig til hendes Frifindelse, fordi hun havde aflagt Eed *förend* Vidnerne imod hende vare blevne förte, hvilket synes at stemme overeens med den gamle Beviistheori, s. *Retshist. II. § 183 Not. f.*
- ⁽³⁾ Denne Befalingsmand paa Hammershuus staaer ogsaa i en Dom fra 1561 i et ufordeelagtigt *Lys*, see II. 311.
- ⁽¹⁾ Det er denne Dom, som Hr. Justitsraad *Jacobsen* har omtalt i *Ny D. Magaz. VI. 165 Not.*

vor egenn Neruerelsse, vor skicketh oss elskel. *Biörn Anderssens* til Sten-
holt, vor Mand och Raad, paa thend ene, och haffde for oss udi Rette stefnid
oss elskel. *Niels Friis* thil Hesselagger, vor Mand och Thiennere, paa thend
andenn Siide, och thiltallit hannom for Hesselagger Gaard och Birck, med alt
hues Godtz *Johann Friis* haffde udi Gudme Herrit, saa och alle the Lössöre,
som fandtz paa Hesselagger effther for^o *Johann Früssis* Död och Affgang,
som for^o *Niels Friis* siig forlodis vil thilholde effther enn Skiödebrefs Liu-
delsse, for^o *Johann Friis* therpaa giortt och udgiffueth haffuer. Och eff-
therthi samme Skiöde var giord emod Lougen, meenthe for^o *Biörn Ander-
sens*, att thend icke burde at komme hannom paa hans Hustruis Vegne, eller
hindis Syskinde thil Hinder eller Skade udi nogre Maade. Tha mötte for^o
Niels Friis, och udi Rette framlagde samme Skiöde aff vor kiere Herre Fader,
salig och hoglofflig Ihukommelsse, och Riigens Raad confirmerit och stadfest,
och under sin Datum MDLXVIII udgiffueth, liudendis, huorledis for^o *Johann
Früssis* Hoffuitgaard Hesselagger haffuer udi lang Thid verritt udi hans For-
eldris Vere, och efftherthi hand samme Gaard med Thilliggelsse, Eigendom och
Bygning udi sin Thid forbedrit haffuer, och paa thett att thend framdelis
och nogenn Thiid effther thend almectigste Gudtz Vilge motte bliffue hoss
hans Arffvinge paa Skioldsiidenn, tha haffuer hand samtöckt och beuilgit, att
thend med alt hues Godtz hand nu udi Vere haffuer, eller her effther be-
komme kand udi Gudme Herrit, saa och ald Hesselagger Sogenn, som er ett
riitt Ennemercke och Birck, effther hans Död och Affgang althid skulle bliffue
forlodis hos enn hans neste Slegt, som eldst var paa Skioldsiidenn, mett an-
dre mange Artickler, som samme Breff ydermere formelder och indeholder.
Och efftherthi hogmelthe vor Herre Fader samme Breff haffuer confirmerit och
stadfest, och thend 39 Artickel udi Handfestningenn formelder, att Vii skulle
holde fremfarne Konningers Breffue ved Maggt, satte for^o *Niels Friis* udi
Rette, om hannem samme Gaard och Godtz icke burde att beholde effther
for^o vor Herre Faders Stadfestelsse. Therthil suarred for^o *Biörn Ander-
sens*, att thett Breff, som for^o *Johann Friis* udi saa Maade om for^o Hes-
selagger Gaard och Godtz udgiffueth haffuer, findis udi siine Puncter och Me-
ninge att vere giortt emod adskillige Artickle udi Lougenn, Recessenn och

Handfestningenn, och efftherthi Lougen skal vere erlig och thollig effther Landtzens Seduane, och ey skreffuenn eller giortt effther enn Manns serlig Viild, men effther Mendis Tharff, ther udi Landit boe, och Ingenn bör att dömmen emod thend Loug, som Konningen giffuer och Landit vidthager, och for^{ne} *Biörn Andersenn* meener thenne Skick, som for^{ne} *Johann Friis* udi saa Maade giortt haffuer, att komme aldeniste en aff hans Arffuinge och Efftherkommere til serlige Viild, Gaffan och Fordeel, och the andre theris Syskinde och Medarffuinge til merckelig Skade och Besuerringe, satte hand udi Rette, om for^{ne} Breff mett Rette kunde franholde och udlöcke hans Höstrue och hindis Söskinde frann thend rette arffuelig Friihed, som thennom saa vel som menige Riigens Indbygger udi Lougenn och Recessenn er tilladt, och om for^{ne} *Niels Friis* eller nogenn Andenn therfore med Retthe seg for^{ne} Hesselagger Gaard och Godtz forlodis kand thilholde, med flere Ord och Thalle, som thennom therom emellom var paa begge Siider. Tha effther Thiltal, Giensuar och Sagens Leilighed haffue vii saa therpaa sagdt for Retthe, att, efftherthi Vii udi vor kongelige Handfestning haffue suorit och loffuid först thend almechtigste Gud, och siidenn vore Undersotte, Oss att skulle holde menige Riigens Raad, Addele, Kiöbstedtmend, Bönder och menige Almue ved Loug, Skiel och Rett, Friiheder och Preuelegier, och störsteparten aff Adeleas Friihed henger herudi, att the ved Konning *Waldemors* Loug, Recessen och Handfestninger mue blifve holdit och hanthaffuit, tha efftherthi Lougenn udkreffuer Ligelighed udi alle Syskende-Skifte, saa enn Syskinde thager icke mere end andenn, udenn att Broder tager thuo Lodder och Söster thredie Lod, saa och gammel Seduane medförer, att hues Godtz, ther skall affhendis, skall strax følge hues Skiöde therpaa giöris, och thend Skiöde, som for^{ne} *Johann Friis* giortt haffuer, tilholder thend eldste Söskinde paa Suerd-siidenn ath thage Hesselagger Gaard och Godtz forlodis, och siidenn liigeuel att gange liige udi Skiffthe meth the andre, emod Lougenn och ald thend Arffue-Friihed, som andre aff Adellen haffue her udi Riigett, saa thermeth icke sögis nogen Ligelighed, men en Mands seerlig Viild; tisligeste efftherthi udi for^{ne} Skiöde findis nogenn Artickler, som ere, icke aldeniste emod Lougenn, men och udi mange Maade emod Recessenn och Handfestninger, ved huilcke

vii haffue loffuid vore Undersotte att ville holde och handthaffue; tha bör for^{ne} *Johann Früssis* Skiöde icke att komme for^{ne} *Biörnn Anderssens* eller hans Höstruis Söskinde thil Hinder eller Skade udi nogle Maade, menn Heselagger Gaard och Godtz med Lössöre och andit Godtz, rörendis och urörendis, som *Johann Friis* och *Hendrich Friis* haffue efftherladit, att skifftherris Arffuinge ligelig mellom, och *Niels Friis* att thage udi samme Arffliige ved enn aff hans Brödre, och icke ydermere, och thermed holdis liigesom emellom andre vore Undersotte aff Adelenn her udi Riigett. Och effthersom hogmelte vor Herre Fader samme Skiöde mett Riigens Raad confirmerit och stadfest haffuer, och thett ingenledis er vor Thancke eller Meninge, att Vii emod vor Herre Faders Breffue noggit ville handle, giöre eller foretage, menn fast mere er vor Intentionn och Forsat, att Vii ville haffue thennd Ed och Löffthe for Öigne, som Vii Gud och vore Undersotte loffuid och suorrit haffue, effther huilckenn Vii med thennd almechtigste Gudtz Hielp Oss saavel udi Domme som udi andre Maade ville skicke och forholde; tha, efftherthi, som forbemelt er, for^{ne} *Johann Früssis* Skiöde findis udi mange Artickler att vere giord emod Adelens gemene Friihedder, Lougen, Recessen och Handfestninger, och therefore er icke att thuile, att thennd jo med vrang Underuisinge kand vere forhuerffuit, tha skal for^{ne} Stadfestelsse icke heller komme for^{ne} *Biörnn Anderssens*, hans Höstruis Söskinde eller therris Efftherkommer til nogen Forfang udi nogle Maade. Dog skulle for^{ne} *Johann Früssis* Arffuinge samptligen, eller effthersom the thennom selff therom kunde forenne, aarligen udgiffue thil Hospithallit udi Otthensse the thuo Thönder Smör, til Nyborg Skole xxiiii Marck Danske, och Suinborg Skole xxiiii Marck Danske, effthersom for^{ne} *Johann Friis* thet skickit och forordinerit haffuer. Til ydermere Vindisbyrd haffue Vii ladit henge vort Signett her nedenn fore.

Datum Haffniæ ut supra.

64.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmand tiltales paa Kongens Vegne for at have tilforhandlet sig Selvejrböndergods (¹), men oplyser, at dette Gods havde været Adelseje, at det ved et Pantebrev, der löd paa 120 Aar, var kommet ud af de adelige Ejeres Besiddelse og af ham afskjöbt disse, efterat han havde indlöst Pantebrevet fra Panthaveren, der var en jordeggen Bonde, hvorpaa han havde forfulgt Ejendommen til Laas og erhvervet Laasebrev.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giörre Alle vittherligtt, att Aar &c. 1572 thend 14 Junii paa vortt Retthetthing paa vortt Slott Kiöpnehaffnn, udi vor egen Nerverrelse, offververrindis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldtt &c., vor skickitt for oss oss elskelige Her *Jörgen Löcke* till Offvergaardtt, Ridder, vor Mand och Raad, paa thend enne och haffde met vor Steffning paa vorre Vegne for oss udi Retthe steffnitt oss elskelig *Axell Juell* till Villestrup, vor Mand, Thienere och Landtzdommere udi vortt Landtt Nörre-Juttlandtt, paa thend anden Siide for en Gaardtt, udi Bonderup i Tystedtt Sogen udi Giislum-Herritt liggendis, met en Tofftt och halff-anden Fierring Jordtt, som *Peder Morthenssen* nu udi boer, och beretthe for^{no} Her *Jörgen Löcke*, hvorledis for^{no} *Axell Juell* skulle haffue kiöptt och bekomitt samme Gaardtt aff Selffeyerbönder, och haffde for oss udi Retthe mange adskillige Breffve, hvormet hand beviste, Bönder att haffve hafftt samme Gaardtt udi therris Heffdt och Verrie, och epttherthi hand samme Breffve icke ville fran sig offverantthvorde, kunde the icke heller her indföris. Thermodtt beretthe for^{no} *Axell Juell*, att hand nocksom vill sig forclare och undskylde, att hand icke haffver handlitt eller kiöptt met ufriitt Folck, men aff Adels- och friitt Folck, och beretthe, att thend Tidtt hand haffde Giislum-Herritt till Aalborrig Leen, tha kom till hanom nogen aff Adell, som vor *Peder Munck* till Hauffbroe, *Peder Munck* till Kunderup, *Lass Munck* till Hungstrup, och gaffve tilkiende, att theris Faderfader *Gunde Munck* hafver panttsatt till en vedtt Naffn *Vogen Jenssen* ett Gaardtzstedtt, liggendis i for^{no} Bonderup, for nogen Pendinge och for^{no} *Vogen Jenssen* gjorde thenom Hinder och Forfang paa samme Gaardtt och

(¹) Dette var Adelen forbudet ved *Frederik d. 2dens* Haandfæstning Art. 21.

Gaardtz Eyendom, endog the thitt och offthe haffde hanom Pendinge och Verdt tillböddt eptther theris Pantthebreffs Liudelsse, och saa skulle for^{ne} *Axell Juell* bekomitt samme Pantthebreff aff for^{ne} *Vogen Jenssen* och siden köppt och handlitt met for^{ne} Adelsfolck om for^{ne} Gaardt och Tilliggelse. Och först i Retthe laugde samme Pantthebreff under Datum 1454, liudendis, for^{ne} *Gundi Munck* aff Hauffbroe, ther Vebner er, haffde bekiendtt sig skyldig att verre for^{ne} *Vogen Jenssen* xx löde Marck Stedependinge (*), for hvilcke hand haffde pansett till for^{ne} *Vogen Jenssen* en Gaardtzstedtt udi for^{ne} *Bonderup* att haffve udi sin frii brugelig Pantt udi cxx Aar, och naar the forgangne erre och nogen aff hans Arffvinge thett lösse vill, tha skall kyndis Lössen paa III Ting for Medsommer och lössis att Sancti Michels Dag thernest eptther &c., som samme Breff therom ydermere udvisser och indeholder. Thernest beviste (*) met for^{ne} *Vogen Jenssis* Arffvinge vedtt Naffn *Niels Pederssen* i *Bonderup*, sig (4) att haffve opladtt till for^{ne} *Axell Juell* for^{ne} Pantthebreff, som thett Breff therom och ydermere indholder, under Datum 1546. Item i Retthe laugde for^{ne} *Gunde Muncks* Arffvingis Tilladelssebreff, som vor *Peder Munck* till Hauffbroe, *Peder Munck* till *Kunderup*, *Söffren Munck* i *Morum* och *Lass Munck* till *Hungstrup*, Vebner, som vor for^{ne} *Gundi Muncks* Börneborn, under alle theris Besegling, for^{ne} *Axell Juell* samme Goudtz att skulle indfriie och igen indlösse, som for^{ne} *Gundi Munck* till for^{ne} *Vogen Jenssen* i *Bonderup* haffde pantsatt, och for^{ne} *Axell Juell* siden att skulle haffve, nyde och beholde till sig och sinne Arffvinge hver therris Anpartt udi for^{ne} Gaardtt och Gaardstedtt met samme Tofftt och 1½ Fierring Jordtt offver all *Bonderup* Marck for en frii Eyendom evindeligen att eye och beholde, eptthersom samme Opladelssebreff therom ydermere udvisser och indeholder, under Datum 1546. Disligeste i Retthe laugde *Niels Muncks* till *Giissing*, Vebners, Skiödebref, som och vor Metarffvinge till samme Eyendom, som thett och viidere forclarer och indeholder, under Datum 1552. Och vor for^{ne} *Gundi Munckis* Arffvingis och for^{ne} *Niels Munckis* Breffve beseglede met en

(*) *Stedependinge*, *Hansestædernes Mynt*, s. l. 56. (*) nemlig *Axel Juul*.

Not. 18.

(4) d. e. *Niels Pedersen*.

Vinranck, ligesom for^o *Gunde Muncks* gamell Pantthebreff, aff huilckitt for^o *Axell Juell* mentthe, att mand letteligen kunde forfare, thenom aff Adell kometten att verre, som hand haffde met köppt och handlett. Och paa thett siidste i Retthe laugde hand ett Laassebreff, under sitt Datum 1556, hvor hand met mere Goudtz, nogen Aar eptther hand vor kometten aff met for^o Olborrig Slott och Giislum-Herritt, haffde deltt och forfultt samme Gaardtt udi Bonderup till Laass. Och setthe therfor for^o *Axell Juell* udi alle Retthe, om hand eptther saadan Leiighet icke nocksom vor undskyldigitt, icke aff Selffeyerbönder att haffve köppt samme Gaardtt och om hand icke burde samme Gaardtt och Goudtz angerlödes att eye och beholde, mett flere Ordtt och Thale, thenom therom emellom vor. Tha eptther Tiltalle, Giensvar, Breffve och Bevissning och thend Sags Leiighedtt och epttherthi att for^o *Axell Juell* haffver nu bevist, att hand aff Adelsfolck ock icke aff jordeygne Bönder for^o Gaardtt, Tofftt och halffanden Fierring Jordtt och anden sin Tilliggelsse köppt haffver och thend siden forfuldtt till Laass, siden hand er kometten aff met for^o Aalborrig Slotz Leen, saugde vii therpaa saa aff for Retthe, att epttherthi Laaes er Lougssens Ende, böer for^o *Axell Juell* och hans Arffvinge for^o Gaardtt och Goudtz udi for^o Bonderup att nyde, bruge och beholde angerlödes met all sin Tilliggelsse, som forskreffvitt stander, eptther hans Adkom och Laassebreffs Liudelsse.

Datum ut supra. Nostro ad causas sub sigillo, teste Hilario Grabbe, Iustituario nostro dilecto.

65.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmands Paastand, at endeel af hans Bønder ere Ugedagsmænd, skjøndt de ikke ligge i samme Sogn som hans Hovedgaard (¹), ansees hevlit derved, at de i 40 Aar (Hævds Tid) havde været betragtede som saadanne, og at han havde forfulgt denne Sag til Laas.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudz Naade &c. Giörre Alle vittherligt, att Aar &c. 1572 thend 14 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiöpnehaffnn, udi vor egen Nerverrelsse, offververrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldtt, &c., vor skickitt for oss oss elskelige Her *Jörgen Löcke* till Offvergaardtt, Ridder, vor Mand och Raadt, paa thend ene och haffde met vor Steffning paa vorre Vegne for oss udi Retthe steffntt oss elskelige *Axell Juell* till Villestrup, Landtzdomere udi vortt Land, Nörre-Juttland, paa thend anden Side for 4 eller 5 Gaarde, hand udi Lille Arden Sogen skall haffve tillaugtt att verre Uggedagsmend till Villestrup och thermet holder thenom frii, att the icke skall giiffve Kongskatt, och mener alligeveldtt, att the icke skall ligge udi thet samme Sogen, som hans Hoffvittgaardtt Villestrup udi liggendis er. Thertill svarede for^{ne} *Axell Juul* att the for^{ne} 4 eller 5 Gaarde och Mend, hans Thienere, udi Lille Arden haffver verritt hans Uggedagsmend och giordtt Uggedagsgierning till Villestrup vidtt XL Aar forleden, och i Retthe laugde vortt Laassebreff, under sin Datum 1556, som hand forhverffvitt haffver, siden hand vortt Slott och Leen Aalborrighuus qvitt bleff, liudendis, att for^{ne} *Axell Juell* samme sine Thienere udi Lille Arden att haffve forfuldtt till Laaes for Uggedagsmend eblandtt andre hans Thienere, som giör daglig Uggedag, och evige Thielsse (*paa*) samme Sag. Item udi Rette laugde for^{ne} *Axell Juell* ett Stockeneffnn, aff Hendstedtt-Heritzting udgiffvet Aar 1571, att xxiiii aff the agttiiste Mend udi for^{ne} Herritt vunditt haffver, att Lille Ardens Mend haffver verritt Uggedagsmendtt till Villestrup och verritt skatthefrii, siden for^{ne} *Axell Juell* finge for^{ne} Gaardt och Goudtz, och icke the udi for^{ne} Thiidtt haffver nogen Tidtt giffvett Kongskatt, uden att naar andre Addellens Uggedagsmend gaffve Skatt. Thisligeste udi Retthe laugde for^{ne} *Axell Juell* Her-

(¹) Jvfr. *Jacobsen* om Skattevæsenet under Kongerne *Christian d. 3die* og *Frederik d. 2den* S. 32 ff.

ritztings-Dom och Landtztings-Dom, udgiffven Anno 71, liudendis, att eptther sliig lang Friihedtt, Laasbreff, Stockneffnn och anden Leiiglighedtt, som bevist er, böer nu hereptther for^{no} *Axell Juell* samme for^{no} Lille Ardens Mend for Uggedagsmendtt frii att nyde, som andre gode Mend therris Uggedagsmend for therris Sedegaarde. Och satthe for^{no} *Axell Juell* udi alle Retthe, om hand eptther sliig hans Breffves Liudelsse, som forskreffvitt staaer, icke böer for^{no} hans Uggedagsmend y Lille Arden saa frii att beholde, som andre gode Mend therris Uggedagsmend her udi vortt Rige, Danmarck. Tha eptther Tiltalle, Gienssvar och thend Sags Leiiglighet saugde vii ther saa paa aff for Retthe, att epttherthi for^{no} *Axell Juell* udi saa Maade met adskillige Breffve, som er Stockneffne, Domme och Laassebreffve, haffver först bevist, for^{no} Ardens Mend att haffve verritt holditt for hans Uggedagsmend henved XL Aar och thenom och for Uggedagsmend till Laas forfuldtt, siden att hand bleff affve met for^{no} vortt Slott Aalborrighuus, tha böer for^{no} *Axell Juell* eptther for^{no} hans Breffvis Liudelsse for^{no} hans Thienere i Lille Arden frii att beholde till Villestrupgaardtt for Uggedagsmend, som andre gode Mend her udi vortt Rige therris Uggedagsmend for theris Sedegaarde haffve.

Datum ut supra.

66.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. En Kongelig Bevilling, hvorved en adelig Enke, som havde giftet sig med en Uadelig, erholder Tilladelse til at beholde for sig og Arvinger hendes Jordegods, uagtet ikke samtlige hendes Slægtninge deri havde samtykket, kjendes ved Magt, endskjönt den ved en senere Contract, indgaaet mellem hendes Mand og nogle af hendes Frænder, syntes at have maatte tabt sin Virkning; denne Contract kjendes ugyldig, fordi Manden ikke kunde disponere over Kongens Jord, og deres Barn ansees som arveberettiget til hendes Jordegods. — En Enke ansøger Kongen om at være hendes Værg; han overdrager Værgemaalet til en af hendes Slægtninge.

(R.)

Vy *Frederick thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giøre Alle vitherliggt, att Aar &c. 1572 thend 14 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiöpnehaffnn, udi vor egen Nerverrelsse, offververrendis oss elskelige *Peder*

Oxe till *Giisselfeld, &c.*, för oss vor skickett oss elskelige Frue *Ane Matzdaatther* till *Nörgaardtt*, *Albritt Högs Epttherleffverske*, och hindis Laugeverge, oss elskelig Mester *Matz Hvidtt* ⁽¹⁾, paa thend ene och haffde för oss i Rette steffutt oss elskelig *Otthe Gyldenstiern* till *Primdall* ⁽²⁾, vor Mand och Thienere, och hans Medsyskende paa thend anden Side, för att the haffve laditt förbiude för^{ne} Frue *Ane Matzdaatthers* Bönder och Thienere, som hinde eptther hindis Moder, Frue *Lene*, arffveligen er tilfalden, att svare eller thiene nogen anden end thennom, endog the icke haffve vunditt för^{ne} Bönder fran hinde udi nogen Retthergang, hvorudinden hun mentthe sig att skee Urett. Theremodtt beretthe för^{ne} *Otthe Gyldenstiern*, att hans Fadersöster, affgangne Frue *Lene*, haffde thagitt Mester *Matz Hvidtt*, som er en ufri Mand, till sin Hosbonde uden neste Slegthis Jae, Bevilling och Samtöcke, och mentthe therför, att hun haffver forbrott sitt Arffvegoudtz eptther Recessens Liudelsse ⁽³⁾, som formelder, „att ingen frii Qvinde eller Moe maa tage ufrii Mand, och hves nogen heremodtt fordrister sig, tha skall hun strax haffve forbrutt allt hindis Jordegoudtz till neste Arffvinge; item skeer thet mett neste Venners Raadtt, tha skall hun haffve Fuldmagtt att selge thett inden Aar och Dag till friitt Folck; end skeer thet ey, tha verre hindis Goudtz falden till neste Frender &c.“ Theremod beretthe för^{ne} Mester *Matz Hvidtt* paa för^{ne} hans Daatthers Vegne, att hand haffver faaitt för^{ne} Frue *Lene* met vor Herre Faders, hoglofflig Ihukommelsis, Bevilling till sin Hustrue, hindis Goudtz udi alle Maade uforbrott. Och i Retthe laugde samme Bevillingsbreff, liudendis, som hereptther følger: „Vii *Christian* met Gudtz Naade &c. Giöre Alle vitherliggt, att thene Breffvissere, Mester *Matz Hvidtt*, haffver nu verritt hoes oss och berett, hvorledis hand er kommitt y nogen Handell ⁽⁴⁾ met Frue *Lene Olufsdather*, som boer udi Estvadttgaardtt, saa hun haffver loffvitt hafdom Egtheskaff, och agthe nu att tage hinde till sin Egthehustrue, och haffver nu bevist för oss, att nogle för^{ne} Frue *Lenis* Slegtt och Venner haffver giffvet

⁽¹⁾ Han var Sognepræst i Holstebro.

⁽²⁾ Rönbiærg Sogn, Hinding Herred.

⁽³⁾ Den Cold. Rec. Cap. 36 jvfr. Rec. 1547 Cap. 25.

⁽⁴⁾ Vil uidentviwl sige, at han havde besvangret hende, jvfr. Udr. *Æyteskabs-Handel* i II. 50.

therris Samtöcke thertill, och er befröcthendis, att, naar hand haffver laditt sig vide (*) met hinder, tha skulle hinde giörris Hinder och Forfang paa hindis Arffvegoudtz, forthi hun haffver tagitt och laditt sig giffve vedt hanom, som er en ufrii Mand. Tha haffve vii nu aff vor synderlig Gunst och Naade unt och tilladtt och nu met thette vortt obne Breff unde och tillade, att for^{ne} Frue *Lene* och hindis Börn och Arffvinge till evig Tidtt maa nyde, bruge och beholde allt hindis Arffvegoudtz, rörendis och urörendis, som hinde tilhörer och hun arffvitt haffver eller herepther tilfalde kand met Retthe, saa frii, som andre frii Mend och Qvinder haffver therris Arffvegoudtz her udi vortt Rige Danmarck, forbiudendis therfor alle &c. Datum Otthensse Söndagen nest eptther Sancte Galli Dag (6) &c.,“ som samme Bevillingsbreff therom ydermere udvisser och indeholder. Thernest *Oluff Muncks* Breff, udgiffvit udi Thvis Closter Anno Domini 1545 Tisdagen nest eptther Palme-Söndag, liudendis udi sin Mening, „att for^{ne} Mester *Matz Hvidtt* haffver verritt hoes hanom met vor Herre Fadens Breff, hoglofflig Ihukomelsse, liudendis, som forskreffvitt staar. Tha epttherthi for^{ne} *Lene Oluffsdatter* tilforne haffver beditt Konn. Matt. att ville for Gudtz Skyldtt verre hindes Verge och Forsvar, och Konn. Matt. hanom samme Vergemaal befoell udi hinders Slegtt och Veners Nerverrelse, disligeste hun vor till Viburg Landtzting och ther eptther slig Leiglihet keiiste och korritt hanom for hindis retthe Verge, epttherthi hun ingen nermere Frende haffde her udi Landitt hoes sig, tha haffver hand och iligemaade bevilgitt och samtöct same Egtheskaff och for^{ne} *Ane Matzdaatter* att verre theris retthe Arffvinge, ligesom for^{ne} Konn. Matts. Breff eptther hindis Veners Raad och Begier videre formelder.“ Fremdellis for^{ne} Frue *Lenis* Broders, *Jörgen Oluffssens*, Breff under Datum 1547, item *Knud Gyldenstiernis* Breff under Datum 1546, end *Erick Baners* under Datum 1547, thernest *Anththonius Brüskis* till Dallundtz Breff under Datum 1547, item *Axell Rosenkrantzis* under Datum 1546 met flere adskillige Breffve, liudendis udi therris Mening, att the haffve samtöckt och bevilgitt samme Egtheskaff, och

(*) vie.

(6) Aarstallet, som her mangler, er 1544, hvilket sees

af *Frederik d. 2dens* Stadfæstelsesbrev af 20 December 1566 i Register over alle Lande. (R.).

epttherthi att hindis neste Slegt forholdtt hinde et godt Budtt for tilforn, som hinde mett all Ære motthe lignis till Giffthermaall, haffve alle the for^{ne} met flere samtycktt same Egtheskaff met alle Punther och Artickle, som for^{ne} vor Herre Faders, hoglofflig Ihukomelsses, Breff videre therom formelder. Och mentthe for^{ne} Mester *Matz Hvidtt*, att eptther slig Leiighet, Breff och Bevissning och vor kierre Herre Faders Bevillingsbreff icke haffde forbrott sitt Arffvegoudtz. Thertill svarede for^{ne} *Otthe Gyldenstiern* och i Retthe laugde vor kierre Herre Faders, hoglofflig Ihukomelssis, Contractt, thenom emellom giortt er, udgiffven paa Collinghuus Anno 1547 thend Freugag nest eptther Judica, liudendis, att *Oluff Gyldenstiern*, *Lodvig Gyldenstierns* Söen, paa thend ene och Mester *Matz Hvidtt* och hans Hustrue, *Lene Oluffsdaatther*, paa thend anden Side eptther begge theris Bevilling och Samtöcke bleffve the ther paa alle Sider till Mindelighet venligen till en endelig Ende forenthe och forpligthe udi saa Maade, som hereptther følger: „Först skall for^{ne} Mester *Matz* och Frue *Lene Oluffsdaatther* udi hindis Liffstidtt och saalenge *Lene* leffver nyde och beholde allt hindis Goudtz och Eyendom, rörendis och urörendis Goudtz, Lössöre, Boe, Boependinge, intthet undertagitt i nogre Maade, och thertillmet hves Arffve hinde er tilfalden eller hereptther tilfalde kand, och naar for^{ne} Frue *Lene* er dödt och affgangen, tha skall allt hindis Arffvegoudtz, som er urörendis Goudtz, Eyendom och Möllegoudtz, følge for^{ne} *Lodvig Gyldenstierns* Börn och Arffvinge och thett ubehindritt for evig Eyendom, och hvis Goudtz, som for^{ne} Mester *Matz* eller hans Barn till thenom indlösse aff for^{ne} *Lenis* Felidtzgoudtz, thett skall och udi lige Maade for^{ne} Mester *Matzis* Barn, *Ane Matzdaatther*, och Arffvinge nyde och beholde, till saalenge the fange therris Pendinge igen, som the eptther Pantthebreffs Liudelsse udlaugdt haffyer. Sammeledis skall for^{ne} Mester *Matzis* Barn, *Ane Matzdaatther*, och Arffvinge qvitt och frii uden all Giensigelsse beholle allt for^{ne} *Lenis* epttherladene rörendis Goudtz, Lössöre, Boe och Boeskaff, Guld, Sölff, Pendinge, Kleder, Klenodii. Qveg, intthet undertagitt, vedtt hvadtt Naffn thet helst er eller neffnis kandt, dog undertagitt Biigning, och ey for^{ne} Mester *Matz*, hans Hustrue, *Lene*, och therris Barn, *Ane Matzdaatther*, eller Arffvinge att besverris met nogen

Gield i nogen Maade, som for^{ne} *Lene* eptther hindis Brödre, Mester *Anders Gyldenstiern* och *Erich Gyldenstiern*, tilfalden erre; skall och for^{ne} *Lodvig Gyldenstierns* Börn eller theris Arffvinge verre pligtige till, naar for^{ne} *Lene* er dödt och affgangen, till gode Rede strax att udgiffve till for^{ne} Mester *Matz* och hans Daatther, *Ane*, eller hindis Arffvinge ett thussind gode myntthede uforfalskidtt Jochimsdaller, som her udi Rigitt och udi Lübeck eller Hamborg gienge och gieffve erre, och thersom for^{ne} Mester *Matz* och hans Daatther eller hindis Arffvinge icke till gode Rede finge same 1 ^M Daller, eptthersom forschreffvit staar, tha maa och skall for^{ne} Mester *Matz* och hans Daatther, *Ane Matzdaatther*, eller hindis Arffvinge nyde, bruge och beholde frii och qvitt uden all Giensigelsse altt for^{ne} hindis Moders, *Lenis*, Arffvegoudtz, till saalenge the eller hindis Arffvinge erre for for^{ne} 1 ^M Daller tilfredtzstillett och i alle Maade betalde,“ som samme Breff therom ydermere udvisser och indeholder. Thernest i Retthe laugde vortt Stadfestelssebreff, udgiffvitt her paa vortt Slott, Kiöpnehaffnn thend 5 Dag Julii Aar &c. 1567, offver hogmelthe vor Herre Faders Forligelsse, och saugde therhøes, att endog for^{ne} Mester *Matz* met adskillige Breffve haffver bevist, samme Giffthermaall att verre skeett met hindis Slegtis och Veners Raadtt och Samtöcke, vilde dog for^{ne} *Otthe Gyldenstiern* thet anderledis affbevise, att the, som neste Slegt vt vorre, icke haffve thet samtöcth uden for^{ne} *Lenis* Broder, ved Naffn *Jörgen Oluffssenn*, och same *Jörgen Olssen* vor clostergiffven. Disligeste, att for^{ne} *Oluff Munck* vor hindis Verge, theremod berethe hand, att hand thett icke met Retthe motthe verre, epttherthi att hans Broder, *Oluff Gyldenstern*, vor XVIII Aar gamell och vor therfor nermere att verre hindis Verge end for^{ne} *Oluff Munck*, som hand och vell ville bevise met Breffve och nögactige Vidnisbyrdtt, och setthe i alle Retthe, om for^{ne} Mester *Matz Hvidtt* icke er pligtig att holle thend Contragtt, som hand och for^{ne} hans Hustrue for vor kierre Herre Fader giortt haffve och Vii thereptther haffve stadfest. Theremod berethe for^{ne} Mester *Matz Hvidtt*, att for^{ne} Contragtt vor met vrang Undervissning och Beretning forhuerffvitt, och thernest meen hand, thend er icke heller loughlig giortt, saa hun böer vedtt Magtt att bliffve; thisligeste att for^{ne}

Oluff Gyldenstiern icke heller paa samme Tidtt (¹), att hand eptther Lougen kunde verre for^{ne} Frue *Lenis* Verge, och beretthe, att hans Hustrue, for^{ne} *Lene*, thend aldrig samtöckthe, men altid haffver therpaa klagitt, baade till Holstebro Byeting och Viburg Landtzting, som hand mentthe sig vell att kunde bevise, mett mange flere Ordtt, thenom emellom löb. Tha eptther Tiltall, Giensvar, Breff och Bevissning och thend Sags Leiiglighet och epttherthi vii befinde samme Contragtt att verre giortt emodt Lougen (²), som bemelder, att Bonde maa ey affhende Kone-Jordtt, uden hand haffver saa gott Jordtt vedtt att hetthe, och for^{ne} Contragtt findis att verre giortt aff hanom, som icke er megtig, ey heller haffde om gaatt Goudtz att vederhette eptther Lougen, och for^{ne} Mester *Matzis* Arffvinge samme Contragtt, som udi saa Maade ulongligen er giortt, icke ville samtöcke, tha böer thend icke att komme for^{ne} Frue *Lenis* Barn, som er hindis retthe Arffving, till Hinder eller Skade i nogre Maade, men same Arff och Goudtz att følge hinde och hindis Arffvinge eptther for^{ne} vor kierre Herre Faders Bevillingsbreff i alle Maade.

Datum ut supra &c.

67.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. Salg af ventendes Arv til Medarvinger ansees for tilladt.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gutz Naade Danmarckis &c. Giöre Alle vitterliggt, att Aar &c. 1572 thend 17 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiönehaffn udi vor egen Neruerrelsse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giüsselfeldtt, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, Her *Peder Skram* till Urup, &c., for oss vor skickitt oss elskelige *Jacop Ulfeldtt* till Koxbölle, vor Mandt och Raadt, paa oss elskelige Jomfrue *Metthe Urnis* Vegne paa thend enne, och haffde met vor Steff-

(¹) Her mangler aabenbart: *saa gammel* eller noget (²) Jydske Lov I. 35. lignende.

ning udi Rette steffnitt oss elskelige *Peder Munck* till *Estuadtgaardtt*, vor Mand och Raadt, paa hans Sösters Vegne, *Johann Urne*, *Johann Skouffgaardtt* och Frue *Lizabett Urne* och alle andre Frue *Ane Rönnous*, Her *Johann Urnis* Hustrus, Arffuinge paa thend anden Side, för hinde icke skall verre skeedtt Fyllest udi Skiffthe och Jaffnett eptther hindis affgangne Moder, Frue *Ane*, Her *Johann Urnis*, icke heller udi Ryegaardtt eptther hindis affgangne Fader, item udi lige Maade för hindis Arffuepartt eptther hindis Broder, *Carll Urne*, om huilckitt hun ydermere loed berethe, att hindis Mettarffuinge haffuer skiffitt hindis Broders, *Carll Urnis*, Arffue thenom emellom, som hand eptther sin salig Moder skulle haffue arffuet, epttherthi hand hindis Döedtt offuerleffuede, och satthe therfor i alle Retthe, om hun icke burde Fyllest och Jaffnett eptther hindis affgangne Fader, Moder och Brödre, och, epttherthi hun offuerleffuede hindis Broder, *Carll Urne*, om hans Goudtzs icke burde att fölge hinde eptther Lougen, som lyder, att Syskinde arffuer anditt &c. Thertill suarede for^{ne} *Peder Munck*, oss elskelige *Hans Skouffgaardtt*, vor Secreterer, paa nogen hans Söskindtz Vegne, som hand er retthe Verge och Forsuar för, och *Johann Urne*, och beuiste, att for^{ne} *Carll Urne* haffuer soldtt och affhendtt fran sig och till alle hans Söskindtz och theris Arffuinge allt hans Arffuegoudtzs, som hannom kand arffueligen tilfalde, och mentthe therfor, att for^{ne} *Carll Urnis* Goudtzs burde icke att skiffitt allene till hans leffuendis Söskindtt, men ocsaa till hans Söskindebörn, forthi samme hans Arffuegodtzs er kiöptt hans Söskinde och theris Arffuinge alle til beste; item om hues Tiltalle hun haffuer till thenom för Skiiffitt och Jeffnedtt eptther hindis affgangne Fader, Moder och hindis Broder, *Christoffer Urne*, thertill suarede the, att ther vor gangitt thenom emellom Skiffitt och Jaffnedtt, huilckitt Jomfrue *Metthe Urne* met hindis Mettarffuinge haffde underskreffuit, förerend Loderne laugdis, och gaff for^{ne} *Peder Munck* paa hans Sösters och *Johann Urne* paa sine egne Vegne thenom udi alle Retthe emodtt for^{ne} Jomfrue *Metthe Urne* om for^{ne} Sagh. Tha eptther Tiltall, Giensuar och thend Sags Leiighet saugde vii ther saa paa aff för Retthe, att, epttherthi *Carll Urne* haffuer soldtt sin Arffue till alle hans Söskinde och theris Arffuinge, tha böer thend thenom att fölge, som anditt theris Arffuegoudtzs, epttherthi

thet er skeedtt thenom allesamen til beste, men thersom Jomfrue *Metthe* icke er skeedtt Fyllest udi Skiiffitt och Jaffnedtt, som forskreffuit staar, tha böer Samffrender att kenne therpaa och the att skiiffthe, ligne och legge for^o Mettarffuinge emellom, som thet sig met Retthe böer ephther Lougen, och hinde tha att skee Udleg udi hues hun fandtz brösthouden (¹).

Datum ut supra.

68.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom. En uendelig Dom; den udeblivende Sagvolder tilstedes Ret til yderligere Forsvar.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giöre Alle vittherligt, att Aar &c. 1572 thend 17 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slött Kiöpnehaffnn, udi vor egen Neruerrelsse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giüsselfeldtt, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, Her *Peder Skram* till Urup, &c., for oss vor skickitt oss elskelige *Erick Rudtt* till Fuldsanng, vor Mand och Raadtt, och haffde met vor Steffning for oss i Retthe steffntt *Oluff Pederssen*, Borgemester i vor Kiöpstedtt Ribe, och *Niels Toffskouff*, Byefogiidtt ther sammestedtz, for the haffde kalditt och steffnitt for thenom udi Retthe *Peder Jörgenssen* for nogen Geldttsag och samme Tidtt icke ville forskaffe hannom Rett offuer for^o *Per Jörgenssen*, men emod Recessen ind-

(¹) Til Oplysning om Familieforholdet tilføjes følgende Stamtavle:

Hr. *Johan Urne*; gift med *Anne Rönnow*.

<i>Christopher Urne.</i>	<i>Carl Urne.</i>	<i>Anne Urne.</i>	<i>Lisbeth Urne,</i>	<i>Mette Urne,</i>
+	+	+	Enke efter <i>Peder</i>	(siden gift med
g. m. <i>Kirsten Lykke</i> , Enke efter <i>Ludvig Munck</i> .		g. m. <i>Jörgen</i> <i>Skovgaard</i> .	<i>Lykke.</i>	<i>Alexander Durham</i>).
<i>Johan Urne.</i>	<i>Margrethe Urne.</i>	<i>Johan Skovgaard.</i>		
	(<i>Peder Muncks</i> Halvsöster); (siden gift med <i>Niels Bild</i>).			

satthe Sagen for oss och vor elskelige Danmarckis Rigis Raadtt och midlertidtt er andre ther tilkomett, som for^{ne} *Peder Jørgenssens* Goudtz haffue annammet, saa hand aldellis intthet theraff kand bekomme, och ingen aff thenom er mött udi Retthe for oss, men bleff giffuet tilkiende, att for^{ne} *Oluff Pedersen* er dödtt och affgangen. Tha øptther slig Leiigheddtt och øpttherthi att for^{ne} *Niels Toffskouff* findis att verre steffnitt for oss och oss elskelige Danmarckis Rigens Raadtt och icke hand er mött att suare till for^{ne} Sag eller nogen paa hans Vegne, tha böer hand for forskreffne Sagh for sin Anpartt att stande for^{ne} *Erick Rudtt* therfor till Retthe, uden hand sig for for^{ne} Sagh anderledis kand forclare.

Datum ut supra.

69.

1572. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Sagsøgeren dømmes til at lide Straf „som vedbør“, fordi han, der var fredløs Mand, havde fordristet sig til at komme i Kongens Nærværelse.

(R.)

Vy *Frederick thend Anden* met Gudz Naade &c. Giøre Alle vittherligtt, att Aar &c. 1572 thend 17 Junii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Kiöpneshaffnn, udi vor egen Neruerrelsse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeld, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, Her *Peder Skram* till Urup, &c., for oss vor skickitt [oss elskelige] ⁽¹⁾ *Söffren Tollessen*, Borger udi vor Kiöpstedtt Aarhus, paa thend ene och haffde for oss udi Retthe steffnt *Peder Thomissen*, Borger ther samestedtz, paa thend anden Side for en Dom, hand met vrang Underuissning haffuer forhuerffuit offuer hannom till Landtztingitt, och i andre Maade hand haffuer hannom uforretthitt. Theremodtt berethe for^{ne} *Peder Thomissen*, att hand icke viste, i nogre Maade hand hannom uforretthitt haffuer, men forfuldtt hannom met Lougen, for hand sadtt offuerhörrig udi en Gaardtt, for^{ne} *Peder Thomissen* haffuer Pantthe-

(¹) Dette oss elskelige hidrører fra en Skrivsejl i Dombogen, da Skrивeren umiddelbart derefter har skrevet: *Peder Oxe*, men siden overstreget dette

Navn, uden at erindre, at ogsaa det ham til-lagte Prædicat burde have været udslettet.

breffue paa, och haffuer therfor laditt voldsuerre hannom och siden forfuldtt hannom paa hans Fredtt, och i Retthe laugde en Dom, udgiffuen paa Viburg Landtzting Aar 1571 Löffuerdagen, som Sancti Hans Medsomers Affthen paa faldtt, aff *Axell Juell* till Villestrup och *Palli Juell* till Stranditt, liudendis, att, ephtherthi nu beuissis, for^{ne} *Söffren Tollessen* att verre Vold offuersorritt, som findis XL Marck Sag, och sex Uggers Dag och mere lang Tidtt siden forgangen er, och icke hand haffuer Boedtt sett eller Borgen satt, ey heller Sandemendtz Eedtt thetzforinden riiggitt, meden endnu stander vidtt sin fulde Magtt, tha vide vii ephther saadan Leiiglihet och louglic Forfölling icke anditt therom att sige, end Recessen therudinden att følge, for^{ne} *Söffren Tollessen* att fare som andre fredlösse Mend. Tha ephther slig Leiiglihet saugde vii therpaa saa aff for Retthe, att, emedenn och all thend Stund for^{ne} Landtzdomernis Dom staar ved sin fulde Magtt, tha böer for^{ne} *Söffren Tollesen* att fare som andre fredlösse Mend och straffis, som vedböer, att hand, som er en fredlöes Mand, fordrister sig att komme i vor Neruerrelsse, förend hand haffuer bekomitt sin Fredtt igen, och for^{ne} *Peder Thomessen* for same hans Tiltalle att verre angerlöes.

Datum ut supra.

70.

1572. Viborg Landtingsdom, hvorved det erkjendes, at det efter Skik og Brug maa overlades Sognepræsten og Kirkeværgerne at afgjøre, hvem der skulle have de överste Pladser i Kirkens Stolestader (1).

(A. 101. (b).

Axell Juell till Villestrup, *Palli Juell* thill Strannitt, Lanndzdommer udi Nöriutland oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibd., giöre vitterligtt, att Aar ephther Gudz Biurd 1572, Löffuerdagenn, som er denn 19 Julii, paa Viburg Landzting vor skickitt erliigh, hederlig oc vellerd Mand, Her *Jacop Brassenn*, Sognepræst thill Giested Kircke, oc gaff tilkiennde, hurledes enn hanns Sognemandd *Thord Michellssenn* i Nörngaard skulde haffue förtt nogenn Trette oc Tuist der udi Sognit om itt Stoelstaed thill hanns Höstru, oc hand ville

(1) Denne Dom eller en lignende turde være Kilden til D. L. 2—22—47 og 48.

haffue hinde fremmerst oc öffuerst udi Stolenn offuer gamble Aartt (?) (?) Dannequinder, enddog hanns Höstru skulle vere ungh, oc samme Trette fordi for (*förte fordi?*) for^{ne} Her *Jacop*, Kirkeuergerne oc de fornemste Sognemend skulle hafue indstillitt oc de haffuer tilfundet for^{ne} *Tuord Michelssens* Höstrue oc de andre, met hinder Stolen söger, denn at skulle beholle, dog enhuer aff dem, som thill Alder kommen er, att schulle stande i Stolenn denn elste först oc sidenn huer ephther sinn Alder, oc ephthersom ennhuer dieris Stad (*Stat? Stand*) oc Kald udkreffuer, oc derpaa fremlagde dieris Sententz oc Domb; oc nu haffde for^{ne} *Thord Michelssenn* hid steffnitt, om hand viste nogitt emod slig Sentendz oc Skick att sige, da er hand icke mött deremod nogitt Anndsuar att giöre. Tha ephther Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighedtt, som forskreffuitt staar, oc det er Viiss oc Seduanne, Sogneprestenn oc Kirkeuergerne oc actist (?) Sognemennd om saadanne Stoelstandd att dömmen oc kiende, som des Leilighedtt best veed, huilckett Stade enhuer ephther sinn Vilkor oc Leilighet bör att beholde, viide vi icke emod saadann Skick oc Sententz att dömmen, som Sogneprestenn met Kirkeuergene i saa Maade affsiggenndis vorder.

71.

1572. Viborg Landstings Dom, at den, som paasværgen en Anden at have begaaet Ran, skal angive de ranede Kosters Værdi. — At binde Bogseed (1).

(D. 89 (b.))

Axel Juel til Villestrup, Landsdommer i Nör-Jutland, *Niels Rossenkrantz* til Halkier, *Morten Brock* till Bøllessgaardt, Landsdommere i Fyenn, *Offue*

(*) Skal maaskee være *Aarit* eller *Aars*.

(*) o: de meest agtede.

(1) Denne Eed, sædvanlig i Lovene kaldt *Aasvoren* Eed, bærer Navn af Bogseed, fordi den allagdes paa Bibelen. Jydske Lov II. 40 og 107 fordre denne Eed i Ranssager og i Tyvsager af Sag-

søgeren og paa sidste Sted angives det udtrykkelig, at Eeden, foruden Sigtelsen, tillige skulde indeholde Værdien af det Bortranede „swæræ hanum a hand til *swa myket* sum han thor hans eth a hættæ“. Paa første Sted er der i *Christian d. 4des* Udgave af Loven begaaet den Fejl, at Textens: „oc sithæn *swæræ* han thær

Schram till *Hammergaard*, *Niels Wiffert* till *Torstedlund*, *Jörgen Schram* till *Thell* (*), *Hendrich Wind*, *Slotzfougit* paa *Aalborghuss*, och *Gunde Schriffuere*, *Landstinghörer*, giöre vitterligt, at Aar effter Guds Börd 1572, Löffverdagen *Dionisi* (†) paa *Viburg Landsting* var schickett erlig och velbördig Mand *Erick Hardenbiere* till *Matterup* paa thend ene och haffde hiidt i Rette steffnett *Jens Nielssen* i *Leffvet* paa thend anden Siide, och hannom thiltalitt och beschylte, for hand schulle haffue bunden *Bogsseedt* paa en *Eg*, *Jens Nielssen* beschylte *Olluff Mule* mett flere att schulle hannem frarant, endog same *Eeg* schulle veritt huggit paa *Erick Hardenbiere*s Grund och icke *Jens Nielssen* schulle haffve vedsatt (*udsagt*?) medt sin *Eed*, hvor megit samme *Eeg* schulle haffve verritt verdt eller hvadtt thend kunne gielle, och menthe hannem thermedt *Uret* att haffve giordt. Da mötte *Jens Nielssen* och berette, at hand bandt *Bogsseedt* paa en grøn *Eeg*, hannom schulle verre frarant, och menthe sig thermedt ingen *Urett* att haffve giort, met flere *Ordt* och *Tale*, thennem therom imellum vaar. Da effther *Tiltale*, *Giensvar* och *Sagens Leilighedt*, saa och efftherdi for^o *Jens Nielssen* icke haffuer naffngiffvet eller sat sin *Bogsseed*, hvor högt eller for hvad *Pendinge Verdt* hand same *Eeg* haffver schattedt, saa mand kunne vide effther *Lougen* therfor att böede, kunne vi icke kienne thene saa loulig bunden eller svoren att vere, som thedt sig bör.

Datum ut supra.

sak giuer“ er oversat: „oc siden suare den, der Sag gifver,“ paa hvilken Uovereensstemmelse med Texten jeg i min Udgate har forsömt at giöre opmærksom. Fra denne *Eed* har saavel *Tilbjemlings-* som *Vurderingseeden* sin *Oprindelse*. See idvrigt *Ostersens Gloss. voc. Bogsseed*. At denne *Benævnelse* ingensteds forekom-

mer i *Lovene*, har jeg bemærket i min *Disserte* de usu juramenti &c. Sect. I. 123 (*Nyt juridisk Arch. XIV. 111—112*).

(*) Skal være *Thiele*, hvor *Rigstaad Jörgen Skram* ligger begravet, *D. Atl. IV. 403*.

(†) Formodentlig *Dionysius Martyr*, d. 9 October.

72.

1573. Viborg Landstings Dom. En Mand, som ved Lov har benægtet en Gjeld, sagsøges tilligemed hans Medceedsmænd, deels fordi han, efterat Eeden var sæstet men inden den blev aflagt, havde indgaaet et Forllg om Gjeldens Afgjorelse, deels fordi en af Lovmændene var fordeelt Mand; men Landstinget kjender den aflagte Lov ved Magt, deels fordi Forlliget ikke var indgaaet paa Ting og det Tingsvidne, hvorved det skulde bevises, først blev ført længe efterat Eeden var aflagt, deels fordi den Omstændighed, at den ene af Medceedsmændene var fordeelt Mand, ikke kunde gjøre Eeden ugyldig, da dette ikke havde været de øvrige Medceedsmænd bekjendt. — Lov sæstes med Haandslag. — Indsigelser mod Vidner paa Grund af deres Slægtskab med Parten. — Deelsbrevs Tinglæsning omtalt (¹).

(A., 163. D. 85).

Axill Juell till Villestrup, Landsdommer i Nöriutlandd, *Biörn Kaass* thill Starupgaard, *Malti Jennsenn* thill Holmgaard, *Erick Kaas* thill Lindbierriggaard, *Iffuer Kaass* thil Oerndrup (²), *Mogenns Pederssenn* thill Tyrostrup, Mester *Madz* (³) i Holstebroec oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibd., gör vitterligt, att Aar epher Gudz Biurd 1573, Löffuerdagenn epher Conversionis Pauli (⁴) paa Viburg Landzting vor skickitt erlig och velbiurdig Frue *Pernille Oxe* till Sæbygaard, hindis visse Bud, erlig oc fornumstig Suennd, *Chrestenn Knudzenn*, Fougitt der sammesteds (⁵), oc hagde hid i Rette steffnitt *Chrestenn Suendssenn* y Skouffsgaard mett sine Lougsmend, *Jens Christennsenn*, *Chrestenn Oelssenn* oc dieris Medbröder paa denn andenn Side, for enn Loug, hand *Rasmus Pederssenn* y Volstrup thill Sæbyegaardz Bircketingh nogenn Tid sidenn fest oc giffuitt haffuer, att hand ingenn Geld skulle verit hannom pligtige, oc berette, hurledis epheratt *Chrestenn Suensen* skulle haffue fest *Rasmus Pedersenn* samme Loug, skulle hand haffue dragitt thill itt andett Ting, Jerslöffherritztingh, oc der laditt sig mett for^o *Rasmus Pedersenn* forlige oc sette hannom Vissning (⁶) for samme Geld och sombtt betalitt, oc sidenn dragit thill for^o Bircketingh oc giffuitt Loug oc Vernn, att hand inthet vor hannom skiuldig, oc fremlagde itt Tingsvinde aff

(¹) See ovenfor Side 90.

(²) Örumdrup D.

(³) D. add. Huidt.

(⁴) Den 25de Januar.

(⁵) D. add. paa then ene.

(⁶) Vissen D.

Sæbye (7) Bircketingh sidst forgangen Aar, Løffuerdagen ephther Martini (8) udgiffuitt, liudendis, for^{ne} *Rasmus Pederssenn* der att haffue haffdtt Tiltale till for^{ne} *Chrestenn Suendssenn* met Hörings-Deele oc sagit hannom for xxii Daler, som hand skulle vere hannom pligtige, oc for^{ne} *Chrestenn Suendssenn* tha att haffue tagitt udi *Rasmus Pederssens* Haannd oc sagdt hannom „Nei“ att hand vor hannom inthet pligtige, oc derpaa fest hannom enn Loug; dernest fremlagde itt anditt Vinde aff for^{ne} Ting sidst forgangen Aar, Løffuerdagenn for S. Karine (9) Dag udgiffuitt, att *Chresten Suendzen* gaff sinn Loug, att hand vor *Rasmus Pedersenn* inthet pligtige, derhos fremlagde itt Tingsvinde aff for^{ne} Bircketingh sidst forgangenn er, Løffuerdagenn for S. Andreæ Dag (10) udgiffuitt, som bemeller, att *Rasmus Pederssenn* der for Tingsdomb att haffue standitt oc sagdt, att denn Torssdagh dernest ephther att *Chrestenn Suendssenn* feste hannom denn Lough der vid Tingett, da schulle hand oc *Chrestenn Suendssenn* verritt bleffuitt forligtte vidt Jersløffherritztingh om huis Dele thennom emellom er oc haffuer verritt, oc hand schulle haffue fangett Lougenn (11) oc Vissen for sine Pendinge, och Loffningsmendene (12) schulle haffue hannom giffuitt samme Penndinge strax; derhøes fremlagde itt Tingsvinde aff for^{ne} Bircketingh Snaps-Bircketingh (13) sidst forledenn udgiffuitt, *Sören Lauritzenn* i Funder, *Simen Smid* i Bølle, *Lauritz Pederssenn* i Vibholt (14) for 8 Mend att haffue vundett, att denn Taarssdagh nest ephther S. Karine (15) Dag sidst forledenn skulle de (16) haffue forligtt *Chrestenn Suendssenn* oc *Rasmus Pederssenn* vid Jerssløffherritzting om alle Sager, dennom emellom vor, baade Gieldz-Sager oc om den Loug, *Chrestenn Suend-*

(7) Slebygaards D.

(8) Mortensdag, d. 11 November.

(9) Katarine D. — St. Katharines Dag er d. 25 November.

(10) Den 30te November.

(11) Loffning oc Wiissing. D.

(12) Loffningsmend, Forlovere, Cautionister.

(13) Snapsting D. Den 12te Dag efter Juledag kaldtes *Snapsting*, altsaa d. 6te Januar, (Helligtre-

kongers Dag), see Tingsvidne af Viborg Lands-ting fra Aaret 1442 i *Thestrups Relation* om Tingene S. 33, jvfr. S. 29 og ovenfor S. 123, der var saaledes, som Dommen indeholder, forløbet 5 Uger mellem det her omtalte Tingsvidne og den Dag, da *Christen Svendsen* gjorde sin Eed (d. 25de November).

(14) Mielholt D.

(15) Katarine D.

(16) D. *add. ther.*

ssenn haffde fest *Rasmus Pederssenn* (17), att *Chrestenn Suendssenn* skulle hafue satt *Rasmus Pederssenn* Loffning oc Vissen for huis Pendinge hand vor hannom pligtige, oc *Chrestenn Suendssenn* skulle haffue loffuitt att ville stille *Chrestenn Knudssenn* tilfridz paa Hosbondens (18) Vegne, for denn Loug, hand hagde fest, saa att den schulle inthet komme *Rasmus Pederssenn* vid; ydermere haffuer *Lauritz Pederssenn* vunditt (19), att hand samme Tid loffuitt for *Chrestenn Suendssenn* thill *Rasmus Pederssenn*, att huis Deel hand icke ville haffue *Chrestenn Suendssenn* y Fordrag (20) aff de XXII Daler, hannd sagit (21) hannom fore, dett skulle hannd paa *Chrestenn Suendssenns* Vegne giffue *Rasmus Pederssenn*, oc samme Pendinge skulle hand haffue giffuit hannom straxs paa *Chrestenn Suendssenns* Vegne aff samme Gield, som de Vinde viidere bemeller, oc sette for^{re} *Chrestenn Knudssenn* i alle Rette, om for^{re} *Christenn Suendssenn* icke hagde giffuitt samme Loug mett Urett, oc om hand oc hans Lougsmend icke burde fæld att vere. Saa mötte for^{re} *Chresten Suendssenn* oc berette, att samme III Mendis Vidne skulle vere vunditt [oc] (22) fem Uger epheratt hand sinn Loug oc Vern giffuitt haffuer, oc fordi hagde hand samme 3 Mend, *Sörenn Lauritzenn*, *Simenn Smid* oc *Lauridz Pederssönn*, hid idag steffnitt oc kallitt oc meente, dieris Vinde vildich att vere oc unödiagtig att skulle findis; thi denn ene schulle vere *Rasmus Pederssens* Nestsöschendebarn (23), och denn anddenn at skulle vere (24) hans Söschende oc gaff thilkiennde, att dersom hand nogen Forligelssmaall vid Jerslöffherritztingh schulle haffue indgaaett, tha hagde der vell straxs veritt omvunditt oc dett inden Tinge [er] (25) forkyntt, eller oc de hagde vidtagitt (26) hans egenn Bref oc Seigell, oc derfor satte udi Rette, om samme Log-Vinder (27) kunde komme hannom mett (28) sinn Loug thill nogenn For-

(17) D. add. saa

(18) sin Husbondes D.

(19) bestaet D.

(20) have i Fordrag, o: give Udsættelse med, jvfr. II. 5.

(21) sagde D.

(22) D. om. oc.

(23) Södschindebarn D.

(24) haffue hans Söster D.

(25) D. om. er.

(26) tagit D.

(27) Bagvinde D., et Vidnesbyrd, som kommer bag efter, for silde. Upaatvivlelig er det den rette Læsemaade, da Benævnelsen Logvinde, om den ellers skulde forekomme, i al Fald allene kunde betyde *lovligt Vidne*, en Betegnelse som vilde være aldeles upassende i *Christen Svendsens* Mund.

(28) imodt D.

hindringh, oc om hans Loug icke burde vid Magtt att bliffue. Saa mötte *Suend Chrestenssenn* paa sin egenn och sine Metbröders Lougsmends Vegne, oc meente, dieris Æd rett att vere giortt; therepther fremlagde *Chrestenn Knudssenn* itt Deelsbreff, att en vidt Naffn *Chrestenn* ⁽²⁹⁾ *Skredder*, som hand sagde ⁽³⁰⁾ Logsmand att vere, att hand er fordieltt for itt Pund Maltt, 2 Thöner Hauffre oc III Schipper, som dett Deelsbreff viidere bemeller, emodt huilckett *Chrestenn Suendssenn* suaritt, att samme Deelsbreff icke vor læst eller fremlagdt ⁽³¹⁾ for hanns Lougsmend, eller *Niels Skredder* tha der mett att vere affviist, ey heller nogen ⁽³²⁾ att vere ⁽³³⁾ paaskutt eller forkyntt hannom at hafue veritt fordieltt, oc meente fordi samme Dielsbreff icke kunde hanns Loug forhindre, mett flere Ord oc Tale, dennom derom emellom vor. Tha epher Tiltale, Giensuar och Sagsens Leilighet, saa oc epherdi samme 3 Vidnisbyrd haffuer vunditt 5 Uger, epher *Chrestenn Suendssenn* sinn Loug eddelt ⁽³⁴⁾ oc dreffuitt ⁽³⁵⁾ hagde, om saadann Forligelssmaall, som hand icke for Thing eller Thingsdomb fantis att haffue indgaaett oc tha straxs Vinde ⁽³⁶⁾ derepther tagitt, oc icke hand dett ville vere bistendig eller haffuer forseiglettt, tha ⁽³⁷⁾ epherdi at samme Mend icke er kommen saadann Forligelssmaall att forkynde för, eller thend Dag, der *Chrestenn Suendssenn* sinn Loug eddieltt ⁽³⁸⁾, medenn hoes 5 Ugger, epher Lougen udi saa Maade fulddreffuitt er, om saadann Forligelssmaall Kundschaft at haue boritt, da kunde vi epher saadann Leilighedtt icke kiennde samme Contragts Vinde saa nock-som eller nöiagtig att vere, att dett kand forhindre for^o *Christenn Suendzens* Loug, medenn samme Loug epher saadan Circumstandzer oc Leilighed vid sinn Magtt att vere, oc epherdi *Niels Skredder* icke vor forschyltt ⁽³⁹⁾ eller

(29) *Niels* D.

(30) D. *add.* en.

(31) frembaarit D.

(32) nogit D.

(33) haffue D.

(34) *ædlet* D. Jvfr. Anmærkn. til Samling af gamle danske Love IV. 542.

(35) fulddreffuet D.

(36) Tingsvidne D.

(37) desligeste D.

(38) *ædlitt* D.

(39) *beschylt* D.

sigtit att haffue veritt fordiøkt, førend samme Long drossuidt oc fuldgiortt vor, vide vi icke heller samme Long aff denn Aarsage att kunde rygge.

In cujus rei &c.

73.

1573. Dom paa Kongens Rætteting angaaende Forfølgning til Laas paa det Herlufsholms Skole tilliggende Gods, i hvilken Dom en Bestemmelse i Rigens Ret fortolkes (¹). Denne fordrer ikke, at der skal forløbe 6 Uger fra den Tid, da der tages Gjenbrev mod Forfølgningen, og indtil Stævning mod Gjenbrevet læses.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giøre Alle vittherligtt, att Aar &c. 1573 thend 25 Februarii paa vortt Retttherthing udi vortt Closter udi vor Kiøpstedtt Ringstedtt, niernerendis oss elskelige *Erick Rossenkrantz* till Valssøe, vor Mand och Raadtt, *Herluff Skaffue* till Eskeldstrup, *Hendrick Nielssen* till Gundettuedtt, Landtzdomere udi vortt Land Siellandtt, *Erick Basse* till Sörup, *Eyller Kræffsse* till Eghollum, *Niels Anderssen* till Kastrup, *Erick Walckendorff* till Glorup, *Jörgenn Duæ* till Volderup, *Lauge Beck* till Førsløff, *Knud Stenssen* till Lundbyegaardtt, *Henning Göie* till Kierstrup, *Eggertt Ulfeldtt* till Kragerup, *Oluff Daae*, *Otthe Norbye*, *Eyller Brockenhuus* till Syndergaardtt, *Theus Rossengaardtt*, *Hans Dreselbiærg*, vorre Mend och Thienere, och *Bentt Gregerssen*, Landtztinghörer i Siellandtt, for oss vor skicket oss elskelige *Oluff Mouritzen* till Bollerup, vor Mand, Raadtt och Forstandere for Herluffholms frii Skole (²), paa thend ene, och haffde met vor och Rigens Steffning for oss udi Retthe steffnntt oss elskelige *Christoffer Göie* till Gundersløffholm, vor Mand och Thienere, paa

(¹) Det Udtryk i Dommen: „at Rigens Ret bemelder“ peger tydelig nok paa, at denne Lov allerede paa den Tid har været skriftlig forfattet, formodentlig i en Form, der kun lidet har afveget fra den, i hvilken den blev udgiven af *Christian d. 4de* 1621. Jvfr. I. Fortalen S. XXIII.

(²) *Oluf Mouritzen Krogenos*, Søstersøn af *Birgitte Göie*; han døde ikke længe efter denne Doms Afsigelse, s. *Melchior*s hist. Esterretn. om Herlufsholm S. 89.

thend anden Side, for hand nogen Tidtt siden forleden haffuer tagitt Gienbreff i hans Forföling till Laass paa Herluffsholms frii Skole och thetz tilligendis Goudtz, och tilspurde hannom, huad Aarsage hand thertill haffde, och begierrede, att hand idag ville fremberre huis Breffue och Beuiising hand emodtt hannom haffde, och vor udi Dag theris retthe sietthe Uggedag att gaae therom udi Retthe paa baade Sider. Tha fremkom for^o *Christoffer Göie* for oss och setthe udi alle Retthe, om hand vor pligtig att suare till samme Steffning, epherthi att ther vor icke sex Ugger emellom Gienbreffuitt vor tagitt och Steffningen bleff lest, oc mentthe, att ther burde epher Rigens Rett att verre sex Ugger emellom i thet mindste. Theremodtt berette for^o *Oluff Mouritzen*, att thend Tidtt hand spurde, for^o *Christoffer Göie* haffde tagitt Gienbreff i hans Forföling, tha lodtt hand tage Steffning och thend lese loughlig till Landtzing epher Rigens Rett, och vor idag thend retthe vi Uggedag epher att Steffningen lest bleff, som hand och beuiste met for^o Steffning, oc setthe vell i Retthe, om for^o *Christoffer Göie* icke vor pligtig till samme Steffning att suare, och setthe udi Retthe, att thersom for^o *Christoffer Göie* icke vor tilsindtz att lade lesse samme Gienbreff, om hand burde therfor att miste sin Rett? Tha epher Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiiighet och epherthi att thett er beuist met samme Steffning, att thend er loughlig lest till Landtzing, och Rigens Rett icke bemelder heller (*) ther skall verre sex Ugger eller iii Ugger, mere eller mindre, emellom att Gienbreffuitt er tagitt och Steffningen skall tagis, men bemelder allene, att, nar Gienbreff er tagitt, maa mand tage Steffning och lade thend lesse loughligen (*), bleff therpaa saa affsaugdtt for Retthe, att for^o *Christoffer Göie* er pligtig att suare till samme Steffning, epherthi thend er loughlig lest och forkyndtt, som thet sig böer epher Rigens Rett.

Datum ut supra.

(*) heller o: hvad enten.

(*) Andet findes heller ikke fastsat i *Christian den 4des Rigens Ret og Dele Cap. 20.*

74.

1573. Dom paa Kongens Retterting angaaende Forfølgning til Laas paa Herlufsholms Skoles Gods. Efterat *Christoffer Göje*, som havde udtaget Gjenbrev mod denne Forfølgning, forgivees havde exciperet mod den mod Gjenbrevet udtagne Stevning (see den foranstaende Dom) procederes paa samme Dag i Sagens Realitet. *Christoffer Göje* paastaer, at Forfølgningen ikke bør nyde Fremme, dels fordi der af samtlige Adkomstbreve kun vare fremlagte Vidisser, dels fordi der under Forfølgningen var indbefattet adskilligt Gods, som *Herluf Trolle* og hans Kone, *Birgitte Göje*, havde arvet efter *Eskild Göje*, men uden at der var blevet holdt endeligt Skifte og givet behørigt Afkald. *Birgitte Göje* møder selv under Sagen, ratihaberer sin Donation og tilbyder sig at skjøde Godset paa Rettertinget. *Christoffer Göjes* Indsigelser forkastes og Forfølgningen tillægges Fremme.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giøre Alle vittherligt, att Aar &c. 1573 thend 25 Februarii paa vortt Rettherting udi vortt Closter udi vor Kjöpstedtt Ringstedtt, nerverrendis &c. ⁽¹⁾, for oss vor skicket oss elskelig *Oluff Mouritzen* till Bollerup, vor Mand, Raad och Forstandere for Herluffsholms frii Skole, paa thend ene, och haffde met vor och Rigens Steffning for oss udi Retthe steffntt oss elskelig *Christoffer Göie* till Gunderslöffholm, vor Mand och Thienere, paa thend anden Side, for hand nogen Tidtt siden forleden haffver tagitt Gienbreff i hans Forföling till Laas paa for^{re} Herluffsholms frii Skole och thetz tilliggendis Goudtz och vor udi Dag theris retthe vi Uggedag att möde therom for oss udi Rette paa baade Sider. Och beretthe for^{re} *Oluff Mouritzen*, att affgangne *Herluff Trolle* nogle Aar forleden siden i sitt leffvendis Liff och Velmagtt haffver met oss elskelig Frue *Birgethe Göie* frii Vilge och Samtöcke skiödt och giffvit fran thenom och beggis theris Arffvinge theris Sedegaardtt Herluffsholm, att skulle verre och bliffve en frii Adels-Skole, och i Retthe laugde en besegliedt Papirs Vidisse, udgiffven paa Skanderborrig thend 16 Dag Februarii 73 aff oss elskelige *Holger Rossenkrantz* till Bolver, Stadttholder udi vortt Land Nörre-Juttland, och *Jörgen Rossenkrantz* till Rossenholm, vorre Mend och Raadtt, liudendis, att the haffve sett och lest itt heltt och holditt, velbesegliedit Pergamentzbreff ⁽²⁾, liudendis, att epherthi alle Meniske erre skaffthe till Gudtz Ære

⁽¹⁾ Her anföres de samme Mænd, som i næst foranstaende Dom.

⁽²⁾ Udstedt d. 23 Mai 1565, s. *Melchior's* hist. Efterretninger om Herlufsholm S. 58.

och skyllige thend att föröge och förnære, saa erre the och pligtige att lade theris Eptherkomere thend retthe Gudtzdiirckelsse i Sandhet och Gudtzfriich, Gud till Loff och Ære, Lande och Riger till Forbedring, att alle, som i Lande boer, maa vide att ære Gud aff Hue och Hiertthe i alle theris Vessen och Gierninger, therfor haffver for^{ne} *Herluff Trolle*, Her *Jacop Trollis* Söen, och for^{ne} Frue *Birgethe Göie*, Her *Magnus Göies* Daatther, the baade sampttligen och hver for sig met beggis theris velbetencktt Raadtt, Samtöcke och gode Vilge udi theris Velmagtt skickit och ordinerit, thend almectigste Gud till Loff och Ære och hans rene hellige Ordzt Forkyndelsse, disligeste ocsaa menige Ædlinger och andre erlige Mendtz Börn her udi vortt Rige till Lerdøm och gode Seder, opretthitt en Skole, hvortill the haffve tillagtt och giffvit theris Sedegaardtt *Herluffsholm*, som the paa thend Tidtt besade och tilforn er kalditt Skouffscloster, som the finge till Vederlaug for for^{ne} Frue *Birgethe Göies* retthe Arffvegoudtz, som er *Hilleredtzholm Gaardtt*, Goudtz och Biinging, som nu kaldis *Fredericksborg*, dog att saalenge the baade leffve, thend ene epther thend anden, skulle the verre Forstandere for for^{ne} Skole, Gaardtt, Goudtz och Eyendom att holle vedtt Lige och Magtt epther Fundatzens Liudelsse, och ydermere bemelder, att epther beggis theris Dödt och Affgang skall vorre elskelige Danmarckis Rigis Raadtt, the som nu erre eller herepther komendis vorder, tilsckicke en Adelsmand till Forstandere i theris Stedtt, och forbiude therfor sampttligen och hver for sig beggis theris Arffvinge, födde och ufödde, theremodtt att giöre nogen Forhindring, Modstand eller Giensigelsse i noget Maade uden Gudtz rettferdige Heffnn och Straff, som samme Breff och Fundatz langtt videre formelder och indeholder. Och beretthe for^{ne} *Oluff Mouritzen*, att, epther thet Skiöde vor giffvitt och giortt, haffver vii thet i lige Maade stadfest och fuldbyrdtt, och i Retthe laugde en Papirs Vidiss, udgiffven paa Skanderborrig thend 16 Februarii Anno 73 aff for^{ne} *Holger* och *Jörgen Rossenkrantz*, liudendis, att the haffve sett och lest itt vortt obne velbeseglede Pergamentzbreff, liudendis i sin Mening, att epthersom for^{ne} *Herluff Trolle*, Her *Jacop Trollis* Söen, och Frue *Birgethe Göie*, Her *Magnus Göies* Daatther, haffver for oss och vor elskelige Danmarckis Rigis Raadtt, som paa thend Tidtt hoess oss tilstede vor, sampttligen

och hver besynderlig for sig skiödt och giffvit fran thenom och theris Arffvinge theris Gaardtt Herluffsholm och mere beggis theris Arffvegodtz, och aff for^{ne} Gaardtt och Goudtz stiftthet och funderit en frii Adels-Skole, hvilket Breff vii aff vor synderlig Gunst och Naade for oss och vorre Eptherkomere, Koninger udi Danmarck, haffve fuldbyrdtt, samtöcktt och stadfest vedtt sin fulde Magtt att bliffve udi alle sine Ordtt, Puncther och Artickler, som thet udi alle Maade indeholder och udvisser, forbiudendis alle, ehvoe the helst erre eller verre kunde &c., heremodtt att hindre eller i nogen Maade att uforretthe under vor kongelig Heffn och Vrede, som samme Stadfestelssebreff videre udvisser och indeholder. Och thernest i Retthe laugde for^{ne} *Oluff Mouritzen* en Papirs Vidisse, som for^{ne} *Holger* och *Jörgen Rossenkrandt* udgiffvit haffver aff for^{ne} Frue *Birgethe Göies* Skiödebref (^{*)}, som hun udi sitt Enckesede och Velmagtt udgiffvit och besegliedt haffver, liudendis i sin Mening, att ephtersom hindis afgangne Hosbonde *Herluff Trolle* och hun haffve baade sampttligen for oss och Danmarckis Rigis Raadtt for nogen Tidtt forleden siden stiftthit och funderit theris Sedegaardtt Herluffsholm till en frii Skole och thertill tillagtt och giffvitt allt for^{ne} Herluffsholms Goudtz, ephtersom theris obne beseglede Fundatz, Breff och Jordebog, therpaa giffne erre, ydermere indeholder och udvisser, och alligevell att Fundatzen formelder, att the baade udi theris Liffstidtt, thend ene epher thend anden, skulle verre Forstandere till samme Skole, tha paa thet att forbemelthe Skolis Skift och Fundering maa bliffve och verre this bestandigere vedtt sinn Magtt och retthe Brug epher Fundatzens Liudelse, tha haffver hun nu udi sin frii Velmagtt och velberaadtt Huuff och gode Vilge, sameledis och met hindis Slegt och Venners Raadtt, affstanditt for^{ne} Forstanders Befalling och paa thet nye skiöder och afhender fran sig och sine Arffvinge till forbemeltt Skole och thendtz Opholdtt, som hun nu funderitt och oprettett er, och nu strax antthvorder fran sig till Danmarckis Rigis Raadtt och thend, som aff thenom forordineris till Forstandere therfor, thend ene epher thend anden, for^{ne} Herluffsholms Skole met Gaardtt, Goudtz, Thienere och allt anditt, och kiendes

(*) Ifölge *Melchior*s hist. Efterretninger om Herluffsholm, er dette Document udstedt i Marts 1587.

sig och sine Arffvinge ingen Deell, Rett eller Rettighet att haffve thertill epter thenne Dag i nogen Maade och er begierrendis endnu, som tilforn, aff for^{ne} Danmarckis Raadtt, som nu erre och herepther komendis vorder, att the ville verre Patron och Forsvar till for^{ne} Skole och Stedtt och thermet haffve gott Opseende, att Alting maa holdis vedtt Magtt och Lige epter Fundatzens Liudelsse i alle Maade, som samme Breff i sig selff videre formelder och udvisser. Disligeste haffde for^{ne} *Oluff Mouritzen* i Retthe for oss en Papirs Vidisse, som for^{ne} *Holger* och *Jörgen Rossenkrantz* iligemaade udgiffvit och besegliedt haffver, udskreffven epter itt velbesegliedt Pergamentzbreff. som epterschreffne gode Mendt udgiffvit haffve, *Johann Früs* till Hesselagger, *Otthe Krumpen* till Truidtzholm, *Peder Skram* till Urup, Ridder, *Börge Trolle* till Lillöe, *Jörgen Löcke* till Offvergaardtt, Riddere, *Peder Oxe* tiill Gisselfeldtt, *Holger Rossenkrantz* till Bolver, *Peder Bilde* till Svanholm, *Otthe Brude* till Knudstrup, *Erick Rudtt* till Fulssang, *Effvertt Bildtt* till Raffnholt, *Biörn Kaass* till Starupgaardtt och *Biörn Anderssen* till Stenolt, liudendis eblantt anditt, att for^{ne} Frue *Birgethe Göie* haffver met frii Vilge och velberaadtt Huue fran sig opdragitt till Danmarckis Rigis Raadtt, som tha vorre och therepther komendis vorder, for^{ne} Forstanders Beffaling udi saa Maade, att the skulle tilskicke en gudfröctig och forstandig Adelsmand aff hindis Hosbondis eller hindis Slegtt, som for^{ne} Herluffsholms Skole och thetz tilliggendis Goudtz och Eyendom altid herepther christeligen och skielleligen kunde forestaae, saa Skolen tilbörligen holdis vedtt Heffdt och Magtt, och Thienerne, ther tilliggendis, icke uforretthis udi noger Maade, och kiende for^{ne} Frue *Birgethe Göie* sig eller sine Arffvinge ingen ydermere Rett eller Rettighet att haffve till Herluffsholm eller thetz tilliggendis for^{ne} Goutz epter thend Dag i noger Maade, som samme Breff i sig selff ydermere udvisser och indeholder. Och begierrede for^{ne} *Oluff Mouritzen*, att for^{ne} *Christoffer Göie* ville lade komme udi Retthe hves Breffve och Bevissning, som hand emodtt saadanne Breffve och Skiöder ville forholde hanom hans longlig Forfölling till Laass paa for^{ne} Skole och thetz tilliggendis Goudtz. Theremodtt berethe for^{ne} *Christoffer Göie* och setthe i Retthe, om for^{ne}

Oluff Mouritzen icke er pligtig att före the retthe Hoffvittbreff (⁴) frem for oss i Retthe och mentthe icke att verre pligtig att lide Dom ephther the Vidisser, och ydermere beretthe, att ephtherthi ther icke vor gaaitt emellom for^{no} afgangne *Herluff Trolle*, hanom och the andre theris Medarffvinge nögactige Forvaring ephther thend Arff, thenom er arffveligen tilfalden ephther theris afgangne Svoger och Broder, *Eskell Göie*, burde icke for^{no} *Oluff Mouritzen*, att komme till hans Forfölling till Laass, ephtherthi ther och er aff samme Goudtz i hans Forfölling indförtt. Och beretthe, att ther skall verre gaaen en Dom paa vortt Slott Kiöpnehaffnn, udi vor kierre Herre Faders, hoglofflig Ihukomelssis, Tidtt udi lige saadan en Sag, hvilcken hand for oss i Retthe haffde, udgiffven aff afgangne *Anththonius Briske*, paa thend Tidtt Rigens Cantzelere, Anno 1557 (⁵) emellom afgangne *Albritt Göie* till Krenckerup och for^{no} *Christoffer Göie* och oss elskelig *Gregers Truidtzen* till Estrup paa hans Sösters, Frue *Ide*, *Falck Göies* Ephtherleffverskis, Vegne, och tiltalde for^{no} *Albritt Göie* thenom, for the haffde tagitt Gienbreff i hans Forfölling till Laass, ephtheratt hans almindelig Steffnings vi Uggers Offverhörelsse vor lest och the vi Ugger vorre gaaen; thertill svarede *Christoffer Göie* och *Gregers Truidtzen*, att ephtherthi ther vor icke gaaen Dom udi hans Laass, men stodtt saa offven, motthe the vell tage Gienbreff, och mentthe, att ephtherthi thenom icke vor gaaitt eckon itt Tockeskiffte emellom och thenom icke vor udi samme Skiffthe skedtt Fyllest och ther icke böer att verre Sviig i Sy-skindtt-Skiffthe, mentthe therfor, att hand icke burde att komme till sin Laass, föerend hand haffver jeffnitt met thenom och thend ene vor skedtt saa gott Skiell, som thend anden, och Affkaldtt vor gaaitt thenom emellom; tha vor therpaa saa affsaugtt for Retthe, att for^{no} *Albritt Göie* icke böer att haffve Laas paa for^{no} Gaarde och Goudtz, som thend Dom therom udvisser. Och mentthe for^{no} *Christoffer Göie*, att for^{no} *Oluff Mouritzen* icke met Retthe böer att gaae met hanom therom udi Retthe, ephtherthi hand och er en aff Medarffvingene och skall verre gaaitt alle Medarffvingene Breff och Segell emellom. Och i Retthe laugde samme Breff for oss, liudendis Ordtt fran

(⁴) Originaler.

(⁵) Denne Dom er meddeelt i II. 174.

Ordt, som her ephterfølger: „Vii ephterschreffne, *Herluff Trolle* till Hille-redtzholm paa min kierre Hustruis, *Birgethe Göies*, Vegne, *Christoffer Göie* till Auentzbierg paa mine egne Vegne och mine begge Sösters Vegne, *Ydde Göie* till Nesbyeholm och *Helwig Göie* till Ormholt, *Ficentz Juell* till Clausholm paa min kierre Hustruis, *Ellene Göies*, Vegne, kiendes och gör Alle vittherligt met thette vortt opne Breff, Aar ephther Gudtz Byrdtt 1560 Söndagen Judica, tha vor vii forsamblidtt her paa Gunderslöffholm offver itt kierligt och venligt Söskind-Skiffte om hves Gaarde, Goudtz och Eyendom, Kiöbstedtzgoudtz, Möllegoudtz, Guld, Sölff, Kleder, Clenodie, Biigning, Boe, Boeskaff, Fee, Qveg och all anden Lössöre och Goudtz, rörendis och urörendis, som oss nu arffveligen er tilfalden ephther vor kierre salige Svoger och Broder, *Eskell Göie*, hves Siell Gud naade, och tha met Lodtt och Ligning haffve vii skiffit och parthet oss aldt for^{no} vor kierre salige Broders Gaarde, Goudtz och Eyendom emellom, ihvor thet kand findis, disligeste och alle Lössöre, ihvor thett kandtt findis, baade thet, som nu friitt och oss tilfalden erre, och herepther oss ephther hanom tilfalde kand, i hves Maade thet helst er eller vere kand, inthet undertagitt i noget Maade, ephther the Laader, vii hverandre therpaa antthvorditt haffve, underskreffvit met vor egne Hender. Tha ephtherthi vii nu for anditt Forfaldtt icke nu kandt giffve och giöre hverandre nögactige Forvaring paa for^{no} Arff, Skiffthe och Laader, som thet sig böer, tha haffver vii therfor loffvitt och forpligthet oss och nu met thette vortt obne Breff loffver och forpligthet oss alle sampttligen och hver besynderligen eller voris sande Arffvinge och Ephtherkomere att beramme itt Møde nu inden sancti Michels Dag förstkomendis her i Sielland att besöge och tha ther att giöre och giffve hverandre Breffve och Forvaring paa for^{no} Arffve och Skiffte, som thet sig böer &c. Och thersom ther kand ephther thenne Dag udspörgis aff nogen aff oss nogit Goudtz, Eyendom eller Lössöre och icke nu er komen till Laadtt och Skiffthe, tha skall thet komme oss alle till Gaffnn och Beste, som thet sig böer, och altid till itt christeligt Jeffnitt och dog hver beholde sin Lodtt. Tiill ydermere Vidnisbyrdtt och bedre Forvaring tröcker vii vörre Signetther neden paa thette vortt obne Breff. Datum Gunderslöffholm Aar, Dag, Tidtt och Stedtt, som forskreffvit staar.“ Och mentthe epter saadant

Breff icke *Oluff Mouritzen* att bekomme Laass paa samme Goudtz, ephtherthi ther icke er endnu gaaen thenom Affkaldtt emellom. Theremodt beretthe for^{no} *Oluff Mouritzen* först om the Vidisser, som *Christoffer Göie* mentthe icke att ville lide och undgielde, att the joe nocksom vorre nögactige, och Hoffvittbreffvene skulle vell och haffve komitt udi Retthe, thersom Tiden icke haffde falditt saa kortt, och till thend Dom, som for^{no} *Christoffer Göie* i Retthe haffde for oss, svarede hand saa till, att thend alleniste lyder, att thenom icke vor gaaitt uden itt Tockeskiffte emellom, och thrii Aar ephther thend Dom er gaaen erre alle Medttarffvingene forsamlede och tha er skiffitt thenom emellom met Lodtt och Ligning och the tha haffve berammet en Dag att forsambliis inden Sancti Michels Dag ther nestepther och tha att giöre hinanden nögactige Forvaring, dog hver att beholde sin Lodtt, hvilcket Breff the alle sampttligen besegliddt haffve oc disligeste theris Laader unterschreffven, och mentthe for^{no} *Oluff Mouritzen*, att ephtherthi samme Breff vor gaaen siden thend Dom vor udgiffven, tha vor thet ingen Tockeskiffthe mere, ephtherthi Breffvitt formelder, att hver skall beholde sin Lodtt, ephthersom föder bemeltt er, och mentthe vell, att thet kunde saa snartt findis nogle aff the andre Medarffvingers Skyldtt, att the icke paa samme Tidtt forsamlede, som afgangne *Herluff Trolle*, och vor endnu offverbödige paa for^{no} Frue *Birgethe Göies*, saavell som paa sine egne Vegne, gjerne att ville möde, naar for^{no} *Christoffer Göie* och the andre Medarffvinge syntthis gott att verre, och tha giöre och giffve hinanden saadan Forvaring, som thet sig met Retthe böer i Syskindt-Skiffthe, ephther for^{no} Breffs Forpligtelse, men thersom hanom nogitt skader paa Jeffnit och finder sig brustholden, tha er for^{no} Frue *Birgethe Göie* och hand verhefftige, saa the kunde giöre hanom Udleg, om hand icke er skedtt Fyllest, och beretthe, att naar hand lader kalde paa Jeffnit, kand skee, att thet kommer hanom saa snartt till att giöre Udleg, som nogen anden, och mentthe vell, att for^{no} Dom, som lyder ekon paa Tockeskiffte, icke kand komme hanom till nogen Hinder eller Skade paa hans Forfölling till Laaes i noger Maade, ephtherthi alle Medarffvinge haffve III Aar ephther samme Doms Datum verritt tilsamen och siden giortt hverandre Lodtt och Legning och forpligtitt thenom indbyrdis att ville verre met hverandre till itt christeligt Jeffnitt, och tilspurde hand for^{no} *Chri-*

stoffer Göie, om hand haffde andre Breffve eller Beretning, ther hand kunde forapille samme hans Forfölling med, hvoremedtt for^o *Christoffer Göie* saugde noy, att hand ingen andre Breffve haffde, ther hand lide eller udgieldte ville. Thernest fremkom for oss forskreffne Frue *Birgethe Göie* och self mundtliggen herethe, att hun med hindis frii Vilge och velberaadtt Huue haffde stiftet och funderit samme Skole, och thersom thet icke allerede skiedtt vor, tha vor hun endau fuldkomelig tilsindtz att ville thet fuldkomme, och saugde thersoes, att thersom thet giordis i Behouff, tha ville hun iligemaade idag for oss samme Gaardt och Goudtz skiöde och affhende till samme Skolis Stift och Fundering, med mange flere Ordtt och Thale, thenom emellom vor paa baade Sider. Tha epher Tiltall, Giensvar, Breff och Bevissning och thend. Sags Leiiighedt vor therpaa saa affsaugdtt for Retthe, att epttherthi for^o Frue *Birgethe Göie* haffver udi hindis Enkesede och Velmagtt skiöddt och affhendtt, saavel som tilforn udi hindis salige Husbondis leffvendis Liff, for^o Herluffsholms Gaardt och Goudtz och thet strax affhende och fran sig antthvorditt till Danmarckis Rigis Raadt och samme Fundatz och Skiöde: er gangen inde for oss och Danmarckis Rigis Raadt och siden bekomet vortt Stadfestelsse therpaa och the Breffve erre alle louglige gangne och vedtt theris fulde Magtt, och epherthi thet Breff, for^o *Christoffer [Göie]* i Retthe laugde, som hans Medarffvinge udgiffvit haffve, medförer, att hver skalk beholle sin Lodtt, och lyder alleniste paa Jeffnit, tha kunde vii icke finde nogen Tilfaldtt, hvormet *Christoffer Göie* kand spille hans louglig Forfölling: till Laass, men böer thend viidere att forföllige och tage sin Rett framdelis, ephersom hand thend slap, och thersom noyer aff thenom skader paa Jeffnitt, tha gaee therom, saa megitt som Loag och Rett er.

Datum ut supra &c.

75.

1573. Kongens og Rigsraadets Dom. Nogle af Kronens Bønder dømmes i Straf, fordi de ikke havde gjort nogle Ægter, hvortil de vare tilsagte, og kjendes pligtige til at gjøre Gjæsterie, da der ikke var fordret mere af dem, end det sædvanlige efter Jordebogens Lydelse.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giøre Alle vittherligtt, att Aar &c. 1573 thend 20 Maii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Droningborg, udi vor egen Nerverrelsse, offververrendis altt for^{ne} D. Rigs Raadt och *Axell Juell*, vor Mand, Thienere och Landtzdomere udi vortt Landt Nørre-Juttlandt, for oss vor skicket nogle vorre och Kronens Thienere udi Fiendtz-herritt paa thend ene och oss elskelige *Corvidtz Viffert* till Ness, vor Mand, Thienere och Embitzmandt paa vortt Slott Haldtt, paa thend anden Siide, for att hand haffver laditt thenom tiltalle och forfølge for nogen Egther, hand thenom nogen Tidt siiden haffde om tilsagtt att skulle giøre till Melfar-Sundt, hvilcket the berethe att for Gudtz Verlig och anden Forhindring icke paa thend Tidtt kunde fuldgiøre. Theremodtt berethe for^{ne} *Corvidtz Viffert* och bekiende, att hand haffde paa vorre Vegne lade tilsiiige nogle Bønder udi for^{ne} Herritt, hverri thoe aff thenom skulle verre om en Slee (¹), att skulle tage Less paa Haldt aff vorre Skatthendinge och anden Fördtzell och paa vorre Vegne age till Melfar-Sundt och the theroffver haffver siddet offverhörig och ingen er fremkomen, som samme Reiiisse fuldgiøre ville, hvorfor hand selff motthe met sinne Heste och Vogne lade före samme Pendinge frem, och therfor haffver siden paa vorre Vegne lade thenom tiltalle for Ulydelsse och meen, siig therudinden ingen Urett att haffve. Disligeste tiltalde the samme Bønder hanom, for hand skall haffve paalagtt thenom ydermere Gesterii endt som aff Arildtz Tidtt sedvanliigtt haffver verritt. Theremodtt berethe for^{ne} *Corvidtz Viffert*, att hand icke haffde paalagtt thenom nogen usedvanlig Giesterii, men haffver funditt udi vor Slodtz Haldtz Jordebog, att the skulle hverr holde XII Heste Giesterii en Natt, och haffver tilböditt till Tinge, heller

(¹) Slee, Slæde?

the samme Heste ville holde eller the therfor ville giuffve Korn, hves rett vor, hvilket en Partt begierrede att motthe forskonnis met samme Giestning och ville gierne ephther theris Formue giuffve Korn for samme Nats Gestning, och haffver therfor paa vorre Vegne begierritt aff thenom Korn och meen, att hand icke thermet haffver thenom paalagtt nogen nye eller usedvanlig Giesterii, ephtherthi the selff thett begierritt haffver. Thertill svarede for^o Bønder och vorre begierrendis, att the met samme Giesterii motthe forskonnis, the ville gierne i thend Stedtt hvertt Aar giuffve Pendinge, hvormegitt the therfor bliffve taxerit, met flere Ordtt, thenom emellom vor. Tha ephther Tiltalle, Giensvar, Breff och Bevissning och thend Sags Leiiglighet och, ephtherthi att samme Bønder haffve bekiendtt, att the icke haffve samme Reisse fuldgiortt, tha haffve the thermet giortt Urett och bøer therfor att straffis for Ulydelsse, men om thet Gesterii bleff therom saa paasagtt, att, ephtherthi for^o Bønder icke kunde bevisse for^o *Corvidtz Viffertt* att haffve thenom videre Gesterii paalaugdtt end som andre framfarne Lendtzmendtz Tidtt ephther Jordebogens Lindelsse, kunde vii icke finde for^o *Corvidtz Thønessen* thenom nogen Urett att haffve giortt.

Datum ut supra.

76.

1573. Kongens og Rigeraadets Dom, hvorved 12 Nævninger fældes, som havde frifundet en Mand for Falsk, uagtet han bevilslig havde betjent sig af et falsk „Lovsøgelsebrev“ (¹).

(R.)

Vy *Frederick thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giøre Alle vittherligtt, att Aar &c. 1573 thend 20 Maii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Dronningborg, udi vor egen Nerverrelsse, offververrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Gisselfeldtt, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, *Niels Kaass* till To-

(¹) Om Betydningen af *Lovsøgelsebrev*, *Lovsøgelsemaal* see l. 201 Not. Kaldes ogsaa *Deelsbrev*, II-244, 245.

rupgaardtt, vor Cantzeler, Her *Peder Skram* till Urup, Ridder, Her *Jörgen Löcke* till Offvergaardtt, Ridder, *Holger Rossenkrantz* till Bolver, Stadtholder udi vortt Landt Nörre-Juttland, *Peder Bilde* till Svanholm, *Jörgen Rossenkrantz* till Rossenholm, *Erick Rudt* till Fulssang, *Jacop Ulfeldt* till Koxbölle, *Biörn Kaass* till Starupgaardt, *Biörn Anderssen* till Stenoltt, *Eyller Grubbe* till Lystrup, D. R. Cantzeler, *Peder Munck* till Estvadttgaardtt, *Jörgen Marsvin* till Dybeck, *Oluff Mouritzen* till Bollerup och *Erick Podebusk* till Bestrup, vorre troe Mendt och Raadt, for oss vor skicket *Oluff Jörgenssen* paa sine egne och XII Neffningers Vegne paa thend ene och haffde for oss udi Retthe steffntt oss elskelige *Morthen Brock* till Barlösse, vor Mandt, Thienere och Landtzdomere udi vortt Landt Fynn, paa thend anden Side, for att handt nogen Tidtt forleden först haffver dömppt itt Laugsögelssebreff, som for:° *Oluff Jörgenssen* for IIII Aar siden haffver laugsöggt nogre Bønder udi Hagenskouff Leen met, for the haffve siddett vortt Breff offverhörige, magthelöes att verre, och siden feldtt for:° the XII Neffninge, for att the haffve svoritt for:° *Oluff Jörgenssen* qvitt for en Falskener, for att hand samme Laugsögelssebreff bar inden Tinge. Tha fremkom for oss for:° *Morthen Brock* och berethe, att hand ville samme hans Dom verre bestendig, och mentthe vell, att for:° *Oluff Jörgenssen* icke vor thend, som burde att gaae i Retthergang met nogen erlig Mand, ephtherthi att hand er tilforn soren till en Falskener, for hand haffver thagitt itt Laugsögelssebreff till sig, som er udgiffvitt offver oss elskelige *Iffver Lungis* Thienere falskeligen, och haffver staaitt inden Tinge och bekiendt, att haffve giortt itt Striig offver noger Mendtz Naffn udi samme Breff, hvilket for:° *Oluff Jörgenssen* icke met Breff och Segell affbevise och ey heller selff benegthe kunde for oss, och met samme Laugsögelssebreff ville spille en fattig Mandtz Ære vedtt Naffn *Per Matzen* i Strerup, for hand vor met i en Stockeneffnd och soer for:° *Oluff Jörgenssen* Husfredt och Gaargang offver, och thermet ville felde alle the, ephther hannom haffde soritt. Och i Retthe laugde for:° *Morthen Brock* sin Dom offver the Neffningsmendt, liudendis i sin Mening, att, ephtherthi beuist vor met Breff och Segell, att for:° *Oluff Jörgenssen* haffver inden Tinge framboritt itt Laugsögelssebreff och laditt lesse for Dom och Rett, udi hvil-

cket *Yffoer Lungis Thienere, Peder Matzen* i Strerop ^(*), hans Naffn stöddt skreffuit, met nogle flere theris Naffn, att skulle verre lougligt laugsögtt, och thend Mandt vedtt Naffn *Lauritz Pederssen* i Mulrödt, som samme Tingsvidttne inden Tinge skulle haffue tagitt epher for.^o Laugsögelssemaall, haffver benegthet epher Tingsvidttne Lindelsse, att hand icke haffver deitt hannom, disligeste haffver och for.^o *Oluff Jörgenssen* self benegthet, att hand aldrig haffde nogen Laugsögelssbreff paa hannom, som lyde hans Naffn paa, och ligevell haffver hand samme Breff inden Tinge fremborritt och laditt lesse for fulde och ville agthe och holde samme *Peder Matzen* laugsögtt att verre, och haffver gaait i Retthe met samme Breff och hendtt Dom, och epherthi att *Jörgen Hanssen*, for.^o *Oluff Jörgenssens* Fader, som skulle haffve veritt Domere till samme Laugsögelssbreff och thet beseclidt, och the Mendt, som haffver beseclidt met hannom, item och the otthe Mendt, som ere indskreffuit att skulle haffve fremblidtt ^(†) forbemelthe Thingsvidttne, haffver benegthet alle, att thet aldrig lougligen gangen vor inden Tinge och icke the thet nogen Tidtt hördtt haffde, föerendt *Oluff Jörgenssen* loedtt thet lesse inden Tinge, och haffve sagtt, att theris Indsegle vor kommen for samme Breff emodtt theris Villig och Vidskaff, och for.^o Neffninger alligevell modtt slig Breffve och Leiilighet, som gaait er, föerendt the haffve giortt theris Edtt, haffve soridtt for.^o *Oluff Jörgenssen* qvitt for Falsk, tha kunde hand icke epher Lougen retthere forfare eller anditt viste att sige therpaa, end for.^o XII Neffninger haffver soridtt och giortt theris Eedtt och Thoug i thend Sag urett och böer therfor att stande till Retthe epher vor Recess, som thend Dom i sig self videre udvisser och indeholder. Thernest i Retthe laugde itt *Heritzneffn* ^(‡), udgiffvitt till Bogheritz-Ting Aar 1573 thend Mondag nest epher dominicam exaudi, liudendis, att XXIII Mendt haffver hemblidtt for Dom och saugde, att the aldrig entthen haffver hörtt eller seett, thett *Oluff Jörgenssen, Jörgen Hanssens* Sönn i Buckerop, hand haffver nogen Tidtt deltt the Mendt met three Lauger, som thet falske Tingsvidttne paaliuder, som *Oluff Jörgenssen*

(*) Strærup og Mulleröd i Baag-Herred, Dreslette Sogn. Bukkerup, i samme Herred, Söllested Sogn.

(†) fremblidt, formodentlig fremledet.

(‡) *Heritzneffn*, i en usædvanlig Betydning af Tingsvidne af Herredsmændene; kaldes ogsaa siden Herredsvidne.

haffver giffvett sig udi Dom och Rett. met, och ey heller haffve the seett eller hörtt for^o. *Oluff Jörgenssen* giffvitt nogen Mandt Befalling, entthen Slotz-fogeden eller Delefogden eller nogen paa Lensmandens Vegne, att tiltalle the Mendt, thet falske Breff paalyder, for the fandtz alltidtt villig udi Vor Sag i alle Maade, icke haffve the helder till thet mindste nogen Tidtt hörddt the Delle verritt deltt her till Bogheritz-Ting offver the Mendt, som samme falske Breff paaliuder, ther badtt the thennom Gud till Hielpe paa, hver serdellis met theris opraghte Fingre; sammeledis vinditt och hemblidtt menige Mendt, saa mange som till Tinge vorre, och ville thett ydermere vinde och siige, om Behouff giordis, som thett Breff ydermere udvisser och indeholder. Och mentthe for^o. *Morthen Brock*, att hand epther slig Leiighet ingen Urett giortt haffver. Theremodtt berethe for^o. *Oluff Jörgenssen*, att thett Heritzvidttne vor icke udgiifvet till Tinge loughigen, som thet sig burde, och ey heller vor paa Tingitt otthende Dagen epther att thett vor gaaitt, thi att otthende Dagen therepther faltt anden Pindzedag paa, och therhoes, att thett skall verre beseglidtt udi *Morthen Brocks* eller Heritzfogedens Stue ock icke paa Tingitt, hvorfor hand icke mentthe, sig att verre pligtig thett att lide eller undgielde. Thertill suarede for^o. *Morthen Brock*, att hand eller nogen skulle hannom thet aldrig nogen Tidtt offverbevisse, och berethe, att hand samme Heritzneffu haffver loughigen och rettheligen forhverffvitt till Bogheritz-Ting, som handt nocksom ville bevisse met menige Heritzmendt, som thend for^o. Dag Ting sögtt haffde, om Behouff giordis, met mange flere Ordtt och Thale, thennom paa baade Sider emellom löb. Tha epther Tiltalle, Giensvar, Breff och Bevissning och thend Sags Leiighet vor therpaa saa affsaugtt for Retthe, att for^o. Landtzmeters Dom böer att staae vedtt sin fulde Magtt och samme Neffninge feldtt att verre, och eptherthi att for^o. *Oluff Jörgenssen* haffver boritt itt falsk Breff i Retthe och self bekienndt haffver, att haffve giortt en Streg i samme Breff och thermet vile spille en fattig Mand hans Ære ved Naffn *Per Matsen* i Strerop, for hand vor met udi en Stockeneffnu och soer for^o. *Oluff Jörgenssen* Hussfredtt och Gaardgang offver, och thermet ville felde alle the, ther epther hannom soritt haffde, haffver hand thermet giortt Urett och böer therfor att straffis som en Falskener och hand met for^o. XII. Neff-

ningsmendt att igengiiffve vor Lantzdomer hves Kost och Thering hand paa thenne Reiigsse lidtt och giortt haffver.

Datum ut supra.

77.

1573. Kongens og Rigsaadets Dom. Kirkepatronen kan ikke paa egen Haand forbyde Præsten Adgang til Kirken og at varetage sit Embede, fordi han er fordeelt Mand, men han skal sagsøges for sine tilbørlige Dommere, dersom man har nogen Klage at føre over ham (').

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met *Gudtz Naade &c.* Giør Alle vittherligtt, att Aar &c. 1573 thend 20 Mai paa vortt Rettherting paa vortt Slott Droningborig udi vor egen Neruerrelsse, offueruerrendis oss elskelige *Peder Oxe &c.* och *Axell Juell* till *Villestrup*, vor Mand, Thienere och Landtzdomere udi vortt Land Nørre-Juttland, for oss vor skicket Her *Erick Lauritzen*, Sogneprest till *Haasom* och *Romssing* Kircker paa thend ene, och haffde for oss udi Retthe steffntt oss elskelige Frue *Margretthe Rewentlou*, Her *Erick Krabbis* Eptherleffverske till *Bustrup*, och hindis Laugeverige paa thend anden Siide, for hun skulle haffue laditt tilluckt Kirckedörren for hannom och icke haffuer viltt tilstede hannom att giøre sin Thieniste paa sitt Embitz Vegne, endog hand till for^{ne} Sogner skall verre louglig kallidtt epher Ordinantzen och hand udi ingen Maade skall verre foruunden, ey heller fran for^{ne} sitt Embede och Sogne att verre dömt. Tha fremkom for oss oss elskelige *Gregers Ulfstandt*, vor Mand, Thienere och Befallingsmand paa vortt Slott *Skiiffuehuus*, och berette paa for^{ne} Frue *Margretthis* Vegne, att for^{ne} Her *Erick* vor lougforvunden, och mentthe hannom therfor icke at verre verdig

(') *Pontoppidan* omtaler denne Sag i *Annal. eccl. Dan.* III. 436, men ikke ganske nøjagtigt, da han udelader den vigtigste Grund for Frue *Krabbes* Adfærd, den nemlig, at Præsten var fordeelt Mand. Hvorvidt iøvrigt en Præst af denne Grund

ikke kunde ansees berettiget til at udføre geistlige Forretninger, har Dommen ikke paakjendt, da den henviser Klager over Præster til det geistlige Værneting.

att staa the Kaldt forre och therhøes, att hand icke udi lang Tidtt haffuer uddeltt the hellige högverdige Sacramenterne udi Kirckerne och icke heller kunde forligis met hans Sognefolck, men altidt klamrede och tretthede met thennom. Theremodt berethe for^{ne} Her *Erick Lauritzen* och i Retthe laugde en Dom, udgiffuen paa Viburg Landtzting Anno 1572 Løffuerdagen nest epher Scti Jörgens Dag aff for^{ne} *Axell Juell* och oss elskelige *Palli Juell* till *Pallisberg*, vor Mand, Thienere och Landtzdomere udi for^{ne} vortt Landt Nørre-Juttlandt, och *Gundi Skriffuer*, Landtztinghörer ibidem, liudendis, att, epherthi for^{ne} Her *Erick* udlaugde her for Tingsdom Guld och Sölff, föerendt hand gaff sin Loug, och ville siig nu aff Delle och Loffmaall forclare ⁽²⁾, tha epher slig Leiighet, Tilbudt och Udleg funde the for^{ne} Her *Erick Lauritzen* quitt aff alle the Dele, nogen Mand kand haffue paa hannom, udi the Herretther och Steder, som hans Steffning loughigen lest er och paaskreffuitt er, som samme Dom videre bemelder. Och, som for^{ne} *Gregers Ulfstandt* berethe, att hand icke haffuer udi lang Tidtt uddeltt the högverdige Sacramente ⁽³⁾, ther suarede hand saa till, att thet er skett for thenne Aarssage, att Kirckerne haffue verritt hannom formentt, endog att hand icke vor aff nogen hans tilbørlig Domere frandömppt hans Kald eller Sogner, och i Retthe laugde itt Breff, som oss elskelige, hederlig och hoglerdt Mandt, Mester *Peder Thøgerssen*, Superintendens i Viburg Stiftt, udgiiffuet och besegliidtt haffde, liudendis i sin Mening, att hand icke kiender andre for retthe Sogneprest till for^{ne} Haasom och Romssing Sogner endt for^{ne} Her *Erick*, som er till thennom loughigen kalditt, föerendt hand bliffuer fran thennom loughigen dömppt, met mere, samme Breff indeholder, och berethe, att ingen aff hans Sognemendt skulle met nogen Rett haffue hannom att beskylle for nogitt klamers eller tretactigt Meniske i noger Maade, och beclagede for^{ne} Her *Erick* sig, att Sognemendene haffue udi nogen Aar forholditt hannom hans Thiende och Rentthe for, huorudoffuer hand er megitt bleffuitt forarmitt, och mentthe, att handt thermet er

(²) forklare sig af Deele, d. e. at rette for sig.

(³) Denne Yttring synes at vise, at naar Fordelingens Virkninger skulde hæves, var det nödvendigt for den Lovfældte at lade Stævningen med

Paategning om Dommens Udfald i den Sag, som han havde anlagt til Fritindelse, tinglæse paa alle de Ting, hvor Deelsbrevet var tinglæst.

skeedtt negitt forkortt, met flere Ord, thennom emellom vore paa haade Sider. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breff och Beuissning och thend Sags Leilig-
het bleff therpaa saa afsagtt for Retthe, att, epherthi for^o Superintendent
haffuer kiendtt hannom goedtt for Sogneprest till samme Sogner och hand icke
er i nogen Maade fran sitt Embede eller Sogner dömppt aff nogen tilbör-
lig Domere, tha böer hand samme Sogner att beholde och ingen therpaa att giöre
hannom Förhindring, men thersom nogen paa hannom skader, tha att tiltalle
hannom for hans tilbörliche Domere, och böer igen att bekomme hues Thiende
och Rettighedt, hannom midlertidtt er franholditt met Uretthe.

Datum ut supra.

78.

1573. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende Forfølgning til Laas paa Herlufsholms Skoles Gods. *Jör-
gen Marsuin*, gift med en Datter af *Birgitte Göies* Söster, gjør Indsigelse mod Forfølgningen, fordi
Enke ikke kan afbænde sit Gods uden næste Frænders Samtykke (¹); men da Forfølgningen allerede
havde nydt Frømme hos Rigens Cantsler, henvises han til denne med sin Paastand.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudz Naade &c. Giör Alle vittherligtt,
att Aar &c. 1573 thend 21 Maii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Dro-
ningborg, udi vor egen Neruerrelsse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe*
till *Giissselfeldtt*, &c., for oss vor skicket oss elskelige *Jörgen Marsuin* till
Dybeck, vor Mand och Raadt, paa thend ene, och haffde for oss udi Retthe
steffntt oss elskelige *Oluff Mouritzen* till *Bollerup*, vor Mand och Raadt, paa
thend anden Siide for *Herluffholms Gaardt* och *Goudtz*, huilcket hand som
en Forstandere haffuer begyntt att fylge till Laass och hans *Moersöster*, oss

(¹) Af en Dom, afsagt i det fölgende Aar, sees, at
derved menes, at *samtliche* Frue *Birgitte Göies*
Fränder ikke havde givet deres Samtykke og at
isærdeleshed det af hendes Söster Frue *Helvig*,
Jörgen Marsvins Svigermoder, meddeelte Sam-

tykke var ugyldigt, fordi hendes Værge ikke
havde underskrevet den af hende udstedte De-
claration. See iövrigt om denne Sag ovenfor
S. 185 ff.

elskelige *Birgethe Göie*, *Herluff Trollis* Eptherleffuerske, haffuer giffuet och stüffthet till en euige Schole och siden haffuer forhuerffuitt vortt Stadfestelsse-Breff paa samme Fundatz, och satthe for^{ne} *Jörgen Marsuin* i alle Retthe, om samme Fundatz er icke giortt emodt Lougen, som formelder, att *Encke* icke maa sitt Goudtz affhende uden met neste Frender Vilge och Samtöcke (*), och om hannom therpaa böer Forfölling till Laass. Thertill suarede for^{ne} *Oluff Mouritzen*, att hans Morsyster, som er *Jörgen Marsuins* Höstruis Moder, oss elskelige Frue *Heluig Göie*, haffuer samtycktt och beseglidtt for^{ne} Fundatz, och men, att *Jörgen Marsuin* er endnu en fremmedtt Mandt till samme Sag, epherthi Arffuen er icke falden och hans Hustruis Moder er giifft, saa hand icke er hindis Laugeverige, ey haffuer heller nogen Fuldmagtt aff hinde att thale paa samme Sag, och satthe for^{ne} *Oluff Mouritzen* i alle Retthe, att, epherthi for^{ne} hans Forfylling till Laass paa *Herluffsholms* frii Skole och thiüss tilliggendis Goudtz er nu inde hoes Rigens Cantzeler, om ther icke tha först böer att gange Dom udi for^{ne} Sag, met flere Ordtt, thennom emellom vor. Tha epher Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiiglighedtt bleff therpaa saa affsagtt for Rettthe, att, epherthi for^{ne} *Mouritzen* er inde for Rigens Cantzeler met samme Sag och vor Recess (3) formelder, att ingen skall dragis fran Herritzting, Landtzting eller Rigens Cantzeler, föerendt Dom er gangen, tha böer for^{ne} *Jörgen Marsuin* först söge sin Rett hoes Rigens Cantzeler, ther att gange Dom i Sagen; huem siden videre paaskader, tha siden att steffne och gange therom, saa megitt, som rett er.

Datum ut supra.

(*) Jydske Lov l. 30.

(3) *Christian d. 3dies* Cold. Rec. Cap. 8.

79.

1573. Kongens og Rigeraadets Dom. En Bondefamilie, som var dømt til Herredating, Landsting og af Rigens Cantzler til at udrede Hærværksböder, faaer dem estergivet af Sagsøgeren paa Kongens Forbøn, da dens Armod oplyses.

(R.)

For oss var skickit *Resse* (?) *Hans-Kone*, och hindis Daatther *Boell Hans-Daatther* och beclagit thennom, at oss elskelige *Iffuer Lunge*, vor Mand och Thienner, haffuer thennom forfuldtt mett Riigens Dele for Herreuerck, saa the theroffuer er bleffuen fredttlöes; tha mötthe for^{no} *Iffuer Lunge* och gaff tillkiende, att hand thennom for for^{no} Sag haffuer forfuldt til Herritzting och Landzting, och icke the haffuer vilde retthe for thennom, saa hand paa thet siidste er indkommen mett samme Sag for Rigens Cantzeler mett sin Forföling, och the thend Forföling haffuer saa længe siddet overhörig, indtill the theroffuer ere bleffuen fredttlöes. Thertil suaridtt for^{no} *Resse* (?) *Hans-Kone*, at hun och hindis Daatther ere saa forarmidtt, at the icke formaatte att udlegge theris Böder, och begierede therfor Naade paa hindis Hosbondis *Hans Jenssen* i Ollerup, hindis Daatthers och hindes egne Vegne. Tha epherthi for^{no} *Hans Jenssen* mett hans for^{no} Hustrue och Daatther ere saa forarmede, at the icke kand formaae at udlegge theris Böder, epher saasom the er forfulde mett Retthen, uden the skulle straffis paa Liiff, tha haffuer for^{no} *Iffuer Lunge* for Voris Bönns Skyld epherladet och tilgiffuet alle huis Laugmaall och Sager, som hand paa thennom haffuer, saa hand vill icke thermett giöre thennom videre Hinder eller Skade epher thenne Dag i noger Maade.

Datum ut supra.

(¹) I Dommens Overskrift bemærkes: „vor alt Raadit tilstede och udi Konn. Matt. egen Nerverelse, 21 Mai.“

80.

1573. Kongen med Rigsraadet henviser en Tvist angaaende en Lavhævd's Gyldighed til Commissariers Afgjørelse (¹).

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met *Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis Konning &c.* Giøre Alle vittherligtt, att *Aar &c.* 1572 thend 21 Maii paa vortt Rettherting paa vortt Slott Droningborg, udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till *Giusselfeldt, D. R. Hoffmester, &c.*, for oss var skicket oss elskelige *Biörn Kaass* till *Starupgaardtt*, vor Mand och Raadtt, paa thend enne, och haffde for oss i Retthe steffnitt oss elskelige *Niels Juell* udi *Eskier* (²), vor Mand och Thienere, for en *Laugheffdt*, som nogen Tidtt siden er borritt i Retthe till *Horns Herritzing*, huilcken *Laugheffdt* hans Broder, *Mogens Joestssen*, skall haffue giortt, liudendis paa itt *Biigge* udi *Fielstedtt Marck*, kaldis *Ulsterboe*, och for^{ne} *Biörn Kaass* men, samme *Laugheffdt* att verre giordtt udi *Kierre*, huilcket hand her idag for oss beuiste met adskillig *Klagebreffue*, som vor thagitt i samme *Sag*, och satthe therfor i alle Retthe, om for^{ne} *Laugheffdt*, som icke haffuer verritt uden *Kierre*, böer att bliffue vidtt *Macht*. Tha mötthe oss elskelige *Mouritz Joestssen*, vor Mand och Thienere, paa for^{ne} *Niels Juels Vegne*, och i Retthe laugde en *Laugheffdt*, som liude paa for^{ne} *Eyendom*, och satthe udi Retthe, om samme hans *Laugheffdt* icke böer att staae vidtt sin fulde *Magtt*, uden for^{ne} *Biörn Kaass* kunde thend anderledis magthelöes giøre met eldre *Heffdt* eller *Adkomme* end the *Klagebreffue*, hand theremoedtt i Retthe laugde, met flere *Ordtt*, thennom paa begge *Sider* therom emellom vore. Tha ephther sliig *Leiighet*, paa thet att samme *Tretthe* kunde affskaffis och komme till en goedtt *Ende*, bleff thet thennom her for oss beuilgitt

(¹) At der i denne *Sag* ikke findes nogen foregaaende *Underrets-* eller *Landstingsdom*, er en *Følge* af at den angaaer *Lavhævd*, som *Adelsmænd* havde svoret, og derfor umiddelbart henhørte under *Paakjendelse* af *Kongen* og *Rigsraadet*, see min *Retshistorie* § 68 Not. d. (S. 123).

(²) *Eskier* i *Horns-Herred*, *Moshjerg Sogn*. *Fielsted* i samme *Herred*, *Sindal Sogn*. *Ulsterbo*, nu *Ulstedbo*.

paa beggi Sider, att vii skulle lade vorre obne Befalling udgaae till nogen vorre Undersaatthe, Riddermendtzmendt, att skulle met thett allerførste kenne paa for^{ne} Tretthe och the att haffue Fuldmagtt att siige paa for^{ne} Biigge udi Fielstedtt, om thett böer ther att verre met Retthe eller ey, och icke anssee thend Laugheffdt, men alleniste Gudtz Rettferdighet, och thersom samme Biiggestedt tha icke bliffuer befunden ther met Retthe, tha thend strax att affbrydis.

Datum ut supra.

81.

1573. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Landstingsdom stadfæstes, som havde frikjendt en Kone, der af Nævninger og Domsænd urettelig var dømt til Baalet for Troldom. Af særdeles Kongelig Naade eftergives Nævningerne og Domsændene den dem ved Landtingsdommen idømte Fældning, og en ny Lov angaaende Troldomssagers Behandling loves. — Under Sagens Behandling i første Instants tilbydes det den Sigtedes Mand at „lovværge“ ⁽¹⁾ hende for Beskyldningen, men han vægrer sig.

(1.)

Vii *Frederich thend Anden* mett Guds Naade &c. Giör Alle vitterligt, at Aar &c. 1573 thend 23 May paa vortt Retterting paa vortt Slott Droningborg, udi vor egen Neruerrelse, offuerverindis oss elskelige *Peder Oxe* til Giussselfeldtt, vor och Danmarcks Riigis Hoffmester, &c., for oss var skickit *Jens Ericksen* i Bierholm, som er Epthermaals-Mand, *Tüge Hansen* och hans Medfølgere, Neffninge, och *Michell Ubesen* och hans Medfølgere, Domsmentt, paa thend ene, och haffde for oss udi Retthe steffnit oss elskelige *Morthen Brock*, vor Mandt, Thienner och Landtzdommer i vortt Landt Fyen, for handt nogen Tid siden forleden haffuer dömt thennom felde at verre for en obenbar Troldkone, for^{ne} *Jens Ericksen* sigtet, och for^{ne} *Tüge Hanssen* mett hans Medfølgere haffuer suoren till en Troldkone, och for^{ne} *Michell Ube-*

(1) *Lovværge*, at forsvare med Lov, Eed, s. Saml. af gl. Love V. Anm. S. 616. Et Exempel paa, at en Mand svoer tilligemed Nævningerne i en

Sag, som var anlagt mod hans Kone for Troldom, see denne Domsamling II. 257.

ssen och hans Medtfölger haffue siden dömt hinde till en Ildtt, och yttermere berette, at the kunde beuise, at for^{ne} Troldkone vidt Naffn *Marene Rytther-Kone* haffde verrit udi Sellschaff mett nogen andre Troldkoner, som bleff brendtt, huilket the offuer hinde bekiendtt haffuer; thernest blev hindis Hosbonde tilbödit, om handt ville laugverge hinde for samme Sag, som hinde bleff tillagt, hvilket hand icke ville giöre, och epher saadanne Bekiendelse, Rychtt (²) och Thyding, som for^{ne} *Marene Rytther-Kone* paastoedt (³) haffuer först Heritzneffn hinde offuersuoren och therepther Domsændene dömt hinde, at staae hines Rett, och satthe the therfor udi alle Retthe, om thennom icke epher saadanne Leiiglighedt er skeedt Uret, i thet the for samme Sag er bleffuen feldt. Tha mötthe *Hans Schriffuer* paa for^{ne} *Morthen Brocks* Vegne och gaff tilkiende, at thet var icke giortt beuiisligen, at for^{ne} *Marene Rytther-Kone* haffde forgiortt nogen, andit endt tuende Misdeder paa hinde haffde bekiendt, och i Retthe lagde for^{ne} *Morthen Brocks* Dom af Föenbo Landtzting, utgiffuet thette Aar thend 4 Aprilis, liudendis udi sin Mening, att epherthi ingen erlig Folck haffde for^{ne} *Marene Rytther-Kone* for slig Gierning sigthet eller beskyldt, ther beuiist var for hannom i nogre Maade, tha kunde hand icke epher Lougen och Recessen retther viide, endt for^{ne} *Michell Ubesen* och for^{ne} Domsmentt haffue mett thend thierris Dom dömt oc giortt Uret, och bör therfor at stande til Rette &c. mett mere, som samme Dom indeholder och udtuuser. Och satthe for^{ne} *Hans Skriffuer* paa for^{ne} *Morthen Brocks* Vegne udi alle Rette, om for^{ne} Dom icke bör at staae vidt sin fulde Magt, medt flere Ordt thennom paa begge Sider emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar oc thendt Sags Leiiglighedt, saugde vii saa paa af for Rette, att udi thet Landtzdommeren haffuer dömt for^{ne} hans Dom epher vor Recess (⁴), som liuder, at udedisk Mandt maa ingen vinde til Skade, da bör for^{ne} Landtzdommers Dom at staae vidt sin Magt. Och epherthi der findes stor Uskickelighedt udi slig Troldoms-Sager, ville vii medt thet förste giöre en Ordning och Skick, huormedt slig Sager epher thenne Dag holdis skall (⁵).

(²) Rygte.

(³) *paastod* ɔ: stod imod.

(⁴) Kold. Rec. Cap. 18.

(⁵) See *Frederik d. 2dens* Kallundborgske. Reces af 1576 Cap. 8 om nödvendig Appel til Landstinget i Troldomssager.

Och haffue nu af vor synderlig Gunst omdragit (¹), att for^{ne} *Jens Ericksen* och *Tüge Hansen* och hans Medtfølger Neffninge, och *Michell Ubesen* och hans Medtfølger Domsmentd, skulle for for^{ne} Sag verre ufelde, saa saadann Dom icke skal komme thennom till Hinder och Skade i nogre Maade.

Datum ut supra.

82.

1573. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Ejer tilkjendes samme Andeel „i Forte og Fælded i Udmarken“, som der tilligger Ejendommen i Indmarken (¹).

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* met Gudtz Naade &c. Giøre Alle vitterliggt, att Aar 1573 thend 25 Maii paa vortt Rettherthing, udi vor Kiöbstedt Randers, offuerrindes oss elskelige *Peder Oxe* till Giüsselfeldtt, vor och Danmarks Riigis Hoffmester, &c., for oss var skickit oss elskelige Frue *Ide Munk* til Totterup, Her *Oluff Rosenkrantzis*, Ridders, Eptherleffuerske paa thend ene, och haffde for os udi Rette steffnit os elskelige Frue *Marene Ips-Duather* till Vestergaardt i Biigum, *Erick Juells* Eptherleffuerske, paa thend anden Side, for en Laugheffdt, som hun skal haffue, och en af hindis Foreldre, vidt Naffn *Jep Mogensen*, skall haffue giordt ind udi *Simon Spendtz* Laugheffdt, som liuder paa et Riiskier (²), som skal ligge emellom *Jep Mogensens* Skouff och *Simon Spendtz* Eng, och skall for^{ne} *Jep Mogensens* Laugheffdt vere x eller xi Aar yngre endt for^{ne} *Simon Spendtz* Laugheffdt. Tha fremkom for os udi Rette *Anders Krogsgaardt*, fuldmyndig paa for^{ne} Frue *Ide Munks* Vegne, och udi Rette lagde en gammell Laugheffdt, utgiffuet

(¹) omdragit, tilladt.

(¹) Man seer af denne Dom, at der ogsaa er Tale om *Forte* i Udmarken og at altsaa dette Udtryk ikke kan indskrænkes til at betegne Byens Gade, saaledes som Prof. *Hansen* vil i Neues Staatsb. Magazin VI. 16 ff. Udmarken er det samme som Skaanske Lov IV. 11, 12 kalder Udland, hvor-

for ogsaa *Ostensen* citerer dette Lovsted, naar han i sit Glossarium Art. *Udjord* siger, at *Udjord* betyder „nogle Slaader Jord (d. e. Jordstykker, see *Molbechs* Dialekt Lex. v. Slade) udi Marken, som Ager og Boelsjord ej velkommer eller tilregnes“ hvorved han henviser til Stuf og Særkjöh.

(²) *Riiskier*, et Kjær, bevoxet med Riiskrat.

1490, liudendis, at *Simon Spendt* haffuer indvordtt medt Lougheffdt Östergaardt i Biigum medt II Fdgkr. Jordtt udi Hede och Bleg. (2) vidt 4 Vegne till Markemøde, fuld Fellig i Gade oc Forthe, Inddreff (3) och Uddreff i Bye och aff, lige vedt beste Gaardt udi Byen, medt flere Artikle, samme Lougheffdt indeholder. Theremodt berette for^{ne} Frue *Marene Ips-Daather*, att hun och haffde gamle Lougheffdt, och Goudtzit altidt haffuer fuldt samme Haffdter och meente therfor, at for^{ne} Frue *Ide* icke medt Rette kunde talle paa samme Eiendom, oc i Rette lagde en Lougheffdt, utgiffuen Anno 1501, liudinde, att *Jep Mogensen* haffde indvordtt medt Lougheffdt först Vestergaardt udi Biigum och three Fierding Jordtt offuer allt Biigum Mark och en Tofftt vesten vedt Gaarden till thend vester Grob (4), som ligger vester Farstrup Stii, saa synder till Söen och Söen till Medströme och Skanckholm (?), och itt Möllestedt, som ligger op till for^{ne} Vestergaardt medt Dam och Damsbundt, och en Lundt vesten vidt for^{ne} Gaardt, som kaldis Biigum Lundt och som ligger vesten fran Gaarden, och neder till Riissedall baade Skouff oc Kier, huilckit hand indvorde for sit rette Endell till for^{ne} Vestergaardt, och haffde udi Rette en Dom, utgiffuen til Viburg Landtzting Anno 1490 Löffuerdagen nest for Valentini, liudindes, at Frue *Gyde* böer at nyde thet Goudtz, som hindis Fader haffuer loughligen indvordt medt Lougheffdt. Theremodt berette for^{ne} *Anders Krogsgaardt* paa for^{ne} Frue *Idis* Vegne, att ther haffuer gode Mendt dömpit i thend Sag, och i Rette lagde en Dom, som *Erik Krabbe* til Bustrup, *Albritt* til Hamermose (?) *Hartuig Juell* til Palsgaardt, *Enuoldt Kriäse* (?) till Vingi, *Biörn Kaass* till Starupgaardt och *Erich Kaass* till Lindbierggaardt udgiffuit haffuer Anno 1558 Onsdagen nest ephther hellig Trefoldigheds Söndag, liudendis eblandt anditt, at alle the Hauffuer och Gadelöcker (5), som

(2) *Bleg*, Kalkjord; denne Benævneelse bruges endnu i Vendsyssel, s. *Molbechs Dial. Lex.*

(3) *Inddreff* och *Uddreff* i *By* oc *aff* — skal uden tvivl betegne Ret til at drive Kreature ind i Byen og ud af samme.

(4) *Grob*, Gröft, bruges endnu i Vendsyssel, s. *Molbechs Dial. Lex.*

(5) *Gadelöcke* maa uidentvilt her betegne et fra den almindelige Bygade eller Fortog til særlig Vej op til en enkelt Gaard indhegnet Jordstykke (Lykke), ligesom der ved de nævnte *Haver* maa tænkes paa Kaalhaver eller andre lignende, som nogen havde tilegnet sig og indhegnet fra den til almindelig Brug bestemte Fæled.

var indhegnit och indgierdit i Forthe och Fellidtt indenbyes och udenbyes, offuer och norden for Möllen, och ichi findis loughlige Aabiiggis Toffte (*) at verre, och icki heller findis Attkumm (†), Loughheffde (*eller*) ander gamble Breffue, eller kand bliffue vedt Magt medt Lougen eller Recessen, böer icke vedt Magt at bliffue, men strax at ödeleggis och igien optagis, och samme Forthe att ligge under Hou och Horn (‡) som thet tilforn giordt haffuer, medt flere Ordt, samme Dom indeholder. Thisligeste i Rette lagde en vor och Riigens Dom, udtgiffuen Anno 1559 thend Fredag nest epher Scti Bartholomei Apostoli Dag, liudendis, at for^{ne} Frue *Ide* bör hindis Part udi Forthe, Fellidtt och udi Udemark som hun haffuer udi Indemark, saavidt hindis Lodtt kunde thaale, medt flere Ordt oc Tale, thennom emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breff, Beuisning er therpaa afsaugt for Rette, at for^{ne} Frue *Ide* böer hindis Part aff for^{ne} Forthe och Fellidtt udi Udemark, som hun haffuer udi Indemark, ephersom vor Dom therom ydermere formeller, som vii tilforn udi thend Sag giffuet haffuer. Men thersom nogen findis at haffue meer indtagit, endt som the haffuer Rett till af for^{ne} Forthe, tha bör thet igien at udleggis epher gode Mendtz Sigelse, ephersom vor Befaling, vii therom ville lade udgaae, videre uduise skall.

Datum ut supra.

(*) *Aabyggis Tofter*, Tofter bestemte til Beboelse, (†) *At ligge under Hou (Hov) och Horn*, 3: til Huustofter, s. ogsaa l. 88, hvor det mindre rigtigt er forklaret ved bebyggede Tofter. Benyttelse for Creature; hvad der andensteds hedder: *under Fæfod* s. ll. 107 og 318.

(†) *Attkumm*, Adkomst.

83.

1573. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Landstingsdom stadfæstes, der havde kjendt et Samfrændeskifte ugyldigt og paalagt Arvingerne at foretage nyt Skifte paa Grund af en af Arvingernes Iadsigelse, der var bleven myndig efterat hiint Skifte var foretaget og ikke vilde erkjende hvad hans Væрге paa hans Vegne havde foretaget.

(R).

Vi *Frederich thend Anden* met *Gudtz Naade &c.*, att Aar &c. 1573 thend 25 May paa vort Rettherting udi vor Kiöbstedt Randers, offueruerrende os elskelige *Peder Oxe* til *Giiselfeldt &c.*, for oss var skickit os elskelige Frue *Karene Schouffgaardt*, *Palli Skrams* Eptherleffuerske paa hindes egne och hindes Börns Vegne, och *Jacop Skram*, vor Mandt och Thienner, paa hans egne och hans Syskindes Vegne paa thend ene, och oss elskelige *Offe Skram*, vor Mandt och Tienner paa thend anden Side, for en Dom, hand nogen Tiidt siden till Landstingit haffuer forhueruit, huorudi the erre dömt till Skiffte medt for^{ne} *Offe Skram* om huis Guotz, ther var falden epther Frue *Metthe Palliss-Daatther*, huilchet Guotz hun self i hindis leffuendis Liff hindes Börn emellom deltt och skifftt och hindis Börn och Suogre samtöcktt och forsegliedt haffuer, och the mene, at samme Skifte icke at burde omkastis, men thersom nogen fandt thennom brustholden, tha att skee Udtlæg, som thet sig bör. Thisligeste haffue the i Rette steffnit os elskelige *Axell Juell* till *Villestrup* och *Palli Juell* till *Pallitzbiere*, vorre Mendt, Thienner och Landtzdommer udi vort Landt Nörre-Jutlandt, och *Gundi Skriver*, Landtztinghörer ibid. for for^{ne} Dom, the nogen Tidt forleden haffuer dömt emellom thennom paa thend ene, oc for^{ne} *Offe Skram* paa thend anden Side for for^{ne} Sag. Tha fremkom for os for^{ne} *Jacop Skram* oc berette, at Frue *Metthe Palliss-Daatther* och hendis Sönnen och Svoger och Medtarffuinger haffue siddet offuer Skiffte medt andre om hues Guotz och Eiendom, som var til Arff falden epther afgangne *Offe Skram* och siden epther afgangne *Christen Skram* och *Niels Skram*, huilcket Guotz han beretter at haffue fuldt udi rolig Haandt och Heffdt udi xxviii Aar och mere; thisligeste om thet Guotz, thennom kunde tilfalde epther for^{ne} Frue *Metthe Pallissdaatther*, beretter handt, att hnn udi hindis leffuendis Liff haffuer skifftet alle Medtaruinger emellom udi

Jens Thomesens, Jens Mogensens oc *Jens Spendtz* Offuerverrilse, som paa thend Tiidt varre Landtzdommere udi Nörre-Jutlandt, och meente thet att stande vidt sin fulde Magt, och i Rette lagde 4 Skifftebreffue, som for^{no} Frue *Metthe Pallissdaather* udgiffuit haffuer, mett for^{no} gode Mendtz Besegling, huormet hand beuiste, at verre thennom engang emellom skifft, och meente icke nu videre at komme til Skifte, men thersom nogen finder sig brustholden, tha att giöre hans Udtleg och komme till Jeffnit ephther Samfrænders Sigelse; och meente, att for^{no} Landtzdommer haffuer giort hannom och hans Medtarffuinger Uret, i thet the haffuer dömpth thennom til Skifte paa nye igien. Theremodt beretthe for^{no} *Offe Skram* om the Skifftebreffue, som for^{no} Frue *Metthe* skulde haffue utdgifuit, at the varre ulidelige, ephtherdi thet ene Barn icke burde mere endt thet andit verre brustholden, och the haffue therfor icke skulde verre giort ephther Lougen, och ther handt er bleffuen sin egen Verge, skulle hand haffue besøgt *Hartwig Skram*, at hand skulle giöre hannom Rede for hans Værgemaall medt Skifftebreffue oc andit, tha skulle for^{no} *Hartwig Skram* antthuorditt hannom nogen Breffue paa Hamergaardt och anditt Guotz och icki thereblant skulle findes nogen Skifftebreffue, och for^{no} *Offe Skram* tha i gode Mendtz Nerverrelse haffuer quitteritt *Hartwig Skram* for the Breffue, hand paa thend Tiidt annammide och thend Værgemaall, hand haffde verrit ⁽¹⁾ for hannom, och samme Breff udi Rette lagde, huilckit *Hartwig Skram* och forseglidtt haffuer, som indeholdt, att ther er vedtagitt, att huis saa findes, at *Offe Skram* er forlagt ⁽²⁾ och forskifft i hans Södskindis Skifte och findis att verre hos *Hartwig Skram* eller hans Södskindth, tha hannom att haffue frii Tiltalle till thennom therfor medt Skifte och Jeffnit. Och thersom findis, at hand haffuer mere endt hand bör for en Broderlodtt, ephthersom Arffuen falden er, tha bepligther hand sig udi lige Maade at giöre thennom thet samme Skiell, som thette Breff videre bemelder. Och setthe vell therfor for^{no} *Offe Skram* i alle Rette, om hand icke burde at komme til Skifte som the andre Arffuinger och hand at skee saa vell Skiell och Fylleste som en af the andre Medtarffuinger. Disligeste berette *Axell Juell*,

⁽¹⁾ værget.

⁽²⁾ forlagt och forskift, c: forurettet ved Skiftet.

att hand icke vilste, at the haffuer dømt Uret udi thierris Dom, epherthi for^o *Hartwig Skram* udi gode Mentz Neruerrelse haffuer medt sin Besegling samtökt, *Offe Skram* att haffue frii Tiltalle til hannom och hans Söskind for rett Skiffte och Jeffnit, om hand kand finde sig brustholden at verre, medt flere Ordt thennom emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breff och Beuüning och thend Sags Leiiglighedt, saugde vii therpaa aff for Rette, att for^o Landtzdommeris Dom böer att staae vidt sin fulde Magtt, och huis endelig skiftet er, och nogen finder sig brustholden, tha gaae till christeligt Jeffnitt, och huer at giöre hinanden Skiell och Fyllest, men huis Goudtz, som icke findes endelig Skiffte paa, tha at skifftes som thet sig böer epher Lougen.

Datum ut supra.

84.

1573. Dom paa Kongens Retterting angaaende et Kjöbs Gyldighed, hvorimod der gjøres Indsigelse, deels paa Grund af, at Sælgeren ikke skulde være Adelsmand og derfor ikke kunde sælge Ejendommen til en Adelsmand (¹), deels fordi han var uvederhæftig og skulde have tilsagt en Anden Forkjöbsret.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Gör Alle vitterligtt, att Aar &c. 1573 thend 18 Juli paa vortt Retterting paa vor Gaard Triiggevelde, for os var schickit os elskelige *Ebbe Munck* til Fiellebroe, vor Mandt och Tierner paa thend ene, och haffde medt vor och Riügens Steffning før os udi Rette steffnit os elskelige *Jens Jörgensen* till Egelöcke, vor Mandt och Tierner, paa thend anden Side, for hand skulde udlegge for^o *Ebbe Munck* en Gaardt, liggendis paa vort Landt Langelandt udi Snöde Sogn i Tressebölle Bye, som *Jens Findtsen* i boer; disligeste Kost, Therring, Forsömmelsse, Skadegieldt, saavidt hand kand hannom paaregne met Retthe for samme Gaardt, for^o *Jens Jörgensen* haffuer forholdit hannom emodt hans Skiödebreff och

(¹) Argumentet maa ligge deri, at den solgte Gaard saaledes maatte ansees for Bonde-Eje, der ifølge

Frederik d. 2dens Haandfæstning Art. 21 ikke maatte sælges til Adelen.

Doms Liudelse. Och haffuer samme Sag tilforn verret udi Rette och vii tha haffue thend optagitt udi sex Ugger. Och var udi Onsdags forgangen theris retthe vi Uggedag att möde therom for os udi Rette paa baade Sider. Tha fremkom for os *Jens Ribber*, fuldmyndig paa for^{ne} *Ebbe Muncks* Vegne och berette, at *Jörgen Berendtzen* til Brundtzgaardt haffde soldt och skiödt affgangne Frue *Kirsten Thönissdaather*, for^{ne} *Ebbe Muncks* Moder, en Gaardt paa for^{ne} Langelandt, liggendis i Tressebölle, som forskr^u staar, dog saa, att handt skulle thend indlöse aff affgangne *Christopher Huitfeldtz* Arffuinger for 225 Daller, som for^{ne} *Jörgen Berndtzens* Fader pantsatt haffde, huilckit samme Skiöde- och Kiöbebreff hand for os udi Rette haffde, och berette, at for^{ne} *Ebbe Munck* haffde nu kundgiortt Lössen paa samme Gaardt och ville thend indlösse, och for^{ne} *Jens Jörgensen* haffde laditt forbiude medt sin Söen *Hans Jenssen* for (2) Beridtzgaardt, thett os elskelige *Aruidt Huitfeldt*, vor Secreterer, icke skulle annamme samme Pendinge, som for^{ne} Gaardt stoidt i Pant for, och for^{ne} *Jens Jörgensen* medt samme Forbudt haffuer forholdt for^{ne} *Ebbe Munck* hans Gaardt emodt for^{ne} hans Kiöbe- och Skiödebreffs Liudelse, hvilcket hand meente medt Urette, och i Rette lagde en Dom, udgiffuen til Nör-Herritzting paa for^{ne} Langelandt Anno 1572 Torsdagen, som Sancti Knud Kongis Dag paafalt, liudendis, att epherthi *Jens Jörgensen* gick udi Hemels Stedt och icke hand haffde nogen Breff eller Beuiisning, att hand kunde frangaae eller afuise for^{ne} *Ebbe Munck* hans Skiöde och Kiöff for, fandt hand for^{ne} *Ebbe Munck* till sinn Forfölling, indtill saalenge hand kand fulddriffue the Ordt, for^{ne} *Jens Jörgensen* haffuer tilsaugdtt *Jörgen Berendtzen*, och siden at gaae therom saavidt, som Loug och Rett er, som samme Dom videre therom bemelder. Theremodt berette for^{ne} *Jens Jörgensen*, at for^{ne} *Jörgen Berendtzen*, som samme Gaardt haffuer soldt och skiödt, er ingen Riddermandtzmandt, och icke haffuer sin three Marcks Sag (3), och meen, att hand therfor icke kand hembles for^{ne} *Ebbe Munch* samme Gaardt, och hand therfor

(2) Dersom for ikke er en Skrivfejl for fra, maa det formodentlig betyde det samme som paa.

(3) ikke haffuer sin tre Marks Sag, formodentlig

den, som ikke er vederhæftig, see Jydske Lov II. 51, hvor *Triggi mark men* betyder fornuende, vederhæftige Folk.

haffuer giffuet hanuom sitt Breff och Segel paa hans Ordt, att hand inthet Guodtz skulle afhende, uden hand först tilbodt hannom thet, huilckit hand icke haffuer holdt, huorfor hand menthe samme Kiöff ingen Magtt burde at haffue. There- modt sangde for^{ne} *Jens Riber*, at for^{ne} *Jens Jörgensen* tilforn haffuer steffnit *Jörgen Bernntzen* for then Sag for os och vorre elskel. Danmarks Rigis Raadt och hand icke haffuer mödt, huorfor for^{ne} *Jörgen Berendtzen* er ther quit dömp^t, indtill *Jens Jörgensen* möder i Rette, och satte therfor i alle Rette, ep- therthi samme Gaardt er for^{ne} *Ebbe Munck* soldt och haffuer kyndt lougligen Lösen paa, om thend icke bör at følge hannom epher hans Skiödebrefs Liu- delse, och videre at komme till sin Forföling, medt flere Ordt, thennom emel- lom var. Tha epher Tiltale, Giensuar, Breff, Beuisning och thend Sags Leiig- lighedtt, och epherthi for^{ne} *Jens Jörgensen* icke kand afbeuise ⁽⁴⁾ medt Breff och Segell, samme Gaardt sig att tilhöre, och icke heller haffuer samme Gaardt föltt ⁽⁵⁾ hannom, och ey heller giffuit nogen Last eller Klage therpaa för nu, ther er kyndt Lössen paa, saugde vii therpaa saa aff for Rette: at for^{ne} Gaardt bör at følge for^{ne} *Ebbe Munck* och hans Arffuinger emeden samme Skiöde staaer vidt sin fulde Magtt, och for^{ne} *Ebbe Munck* at giffue for^{ne} *Ar- vidtt Huitfeldt* huis Pendinge samme Gaardt er panthet for, som samme Skiöde therom formeller, och *Ebbe Munck* at thage sin Forföling, som hand thend slap.

Datum ut supra.

85.

1573. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Bonde, der havde faaet en Gaard i Fæste imod at for- pligte sig til at ægte en Pige, dömmes pligtig til at opfylde dette Løfte.

(R.)

Vii *Frederick thend Auden* medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle vitterliggt, att Aar &c. 1573 thend 16 Dag Septembris paa vort Retterting udi vor Kiøb- stedt Lund, offuerverendis os elskelige *Jörgen Marsuin* till Diibeck, vor

(4) afbeuise, d. e. beuise.

(5) fulgt.

Mandt oc Raadt for oss var skicket oss elskel. *Biörn Kaas* til Starupgaardt, vor Mandt, Raadt och Befallingsmandt paa vort Slott Malmöhus paa thend ene, och haffde met vor och Riigens Steffning for oss udi Rette steffnit *Anders Jensen* i Aagaardt paa thend anden Side for nogen Löfte, hand haffuer lofft och saugtt for^o *Biörn Kaass* for nogen Stedzmaal och Pendinge aff Halffpart aff Haregaardt medt saa Skiell, att hand skall haffue *Tyre Jeppes-Daather* till Egthe epher en Landtztingsdoms Liudelse. Och var udi Dag theris retthe vi Ugge-Dag att möde therom udi Rette for os paa baade Sider. Tha fremkom for os for^o *Biörn Kaass* oc berette, hurledis for^o *Anders Jensen* nogen Tidt forleden haffuer fest en Halffgaardt, och thet medt saa Skiell oc Forordt, att hand skulle egthe en Pige vidt Naffn *Tyre Jeppes-Daather*, och beskylde hannom, at hand samme sit Löffte icke haffde efterkommit och fuldreffuet, hvorfor hand hannom haffuer forfult til Herritzing och Landtzting och ther bekommen Dom, och i Rette lagde en Landtztingsdom, udgiffuen till Viborg Landtzting 1572, Löffuerdagen, som Scti Nicolai Epischopi Dag paa-faldt, af os elskelige *Axill Juell* till Villestrup och *Palli Juell* till Pallistrup, vorre Mendt, Thienner och Landtzdommer udi vortt Landt Nörre-Jutlandt, och *Gundi Skriffuer* Landtztinghörer ibid., liudendis, at epherthi Höringerne bekiender, thennom att haffue for^o *Anders Jensen* for samme Löfft och Sigelse fordeltt, och for^o *Anders Jenssen* ikke samme sitt Löffte kand benegthe, tha finde the epher saadan Leiiglighedt for^o *Anders Jenssen* i samme Dele att bliffue, indtill hand samme sit Löfftt och Saugden⁽¹⁾ fuldreffvet haffuer, som thend videre bemelder. Disligiste beviste medt Tingsvidttne aff Hare Herritzing, hurledis att for^o *Biörn Kaass* vedtt sin Fogidtt haffuer laditt tillbiude hannom for^o halffue Haregaardt medt saa Skiell, att (*han*) samme Pige ville thage till Egthe, och ydermere berette, at for^o *Anders Jensen* och hans Broder haffuer siden medt vrang Underuiisning bekommit en Dom udi samme Sag, och ther hand thet haffuer fornummit, haffuer hand paa thet nye igien steffnit Sagen till Viborg Landtzting, och ther bekommit Dom i Sagen, huilcken hand for os i Rette lagde, udgiffuen 73 Löffuerdagen efter

(¹) *Saugden*, Sagn, d. e. Tilsagn.

Conversionis Pauli aff for^{ne} *Axill Juell*, liudendis, att epherthi for^{ne} *Anders Jensen* och *Christen Jensen* findis medt samme Dom louglig steffnit oc kalldit att verre, och the thend fordöller icke i Rettergang att ville fremberre, tha finde the epher saadan Leiighhedt, samme Dom ikke at komme for^{ne} *Biörn Kaass*, modt samme förste Landtztingsdom, som er endelig, till nogen Forhindring, menn for^{ne} *Anders Jensen* pligtig at verre for^{ne} *Biörn Kaass* samme Löffte och Saugden hannom att holde, ephersom handt hannom lofft och tilsaugt haffuer, och samme förste Landtztingsdom bemelder och indeholder, som samme Dom och videre uduiser. Theremodt berette for^{ne} *Anders Jensen*, att hand icke viste at haffue fest samme Gaardt medt tne Forordt, att skulle haffue thend Pige till Egthe, men thersom hand maatte bekomme samme halffue Gaardt, som hand fest haffde, var handt offuerbödig samme Festning at udgiffue. Och i Rette lagde et Tingsvidne, udgiffuit till Hare Herritzting Anno 73 Tirsdagen nest epher Sct. Peders Dag, liudendis, at hand spurgde *Michell Lassen* i Hinck (?), om handt kunde fange hans Goudtz igien, som hand förde i Haregaardt och thend halffue Gaardt, som handt stede och feste aff hans Hosbonde, som er halff Haregaardt, och thage siden then Stedtzmaal-Pendinghe, som stoidt tilbage aff samme halffue Gaardt, huortill for^{ne} *Michell Lassen* suaride Ney, att hand icke sitt Goudtz maatte bekomme, ey heller samme halffue Gaardt. Och therhois beuiste medt Tingsvidtne aff for^{ne} Herritzting, att samme hans Goudtz medt samme halffve Gaardt var hannom forbödit aff for^{ne} *Michell Lassen*, och therhoes i Rette haffde itt Tingsvidtne till samme Herritzting udgiffuet, liudendis, att hand haffuer böditt sig i Retthe medt *Michell Lassen* for thend Eskning, hand haffde til hannom, och bödtt till at ville rette for sig till sit Herritzting, och menthe, at hannom skede forkortt i det att hand var saa forfuldtt, epherthi hand var offuerbödig at rette hiemme. Theremodt berette for^{ne} *Biörn Kaass*, at for^{ne} *Anders Jensen* till Herritzting vell saugde sig at ville rette for sig, och hand eller hans Fuldmyndige var offuerbödig at ville annamme hans Faldtt, men handt paa thend Tidt eckon haffde 3 eller 4 Daller udi en Bleyre (?), och icke ville

(?) *Bleyre*, formodentlig en Blære. brugt som Pengepung.

egthe samme Pige. Men samme Tilbudt var eken gjort paa thet hand ville spille hannom hans Eskning, och i Rette lagde for os hans Eskning, som hand forhueruit haffuer til Herritzting och Landtzting. Och satte udi alle Rette, om hand icke burde att komme till sin Forfölling, epherthi han er idempt till Herritzting och Landtzting, samme sit Löffte at epterkomme, och hand thet icke gjort haffuer, och siden haffuer thet loughig af hannom udeskit baade til Herritzting och Landtzting, medt flere Ordt, thennom emellom vore. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breff och Beuiisning och thend Sags Leñglighedt, och epherthi for os beuiist er medt Herritzthings och Landtztings Dom, for^o Anders Jensen at skulle fuldriffue thet Löffte och Sauffn, som hand for^o Biörn Kaass loffuit och sagtt haffuer, och findes therfor loughigen att verre forfuldt till Herritzting och Landtzting, saugde vii therpaa saa aff for Rette: att for^o Biörn Kaass böer att thage sin Forfölling, som hand then slap, emeden for^o Herritztings- och Landtztingsdom, disligeste thend Eskning staaer vidt sin fulde Magt.

Datum ut supra &c.

86.

1573. Dom paa Kongens Retterting, at to Mænd, som havde unddraget sig for at betale Skatter, med Urette vare af Nævninger dömt skyldige i „Tyveran“ (1) og derfor med Föje vare frifundne af Landstinget.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vitterligt, at Aar &c. 1573 thend 18 Septembris paa vort Retterting udi vor Kiöpstedt Lund, for os var skickit os elskelige *Jörgen Sestedt*, vor Mand, Thienner och Befalingsmand paa Hindtzegauffis visse Budt paa thend ene, och haffde med vor och Rigens Steffning for os udi Rette steffnit *Matz Pule* och *Niels Pule* udi Fyen paa thend anden Side for the skulle udlegge och retgiöre hannom

(1) See I. 249 Not.

Heffuidtgjeldt och Faldtzmaal for the haffue høidt (?) och dødt vor Skatt, the skulle udgiffue, och icke kommer frem, och lader thennom skriffue for Skat, naar for^{te} *Jørgen Sestedt* vidt sine Fogeder lader Herritzmendene til, sige, och findis vort Breff och Befalling offuerhörig at verre. Och var udi Dag theris rette vi Uggedag att möde therom udi Rette paa baade Sider. Tha fremkom for os *Jens Claussen* i Holmegaardt, fuldmyndig paa for^{te} *Jørgen Sestedt*s Vegne, och i Rette laugde thuende Laugsögelse-Breffue over for^{te} *Matz Pule* och *Niels Pule*, begge udgiffuen till Fönboe Landtzing Anno 72 af oss elskelige *Morthen Brock* till Barlösse, liudendis udi sin Mening, for^{te} *Matz Pule* och *Niels Pule* longligen at verre lousögt for for^{te} Sag, som forbemeldt er, huorfor for^{te} *Jens Claussen* menthe, thennom at haffue gjort Uret, i thet the haffue tagit Gienbreff i hans Hosbondis louglike Forfölling. Theremodt berette for^{te} *Matz Pule* och *Niels Pule*, att the nogen Tidt siden forleden ere ransorne for nogen Skatt, the skulle haffue staait tilbage medt, huorfor the haffue forhuertit vor Skriffuelse till for^{te} *Morthen Brock*, Landtdommer udi Fyen, att hand samme Ransneffning skulle for sig udi Rette steffne, grandske och forfare, om samme Neffninge haffue gjort thieris Thoug och Eedt saa rett, som thet sig burde. Och berette, att the ther haffde bekommet Dom udi Sagen, huilcken the for oss i Rette laugde, udgiffuit paa Fönboe Landtzing af for^{te} *Morthen Brock* Anno 1573 Löffuerdagen, som var thend 28 Dag Martz, liudendis, att epherdi for^{te} VIII Ransneffninge haffue sorit for^{te} *Niels Pule* och *Matz Pule* Tiuffue-Ran offuer for thend Sag, att the icke i thet Aar 1571 haffde ladet thennom skriffue for Skatt eller haffde udgiffuet samme Skatt och the fandtes therfor till Herritzting at verre bleffuen laugsögt och fordelt, kunde hand icke epher Lougen forfare, att for^{te} VIII Ransneffninge thend theris Eedt och Thoug haffde gjort med Rette, men thermedt findes at haffue sorit thennom offuer medt Urette, och the böer therfor till Rette at staae epher vor Recess som then Dom udi sig self videre bemelder; och menthe, att the epher slig Leiilghedt vare skiede forkort, och sathe i Rette. om the icke for samme Forfölling böer quit at verre, medt flere Ordt,

(?) *hölie*, *hylie*, skjule, lægge Dølgemaal paa, jvfr. Anmærk. til *Eriks Sjell. Lov* S. 356.

thennom emellom var. Tha epther Tiltalle, Giensnar, Breff och Beuisning och thend Sags Leiflighedt, bleff therpaa saa afsaugt for Rette, att for^{ne} *Matz Pule* och *Niels Pule* böer for thend vor och Riigens Forfölling quit at verre, emeden och all thend Stundt for^{ne} Landtzdommers Dom staaer vidt sin fulde Magt. Men thersom for^{ne} *Jörgen Sestedt* haffuer thennom noget till at talle for andre Skatthe, the staar tilbage medt videre, endt thenne Forfölling bemelder, tha at thale therpaa till Herritzing och Landtzting, och tha at gaae therom saamegit Loug och Rett er.

Datum ut supra.

87.

1573. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Adelsmand tilpligtes at gjøre en anden Afbigt, fordi han havde udslaget et Vindue, hvori dennes Vaaben havde været indbrændt i Glasset. Denne Afbigt gjøres med 12 Adelsmænd ⁽¹⁾ i Kongens Nærværelse.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Guds Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att Aar. &c. 1573 thend 3 Novembris paa vort Slott Koldinghuus udi vor egen Neruerrelse, neruerrendis os elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldt, vor och Danmarkis Riigis Hofmester, *Niels Kaass* till Torrupgaardt, vor Cantzeler, *Holger Rosenkrantz* till Bolver, Marsk udi vort Riige Danmark, Her *Jörgen Löcke* till Offuergaardt, Ridder. *Peder Bilde* till Suanholm, *Erick Rosenkrantz* till Kierstrup, *Erick Rudt* till Fulsang, *Biörn Kaass* till Starupgaardt, *Biörn Andersen* till Vidskylle, *Eyller Grubbe* till Lystrup, Danmarkis Riigis Cantzeler, *Peder Munck* til Estvadgaardt, *Jörgen Marsuin* till Diibeck. *Peder Gyldenstierne* til Tim, *Hans Skouffgaardt* till Gundestrup

(1) Det synes af Dommens Slutning, som om det har været 12 af Rigsraadets egne Medlemmer, der have gjort Forhön for *Henny Venstermand*. Om saadan Afbedelse med Knæfald, især brugelig i Manddrabs-Tilfælde, for at Manddraberen kunde erholde Orfejde, see *Hvitfeld* S. 627 (fra Aaret 1405, hvor et Antal af ikke mindre end 200 Riddersmænd og Svende, dersom det ikke

er en Fejltryk for 20, anføres) og *Danske Magazin* III. 318 (fra Aaret 1601, „Knæfald og Afbedelse efter den Skik og Vane, som brugelig er blandt Ridderskabet“) og sammesteds IV. 340. Et Tingsvidne af 10 Dec. 1572 angaaende den i Dommen omhandlede Sag findes i *Thestrup: Krigs-Armatur* S. 215 ff.

och *Axell Viffert* till *Axelvoldt*, vorre troe Mendt och Raadt, var schickit for os es elskelige *Clautz Glambeck*, vor Mandt, Thienner och Embitzmandt paa vortt Slott Skanderborg paa thend ene, och haffde for os udi Rette steffnit os elskelige *Hening Wenstermandt*, vor Mandt och Thienner, paa thend anden Side, for at handt nogen Tiidt siden forleden haffde udslagidtt for^{ne} *Clautz Glambecks* Vaben, som hand haffde ladet sethe udi *Christopher Bangs* ⁽²⁾ Vindue udi Odense, och icke tilforn haffuer ladet hannom beskicke eller i nogre Maade beskylle, ey heller tilkiendegiffuet, huadt Rett hand haffde till thet at udslaae. Och meenthe sig nochsom at ville beuise medt Breff och Sigell, som hand her tilstede haffde, at hans Fader och Oldefader, och udi tredie och fierde Ledtt, haffue fört thet samme Vaben, som er et suart Örnelaar udi et blaadt Feldt, och hand samme Vaben udi lige Maade haffuer fört ument, indtill nu for^{ne} *Wenstermandt* haffuer thett modtuilligen udslagitt, hannom til Haan och Forsmedelse. Theremodt berette for^{ne} *Henning Wenstermandt*, och icke kunde benegthe, att hand jo samme hans Vaben udslagitt haffde, dog vidste hand icke, att for^{ne} *Glambeck* förde thette Örne-Laar, som the *Urner* förer ⁽³⁾, epherthi hand icke förer thet Urner-Naffn. Och therhøes berette, att strax hand formerkte, att for^{ne} *Clautz Glambeck* förte thett, udtog hand en Daller och anthorde for^{ne} *Christopher Bang* och befoell hannom, at ville lade sethe hans Vaben udi samme Vindue igien. Och huis hand udi saa Maade haffde sig forset, ville hand hannom igenn aff forbede och icke vidste anditt medt hannom, endt som medt en erlig Riddermandtzinandt, medt flere Ordt. Tha epher Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiligghedt, saugde vii therpaa saa aff for Rette: att ithett for^{ne} *Hening Wenstermandt* haffuer saa udslagidtt hans Vaben och icke tillforn haffuer laditt hannom beskicke eller i nogre Maade haffuer laditt hannom beskylle, ey heller tilkiendegiffuet, huadt Rett hand haffde till thett at udslaae, tha haffuer hand therudinden giort Uret, och böer thet igen aff for^{ne} *Claus Glambeck* at affbede med XII Riddermendtzmendt, huilcket hand strax udi vor Neruerrelse formidelst vortt Raadt. nu her

(2) *Christoffer Bang* var i Aaret 1576 Raadmand i Odense, see *Vedel Simonssens* Bidrag til Odense Byes Hist. II. 2 H. 178.

(3) I det ovenfor nævnte Tingsvidne bemærkes, at *Urnernes* Vaaben var *Hening Wenstermandts* Mødrene-Vaaben.

hois os tillstede vare, samme hans Forseelse afbadt. Och dermedt er samme Sag thennom emellom forligt. Thisligeste skall for^o *Henning Wenstermandt* lade strax medt thet første sethe for^o *Claus Glambecks* Vaben udi thet samme Vindue, som hand thet udslog, ligesaadant som thet tillforn stoidt. Huo siden skader nogitt paa samme hans Vaben, tha thale sig therpaa, och gaae therom saa megitt som Loug och Rett er.

Datum ut supra.

88.

1574. Viborg Landstingsdom, hvorved en Executionsforretning efter et Deelsbrev kjendes ugyldig, fordi den var foretaget efter den Domsældtes Död i hans Enkes Bo, uden at ny Sag havde været anlagt mod Enken.

(A. 25. D. 47).

Axell Juell till Villestrup, *Palli Juell* thill Stranditt, Landzdommer i Nöruttland, *Niels Kaass* thill Thorrupgaard, Konngl. Matt. Cantzeler, Her *Jörgenn Löcke* til Offuergaard, Leensmand thill Mariaggers Closter, *Biörnn Kaass* thill Starupgaard, Höffuidzmand paa Malmö Slott, *Biörnn Anderssönn* till Steennoltt, Leensmand till Aarhusgaard, *Axill Viffertt* til Axillvoll, Höffuitzmand paa Nyeborrig Slott, *Albrett Maltissönn* till Miellerup, *Johann Brockennhuus* till Leerbeck, och *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer, giöre vitterligt, att Aar epher Gudz Biurd 1574, Löffuerdagenn post dominicam esto mihi, som er den 27 Februari, paa Viburg Landztingh vor skickit *Chrestenn Lund* i Gundelund paa denn ene, och hagde hid i Rette steffnitt *Jep Jude* i Gamillstrup, *Jesper Chrestennssönn* i Stanhom ⁽¹⁾ och dieris Medbrödre, Vorderingemend, paa den anden Side, och dem beskylte ⁽²⁾ for de skulle vere inddragitt till *Marine Christensdaatter* i Gamillstrup, och der hinde ulougforvundett franntagenn for denn Gield, der sigis hindis ⁽³⁾ Hosbonde skulle

(1) Staholm D.

(3) hun skulle &c. D.

(2) besög D.

haffue veritt *Jens Chrestensönn* i *Söegaard* skiuldige, enddog *Chrestenn Haas* paa *Jens Christenssönnns* Vegne icke besøgte hindes Mand mett Nam i leffuendis Liffue, der hand sielf dertill kunde haffue suaritt, och meente fordi det icke loughligen att vere, saa mötte nogle aff for^{ne} Vorderingsemænd och berette, att for^{ne} *Marine Christendaatters* Hosbonde vor dielet ⁽⁴⁾, och de mett Fougden fordi ⁽⁵⁾ haffue ladett ⁽⁶⁾ tagett fran hinde, och uduorderit aff hindis Boe och mente dennom dermet ingenn Urett att haffue giortt, mett flere Ord och Tale dennom derom emellom vor. Da epher Tiltale, Giensuar och Sagsens Leilighed, saa och epherdi for^{ne} *Chrestenn Haas*, paa *Jenns Chrestenssönnns* Vegne icke udi *Marine Christendaatters* Hosbondis leffuendis Liffue, der hand viste sielff dertill att suare, haffuer mett Fougden och Vurderingsmendene met sitt Deelsbreffue besøgtt nogenn Udleg af for^{ne} Boe, men epher hindis Hosbondis Död haffuer for^{ne} Vurderingsmennd hinde ulougforvundenn och paa nye ⁽⁷⁾ vilde tiltalett fratagitt, da kunde vi epher saadann Leilighet icke kiende denn Vordning loughlig och nochsom at vere, och fordi icke att komme for^{ne} *Marine Chrestensdaatter* til Hinder eller Skade i nogenn Mande.

Datum ut supra.

89.

1574. Dom paa Kongens Retterting. *Jürgen Marsvin* kjendes uberettiget til at tage Gjenbrev imod den Forfølgning til Laas paa Herlufsholms Friskoles Gods, som Skolens afdøde Forstander *Oluf Mouritzen* havde begyndt og hans Estermand *Albret Oxe* fortsat ⁽¹⁾. En fjernere Arving kan ikke med Retsvirkning angribe en af Arveladeren oprettet Donation, der skal træde i Kraft i dennes levende Live, og hvortill de nærmere Arvinger have givet deres Samtykke.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudz Naade &c. Giör Alle vitterligt, att Aar &c. 74 thend 5 Junii ⁽²⁾ paa vortt Retterthing udi vor Kiöbstedt

(*) fordielt D.

(*) D. add. *Husbonden var död.*

(*) D. om. ladet.

(*) ny uttaltit D.

(1) See ovenfor S. 185 og 202. jvfr. *Melchior*s Hist. Esterretning om Herlufsholm. S. 91—92.

(2) *Melchior* a. St. angiver Dommens Datum at være den 25de Junii. Ikke længe efter, nemlig d. 25 Julii, døde *Birgitte Göie*.

Nestvidt, offuerverrendis os elskelige *Peder Oxe* till Giüsselfeldt, vor och Danmarckis Riigis Hoffmester, *Niels Kaass* till Torrupgaardt, vor Cantzeler, Her *Peder Skram* til Urup, Ridder, *Peder Bilde* til Suanholm, vore troe Mendt och Raadt, *Claus Dane* til Rafnstrup, *Herluff Skauffue* till Eskeldstrup, *Hendrick Nielsen* till Gundettuidt, Landsdommer udi vortt Landt Siellandt, *Eyller Krauffse* till Egholm, *Michell Seested*, Befallingsmand udi Gauffnöe Kloster, *Erick Walckendorff* till Glorup, *Jörgen Nielsen* till Jonstrup, *Lauge Beck* til Förslöff, *Knud Stensen* till Lundbyegaardt, *Eggert Ulfeldt* till Kragerup, *Johan Skouffgaardt* till Skouffgaardt, *Hartuig Höiecken* till Thegerödt, *Johan Wenstermandt* till Oelstrup, *Johan Urne* till Valsöe, *Mandrup Passbierrig* til Sandbyegaardt och *Albret Beck* till Beldringe, vorre Mendt och Thienner, for os var skickit os elskelige *Albrit Oxe* ^(¹) till Nielstrup, vor Mandt, Thienner och tilforordnet Forstandere for Herluffsholms Friiskole paa thend ene, och hafde medt vor och Riigens Steffning for os udi Rette steffnit os elskelige *Jörgen Marsuin* till Diibeck, vor Mandt, Raad och Befallingsmandt paa vort Slott Landtzkrone, paa thend anden Side, for hand haffuer tagit Gienbreff i thend vor och Riigens Forfölling till Laass, som vii haffde giffuet afgangne *Oluff Mouritzen* paa for^{no} Herluffsholms Friskole och thetz tilliggende Goudtz. Och samme Gienbreff formelder, saavit som for^{no} *Jörgen Marsuin* paa hans Hustrues Vegne kand arffveligen till sin Tiidt tillfalde, och hand eller hans Arffuinger kand medt Loug och Rett haffue therudi at sige, om Gud thet saa forset haffuer, at hun offuerleffuer hinded Morsöster, os elskelige Frue *Birgitte Göie*. Och var udi Otthensdag nest forleden theris rette siette Uggedag att möde therom for os udi Rette paa baade Sider. Tha fremkom for os for^{no} *Albrit Oxe* och berette, att hand icke viste, huadt Rett for^{no} *Jörgen Marsuin* haffde i samme Forfölling till Laass att thage Gienbreff, ephtherthi hand var saa godt som en fremmidt Mand, och hans Hustruis Moder, os elskelige Frue *Heluig Göie* endnu leffuer, och er i sit leffuindes Liff, och hun haffuer sin rette Verge. Och ydermere berette, at hans Hustruis Moder haffuer thend Stund, hun sadt udi sit Enkesede, samtyckit,

(¹) Han var *Birgitte Göies* Söstersön.

fuldbyrdit och stadfest thend Fundatz, Ordning och Forsigling, som affgangne *Herluff Trolle* och os elskelige Frue *Birgthe Göie* haffuer gjort paa Herluffsholms Friskole och thendz tilliggendis Goudtz, och i Rette lagde et Papiersbreff, udgiffuet paa Herluffsholm Anno 1566, Fredagen nest epther *Dominicam Trinitatis*, som for^{ne} *Heluig Göie* udgiffuit, forseglidt och underskreffuit haffuer, liudendis udi sin Mening, att hun samtöcker, fuldbyrder och stadfester thend Fundatz, Ordning och Forsegling, som for^{ne} Frue *Birgthe Göie*, salig *Herluff Trollis* Eptherleffuerske, haffuer medt hindis Hosbondis Villig, Raadt och Samtöcke udi hans leffuendis Liff funderit, stiftbit och forseglit, theris Sedegaardt Herluffshom at bliffue till euig Tiidt en Friskole, fattig Adelsbörn och andre fattige, erlige Mendtz Börn her udi Danmarckis Riige till goid Opueckelse, Underhold och Lerdom, medt ald for^{ne} Frue *Bergethe Göies* Arffvegoudtz, som ligger udi Herluffsholms Birk i nogre Maade, men skall bliffue till en Skole och Skoles Opholdt epther Fundatzen och skrefne (?) Breffuis och Registers Liudelse udi alle Maade, som forskreffuit er, som samme Breff i sig self videre udviser och indeholder. Och satte for^{ne} *Albrit Oxe* udi alle Rette, om for^{ne} *Jörgen Marsuin* icke haffuer medt Urette thagit Gienbreff i samme Forfölling till Laass, eptherthi hans Hustruis Moder, som skulde verre en ret Medtarffuinge epter for^{ne} Frue *Birgethe Göie*, thersom hun hindis Dödt offuerleffuede, haffuer self medt sin frie Vilge samtöckt, fuldbyrdt och stadfest, samme Herluffsholms Gaardt och Goudtz at bliffue till en Friskole, och bebreffuet sig fran huis Rett, hun kand haffue till for^{ne} Goudtz, om hun offuerleffuer hindes Söster for^{ne} Frue *Birgethe Göie*; och mener, eptherthi att hans Hustruis Moder inthit taell eller klager therpaa och self haffuer thett udi sitt Enkesede samtöckit och fran sig bebreffuit, tha kunde *Jörgen Marsuin* megit mindre haffue nogen Rett till at thale paa thend Sag och forspille samme Forfölling. Theremodt berette for^{ne} *Jörgen Marsuin* först till thet Breff, som hans Hustruis Moder i saa Maade udgiffuit haffuer, att thett er skiedt, mens hun sadt udi sitt Enkesede, och samme Breff liuder icke aldeniste paa hinde, men ochsaa paa os elskelige *Christopher Göie* till Gunderslöffsholm, vor Mandt och Thienner, och hand paa samme Tiidt var

hindis Verige (*), och hand huerken selff, icke heller paa hendis Vegne haffuer samtöckit samme Breff, och icke heller hans Sigell findes therfor at verre tröckt, meenthe therfor icke att komme hannom till Hinder eller Skade i nogre Maade. Och i Rette lagde itt for^{ne} *Christopher Göies* Breff, udgiffuet udi Kolding Onsdagen nest ephther Sct. Michels Dag Anno 1573, liudendis udi sin Mening, att thett haffuer aldrig verrit medt hans Beuilling att samtöcke, att hans Söster for^{ne} Frue *Birgethe Göie* haffuer funderit och stiftit Herluffsholms Adolsskole; ey heller, at hans Söster for^{ne} Frue *Heluig Göie* thet medt hinde beuilgit och samtöckit haffuer, som 'thet ydermere i sig selff formeller. Disligeste berette for^{ne} *Jörgen Marsuin* theremodt at for^{ne} *Albrüt Oxe* meen, at hand icke medt Rette maatte thage Gienbreff i samme Forfölling till Laass, tha meente hand, att hand therudinden ingen Urett giort haffuer, i thett hand haffuer thagit Gienbreff, forthi saa, huis samme Forfölling till Laass bleff fuldt till Ende, och ther gick Laassebreff i Sagen, tha skulde hand siden verre forknipt (*), att hand icke maatte thale paa samme Sag. Och thersom samme Forfölling till Laass skulle komme ham paa hans Hustruis Vegne till nogen Skade, paa huis hand paa for^{ne} Anpart kunde loughligen tillfalde, satte hand vell i alle Retthe, om hand huercken nu eller siden maa svare hues hand medt Loug och Rett göre kunde? Theremodt berette for^{ne} *Albrüt Oxe*, att ephtherthi for^{ne} *Heluig Göie* haffde, mens hun haffde selff allt sit Goudtz att raade for, samtöckit och stadfestit samme Stift (*) oc Fundatz, och tha bebreffuit hinde och hindis Arffuinger fran samme Goudtz, och hun nu haffuer sin rette Verge, som skulle thale derpaa, hvis hand nogen Rett thertill kunde haffue, och for^{ne} Frue *Birgethe Göie* endnu er udi hendis leffuendis Liff och ingen Arff findis at verre falden for^{ne} Frue *Heluig Göie* till, och *Jörgen Marsuin* icke heller kand komme till nogen Arff, föer end Frue *Heluig* er

(*) Efter *Melchior*s Beretning i ovenanföerte Skrift S. 92 skal *Jörgen Marsuin* allerede have anlagt Sag ved Tinget i Nestved og siden ved Lands-tinget i Ringsted, og under denne Procedure villet gjøre den her paapegede Indsigelse gjeldende, at hans Svigermoders Samtykke var ugyldigt, fordi hendes Værges Underskrift manglede.

(*) *forknipt*, et mig ubekjendt Ord, som synes at betyde: forhindret, udelukket fra Noget: maa-skee beslægtet med det islandske *at knefa*, at gribe (forgreben).

(*) *Stift*, Stiftelse.

dödt och affgangen, meenthe hand therfor, att *Jörgen Marsuin* ingen Tiltale kunde haffue at thage Gienbreff i samme Forföling, och om hand icke videre bör at komme till hans Forföling, medt flere Ordt, thennom emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiilighedt, saugde vii therpaa aff for Rette, att vii icke kunde kiende *Jörgen Marsuin* nogen Rett att haffue till at thage Gienbreff i thenne Forföling till Laass, epherthi hand icke paa hans Hustruis Vegne er bleffuen for^{re} Frue *Birgithē Gōies* Arffuing. Thertill medt haffuer hans Hustruis Moder samme Fundatz och Skiödebrefh beuilgit och forseglidt, fran hinde och hindis Arffuinge; och bör therfor *Albritt Oxē* paa Skolens Vegne att komme videre till sin Forföling till Laass och thage sin Forföling, som hand thend slap.

Datum ut supra.

90.

1574. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Frue *Anne Lykke*, *Otto Krumpens* Enke, dömmes skyldig i Overtrædelse af Kong *Frederik d. 2dens* Forbud mod Pulsvaaders Brug i Limsfjorden (¹). Hendes Undskyldning, ikke at have kjendt Mandatet, forkastes, da det havde været tinglæst saavel til Lands-ting, som til det Herredsting, hvorunder hendes Ejendom laae (²).

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giør Alle vitterligt, at Aar &c. 1574 thend 9 Juni paa vort Retterting udi vor Kiöpstедt Kiöpenhaffn, neruerrendis os elskelige *Herluff Skaffue* til Eskeldstrup, *Eiller Krauffsse* till Eegholm, *Biörn Saxtrup* til Ousbye, Landttdommer udi Schaane, *Knud Steensen* till Lundbyegaardt och *Eggert Ulfeldt* till Kragerup, vorre Mendt och Thiennere, for oss var schicket os elskelige *Niels Joenssen* til

(¹) Et saadant Forbud, dat. d. 29 Oct. 1570, findes i Danske Magazin V. 61. Det forbyder Pulsvaaders Brug til alle Tider af Aaret, ligesom *Christian d. 3dies* Rec. 1547 Cap. 11, der, mærkeligt nok, ikke er optaget i den Cold. Rec. 1558 Cap. 61. I *Frederik d. 2dens* Kallundborgske

Rec. af 1576 Cap. 14 tillades derimod deres Brug fra St. Hans Dag til St. Bartholomæi Dag.

(²) Det sees af Dommen, at det ikke har været anset for nödvendigt, at lade de Kongl. Mandater læse ved Birketingene; thi skjönt Örslöf Kloster havde sit eget Birketing, paaberaabes det dog ikke, at Mandatet der var læst.

Tostelundt, vor Mandt, Thiønner och Befallingsmandt paa vort Slott Halldt, paa vore Vegne paa thend ene, och haffde medt vor och Rigens Steffning for oss udi Rette steffnet oss elskelige Frue *Ane Løcke* till Dempstrup paa thend anden Side, for hun skulle udlegge och rettgjøre for^{ne} *Niels Joensen* paa vore Vegne, Hoffuidtgieldt och Faltzmaal, for hun Oss till Spott och Hoffmodt, disligeste och thend menige Mandt til Skade och Forderffuelse, som bruger Fiskeri i Limfiurden, haffuer ladit bruge och hemblidt andre at bruge och fiske medt Pultzvaader emodt vor Forbudtz-Breff (³), som vii medt vore elskelige Danmarckis Rigis Raadtz Raad therom haffuer ladit udgange; och att hun fuldtgjör the Domme, som for^{ne} *Niels Joensen* paa vorre Vegne offuer hinde udi thend Sag till Herritzting och Landtzting bekommit haffuer, medt Kost, Thering, Breffpendinge, Skadegieldt och Faldtzmaal. Och var udi Mandag nest forleden theris rette sietthe Uggedag att möde therom for os udi Rette paa baade Sider. Tha fremkom for os for^{ne} *Niels Joensen* och berette, att hand for for^{ne} Sag haffuer paa vore Vegne tiltallidt for^{ne} Frue *Ane Løcke* baade till Herritzting och Landtzting och haffuer bekommit ther Dom for sig, och först for os i Rette lagde en Herritztingsdom, udgiffuen paa Gierlöff Herritzting aff *Jens Lauritzen* i Knedsted Anno 1573 Mandagen nest epter Nicolai Episcopi Dag, liudendis i sin Mening, at epherthi forskr^{ne} *Niels Joensen* paa vore Vegne haffuer beuiist for Tingsdom medt Tingsvidttne, at for^{ne} Frue *Ane Løcke* haffuer ladit slaae medt Pultzvaader thenne forgangendis Sommer emodt vor strenge Budt och Mandat, disligeste undt och tilladt andre thet at gjöre, som hand beuiste medt hindis egne Breffue, vedt jeg icke retter therom at sige, end for^{ne} Frue *Ane* böer therfor at verre udi vor egen Naade (⁴). Disligeste udi Rette lagde en Landtztingsdom, udgiffuit paa Viborg Landtzting af os elskelige *Axell Juell* till Villestrup och *Palli Juell* till Pallisbiørg, vore Mendt, Thiønner och Landtzdommer udi vort Landt Nørre-Jutlandt, Anno 73 Løffuerdagen post Lucie Virginis Dag, liudendis, att epherdi for^{ne} *Niels Joensen* haffuer beuiist medt vort Breff, Mandat och Forbudtz-

(³) See ovenfor Not. 1.

(⁴) Det vil sige: i Kongens Naade og Unaade, endskjönt det er Herredsfogden, der taler.

Breff, som vi medt vore elskelige Danmarckis Rigis Raadt haffuer ladit udgangit, ingen medt Pultzvaader nogen Tiidt om Aaret enthen for Sct. Hans Dag eller epher at skulle slae ⁽⁵⁾, hemble eller befalle nogen medt Pultzvaader att bruge. Och epherthi beuisis samme Forbudtzbreff till Landtztingit, till Fiendtzherritzing, som Ösle Kloster ⁽⁶⁾ udi ligger, och till Rintzherritzing lest och forköndt at verre; thisligeste epherthi vitterligt er giort medt Tingsvidtner, saa och medt forbemeltt Frue *Anis* thvende Sendinge-Breffue, som hun medt egen Haandt underskreffuit haffuer, att hindis Fiskere och Folck haffde brugt Pultzevaader, och hun i samme hindis Breff bekiender sig, thennom thet att haffue befallidt, tha vidste the epher saadanne Leiiglihedt icke andit therom at sige, end for^{ne} Frue *Ane* haffuer jo thermedt giort Urett, och forseet sig emodt vort Breff, alvorlig Mandat och Forbudt; meden om hun skulle ungielde then Streghedt, Poen och Straff, samme Breff medförer, vide the thennom icke at vere Dommer offuer, epher Recessens Liudelse ⁽⁷⁾, som samme Dom viidere i sig sellff forklarar. Och berette for^{ne} *Niels Joensen*, at hand, therepter thisse thuende Domme gangne ere, haffuer laditt udeske baade till Herritzing aff for^{ne} Frue *Ane Löcke* Hoffuidtgieldt och Faldtzmaal epher for^{ne} Landtztingsdoms och Udesknings Liudelse, som hand nu for os i Retthe haffde, och sette udi alle Rette, om hand icke paa vore Vegne epher slig Domme och louglig Udeskning videre burde at komme till sinn Forfölling. Tha fremkom for os os elskelige Her *Jörgen Löcke* till Offuergaardt, Ridder, vor Mandt och Raadt, paa hans Sösters for^{ne} Frue *Ane Löckes* Vegne, och berette, att hun icke afuiiste, att saadant vor Breff och Befalling var udgaait; och icke heller haffuer hemblitt nogen att fiske med Pultzvaader, som hand

(5) At bruge Pulsvaader kaldes at *slaae*, fordi Fremgangsmaaden er den, at man med en lang Stang slaaer i Vandet foran Garnet, for saaledes at jage Fiskene ind derl.

(6) *Ösle*, sædvanligere *Örslöf*, Kloster, havde *Ane Lykke* faaet i Forlening 1573, see D. Atl. IV. 687. See iøvrigt om dette Kloster *Daugaard* om de danske Klostre i Middelalderen S. 363 ff.

(7) Da Straffen nemlig ikke var ringere end Tyvs-

straf, kunde Landstinget ikke idømme en Adelsfrue denne, da det var en Ærestraf. Mandatet lyder ihenseende til Straffen saaledes: „at tiltales og forfølges som for stjaalae Koster og siden agtes, regnes og straffes som en *Tyv uden al Naade* bliver og nogen befunden at bruge Pulsvoder og det hannem overbevises kan, da skal han ikke maa staae i Lov, Tog eller Vidnesbyrd med Dannemend efter den Dag, uden han fanger Opreisning“.

meenthe att ville beuise, och i Rette laugde it Birkevidtne, af Öslöff Klosters Bircketing udgiffuet, liudendis, VIII Mend vundit haffue, att the hörde och saae, att *Söffren Kieldtzen* i Rind paa hans Hosbondis Vegne, for^{ne} Frue *Ane Lökhe* adspurde *David Thomissen*, Fogidt i Öslöff Closter, om hand haffde nogen Befalling af for^{ne} Frue *Ane* att lade slaae medt Pultzvaader i Limfiordt? tha vandt for^{ne} *David Thommisen* met oprachte Fingre och Helgens Eedt, att hand haffde icke Befalling aff for^{ne} Frue *Ane* att lade slaae medt Pultzvaader i Limfiordt; och disligeste, att *Kieldt Pederssen* i Böstrup och *Jens Willadtzen* ibid. bekiende, att Frue *Ane* aldrig badt eller befallidt thennom at drage i Limfiordt att slaae medt Pultzvaadt i noger Maade, som thett ydermere uduiser. Disligeste i Rette laugde en Landtztingsdom, som for^{ne} *Axell Juell* och *Palli Juell* udgiffuit haffuer, liudendis i sin Mening, att epherdi for^{ne} Frue *Anis* Sendebreff medförer, att hun vill vere bekiendt for Os, att hun haffde befallidt hundes Folck att drage Vodt paa hindis egen Grundt att fiske &c., tha finde the epher slig Leiighdeth, samme Vinde icke att komme for^{ne} *Niels Joensen* paa vore Vegne i sin Rette-Thale ⁽⁸⁾ och Lougmaall till Hinder eller Skade i noger Maader, meden for^{ne} Vindismendt ⁽⁹⁾, som bekiender thennom samme Gierning uden Hemmell och Befalling at haffue giordt, for saadan theris egen Gierning att stande till Rette, som thett sig böer; som thend Dom ydermere formelder. Sammeledis berette, att hans Söster Frue *Ane* var offuerbödig att ville rette for sig hiemme, thersom Dommerne ville dömmehindis Faldt, huilckit hand och beuiste medt et Tilbudtzbreff, af Viburg Landtzting udgiffuit, som for^{ne} *Axell* och *Palli Juell* forseglidit haffue, liudendis blandt andit, att the finde ⁽¹⁰⁾ thennom besuerrit, hinde att kunde forsige, hvorledis vii samme Hoffmodt och Spott paa Guld eller Sölff beregne ville epher adskillig Commination och Straff, som vort Breff och Mandat medförer offuer thennom, sig fordrister emodt samme Forbudt at giöre, som thet videre bemelder; och sagde, att hand endnu var offuerbödig paa hans Sösters Vegne att rette for hinde, thersom hand vidste hindis Faldt,

(⁸) *Rette-Tale*, Tiltale, Sögmaal.

(⁹) *Vindismendt*, Vinder.

(¹⁰) *att the finde &c.*, d. e. at de finde det vanskeligt, at kunne sige hende &c.

och menthe, ephtherthi hun ville rette for sig hiemme, och Dommerne icke ville dömmе hindis Faldt, burde hun icke videre Forföling at offuergaae, och var begierendis, att vii samme Sag ville optage ⁽¹¹⁾, ephtherthi Landtzdommerne for samme theris Dom for os och vore elskelige Danmarckis Rigis Raadt varre indsteffnide, indtill saalenge ther var gaaen Dom for os och vore elskelige Danmarckis Rigis Raadt i samme Sag; och sagde, thersom hans Ligemandt ⁽¹²⁾ ville sige hannom till paa hans Sösters Vegne, att hun Os saadant till Spott och Hoffmodt giort haffuer, ville hand sig paa hindis Vegne foranthuorde och giöre Loug och Vern therfor, som thett sig medt Rette bör. Thertill suaridt for^{ne} *Niels Joensen*, att hand icke vidste, at for^{ne} *Jörgen Löcke* hermedt kunde haffue sin Söster undskyllidt, att hun icke skulde vidst, att samme vort Breff och Mandat var udgiffuit, ephtherthi thet var loughlig lest till Landtzting och Finndtzherritzting, som for^{ne} *Ösleff Closter* ligger udi, och till Rindtzher-ridtzting, som hand noksom ville beuise. Disligeste, att for^{ne} *Frue Anne* var offuerbödig, att rette for sig, tha sagde hand, att hand och iligemaade var offuerbödig att annamme huis Dommerne ville hannom paa vorre Vegne tildömme, och berette, at hand noksom haffde beuiist, att hendis Folk haffde fiskit i samme Limfiordt medt hindis Pultzvaadt, som samme Landztingsdom videre skall forklare. Och satte udi Rette, om hand icke ephther hans Doms och Udesknings Liudelse burde paa vorre Vegne videre at komme till Forföling, och var paa vorre Vegne endelig Dom begierendis, medt flere Ordt, thennom emellom var. Tha ephther Tiltalle, Giensuar, Breff och Beuiisning och thend Sags Leiiglighedt, saugde vii therpaa saa af for Rette, att for^{ne} *Niels Joensen* böer paa vorre Vegne videre at komme till sin Forföling, meden och ald thend Stundt samme Herridtztingsdom, Landztingsdom och Udeskningsbreffue stande vedt theris fulde Magt.

Datum ut supra.

⁽¹¹⁾ *optage*, opsætte.

⁽¹²⁾ Det er en mærkelig Yttring af *Jörgen Lykke*, at han ikke anseer *Niels Joensen*, skjönt Adels-

mand og Kongens Befalingsmand, for sin Lige-
mand og Jevnlige.

91.

1574. Kongens og Rigsaadets Dom. Den, som er lovsøgt og fordeelt Mand, kan ikke erholde nogen Dom beskrevet, da han ingen maa tiltale. At han har rettet for sig i nogle af de Poster, hvorfor han er fordeelt, kan ikke befrie ham for Lovsøgningens Virkninger, naar han i andre ikke har opfyldt den ham overgaaede Dom.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giøre Alle vitterligt, att **Aar &c. 1574** thend **11 Juni** paa vort Retterting paa vort Slott Kiöpenhaffn, udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis aldt Raadit, som i for^{ne} Dom erre indsch^{ne}., for os var skicket *Matz Hansen* i Otthense paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os i Rette steffnet os elskelige *Morthen Brock*, vor Mandt, Thienner och Landtzdommer i vort Land Fyen, paa thend anden Side, for en Dom hand skulde haffue dömp^t, och nu veigrer sig at giffue hannom beskreffuit aff Aarsag, att hand skall verre laugsøgt och icke louglic verre lösladit aff samme Dele. Och i Rette laugde itt Tingsvidne aff *Scham Herritzting*, udgiffuit **1568** Torsdagen epher *Marie Magdalena Dag*, som liuder, att *Anders Hansen*, Fogidt till *Uggerslöffgaardt*, stoidt paaforsch^{ne} Ting for Dom och fik *Matz Hansen* sin Haand och oplodt hannom thet Laugsøgelsemaal, som hand paa os elskelige Frue *Ane Norbyes* Vegne var laugsøgt for **1 ph. L^a** (¹) och **1 Lam**, som samme Tingsvidne medt flere Ordt formelder; och satte therfor i alle Rette, om hand icke epher samme Tingsvidnis Liudelse noksom kunde beuise sig at vere kommen aff for^{ne} Dele och bekomme sin Dom, som hannom af thend Aarsag forholden er. Theremodt berette for^{ne} *Morthen Brock* och beuiste, att for^{ne} *Matz Hansen* findis laugsøgt att verre for **1 ph. L^a**, **1 Lam** och **1 Oxe**, och i Rette laugde en Landtztingsdom, till *Fyenbo Landtzting* udgiffuet thend **5 October 72**, som liuder i sin Mening, att epherthi *Matz Hansen* icke haffuer giort beuiisligen, att hand er lösladit aff Dele for thend *Oxe*, hand er laugsøgt for, kand (*han*) therfor icke steffne eller tiltalle nogen, om hand fanger nogen Dele, föerend^t han haffuer rett for sig Hoffuidtstoell och **III Mark Bonden**, och saa **Konnin-**

(¹) Skal maaskee betyde **1 Pending Landgildepeng**, jvfr. *Arent Berntsen* II. 213 ff.

gen ephther Lougen, som samme Dom videre formelder. Och satthe therfor for^{ne} *Morthen Brock* i alle Rette, om for^{ne} *Matz Hansen* ephther for^{ne} Doms Lindelse bder att verre en fordeltt Mand, indtill han therfor bliffuer lösladitt som thett sig bder. Tha ephther Tiltalle, Giensuar, Breff, och Beuiisning och thend Sags Leüglighedt, bleff therpaa saa afsagt for Rette, att ephtherthi for^{ne} *Matz Hansen* haffuer icke giort beuiisligt, att hand for alle the Sager er laddit af Dele, som hand er laugsögt for, tha bder for^{ne} *Morthen Brock* for for^{ne} vor Steffning quit at verre, och nar for^{ne} *Matz Hansen* kand afbeuise ⁽¹⁾, att verre lösladit for alle for^{ne} thee Stöcker, som hand findes laugsögt for, tha hand siden att bekomme sin Dom af forsk^{ne} Landtzdommer, som hand hannom haffuer steffnet for.

Datum ut supra.

92.

1574. Kongens og Rigsraadets Döm. Den Exception, at være truet til at underskrive et Document, tages ikke i Betragtning, naar den ikke bevises. — En Klostersgaard tildømmes Kronen.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att Aar &c. 1574 thend 11 Juni paa vort Retterting paa vort Slott Kiöpenhaffn, udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis allt Raadit och baade Landtzdommere aff Jutlandt, for os var skickit *Jacop Andersen*, Borger udi vor Kiöpstedt Landtzkrone, paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os udi Rette steffnet os elskelige Borgemester och Raadmend udi vor Kiöpsted Malmöe paa thend anden Side for the medt Trussell haffde tiltuingit hannom och hans Söskend udi theris umyndig Aar att giffue Afkaldt for en Arffue, thennom var tilfalditt ephther en vedt Naffn *Peder Mogensen*, som boede ther i for^{ne} Malmöe, huorudinden hand menthe hannom och for^{ne} Söskend att haffue skeedt Urett. Tha fremkom for os os elskelige *Niels Matzen*, *Jacop Pedersen* och *Peder Jude*, Borgemestere, och *Peder Knudtzen*, Raadmandt, och

(¹) afbeuise, d. e. beuise.

berette paa theris egne och theris Medtbrøders Vegne, att for^{ne} *Jacop Andersen* icke skulle medt noget skiellige Vindisbyrdt gjøre beuistigt, att the haffue onthen thuingit eller nødt hannom, hans Søsken eller nogen anden till at giffue noget Afkaldt, men the for os i Rette laugde et Afkaldsbreff under theris Byes Signethe, udgiffuit paa Malmøe Raadstue Anno 64 thend 8 Dag Augusti aff *Jens Kremere*, *Peder Mogessens* Sösters Hosbonde och fuldmyndig paa for^{ne} *Peders Broders (Vegne)*, *Mogens Pedersens* af Thölöse i Mierlöse Herrit i Siellandt, sammeledis *Peders* Sösterbörn, *Jacop* och *Anders Andersens*, fuldmyndige paa thieris egne och theris Sösters *Karene* och *Birgethe Andersdötthers* Vegne, liudendis blandt andit, att the gaffue *Kistenne*, *Peder Mogensens* Eptherleuerske, et fuldt och fast Afkaldt medt Haandt och Mundt, och hinde och alle hindis Arffuinger at verre quit och frii for ald ydermere Tiltall och Krauff af thennom och alle theris Arffuinger for ald for^{ne} *Peder Mogensens* Anpart, Arff och Deell udi thend Gaardt, hand aathe och iboede i for^{ne} Malmøe, som samme Afkaldt i sig selff videre bemelder. Och berette for^{ne} Borgermester och Raadt, at samme Gaardt haffde *Jacop Andersen* ingen Rett at thale paa, thi thend skall findis att verre falden under Cronen, och for^{ne} *Jacop Andersen* skall haffue nogen Eiendoms- eller Adkomsbreffue paa samme Gaardt, och i Rette laugde itt Skiödebreff, som affgangne *Metthe Godskis* Daather, Prioritze i Sct. Peders Klosters i Lundt, udgiffuit haffuer Anno 1523 Tirsdagen, som var Sct. Blasii Episcopi Dag, liudendis i sin Mening, at hun medt menige Conuentz Samtöcke haffuer undt och udi Leie ladtt beskeden Mandt *Hans Mogensen*, Byeskrieffuer udi Malmøe, hans Hustrue, och begge theris egthe Börn en Klosters och Conuentz hallffue Gaardt, liggendis i Malmøe paa Östergade, och naar for^{ne} *Hans Mogensen*, hans Hustru och Börn alle döde och heraff Verden afgangen var, tha skall for^{ne} Klosters hallffue Gaardt quit och frii igen komme till for^{ne} Kloster och Conuent, som thett samme Breff videre therom formelder. Och menthe for^{ne} Borgemester och Raadt, att for^{ne} *Jacop Andersen* epther saadant Breff icke kand thale medt Rette paa samme Gaardt, eptherthi for^{ne} *Hans Mogensen*, hans Hustru och Börn erre alle döde. Och satthe i Rette, om the icke böer for thend vor Steffning quit at verre, medt flere Ordt, thennom emellom var.

Tha ephther Tiltalle, Giensvar, Breff, Beuissning och thend Sags Leiligghedt, och ephtherthi her befindis, samme Gaardt att verre falden igien till Sct. Peders Kloster i Lundt ephther thett Pergamentz-Skiödebrefs Liudelse, sangde vii therpaa saa aff for Rette, att for^{ne} *Jacop Andersen* ingen Rett haffuer till att thale paa samme Gaardt, men thend att komme os och Kronen till Bedste. Och ephtherthi att for^{ne} *Jacop Andersen* icke kand beuise, att for^{ne} Borgemester och Raadt haffe thuingit hannom eller hans Söskinde udi theris umyndige Aar samme Afkaldt aff, som hand berett haffuer, tha böer for^{ne} Borgemester och Raadmendt aff for^{ne} Malmöe for thend voer Steffning quit att verre, och hand igien at giffue thennom theris beuisselige Skade, Kost och Thering ephther Recessens Liudelse.

Datum ut supra.

93.

1574. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand, der paa Byting og Landsting havde været fordeelt og dømt fredløs og derpaa havde udstedt sin Forpligtelse til Borgemester og Raad, ikke nogensinde at ville oprippe den Sag, indstevner Borgemester og Raad, men hans Klage afvises, indtil han havde rettet for sig i den Sag, for hvilken han var fordeelt.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vitterligt, att Aar &c. 1574 thend 11 Juni paa vort Retterthing paa vort Slott Kiöpenhaffn, udi vor egen Neruerrelse, offuerverrindis alt for^{ne} Raaditt medt for^{ne} thuende Landtzdommere af Jutland ⁽¹⁾, for os var skickit *Michell Gram*, Borger udi vor Kiöbstedt Assens, paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os udi Rette steffnet *Pouell Bang*, Borgemester i Assens, *Morthen Lolle*, *Jörgen Bang* och *Peder Andersen*, Raadmend ibid. paa thend anden Side, for the skulle nogen Aar forleden haffue thagit en vor Steffning fran hannom, hand haffde forhuerffit hoer os offuer *Peder Hundermarck*, fordom Landtz-

(1) *Axel Juul* og *Palle Juul*.

domer udi vort Landt Fyen, medt andre hans Breffue, Affkaldt och Skiöde, och siden setthe hannom udi Fængsell och Jernn udi lang Tiidt, och ther nödt och thuingitt hannom till att forpligte sig emodt thennom, att hand aldrig epher thend Dag skulle klage eller kierre paa thennom for os eller nogen anden, och dömpth hannom fran sin Gaardt och Eiendom, och i mange andre Maade hannom uforretthit. Tha mötte for^{ne} *Pouell Bang, Jörgen Bang* och *Morthen Lolle* och gaff tillkiende, att the och flere theris afgangne Medtbrödre, Borgemester och Raadmendt ibid. haffde medt Loug och Rett forfulth for^{ne} *Michell Gram* till Assens Byeting och for Rigens Cantzeler och Rigens Rett, saa at hand theroffuer er bleffuen fredlös och dömpth fran hans Hals; huilcket the her for os beuiste medt ett Römningbreff fran Rigens Cantzeller, udgiffuit 1562, som liuder udi sin Mening, att for^{ne} *Michell Gram* skulde inden sex Ugger, epher thette vort Breff var lest, udlegge och rettgjøre Borgemester, Raadt och Byefogidt Hoffuidtstoel och Faltzmaal, eller och tha epher the vi Ugger att römme som andre fredlösse Mendt, medt flere Ordt, samme Römningbreff formelder. Thernest i Rette laugde en Dom, aff Assens Byeting udgiffuit Anno 62, liudendis blandt andit, att VIII Domsmentd haffue dömpth *Michell Gram* fran sin Hals och att staae thend Rett, en fredlös Mand burde att staae, epherthi hand huerken ville möde och retthe for sig till Byeting, Landtzting eller for Rigens Cantzeler, som samme Dom medt flere Ordt indeholder och uduiser, och i Rette laugde en Dom, aff Föenboe Landtzting udgiffuit Anno 1561, liudendis, att *Peder Hundermarck* medt flere Riddermentdmend udi Fyen haffuer epher vor Befalling offuerseett (*) och forfaridt huis Breffue och Skiöder, som lyde paa thend Tretthe emellom for^{ne} Borgemester och Raadt och for^{ne} *Michell Gram*; tha haffuer the saa therpaa afsagt for Retthe: att for^{ne} Borgemester och Raadmendt findes therudi att haffue dömpth rett, medt flere Ordt, samme Dom formelder och indeholder. Thertill suaride for^{ne} *Michell Gram* och gaff tillkiende, att hand var bleffuen löesslatt paa Assens Byeting for for^{ne} Sag, som hannom var offuergangen, huilcket hand nu for os beuiste medt et Tingsvidtne, udgiffuit ibid. Anno 1564

(*) *offuerseet*, gennemseet.

Onsdagen epher Jacobi; och menthe sig therfor att kunne medt Rette steffne for^{ne} Borgemestre och Raadmendt for for^{ne} Sag. Thertill suaridt for^{ne} *Pouell Bang* och i Rette laugde for^{ne} *Michell Grams* oben besiglidt Breff och underskreffuit medt egen Haandt, liudendis udi sin Mening, att epherthi handt for Gudtz och Dannemendtz Bönn Skyldt bleff benaad paa sit Liff, epherthi som handt medt Loug och Rett var dömppt fran sin Hals, ville hand therepter Jade sig finde som en goidt, troe och lydig Medtborger, och thersom handt oppripper for^{ne} Sag medt Ordt eller Gierninger, bepligther hand sig therudi att staae hans Rett epher den Doms Liudelse, som hannom var offuerdömppt, och tha aldrig att bede nogit godt Folck, bede for sig epher thend Dag, som samme hans for^{ne} Forpligtelsebreff videre formeller. Thernest i Retthe laugde for^{ne} *Pouell Bang* itt Tingsvidtne aff Assens Byeting, hvormedt han beaiste, att for^{ne} *Michell Gram* endnu er en fordelth och lougforuunden Mandt och setthe therfor i alle Retthe, att epherthi hand beuiser hannom en laugsöggt Mand at verre, om hand tha medt for^{ne} hans Medtbrödre burde her for os att stande hannom till Retthe epher forskr^{ne} vor Steffnings Liudelse, medt flere Ordt thennom emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breffue, Beuiisning och thend Sags Leiighdeth, bleff therpaa saa afsagt for Rette, at epherthi thett er beuiisligt, *Michell Gram* at verre en laugsögthe Mandt, tha böer for^{ne} *Pouell Bang* och hans for^{ne} Medtbrödre for for^{ne} vor Steffning quitt at verre, och for^{ne} *Michell Gram* att rette for sig hieme till Assens Byeting for huis Sager hand findes at vere loughsögt for, och huis the huerandre siden paa begge Partherne herepther for nogen Sag kunde haffue till at tale, tha therom till Assens Byeting att gaae saa mögitt, som Loug och Rett er.

Datum ut supra.

94.

1574. Kongens og Rigsaadets Dom, hvorved en Tvistighed imellem Kongens Lehnsmænd paa Hald og *Jörgen Lykke* paakjendes angaaende en Gaard, som den Første paastaaer at være en Præstegaard (Annex-Præstegaard), men den Sidste at være en Kirkegaard: da *Jörgen Lykke* beviser, at han af Kongen har tilkjøbt sig Herligheden over Gaarden, bliver den ham tilkjendt, dog saaledes at Præsten ikke skal tabe noget af de Rettigheder over samme Gaard, hvori han var i Besiddelse förend Gaarden blev *Jörgen Lykke* overdraget (1).

(R.)

Vi *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vitterligt, att Aar 1574 thend 12 Dag Juni paa vortt Retterting paa vortt Slott Kiöpenhaffn udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis os elskelige *Peder Oxe* till *Giüsselfeldt*, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, for os var skickit os elskelige *Niels Joensen* till *Tostelandt*, vor Mandt, Thienner och Befallingsmandt paa vort Slott Haldt, paa thend ene, och os elskelige Her *Jörgen Löcke* till *Offuergaardt*, Ridder, paa thend anden Side, och gaffue thennom velluilligen for os udi Rette paa baade Sider om en Gaardt, liggendis udi Raffnkieldt, som *Lars Brun* iboer, huilken samme Gaardt for^{ne} Her *Jörgen Löcke* meen at verre en Kirkegaardt, och for^{ne} *Niels Joensen* thuertemodt meen at verre en Prestegaardt. Tha först berette for^{ne} *Niels Joensen*, att for^{ne} Her *Jörgen Löcke* tilholder sig nogen Rettighed aff samme Prestegaard videre, end ther er vand aff att gaae till Oss och Kronen och vort Slot Olbørrig Haus, som er medt Eggt och Arbeide, disligeste skall haffue paalagt nogit mer Gesterii, end ther er sedvanligt aff att gaae, som hand meen, med Urette; och ydermere berette, att for *Biskop Glob* (2) Tidt tha haffde Presterne theris Prestegaarde aldellis fri udi Viborg Stifft, men ther hand ville igen lösse fran Aarhus nogre Herrit, som thed fran Viburg Stifft var pantsatte, skulle hand haffue begierrit af Presterne i Stigthet, att the ville laane (3) hannom Herligheden vidt en Tidt lang aff the Prestegaarde, som the icke self iboede, huil-

(1) Jvfr. *Pontoppidan Annal. eccl. Dan. III. 439*, hvis Beretning om[Sagen dog for *Jörgen Lykkes* Vedkommende ikke er ganske nøjagtig, saaledes som det vil sees af det her meddeelte Actstykke, der sætter det udenfor al Tvivl, at *J. Lykke*

virkelig har erholdt Herligheden til Gaarden paa lovlig Maade sig overdragen.

(2) *Niels Glob*, Biskop i Viborg fra 1468 til 1499.

(3) *laane* maa efter Sammenhængen betyde: overdrage.

cket epher hans Begiering och skulle verre skeet, och hand thet i sin Tidt haffuer beholdit; men epher hans Tidt er ther nogen ther i Stigthet bleffuen fri igien, och somme af Presterne bekommet thend fordam Friihedt, somme nogitt theraff och somme inthet andit, end allene Skylden och Thinden, saa haffver samme Prestegaardt i Raffnkieldt stedz epherfuldt Presten met Skylden, Thinden, Eggt och Arbeiide indtill nogen stackit Tidt siden, for^o Her *Jörgen Löcke* haffuer sig thend tillholdt for en Kirckegaardt, och thermedt ville Presten baade Skylden och Herligheden franvende. Och först i Rette fremlagde itt Stockevidtne, xxiiii Mend vinditt haffue, udgiffuit til Aars Herritzting Anno 1573 Tirsdagen nest for Scti. Martini Episcopi Dag, liudendis, att huer saalenge the kunde lengst mindis, somme udi xxvi Aar, somme udi xliiii Aar, xlvi, xxxvi, xxx Aar, mer och mindre, att thennom fuldt vitterligt er, att thend Gaardt i Raffnkieldt Sogn, som *Lars Brun* iboer, haffuer verrit rett Prestegaardt udi Raffnkieldt Sogn, och att Sognepresten till Raffnkieldt Kirke haffuer faait Skyldt och Thinnden af thend till thenne Dag, och ey heller the Mendt, ther haffue boidt i samme Gaardt, haffuer verrit besuerit aff Herskaff medt Aarbeiidt eller Treldom videre, end som the haffue giort Sognepresten, förerend for^o *Jörgen Löcke* haffuer sig samme Prestegaardt tilholdit, huilckit samme menige Herritzmendt och vinde, som thend Dag tilstede var, som thet videre bemelder. End i Rette laugde itt andet Tingsvidtne, till for^o Aarsherritzting udgiffuit samme Aar, liudendis, xii Mendt vundit haffue, somme i xxx Aar, somme i xl och l Aar, lige thend samme Mening, som forskr^uit staaer; thisligeste i Rette laugde et xxxi Mendtz Vinde till for^o Ting udgiffuit Anno 1574, liudendis i sin Mening, som thet förste Tingsvidne bemelder. Disligiste vandt *Jeppe Jensen* i Aarup, att thend Tidt, hand thiente *Otthe Brude* paa Olborrig Slott, tha kom hand frem aff ^(¹) Raffnkieldt, och tha begierridt hand en Vogn aff *Niels Roedt*, som tha boede i thend Gaardt, som *Lars Brun* nu iboer, paa hans Hosbondis Vegne; tha suaridt han hannom, att huis Eggt och Arbeiide, som ther giick aff thend Gaardt, hand iboede, thet gjorde hand Presten udi Smörup, och var ingen

(¹) frem aff, d. e. hen ad.

Arbeide pligtig att giöre till Olborrig Slott, som thet videre bemeller. Iligemaade i Rette laugde for^o *Niels Joensen* itt VIII Mendtz Vidtne till samme Herritzting, udgiffuit 74, liudendis i sin Mening, att the haffde thient udi for^o Raffnkieltdt Prestegaardt, och thennom fuldvitterligt er, att *Jens Roedt*, *Niels Roedt* och *Lars Brun*, som boede i samme Gaardt, ytt aarlig i Smörup huis Skyldt och Thiende, som the gaff aff samme Prestegaardt, och tha giorde och Arbeidet ther for Sognepresten och icke for nogen anden, enthen till Aalborrig Slott eller andenstedtz; och var theris Hosbonde, the thiente, och the Sognepresten ligesaa rede for medt Hoeslet, Törregröfft, Höstgierning och anden Gierning och Arbeidt, naar hand lod thennom tillsige, som andre gode Mendtz Thiennere vare theris Hosbonde eller theris Budt, och samme Gaardt var rett Prestegaardt udi Raffnkieltdt Sogn paa thend Tiidt. Men huis andre Bede, som the fandtes for i Vor Bog (5), thet vandt the intet paa, som thet Tingsvidtne bemelder. Iligemaade i Rette laugde itt Papiirsbreff, som *Söfferen Lauritzen*, Sogneprest till Huornum Kircke, udgiffuit haffuer, liudendis i sin Mening, att thend for^o Gaardt i Raffnkieltdt, *Lars Brun* nu udi boer, haffuer verrit holdit for Prestegaardt udi Raffnkieltdt Sogn, och aldrig haffde hört, seet, spurdt eller fornummit, att the Mendt, ther haffde boit i samme Gaardt, haffue egthet, agit, arbeidit eller trelidit for Bispen eller the andre gode Mendt, uden thet skeete thet Aar, Skipper *Cleminde* kom her udi Landit, tha lod Bispen tilsige hans Thiennere, Canicke-Thiennere, Preste-Thiennere och andre &c. som thet langt videre bemelder. Och i Rette laugde for^o *Niels Joensen* itt XXXVI Mendtz Vinde, udgiffuit Anno 74 paa for^o Herritzting, liudendis i sin Mening, som for^o Tingsvinder; iligemaade i Rette laugde itt Tingsvidtne aff samme Ting, samme Aar udgiffuit aff VIII Mendt, som vundit haffde, at Her *Jörgen Löcke* self for Tingsdom bestoidt, att thet var en Prestegaardt, som *Las Brun* iboer, som thet videre formelder. Och ydermere berette for^o *Niels Joensen*, huorledis i Stormegtigste, Hogborne Förstis Konning *Frederichs* (6) Tidt, salig och hoilofflig Ihukommelse, skulle Hr. *Jörgen Friis* (7) Fogidt haffue udsaugt thend Mandt, ther boede i Raffnkieltdt

(5) Vor Bog, Kongens Jordebog.

(6) Kong Frederik den 1ste.

(7) *Jörgen Friis*, Biskop i Viborg fra 1523 til 1536.

och thuinde andre Mendt, som boede i Prestegaarde, aff samme Gaarde, och the tha hannom for hans Matt. skulle haffue beklagit ⁽⁸⁾, och hans Naade tha att haffue igen undt thennom samme Gaarde at besidde, uden saa skiede, at Presterne till samme Kircke ville selff besidde samme Prestegaarde eller ville setthe andre Prester ther udi theris Stedt, som skulle gjöre Sognefolkene thend Tiennist, thennom bøer, tha skulle the ther mothe indflytte och boe, nar the haffde laditt thennom louglig uduise, som udi samme Gaardt boede; och therpaa for os i Rette laugde en Vidisse, udgiffuen paa Viborg Landtzing, aff for^{ne} Konning *Frederichs* hoglofflig Ihukommelses Breff. Disligeste, att, som hand tillforn haffuer berett om thend nye Paaleg, som for^{ne} Her *Jörgen Löcke* samme Gaardt paalaugt haffuer, i Rette laugde hand itt Tingsvidtne aff for^{ne} Aarsherritzing, for^{ne} *Las Brun*, som samme Gaardt besidder, att haffue vunditt, att hand ytthe aarlig paa vort Slott Olborrig, thend Stund hand didt suaridt, i Skouffsuin, Gesterii och Koependinge ⁽⁹⁾, ephtersom handt fandtes i Jordebogen, och icke hand egthet ⁽¹⁰⁾ eller gjorde nogen anden Arbeidt til for^{ne} Olborrig, men huis anden Skyldt och Landgille, som hand ther affgaff, thend ydte hand altid Presten till Raffnkieltd Kircke medt huis vandlig Arbeide, ther pleiigitt theraff att gange; och ydermere haffuer bekiendt, att hannom nu er paasatt sex Marckstöcker Giesterii, i Par Höns och en Gaass, och therforuden er krauffdt aff hannom i Lam, i Voell Eg offuer thet, som hand gaff till Aalborrig Slott, som thett videre i sig selff formelder. Och klagit for^{ne} *Niels Joensen*, att for^{ne} Her *Jörgen* medt saadan usedvanlig Paaleg vill Presten sin Rettighedt formindske. Theremodt berette for^{ne} Her *Jörgen Löcke* först, att thend Gaardt i Raffnkieltd, som *Niels Joensen* meen att verre en Prestegaardt, att hand samme Gaardt medt mere Goudtz haffuer kiöpt af Os for en Kirckegaardt, och sagde, att vort Skiöde och Kiöbebreff skulde therom ocsaa formelde, huilckit hand for os i Retthe laugde, liudendis eblandt anditt om Herligheden aff IIII Kirckegaarde, the three udi Nisum, som *Adtzer Söffrensen*, *Peder Matzen* och *Chresten Seffrensen* iboer, och thend fierde i

(⁸) *beklagit*, d. e. anklaget.

(⁹) *Koependinge*, skal efter *Arent Berntsen* II. 101

være en Afgift, der svares istedetfor Forpligtelsen at græsse en Ko eller flere.

(¹⁰) *egthe*, at gjöre Ægter, Reiser.

Raffnkioldt, *Lass Brun* paaboer. Disligeste saugde for^{ne} Her *Jörgen Löcke* att ville beuise medt Breff och Segill, att ther er gaaen Egth och Arbeide till Aalborgig Slott aff for^{ne} Kirckegaardt, och haffde adskillige Breffue therpaa. Iligemaade berette for^{ne} Her *Jörgen Löcke*, sig att ville beuise, att samme Gaardt er fest aff affgangne *Otte Brade*, och tha haffue the, som haffue samme Gaardt fest paa en Quindis Vegne vidt Naffn *Ane Peders-Daathers* [Vegne] loffuit att ville verre *Otte Brade* hörig och lydig paa Vore Vegne, biigge och forbedre Gaarden, och yde till Aalborgig Slott Herrligheden medt Egth och Arbeide, saavidt som ther pleigde aff att gange; och therpaa haffde udi Rette et Tingsvidtne aff Aarsherritzting, udgiffuit 74, som thett i sig self langt videre therom formelder; och haffde for^{ne} *Jörgen Löcke* mange andre adskillige Breffue paa samme Sag, hvormedt hand meenthe sig at ville beuise, att ther er gaaen och giort Egth och Arbeide af for^{ne} Gaardt till Aalborgig Slott, och sagde therhøes, att hand icke haffde paalaugt for^{ne} *Lass Brun* i Raffnkioldt anditt Landgille, end som ther var sedvanligt at gange aff samme Gaardt, uden huis hand self veluilligen beuilgit haffuer, som er for Giesterii 6 Mark; thersom hand icke vill thennom udgiffue, tha begier han att gieste hannom. Och setthe for^{ne} *Jörgen Löcke* udi alle Retthe, om hand icke burde Herligheden af samme Gaardt att beholde, disligeste huis Rettigheder, som tillforn er gaaen och giort af samme Gaardt till Olborrig Slott, epher hans Vindissbyrdts och vort Kiöbebreffs Liudelse. Sammeledis satthe for^{ne} *Niels Joensen* i Retthe, om Presten icke bör at nyde och beholde huis Rettigheder, som hand aff Arildtz Tidt haffuer haft aff samme Gaardt, föer end Her *Jörgen Löcke* thend fik, och kand göre beuiisligt att haffue haft epher hans Vindisbyrdtz Liudelse, epherthi samme Vinde findis att verre vidt Magtt funden till Landtzting, som beuist var medt en Landtztingsdom Anno 74 udgiffuen, som thend i sig self videre bemelder, medt flere Ordt thennom emellom löb. Tha epher Tiltale, Giensuar, Breff, Beuiisning och thend Sags Leiiglihedt, bleff therpaa saa afsagt for Rette, att for^{ne} *Jörgen Löcke* skal nyde och beholde al thend Rettighedt, som aff samme Gaard er giffuen och giort till Oss och Kronen, och som hand kand med nöiagtige Vindisbyrdt beuise att verre giffuen och giortt till vort Slott Aalborgig Huus. Disligeste bör Presten att

beholde **hvis Rettighed**, som **hand aff samme Gaardt aff Arildtz Tid** **hafft** **haffuer**, och **kand beuisse att haffue hafft**, förend for^{ne} **Her Jörgen Löcke** **thend** **becom**, och **hvis Vindissbyrdt i samme Sag** **gaaen er**, **huem therpaa skader**, **tha att steffne thennom til Landtzting och ther endeligen Landtzdommerne at sige**, **huilcke ther böer att staae vidt Magt**, och **huilcke ther böer felde at verre**.

Datum ut supra.

95.

1574. Kongens og Rigeraadets Dom. Et Gave- og Skjöddebrev kjendt ugyldigt, fordi den bortskjödede Gaard ikke skulde tiltrædes förend efter Giverens Död, uagtet dennes nærmeste Arving havde stadfæstet Gaven, og Gavemodtageren, ifølge Rigens Cantslers Dom, ved Ridemænd senere var sat i Besiddelse af Ejendommen (¹).

(R.)

Vy Frederich thenndt Annden meth **Gudtz Naade &c.** **Giör Alle vitterligt**, **att Aar 1574 thend 12 Junii** **paa vortt Rettherting** **paa vortt Slott Kiöpnehaffn**, **udi vor egenn Neruerelsse**, **offuerverendis allt Raadit** **met begge Landzdommer aff Jutlandt**, **for oss var skickett oss elschel.** **Frue Ane Stissdaatter**, **Jörgen Daaes** (²) **Ephtherleffuerske**, **paa thend ene**, och **haffde met vor Steffning** **for oss udi Rette steffnett oss elskelige Jörgenn Clausenn**, **Borger udi vor Kiöbstedt Bogensse** **paa thend andenn Side**, **for nogenn Breffue Fru Karine Knudtzdaatter** och **Jesper Daa** **haffuer udgiffuett**, **huormedt hannd vill tilholde sig en Gaardt udi Smedstrup**, **huilcke Breffue hun mener icke att verre saa nöiactig**, **som thett sig bör.** **Thaa fremkom for oss for^{ne} Jörgenn**

(¹) Denne Dom og flere lignende (jvfr. S. 163 og 194) hvori den Sætning antages, at faste Ejendomme strax skulle følge dem, til hvem de ere skjödede, dersom Skjödets skal ansees som gyldigt, har vistnok sin Grund i en gammel Praxis, og ere saa meget mærkeligere, som det er den samme Sætning, der udtales i *Christian d. 5tes* Lov 5—3—32, hvis Kilde ikke kan paavises i nogen af de ældre Love. Lovens 5—3—32 har imidlertid netop

undtaget det Tilfælde, som omhandles i nærværende Dom, ved de Ord: „med mindre det er Testament, som ej fuldbyrdes förend Mand er död.“

(²) *Jörgen Daa* var Søn af *Jesper Daa* (s. l. 299), som havde stadfæstet sin Moders, *Karen Knudsdatters*, Gave til hendes Gudsøn *Jörgen Clausen*.

Klaussenn och berette, att affgannge Fru *Karine Knudtzduatter* thill Enggaardt haffuer nogle Aar siden forledenn, giffuett hanom en Gaardt udi Smedstrup Bye; och y Rette laugde for^{ne} Fru *Karine Knudtzdaatters* Gaffuebreff under Datum 1524, liudendis, att hun haffde unndt och giffuet, schiödt och affhend fran sig och sine Arffuinge och thill hindis kiere Gudssönn; *Jörgenn Claussenn*, *Clausz Erichssenns* Sön udi Bogennsse, hanom och hans sannde Arffuinge en hindis Gaard och Guodtz y Guldbierg Sognn i Smedstrup liggendis, som *Henrick Pederssenn* nu udi boer, som same Gaffuebreff, met flerre Ordt formelder; therhoess i Rette lagde hand hindis Söns *Jesper Daaes* Breff och Segell under Datum 1561 bemellendis, att hanndt haffde fuldbyrdt, samtöckt och stadfest thette for^{ne} hans Moders, *Karine Knudtzdaatters* Breff och Segell, som hun *Jörgenn Claussenn* unntt och giffuett haffuer. Och *Jesper Daa* met sitt Fylgebref (3) haffuer anntuorditt *Jörgenn Claussenn* thet, liudendis paa thennd Gaardt i Smedstrup, *Hendrick Pederssenn* fordom ibode, huilcken Gaardt *Jesper Daa* med sitt obne Breff loffuer och tilsiger for^{ne} *Jörgenn Claussenn*, att hannd och hans Arffuing maa och skall thend till sig anamme epher hans och hans kiere Hustruis Fru *Ane Friissdaatters* Dödt och Affganng udenn ald Forhindring i alle Maade, och thennd sidenn att nyde, bruge och beholde thill euig Eyendom, som samme hanns Fölgebref medt flere Ordt formelder, och therhos beuiste med *Jesper Daaes* Breff och Segell, som hannd hanom thilschreffuitt haffde Anno 1561 Sancti Morthens Dag, att hannd ville vist fornöige och betalle hanom allt thett Lanndgilde, Redzell och Rettighedt, som ther gaar och giffuis aff samme Gaardt fra thennd Dag, hannd anthuorde hanom sin Moders Breff, och hans egitt Stadfestelsebreff och indtill *Jörgen Claussenn* thennd annammede epher hans Breffs Liudelse. Och videre berette, at hand epher for^{ne} hans Breffuis Liudelse haffuer bekomit Dom paa samme Gaardt till Fönboe Landtzting Anno

(3) Saadanne *Fölgebrev*, hvorved den, der overdrog sit Jordegods til en Anden, opfordrede Bønderne til at erkjende denne for deres Husbond, omtaler *Arent Berntsen* III. 403 kun i Anledning af Mageskifter; af nærværende Dom sees, at de

ogsaa ved andre Overdragelser have været brugelige, idetmindste naar Ejendommen ikke strax efter Skjødets Udstedelse er bleven tagen i Besiddelse.

1573 saa thennd att vere hanom tildömp, emeden for^{ne} hans Breffue staar ved thieris fulde Magtt, huilckenn Dom hand her for os i Dag udi Retthe lagde, och hand sidenn videre haffuer forfuldt sin Sag met Rigens Diele hos Rigens Cantzeler, saa hand och ther haffuer bekomit Dom i Sagen, liudendis, *Jörgenn Claussenn* samme Gaardt att beholde emeden Lanndtzdommers Dom, och the Skiöde- och Gaffue-Breffue stannder ved thieris fulde Mact, och ther-epther laditt sig indføre medt Ridemendt, saa handt haffuer nu samme Gaardt i Haand och Heffdt, och satte therfor i alle Retthe, att epherthi for^{ne} Gaardt i Smedstrup icke haffuer nogenn Thidt fuldt Frue *Ane Stissdaatter*, om hand icke epher for^{ne} hans Skiöde och Gaffuebreffs Liudelsse, bör for^{ne} Gaardt i Smedstrup att nyde och beholde. Theremod berette for^{ne} Fru *Ane Stissdaather*, att for^{ne} Gaardt haffuer icke fuld for^{ne} *Jörgen Claussenn* strax epher for^{ne} Gauffuebreff vor udgiffuet, menn thend epher *Jesper Daaes* Dödt haffuer annamitt epher hans Riidebreffs Liudelsse, och satte therfor i alle Retthe, om samme Skiödebreffue bör att staa vidt thieris fulde Magtt, met flere Ordt thennom paa begge Sider emellom vor. Tha epher Tiltalle, Gien-svar, Breffue, Beuiissning och thend Sags Leilighedt bleff therpaa saa affsagt for Rette, att epherthi for^{ne} Gaardt udi Smedstrup haffuer icke fuldt for^{ne} *Jörgenn Claussen* udi for^{ne} *Karine Knultzdaatters* och *Jesper Daaes* leff-uenndis Liff, tha bör for^{ne} hans Skiödebreffue dödt och magtelös att vere.

Datum ut supra.

96.

1574. Kongens og Rigsraadets Dom. Rehning og Lavhævd maa ansees for ugyldige, saalænge Sandemænd ikke have svoret om Markeskjellet; for denne Paastand anføres tre Landstingsdomme og en Herredstingsdom. — Naar Markeskjellet er bestemt mellem tre Byer, som för laae i Fællig, maa den Ejer, som har havt Andeel i samtlige Byers Marker, lide Afskortning i sin Lod i de to Byers Marker i Forhold til den Andeel, der er ham tillagt i den tredie. — Tvist om Græsningsret.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giör Alle vitterligt, att Aar 1574 thend 15 Juni paa vort Retherting paa vort Slott Kiöpenhaffn, udi

vor egen Neruerrelse, offueruerrendis os elskelige *Peder Oxe* till *Gisselfeldt &c.*, for os var skickit os elskelige *Holger Rosenkrantz* till *Boluer*, vor troe Mandt, Raadt och Riigens Marsk, paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os udi Rette steffnet oss elskelige Frue *Margrethe Niels-Daather*, *Hans Holckis* Eptherleffuerske, medt hindis Laugeverge paa thend anden Side, for *Baridthoule* och *Baridthyes* Skouff, som hun forholder hannom, for itt ulougligt *Eyers-Breff* ⁽¹⁾, att thend icke maa rebis och skiftis lougligen; och berette for^{ne} *Holger Rosenkrantz*, att for^{ne} Frue *Margrethe* samme Skouff forholder hannom, for icke att komme till *Rebs* emodt *Recessen*, medt for^{ne} ulouglig *Breff*, epther huilcket en *Bonde* haffuer giordt en *Laugheffdt*, som hand meen medt *Urette*, eptherthi ther haffuer icke tillforn verrit Sandemendt paa samme Skouff och samme Skouff omstenidt och stablidt epther Lougen, som hand mener att skulle verre emodt all sedvanlig *Handell* och emodt vor danske *Loug*, och medt samme ulouglig *Laugheffdt* formener hannom samme *Skouff* for, icke at mue komme till *Rebs*, och i Rette laugde nogle *Domme*, som i saadanne *Sager* udgangne erre, först en *Landtztingsdom* af *Viborg Landtzting*, udgiffuit Anno 61, liudendis i sin Mening, „att eptherthi *Sandmendt* haffuer verrit opkrauffdt till for^{ne} *Marck*, och the haffue opholdit ⁽²⁾, och icke omsuoren samme *Marck* till alle fire *Marckemode*, tha viide vii for^{ne} *Eyermendt* icke att mue komme till for^{ne} *Marck*, thend att rebe, förend *Sandemend* haffue omsuoren samme *Marck* till alle fire *Markemode*. Och huem ther siden skader paa, tha att gae therom huis *Rett kand* findis.“ *Disligeste* i Rette laugde en *Herritztingsdom*, paa *Hellomslöff Herritzting* udgiffuen Anno 72, liudendis: „eptherthi icke beuiist er medt *Breff* och *Segell*, *Marckeskiell* emellom for^{ne} thuende *Byer* giort att verre, vidste hand ⁽³⁾ icke att kunde stede *Felding* ⁽⁴⁾ paa *Eyer*, samme *Marck* att rebe, för ther bliffuer

(¹) *Eyersbrev*, det samme som siden kaldes *Rebsbrev*, d. e. det om *Rebning* udstedte Document. *Ejermænd* og *Rebsmænd* bruges jevnlig synonymt, fordi *Rebsmændene* skulde være *Selvejere*, see *J. L. I. 52*, *Cold. Rec. Cap. 28* og *Arent Børntsen* III. 453.

(²) *opholdit*, d. e. standset, ikke fuldført *Forretningen*.

(³) *hand*, d. e. *Herredsfogden*.

(⁴) *Felding*; der maa uidentvivel læses *Fylding*; jvfr. Udtrykket: at stede *Fylding* paa *Sandemænd*, see I. 263.

giort rett Marckeskiell emellom ephther Lougen, som thett sig böer.“ Sammeledis en Landtztingsdom aff Föenboe Landtzting udgiffuen Anno 72, liudendis: „eptherthi *Jörgen Bonde* tildömpte Klagebreff att udgaae paa Emmerslöff Marcke och siden fandt Rebsmendt therpaa att rebe, ligenell att ther icke haffde gaait Sandemendt emellom Bye och anden, som thet sig haffde burdett, tha findis *Jörgen Bonde* theri att haffue giort Urett, och böer therfor till Rette att stande ephther Recessen,“ som thend videre bemelder. Saa och i Retthe laugde for^o *Holger Rosenkrantz* en Landtztingsdom aff Viburg Landtzting udtgiffuen Anno 74, liudendis i sin Mening, „att ephtherdi Huilstedt Marck icke var omsoren, tha thend skulde haffue verrit rebet, att mand kunde haffue vidst, hur lang samme Marck sig forstreckt, förend Reb paa thend bleff laugt, och for^o Marck findes nu formedelst Sandemendt omsuoren; tha kunde the icke kiende thend Rebning, som *Jens Ericksen* paaskiuder, nocksom eller loughligt at verre, ey heller att forhindre Reb paa samme Marck, naar Rebsmendt thertill loughlig kreffuis,“ som thend videre bemelder. Och setthe for^o *Holger Rosenkrantz* i Rette, om samme uloughlig Eyers-Breff och thend Laugheffdt, som en Bonde ⁽⁵⁾ giort haffuer emodt Lougen och mange Domme, som ere gangne i vort Rige Danmark, disligeste emodt all sedvanlig Brug her udi Rigit, kand forholde samme Skouff, icke at mue komme til Rebs ephther Recessen. Tha fremkom oss elskelige *Biörn Andersen* til Steenolt, vor Mandt och Raadt, och berette paa for^o *Margrethe Niels-Daathers* Vegne, att hun haffde Eyers-Breff och Laugheffdt paa samme Skouff och thend engang at verre rebet, som hand beuiste medt samme Rebsbreff. Och menthe att for^o Barridtbyes Skouffue icke burde igen att komme till Rebs. Och i Rette laugde for^o Laugheffdt, som *Jörgen Jensen* i Hauffue paa *Mandrup Holckis* Vegne haffde giort och udgiffuit Anno 36 Löffuerdagen nest ephther Fastelauffn, liudendis, at hand haffde indvordit met Laugheffdt alle de Skouff-Skiffther, som Eiermendt haffde hinde tillrebt, som thend videre

(5) Som Slutningen af Dommen viser, har *Holger Rosenkrands* lagt Vægt paa den Omstændighed, at en Bonde havde gjort den omhandlede Lavhævd, men dette er dog ikke at forstaae ander-

ledes, end at det maatte ansees for ulovligt, at ikke *Manderup Holck* selv, men *Jörgen Jensen* paa hans Vegne, havde gjort Lavhævden d. e. aflagt Eed paa lovlig Adkomst.

bemelder. Och setthe for^o *Biörn Andersen* udi Retthe, om for^o Frue *Margrethe* icke burde att beholde for^o Skouff-Skiffthe epher hindis Rebsbreffue, Laugheffder, rolig Besiddelse och gammel Breffuis Liudelse. Thertill suaridt for^o *Holger Rosenkrantz*, och menthe, thend Tidt, samme Rebs-Breffue och Laugheffdt bleff giffuet, tha var ther inthet Marckeskiell giort, men siden bleff giort och soredt en stor Part fran thend Byes Eyendom och till andre, huilcket var emodt Lougen, och meenthe therfor, att then böer igen at komme till Reeb. Disligeste haffde for^o *Holger Rosenkrantz* i Rette steffnet for^o Frue *Margrethe Niels-Daatther* for xvii Settinger Jordt (°), som hun formener sig att haffue i Baridthoule och Baridthbye Skouff och Marck epher thrende Lougheffder, hun therpaa haffuer, och i Rette laugde itt Tingsvidtne aff Bierreherritzting udgiffuet Anno 1573 Löffuerdagen nest for Sct. Lucie Dag, liudendis: „12 Danemendt vundit haffue, att the haffue seet och hört thett *Lauritz Söffrensen* haffuer udi iii samfelde Ting paa hans Hosbondes for^o *Holger Rosenkrantz*es Vegne, fremeskidtt af for^o Frue *Margrethe* paa Baridtskouff och aff hindis Thienere, som boer i Baridthoule och Baridth Byer, om the haffuer nogen Vindissbyrdt, huormedt the kunde beuise, att for^o Fru *Margrethe* haffuer hafft nogen Jordt och Bruglighedt till for^o hindis Hoffuidtgaardt i for^o Baridthoule och Baridthbyers Marcke, som haffver verit brugt till hindis Hoffuidtgaardt medt Retthe, eller om hindis Thienere i for^o thuende Byer haffuer hafft nogen eller kand beuise, att haffue brugt nogen Jordt, som var aff for^o Baridtskouffs Hoffuitgaardtz Jordt, och ingen ther er fremkommen

(°) *Settinger Jordt*; som af det Fölgende sees, maa en Setting Jord være det samme som en Otting Jord, men det er vanskeligt, nærmere at forklare Ordet; *Settinges Ager* i l. 261 er ligesaa dunkelt; at *Ostersen* forklarer *Settinger* ved et Maalekar, hvoraf 12 gaae paa en Tönde, tjener heller ikke til at bringe Lys i Sagen. *Christian d. 3dies* Cold. Rec. Cap. 28 omtaler kun Markens Deling i Boel, Fjerdings, Otting og *Tolfting*, Imidlertid turde dog den Omstændighed, at den Cold. Rec. omtaler Boelets Deling i Tolvte dele, pege paa, at Boelene ogsaa kunne have været

deelte i Sjettede le, og disse kunne vel have havt Navn af *Settinger* (jvfr. Analogien af *Setter-Eed*, *siette Mands Eed*). Denne Inddeling har maaskee været den ældste, og paa *Christian den 3dies* Tid allerede været saa godt som ubekjendt, hvoraf saavel den Cold. *Recesses* Tausshed, som den Omstændighed, at denne Dom alle vegne sætter Ottinger istedet, kunde lade sig forklare. Man kan ogsaa tænke sig, at saadan Forskjel i Bolens Deling har været provindsial, ligesom der i nogle Provindser regnedes 6 Skjæpper paa en Tönde, i andre derimod 8.

eller nogen ther paaskiødt i nogle Maade.“ Sammeledis i Rette laugde et Synsbreff, liudendis, att XVIII Mendt siunit, granskitt och forfaridt samme Jordt, som for^{ne} *Holger Rosenkrantz* paaklager, om thend var omstenit eller sermerkt, tha haffuer the icke nogenstedtz fundit Tilgang (¹) eller Leiighedd, som Stug eller Seermercke pleyer att verre stenit och indmerckit medt, och siuntes thennom therfor som Griibsjordt at verre, uden for^{ne} Fru *Margrethe* kand thet anderledes beuise, som thet videre bemelder, udgiffuit 1574 Løffuerdagen, som Philippi & Jacobi Dag paafaldt, paa for^{ne} *Bierre Herritzing*. Disligeste i Rette laugde en Dom, som nogle gode Mendt noget Tid siden forleden therom dömt haffue, som epher vor Befalling haffue verrit paa samme Skouff- och Mark-Thrette, udgiffuen paa Rossenvoldt Anno 1573 thend 15 Octobris aff os elskelige Her *Jörgen Löcke* till Offuergaardt, Ridder, *Erick Rosenkrantz*, *Othhis* Søn, *Erick Rud* till Fuelsang, vorre Mendt och Raadt, *Axell Urne* till Söegaardt, *Malthe Jensen* till Hollumgaardt och *Hack Ulfstand* till Hickebjerg, vorre Mendt och Thienere, liudendis eblandt anditt, att the icke kunde kiende eller forfare Frue *Margrethe* eller hinde Thienere i for^{ne} Marck mere Jordt att haffue, end 17 Settinger Jordt i alle thrende Marcke epher hindis Laugheffdtz Liudelse, som bleff lest for Sandemendt, huilcke for^{ne} Settinger the icke andit vedt end Ottinger at verre (²). Och setthe for^{ne} *Holger Rosenkrantz* i alle Retthe, om for^{ne} Frue *Margrethe* kand medt nogen Rett videre Jordt i for^{ne} Marker tilholde sig end som the XVII Settinger, hinde Laugheffdt paaliuder, epherthi for^{ne} *Holger Rosenkrantz* meen, att hun icke kan beuise, att hun nogen Tid haffuer hafft thet i Brug till hindis Hoffuidtgaardt i samme Marcker, ephersom hinde till Tinge er tilbøditt att skulle lade giøre beuiisligt, disligeste for^{ne} gode Mendt haffue icke kiendt hinde mere Jordt i for^{ne} Marcker att haffue, enthen till hinde Thienere ther udi Byen eller och hindis Hoffuidtgaardt; och therhois berette, att thend Tiidt Baridtskouff, Baridthoule och Baridtbodye Marcker vare

(¹) fundit Tilgang eller Leilighedt, d. e. fundet den Fremgangsmaade iagttaget (jvfr. *lovlig Tilgang* II. 292), og de Omstændigheder, som &c.

(²) See ovenfor S. 248 Not.

alle thre udi Fellidt medt hverandre, och ther nu er gangen Sandemendt och Ridemendt emellom Barridtskouffs Bye och Barridthoule, om for^o Frue *Margrethe* icke tha böer att skorthe udi the xvii Settinger Jordt baade udi Skouff och Marck saa megit som Baridtzskouffs Marck sig forstrecker? There- modt berette for^o *Biörn Andersen* och i Rette laugde en Laugheffdt, som affgangne *Mandrup Holck* haffde giort medt gode Riddermendzmennd och Selffeyer-Bönder, huorudi hand haffde indvordt till Barridtskouffs Hoffuidt- gaardt thi och siuff Setting, som er xvii Settinger Jordt, offuer alt Baritz- marck inden alle fire Marckeskiell⁽⁹⁾, medt Agger och Eng, Skouff och Marck, Fiskevandt och Feegang, som samme Laugheffdt vider formelder under sit Datum 1511 thend Löffuerdag nest epher Sct. Bartholomei Dag. Therhøes i Rette laugde itt Pergaments-Sognevidtne, liudendis: „xii Dannemendt vun- dit haffue, att thet er thennom fuldt vitterligt, att ther ligger xvii Settinger Jordt offuer aldt Baridt Marck i huer Skiffning⁽¹⁰⁾ till Barridtskouff Hoff- uitgaardt, foruden hans Thieners Jordt,“ udgiffuit Anno MCDLXX decimo⁽¹¹⁾ thend Söndag nest for Sct. Jörgens Dag. Sammeledis i Rette laugde en Dom aff gode Mendt, udgiffuen Anno 1573 thend 15 Octobris aff oss elskelige *Biörn Kaass* till Starupgaardt, vor Mandt och Raadt, *Johann Brochenhuus* till Leerbeck, *Erick Löcke* till Skouffgaardt, *Mogens Pederssen* till Thyre- strup, *Giordt Pedersen* till Palsgaardt och *Kieldt Brockenhuus*, vore Mendt och Thienere, liudendis blandt anditt, att for^o Frue *Margrethe* böer att be- holde for^o xvii Settinger Jordt offuer alt Baridt Marck epher hindis Laug- heffdt och gammell Breffuis Liudelse, saalenge de staae vedt theris fulde Magt och uriigitt, och setthe for^o *Biörn Andersen* i alle Rette, om for^o Frue *Margrethe* icke böer samme xvii Settinger Jordt epher hindes Breffuis och Doms Liudelse. Sammeledis haffde for^o *Holger Rosenkrantz* udi Rette

(9) Den Forbindelse, hvori her Ordet *Markeskiel* fo- rekommer: „inden fire Markeskjel“ tjener uden- tvivl til at forklare det ofte forekommende, men mere dunkle Udtryk „inden fire Markemode“ (see I. 78 og II. 263) saa at derved for-

staaes Markens Grændser mod de 4 Verdens- hjørner.

(10) *Skiffning*, skal maaskee betyde det samme som Agerskifte.

(11) Altsaa 1480.

stoffnet for^o Frue *Margrethe Niels-Daatter* for Feedrift (¹¹), hun vill haffue offuer Marckeskiell medt Barridtskouffs Gaardtz Fee ind udi Baridthoule och Bariidt Byes Marcker, och i Rette laugde for oss itt Tingsvidtne, liudendis, huerledis nogre the Mendt i Bariidt och Bariidthoule gifue Last och Klage paa for^o Frue *Margrethe* for hindes Hiordt, som er Ög, Fee och Swin, hun lader driffue offuer rett Marckeskiell, som thett langt videre bemelder, udgiffuit paa Bierreherritzting Anno 1574 Löffuerdagen nest for Pintztag. Disligeste i Rette laugde for^o gode Mendtz Dom, som bemelder, att the icke kunde kiende Rett att verre, att ther skulde driffuis offuer Marckeskiell och ind i for^o Bariidthoule och Bariidtbodyes Skouff och Marck medt Bariidtskouffs Hoffuitgaardtz Fee och Queg, Cronens, *Holger Rosenkrantzis* och the andre Lodtzeier till Skade, men thersom saa findes, att Frue *Margrethis* Thionere icke haffuer Fee till theris Ottinger (¹²), att the, som andre, thage aff andre till the fange fuldt thill theris Ottinger, som thend ydermere uduiser. Och satthe for^o *Holger Rosenkrantz* i Retthe, att ephtherthi hun haffuer faait (¹⁴) hindes Boeltzment samme Jordt att bruge, och thee haffde Fee till theris Settinger, om baade hun och the böer att driffue therpaa? Theremodt berette for^o *Biörn Andersen* paa Frue *Margrethis* Vegne, och satthe i Rette, om hun icke böer att haffue paa the xvii Settinger hindis Gresgang offuer alt Baridtzmarck och i Rette laugde en Dom, som for^o gode Mendt udgiffuit haffuer, liudendis, att thersom for^o Boeltzment icke haffuer self saameget Fee, som Gressningen till for^o xvii Settinger kan thaale, tha for^o Frue *Margrethe* medt thennom att driffue saamögitt Fee therpaa, som Eyendommen kand thaale, som thend videre i sig self formelder, medt flere Ordt, thennom emellom var. Tha ephther Tilltalle, Giensuar, Breff, Bewiisning och thend Sags Leiighedd, bleff therpaa saa afsagt for Rette: først, att thend Laugheffdt,

(¹¹) *Feedrift* betyder det samme som Græsningsret, hvilket sees af det Følgende.

(¹²) Denne Sætning maa udentvivel forstaaes saaledes: dersom Fru *Margrethes* Tjenere ikke selv have et saa stort Antal Creature, som der paa deres Ottinger er Græsgang til (eller til hvis Græsnings

de ifølge deres Andeel i Bymarken ere berettigede) da ere de, ligesom Andre, berettigede til at tage Andres Creature ind til Græsnings, indtil Antallet bliver fuldt.

(¹⁴) overdraget.

som er gaait offuer en Rebning paa Bariidtzhoule och Bariidtbodyes Skouff, som for^o *Holger Rosenkrantz* meen att verre itt ulougligt Rebning och skall verre giort modt Lougen och Recessen, och en Bonde thend giort haffuer (15), tha therom att gaae baade om Rebningen och Laugheffdt till Viburg Landtzting saa mögit som Loug och Rett er. Disligeste om the xvii Settinger Jordt, som for^o Frue *Margrethe* formener sig att haffue i Baridtskouff, Baridthoule och Baridtbodyes Marcker, bleff ther saa paa afsagt for Rette, att for^o Frue *Margrethe* böer samme xvii Settinger Jordt att beholde ephther hines Laugheffder och Ridemendtz-Breffuis Liudelse, huadt heller hun vill bruge thennom till hindis Hoffuidtgaardt eller och till hines Bänder och Thienere. Och ephtherthi thend Laugheffdt er giort thend Tidt, Baridtskouff, Baridthoule och Baridtbodyes Marcker vare alle three fellidtbunden (16) medt huerandre, och ther nu er gaaen Sandemendt och Ridemendt emellom Bariidtz-Skouffs Bye, Bariidthoule och Baridtbodye, tha skall for^o Frue *Margrethe* skorthe udi the xvii Settinger Jordt baade udi Skouff och Marck saa mögit som Barridtzskouffs Marck sig forstrecker, som hinde for itt Ennemercke er tillsoridt; och the paa baade Sider att thage vor Befalling till gode Mendt, som thet maalle och offuerslae skulle, hurvidt ther böer att skorthis i Skouff och Marck af for^o xvii Settinger Jordt. Och ephtherthi Frue *Margrethe* haffuer flere Bänder i for^o Byer, som Jordt tilligger, tha hinde att beholde saa mange Ottinger eller Settinger, som thertill aff Arildtz Tidt ligget haffuer; och thersom ther icke findes enthen Ottinger eller Settinger, och Marcken kaldis till Reeb, tha att rebis, som Recessen therom formelder (17). Sammeledis om thend Feedrefft bleff therpaa saa afsagt for Rette, att the böer att giöre Jeffning, hur megitt Fee huer böer att driffue paa samme Marck, och tha huer att driffue therpaa saavidt, som hand haffuer Eiendom till.

Datum ut supra.

(15) See ovenfor S. 247.

(17) Coldingeske Reces Cap. 28.

(16) *Fellidbunden*, forenede i Fællig, liggende i Fællig.

97.

1574. Kongens og Rigsraadets Dom. Naar flere Debitorer have forpligtet sig til at betale en Sum under Formelen: „En for Alle,“ kan Kreditor søge den hele Sum hos hvilken af dem, han vil. — Forfald i Rettergang skal nøjagtig bevises.

(R.)

Vi *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giøre Alle vitterligt, att Aar &c. 1574 thend 15 Dag Juni paa vort Retterthing paa vort Slot Kiöpenhaffn udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis oss elskelige *Peder Oxe* till *Gisselfeldt, &c.*, for oss var skicket oss elskelige *Sthen Bilde, Claussis Söen*, vor Mand och Thienere, och haffde medt vor Steffning for oss udi Rette steffnet oss elskelige *Eggert Bilde*, vor Mand och Thienger, for nogle Pendinge, som hand skall haffue udlauget for hans Broder *Hans Bilde*, for huilcke Pendinge *Erick Podebusk* haffuer verrit goed for. Och hand thitt och offte haffuer ladit hannom tiltalle therom, och icke kand sin Betalling bekomme. Och for oss i Rette laugde for^{ne} *Sthen Bilde* itt Pergamentsbreff, udgiffuit her i Kiöpenhaffn Tisdagen for Sct. Hans Dag Anno 1557, liudendis, att *Hans Bilde*, Medarffuing till Söeholm, er skyldig for^{ne} *Sthen Bilde* och *Jens Bilde* och theris Arffuinger sex hundrit Daller Hoffuidtstoell och thre diuge Daller aarlig Renthe, som erre gode aff Korn och Slaeg (¹), huilcke hand bepligthed sig eller sine Arffuinger att betalle till Sct. Hans Dag Anno 1558, som samme Breff langt videre uduiser och indeholder. Tha fremkom for oss *Jens Matzen* aff vor Kiöbstedt Lund paa for^{ne} *Eggert Bildis* Vegne och berette, att hand var siug och laa paa hans Sotthe-Seng, menthe hannom therfor att haffue loughlig Forfaldt och Undskyldit (²); men for^{ne} *Jens Matzen* ville icke saa loughligen giøre hans Forfaldt, som thet sig medt Rette burde, men sagde, att hand icke vidste anditt, end hand var siug. Disligeste fremkom oss elskelige *Gabriell Sparre* och berette, att hand var en aff for^{ne} *Hans Bildis* Medtarffuinger och var offuerbödig, gierne att ville fornöie och betalle sin Anpart aff for^{ne} Hoffuidtstoell och Renthe. Theremodt sagde for^{ne} *Sthen Bilde*, att hans Breff skulle formelde: *en for Alle*, och ville therfor bliffue

(¹) Korn og Slag, Gehalt og Præg.

(²) Undskyldning.

høes for^o *Eggert Bilde*. Och setthe i alle Rette, om hand icke er pligtig att holde hans Broders Breff och Segell, som thet sig en Riddermandtzmand böer, och om thend Undskyldning kand forhindre hannom hans Rett, ephtherthi hans Forfaldt icke saa lougligen giöris, som thet sig medt Rette böer, medt flere Ordt. Tha ephther thend Sags Leiiglighedt bleff therpaa afsagt for Rette, att for^o *Eggert Bilde* er pligtig och böer att holde hans Broders Breff och Segell, som thett sig med Rette böer.

Datum ut supra.

98.

1574. Kongens og Rigsraadets Dom. Den, som vil indlöse et Pant, kan ikke lade sin Beslutning tilkjendegive ved en „lovforvunden“ Mand, naar denne Handling (¹) skal have Retsvirkning. — Landsdommeren henskyder en Sag til Kongens og Raadets Afgjorelse.

(R.)

Vii *Frederich thend Auden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vitterligt, att Aar &c. 1574 thend 15 Juni paa vort Retterting paa vort Slott Kiöpenhaffn, udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis alt Raadit medt begge Landtzdommere aff Jutlandt, for oss var skicket oss elskelige *Erick Rud* till Fuel-sang, vor Mand och Raadt, och *Hans Daae*, vor Mand och Thiener, paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for oss i Rette steffnet oss elskelige *Morthen Brock*, vor Mand, Thiener och Landtzdommer udi vort Land Fyen, paa thend anden Side for en Dom, hand nogen Tidt siden haffuer udgiffuit emellom thennom paa thend ene, och oss elskelige *Sthen Bilde* till Kiersgaardt, vor Mand och Thiener, paa thend anden Side, om thuende Gaarde udi Fyen, the haffue kiendt Lössen paa. Och hand samme Sag haffuer indsat for

(¹) Denne Handling, *Kyndlösen*, eller som den her og-saa kaldes: *Kyndiglösen* (ved en Skjödeshed i Udtale og Skrift ogsaa: at *kiende Lösen*) skulde nemlig skee til Tinge, see l. 297, jvfr. sammest.

S. 54, og betragtes derfor som en Retshandling, hvortil fordeelte og lovforvundne Folk ikke kunde bruges.

Oss och vor elskelige Danmarckis Rigis Raadt, och fundit sig besuerlig (*) att dömma paa, epherthi thend Mand, vidt huilcken the haffue kiendt Lössen, skall verre Voldt offuersoren, huorudinden the mener thennom att vere skeet Urett och Forhalling paa theris Sag. Tha mödte for^{ne} *Morthen Brock*, och gaff tillkiende, att hand thermedt menthe sig, icke att haffue giordt for^{ne} *Erick Rud* och *Hans Daae* Urett i thett hand vidste icke, att hans Kyndiglössen var giort saa louglig som thet sig böer, fordi thend Mand, ther haffde forfuldt Sagen, var lougforvunden. Och satte therfor i alle Rette, om thend Mand, som saa er forvunden, kand med Rette forfølge nogen Mandtz Lougmaall och Dele till Tinge. Thertill suarede for^{ne} *Erick Rudt* paa sin egen, och paa *Hans Daaes* Vegne, att hand meente, att hand med Rette kunde sende sin Dreng eller et andit sit Bud, enddog thend var louforvunden, till Tinge, att ther talle och udrette huis Ordt hannom befalledis. Och satthe udi alle Rette, om for^{ne} Landttdommer icke haffuer giordt hannom Urett, y thett hand ville icke finde theris Kyndiglössen att staae for fulde, medt flere Ordt thennom therom emellom var. Tha epher Tilltalle, Giensuar och thend Sags Leiighdeth bleff therpaa saa afsagt for Rette, att epherthi for^{ne} *Erick Rudt* icke benegther, att ther jo bleff kundgiort for^{ne} Lössen medt en lougforvunden Mand, tha böer for^{ne} vor Landttdommer for for^{ne} vor Steffning quitt att verre. Thi thend Mand, som er lougforvunden, kand ingen Lougmaall fylge.

Datum ut supra.

(*) *fundet sig besuerlig*, d. e. fundet sig besværet med at dömma i den Sag, fundet den for vanskelig at paakjende.

99.

1575. Dom paa Kongens Retterting. Paa Gods, som er givet i Forlening, kan der ikke vindes Hævd (¹)
Nogle Jorder tilkjendes en af Kronens „Maalsgaarde“ (²).

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vitterligt, at Aar &c. 1575 thend 7 Dag Juni paa vort Rettherting paa vort Slott Kiöpenhaffnn, offueruerrendis os elskelige *Peder Oxe* till *Giisselfeldt*, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, *Niels Kaas* till *Torrupgaardt*, vor Cantzler, Her *Peder Skram* till *Urup*, Her *Jörgen Löcke* till *Offuergaardt*, Riddere, *Peder Bilde* till *Suanholm*, *Erick Rosenkrantz* till *Kierstrup*, *Jörgen Rosenkrantz* till *Rosenholm*, *Erick Rudt* till *Fuelsang*, *Jacop Ulfeldt* till *Koxbölle*, *Biörn Kaass* til *Starupgaardt*, *Biörn Andersen* till *Steenholtt*, *Peder Munk* till *Estuadtgaardt*, *Peder Gyldenstierne* till *Thim*, *Hans Skouffgaardt* till *Gundestrup* och *Axell Wiffert* till *Axeluoldt*, vorre troe Mendt och Raadt, *Axell Juell* till *Villestrup* och *Palli Juell* til *Pallisbjerg*, vorre Mendt, Thienner och Landtzdommer udi vort Landt Nörre-Jutland, for os var skickit *Niels Jeppesen* udi Hyldtoffthe paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os udi Retthe steffnet *Niels Skriffuer* i Engbölle, Herritzfogidt till *Füldtze Herritzting*, for nogen Jordt, hand haffde dömppt fran hans Gaardt, under en af Cronens Maaldtzgaarde, och therpaa siden forhuerffuet en Landtztingsdom af Laalandtzfar Landtzting. Disligeste haffde for^{ne} *Niels Jeppesen* udi Retthe steffnedt os elskelige *Lauge Wenstermandt* till *Stadagger*, vor Mand, Thienner och Landtzdommer udi vort Landt Laalandt och Falster, paa thend anden Side, for for^{ne} Dom, hand nogen Tidt siden forleden till Laalandtzfar Landtzting haffde dömppt mellom hannom och for^{ne} *Niels Skriffuer* udi

(¹) Cold. Rec. Cap. 50.

(²) *Maalsgaarde*; at disse Gaarde fra gammel Tid paa en vis Maade vare bestemte til Kongens Underholdning saaledes, at Ejerne udentvivl aarligent dertil maatte udrede noget Vist, imod at nyde visse Friheder, sees af Diplomerne af 1377 og 1399 (*Suhms Danmarks Hist.* XIV. 505 og

654) hvor især Udtrykkene „*malæ nostræ adscribere*“ og „*ad mensam nostram solvere*“ ere at mærke; men man savner endnu tilstrækkelig Oplysning om „*Maalsböndernes*“ Retsforhold, jvfr. lövrigt *Jacobsen* om Giæsteri i *Hist. Tidsskrift* II. 62.

Engbölle, Herritzfogidt till for^o Fuldtzherritzting, udi huilcken hans Dom han haffuer funditt for^o Herritztingdom vidt Magt, och thermedt hannom fradömppt nogen Jordt under en af Kronens Maaldtzgaarde, ephtersom för er rördt, som udi xx Vinther ulastidt och ukierdt skall haffue verrit brugdt under hans Gaardt. Tha fremkom for os for^o *Lauge Wenstermandt*, och thisligeste *Niels Skriffuer*, och berette först for^o *Niels Skriffuer*, Herritzfogidt, att hand icke benegthe kunde, at hand jo tillforn udi samme Sag dömppt haffde, forsaae sig ⁽³⁾, att hand udi samme hans Dom icke skulle findes att haffue giordt for^o *Niels Jespersen* nogen Uret, och begierede, att samme Dom maathe komme udi Rette. Tha udi Rette lagde for^o *Niels Jespersen* Herritztingsdommen, udtgiffuen paa Fuldtzeherritzting Anno 1574 Tisdagen, som var thend 30 Dag Martii, liudendis i sin Mening, att for^o Jordt, som the omtretthe, er dömppt ubehindret at komme till Maalsgaarden igen, och theraff att giffue os och Cronen Landgilde och anden Rettighed, emeden Maaldtzmandens Breffue staae vedt theris fulde Magt, som samme Dom langt videre udi sig selff uduiser och indeholder. Och ydermere berette for^o *Niels Skriffuer*, att hand for samme hans Dom er steffnit till Laalandtzfar-Landtzting, och er ther hans Dom dömppt vedt sin fulde Magt, menthe hand therfor, att for^o *Niels Jespersen* icke burde videre att steffne hannom, men Landtzdommeren, och setthe udi alle Rette, om hand icke for samme Steffning burde quit at verre, och *Niels Jespersen* igien at giffue hannom sin Kost och Therring. Sammeledis berette for^o *Lauge Wenstermandt*, att hand iligemaade var steffnit aff for^o *Niels Jespersen* for hand skulle haffue vidt Magt dömppt for^o Herritzfogidtz Dom och begierrede, att for^o *Niels Jespersen* ville baade ⁽⁴⁾ samme hans Dom lade fremkomme. Tha udi Rette lagde for^o *Niels Jespersen* samme Landtztingsdom, udgiffuen Anno 1574 Onsdagen thend 3 Dag Nouember, bemellendis eblandt andit, att epherthi thett findes, att samme Jordt er kiöbt till vor och Cronens Maalsgaardt, och icke ther findis nogen Beskedt, huorledis thend er kommen ther fran igen, anderledis end Lensmanden *Jörgen van der Wisk* haffde forlendt samme Jordt fran Cronens Maaldtzgaard och till en affgangne

(³) *forsee sig*, forlade sig paa, fortröste sig til.

(⁴) *baade* synes her at være brugt for: ogsaa.

Her *Mogens Göies* Bonde, medt saadanne Forordt, att naar samme Her *Mogens* Bonde döde, tha skulde Jorden igen komme till Cronens Maalsgaardt, huilcket icke er beuist att verre skeedt, tha vidste hand icke att felde Herritzfogidens Dom, men hans Dom att staae vidt sin fulde Magt, som samme Landtztingsdom videre uduiser och indeholder. Och berette for^{ne} *Niels Jespersen*, att samme Jordt haffuer ligget till hans Gaardt xx Vinther uillidt och ukierdt, menthe therfor, att the medt Urette haffde frandömppt hannom samme Jord, och sette udi Rette, om hand icke samme Jordt burde at beholde angerlöes. Theremodt berette for^{ne} *Lauge Wenstermandt*, att thend Jordt skall findis af for^{ne} *Jörgen van der Wisch*, som tha var Lensmandt paa Olleholm, att verre forlenet till *Niels Jespersens* Gaardt, som medt for^{ne} *Jörgen van der Wischis* Breff er bevist, huorfor hand menthe hannom icke att kunde faae Heffdt therpaa. Och setthe udi alle Retthe, om hand udi samme Dom haffuer giordt hannom nogen Uret, och om hand icke bör for samme Steffning quit at verre, och *Niels Jespersen* at giffue hannom sin Kost och Therring igen, medt flere Ordt, thennom emellom var. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thend Sags Leiiighedt, saugde vii therpaa saa aff for Retthe, at forsch^{ne} Herritzfogidtz och Landtzdommers Dom böer att staae vidt theris fulde Magt, och for^{ne} *Niels Jespersen* att igiengiffue for^{ne} *Lauge Wenstermandt* och *Niels Skriffuer* theris beuisslig Kost och Therring.

Datum ut supra. Nostro ad causas sub sigillo.

100.

1575. Dom paa Kongens Retterting. En Mand, som har pantsat sin Andeel af en Jordejendom, bliver af Sandemænd kjendt skyldig i Vold, fordi han tilegner sig Brugen af Ejendommen, förend han har indløst den. — Landsdommerne estergive, paa Raadets Forbün, deres Ret til Kost og Tæring, paa Grund af den Domsfældtes Fattigdom. — En Laidsdommer, der har dömt i Sagen, möder, efter Fuldmagt af den ene Part, for Rettertinget.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att Aar. &c 1575 thend 6te Juni paa vort Retterting paa vort Slott Kiöpenhaffu,

offuerverrendis alt Raaditt saa ner som *Jörgen Marsuin*, for os var skicket *Pouell Skoemager*, Borger udi vor Kiöpstadt Holstebro, paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os udi Rette steffndt os elskelige *Axell Juell* till Villestrup och *Palli Juell* till Pallisbiere, vorre Mendt, Thienner och Landtzdommere udi vort Landt Nörre-Jutlandt, paa thend anden Side, for en Dom, the nogen Tidt siden forleden haffde dömt mellom hannom och *Oluff Badskier* for nogen Jordt och Eiendom hand hannom forholder emodt Borgermester och Raadtz Contragt ther sammestetz; och for en Dom, hand offuer hannom forhuerrfuit haffuer till Viburg Landtzting, som hand meen att skall verre skeedt medt vrang Underuissning. Tha mödte for^{no} *Axell Juell* och *Palli Juell* och gaff tilkiende, att for^{no} *Pouell Skomager* var voldsoren (¹) udi Holstebro, och ther handt for samme Sag steffndt Sandemendt till Landtzting, haffuer the icke vidst nogen Orsage eller Tilfaldt (²), thend theris Eedt och Thoug att kunde felde, som thend Landtztingsdom therom ydermere uduiser, her i Dag bleff i Retthe laugdt, udgiffuen till Viburg Landtzting Löffnerdagen post Nativitatis Marie Anno 1573. Thisligeste mötthe for^{no} *Palli Juell* medt Fuldmagt paa for^{no} *Oluff Badskiers* Vegne och berette, att for^{no} *Oluff Badskier* haffuer nogen Eiendom och Markejordt udi Pant, som *Pouell Skomager* skulde udlegge och betalle sin Anpart Pannthe-Pendinge udi; huilcket hand icke endnu haffuer löst af Pannt och vill ligeuall tillholde sig at bruge Eyendommen. Thertill suarede for^{no} *Pouell Skoemager*, att huis hans Anpart udi samme Pannt kunde belöbe sig, vilde hand nu strax udlegge, huilcket hand sagde sig att tilforne haffde hiemme verrit offuerbödig till att fuldtgjöre, medt flere Ordt, thennom paa begge Sider emellom löb. Tha epther Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiighdeth, sagde vii therpaa aff for Retthe, at for^{no} *Axell Juell* och *Palli Juell* haffuer ingen Uret giordt for^{no} *Pouell Skoemager* udi for^{no} Dom, the udi hans Sag dömt haffuer, och bör for thenne vor Steffning quit at verre. Och haffuer the for vor Forbön och for hans Armodt Skyldt eptherladit huis Kost och Therring, som for^{no} *Pouell*

(¹) *Voldsoren* ∴ Vold oversvoren, ved Sandemænds (²) *Tilfaldt*, Tilfælde ∴ Anledning.
Eed svoren skyldig i Vold.

Skoemager skulle epher vor Recess (³) giffue thennom for for^{re} Sag, hand thennom steffndtt haffuer. Och mellem for^{re} *Palle Juell* paa *Oluff Badskiers* Vegne och for^{re} *Pouell Skomager* bleff saa forhandlet till Mindelighedt, att for^{re} *Pouell Skoemager* nu strax anthuorde till *Palle Juell* XIII Daller och i Marck, som hand berette att skulle verre thend Part, hand skulde udlegge i for^{re} Pant. Men om saa er, att thet befindis medt Rette, att for^{re} *Pouell Skoemagers* Part er eller kand belöbe sig therudi mere, skall hand verre pligtig thet at udlegge, och siden for^{re} *Pouell Skomager* igen at bekomme hans Anpart Eyendom uden Byen och inden Byen, saavidt som han böer at haffue medt Rette.

Datum ut supra.

101.

1575. Kongens og Rigraadets Dom. Et Skjøde, som indeholder den Betingelse, at Sælgeren skal beholde det bortskjødede Gods sin Livstid, er ugyldigt (¹). Et Følgebrev (²), hvorved hiin Betingelse forandres, kjendes magtesløst, fordi det bevises at være Udstederen aftvungen. — Rigraadet underkjender en tidligere paa Kongens Retterting afsagt Dom, paa Grund af nye fremlagte Beviisligheder.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Guds Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att Aar &c. 1575 thend 9 Dag Juni paa vort Retterthing paa vort Slott Kiöpenhaffnn udi vor egen Neruerrelse, offuerverrendis os elskelige *Peder Oxe* till *Giüsselfeldt*, vor och Danmarckis Riigis Hoffmester, *Niels Kaass* till *Torupgaardt*, vor Cantzeler &c. (³), for os var schickit os elskelige *Erick Rudt* till *Fuelsang*, vor Mandt, Raadt och Embitzmand paa vort Slot Olborrighuus, paa Frue *Sophie Daais* Vegne paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for os udi Rette steffnit os elskelige Frue *Anne Stiüssdaatther*, *Jörgen Daais*

(²) Coldingeske Reces Cap. 8.

(³) Om *Følgebreve*, see ovenfor S. 244 Not.

(¹) See ovenfor S. 243, jvfr. S. 163 og 194.

(²) Her nævnes de samme Personer, som i Dommen Nr. 99; det samme gjelder om de to følgende Domme.

Eptherleffuerske, paa thend anden Side, for et Skiödebreff, Frue *Sophie Daa* haffuer giffuit hinde paa Enggaardt ⁽⁴⁾ VIII Gaarde och en Mølle, huilkit Skiöde skall medtföre, att for^o Frue *Sophie Daa* self skulle beholde for^o Gaardt och Goudtz udi hindis Liffstidt. Nogen Tidt therepther skulle for^o Frue *Anne Stüsses-Daatther* fenglich ladit hinde indsette paa for^o Enggaardt, och ther nödt och thvungit hinde ett Fölgebreff udaff, epther huilckit hun strax haffuer annammit och tillholden sig for^o Enggaardtz Goudtz och hinde thett endnu forholder, och ther Sagen for os och vorre elskelige Rigens Raadt var indsteffnd till thend almindelige Herredag, som sidst forleden var holden her paa vort Slot Kiöpenhaffnn, skulle for^o Frue *Anne Stüssdaatther* forsoridt och benegthit udi Rettergang, att thet skulle aldrig beuises, att hun haffde fengslit for^o Frue *Sophie Daae* eller nödt och thvungit hinde samme Fölgebreff udaff, huorfor samme Goudtz er hinde tilldömp. Och meen for^o *Erick Rudt* samme Dom medt vrang Underuissning at verre forhuerffuit, och hand och for^o *Sophie* megitt anderledis at kunne beuise, och berette for^o *Erick Rudt*, at for^o VIII Gaarde icke haffuer fuldt thend Skiöde, Fölgebreff och andre Adkomster, som Frue *Anna Stüssdaatther* therpaa haffuer bekommit; ligenell lader hun forhugge huis Skouffue, som till for^o VIII Gaarde liggendis ere, enddog att Sagen er indsteffnidt for oss och staaer udi Rette. Tha fremkom for os for^o Frue *Ane Stüssdaatther*, och berette, at hun icke haffde fenglig anholdt for^o Frue *Sophie Daae*, ey heller hinde samme hindis Fölgebreff nödt eller affthvungit; men samme Goodtz var hinde soldt och skiödt aff for^o Frue *Sophie Daae*, och i Rette laugde for^o hindis Skiödebreff, udgiffuit Anno 1565 paa Hynderup Gaardt die Sct. Petri & Pauli, liudendis i sin Mening, att Frue *Sophie Daae* haffuer soldt, skiödt och affhendt fran sig och andre hindis Arffuinge, och indtill ⁽⁵⁾ Frue *Ane Stüssdaatther* och hindis Börn, som er hindis Broderbörn och theris Arffuinger, thend hindis Hoffuidtgaardt Enggaardt och Enggaardtmølle udi Fyen, liggendis udi Skouffbyeherridt och udi Sandagger Sogn, thertill medt fire Gaarde udi samme Herridt. Och kiender hun sig att haffue annammit aff Frue *Ane*

(4) *Enggaard*, nu Gyldensteen i Fyen.

(5) d. e. til.

Stüssdaatther Guldt, Sölff och Pendinge for for^o Eiendom epher (*) hindis fulde Nöie, som samme Skiödevidtne medt flere Ordt indeholder. Therhois udi Rette laugde et andit for^o Frue *Sophie Daais* Skiödebreff, liudendis paa andre fire Gaarde, som hun udi lige Maade haffuer soldt for^o Frue *Ane Stüssdaatther* och hindis Börn, som er först en Gaardt i Mourödt, en Gaardt i Nörrskouff, en Gaardt i Smidstrup, thend fierde och sidste Gaardt udi samme Bye. Och kiender hun sig i lige Maade at haffue annammit af for^o *Anne Stüssdaatther* Guld, Sölff och Pendinge for for^o IIII Gaarde epher hindis fulde Nöie, som samme Skiöde videre uduiser och indeholder, udgiffuit paa for^o Hynderup Anno 1565. Och berette for^o Frue *Anne Stüssdaatther*, at for^o Frue *Sophie Daae* haffuer siden giffuit hinde Fölgebreff paa for^o Enggaardt, och the VIII Gaarde medt Enggaardtz Mölle, huilckit hun her for os udi Rette laugde, utgiffuit paa Enggaardt 1571 Mandagen nest epher Palme-Söndag, som for^o Frue *Sophie Daae* forseglidt och medt egen Haandt underskreffuit haffuer, liudendis, att for^o Frue *Sophie Daae* haffuer undt och opladt for^o Frue *Ane Stigsdaatther* hindis Hovidtgaardt Enggaardt, som hun for^o Frue *Ane* och hindis Börn föer skiödt och soldt haffuer medt the VIII Gaarde och Goudtz och Enggaardt Mölle, som hun nu medt sin frii Vilge haffuer anthuordit hinde, udi hinded frii Haandt, Heffdt och haffuendis Verge, medt flere Ordt, som samme Opladelsesbreff medfører och indeholder. Ydermere gaff tillkiende, att hun siden therepther haffuer forhuerffuit vor och vort elskelige Rigens Raadtz Dom paa for^o Enggaardt, Mölle och VIII Gaarde, som var udgiffuin paa vort Slot Dronningborg Anno 1573 thend 21 Mai, udi huilcken samme Dom for^o Enggaardt er hinde tildömpt medt thet Goudtz, for^o Frue *Ane Stüssdaatther* kiöpt haffuer epher hindis Skiödebreffuis Liudelse. Fremdelis berette for^o Frue *Ane Stüssdaatther*, att for^o *Erick Rudt* haffde till neste forgangne Herredag her i Kiöpenhaffnn steffndt hinde, och hinde tha samme Gaardt och Goudtz att verre tildömpt, huilcken Dom for^o Frue *Ane Stüssdaatther* for os udi Rette laugde, udgiffuen Anno 74 thend 15 Dag Juni, liudendis udi sin Mening, att for^o Frue *Ane Stüssdaatther*

(*) epher hindis fulde Nöie, til hendes fulde Tilfredshed.

bøer samme Gaardt och Goutz att beholde epher thenne vor Doms Liudelse, som Vi medt vorre elskelige Rigens Raadt tillforn udi thend Sag udgiffuit haffue paa for^{ne} vort Slot Dronningborrig, uden for^{ne} Frue *Sophie Daae* kandt med skiellige Vindisbyrdt beuise, hinde att haffue nödt och thvongit hinde samme Skiöde och Fölgebreff aff, som samme Dom videre bemelder, och setthe for^{ne} *Anne Stüssdaatther* udi alle Rettne, om hun icke epher slige hindis Domme, Skiöder och Fölgebreffue bøer samme Gaarde och Goudtz att beholde angerlös. Theremodt berette for^{ne} *Erick Rudt*, att thett Skiöde, som for^{ne} Frue *Sophie Daae*, Frue *Anne Stüssdaatther* giffuit haffuer, bemelder och medtförer, att for^{ne} Frue *Sophie Daae* skall haffue for^{ne} Enggaardt, Enggaardtz Mölle och the VIII Gaarde udi hindis Liffstidt; mener therfor, att saadanne Skiöder, som Goudtzit icke strax følger, haffue ingen Magt (?). Therhois berette for^{ne} *Erick Rudt* om thett Fölgebreff, som for^{ne} Frue *Sophie Daae* skulle haffue giffuit for^{ne} Frue *Anne Stüssdaatther*, att hand nocksom kand och vill beuise, att for^{ne} Frue *Anne Stüssdaatther* haffuer hinde samme Fölgebreff affthvongit och affnödt. Disligeste berette for^{ne} *Erick Rudt*, att thend Dom, som udi for^{ne} vor Kiöpstadt Randers udgiffuen er, skall verre forhuerffuitt med vrang Underviissning; och icke hand, som haffde en Part paa samme Tidt aff for^{ne} Gaarde, vor thertill louglig steffnet och kallidt, ey heller afviste, att thet var the Gaarde och Goudtz, som hun gik udi Rette om. Sammeledis berette for^{ne} *Erick Rudt* till thend Dom, som nu nestforgangne Herredag utdgiffuen er, att thend formelder, att for^{ne} Frue *Ane Stüssdaatther* skall beholde samme Gaardt och Goudtz, uden saa er, att for^{ne} Frue *Sophie Daae* kand medt skiellige Vindisbyrdt beuise, att Frue *Anne Stüssdaatther* haffuer nödt och thvongit hinde samme Skiöde och Fölgebreff aff, huilckit hand mente sig noksom att ville giöre beuissligt paa for^{ne} *Sophie Daaes* Vegne. Och först i Rette laugde hand et Klagebreff, udgiffuen udi Otthensse thend 13 Januarii Anno 1574, liudendis udi sin Mening, att for^{ne} Frue *Sophie Daae* till Landemode udi Otthensse (°) gaff Last och Klage udi

(?) See ovenfor S. 260 Not. 1.

(°) See om dette Möde for den fynske Adel I.

298 jvfr. sammesteds 125 Not. hvor Landemodet for den jyske Adel omtales. See iøvrigt

saa Maade, att Frue *Ane Stiüssdaatther* for nogen stakkidt Tidt siden haffuer bekommit hindis Hoffuitgaard Enggaardt medt nogit mere Goudtz, som hun haffuer giort hinde lidit Skiell och Fyllest for, och hun skulde dog selff beholde thett hindis Liffstidt, som hindis Skiöde therom videre formelder, och att hun loffuede hinde megit Gott, men thet Gode (⁹), hun beviste hinde therforre: tha lod hun sette hinde ind och lide stor Hunger, Kummer och Sult, som huer Mand vell vitterligt er. Imidtlertidt, som hun saa sadt fangen, loedt hun skriffue et Fölgebreff, hurorledis hun ville thet haffue, och lodt lessitt for hinde lige som hun selff vilde, thi hun sadt baade udi Mörck och hindis Öigne ere megit dumme (¹⁰), saa hun ikke selff kunde lessitt, och loffuidt Frue *Ane Stiüssdaatther* hinde, att thersom hun vilde besegle samme Breff och underskriffue thet, tha vilde hun lade hinde udt aff Fengssell, saa hun maatte drage och verre hur hun ville, och thuang hende samme Breff udaff, som samme Breff videre udviser (¹¹). Och beviste samme Breff att verre lest for for^o Frue *Sophie Daae*, huilckit hun bekiendte att verre hindis Klagemaal, och var en fast större end hun kunde eller haffde ladit skriffue. Thernest i Rette laugde et andet Breff, som *Eggert Hendrichsen, Lauritz och Hans Oldelandt*, vorre Mendt och Thiennere, udgiffuit och forseglidt haffue Anno 75 thend 8 Aprilis, liudendis eblandt andit, att the saae, at for^o *Sophie Daae* var fengsligt indsat udi itt Kammer, och icke the maatte komme i Thale medt hinde, som samme Breff videre bemelder. Disligeste i Rette laugde it Breff, som os elskelige *Hans Daae* till Orthe udgiffuit, forseglidt och medt egen Haandt underskreffuit haffuer, liudendis, att thett er hannom

om det fyenske Landemode, Fyens Vedtægt af 1547 Cap. 18—20 (*Krags Hist. II. 197 og Vedel Simonsens Bidrag til Odense Byes Historie II. 2 H. 38.*

(⁹) *thet Gode &c.* vil sige: at det Gode, hun beviste hende, bestod i at hun lod hende indsætte i Fængsel o. s. v.

(¹⁰) *dumme, slöve, svage.*

(¹¹) Et Sdestykke til Frue *Anne Stiüssdatters* voldsomme Adfærd mod hendes Svigerinde er med-

deelt i l. 34—37, hvor *Torben Oxes* Fremgangsmaade imod *Axel Lauritzen* er omhandlet. Det fortjener at bemærkes, at ligesom *Torben Oxe* paa ulovlig Maade søgte at tilegne sig Næsbygaard, saaledes blev han ogsaa af *Henrik Krummedige* beskyldt for at have forfalsket et Document i Anledning af Salget af Mogenstrup, hvilket sees af de af Lieutenant *Jahn* i Danske Magaz. 3die Række II. Bind meddeelte Esterretninger om Familien *Krummedige*, S. 137 Not. 6.

fuldt vitterligt, att thend Tidt hans Farsöster Frue *Sophie Daae* forseglidt hans Moder Frue *Anne Stüssdaatther* thet Fölgebreff paa Enggaardt, thet nödte och thuang hans Moder hans Farsöster udaff udi hindis Fængsell; thi hans Farsöster sadt thend Tidt fangen udi et Kammer, kaldet Spegelsberg ⁽¹²⁾, som thet videre bemelder. Iligemaade i Rette laugde et Breff, som *Otthe Ericksen*, Befallingsmandt paa Rudtzgaardt, vor Mandt och Thienner, udgiffuit haffuer Anno 74 thend 16 Augusti, liudendis, att thet er hannom fuldt vitterterligt, att nogen Tidt siden hand var paa Enggaardt, tha satt Frue *Sophie Daae* fengslig indsat ther paa Gaarden udi et Kammer, som thet videre bemelder. Item i Rette laugde et Tingsvidne aff Skouffbyeherritzting Anno 74 thend 25 Augusti, liudendis, att menige Mandt haffde hört och spurdt aff sand Mendt och Quinder och besynderlig af Enggaardtz Thiennere, att Frue *Anne Stüssdaatther* haffde indsat och fengslidt Frue *Sophie Daae*, och att hun self kom till Tingit och gaff Last och Klage paa, att hun haffde fengslidt hinde, som thet videre bemelder. Disligeste i Rette laugde et Breff, som os elskelige *Anders Ericksen* till Jerstrup, vor Mandt och Thienner, udgiffuit haffuer, liudendis, att hand nogen Tidt siden var paa Enggaardt, tha sadt Frue *Sophie Daae* fengslig indsat ther paa Gaarden udi et Kammer, som thet videre bemelder. Item udi Rette laugde et Breff, som Her *Hans Jespersen*, Sogneprest udi Bogensse, och Herritzprovist udi Skouffbyeherrit, Her *Hans Jacopsen*, Cappelan i for^{re} Bogensse, Her *Anders Joenssen* ibid., *Jep Matzen*, Borgemester, *Peder Lauritzen*, Raadmandt och *Christoffer Ipsen*, Borger ibid., udgiiffuit och forseglidt haffue ⁽¹³⁾, liudendis i sin Mening, att Her *Matz Hanssen* for thennom vundit haffuer, att thet var hannom vitterligt, att Frue *Sophie* var fengslig anholden, saa hun icke maatte komme enthen till hindis egen Kircke eller andenstedtz, och att hand haffde berett ⁽¹⁴⁾ hinde

(¹²) *Spegelsberg*; det er uvist, om Ordet maaskee bör læses *Spegelsborg*.

(¹³) Dette Vidnesbyrd er aflagt for Provsten med tiltagne Mænd, formodentlig fordi den, der afgav det, var en geistlig Mand, jvfr. den Betænkelse, som nedenfor yttres af Herredsfogden i

Skovbyherred om at tilstede, at Vidner føres mod geistlig Mand paa Herredstinget.

(¹⁴) *Berett*; *berette* har i ældre Skrifter ikke den nuværende indskrænkede Bemærkelse, at meddele den Döende Alterens Sacramente, men bruges om enhver Communion, see *Christian d. 3*

thuende Gange udi et Kammer, kaldis Spegelberg. Disligiste vant hand, at hannom ochsaa fuldvitterligt er, att thet Fölgebref, som lyder paa Enggaardt, som Frue *Anne Stiüssdaatther* fick aff hinde, thet fik hun i thend Midlertidt, men Fru *Anne Stiügs-Daatther* haffde ladit slaae Vindebroen op for Frue *Sophie Daae*, som thet videre bemelder. Disligeste for os beviste medt andre adskillige Tingsvidner, att for^{ne} Frue *Sophie Daae* var fenchlig anholden paa Enggaardt, och att the Thiennere, som hindis Skiöde paa formelde, icke att haffue fuldt Frue *Ane Stiügs-Daatther* epther hindis Skiödebreffuis Liudelse; setthe therfor udi alle Rette, om saadanne Skiöder, som Goudtzit icke følger, och thett Fölgebref, som hun saa haffuer hinde nödt och thuongit aff udi Fengsell, disligeste the Domme, som vii haffue udtgiffuit, thend ene, som skall verre forhuerffuit medt vrang Underuiisning, och thend nu sidste forleden Herredag, som liuder alleniste, att hun samme Gaardt och Goudtz skulde beholde, uden saa er, att thet kand beuisis, att Frue *Ane* haffuer nödt och thuongit hinde samme Fölgebref aff; huilcket hand mener sig noksom att haffue giort beuiisligt, om the kunde komme hannom till Hinder eller Skade i nogen Maade; och om hannom icke böer samme otthe Gaarde att følge, som hand udi Haandt och Hefdt haffuer epther hans Skiöde- och Kiöffue-Breffue. Theremodt berette och beklagede for^{ne} Frue *Anne Stiüssdaatther*, att hun ochsaa ville före Vindisbyrdt, men thet forholdtis hinde for baade till Herritzting och Landtzting, saa hun icke kand faae sine Vindisbyrdt fram, och i Rette laugde et Tingsvidne, udgiffuit paa for^{ne} Skouffbyeherritzting udi thette Aar thend 23 Martii, liudendis, at Herritzfogden thog sig udi Beraadt, om ther motte gaae Vindisbyrdt paa en giestlig Mandt ⁽¹⁵⁾ och eptherthi *Erick Rudt* icke var steffndt och kallidt till samme Vindisbyrdt, som thet videre bemelder, och menthe therhoes, att, epthersom *Erick Rudt* siger, att hun skulle haffue nödt och thuongit hinde ⁽¹⁶⁾ samme Følge-Breff aff, tha haffuer hun selff be-negtit till for^{ne} Skouffbye Herritzting, att hun aldrig haffde besegliidt eller

Kirkeord. Fol. 41, og Ordet kan vistnok ikke, saaledes som det er antaget i Vid. Selsk. Ordbog, udledes af det tyske *berichten*, men er kun en anden Skrivemaade af: *at berede*.

⁽¹⁵⁾ Jvfr. *Christian d. 3dies* Kirkeordinants Fol. 85 og den 17de Ribeartikel.

⁽¹⁶⁾ *hinde*, d. e. *Sophie Daae*.

underskreffuit samme Følgebreff, som hun for os beviste medt et Tingsvidne aff for^o Skouffbyeherritzting, udgiffuit Anno 73 Onsdagen ante Canuti Regis^o Setthe therfor for^o Frue *Anne Stiüssdaatther* udi alle Rette, om hun icke böer samme Gaardt och Goudtz att beholde epther hindis Skiöde, Følgebreffue och vorre Domes Liudelse, udi huilcke Domme samme Gaarde skall verre hinde tilldömp, medt flere Ordt och Thale, thennom therom paa baade Sider emellom löb. Tha epther Tiltale, Giensuar, Breff, Beuisning och thend Sags Leiiighedt, och eptherthi thend Dom, som Vii udi neste forleden Herredage udtgiffuit haffuer, tillholder for^o Frue *Anne Stiügsdaatther* for^o Goudtz att beholde, uden thet kand giöris beuissligt, att hun haffuer nödt for^o Frue *Sophie Daae* for^o Følgebreff aff, och for^o *Erick Rudt* nu medt adskillig Vindisbyrdt och Breffue, baade Riddermendtzmendtz Vidtner, Presters Vidnissbyrdt och Tingsvidtne beviser, att Frue *Ane Stiügsdaatther* haffuer fengsledt for^o Frue *Sophie Daae*, iligemaade giort bevissligt, att Frue *Ane Stiügsdaatther* haffuer i samme Fengssell nödt och thuongit for^o Frue *Sophie Daae* for^o Følgebreff aff, och for^o *Erick Rudt* ochsaa beuiser, att for^o VIII Gaarde icke haffue fuldt forsch^o Frue *Ane Stiügsdaatthers* Skiöder, men att haffue fuldt hannom och thett Skiöde, hand therpaa haffuer: bleff ther saa paasagt for Rette, att forsch^o VIII Gaarde böer angerløst att følge *Erick Rudt* och hand thenom att nyde och beholde epther for^o hans Skiöde och Kiöffuebreffs Liudelse.

Datum ut supra (17).

(17) Samme Dag stadfæstede Kongen og Rigsraadet en Landstingsdom, afsagt af *Morten Brock*, hvorved „han havde givet *Erik Rud* Forfølgning over Frue *Anne Stiüsdatter* for 4,300 gamle Daler, og for Guld og andre Klenodier, Boskab og Jordebøger, hvilket alt han paa Frue *Sophie Daaes* Vegne havde esket“ (R. p. 155). Samme Dag afsagdes Dom mellem *Erik Rud* og *Knud Daa*, som havde stevnet förstnævnte, „fordi han havde taget hans Farsöster Frue *Sophie Daa* af hendes Gaard Hyndrup, og hun endnu skal være hos ham med alt hendes Gods udi Forsvar,“ imod et Kongl. Brev dat. Frederiksborg d. 12 Aug. 1571,

som befalede, „at efterdi Frue *Sophie Daa* for hendes Alderdoms Skyld, ikkø skulde være ved hendes rette Forstand, skulde ingen maatte kjöbe eller pante noget Gods og Ejendom af hende, med mindre det skeete med *Knud Daaes* Bevilling og Samtykke.“ *Erik Rud* paastaaer, at dette Brev var erhvervet „ved vrang Underviisning, da Frue *Sophie Daa* „var ved hendes gode og rette Forstand indtil hendes Dödedag,“ og at desuden *Knud Daaes* ældre Broder i al Fald var hendes fødte Værge. *Knud Daa* fremlægger herimod et Brev fra hans Broder (*Hans Daa?*), dat. 1 Mai 1571, som indeholder, at da hans Fæster

102.

1575. Kongens og Rigsraadets Dom. *Jörgen Marsuin* (¹) sagsøger *Herluf Trolles* Arvinger til Erstatning, fordi *Herluf Trolles* havde afhændet *Birgitte Göies* Gods, ved at give *Herlufsholms* Gods til Oprettelse af en adelig Friskole. Han kjendes dertil berettiget, forsaavidt han kan bevise, at have lidt nogen Skade ved *Herluf Trolles* Skildning. Flere Steder af Skaanske, Sjellandske og Jydske Lov paabe-raabte. Landstinget finder det betænkeligt, at dømme imod en Kongelig Confirmation.

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* med Guds Naade &c. Giør Alle vitterligt, att Aar &c. 1575 thend 15 Juni paa vort Retterting paa vort Slott Kiöpenhaffn, udi vor egen Neruerrelsse, offueruerrendis oss elskelige *Peder Oxe* till Giisselfeldt &c., for oss var skicket oss elskelige *Jörgen Marsuin* till Diibeck, vor Mandt och Raadt paa thend ene, och haffde medt vor Steffning for oss udi Retthe steffndt oss elskelige Frue *Öllegaardt Trolle*, *Christopher Huitfeldtz* Eptherleffuerske, och hindis Laugeverige, och oss elskelige *Niels Friis* till Hesselagger, vor Mand och Thiener, paa hans Sösterbörns (²) Vegne, som hand er Verge for, paa thend anden Side, for att *Herluff Trolle* nogen Tidt siden forleden aff hans Hustruis Frue *Birgithe Göies* Gaardt *Herluffsholm*, och thetz tilligendes Goudtz haffuer stiftit och funderit en frii Adelsschole, och paa samme Fundatz er bleffuit forhuerffuit vor Confirmatz. Och meen hand, att thermedt emodt Lougen er frauendt Frue *Birgithe Göies* Arffuin-

var bleven noget underlig tilsinds, saa at hun vil sælge og afhænde sit Gods og det med, som hun har solgt hans Moder, ham og hans Södskende, beder han, at han vil erhverve Kongelig Befaling, at han kunde blive hendes Værg. Endelig fremlægger *Knud Daa* et Tingsvidne, udstedt paa Skovhy Herredsting Onsdagen ante Canuti Regis 1573, at 8 Mænd havde vundet, at de saae og hørte paa samme Dag, „at Frue *Sophie Daa* var *Hans Daaes* og *Knud Daaes* fulde Hjemmel og Tilstander til alt, hvis de havde gjort og ladet paa Enggaard, enten med Skovhug eller anden Brugelse, med Jord, Gods eller i andre Maader.“ Domslutningen lyder saaledes: „Esterdi vi forfinde, at samme Brev ikke skal være saa rettellig forhvervet, som det sig burde, men *Knud*

Daa det med vrang Beretning at have bekommet, da böer forne Brev ikke at komme *Erik Rud* til Hinder eller Skade udi nogen Maade, og forne *Knud Daa* samme Værgemaal qvit at være.“ — Ingen af Dommene vise tydelig, naar *Sophie Daa* er bleven sat i Fængsel paa Enggaard, men af de fremlagte Documenter synes man at kunne slutte, at det er skeet i Aaret 1573 og rimeligviis har man med Flid givet det hende afnödte Fölgebrev, som er dateret 1571, et ældre Datum.

(¹) See ovenfor S. 202 og 223.

(²) *Niels Friis's* Söster var *Anne Friis* († 1570), gift med *Niels Trolle* († 1565), *Herluff Trolles* Broder (jvfr. S. 144); de havde fem Börn.

ger therris retthe Arffuegoudtz, och att hans Sösterbörn, saa och Frue *Ölle-gaardt* och andre *Herluff Trollis* Arffuinger skulle verre pligtige epher Lougen, att stande Frue *Birgethe Giöes* Arffuinge therfor till Retthe. Och beretthe, att hand till Schoninge Landtzting haffde forhuerffuit Dom udi samme Sagh, huilcken hand for oss udi Retthe laugde, udgiffuen thend 16 Aprilis nest forleden aff oss elskelige *Biörn Saxstrup* till Oussbye, vor Mand, Thienner och Landtzdommer udi vort Landt Schonne, *Eüller Krauffsse* till Eeghollm, *Gregers Holgerssen* till Vossborg och *Erick Rossenkrantz* till Langthen, liudendis i sin Mening, att epherthi skonsk Loug formelder ⁽³⁾, „at Bonde maa ei Kone Jordt affhende, uden the haffue Börn sammen; end affhender Bonde Kone Jordt, da gielde Bonden eller hans Arffuinger, om hand dödt er“, sagde the therpaa saa for Retthe: „att huis beuises kand for“ *Herluff Trolle* haffuer affhendt aff Frue *Birgetthes* Goudtz till *Herluffsholms* frii Adelsskole, thett findes att verre giordt emodt Lougen; men huis Vor Stadfestelsse belanger, finde the thennom besuerrit udi at dömme ⁽⁴⁾, men thend Sag att staae i Vor Bethenckelsse“, som samme Breff videre formelder. Och meenthe for“ *Jörgen Marsuin*, att thet nocksom beuissligt er, att for“ *Herluff Trolle* haffuer affhendt sig och hans Hustrue samme *Herluffsholms* Gaardt, i thet hand anthuorde samme Fundatz och Stifft fran sig till Danmarks Rigis Raadt, som hand samptlig medt sin Hustrue giordt och giffuit haffuer, och kiender hannom eller hinde ingen Rettighed att haffue till for“ Skole och Goudtz. Och udi Rette laugde nogre Artickle aff *Woldemars* Loug, först skonsk Loug förste Bog VIII Capitel: „Hossbonden maa icke selge sin Hustruis Jordt medt Lougen, förerend hun haffuer fangit Barn medt hannom. Selger hand nogit för, tha skeer ⁽⁵⁾ thet, forthi hun maa icke kerre paa hans Gierninger meden han leffuer; dör Hossbonden, tha maa hun talle hans Arffuinger till, att betalle sig samme Jordt; hun maa och kreffue sit egit Barn saavell som andre for hindis Jordt, som hindis Hosbonde haffuer soldt“. IX

(3) Skaanske Lov l. 10.

(4) Jvfr. ovenfor S. 255.

(5) I Skaanske Lov l. c. hedder det: tha *star* (staaer)

thet &c. Det sees iövrigt ved förste Öjekast, at samtlige her anförte Steder af Skaanske Lov ere citerede efter nyere Haandskrifter, og ikke engang efter *Ghemens* trykte Udgate.

Capitel: „Skillis the att medt Kirkens Dom, tha skall hun thale Bonden till, att hand betaller hinde sin Jordt, som hand solde; hun skall icke thale till Jorden, som hun ligger, thi hand var tha hindis Verge, ther hand solde hindis Jordt. Haffuer han Jordt, tha skall hand betalle medt Jordt; haffuer handt icke Jordt, tha skall hand betalle medt Pendinge“. Item x Capitel: „Selger Bonden sin Hustruis Jordt, och fange the icke Börn sammen, och skilles the siden att, enthen döde eller leffuendis, haffuer Bonden nogit Jordt, tha skall hand, eller hans Arffuinger, om hand er dödt, giffue Hustruen saa megen Jordt igen eller hindis Arffuinger, om hun er dödt, som hand før solde for hinde; haffde hun icke Jordt, tha skulle the betalle hindis Jordt medt Pendinge, och giffue siden Loug medt XII Odelbönder, att Jorden var icke bedre end the Pendinge, som the betalde for hinde“. XI Capitel: „Selger Bonden sin egen Jordt bort, thett er icke Hustruen eller hindis Arffuinger pligtig att giffue hannom eller hans Arffuinge nogen Jordt igen. Thi hand er baade sin egen och hindis Verge; och førerend hand fik Hustruen, tha motthe han selge sin Jordt“. XII Capitel: „Selger Bonden sin Hustruis Jordt, och haffue the icke Börn sammen, och döer hun siden, tha skulle hindes Arffuinger kreffue Hossbonden for samme Jordt, saa skall hand (°) betalle saameget som Jorden var verdt. Vill hand sige Ney, tha skall hand giffue Loug medt XII jordeygne Mendtz Eedt. Er Bonden dödt, da skulle hans Arffuinge stande therfor till Retthe och giöre som før er sagdt“. Udi thett XIII Capitel: „Selger nogen sin egen Jordt bort for xx Mark eller mere, och döer hand siden hand haffuer fangit Betalling for hinde, tha (°) skulle hans Arffuinge skiffthe lige medt hans Hustrue. Er ther nogit uforthierrit af samme Betalling, som hand fik for samme Jordt, tha skulle hans Arffuinge thett annamme. Men alt thet, som er udgiffuit, skall Hustruen eller hindes Arffuinger (°) betalle igen. Men selger Husbonden sin Hustruis Jordt, huad hel-

(°) Ordene afvige her ikke lidet fra Skaanske Lovs rette Text, som siger: tha latæ bonden ut that ær han wil hænnæ aruum oc witi ofna mæth tyltæreth otholbondom. (Cod. Arn. Magn. Nr. 41 4to).

(°) Det hedder i Loven: *um* tha sculu hans aruæ skifta with kunu hans oc er nokat uforthat &c., og Eftersætningen er: tha skulle hans Arffv. &c.

(°) Her mangler: *ej*.

ler thett er for xx Mark eller mere, tha skall hand betalle hinde eller hinded Arffuinge thett egen, ehvadth hand giör för af samme Betalling“. Item udi thend siellandske Loug udi thet xxv Capitel (*): „Och skall man vide, att [Bonden maa ey selge sin Konis Jord bort, uden hand haffuer Barn vidt hinde, och hand haffuer saa meget Jordt vedt att hetthe, som hand selger aff hindis. End haffuer hand ey mere Jordt sin egen, end saa megen, som hand haffuer solgt aff hinded, tha maa hand ey hinded Jordt bortselge, forthi hun stander tha hinde for thend Jord, ther hun förthe till hans“. Udi v Bog I Capitel: „Thet er för melt, att man maa ey selge sin Konis Jord, uden hand haffuer Barn medt hinde och hand Jordt haffuer vedt att setthe saa megit, som hand selger, och tha skall hand ey siden sin Jordt affhende, forthi hun staaer Konen for thend Jordt, som hindis var. Och ville hand siden selge, och haffuer hun nogen Frender, ther liuser, att hand maa hinded Jord ey selge a Tinge, tha maa ther ingen Lage-Heffdt paa hinde fange, emeden hin liuser thet huert andit Aar eller huert tredie. End gaaer saa III Vinther offuer, att ingen kierer, tha haffuer hin, ther Jorden haffuer hefftet, siden Lougheffdt a hinde, och tha er hin vither Loug“. Udi thend judske Loug i thend xxxv Cap. (10): „Bonde maa ey selge sin Kones Jord, uden hand haffuer saa goed Jordt vidt at hetthe och Barn vidt hinde. End selger Bonde sin Kone Jordt, och kiöber anden Jordt, thage hun Fyilling aff Kiöbe-Jordt, meden till er. End er mere Kiöbe-Jordt till end soldt vorder, skiffthe alle Arffuinge emellom. End er icke Kiöbe-Jordt till, tha thage hun Fyilling aff Bondens Frender“. Disligeste indeholder framfarne Kongers Handfestninger (11), att Konning *Woldemars* Loug skall ubrödelig holdis i alle Maader och giemmis, som thet findis udi *Woldemars* Böger, uden nogit er formindskit eller forbedrit medt Friheder eller Handfestninghe i thett, som i Lougen findis; item: er nogen Uvane ophagen emodt Lougen, tha skall thet giöris till inthet. Och satthe

(*) I förste Bog, efter *Ghemens* Udgave, hvis Læsemaader ere fulgte i de citerede Steder.

(10) I förste Bog.

(11) Hermed sigtes fornemmelig til Kong *Olufs* Haandfæstning, da der i de senere ikke findes nogen

udtrykkelig Henviisning til Kong *Valdemars* Lov. (i Kong *Olufs* Hist. hos *Hvitfeld* S. 558 hedder det: Koning *Voldemar* Lovförers *Lover*, og i den latinske Text hos *Suhm* (XIV. 498) *legis regis Voldemari legislatoris*.

for^o *Jörgen Marsuin* udi alle Retthe, om for^o *Herluff Trolle* icke haffuer giort emodt vor danske Loug, ithet hand haffuer bortskiöddt for^o *Herluffsholms Gaardt* med mere Goudtz, som var hans Hustruis; och om for^o *Herluff Trollis* Arffuinge icke ere pligtige therfor att stande Frue *Birgethe Giöes* Arffuinge till Retthe. Theremodt berette for^o *Aruidt (oc) Jacob Huitfeldt* ⁽¹²⁾, Brödre, och *Niels Friis* paa *Niels Trollis* Börns Vegne, att thend Tidt, *Herluff Trolle* och Frue *Birgethe* samptligen skiötthe *Herluffsholms Goudtz* till en Skole, tha var the udi thend Forhobning, att begge theris Arffuinge skulle samtöckt thet medt thennom. Udi midlertidt er *Herluff Trolle* dödt, och thend Tidt Frue *Birgethe* sadt udi hindis Enkesede och fornam, att huis som hindis Hosbonde giordt haffde icke var bestandig giordt, forthi thett var hindis Hosbonde thett gjorde, item theris Arffuinge ville icke samtöcke, item the haffde forbeholdt thennom att raade och regere therforre theris Liffstidt, saa gick for^o Frue *Birgethe* till udi hindis Enkesede, skiöde och afhende och fran sig anthorde samme Goudtz, hun endtha haffde udi Hender, udi huilcket Skiöde hun kiender sig och sine Arffvinge ingen ydermere Lodt, Deel och Rettighedt att haffue till samme Goudtz, huilcket the for Oss udi Retthe haffde udgiffuit her i Kiöpenhaffnn thend 22 Dag Martii Anno 1567 ⁽¹³⁾, liudendis eblandt andit, att paa thett att forbemelthe Skoles Stiff och Fundering maa bliffue och verre thiss bestandigere vedt sin Magt och Brug epher Fundatzens Liudelsse, tha haffuer hun udi sin frii Velmagt medt velberaadt Hue och goedt Vilge, sammeledis och medt sin Slegtis och Venners Raadt affstaaidt for^o Forstanders Befalling och nu paa thet nye skiöder fran sig och sine Arffuinge, och till forbemeldte Skole och thendtz Opperholdt, som her nu funderit och oprettit er, och nu strax anthuorder fran sig till vor elskelige Danmarckis Rigis Raadt och thend, som aff thennom forordneris till Forstandere therfor, thend ene epher thend anden, for^o *Herluffsholms Skole* medt Gaardt, Goudtz, Thienere och ald Eyendom, och kiendis

(12) Uagtet det om *Hvitfelderne* siges „fornevnte“ ere de ikke anførte som Indstevnte i Dommens Begyndelse, skjönt de som Sønner af *Ollegaard*

Trolle, Herluf Trolles Søster, upaatvivlelig have været stevuede, jvfr. S. 144.

(13) See ovenfor S. 189 Not.

sig eller sine Arffuinge ingen Deel, Rett eller Rettighedt att haffue thertill ephther thenne Dag i noger Maade, men skall bliffue hois for^{ne} Skole-Stedt och thend, som rett Forstander er therfor, uigenkallidt till everlig Tidt. Therpaa haffuer hun nu medt samme sit Breff for^{ne} Herluffsholms Skoles Fundatz med alle sine Puncter och Artickler stadfest, samtöckt och i alle Maade fuldbyrdt, och vill festeligen och uigenkallidt holdit haffue, som samme Skiöde langt videre uduiser och indeholder. Disligeste berette the, samme Skiöde att skulle findis i nogle Artickle att verre forandrit fran thett förste Skiöde, och Frue *Birgethe* thermedt att haffue mere indtredt udi Fundatzen udi for^{ne} *Trollis* Stedt, ligeruis som hun haffde gjort thend, och meenthe, att huis *Herluff Trolle* alleniste haffde gjort samme Fundatz, och hun icke siden ephther hans Dödt och Affgang haffde skiödt och affhendt samme Herluffsholms Gaardt och thetz tilliggendis Goudtz och thett strax aff Hender fran sig anthuorditt haffde, thett uden Tuill bliffuit röggit ⁽¹⁴⁾. Och therhois berette the, att *Christopher Giöe* skall verre frandömppt huis Tale hand paa samme Skiöde kand haffue, forthi hun siden i hindis Enkesede, saavell som tillforn haffuer skiödtt samme Goudtz, huoraff letteligen skulle verre att formene, att for^{ne} Frue *Birgithe Giöes* Arffuinge icke haffue lidt Skade for *Herluff Trollis* Skiöde. Och udi Retthe laugde en Copie aff samme Dom ⁽¹⁵⁾, udgiffuen udi vort Kloster udi vor Kiöpstedt Ringstedt, Anno 1573 thend 25 Februarii, liudendis udi sin Mening: „att ephtherhi for^{ne} Frue *Birgethe* haffuer udi hindes Enkesede och Velmagt skiödt och affhendt, saavell som tillforn udi hindis affgangne Hosbondis leffuendis Liff, for^{ne} Herluffsholms Gaardt och Goudtz, och thett strax aff Hende och fran sig anthuorde till vorre elskelige Danmarckis Rigis Raadt, och samme Fundatz och Skiöde er gangen inde for oss och Danmarckis Rigis Raadt, och siden bekommet vor Stadfestelsse therpaa, och the Breffue erre alle loughligen gangne och vidt therris fulde Magt; och ephtherthi thett Breff, for^{ne} *Christoffer Giöe* i Retthe lagde, som hans Medarffuinger udgiffuit haffuer, medförer, att huer skall beholde sin Lodt, och lyder alleniste paa Jeffnidt, tha kunde vii icke finde nogen Tilfaldt. huormedt *Christopher Giöe*

⁽¹⁴⁾ Jvfr. S. 163 og 194.

⁽¹⁵⁾ See ovenfor S. 187 ff.

kand spille hans ⁽¹⁰⁾ loughlig Forföling till Laass, men böer thend videre att forfölge och thage sin Rett fremdellis, ephersom hand thend slap; och thersom nogen af thennom skader paa Jeffnit, tha gaae therom saa mögit som Loug och Rett er,“ som samme Dom videre bemelder. Och sattbe therfor udi alle Retthe, att epherthi Frue *Birgütthe Giöe* icke haffuer lidt nogen Skade for huis for^{ne} *Herluff Trolle* gjorde, epherthi hun haffde Goudtzet udi Haand och Heffdt epher hans Dödt och therepther haffuer bortskiödt thett och aff Hender fran sig anthuorditt, saa och epherthi vor och Rigens Raadt haffue kiendt thend Opdragelsse ⁽¹¹⁾ forfulde: om *Jörgen Marsuin* tha kand söge nogen Opreissning hoes for^{ne} Her *Herluff Trollis* Arffuinge, och disligeste setthe udi alle Retthe, om Frue *Birgütthe Giöes* Skiöde skall staae vidt sin fulde Magt, om for^{ne} *Jörgen Marsuin* tha kand söge nogen Opretning hois thennom. Thoremot berethe for^{ne} *Jörgen Marsuin*, att hand paa thenne Tidt inthet thall paa huis Frue *Birgetthe Giöe* haffuer giordt, ey heller thend Sag steffndt haffuer; men alleniste setthe udi alle Retthe, om *Herluff Trollis* Arffuinge ere pligtige att stande Frue *Birgütthe Giöes* Arffuinge till Retthe for huis Goudtz for^{ne} *Herluff Trolle* haffuer udi saa Maade skiödt och afhendt emodt Lougen, medt flere Ord, thennom paa begge Sider emellom löb. Tha epher Tiltalle, Giensuar, Breff, Beuisning och thend Sags Leiighedd, och epherthi for^{ne} *Jörgen Marsuin* haffuer steffndt *Herluff Trollis* Arffuinge for huis hand skall haffue afhendt sig aff Frue *Birgetthe Giöes* Goudtz emodt Lougen, och mener, att hand thermedt haffuer fravendt Frue *Birgetthe Giöes* Arffuinge thierris rette Arffuegoudtz, sagde vii therpaa saa aff for Retthe, att thersom *Jörgen Marsuin* kand giöre beuisseligt, att hand haffuer lidt nogen Skade for huis Skiöde *Herluff Trolle* haffuer giordt, tha böer *Herluff Trollis* Arffuinge att stande hannom therfor till Retthe.

Datum ut supra.

⁽¹⁰⁾ hans, d. e. *Oluf Mouritzens*, s. ovenfor S. 187. ⁽¹¹⁾ *Opdragelse*, *Overdragelse*.

103.

1575. Kongens og Rigsraadets Dom. En Grund i Kjöbenhavn under Kong *Christian den 3die* thdömt Kronen, fordi den laae öde og vedkommende Ejer ikke vilde opføre nogen Bygning derpaa (¹).

(R.)

Vi *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade Danmarckis*, *Norgis*, *Vendis* och *Gottis Konning*, *Hertug* udi *Slessuig*, *Holstenn*, *Stormarn* och *Diitmar-sken*, *Greffue* udi *Oldenborg*, giöre Alle vitterlight, att *Aar &c 1575* thend *15 Juni* paa vort *Retterting* paa vort *Slott Kiöpenhaffn*, udi vor egen *Neruerrelse*, offueruerrendis oss elskelige *Peder Oxe* till *Giissselfeldt &c.*, for oss var skickit oss elskelige *Mouritz Podebusk*, vor *Mand* och *Thiener*, paa thend ene, och haffde medt vor *Steffning* for oss i *Rette* steffndt oss elskelige *Christopher Giöe* och *Mogens Giöe*, vorre *Mendt* och *Thienere*, disligeste oss elskelige *Frue Ane Hardenbiere* till *Bregentvedt*, *Oluff Mouritzens Eptherleffuerske*, paa thend anden *Side*, for att the tillholder thennom en *Gaardt*, liggendis her udi vor *Kiöpstedt Kiöpenhaffn*, östen for *Sct. Nicolai Kircke*, huilcken for^{ne} *Gaardt Mouritz Podebusk* siger sig att haffue *Breff*, *Segell* och nöiagtig *Forvarring* paa, saa at thend hörer hannom och hans *Söskende* till. Tha mötthe for^{ne} *Christoffer Giöe* och *Mogens Giöe* paa theris egne, och paa *Frue Ane Hardenbiere*s *Vegne*, och gaff tillkiende, att thend *Tidt*, for^{ne} *Gaardt* skall haffue tilhördt *Mouritz Podebuskis Foreldre*, tha er thend bleffuen öde; och the theroffuer er bleffuen paamint att skulle lade bygge samme *Gaardt*, huilcket the icke ville fuldkomme, saa samme *Gaardtz Grundt* er forfuldt till *Kiöpenhaffns Byeting*, saa att thend er *Oss* och *Kronen* tilfalden. Och i *Rette* laugde hoglofflig *Ihukommelse* *Konning Christian*, vor *kierre Herre Faders Breff*, udgiffuit paa vort *Slott Kiöpenhaffn*, *Mandagen* nest epher *Juledag Anno 1556*, liudendis udi sin *Mening*, att paa thett for^{ne} *Jordt* maa igen opbygges, saa och epherthi oss elskelige *Oluff Mou-*

(¹) I *Vedel Simonsens* Bidrag til *Odense Byes ældre Historie* II. 2, H. S. 191 findes anført en lignende Bestemmelse for *Odense* i et *Reskr.* 10 October 1578. *Kong Frederik den 2den* befaler nemlig, at de, som have öde og forfaldne *Byggesteder*

ved *Adelgaden* i *Odense*, skulle inden 3 *Aar* bebygge dem, i modsat *Fald* have *Byggestedet* forbrudt, *Halvdelen* til *Kongen* og *Kronen*, *Halvdelen* til *Byen*.

ritzen, som och kaldis *Stüssen*, er en Medtarffuing till samme Jordt, haffuer aff synderlig Gunst och Naade unth och giffuit hannom samme Jordt i Lengden och Breden, som thend nu begreben och forfunden er, till sig och sine Arffuinge till euig Eiendom, dog saa, att hand inden Paaske förstkommendis offuer itt Aar skall lade biigge samme Jordt och siden altid holde thend vedt Magt, medt goid Kiöpstedtz Biigning &c., som samme hoglofflige, vor kierre Her Fader Breff videre formelder. Setthe therfor for^{ne} *Christoffer Giöe* och hans Medtarffuinge udi alle Retthe, om the icke böer samme Gaard att nyde och beholde ephther forskr^{ne} vor kierre Herre Faders Breffs Liudelsse, medt flere Ordt. Tha ephther Tiltalle, Giensuar och thend Sags Leiighdeth, sagde vii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne} *Oluff Mouritzens* Arffuinge böer for^{ne} Gaardt att beholde angerløst ephther for^{ne} vor kierre Herre Faders Breffs Liudelsse.

Datum ut supra.

104.

1575. Rigsraadets Dom angaaende Gaver i Penge og Jordegods til *Jürgen Lykke*, skjenkede af hans Svo-ger *Otto Krumpen* og hans Søster *Anna Lykke*. — Laasebrev paa-en Hovedgaard med Besætning, Bohave m. v. — En egen Form for Udfærdigelsen af Rigsraadets Domme, som bleve afsagte, naar hverken Kongen eller Rigens Cantsler vare tilstede (1).

(R.)

Vy ephtherskreffne *Niels Kaass* till Torrupgaardt, *Konn. Matts. Cantzeler*, *Peder Gyldenstjerne* till Timm, *Danmarckis Rigis Marsk*, Her *Peder Skram* till Urup, Ridder, *Peder Bilde* til Suanholm, *Erick Rossenkrantz* til Kierstrup, *Erick Rudt* till Fuelssang, *Jacop Ulfeldt* till Koxbølle, *Biörn Kaass* till Starupgaardt, *Biörn Anderssen* till Stenholdt, *Peder Munck* till Estuadtgaardt, *Hans Skouffgaardt* till Gunderstrup och *Axell Wiffert* till Axel-

(1) Som Dommens Begyndelse og Underskrift udviser, blev Dommen i saadanne Tilfælde ikke ud-

færdiget i Kongens Navn, men under de tilstedeværende Rigsraadets Underskrift.

noldt, giöre alle vittherligt, att Aar &c. 1575 thend 10 Dag Juni paa Kiöpenhaffns Slott, for oss var skicket erlig, velbyrdig Mand och strenge Ridder Her *Jörgenn Löcke* till Offuergaardt paa thend ene, och erlige och velbyrdige Mendt *Jacop Rostrup* till Leergraff och *Jacop Höeg* till Vang, paa theris egne och andre Her *Otthe Krumpens* Arffuingers Vegne, paa thend anden Side, och the paa baade Sider gaffue thennom veluilligen for oss udi Retthe, epther thend Contracts Liudelsse, som thennom emellom gangen er udi Randers thend 1 Dag Maii Anno 1575, och först tillthalede for^{ne} Her *Otthe Krumpens* Arffuinge for^{ne} Her *Jörgen Löcke* for 11 M Daller, hand vill sig tillholde, thett ene Tusind, som Her *Otthe Krumpen* hannom giffuit haffuer, och thett anditt, som hans Söster Frue *Ane Löcke* hannom skulle haffue giffuit, och meenthe for^{ne} 11 M Daller att skulle komme thennom alle till beste, saavell Her *Otthe Krumpens* Arffuinge, som Her *Jörgen Löcke*. Theremodt berette for^{ne} Her *Jörgen Löcke*, att for^{ne} 11 M Daller er hannom giiffne och bebreffuede aff for^{ne} Her *Otthe Krumpen* och Frue *Ane Löcke*, forstaae sig, att for^{ne} Her *Otthe Krumpens* Arffuinge icke skulle rögge eller tillinthetgiöre hans Breff och Segell, huilcket Breff han for óss i Retthe laugde; disligeste beuiste medt Frue *Ane Löckes* Breff, att hun udi lige Maade haffde giffuit hannom 1 M Daller, meenthe samme hindis Breff att staae vedt sin fulde Magt, och for^{ne} 11 M Daller att følge hannom angerlöes epther for^{ne} thierris Breffuis Liudelsse. Tha epther thend Sags Leiighedt, saugde vii therpaa saa aff for Retthe först om thet 1 M Daller, som for^{ne} *Otthe Krumpen* haffuer giffuit for^{ne} Her *Jörgen Löcke*, tha böer for^{ne} 1 M Daller att følge for^{ne} Her *Jörgen Löcke*, epther for^{ne} Her *Otthe Krumpens* Haandskriffts Liudelsse. Men om thett ene Tusind Daller, som Frue *Ane Löcke* haffuer giffuitt Her *Jörgen Löcke*, bleffue the saa venligen och vell om forenthe och fordragne, att for^{ne} Her *Jörgen Löcke* skall giffue for^{ne} Her *Otthe Krumpens* Arffuinger v^c Daller, och thermedt att verre thennom om samme 1 M Daller en klar och affthalen Sag. Disligeste tilthalide the for^{ne} Her *Jörgen Löcke* for hvis Lössöre, Boe och Boeskaff, Fee, Queg och andit, som fandtis paa Huerring Hoffuidtgaardt, som for^{ne} Her *Jörgen Löcke* vill sig tillholde medt ett Breff, som for^{ne} *Otthe Krumpen* hannom therpaa giffuit haffuer. Och the theremodt meen,

att hand er pligtig att indføre thett epther Lougen och att skiffthis thennom emellom, saauell Her *Otthe Krumpens* Arffuinge som Frue *Ane Löckis* Arffuinge. Theremodt beretthe for^{no} Her *Jörgen Löcke*, att Her *Otthe Krumpen* hannom samme Lössöre medt alt anditt, som fandtis paa for^{no} Huerring Hoffuidtgaardt, bebreffuit haffuer att skulle følge hannom angerløst, som hand for oss beuiste medt for^{no} Her *Otte Krumpens* Breff och Segell, medt flere gode Mendtz Forsegling, udgiffuit paa Dronningborrig, Fredagen nest epther Paaske Dag, Aar MDLVIII, liudendis i sin Mening, att, naar Gud kalder Her *Otthe* aff thenne Verden, tha skall for^{no} Huerring Hoffuidtgaard medt all sin Biigning, Boe, Boeskaff, Fee, Queg och anditt, som thend tha forfunden vorder, medt thett anditt Goudtz, hans Hustrue for^{no} Her *Jörgen Löcke* bebreffuit haffuer, strax ubehindritt igen komme till for^{no} Her *Jörgen Löcke* och hans sande Arffuinge, uden alle Her *Otthe Krumpens* Arffuingers Giensigelssse, som samme Breff videre bemelder. Och ydermere beretthe for^{no} Her *Jörgen Löcke*, att hand therepther haffuer fuldt for^{no} Huerring Hoffuidtgaard medt Biigning, Boe och Boeskaff till Laass, som hand for oss beuiste medt Laassebreff, udgiffuit Anno 1560 thend Mandag nest epther vor Frue Dag Visitationis udi Otthensse &c. Och disligeste udi Retthe laugde en Contract, udgiffuit her i Kiöpenhaffnn Anno 1570, huilcken eblandt anditt formelder, att Her *Jörgen Löcke* skall haffue och beholde alt, huis Boe och Boeskaff, Fee och Queg, som fandtz paa Huerring och Bregenholm thend Tid; Gud kallide for^{no} Her *Otthe Krumpen*, epther thett Breffs Liudelsse, som for^{no} Her *Otthe Krumpen* och Frue *Ane Löcke* hannom therpaa giffuit haffue, saavidt som hand thett kand beholde medt Retthe, som samme Contract videre bemelder. Och setthe for^{no} Her *Jörgen Löcke* udi alle Retthe, om for^{no} Lössöre medt Huus och Biigning, Fee och Queg, Boe och Boeskaff icke böer att følge hannom angerlödes epther for^{no} Her *Otthe Krumpens* Breff och Segell, saa och hans Laassebreff och Contractis Liudelsse, medt flere Ordt. Tha epther Tilthale, Giensuar, Breff och Beuisning och thend Sags Leiighhedt, sagde vii therpaa saa aff for Retthe, att for^{no} Lössöre, Boe, Boeskaff, Fee, Queg och alt anditt, som fandtz paa Huerring och Bregenholm, böer att følge

for^{te} Her *Jörgen Löcke*, saavidt som thend Contract, her udi Kiöpenhaffnn udgiffuit er, medtförer och indeholder,

Datum ut supra.

Thenne for^{te} Dom bleff udgiffuen under Raadens egne Naffnn och Besegling, ephthersom forskreffuit staaer, thi Konn. Maiestet icke var tilstede, ey heller vor Rigens Cantzeler therhoes.

105.

1575. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsmand, der efter Kongelig Befaling var sagsögt til Herredeting for at have overfaldet og saaret en Borger, og der bleven dömt til Böder for Saar, dömmes endvidere til at udrede en klækkelig Sum for Lyden ⁽¹⁾ og Omkostninger m. v.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* medt Guds Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att Aar &c. 1575 thend 20 Dag Augusti paa vort Retterthing udi vor Kiöpstedt Lund, offueruerrendis oss elskelige Mester *Balthassar Jacopsen*, Erckedeyn, och Mester *Christian Machabeus Alpinas*, Cannick her udi Lund, for oss var schickit oss elskelige *Axell Wüfertt* till Axelvoldt, vor Mandt, Raadt och Befallingsmandt paa vort Slott Nyborgs fuldmyndige *Knud Abraham* paa thend éne, och haffde medt vor och Rigens Steffning for oss udi Retthe steffndt oss elskelige *Knud Daae*, vor Mand och Thiener, paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och rettgjöre forskr^{te} *Axell Wüfert* paa *Frandtz Skrederis* Vegne, Borger udi vor Kiöpstedt Nyborg, Kost, Therring, Breffpendinge, Skadegieldt och Lest ⁽²⁾ ephther itt Registers Liudelsse, som indeholder, att skulle belöffue sig udi en Summe 1 $\frac{1}{2}$ C VII Daller x Sk., ephthersom Myntthen

(1) Efter Skaanske Lov og de Sjell. Love kunde det iövrigt være tvivlsomt, om der baade skulde gives Böder for Saar og tillige for Lyden; idetmindste bortfaldt Saarböderne, naar Lyden blev ansat højere (see Retshistorien § 169), men Jydsk Lov III. 27 bestemmer udtrykkelig, at der skulde gives Bod for Lyden, „thot firræ ær böt

for sar“, men at Lyden först efter Aars Forløb skulde vurderes.

(2) *Lest*, egentlig Beskadigelse. Lyde, see Anmærkn. til *Eriks* Sjell. Lov S. 356, men bruges dog ogsaa i Jydsk Lov III. 27, ligesom her, for den Bod, der gives for Lyden.

nu giengbar er. Och var udi Dag theris retthe sietthe Uggedag att möde therom for oss udi Retthe paa baade Sider. Och beretthe for^{ne} *Knud Abraham*, att hans Hosbonde, for^{ne} *Axell Wiffert*, haffde nogen Tidt siden forleden bekommit vort Breff och Befalling, bemellendis, att hand skall tiltale for^{ne} *Knud Daae* for huis Offerfaldt och Skade, hand haffuer giordt for^{ne} *Frandtz Skredere*, och tillhielpe, att hannom for samme hans Skade och Offerfaldt maa vederfaris saamegit Loug och Rett er, huorfor hand haffuer ladit tiltalle hannom till hans Vernething, och ther bekommit Dom for sig, huilcken hand for oss udi Retthe laugde, udgiffuen till Skouffbye Herritzting Anno 1574 Onsdagen, som var thend 5 September, liudendis, att epherthi for^{ne} *Frandtz Anderssen* haffuer skylditt *Knud Daae* inden Thinge for Dom och Rett, och hand ey haffde laugdt sig thend Sag fra epher Lougen, tha vidste hand (°) icke retthere, end fandt for^{ne} *Knud Daae* till att udretthe III Mark for huer Saar epher Lougen, och formelder ochsaa udi samme Dom, att *Knud Daae* gick udi alle Retthe medt *Helli Jenssen*, och ville ingen Eskning lide, men ville retthe for sig, som samme Dom videre udvisser. Theremodt beretthe *Rasmus Ipssen* i Gauenbye, for^{ne} *Knud Daais* Fuldmyndige, att hans Hosbonde haffde fuldgiordt och epherkommet samme Dom och bödt, epher som thend uduiser, och mennthe icke videre att verre hannom pligtig; huoremodt for^{ne} *Knud Abraham* beretthe, att hand icke kunde benegthe, att hand jo haffuer bödt emodt *Frandtz Skredere* for Saarmaal, och icke for Lest, och hand noksom kand beuise medt Landtztingsvidtne, hannom lytt (°) att verre aff samme Saar, och udi Retthe laugde samme Landtztingsvidtne, udgiffuit paa Föenboe Landtzting Anno 74, Löffuerdagen thend 2 Octobris, liudendis, VIII Mendt att haffue hemblidt, att haffue siunt *Frandtz Anderssen*, kaldis *Skredere*, att hand haffde faaitt itt Hug offen paa hans venstre Arm vedt Haandledit, och theraff var nu saa vandföer och lest, att hand icke kunde retthe eller krömpe thoe aff hans Fingre paa samme Haandt, saasom paa thend anden Haand, som thett Breff videre bemelder. Och sagde for^{ne} *Knud Abraham*,

(°) hand 3: Herredsfogden.

(°) lytt, siges om den, der er beskadiget, har faaet Lyde; kaldes noget efter: lest.

att hand epher for^o hans Hosbondis Befalling thitt och offte haffde berammet Mode medt for^o *Knud Daae*, paa thett att samme Sag motthe bliffue thennom emellom forenet og fordragen, och icke *Knud Daae* eller nogen paa hans Vegne ville möde, huorfor hand haffuer laditt udeske af hannom till Herritzting och Landtzting baade Kost, Therring, Breffpendinge, Skadegielt och Lest, ephersom forskreffuit staaer, huilcken forskreffne Udeskning hand for oss udi Retthe haffde. Och bemelder for^o Landtztingseskning, som er udgiffuen udi thette Aar Löffuerdagen thend 19 Martii nest forleden, att for^o *Knud Daae* eller noger paa hans Vegne icke ville udlegge eller retthe for sig i noger Maade; huorfor hand siden haffuer forhuerffuit vorre och Rigens Breffue och Forfölling offuer hannom; var therfor begierrendis aff for^o *Rasmus Ipsen*, att hand ville udi Retthe legge huis Breffue eller andit hand haffde, huor medt hand samme hans Forfölling kunde spille. Theremodt suarede for^o *Rasmus Ipsen*, att *Knud Daae* benegther, sig att haffue giordt hannom nogen Skade, och i Retthe laugde en Seddell, liudendis, att hand setther udi Retthe paa hans Hosbondis *Knud Daaes* Vegne, om thend Forfölling er gangen hannom saa louglig offuer, som thet sig böer, epherthi hand icke bekiender thend Gierning, och icke heller thett er hannom offuerbeuist; men att hand haffuer beuist, att hand icke gjorde hannom thend Skade; disligeste om thend Kost och Therring icke burde att verre beuist epher Recesen; och meen hand, thend Kost, Therring och Breffpendinge icke att verre opskreffuen medt Retthe, epherthi att thereblandt findes itt Tingsvidtne opskreffuit for III Mark, och udi Retthe laugde itt Byetingsvidtne, udgiffuit paa Otthensse Byeting Anno 74 thend 9 Novembris, liudendis, att *Jacop Lauritzen* vidnede, att hand var i Stuen medt *Knud Daae* thend Tidt for^o *Frandtz Skredere* kom ind, men hand saae icke for^o *Knud Daae* i nogen Maade giöre ham thett Saar i sin Haand, y hvem hand thend Skade gjorde, thett vidste hand icke, som thet videre bemelder. Theremodt beretthe for^o *Knud Abraham*, att epherthi hand tillforn haffuer rett for sig for Saarmaall, och beretthe tha paa Herritzting, att hand ville rette for sig och icke lide Udeskning, om thett tha icke nocksom er beuissligt och Kiendtzgierning, att hand samme Skade och Lest giordt haffuer. Disligeste beretthe, att hand haffde

fördt thuende Vidnissbyrdt, att hand icke samme Skade giortt haffuer, huilcke samme Vidnissbyrdt hand till Landtzting steffndt haffuer, och ther er the funden magtelöes, som hand for oss beuiste medt en Landtztingsdom, udgiffuit paa Föenboe Landtzting Anno 1573 Löffuerdagen, som var thend 14 Nouembris; setthe therfor for^{ne} *Knud Abraham* paa hans Hosbondis Vegne i alle Retthe, om hand icke videre böer att komme till sin Forfölling, medt flere Ord, thennom emellom var. Tha tilspurde vii for^{ne} *Rasmus Ipssen*, om hand haffde nogen andre Breffue eller Beuiisning, huormedt hand kunde spille for^{ne} hans Forfölling eller beuisse, att hans Hosbonde ville rette for sig hiemme, huoremodt hand sagde sig ingen Breffue att haffue videre. Tha epher Tiltale, Giensuar, Breff, Beuissning och thend Sags Leiiglighedt, och epherthi for^{ne} Landtztingseskning formelder, att *Knud Daae* eller nogen anden paa hans Vegne icke ville udlegge eller rette for hannom i noger Maade, saugde vii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne} *Axell Wiffert* böer videre at thage sin Forfölling udi thend Sag, som hand thend slap, meden och ald thend Stundt, for^{ne} Herritztings och Landtztings Eskning stander vidt theris fulde Magt.

Datum ut supra.

106.

1575. Dom paa Kongens Retterting, hvorved der gives Herlufsholms Skole Laas paa den Deel af dens Gods, som havde tilhört *Herluf Trolle*, hvorimod Stadfæstelsen nægtes med Hensyn til *Birgitte Giöes* Andeel i det Stiftelsen tillagte Gods (¹).

(R.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att Aar &c. 1575 thend 20 Dag Octobris paa vort Retterthing udi vor Kiöp-

(¹) Naar *Melchior* i sin histor. Efterretning om Herlufsholm S. 93 omtaler denne Dom, bemærker han udentvivel med Föje, at Grunden, hvorfor endeel lærde Mænd have taget Deel i Dommens Afsigelse, maa söges deri, at Sagen angik en gudelig Stiftelse. Han bemærker dernæst, at Dagen efterat denne Dom blev afsagt, erholdt Me-

ster *Hans Michelsen* Laas paa det samtlige Gods og at der ved denne Dom frakjendtes *Birgitte Giöes* Arvinger al Ret til noget af Skolens Gods. Denne Dom har jeg ikke kunnet finde i Rigens Dombøger. Den her meddeelte Dom er den næstsidste af Dommene for Aaret 1575, som findes i Dombogen R.

stedt Kiöpenhaffn, offuerverrendis oss elskelige *Herluff Schaffue* till Eskildstrup, *Gregers Ulfstand* till Estrup, *Holger Brade* till Hammer, *Morthen Wenstermandt* till Krogends Gaardt, Befalingsmandt paa vort Slott Kiöpenhaffn, *Knud Grubbe* till Alslöff, *Johann Brockenhuus*, *Anders Greyn*, *Albrit Rostrup* till Skouffgaardt, *Christiann Gyldenstiern* till Stiernholm, *Abolon Juell*, vorre Mendt och Thienere, Doctor *Pouell Matzen*, Superintendent offuer Siellandtz Stigt, Doctor *Niels Hemingssen*, Doctor *Anders Lauritzen*, Doctores Theologie, Doctor *Albertus Knopper*, Juris Doctor, och Doctor *Hans Philipsen*, Medicine Doctor, kom for oss oss elskelige *Aruidt Huidtfeldt* till Lillöe, vor Mand, Thiener och Secreteer, och bödt sig udi Retthe emodt thend Forföling, som oss elskelige *Albrit Oxe*, vor Mand, Thiener och Embitzmand paa vort Slot Aalholm, paa *Herluffsholms Scholis Vegne* forfölger for^{ne} Skole och Goudtz till Laass medt; och gaff tillkiende, hurledis oss elskelige *Jörgen Marsuin*, vor Mandt och Raadt, haffde nogen Tidt siden forleden till Schaane Landtzting tilthalidt hannom och hans Medarffuinge. *Herluff Trollis* Arffuinge, for thend Fundatz, som for^{ne} *Herluff Trolle* haffde giordt paa *Herluffsholms Skole* och Goudtz, som var hans Hustruis Frue *Birgethe Giöes* Arffuegoudtz. Och tha haffde Landtzdommeren ther sammestedt dömt, at samme Skiöde och Fundatz, saavidt som Frue *Birgethe Giöes* Goudtz er anrörendis, at verre giordt emodt Lougen; thernest berethe for^{ne} *Arrildt Huitfeldt*, att hand och andre *Herluff Trollis* Arffuinger ere aff oss och vor elskelige Danmarckis Rigis Raadt tildömt, att stande for^{ne} *Jörgen Marsuin* till Retthe, thersom hand kand giöridt beuisseligt, att hand haffuer lidt nogen Skade for huis Skiöde, *Herluff Trolle* haffuer giordt paa for^{ne} Frue *Birgethe Giöes* Goudtz till for^{ne} Schole; och ville therfor verre udi alle Retthe och staae theremodt saa meget, som hand kunde giöre medt Lougen, att samme Laass icke skulle dömmis och sluttis i Dag epher *Herluff Trollis* Fundatz och Skiöde, epherthi the ere giorde emodt Lougen, paa thett att hand eller hans Medtarffuinger icke skulle medt Retthe herepther lide nogen Tilthale aff for^{ne} *Jörgen Marsuin* paa for^{ne} *Herluff Trollis* Vegne for for^{ne} Fundatz och Skiöde i saa Maade, att for^{ne} *Jörgen Marsuin* icke skulle kunde medt Retthe beklage sig, eller beuisse att haffue lidt nogen Skade for for^{ne} *Herluff Trollis*

Fundatz och Skiöde i noyer Maade. Thertill suarede Mester *Hans Michelsen*, Rector i for^{ne} Herluffsholms Schole, att hand paa for^{ne} *Albrit Oxis* Vegne ville godvillig gaae med for^{ne} *Arrildt Huitfeldt* herom i Retthe, och beretthe, att hand icke allene epher *Herluff Trollis* Fundatz och Skiöde, men ochsaa epher for^{ne} *Birgethe Giöes* egit Opdragelssebreff, Fundatz och Skiöde, haffde forfuldt for^{ne} Herluffsholms Schole och Goudtz till Laass, hvilcke theris Breffe hand, under gode Mendtz Indtzegle udskreffuit (*underskreffvit?*), i Retthe laugde och saugde, thett var udi Dag hans retthe Tecte-Dag, som hannom burde paa Scholens Vegne att haffue Laass paa sin Forföling paa for^{ne} *Albrit Oxis* Vegne, medt flere Ordt, som thennom emellom var; och the goedvillig gaffue thennom for oss udi Retthe. Tha epher Tiltuale, Giensuar och Sagens Leiighedt, och epher thend Dom, som tillforne er gangen till Schonne Landtzting, saugde vii therpaa saa for Retthe, att paa saa megit aff Frue *Birgethe Giöes* Goudtz och Eyendom, som for^{ne} *Herluff Trollis* Skiöde och Fundatz paaliuder, ther böer icke for^{ne} Herluffsholms Skoles Forstandere att fange Laass paa, epherthi thend Fundatz och Skiöde er dömp't at verre giordt emodt Lougen; men huis Goudtz, som findis i samme Skiöde och Fundatz att verre aff *Herluff Trollis* egit Goudtz, ther böer for^{ne} *Albrit Oxe* och hans Fuldmectige paa Scholens Vegne att fange Laass paa, epherthi thett loughligen er epher Rigens Rett forfuldt till Laass.

Datum ut supra. Nostro ad causas sub sigillo, teste *Christopher Walchendorff*.

107.

1575. Viborg Landstingsdom, at den, som lovbyder sin Ejendom, ikke er pligtig at sælge den til Frænderne, med mindre de ville betale ligesaa meget, som en Fremmed (¹).

(A. 107. D. 72).

Axell Juell thill *Villestrup*, *Palli Juell* thill *Stranditt* (²), Landzdommer udi *Nöriutland* oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer *ibid.*, giöre alle vitterliggt, att Aar epher Guds Byrd 1575 (³), Löffuerdagenn, som var denn 19 Novembris, paa *Vjburgh* Landsting vor skickett *Sörenn Bertelssenn* i *Rind* (⁴) paa denn ene, oc hagde hid udi Rette steffnett *Peder Ibssenn* oc *Iffuer Iffuersenn* paa denn andenn Side, oc dennom beskyltte for de ville giöre hannom *Forhindringh* emod dett *Laugbiudelsse* att hand till *Tinge* hagde udbödett sinn *Gaard*, hand nu paaboer, oc siger, att de denn vilde aff hannom kiöbe, enddog de icke som en andden skulle ville giffue hannom for samme *Eigendomb*, oc satte derforre udi Rette, om samme dieris *Forbud* oc *Modstand* kunde komme hannom till *Forhindringh*, att hand jo motte sinn *Gaardt* afhende huem hannom meest oc best giffue vill oc betale vill; saa mötte for^{re} *Peder Ibssenn* paa sinn egenn oc sinn *Broders Iffuer Ibssens* Vegne mett hanns *Fuldmagtt*, oc berette, att de epher *Lehnssmandens* oc *Samfrenders Töcke* ville betale *Sörepn Bertelssenn* samme *Gaardt*, om hand ville sig denn afhennende; dertill suarede *Sörenn Bertelssenn* oc satte i Rette, om *Söffrenn Bertelssenn* vor pligtige til att selge sitt *Guodz* epher andden thieris *Vurderingh* och *Sigelsse*, och om hannd icke sielff burde att raade oc biude offuer sinn *Eigendom*, den att afhende thill huilckenn der hannom best betale ville, oc her idag tilböd for^{re} *Peder Ibssenn*, att dersom hand ville giffue hannom saa mögitt, som enn andenn ville, da skulle hand denn vere nest oc sagde sig enn stor *Sum Pendingge* aff erlig, hederlig oc höiglerd (⁵) *Mand Mester Niels*

(¹) D. L. 5—3—2 indeholder samme Regel, men iingen af vore ældre Love, med Undtagelse af Riberet Cap. 49. Tvertimod bestemmer *Eriks Sjell*. Lov IV. 30, at man ikke maa sælge sin Jord til sine Frænder dyrere end den för har været solgt.

(²) D. add. *Malte Jensen* til *Holmguaard*.

(³) 1577 D.

(⁴) Ring D.

(⁵) vellerdt D.

Sörennsenn Juell, Cannicke udi Viburgh, udi sinn Nöd och Trangh att haffue modtagenn, tha ingenn anddenn, huerken hanns Brödre eller andre, ville hannom dennom forstrecke, oc tilspurde *Peder Ibssenn*, om hand nu ville kiöbe mett hannom oc strax betale, da schulle hand vere nest for lige Verd; tha ville *Peder Ibssenn* ingenn fran sig legge, ey heller ville giffue hannom saa mögitt, som enn anddenn, mett flere Ord oc Tale, dennom derom emellom vor. 'Tha epher Tiltale, Giensuar oc Sagsenns Leilighedt, saa oc epherdi for^{re} *Peder Ibssenn* paa sinn oc sinn Bröders *Iffuer Ibssenns* Vegne, icke vill giffue saa mögitt for samme Eigendomb, som enn anddenn, oc inthet hand till Herritzting, ei heller her idagh haffuer udlagdtt eller sig epher for^{re} *Sörenn Bertelssenns* Vilge oc Nöige, men epher Samfrenders oc Lenssmandens Töcke att ville udlegge, tha vide vi epher saadann Leilighed icke for^{re} *Peder Ibssenn* och *Iffuer Ibssenn* at maa giöre for^{re} *Sörenn Bertelssenn* nogenn Forhindring eller Forbud (*), att hand jo samme sinn Eigenndomb maa affhende thil huem hannom lyster, som best vill betale oc meest vill giffue.

Datum ut supra.

108.

1576. Viborg Landstingsdom, hvorved en Gave, som en gift Kone havde gjort paa sin Döds seng, kjendes ugyldig, fordi den var givet uden Mandens Samtykke og ikke indført i hendes Testament (*).

(A. 108. D. 71).

Axill Juell thill Villestrup, *Palli Juell* thill Stranditt, *Malti Jennssenn* thill Holmgaard, Landzdommer udi Nöriutlannd oc *Gundi Schriffuer*, Landztinghörer ibd., giöre vitterligtt, att Aar epher Gudz Biurd 1576 (*), Löffuerda-

(* Forfang D.

(†) Denne Dom er mærkelig, fordi den synes at angaae et Tilfælde, hvor Konen ingen Börn havde med Manden; imidlertid kan den neppe afgive et afgjørende Argument for den Mening, at Mandens Samtykke ogsaa i saadanne Tilfælde var

nödvendigt, da den ligesaameget stötter sig paa den Omstændighed, at Gaven ikke var indført i Testamentet. I begge Afskrifter kaldes den en Dom om *Sjælegave*, hvilket Ord her, som oftere, er bleven brugt om enhver donatio mortis causa, jvfr. min Retshistorie § 129 Not. o.

(‡) 1577 D.

genn, som var denn 28 Dag Januarii, paa Viburg Landzting vor *Söffrenn Mouritzenn* y Vester Gröning, paa denn enne, oc hagde hid i Rette steffnitt *Kield Jenssenn* ibd. oc *Madz Pederssenn* i Gröninggaard paa denn anddenn Side, for ett Vinde, de mett *Villatz Jennssenn* i Vester-Gröning vonditt haffuer om itt Sölffbelte, *Anne Andersdaatter* schulle haffue giffuitt sinn Sösterdaatter *Inger Villadzdaatter* XIII Dage förind hun döde, enddog *Anne Andersdaatter* icke saadannt paa sinn Yderste skulle haffue bekiennt ⁽³⁾ att haffue bortgiffuitt udi Sogneprestenns oc andre Dannemends Neruerelsse, oc meente, att hun icke slig stor Sum oc Gauffue udenn hindis Hosbondis Ja oc Villie oc Sambtöcke kunde eller motte giffue bortt, oc meente, fordi samme Vinde burde ingenn Magtt att haffue, oc att hand i samme Belte burde jo sinn Anpartt, saa vell som hans Metarffuinge deris Anpartt att følge; saa mötte for^o *Villas Jennssenn* oc fremlagde samme Vinde aff Nörherritztingh sidst forgangenn Aar Tisdagen nest epher S. Kieldz Dag udgiffuitt, som bemeller dett *Kield Jennssenn* i Vestre Gröning oc *Madz Pederssenn* i Grönningen for 8 Mend met Helgenns Eed oc opragte Fingre vundett haffuer, att dennom fuldvitterliggt er, oc de neruerenddis hoes var denn Thid salig *Anne Andersdaatter*, som döde i Grönninggaard oc laae i hindes Helseng ⁽⁴⁾ oc vor 15 Dage förind hun döde, tha bestoed hun, att hun fick ⁽⁵⁾ hindis Söster *Marene Andersdatter* dett Sölffue-Belte, oc hun ville unnde hinders ⁽⁶⁾ Daatter *Inger Villadzdaatter* samme Belte, som er kallit epher beggis dieris Moder, oc sagde, att förend hun ville unnde hindis Stiffmoder det, da ville hun heller see, att der vor Ild oc ⁽⁷⁾ Lue udi ⁽⁸⁾ dett, som dett Vinde viidere bemeller, saa mötte *Matz Rauffnn* paa sinn egenn oc *Kield Jensens* Vegne met Fuldmagtt, oc vor samme Vinde bestendiggt, oc berette saa att vere tilgangitt, som de omvunditt haffuer, mett flere Ord oc Tale, dennom derom emellom vor; da epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighet, saa och epherdi Lougenn formelder, Boende ⁽⁹⁾ Börnss Verie att vere, oc icke *Sörenn Mouritzenn*

⁽³⁾ D. om. bekiennt att haffue.

⁽⁴⁾ *Helseng*, Dödsseng.

⁽⁵⁾ fick 3: overleverede.

⁽⁶⁾ D. om. hindes Daatter.

⁽⁷⁾ eller rød D.

⁽⁸⁾ i samme Belte D.

⁽⁹⁾ *Bunden Boes Verie* D.

haffuer sambtöcht, beuilgett eller indrömbtt hans Hustru saadann seer ⁽¹⁾ Gauffue mod hans Adspörelsse oc Tilladelssse att motte hedengiffue, oc ephtherdi dett icke findes udi hanns Höstruis Testamente mett Sogneprestens Offueruerelsse oc Paahörelsse, saadann Gaue hinder att haffue borttgiffuitt, da kunde vy ephther saadann Leilighedtt icke kiende samme Vinde saa nochsomb, att dett maa komme for:° *Sörenn Mouridzenn* thill Hinder eller Skade paa samme Beltte, att hand oc hans Mettarffuinge dett jo beholder ephthersom Arffuenn sig begiffuer.

In cujus rei &c.

109.

1576. Dom paa Kongens Retterting. En Huusmand i Jylland deles til Stavns ⁽¹⁾, men da han beviser, at have tilbuddt at ville rette for sig til Herredsting, men at Herredsfogden ikke havde villet give ham dette beskrevet, hvortil Herredsfogden siden ved Landstingsdom var dömt, ligesom han ogsaa paastaaer, ikke at have fæstet noget Huus, men at have faaet det overladt af hans Söster, hjemvises Sagen til endelig Paakjendelse ved hans Værneting.

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vittherligt, at Aar &c. 1576 thend 26 Martii paa vort Rettherting paa vort Slott Worthingborrig for oss var skickit oss elskelige Frue *Magdalene Banner* till Krabbisholms fuldmyndige oss elskelige *Thomis Pallessen*, Borgemester udi vor Kiöpstedt Kiöge, paa thend ene, och haffde med vor och Rigens Steff-

⁽¹⁾ stoer D.

⁽¹⁾ Det maa vel bemærkes, at han af Herskabet sigtes for uden Opsigelse at have forladt det Huus, som han havde fæstet, og denne Dom kan derfor neppe tjene til noget Beviis for Vornedskabs Tilværelse i Jylland, hvortil der ellers i den senere Tid er fundet Spor (see Historisk Tidsskrift II. 494). Det fortjener ligeledes at bemærkes, at endnu i Aaret 1576 en Huusmand møder paa

Kongens Retterting og selv forsvarer sin Sag. At denne iövrigt ikke var den bedste, synes at kunne slutes af den Omstændighed, at hans Paastand, ikke at have fæstet Huset af Frue *Banner*, staaer i aabenbar Strid med de to Tingsvidner, aflagte af ikke mindre end 38 Mænd, som bevidne, at han havde tjent Frue *Banner* i 5 Aar, boet paa hendes Stavn og givet hende Huuspenge af Huset.

ning for oss udi Retthe steffndt *Anders Truelssen* i Truidstrup ⁽²⁾, paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och godtgiøre hinde Hoffuidtgielddt och Faldtzmaall for hand er flytt aff hindis Staffuen modt hendes Vilge och Minde. Och var udi Dag theris retthe sietthe Uggedag att möde therom for oss udi Retthe paa baade Sider. Och berette for^o *Thomiss Pallissenn*, att for^o Frue *Magdalene Banner* haffuer ladit hannom for for^o Sag forfuldt till Herritzting och Landtzting, och nu for Rigens Rett var indkommen. Och for oss udi Retthe laugde baade Herritztings och Landtztings Eskning, huormedt hand beuiste hannom forfuldt at verre, och therhois beuiste, att hand aff hinde stedt och fest haffde och boedt paa hindis Staffuen, och afflött modt hindis Vilge och Minde. Och haffde for oss udi Retthe itt Birketingsvidtne, udgiffuit paa Ressen ⁽³⁾ Birketing Anno 75 Onsdagen nest epher Söndagen quasimodo geniti, liudendis, XIII Mandt vunditt haffue, att for^o *Anders Truelssen* udi Truidstrup haffuer thient for^o Frue *Magdalene Banner* mere end udi v Aar och boet paa hindis Staffuen, och haffuer giffuit hinde Huuspendinge aff thett Huus och Bolig, som hand udi boede, och nu i Faste sidst forgangen er hand dragit och flött aff hindis Staffuen aff thett Huus och Boelig, som hand ther udi boede, och ladit samme Huus och Bolig standit öde epher sig, och icke hand haffuer thend till Tinge eller andenstedtz till Fardag loughligen opsagdt, som hand haffde burdt medt Retthe, och att hun icke theraff haffuer faait fuldt och aldt, som hinde burde att haffue, medt mere, samme Tingsvidtne formelder. Och therhoes udi Retthe laugde itt andit Birketingsvidtne, ther samtidig udgiffuit, liudendis, att XXIII Mendt vundett haffue udi thend samme Mening, som forsk^{uit} staar. Disligeste udi Rette laugde itt Breff, som oss elskelige *Christoffer Galskytt* till Gammelgaardt, vor Mandt och Thienner, udgiffuit och forseglidit haffuer Anno 75, Onsdagen nest epher Paaske, liudendis, att for^o *Anders Trugelssen* haffuer stedt och fest paa hindis, och affledt sitt Korn, Törffue och anden Bruglighedt, som hand thertill brugt haffuer, och att hand

(¹) Truidstrup i Hindborg Herred, Dölby Sogn, Viborg Stift.

(²) Under Resen Birk maa Krabbesholm have ligget, som *Magdalene Banner*, *Niels Höegs* Stifdatter, tilbragte sin Mand *Iver Krabbe*, D. Atl. IV. 759.

er dragit och flött aff samme hindis Huus och Boelig u'ouglig, som samme Breff videre bemelder. Och setthe therforre udi alle Retthe, om hand icke paa for^{ne} Frue *Magdalene Banners* Vegne burde videre att komme till sin Forfölling offuer for^{ne} *Anders Trugelssen* udi thend Sag, epherforsch^{ne} hans Breffue och Forföllings Liudelsse. Theremodt berette for^{ne} *Anders Trugelssen* i Truidstrup, att hand icke haffde nogen Tidt stedt eller fest paa hindis, men haffde en Tidt lang verritt paa hindis udi for^{ne} Truidstrup hois hans Söster, och for^{ne} hans Söster thertill haffde verrit hans Hemmel till Thinge, som hand for oss beuiste medt Tingsvidtne aff Hönborg Herritzting Anno 75, Mandagen post dominicam jubilate udgiffuit, liudendis, att *Marene Truels-Daatther* i Truidstrup stoed lydeligen for Tingsdom, och var *Anders Truelssen* fuld frii Hemmell och Tilstander till aldt thend Brugelighedt ^(¹) och Verrelsse, som hand haffuer haffdt y thett Huus medt hinde, som hun udi boer, som thet videre bemelder. Och therhoes beuiste medt Tingsvidtne aff for^{ne} Herritzting, att hand till Tinge haffde benegthet, att hand aldrig her till Dags enthen haffuer stedt eller fest nogen Huus eller Boelig aff for^{ne} Frue *Magdalene Banner* eller aff hindis Fogeder y nogre Maade, som thet videre bemelder. Och ydermere berethe, att hand till sitt Verneting var offuerbödig att ville rette for sig, och ville ther gaac udi alle Retthe, om hand var hinde medt Retthe nogit pligtig eller ey, som hand beuiste medt Tingsvidtne aff for^{ne} Ting Anno 75, Mandagen post Dominicam Trinitatis udgiffuit, liudendis, att hand for Tingsdom symeligen ^(²) udlauge Sölff och Pendinge och tilbödt att ville udlegge och fuldgiøre for huis hand kunde hannom medt Rette beskylde; och ther bödt sig udi alle Retthe. Sammeledis beuiste, att oss elskelige *Gregers Holgerssen*, vor Mand och Thieners Fogidt till Viburg Landtzting haffde ladit steffne for^{ne} Herritzfogidt for hand icke ville unde hannom hans Ordt och Tilbudt beskreffuit, som hand paa *Anders Trugelssens* Vegne till Tinge haffde och tilbödt, Anno 75 thend 17 Decembris udgiffuit; huilcken Landtztingsdom medförer, „att epherthi *Anders Skriffuer* inden Tinge Sölff och Pendinge

(¹) then *Brugelighed oc Verelse ... i Huset* — hvad (²) sömmeligen.
vi nu vilde kalde de: Lejligheder i Huset.

haffuer tilbødit, epttersom Herritzfogeden selff bestendigt haffuer verrit och medt Vidtnissbyrdt befestis: tha vide the icke andit therom att sige, end att for^o Herritzfogidt haffde jo burdt att haffue undt for^o *Anders Skrifuer* saadann sin egen Ordt och Tilbudt beskreffuit och beseglidt; och att hand thett icke giordt haffuer, tha haffuer hand thermedt giordt Urett,“ som samme Dom videre bemelder. Och setthe udi alle Retthe, om hand icke böer for samme Forfölling quit att verre, eptberthi hand haffuer verrit offaerbödigt till Herritzting att ville gange udi Retthe och retthe for sig medt Sölff och Pendinge, medt flere Ordt, thennom emellom var. Tha epther Tilthale, Giensuar, Breff, Beuisning och thend Sags Leiligghed, och eptherthi att hand till sit Verneeting haffuer verrit offuerbödigt, att ville retthe for sig, och ther bödit sig udi alle Retthe, och ingen Dom ther findis att verre udgiffuen udi thend Sag, hais hans Faldt kunde verre, haffue vii indsatt samme Sag att komme till hans Verneeting, ther att gange endeligen Dom, huorvidt hans Faldt böer att verre medt Rette, och thersom hand icke tha retther for sig, som vidt böer, tha siden att gange therom saa mögit Loug och Rett er; ochforsch^o Frue *Magdalene Banner* midlertidt att stande udi vor och Rigens Forfölling, som hun thend slap.

Datum ut supra.

110.

1576. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Forfølgning til Laas paa Stövringgaard stadfæstes, uagtet den, som forfølger til Laas, ikke havde Ejendommen i sin Besiddelse, men kun Gavebrevet derpaa. — Rigens Ret citeres, og ligeledes paaberaabes adskillige Domme, ved hvilke det var antaget, at Skjöder, Gavebreve og Pantebreve paa faste Ejendomme vare ugyldige, naar Erhververen ikke strax tiltraadte Ejendommens Besiddelse (').

(R.)

Vy *Frederich thend Anden* medt Guds Naade &c. Giöre Alle vitterligt, att

(') Jeg har fornemmelig optaget denne Dom, fordi to mærkelige Mænd, Kantsleren *Niels Kaas* og Landsdommeren *Axel Juul* procedere mod hin-

anden. Efterat *Axel Juul* først forgjebes har søgt at modsætte sig Laasen, deels ved at bemærke, at han ikke burde have været støvnet

Aar &c. 1576 thend 5 Dag Mai paa vort Retterting udi vor Kiöpstedt Kiöge, neruerrendis oss elskelige *Herluff Skaffve* till Eskildstrup, Landtzdommer udi vort Land Siellandt, *Christen Munck* till Tobberup, *Erick Walckendorff* till Glorup, vorre Mendt och Thienere, *Bendt Gregerssen*, Abbidt udi vort Kloster Ringstedt, *Thomis Pallissen* och *Peder Pederssen*, Borgemester udi for^{ne} vor Kiöbstedt Kiöge, for oss var skicket oss elskelige *Biörn Anderssen* till Stenholt, vor Mand och Raadtz Fuldmyndige *Lauge Gram* paa thend ene, och haffde for^{ne} *Biörn Anderssen* medt vor och Rigens Steffning for oss udi Retthe steffndt oss elskelige *Axell Juell* till Villestrup, vor Mand, Thiener och Landtzdommere udi vort Landt Nörre-Jutlandt paa thend anden Side, for hand och oss elskelige *Jacop Söefeldt* till Visborrig, vor Mand och Thiener, haffde ladit thage Gienbreff udi thend vor och Rigens Forfölling till Laass, som vii haffde giffuit for^{ne} *Biörn Anderssen* paa Stöffringgaardt och thetz tilliggendis Goudtz paa hans Söns oss elskelige *Jacop Biörns* Vegne. Och var therhois tilstede oss elskelige *Niels Kaass* til Torrupgaardt, vor Cantzeler, och *Biörn Kaass* till Starupgaardt, vorre troe Mendt och Raadt, paa therris egne och paa oss elskelige Frue *Dorethe Oluff Glob*s till Stöffringgaardtz Vegne. Och berette for^{ne} *Lauge Gram* paa for^{ne} *Biörn Anderssens* Vegne, att epherthi for^{ne} *Axell Juell* haffuer thagit Gienbreff udi for^{ne} Forfölling till Laass paa Stöffringgaardt, ephersom forsch^{uit} staaer, att hand tha udi Dag ville före udi Rette huis Breffue och Segill eller anden Adkomst, hand haffde, huor medt hand kand tilholde sig nogen Rettighedt att haffue udi for^{ne} Stöffringgaardt och thetz tilliggendis Goudtz, eller huis Aarssage hand for^{ne} Gienbreff thagitt haffuer. Theremodt berette for^{ne} *Axell Juell*, och mener sig att verre

allene, da han havde taget Gjenbrev i Forening med *Jacob Seefeld*, deels ved at erindre, at *Björn Andersen* aldrig havde været i Besiddelse af Stöfvinggaard, gaer han efter Opfordring over til at bevise sin Competence til at modsætte sig Laasen. Han paaberaaber sig, at hans Moder havde været arveberettiget efter en Broderdatter, som havde Andeel i Stöfvinggaard, men da det bevises, at hans Fader havde udstedt Afkald for

denne Arvepart, søger han at godtgjøre, at hans Fader havde været uberettiget til at udstede saadant Afkald, fordi han ikke kunde afhænde sin Kones Jord, da han selv ikke ejede saameget. Disse hans Indsigelser tages ikke til Følge, ligesaa lidet som hans Paastand om, at Sagens Paakjendelse maatte udsættes til næste almindelige Herredag.

besuerrit udi thett hand allene udi thenne Rigens Steffning skall steffnis och kaldis och y samme Sag alene att stande y Retthe, och icke for^o *Jacop Söefeldt* er medt kaldit, som samtligen och aff en Rett (*) haffuer thagitt Gienbreff medt for^o *Axell Juell*. Och therfor er begierrendis, att ther motthe sigis paa, om hand er alene pligtig thertill att suare, och om for^o *Jacop Söefeldt* burde icke medt hannom att verre steffndt epher Gienbreffs Liudelsse. Thertill suaridt for^o *Niels Kaass* paa *Biörn Anderssens* Vegne, och menthe, att thett var hannom obidt och frit forre att steffne af thennom, huilcken hannom lystede, och therfor nu haffde steffndt for^o *Axell Juell* som itt Hoffuidt och thend fornemste. Men huis hand haffuer medt for^o *Jacop Söefeldt* for forsch^o Gienbreff att giöre, meenthe the (°), att hand vell finder udi sin Tidt, och thersom hand endtsköndt thett ville epherlade, tha staar thet till hannom selff, och icke vide, hannom medt thenne Berettning at kunne verre undskyldt, epherthi hand findis loughligen steffndt att verre. Och var begierrendis, att hand ville udi Retthe legge, huis Breffue och Segill hand haffde, huormedt hand kunde tillvinde sig udi Stöffringgaardt och Goudtz att haffue nogen Rettighedt, epherthi hand haffde thagit Gienbreff udi forsch^o Forfölling. Theremodt berette for^o *Axell Juell* och skriffelig lagde udi Retthe sin Berettning, huis Aarssage och Tilfaldt ham och for^o *Jacop Söefeldt* haffuer tillskyndt att thage Gienbreff emodt samme Laass, som formelder, som her ephersch^o staar, „att epherthi for^o *Biörn Anderssen* eblandt andre Rigens Breffue och Forfölling haffuer [hand] till Landtzting ladit lesse och forkynde Rigens almindelige Steffning offuer Aar och Dag, siden sex Uggers Steffning offuer alle thennom, som kiende thennom sig att haffue Lodt eller Deel till samme Stöffringgaardt medt mere Goudtz, tha skulle the inden for^o Dage och Terminer möde paa vor och Rigens Retterting, saafraamt hannom icke skulle giffuis ytermere Forfölling i samme Sag epher Rigens Ret, som thett sig burde. Epher slige Rigens adskillige Steffninger, som the

(*) som samtligen och aff en Rett, d. e. som i For- ening med ham og med samme Ret (eller af samme Retsgrund).

(°) d. e. *Niels Kaas* og *Björn Andersen*.

meenthe theñnom icke att kunne sidde offuerhörige, och att hand icke skulle komme till Laass, och euig Thielsse y thend Sag at skulle setthes, icke ydermere therpaa att motthe thalis, nödis the att thage Gienbreff ephther thend Tillgang (*) och Rettighedt, som the formener theñnom ephther therris Foreldre till samme Gaardt och Eyendom att skulle haffue, som the mene theñnom noksom att ville beuise, naar therom skal handlis.“ Till huilcken skriftlig Beretning for^{ne} *Niels Kaass* paa *Biörn Anderssens* Vegne berethe, att for^{ne} *Axell Juell* och *Jacop Söefeldt* icke noksom kunde fororssagis att thage Gienbreff i for^{ne} Forfölling paa Stöffringgaard, uden saa var, att the kunde beuise theñnom nogen Rett eller Rettighedt att haffue i for^{ne} Stöffringgaard och thetz tilliggendis Goudtz. Och thersom for^{ne} *Axell Juell* nogen Rettighedt thertill haffde, vor the endnu som tilforn begierrendis, att hand thett medt Breff och Segill ville beuisse. Disligeste bemelde for^{ne} *Axell Juells* skriftlige Beretning: „for thett förste emodt samme Laass att sige, och setther for^{ne} *Axell Juell* och *Jacop Söefeldt* udi Retthe, om for^{ne} *Biörn Anderssen* paa hans egne eller hans Söns Vegne maa eller kand komme till Laass paa for^{ne} Stöffringgaard eller thentz Eyendom, som the aldrig haffuer haffdt, ey heller endnu haffuer i Haandt, Heffdt, Besiddelsse, ey heller nogen Tidt att haffue theraff oppeborridt Skyldt eller Landgilde, ephthersom Rigens Rett kreffuer; ey heller sig saa thermedt forhandlät, ephthersom *Peder Ore*, saa och *Holger Rosenkrantz* nu i theris sidste Dage begynthe theris Gaardt och Eyendom till Laass att forföllge, haffue the till the Herritzing, huor theris Goudtz haffue ligget udi, laditt thage och forhuerffue Stockeneffn och Thingsvidner, theris Foreldre och theñnom samme Eyendom nogen Aar tilforn y Heffdt och Besiddelsse roligenn att haffue haffdt (*), huilcket the mene icke hoes thenne Laass att skulle findis; offueraldt, ephtherthi adskillige Domme aff oss och vorre elskelige Danmarckis Rigis Raadt ere udgangne, alle the Gaffuer paa Eyendom att verre giffuen, och the, theñnom haffuer udgiffuit, haffuer sig

(*) *Tilgang*, Adkomst.

(*) Denne Maade, at beuise sin Ejendomsret paa, der betegnes som nyere, grunder sig udentvivel i Be-

stemmelsen i *Christian den 3dies* Recesser om 20 Aars Hævd, hvorved det blev unödvendigt, at fremlægge gamle Lavhævdsbreve.

self thennom beholdet, skulle magtelöes verre och icke anseet (⁶); udi lige Maade epther almindelige Domme udi alle Retthergang udgangen paa Laugheffder, Skiödebreffue eller Panthebreffue ingen Magt att haffue, huor Eyendom, Heffd eller Besiddelsse thennom icke fuldt haffde; huorledes ville nu *Biörn Anderssen* komme till Laass paa sin eller hans Söens Vegne paa Stöffringegaardt, the aldrig haffuer haffdt i Haandt eller Heffdt? Setther therforre for^{ne} *Axell Juell* och *Jacop Söefeldt* y alle Retthe, att eptherthi thett er alle vitterligt, att huercken *Biörn Anderssen* eller hans Söen aldrig att haffue haffdt, ey heller endnu haffuer for^{ne} Stöffringgaard eller nogen sin Tilligelsse udi Haand, Heffd eller Besiddelsse, meden for^{ne} Frue *Dorrethe Oluff Glob* haffuer thend self udi Verge, och under sin egen Haandt att bruge, saa och epther saadanne Gaffuebreffue, hand sig paarömmet (⁷), och samme Laass medt att bekomme, er magthelöes sagdt, om hand tha kand komme till Laass paa for^{ne} Gaardt emodt saadanne Domme och Leiiglighedt, som forsk^{uit} stander, och emodt Rigens Rett, som kreffuer: „Enhuer udi Haandt och Heffdt att skulle haffue, saa och udi rolig Besiddelsse, huadt the till Laass ville dele“ (⁸). Emodt for^{ne} Artickle, som for^{ne} *Axell Juell* udi Retthe laugde, bemellendis paa hans egitt och *Jacop Söefeldtz* Naffn om Stöffringgaard, som *Biörn Anderssen* eller hans Söen icke udi Haandt, Heffdt och Besiddelsse haffuer, ey heller tilforn haffdt haffuer medt mere, som forsk^{uit} stander, beretthede for^{ne} *Niels Kaass* paa for^{ne} *Biörn Anderssens* Vegne, att thett er hannom aldelis en fremmit Sag och inthet kommer hannom vidt att thale paa. Men thersom nogen therpaa skulle thale, tha kom thett for^{ne} Frue *Dorrethe* till, som samme Gaardt och Goudtz i Heffdt haffuer och icke hannom, uden hun thett aff hannom haffue begierridt och var skedt udi hindis Naffn; setthe therforre udi alle Retthe, om hand thermedt kunde haffue nogen Rett att

(⁶) Exempler paa saadanne Domme findes ovenfor S. 163, 194, 243 og 260.

(⁷) *Paarömmet*, paaberaaber sig (det tydske: sich rüben). Man seer heraf, at *Glob*s Enke havde udstedt Gavebrev paa Stövringgaard til *Biörn Anderssen*. I Danske Atl. IV. 457 bemærkes, at man ikke kjender Stövringgaards Ejere fra 1522 til 1596.

(⁸) Saaledes læses der i den oftere omtalte Instruction at forfølge Rigens Ret &c.: Hvo nogit Gods vil følge til Laas hand skall haffve det udi sin fri rolige haffvendis Vere oc saa fare til Ting &c., jvtr. *Christian den 1des* Rigens Ret og Dele Art. 60.

thage Gienbreff udi for^{ne} Stöffringgaardtz Forföling till Laass uden saa vor, att handt kunne beuisse sig att haffue nogen Rett eller Rettighedt till samme Gaardt och Godtz. Thertill suaride for^{ne} *Axell Juell*, att hand vist kiende sig att haffue Lødt och Deel udi for^{ne} Stöffringgaardt, och thett udi saa Maade gaff tillkiende, att hans Moder haffde en Broder-Daatther vedt Naffn Jomfru *Ane Axels-Daatther*, huilcken Jomfrue var itt vanuittigt Menneske och usindigt ⁽⁹⁾. Och theroffuer haffde hindis Moder-Brödre Her *Jacop Anderssen* och *Biörn Anderssen* trengdt hinde udi Ring Kloster, och saa skifft hindis Goudtz; och ey hun nogen Tidt skulle haffue verrit ther indviet epher Kloster-Skick udi nogen Maade, men for^{ne} hindis Moder-Brödre skulle haffue köpt hindis Kost ther inde hindis Liffstidt for 1 ^o Gylden. Och for oss udi Retthe laugde adskillige mange Breffue, som formelde, att for^{ne} Jomfrue *Ane* icke skulle verre klostervidt, och therhøes nogre Illingsbreffue ⁽¹⁰⁾ och Klagebreffue. Och disligeste udi Retthe laugde for^{ne} *Axell Juell* en Dom, som vor kierre Here Fader, salig och hoglöfflig Ihukommelsse, medt Danmarckis Rigis Raadt udgiffuit haffde paa Koldinghuus, Anno 1546 Mandagen nest epher Søndagen Exaudi, liudendis, att epherthi for^{ne} Jomfrue *Annis* Moder var leffuendis, ther Arffuen faldt, tha kom thend Arff hinde till, och icke *Märkus Ifuerssen*, huad heller for^{ne} Jomfrue *Ane* var nu klostergiffuen eller ey; och epherthi hun haffde Farsöstre och Moderbrödre, tha findis thend Arff ey att komme till for^{ne} *Niels Marquardsen*, som er thertill en Faderbroderssøen, som samme Dom videre bemelde. Och meenthe for^{ne} *Axell Juell*, att hand epher thend Dom haffde Indgang ⁽¹¹⁾ och Tilfald att thale paa samme Arff. Och ytthermere beretthe, att for^{ne} *Jacop Söfeldtz* Farmoder allene offuerleffde for^{ne} Jomfrue *Ane Axels-Daatther*. Och satthe udi alle Retthe, om hand icke epher slig Leiighdeth nocksom var fororsagit att thage Gienbreff udi samme Forföling. Men huis Hoffuidtsagen var anrørendis om samme Arff, var hand begierrendis att motthe opsetthis indtill almindelig Herredag, vii lade vorre elskelige Danmarckis Rigis Raadt forscriffue, tha ville hand

(9) Usindig, afsindig.

(10) Illingsbreff, see l. 171.

(11) Indgang oc Tilfald, Adkomst og Anledning.

therom lide, huis Loug och Rett var, och allene setthe udi Rettthe, om for^{ne} *Biörn Anderssen* kunde komme till Laass paa for^{ne} Stöffringgaardt och thetz tilliggendis Goudtz, som handt aldrig haffuer haffdt udi Haand och Heffdt. Theremodt beretthe for^{ne} *Niels Kaass* paa *Biörn Anderssens* Vegne, först till the Breffue, hand udi Rettthe laugde, huormedt han ville beuisse, att for^{ne} Jomfrue *Ane Axels-Daatther* icke skulle vere ret clostergiffuen och therhos at skulle verre et gallidt och vanuittigt Menneske, att thett nocksom skulle giöris anderledis beuisseligt medt Biscop *Niels Claussens* Breff och Segill, huilcket Breffs Mening och fandtz udi for^{ne} vor kierre Herre Faders, salig och hoglofflig Ihukommelssis, Dom indskreffuit, saa liudendis, „att for^{ne} Biskop *Niels Claussen* kundgiorde, att nogre Aar tillforn haffde hand verrit udi Ring Closter och ther indviett nogre gode Jomfruer, eblandt huilcke var besynderlig en god Jomfrue, for^{ne} Jomfrue *Ane Axels-Daatther*, och att hand giorde itt grandgiffueligt Spörgsmaall till hinde, om thett var medt hindis frii Vilge och Samtöcke, thett hun skulde indvies udi samme Kloster; tha suarede hun, att hun var aldellis ulokkit och utuingit thertill, och att hun begierridt medt frii Villig och Vidtschaff ther att indvies, annammes och bliffue aldt sin Liffstidt udi samme Kloster, inden huilcket hun och haffuer stadelig bleffuit. ey begierendis therudt att komme, och att hun var indgiffuen medt Guldt och Pendinge som en anden goed Jomfru. Och fandtz udi samme Dom, att thett for^{ne} Breff skulle verre daterit Anno 1515. Thernest om thend Dom, for^{ne} *Axell Juell* udi Rettthe laugde, beretthe for^{ne} *Niels Kaass*, att thett inthet kunde komme the retthe Arffuinger till Hinder eller Skade, men alleniste fandtes *Niels Marckurdssen* fran for^{ne} Arffue att verre frandömppt, och lyde ochsaa om itt Vergemaal. Sammeledis om thend Artickel, som *Axell Juell* foregaff, att hans Moder och for^{ne} *Jacop Söefeldtz* Farmoder alene skulle haffue offuerleffuidt for^{ne} Jomfrue *Ane Axels-Daatther*, att the therforre och allene skulle arffue hinde; theremodt beretthe *Niels Kaass*, att alle for^{ne} Jomfrue *Anis* Arffuinge varre for LXXV Aar siden offuer itt venligt och kierligt Skiffthe, saavell *Axell Juells* Fader *Söffren Juell*, som alle the andre Medtarffuinge, och tha skiffthe thennom emellom ald for^{ne} Jomfrue *Anis* Arffue, lige-

som hun allerede haffde verrit dødt ⁽¹²⁾, och tha haffuer huer aff theanom: annammit sin Anpart och therpaa giffuit och giordt huerandre Affkaldt, som the for oss beniste medt thrende Pergamentz Skiffthe- och Affkaldtz-Breffue, alle udgiffuen paa Stöffringgaard Anno 1501 in profesto Chatarine Virginis ⁽¹³⁾, thett förste, som *Biörn Anderssen, Jep Anderssen, Otthe Erickssen, Söffren Juell* och *Inger Anders-Daatther* udgiffuit oc forseglit haffuer, medt flere gode Mendtz Indsigle, liudendis, att the haffue verrit offuer itt venligt Skiffthe medt Her *Jacop Anderssen* om huis Arffue thennom kunde tilfalde epher Jomfrue *Ane Axels-Daatther*, theris Söster-Daatther och *Söffren Juels* Hustrues Broder-Daatther, och tacke for^{ne} *Jacop Anderssen* for godt Skiffthe, ladendis hannom och hans Arffuinge quitt och frii for ald ydermere Tilthale, Skiffthe eller Jeffning for for^{ne} Arffue epher theris kierre Söster-Daatther och Hustruis Broder-Daatther *Ane Axells-Daatther*, och therpaa giffue for^{ne} *Jacop Anderssen* och hans retthe Arffuinge itt fuldt Affkaldt for ald ydermere Tilthale, Jordegoudtz, Boependinge, ehuaadt thet helsst er eller neffnis kand, som samme Skiffthe och Affkaldtzbreff langt videre formelder; thernest thuende andre Pergamentz Affkaldtzbreffue, samme Aar, Dag och Stedt udgiffuit, thet ene som *Jacop Anderssen, Biörn Anderssen, Otthe Erickssen, Söffren Juell* och *Inger Andersdaatther* udgiffuit haffuer, thett anditt, som *Jacop Anderssen, Jep Anderssen, Otthe Erickssen, Söffren Juell* och *Inger Anders-Daatther* udgiffuit haffuer, liudendis udi thend samme Mening, ephersom forskreffuit staar udi thett förste Affkaldtzbreff. Och setthe for^{ne} *Niels Kaass* therfor udi alle Retthe, epherthi att for^{ne} *Axell Juells* egen Fader haffuer siddet offuer Skiffthe paa hans Hustruis Vegne, epher for^{ne} Jomfrue *Ane Axells-Daatther* och tha annammet sin Anpart aff samme Goudtz, saavidt hannom tillfaldt, udi Haandt och Heffdt, och loidt sig aldellis och vell nöige; och therpaa haffuer hand saavell som the andre giffuit och giordt huer anden Affkaldt epher Lougen och thet for LXXV Aar siden, saa the baade haffue

(12) Da hun var gaet i Kloster, betragtedes hun som (13) d. e. den 24 November. död for Verden, og kunde ikke tage nogen Arv, see Retshistorien § 121.

Heffdt paa samme Arff och Skiffthe udi xl Vintber epther Lougen ⁽¹⁴⁾ och xx Vintber epther Recessen ⁽¹⁵⁾ och mere, och Ingen var louglig steffndt eller kallidt till the Illingbreffue och Klagebreffue, som *Axell Juell* haffde thagit siden Recessen var udgaait, om for^{ne} *Axell Juell* tha kand haffue nogen Rett att thage Gienbreff y Stöfringgaardtz Forfölling till Laass, eller att thale paa thet Skiffthe, som for saa mange Aar siden er giordt och Affkaldt gaait er, och thermedt kand haffue nogen Indgang ⁽¹⁶⁾ till Stöfringgaardt och thetz tilliggendis Goudtz? Thertill svaridt *Axell Juell*, att thend Tidt hans Fader bleff gifft, tha var hand en ung Mandt, och kand vellskee haffde en föie Förstand paa saadanne Skiffthe, och theroffuer er forsamblidt ⁽¹⁷⁾ att skiffthe, och therepther giffuit Affkaldt, som hand meenthe emodt Lougen giordt att verre; thi att hans Fader icke var aldelis saa rig paa Jordegoudtz och Eyendom, som hans Moder, och Lougen ⁽¹⁸⁾ formelder, att Bonde maa ey Kone-Jordt selge eller afhende, uden hand haffuer om gott Goudtz vedt att setthe och Barn medt hinde, och meenthe, i thett hans Fader icke var saa rig paa Jordegoudtz och Eyendom, som hans Moder, saa haffde hand heller icke omgott Goudtz epther Lougen vidt att setthe; och therfor var samme Affkaldt giordt emodt Lougen, och vor begierrendis, att thend Sag maathe hvile till almindelig Herredag. Och setthe allene i Retthe som tillforn, om for^{ne} *Biörn Anderssen* böer att komme till Laass paa thett Goudtz, hand icke haffuer udi Haand och Heffdt. Huoremodt for^{ne} *Niels Kaass* paa *Biörn Anderssens* Vegne berethede, att thersom for^{ne} *Axell Juells* Fader haffuer giordt nogen Urett medt samme Affkaldt, hand udgiffuit haffuer, tha maa hand therforre tilthale *Söffren Juells* Arffuinge. Men eptherthi hand icke haffuer andre Breffue eller Beuissning att kunne beuisse sig att haffue nogen Rettighedt i Stöfringgaardt och Goudtz. setthe for^{ne} *Niels Kaass* udi alle Retthe, om hand icke medt Urette haffuer thagit Gienbreff udi *Biörn Anderssens* Forfölling till Laass paa Stöfringgaardt och thetz tilliggendes Goudtz, medt flere Ordt, thennom

(14) See Jydske Lov l. 44.

(15) Coldingke Reces Cap. 50.

(16) See ovenfor S. 306.

(17) forsamblidt at skifte, skal vel betyde, at han har givet Møde i Skiftesamlingen.

(18) *Eriks Sjellandske Lov l. 25.*

paa baade Sider emellom forløb. Och tilspürde vii for^{ne} *Jacop Söefeldt*, om hand ville usteffndt gaac i Retthe och lide huis Dom och Rett giffue kunde, huortill hand suaridt, att hand therudinden fandt sig besuerridt, men naar hand lougligén bliffuer steffndt, vill hand thertill suare, saavidt hand medt Loug och Rett giöre kand. Tha epther Tiltalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thend Sags Leiighedd, saugde vii therpaa saa aff for Retthe, att vii icke kunde kiende for^{ne} *Axell Juell* att haffue nogen Rett eller Tilfaldt att thage Gienbreff udi for^{ne} Stöffringgaardtz Forfölling till Laass, emeden och ald thend Stund for^{ne} Skiffthe- och Affkaldtz-Breffue stande vidt theris fulde Magt &c.

Datum ut supra.

111.

1577. Herredagsdom, hvorved en Indsigelse mod et Gavebrevs og Skjüdes Gyldighed, som var bygget paa den Omstændighed, at Giveren jevnlig havde Bopæl i den bortskjænkede Ejendom, forkastes, fordi det dog maatte antages, at Gavemodtageren var sat i Besiddelse af Ejendommen og oppebar dens Frugter ⁽¹⁾.

(K. 17.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle vittherligt, att Aar &c. 1577 thend 4 Junii paa vortt Slott Kiöpenhaffn udi vor egen Neruerelse, offuerverrendis oss elskelige *Niels Kaass* till Torupgaardt, vor Cantzeler, *Peder Gyldenstiernn* till Thim, Marsk udi vortt Rige Danmarck, *Peder Munck* till Estuadtgaardt, vor Amirall, Her *Jörgen Löcke* till Offuergaardtt, Ridder, *Peder Bilde* till Suanholm, *Jörgen Rosenkrandtz* till Rossenholm, *Erick Rudtt* till Fugelssang, *Jacop Ulfeldtt* till Koxbölle, *Biörn Anderssens* till Sthenholt, *Eiller Grubbe* till Lystrup, Danmarckis Rigis Cantzeler, *Hans Skouffgaardt* till Gundestrup och *Axell Wiffertt* till Axelvoldt, vore troe Mendt och Raad, for os vor skickett os elskel. *Sthen Brade* ⁽²⁾

(1) Om denne i flere Domme antagne Grundsætning, at afbændede faste Ejendomme strax skulde overdrages den, til hvem Skjüdet eller Gavebrevet var udstedt, see ovenfor S. 243, 260 og 291.

(2) *Steen Brahe* blev i Aaret 1575 gift med *Birthe Rosenkrands*, Datter af *Otto Rosenkrands* og *Ide Giöe*, Süster til *Christopher Giöe* og den siden omtalte *Birgitte Giöe*. Han døde 1620.

till Knudstrup, vor Mandt och Thiener, paa thend ene, och thiltallidt oss elskelige *Christopher Giöe* ⁽³⁾ till Gunderslöffholm, vor Mandt och Thiener, paa thend anden Side, for en Gaardt, liggendis her udi vor Kiöpstedtt Kiöpenhaffnn vidtt Amage Thorgitt, nest Osten op till thend Helligandtz Kirckemuur, som tilforn kalledis *Sübridtz* Muur, som affgangne Frue *Birgitthe Giöe* ⁽⁴⁾, hans kierre Hustrue, oss elskelige Frue *Birgitthe Rossenkrantz* skiöddt och giffuett haffuer, om huilckenn Sag the paa baade Sider gaffue thennom veluilligen for oss udi Retthe, och beretthe for^{ne} *Sthen Brade*, att for^{ne} *Christoffer Giöe* paa samme Gaardt giör hanom Forhindring, huilcket hand meente, att vere emodt for^{ne} Frue *Birgithes* Skiödebreff och Gauffuebreff. Theremodt beretthe for^{ne} *Christoffer Giöe*, att for^{ne} Frue *Birgitthe Giöe*, siden hun thett Gauffuebreff och Skiödebreff udgiffuit haffuer, haffuer hun saa fritt siden, som tilfornn, inddragitt udi samme Gaardt och ther haffdt sin Verelse, mienn therfor, att samme Gaardt icke haffuer fuldt samme Skiöde, och satthe therfor udi Retthe, om samme Skiöde och Gauffuebreff var saa louligtt, att thett burde att staae vidtt Magtt eller ey; huoremotd for^{ne} *Sthen Brade* beretthe, att thend Mandt, som haffuer boedtt y samme Gaardt, siden thend Tidtt samme Skiöde er udgiffuitt, haffuer giffuit sin Hussleie till for^{ne} hans Hustrue, eptersom hanom och vor forböditt att suare nogen anden aff salig *Holger Rosenkrantz*es Fuldmyndige *Jörgenn Seülegger* her paa Kiöpenhaffns Byeting, och ydermere beretthe, att thett jo vor udi thett mindste, att for^{ne} Frue *Birgitthe Giöe* motthe haffue itt Nattleyer ther paa Gaarden, ellers haffde hun fundett for^{ne} Frue *Birgitthe Rosenkrantz* ⁽⁵⁾ megitt utacknemmelig, och satthe udi Retthe, om samme Gaardt icke burde att følge hanom och hans kierre Hustrue epther for^{ne} Skiöde och Gaffuebreff, saa och epther thett Skiöde, som siden er gangitt her paa Kiöpenhaffns Byeting, som hand beretthe ocsaa att haffue her udi Byen tilstede, met flere Ord thennom emellom vor; tha epther Tilthale, Giensuar och thend Sags Leilighedtt, och eptherdi vi befinde samme

(3) Sön af *Mogens Giöe*; han døde 1584.

(4) Den beröimte *Birgitte Giöe*, *Mogens Giöes* Datter, gift med *Herluf Trolle*, † 1574. Den her omhandlede Gaard var den saakaldte *Sigbrits* Gaard paa

Hjørn. af Amagertorv og lille Helligeisstræde, hvor *Herluf Trolle* døde, see Danske Magaz. III. Række I. Bd. 173, jvfr. Dansk Folkekalend. f. 1844 S. 122.

(5) Ved en Skrivfejl staaer der i Originalen *Giöe*.

Gaardt att vere for^{ne} *Sthen Brades* Hustrue, Frue *Birgithe Rosenkrantz* skiödt och giffuitt aff for^{ne} Frue *Birgithe Giöe*, och siden till *Kiöpenhaffns* Byeting Skiöde att vere udgangen; sammeledis att samme Gaardt haffuer fuldt hinde epher samme hindis Skiöde, sagde vi therpaa saa aff for Retthe, att vi icke kunde kiende for^{ne} *Christoffer Giöe* att haffue nogen Rettighedtt till for^{ne} Gaardt, men thend att följe for^{ne} *Sthen Brade*, hans Hustrue och theris Arffuinger epher for^{ne} Frue *Birgithe Giöes* Skiöde och Gaffuebreff, saa och epher thett Skiöde her till *Kiöpenhaffns* Byeting udgiffuitt er.

Datum ut supra.

112.

1577. Viborg Landstingsdom. Deelsbrev for Gjeld over en Adelsmand og hans Frue stadfæstet (1).

(A. 28. (b)).

Axell Juell thill *Villestrup*, *Palli Juell* thill *Strandit*, *Malli Jenssönn* thill *Holmgaard*, Landzdommer, och *Gundi Skriffuer*, Landztingshörer, gör vitter-

(1) I en Dom af Viborg Landsting af 1583 antages det derimod, at Adelsmænd ikke kunde fordeles, fordi Fordeling angik Ære og Lempe, og at slige Sager derfor maatte indstevnes for Kongen og Rigsraadet. Sagen angaaer en *Henrik Friis* til *Vaskjærgaard*, der af en *Gregorius Badskjær*, Borger i Viborg, var fordeelt for hvad han var ham skyldig for en Oxe, saa god som 6 Daler, et Læs Høe og et Læs Havrø; i Dommen hedder det: „Efterdi Haandfæstningen og Recessaen medfører, ingen at maa dömmе eller fordele paa nogen de Sager, nogen Adelsmands Ære og Liv er anrørendis, uden Kongel. Matt. med menige Danmarks Riges Raad, og efterdi Loven medfører, at hvilken som bliver feldt til Kongens og Bondens Ret, saa at han er skyldig at gjelde sine 3 Mark, da maa hans Gods ej afhændes, hverken Bofæ eller andet, førend hand haver Ret gjort baade Bonden og Kongen, og han maa ingen søge &c., udi ilge Maade Recessen med-

fører, at dersom nogen Mand vinder efter den Mand, der laugsøgt er til sine 3 Mark, da ere de alle selde, der vinder efter hannem &c., saa deraf er noksom at forstaae, at hvem som i saa Maader er fordeelt, ikke för han retter for sig, kan være den Mand, der nogen Lougmaal maa forfølge eller udi være, og udi slig Maade er hans Lempe for nær, da efter slig Lejlighed, som forberört er, at ingen uden Kongen med menige Danmarks Riges Raad maa dömmе paa nogen de Sager, som ere nogen Adelsmands Liv og Ære angjeldende, og det er for^{ne} *Hendrick Friisis* Lempe for nær, saa at være forvunden, at hand icke kunne nogen søge, der han havde Tiltale til, eller Kundskab bære eller stedis inden Ting, nogen Lovmaal at udi være eller udrette, og til sine 3 Marks Böder at være falden, kunne vi ikke kiende hannem saa lovlig at være deelt, som det sig bör &c. (A. 157).

ligt, att Aar epher Guds Biurd 1577 Löffuerdagenn, som var den N. N., paa Viburg Landzting, vor skickett erlig och velbiurdig Mand *Otte Banner* thill Asdall, paa denn enne, och hagde hid udi Rette steffnit *Niels Brundumb* i Haubroe paa denn anden Side, for hand haffuer laditt erlige och velbiurdige *Pouell Vogennsönn* thill Skouffsbroe oc hanns Hustrue, Frue *Anne Hannssdaatter*, fordeele for 200 Daller, ock icke de for samme Deele skulle haffue fangett loughlig Varsell, oc meente fordi att de var deellt mett Urett; saa mötte for^{ne} *Niels Brundumb*, oc först fremlagde tuenne *Pouell Vogennssönn* oc Frue *Annis* Breffue, formellendis paa 200 Daler at vere hannom pligtige, som samme Breffue videre i thennom sielff bemelder; therhoes fremlagde itt Deels-Breff aff Hobroting thet Aar denn 14 Januari udgiffuit, som bemelder *Niels Bröndumb* der liudeligenn att haffue ladett fordiele for^{ne} *Pouell Vogennsönn* oc Frue *Anne Hannssdatter* for 200 Daller, epher dieris Breffuis Liudelsse. Medför samme Vinde, *Simenn Niellssönn* oc *Pouell Pouellssönn* att haffue bestaaett, att the hagde giffuit dennom loughlig Varsell for disse Diele, som det Deels-Breff viidere forklarar, och satte *Niels Brundumb* udi alle Rette, om for^{ne} *Pouell Vogennssönn* och Frue *Anne* icke finndis loughlig och mett Rette at vere fordieltt, mett flere Ord och Tale, dennom derom emellom var. Da epher Tiltale, Giensuar oc denn Sags Leilighed, saa och epherdi nu her beviises mett for^{ne} *Pouell Vogennssenn* och Frue *Anne Hannssdotters* Breffue och Seigel, dennom for^{ne} *Niels Bröndomb* 200 Daller pligtige at vere, oc de epher samme dieris Breffue er tiltalitt, och Diels-Breffuit mettför, thennom loughlig Varsell att haffue fangitt, da viide vy epher saadann Leilighed icke for^{ne} *Pouell Vogennssönn* eller Frue *Anne* aff samme Deele att quitt dömmе, förend de retther for thennom, som thet sig bör.

Datum ut supra.

113.

1577. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Debitor, som er under Rigens Forfølgning, frifindes under den Betingelse, at han beviser, at han har Bopæl under en anden Jurisdiction, end den, hvorunder han er stævnet, og at hans Vederpart har været stævnet til Landstinget, ved hvilket han tidligere havde erhvervet Frifindelsesdom. — Citat af Rigens Ret.

(K. 22.)

Vi *Frederich thend Anden* medt **Gudtz Naade**, Danmarckis, Norgis, Vendis och **Gottis Konning &c.**, giøre alle vittherliggt, att **Aar &c. 1577** thend **21 Octobris** paa vortt Rettherting udi vor Kiöpstedtt Slagelse, neruerendis oss elskelige *Peder Gyldenstjerne* till 'Thim, vor troe Mandt, Raadt och Marsk udi vortt Rige Danmarck, for oss vor skicket oss elskelige *Christoffer Giöe* till *Gunderslöffhollum*, vor Mandt och 'Thiener, paa thend ene, och haffde met vor och Rigens Steffning for os udi Rette steffndt *Jesper Pouelsen* paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och rettgjøre hanom *Hoffuittgieltdt* och *Faldzmaall* for hans *Bagstandt* ⁽¹⁾, som hand bleff skyldiig offuer itt hans Regnschap, och icke ther er indkommitt, och for hans andre Sager, hand kandt hanom beskylde met Retthe, och vor udi Löffuerdags nest forleden theris retthe sietthe *Uggedag* att möde therom for oss udi Retthe paa baade Sider, och beretthe for^{ne} *Christoffer Giöe*, att hand for for^{ne} Sager haffuer laditt fordeele for^{ne} *Jesper Pouelsen* till *Vollum Bircketing*, saa och till *Viburg Landzting*, och nu for Rigens Rett var indkommen, och haffde laditt bryde *Laugdagsbreffue* offuer hanom, och hand theremodt haffuer tagitt *Gienbreff*, enddog hand till *Viburg Landzting* tilforn er tildömp^t att bliffue udi samme *Deele*, och for oss udi Retthe laugde thuende *Landztingsdomme*, thed förste udgiffuen thend **27 Aprilis** nest forleden aff oss elskelige *Palli Juell* till *Strandit*, *Malthi Jenssen* till *Hollumgaardt*, vorre Mend, 'Thienere och *Landzdommere* udi vortt Landt *Nörre-Jutlandt*, och *Gundi Schriffuer*, *Landztingshörer* ibd., liudendis, att the icke vide for^{ne} *Jesper Pouelsen* aff samme *Deele* att *quitt dömm*e, förendt hand retther for sig, som thett sig böer, som thend *Landztingsdom* videre formelder; thend anden *Dom* udgiffuen thend **11 Dag Maii**

(¹) *Bagstandt*, Restance, jvfr. II. 58 og 76.

nest forleden, liudendis, att ephtherthi samme Sag tilforn haffuer verret thidtt steffnidtt, och ther tha ephther thre Mendtz Breff och Segels Liudelsse icke haffuer verritt Orsag, for^{ne} *Jesper Povelsen* aff samme Deelee att quitt dömmе, tha vide the ephther saadan Leilighedtt icke andett therom att dömmе, endt som tilforn dömppt och sagt er och samme Landtztingsdom bemeller och medförer, och satthe for^{ne} *Christoffer Giöe* udi Retthe, om hand ephther slig hans Forfölling, saa och Landztingsdommen, icke videre burde att komme till sin Forfölling. Theremodt berethe for^{ne} *Jesper Povelsen*, att hand icke vor saa louglig forfuldt, som thett sig met Retthe burde, ephtherdi att for^{ne} *Christoffer Giöe* haffde hannom laditt fordeele till Vollum Birck och icke till hans Verne-ting, och berethe, att hand haffde en Gaardt, till huilken hand haffde nogett laditt saatt, och meenthe therfor, att hand till thet Herritzting, som hand holdt sin Broefiell udi, burde att tilthalis. Disligeste berethe hand, att vere quitt dömppt till Viburg Landzting for for^{ne} Deelee, som hand for oss beuiste met en Landztingsdom udi thet Aar thend 17 Augusti udgiffuen; dog formelder samme Dom, att thes- som hand kunde giöre beuissligtt, att hans Vedderpartt fandtes louglig steffndt att vere, tha bör hanom for same Dele quitt att vere, saalenge the steffner paa nye, och komme och ville vere udi Retthe; och ydermere berethe och meenthe sig nochsom att ville giöre beuisseligtt, att hand haffuer verritt offuerbödig att ville retthe till for^{ne} Vollum Bircketing, och haffde therhoes thuende andre Breffue udi Retthe, som formelder paa noger Bönder, att the bekiende, att *Jesper Povelsen* haffuer bethaldt och fornögitt thenom allt hues hand aff thennom bekommit haffuer, och for^{ne} *Jesper Povelsen* berethe, att *Christoffer Giöe* och therfor haffuer hannom laditt fordiele, som handt meenthe met Uretthe, och bleff strax skreffuitt paa thet ene Breff, ephther for^{ne} *Christoffer Giöes* Begiering, och meenthe therfor for^{ne} *Jesper Povelsen*, att hand icke videre Forfölling burde att offuergaae, ephtherthi hand icke till hans Verne-ting fandtes deltt att vere; thetill suarede for^{ne} *Christoffer Giöe*, att hand haffde fordeelt hanom till for^{ne} Vollum Bircketing, ephtherdi hand var hans Fogidt paa Claussholm, och ther haffde udlontt hans Kornn, meenthe, att hand och ther vor pligtig att stande hanom till Retthe, och sagde sig icke haffue affuist, att hand haffde nogen Gaardt eller holdtt Huus nogen andenstedz, ei heller vidste hand sig

steffndt att vere till thend Landztingsdom, hand sidst till Viburg Landzting forhuerffuit haffuer, met flere Ord thennom emellem vor; tha epther Thilthale, Giensuar, Breff, Beuissning och thend Sags Leilighedtt, och eptherdi Rigens Rett medtförer (*), att huem, som thaler paa Lössöre, tha skall hand fare till thett Herritzting, hans Brofiell er udi, som hand tilthale vill, och siden fare itt Ting till Landzting och ey mere udi Juttlandt &c., och giffue hannom louglig Advarsell, thend hand tilthaler, och for^{ne} *Jesper Povelssenn* beklager sig, att handt icke till hans Verneting, som hans Brofiell er udi, findis aff for^{ne} *Christoffer Giöe* deltt eller tilthalieltt att vere, saa och till Landzting for samme Deele findes att vere quitt dömpptt, som forskr^{ne} staar, saugde vi therpaa saa aff for Retthe, att thersom for^{ne} *Jesper Povelssenn* kand beuise att haffue nogere Broefiell, som hand paaskiödt, tha böer hand for thenne Dele quitt att vere, och for^{ne} *Christoffer Giöe* att tilthale hannom paa nye igien till hans Verneting, ther att gaae therom, saa mögitt, som Loug och Rett er, men thersom for^{ne} *Jesper Povelssenn* icke kand beuise, att haffue negre Brofiell eller och hans Vedderpartt att haffue louglig steffndt epther thend Landztingsdoms Liudelsse, och ey ville retthe for sig till Ting, tha böer for^{ne} *Christoffer Giöe* att thage sin Forfölling met Rigens Rett, som hand thend sluppitt haffuer, och midlertidtt for^{ne} *Christoffer Giöe* (†) att stande udi vor och Rigens Forfölling, som hand thend slap.

Datum ut supra.

(*) Det Stykke af Rigens Ret, som udentviwl her tilsigtes, findes i *Cod. Thott.* Nr. 1991, 4to under Titelen: Instruction att forfølge Rigens Ret med her udi Danmark til Indførelse, Römning och Laas, saaledes: „Huo Riigens Dielle vill følge offuer nogen Riddermandtzmandt, hand schall först fare till Herritztingh, som Guodzit udi liiger, och thet udeske tre samfelde Thinge och tage thet beschreffuet fierde Thingh och siiden fare till Landzthing, it Thing och ey mierre udi Juttland,

men udi andre Lande her udi Rilget thre Thing till Landzting &c.“ En lignende Bestemmelse med Hensyn til Forfølgning til Laas findes i en Dom af Kong *Christian d. 1ste* [fra 1471, som jeg har meddeelt i I. S. 10—11, og er senere med mere Udførlighed og nogle Modificationer optaget i *Christian d. 4des* Rigens Ret og Delo Art. 8—11, jvfr. Art. 32, 61 og 62.

(†) *Christoffer Giöe* er udentviwl en Skrivfejl for *Jesper Povelssenn*.

114.

1578. Herredagsdom. En Mand, som var beskyldt for at være i ulovlig Besiddelse af „et Haandfad“, men for denne Sag frifundet ved Herredøtinget, stævner Landsdommeren for Herredagen, fordi denne havde fældet de Vidner, hvorpaa Herredsfogden havde grundet Frifindelsesdommen. Da det oplyses, at Landstingsdommen kun angik Vidnebeviset, og Citanten, som desuden havde indgaaet Forlig om Hovedsagen, ikke fra Vidnerne havde nogen Fuldmagt til at paastævne Dommen, dømmes han at betale Kost og Tæring til Landsdommeren. — (Beslægtede og bevogrede Vidner).

(K. 30.)

Vy *Frederich &c.*, giøre alle vittherliggt, att Aar 1578 thend 30 Maii paa vortt Rettherting udi vor Kiøpstedt Otthensse, neruerendis, som udi the forrige thre Domme, for oss var skicket *Niels Abramssen* paa Borringholm, paa thend ene, och haffde met vor Steffning for oss udi Retthe steffnit os elskelige *Peder Hanssen*, Landzdommer paa for^{re} vortt Landt Borringholm, paa thend anden Side, for en Dom, hand nogen Tidt forleden haffuer dømpt och feldt en Herritztingsdom till Synderherritzting, ther paa Landit udgiffuitt, mett samptt the Vidnisbyrdtt, som haffue vunditt udi thend Sag emellom hannom och *Metthe Hendrick Degens* om itt Handfadt (¹), hun siger sig ulou-ligen att vere frankommen, och berette for^{re} *Niels Abramssen*, att thett Handfadt, som omtretthis, thett haffde hand bekommitt aff for^{re} *Metthe Hendrick Degens* udi sin Huusleie, ephersom hand och sagde sig att haffue giordt beuisseliggt till Synderherritzting, och siden er quitt dømptt for thend Sag aff Herritzfogeden, och for oss udi Retthe laugde for^{re} Dom, udgiffuen paa Synderherritzting paa Borringholm Anno 77 thend 15 Dag Januarii, liudendis udi sin Mening, att epherdi for^{re} *Niels Abramsen* haffuer saa met gode skiellige Vidnisbyrdtt inden Synderherritzting paa Siell och Salighedtt met opragte Fingre beuist, att *Metthe Hendrick Degens* met sin gode frii Vilge, unthe *Niels Abramssenn* thett Haandfadt y Verge for sin Huusleie, och uden saa er, at for^{re} *Peder Grøn* paa sin Hosbondis Vegne kand fælde for^{re} *Niels Abramssens* Vidnisbyrdtt, ellers bör for^{re} *Niels Abramssen* for samme Haandfadt icke att liide nogenn Skade y nogen Maade, men therfor quitt och frii att vere, saa lenge samme hans Vidnisbyrdtt erre vedtt Magtt,

(¹) *Handfadt*, formodentlig det samme som Haandbækken, et Vandfad, maaskee af Sölv.

som samme Dom videre formelder, och ydermere beretthe for^{ne} *Niels Abramssen*, att for^{ne} Landzdommer siden haffuer feldt for^{ne} hans Vidnissbyrdtt, som hand meenthe mett Uretthe, och udi Retthe laugde for^{ne} Landztingsdom, udgiffuen Anno 77 thend 23 Dag Februarii, liudendis udi sin Mening, „att epherdi for^{ne} *Niels Abramssens* Vidnissbyrdtt for^{ne} *Metthe Hendrick Degens* aldellis uvittherligtt haffuer vunditt hinde emodt, och vunditt hinde hindis Mund fran ⁽²⁾ och icke heller the findis saa nöyactige att haffue vunditt offerens met hinanden, som det sig burde, men haffue vunditt adskillige, thend ene itt, thend anden itt anditt, och epherdi the befindes att vere for^{ne} *Niels Abramssens* nerbeslegthede och besuogrede, siunis thett thennom therfor for Suogerschaff och Friendschaff Skyldt att haffue vunditt, for huilckit for^{ne} *Metthe Hendrick Degens* saa haardeligen haffuer inden Landtzting beklagidtt, och thennom hues the hinde offuervunditt haffuer, haardeligen benegthet; disligeste oc-saa epherdi thett udi Sandhedt befindis, att for^{ne} *Niels Abramssen* self haffuer for samme Sag om thett Haandfadtt optingidt och stillidt *Manderup Passbierg* paa vorre Vegne therfor tilfredtz, och Recessen ⁽³⁾ medfører, att huem for sitt Vidnissbyrdtt loughlig bliffuer steffnidt, thend enthen skall reiges eller feldis, och hand therudi epher slig Leilighedtt icke haffuer kunditt befunditt, for^{ne} *Niels Abramssens* Vidnissbyrdtt saa loughlige och nöigactige att haffue vunditt, som thett sig burde; thi haffuer hand saa affsagdt for Retthe, att for^{ne} *Mendtz* Vidnissbyrdtt, som the udi saa Maade met for^{ne} *Niels Abramssen* vunditt haffue, er Urett, och therfor böer magthelöes att vere, och thennom therfor att straffis och stande till Retthe epher Recessens Liudelsse,“ som samme Dom videre formelder. Theremodt beretthe for^{ne} *Peder Hanssen*, Landtzdommere, och

(²) och vundit hende hindis Mund fran, d. e. at Vidnerne, ved at afgive Forklaring om hendes Udsagn, havde forhindret hende i at fremsætte hendes Benægtelse; hiint juridiske Ordsprog, hvorom kan jevnføres l. 244 og Fortal. XXVI, synes at have havt den Betydning, at den, som udenfor Retten (ikke for Tingsdom) havde afgivet enten en Tilstaaelse eller et Udsagn om Andres Ord og Handlinger, altid var berettiget til

at benægte de derom førte Vidnesbyrd, dersom der ikke strax toges Tingsvidne. Det sees heraf, at Vidnebeviis om udsagte Ord havde en ringe Beviiskraft, og jeg har i Fortalen til I D. anf. S. antydnet, at der heri ligger en vægtig Grund til at fortolke 1—13—21 om Vidneførsel om Ord i Almindelighed, ikke blot om Injurier.

(³) *Frederik d. 2dens* Kallundborgske Rec. Cap. 4.

sagde sig icke att kunde benegthe, att hand jo samme Dom offuer for^{re} Vidnissbyrdtt dömppt haffuer, och meenthe, att hans Ulempe icke therudinden att skulle findis att haffue giordtt thennom nogen Urett, och therboes satthe udi Retthe, om for^{re} *Niels Abramssen* met Retthe kunde indsteffne hannom for oss for samme sin Dom, uden hand haffde nogen Fuldmagtt aff for^{re} Mendt, som vunditt haffde och siden felde erre; thi att samme Dom allene om Vidnissbyrdtt dömppt er, och icke hannom vedkommer, men beretthe, att for^{re} *Niels Abramssen* haffuer tilforn, föer thenne Dom gangen er, afftingitt for samme Sagh, och meenthe therfor samme Sag nocksom rigthig att vere, att the Vidnissbyrdtt Urett vunditt haffde, och setthe therfor udi Retthe, om hand icke epher Recessen er pligtig att giffue hannom hans beuisslig Kost och Therring igien, met flere Ordt, thennom emellom vor; tha epher Tilthale. Giensuar och thend Sags Leilighedtt, och epherdi vi befinde samme Landzdomners Dom alleniste att lyde paa the Vidnissbyrdtt, som udi *Niels Abramssens* Sag vunditt haffue, och icke for^{re} *Niels Abramssen* att haffue nogen Fuldmagtt aff for^{re} Mendt, som vunditt haffue, att steffne samme Sag, ey heller for thennom att gange udi Retthe. och vi therfor ingen Föie eller Lempe kunde befinde, att for^{re} *Niels Abramssen* met Retthe kunde indsteffne samme Sag for oss, epherdi hand selff tilforn, föer samme Dom gangen er, optingitt haffuer for for^{re} Sag, sagde vi therpaa saa aff for Retthe, att for^{re} *Niels Abramssen* haffuer mett Uretthe steffndt for^{re} Landtzdommere, och böer therfor epher Recessen att igiengiffue for^{re} Landtzdommere hans beuisslig Kost och Therring.

Datum ut supra.

115.

1568. Herredagsdom, hvorved en Disposition over ventendes Arv ikjendes ugyldig, dog ikke af anden Grund, end at den var udstedt af et ugift Fruentimmer, og hun tilligemed Værgen ansees uberettiget til at afhænde sit Gods og derfor ogsaa til at bortforlene det (¹). — Frugter og Oppebørsel af Gods, som besiddes med Uret, tilsvares ikke af Besidderen förend fra den Tid, da Dommen afsiges (²).

(K. 46.)

Vii *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vittherliggt, att Aar &c. 1578 thend 31 Maii paa vortt Retterthing udi vor Kiöpstedt Otthensse udi vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskelige *Niels Kaass* till *Torrupgaardt*, vor *Cantzeler*, *Peder Munck* till *Estuadtgaardt*, vor *Amerall*, Her *Jörgenn Löcke* till *Offuergaardt*, Ridder, *Eyller Grubbe* till *Lystrup*, Danmarckis Rigis *Cantzeler*, *Jörgenn Marsuin* till *Diibeck*, *Hans Skouffgaardt* till *Gundestrup*, *Axell Wiffert* till *Axelvoldtt*, *Christoffer Walckendorff* till *Glorup* och *Sthen Brade* till *Knudstrup*, vorre troe *Mendt* och *Raad*, vor skickett för oss oss elskelige *Peder Bilde* till *Suanholm*, vor *Mand* och *Baad*, paa oss elskelige *Frue Metthe Rosenkrandzes*, *Peder Oxis* *Ephtherleffuerskes* *Vegne*, paa thend ene, och tilthalidtt oss elskelige *Jomfru Johanne Oxe*, paa thend anden Side, för att hun skulle haffue bebreffuitt, forskreffuitt och forseigliidtt hinde hinded *Liffstidtt* hinded *Anpartt* udi hues *Goudtz* hinde kunde tilfalde ephther hindis affgangne *Broder Peder Oxe*, hvil-

(¹) Jvfr. Commissariernes Decision i *Peder Oxes* Stervbo imellem Enkefruen *Mette Rosenkrands* og Arvingerne 17de Juni 1577 i *Peder Oxes* Levnetsbeskrivelse af *Ryge* S. 357, 387 og 397. I denne udförlige Decision angaaer den 13de Post (S. 384) den i nærværende Dom omhandlede Sag, men Commissarierne paakjende den ikke, ligesaa lidet som tidligere *Landdommeren*, för hvem den havde været indstævnet, men indsætte den för *Kongl. Majestæt* og menige *Danmarks Riges Raad* til förste almindelig *Herredag*, fordi den „er *Adelspersoners* Brev og Segl angjeldendes“, hvilken Grund ogsaa *Landsdommeren* havde anført. Sagen maatte nemlig ansees för en *Æresag*, da

det gjaldt om *Johanne Oxe* havde holdt Brev og Segl „som en *Adelsperson* hör at giöre med Rette“, saaledes som *Peder Bilde* havde udtrykt sig i *Sagens* Forhandling för *Commissarierne* (see *Peder Oxes* Levnet S. 386) og her gjentager för *Rigens Ret*.

(²) At her er afveget fra den gamle Bestemmelse i *Rigens Ret* Art. 10 (D. Mag. 3 R. 1 Bd. S. 182), som regner fra den Tid, da Sag anlægges, ligesom 5—5—4, turde maaskee have sin Grund deri, at *Besidderen* i nærværende Tilfælde maatte antages at være i god Tro. jvfr. hvad jeg har bemærket i *Danske Mag. anf. Sted* S. 204.

ken Forskriffning hun icke vill holde, och for^{ne} Frue *Mette Rosenkrantz* meen, for^{ne} Jomfru *Johanne Oxe* att vere pligtig thend att epherkomme, heldst epher att hun unödt och uthuungen thett haffuer udgiffuitt, och thett var uvist ther Breffuitt var giortt, huad heller samme Goudtz kunde hinde tilfalde eller ey, och Judske Loug inthet udtröckeligen att formelde, Möebarn att vere formeent att forleene Goudtz bortt, anditt, end att sellige och afhende ⁽³⁾, och er ⁽⁴⁾ icke uden Landgillidt och Herligheden theraff met forlent och epher hindis Dödt och Afgang kommer thet till hinde och hindis Arffuinge, huilcken Sag och for nogen Tidtt siden skall haffue verritt inde for Samfrender, och tha er indfunden for os, och setthe udi alle Retthe, om for^{ne} Jomfru *Johanne Oxe* icke er pligtig till att holde samme hindis Breff och Segell, som hun veluilligen haffuer forseglidt och unterschreffuitt, som en Adels-Person eyer och böer att giöre met Retthe, som hun y saa Maade forsch^{ne} haffuer; theremodt bleff berett for os aff for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxe*, att thend Tidtt hun samme Breff udgiffuitt och forseglidt haffuer, tha vor hun under hindis afgangne Broders Vergemaall, och icke torde anditt giöre paa thend Tidtt, end hues hindis Broder udi saa Maade aff hinde begieridt, for hans Vrede, och anditt, som hun kunde thencke, att hand icke skulle bliffue hende goed epher thend Dag, och meenthe, att hues hun y saa Maade giordt och beseglidt haffuer att skulle vere emodt Lougen, och setthe udi Retthe, om slig ulouglig Forskriffninge, som hindis afgangne Broder haffuer kommit hinde till att besegle, som hindis Verge, ther burde att vide hindis Gaffnn och Beste och affuerge hindis Skade, om thett kunde komme hinde till Hinder eller Skade y noger Maade. Disligeste fremkom for os oss elskelige *Christoffer Giøe* till Gunderslöff, vor Mand och Thienere, for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxis* Moderbroder och Laugeverige, och var Dom begierendis, om for^{ne} Frue *Mette Rosenkrantz* icke vor pligtig till att giffue hans Sösterdaatther Jomfrue *Johanne Oxe* Opbørselen aff thett Goudtz, som hinde met Retthe skall tilfalde, epher for^{ne} hindis Broder *Peder Oxe* fra thend Tidtt, hendis Broder döde, och till thenne Dag, mett flere Ordt; tha epher thenne Sags Løilighedtt,

(3) Jydake Lov l. 36.

(4) nemlig *Mette Rosenkrants, Peder Oxes* Enke.

saugde vi therpaa saa af for Retthe, att epherdi Jomfrue maa icke sellige eller affhende hendis Goudtz, och (*) epherdi icke affhende, therfor icke forskriffue; disligeste epherdi Jomfruener er altidt under Vergemaall, och theris Verige therfor altiid oppeberer epher Lougen thend tredie Pendinge, tha vor for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxe* icke heller megthig, att bebreffue sig hendis Anpartt fran udi *Peder Oxis* Goudtz, icke heller *Peder Oxe*, som hindis Verige, thett paa hindis Vegne att motthe beuilge, huorforre Jomfrue *Johanne Oxe* böer for^{ne} Anpartt strax att föllige, och leggis udi Loeder, saa att for^{ne} Jomfrue *Johanne* thend bekommer, epher gode Mendz Sigelsse, föerend the drage aff Byen (*), Hoffuitgaarden underthagitt, och saa vitt som Recessen (†) formelder, men huis Oppebörsell, som for^{ne} Frue *Metthe Rosenkrantz* haffuer oppeboridt aff samme Anpartt, som for^{ne} *Christoffer Giøe* er begierendis paa hans Sösterdaatthers for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxis* Vegne, fran thend Tidtt for^{ne} *Peder Oxe* affgangen er och till thenne Dag, böer for^{ne} Frue *Metthe Rosenkrantz* angerlöss och utilthalidtt att vere udi alle Maade.

Datum ut supra.

116.

1578. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved det ansees for en 3 Marks Sag, at en Præst havde brugt det Udtryk om en Adelsmand, at han vilde lade ham „tingkalde“ for en Sag; det er af Kongens Naade, at han ikke fradømmes sit Kald (†).

(K. 54.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giøre Alle vittherligtt,

(*) och epherdi icke affhende, therfor icke forskriffue, d. e. og da hun ikke maa afhænde sit Gods, maa hun heller ikke bortforlene det Gods, der kunde tilfalde hende.

(†) Herved maa vel menes, föerend Parterne forlode Odense, hvor Rettertinget holdtes. At iövrigt Sagen ikke endnu dermed havde Ende, sees af *P. Oxes* Levnetsbeskrivelse S. 397 ff.

(†) Koldingske Reces 1558 Cap. 39.

(†) Denne Dom er i flere Henseender meget mærkelig og næsten uforklarlig. For det försrte vidner den om en ganske anden Betydning af 3 Marks Böderne, end der hidtil var dem tillagt (see bl. A. ovenfor S. 134 Landstingsdom af 1571), og som först synes at have faaet udtrykkelig Lovhjemmel ved Fdg. 15 August 1590; men dernæst er det meget besynderligt, at Ordet *tingkalde*, som ikke betyder andet, end at kalde til Ting-

att Aar 1578 d'end 3 Junii udi vor egenn Nernuerelsee, effuerverrendis att Raadit, for oss vor skickett Her *Hans Nielsen*, som vor Prest till Schambye Soginn, och haffde met vor Steffning for oss udi Retthe steffndt os elskelige *Mortthen Brock* till Barlösegaardt⁽²⁾, vor Mand, Thiener och Landtzdommer her udi vortt Landt Fyen, for en Dom, hand emellom Herritzfogeden till Schamherritzting och hannom dömppt haffuer, met huilckenn hans Dom hand skall haffue stadfest Herritzfogedens Dom, som tildömpthe hannom att böde sine III Marck indtill saa lenge vy met vorre elskelige Rigens Raadt kunde kiende samme Sag icke att vere III Marck Sag, for nogen Ordtt hannom skall vere falden udi Retthergang, att haffue sagt sig att haffue laditt os elskelige *Mouritz Podebusk* till Kiörup, vor Mand och Thiener, tingkalle, huilcke Ordtt hand mener icke att haffue verritt anrörendis for^o *Mouritz Podebuskis* eller nogen Mandtz Goudz, Ære eller Lempe, och therfor meener sig till III Marck att vere dömppt met Uretthe, och for oss udi Retthe laugde for^o hans skriffdülig Beröttning, som formelder udi sin Mening, att for^o Sag er sig saa fast tildrogen, att hand haffde en Agger aff en Mandt y Kiörup till Haffre y Verdt for en Hest, hand kiöpthe hannom aff⁽³⁾, och hans Budt forglempthe, ther the hiemhentthe Kornidt om Hösten, IX Kierffue Haffre paa Aggeren till Thiendtt, och hand thuende Gange therepther loedt borttföre samme Thiende till Kiörup och hans Folck icke kunde bliffue skildt vedtt thend, siden loedt *Mouritz Podebusk* eske samme Thiende aff hannom till Herritzting, och hand theremodt öpbödt samme Thiende, dog, hans Tilbudt nanseet, loedtt Herritzfogeden gaae Eskning offuer hanom beskreffuen, och siden aff Herritzfogeden bleff hand tildömppt att udlegge samme Kierffuer Haffre, huilckett hand och strax epher-

stævne (s. l. 53, 158, 200), antages at iadeholde en Injurie. Vilde man söge Gaadens Lösning deri, at *Mouritz Podebusk* var Kirkepatron, og at det maaskee var anseet for usömmeligt, at Præsten vilde stævne sin Patron, er det dog uantageligt, at det kunde betragtes som en Forbrydelse, der skulde drage Kalds Fortabelse efter sig, og heller ikke mangler det paa Exempler fra *Frederik d. 2dens* Tid, at Præster have pro-

cedoret med Kirkepatronen og erholdt Döm til deres Fordeel, see II. 324 og ovenfor S. 32.

(²) Barlöse By findes i Baugherred i det gamle Ænsens Amt, D. Atl. III. 487.

(³) Meningen maa være, at Præsten til Vederlag for en Hest, han havde overladt en Mand, af denne fik en Ager i Brug til deri at saae Havre, og at han af den Havre maatte udrede Kongetiende til *Mouritz Podebusk* paa Kiörup.

kom, och siden steffnde for^o Her *Hans* Herritzfogeden till Landzting for hand haffde giffuitt Eskning offuer hannom, emodt hans Tilbudt att ville retthe for sig, och therfor fick Herritzfogeden feldt, och ydermere beretthe, att som hand stoedt udi Retthe met Herritzfogeden, kom for^o *Mouritz Podebuskis* Fogidtt och greff hannom epher sine Ordt, endog hand ingen Retthergang haffde met hanom, och begierede Tingsvidttne, att hand skulle haffue sagdtt, att hand loedtt *Mouritz Podebusk* theremodt kalle, huilckett hand icke thend Tidtt fick Tingsvidttne epher, men siden haffuer for^o *Morthen Brock* met andre giiffuet *Mouritz Podebusk* thett beskreffuett, att hand saa skulle haffue sagdtt, och therfor er siden tildömppt, aff Herritzfogeden att udlegge hans tre Marck eller lide sex Höringe for thett Ordt, som the udi saa Maade offuer hannom haffue giffuitt beskreffuitt, och therepther haffuer hand indsteffndt Herritzfogeden for Landzdommere, och mentthe, att hand haffde giordtt hannom Urett, tha haffuer Landzdommeren ther saa paasagdtt, att hand icke kunde kiende, att thend Herritzfogidtt haffde giordtt hannom Urett, indtill saa lenge vi och vore elskelige Rigens Raadt ville kiende paa, om thett er III Marck Sag eller ey, och menn, att Landzdommeren haffuer giordtt hannom Urett, y thett hand baade haffuer vunditt paa hannom och therepther dömppt paa hannom. Theremodt beretthe for^o *Morthen Brock*, att hues hand offuer hannom haffde giffuitt beskreffuitt, ville hand vere bestendig; disligeste meentthe hand sig ingen Urett att haffue giordtt hannom udi thend Dom, hand dömppt haffuer, och ey thend heller att lyde endelig, men ickon saa lenge, att vii met vorre elskelige Rigens Raadt ville kiende therpaa, om thett skulle vere III Marck Sag, eller ey, mett flere Ordt thennom emellom vor; tha epher thend Sags Leilighedt haffuer vii, aff Kongelig Milhedtt och Öffrighedt Magtt, naadigst omdragitt (*) met for^o Her *Hans Nielssen* thenne hans Forseelse, och hannom undt och tilstedt att bliffue vedt hans Preste-Embede och hans Sogenn att nyde och beholde, dog mett Superintendentens Beuilling och Samtöcke.

Datum ut supra.

(*) omdrage, tilgive.

117.

1578. Kongens og Rigeraadets Dom, hvorved et Salg af frit Jordegods til en Uadelig kjendes ved Magt, fordi det var skeet förend Recessen af 1547 udkom og forsynet med Kongelig Stadfæstelse (¹).

(K. 57.)

Vii *Frederich thend Anden* medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle vittherliggt, att Aar 1578 thend 3 Dag Junii paa vortt Rettherting udi vor egen Nerue-relsse, offuerverrendis allt Raaditt uden *Jörgen Marsuin*, som gick y Retthe, vor skickitt for oss oss elskelige *Jörgen Marsuin* till *Diibeck*, vor Mand och Raad, paa thend ene, och haffde met vor Steffning for oss udi Retthe steffndt *Ellsse Lamberttz* udi vor Kiöpsteddtt Riibe och hindis Medttarffuinge paa thend anden Side, for hindis affgangne Hossbonde *Lambrett Ipssen* nogen Tidtt siden forleden haffuer kiöptt thuende Böndergaarde vidtt Nassnn Haffuidt aff *Otthe Gyldenstierne*, som hun sig tilholder, enddog hand mecner, for^{ne} *Lambertt* icke att verre thend, ther motthe kiöbe friitt Jordegoudtz, ey heller thett loughligen att skulle haffue bekommitt, men emodt Lougen och Recessen mett Urett, och satthe for^{ne} *Jörgen Marsuin* udi alle Retthe, om ufrii Mandt maa kiöbe friitt Jordegoudtz, och om for^{ne} thuende Gaarde icke burde att vere loughlig loughböden epher Lougen (²), som thett sig böer; tha mötthe for^{ne} *Elsse Lambertz* och hindis Sönn *Hans Lambertzen*, och gaff tilkiende, att hindis Hussbonde *Lambert Ipssen* haffuer kiöptt for^{ne} thuende Gaarde, föerend Recessen udgick, som formelder, att ufrii Mandt icke motthe kiöbe friitt Jordegoudtz, och först udi Retthe laugde for^{ne} *Otthe Gyldenstiernis* (³) Pergaments Skiöde, beseiglidtt och met hans egen Haandt underskreffuit, som er udgiffuit paa *Biigholm*, Mandagen nest epher *Philippi & Jacobi Apostolorum* Anno 1543, som lyder i sin Mening, att *Otthe Gyldenstiern* met sin frii Villig och velberaadtt Huue haffuer soldtt, skiödtt och afhendtt fran sig och

(¹) Allerede Kong *Hans's* Haandfæstning indeholdt den Bestemmelse, at ufri Mand ikke maatte kjöbe noget frit Gods (*Hvitfeld* S. 969), men man seer af denne Dom, at dette ikke er bleven overholdt förend i 1547. Heller ikke er denne Bestem-

melse optagen i *Christian d. 2dens* og *Christian d. 3dies* Haandfæstninger.

(²) Det var först Recessen af 1547 Cap. 30, som fritog Adelen for Lovhydelse.

(³) *Otto Gyldenstierne* var Befalingsmand paa *Bygholm* 1540, s. *Dansk Atl.* IV. 165.

alle sine sande Arffuinger och till *Lambrett Ipsen* och hans sande Arffuinge thuende hans Gaarde, liggendis Synden hoes Riibe, som kaldis Haffuidtt, som samme Skiöde mett flere Ord formelder; thernest udi Retthe laugde for^{ne} *Elsse Lambretz* vor kierre Herre Faders, salig och høylofflig Ihukommelsse, Stadfestelse-Breff, udgiffuitt y vor Kiöpstedtt Riibe, Scti Hans Dag Midsommer Anno 1545, som liuder udi sin Mening, samme for^{ne} Skiöde att haffue fuldbyrdt, samtöcktt och stadfest, vedtt fuld Magtt att bliffue vedt alle sine Ordt, Vilckor, Puncter och Artickler, som thett udi alle Maade udvisser och indeholder, som samme Stadfestelsse videre bemelder. Sammeledis y Retthe laugde itt Pergamentz-Skiöde, udgiffuitt till Huiding Herritzing Anno 1543, Mandagen nest epher Trinitatis Söndag, liudendis, att VIII Mendt vunditt haffuer, att en Dannesuendt, *Hans Jepssen*, velbyrdig Mand *Otthe Hendrickssens* paa Biigholm, sin myndige Schriffuer, stoedt lydelig paa for^{ne} Thing for Dom og fuldkommelige paa sin Hossbondis *Otthe Hendrickssens* Vegne skiötthe, solde och oploedt for^{ne} *Lambrett Ipsen* och sine sande Arffuinger thoe sine Gaarde udi Huiding Herritt, liggendis i Riissbye Sogenn, som kaldis Haffuidt, och till for^{ne} *Lambrett Ipsen* och hans sande Arffuinge; ochsaa vor thett loughigtt, som thett sig böer epher Landzloug, laugboden; disligeste vor hans Skriffuer ochsaa aff velbyrdig Mandt *Otthe Hendrickssen*, sin Hossbonde, fuldmöndig och mechtig giordtt, att skiöde och affhende for^{ne} thoe Gaarde och theris retthe Tilliggelsse, ligeruiss som forschⁿⁱ stander, som inden Tinge samme Tidtt beuissligtt vor, mett *Otthe Hendrickssens* egen obne möndige Breff, Indsegell och Signett &c. som samme Skiöde mett flere Ordt udviser och indeholder, och setthe for^{ne} *Hans Lambretzen* paa sin Moders *Elsse Lambretz* Vegne udi alle Retthe, om hans Moder och for^{ne} *Lambrett Ipsens* Börnn icke böer for^{ne} thuende Gaarde y Haffuedt att beholde epher forbemeltt *Otthe Hendrickssens* förste Skiöde, vor kierre Herre Faders Stadfestelsse och Herritztings Skiöde, som forschⁿⁱ staar, mett flere Ordt, thennom therom paa begge Sider emellom löb. Tha epher Tilthale, Giensuar, Breffue och Segell, som for oss udi Retthe laugdis och thend Sags Leilighedtt, sagde vii therpsa saa aff for Retthe, att epherdi vii befinde, att for^{ne}

Otthe Hendrickssens Skiöde-Breff er udgangen förendt *Recessen* (*) bleff samtöcktt om thend Artickell, att ufrii Mandt icke maa köbe friitt Jordegoudtz, och therpaa er forhuerrffuitt vor kierre Herre Faders Stadfestelse; diligeste befindis, att samme thuende Gaarde er louglic lougböden epher Landzloug, tha böer for^o *Elsse Lambrettz* och hindis Medttarffuinge for^o thuende Gaarde att nyde angerlöst epher for^o hendis Breffuis Liudelese.

Datum ut supra.

118.

1579. Viborg Landstingsadom, at den Bestjaalnes Folk ere berottigede til i Tyvssager at aflægge Bogseed (†) i hans Sted.

(A. 76. b. D. 51 b.).

Palli Juel thill *Stranditt*, *Matthi Jennsönn* thill *Hollumgaard*, Landzdommer i Nöriutland oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibid., giöre Alle vitterliggt, at Aar epher Gudz Biurd 1579, paa Viborg Snaps-Landzting vor skickett erlig och velbiurdig Mannd *Peder Munck* till Estuadgaard, Konn. Matt Admiröll och Lennessmand thill *Hundzlund Closter*, paa den enne, oc hagde hid udi Retthe steffnitt *Thomis Vigilssenn* paa denn anddenn Side, for enn Bogeed, hand haffuer vunditt (‡) oc suoritt indenn Venneborrig Herritztingh offer *Peder Smedz* Sönnner for nogit Fæ, de vare beskylpt for, at de skulle haffue tagitt, endog de inthet skulle haffue *Thomis Vigilssenn* fraarömppt (§), oc meente den Eed mott Lougenn att vere, oc den burde at suære, der fraarömmis (¶); saa mötte erlig och velbiurdig Mand *Hanniball Gyldenstiernn* oc berette, att det vor hans Hioenn oc Folck, der bleff fraarömppt dett Fæmonn, som de for Indtegtt-Fæ (‡) skulle hiemgienne, oc hans Fougitt for^o

(*) *Recessen* af 1547 Cap. 22.

(†) Om denne Eed, der kan betragtes som Tilhjemlingseden i dens seldate Skikkelse, see ovenfor S. 179.

(‡) bunden D.

(§) Skrivfejl for: *frarövet* eller *fraranet*. I begge Afskrifter staaer iövrigt baade her og i det Fölgende: *frarömppt, frarömmes* o. s. v.

(¶) *fraranes*.

(‡) *Indtegttæ*; optagne Kreature.

Tomis Vigelssenn fordi haffuer forfuldt Sagenn oc paa hans Vegne bundenn Bogs-Edh oc meente, dett ingenn Urett att vere, och derhoes gaf tilkiende, att dersom en god Mand och (*) Herremand haffuer Godz udenn Lanndz (†), oc der nogitt aff hans Godz, Skouff borthuggis eller i andre Maade afföris och icke sielf der sammesteds er tilstede, meente hand dett hans Fougitt och Tilsiumsmand motte Sagenn forfølge oc Bogs-Æd biude, mett flere Ord och Tale, dennom derom emellom vor. Da epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighet, saa oc epherdi for^o *Hanniball Gyldenstiernis* Hion och Folck er dett Fæmon frarömppt, som *Maren Jensdotter* hiem udi (‡) Huss for Indtegttsfæ ville gjemme, oc *Hanniball Gyldenstierrens* Fougitt fordi haffuer forfuld Sagenn oc Bogs-Æd bundenn, da af denn Aarsagh, vide vi os icke for^o Bogs-Æd at felde.

In cujus rei &c.

119.

1579. Viborg Landstingsdom, at der for Voldsgjerninger, som udöves i Birk, ikke skal gives mere end to Faldsmaal, nemlig til den Forurettede og til Kongen (1). — Nogle Rigsraaders Erklæring paaberaabes som Hjemmel.

(A. 112. D. 69. E. 330).

Palli Juell till Stranditt, Landtzdommer udi Nöriuttlannd, *Jörgenn Löcke* till Offuergaard, Riddere, *Gregers Ulfstann*d thill Estrup oc *Gundi Schriffuer*, Landztinghörere, giöro vitterliggt, att Aar epher Guds Biurd 1579, Löfferdagenn, som Snaps-Landzting paafaldt, vor skickitt erlige oc velbiurdige

(*) eller Herremand D.

(†) d. e. udenfor Provindsen.

(‡) D. *add. sit.*

(1) Dette stemmer ikke vel overeens med *Christian d. 4des* Birkeret Art. 16, som tillægger „Bonden 40 Mark og 40 Mark den, Birkefriheden tilbörer, Herskabet sin Tiltale, saavidt hanuem er beret-

tiget, hermed uforkrænket“, dersom nogen „lovliggen voldsværgis“ (ved Sandemænd), og ligeledes bestemmer den 18de Artikel, som forudsætter Sagens Forfølning ved Høringssede, fordi Sagsøgeren har forsömt i rette Tid at opkræve Sandemænd (jvfr. J. L. II. 29 med II. 9), trendo Faldsmaal, nemlig 3 Mark til Bonden, 3 Mark Kongsagen og 3 Mark den, som Birkeretten tilbörer.

Frue *Doritte Pedersdotter* thill *Visselberg*, hindis visse Bud, *Jenns Jennsenn* udi Alling paa denn enne, oc hagde hid udi Rette steffnitt erlig oc velbiurdig Mandd *Erick Löcke* thill *Skouffgaard*, *Lenssmandd* (*) paa *Riberhuss* (3), paa denn anddenn Side, for hand (4) schulle holle enn hindis Tienner vid *Naffnn Terckill Madssenn* i *Høe* (5) udi *Vold*, som hand hannom thill *Kiergaardz Bircketingh* haffuer ladett offuerssuere for *Baardag*, hand der sammesteds mett enn anddenn hindis Thienere schulle haffue giordtt, och *Bunde-Faldzmaallit affstillet* (6) att vere, och hun haffuer *Halss oc Haand* mett sinn egenn Thienere, oc (7) ald *Konglig Sager*, som andenn *Adel* her udi *Rigit*, oc dermet *Kongs-Faldzmaallit* hinder att schulle tilhöre, oc meente fordi hindis Thienere burde for samme *Vold* quit att vere; disligeste hagde oc hid steffnitt hannom (8) for enn *Dom*, hand her thill *Landztingitt forhuerffuitt* haffuer, att for^{ne} hinders Thienere schulle fare som enn *fredlös Mand*, indtill hand steffnitt (9), for hand icke for samme *Vold* indenn 6 *Ugers Daugh* schulle haffue bödet, endog *Bunde-Sagenn* och *Kongs-Sagenn* skulle vere *afftalitt* (10); saa mötte for^{ne} *Erick Löcke* mett samme *Domb*, som dog icke liuder endeligen, oc epher slig *Leilighet* bleff denn fundenn att vere oc bliffue, som denn udömpit vor, oc derhoes berette, att hand meente, att for^{ne} *Torckell Madzenn* oc burde att böde thill denn, som *Birckedt* tilhörer eller udi *Forbeding* (11) hafuer; emod huilcket Frue *Dorettis Bud* suarede, att der icke pleier udenn thoe *Falssmaall* udi nogenn *Birck* att *udgiffuis*, dett enne thill *Bundenn* oc dett andett thill *Konngen*, met flere *Ord* oc *Tale* dennom derom emellom vor; tha epher *Tiltale*, *Giensuar* oc *Sagsens Leilighet*, saa epherdi Frue *Dorettis Thienere*, *Torkell Madzenn*, *Bunde-Sagenn* oc *Konge-Sagenn* for samme *Vold* haffuer thilfridzstillet, oc vi oss nu haffuer hos nogenn aff *Danmarckis Rigis Raadt* bespurtt, om der flere, end thoe *Faldz-*

(*) Höffvitzmand D.

(3) D. add. och *Christen Christensen*, *Ridefogit* udi *Vesterherrit*.

(4) de D.

(5) Hvaa? D.

(6) affstillet, afgjort, udredet.

(7) D. om. oc... Sager.

(8) thennom D.

(9) D. add. paa ny.

(10) afftalit, afgjort.

(11) *Forbeding*; det samme som *Forbedelse*, *For-svar*, s. II. 242.

maall for Vold udi Birket skulle udretis, oc de os for Svar haffuer giffuitt, icke flere derforre att udgiffuis epther denn Viis oc Vaane thill dias herom verritt haffuer oc ⁽¹²⁾ de i dieris Birck haffuer holditt, tha vide vi epther saadan Leilighed icke flere, end thoe Falssmaall for Birck-Vold att schall udgiffuis, oc for^o *Torckell Madzenn* haffuer for thend Sag sinn Herschap, saa oc Bundenn tilfridzstillot, tha finde vi epther saadann Leilighedtt for^o *Torkell Madzenn* aff samme Vold quitt att vere.

In eujus rei &c.

120

1579. Udtog af Viborg Landstings Dom, at 4 Mænds Vidnesbyrd, aflagt paa Tinge om en Mands Tilstaaelse, skal ansees for et gyldigt Tingavidne ⁽¹⁾, saa at derimod ej kan tilstedes Lov.

(A. 127. D. 66).

Enn Dom, Palli Juell, Matti Jennssenn, Biörn Kaass, Jörgenn Skram, Manderup Passbiere, Hanniball Gyldenstiernn oc Gundi Schriffuer dömppt haffuer Aar 1579 paa Viborg Snaps-Landzting emellom Peder Jennssenn oc

⁽¹²⁾ D. om. oc ... holdit.

⁽¹⁾ Dommen forudsætter i Overensstemmelse med Biskop *Knuds* Glosse til J. L. III. 2, at der udkræves 8 Mænd til et fuldt Tingavidne, skjönt J. L. I. 28 kun fordrer 7. Biskop *Knud* siger paa anførte Sted: „§. 2. c. 38 primi libri secundum placitum est abrogatus ut ptz (patet?) per moderaum et communem usum, quod non admittuntur pauciores in testimonio placiti quam octo“. Denne Praxis er fulgt i *Christian d. 5tes* Lov 1—7—1, som dog siger „i det mindste syv“. Iøvrigt synes Dommerne at have misforstaaet Jydskes Lovs I. 37, at der ikke maa gives Lov imod Tingavidne; thi det er aabenbart, at Meningen af dette Lovsted er den, at hvad der var foretaget for Alles Öjne paa Tinge, ikke kunde benægtes af den Paagjeldende, om han endog vilde

beedige sin Nægtelse tilligemed tiltagne Mededsmænd; men i nærværende Tilfælde skulde ikke Eden (Lov) gaae ud paa at nægte det Factum, at 4 Mænd til Tinge havde erklæret, at *Peder Pedersen* for dem havde gjort den omhandlede Tilstaaelse, men derimod paa det Factum, at *Peder Pedersen* virkelig havde afgivet denne Tilstaaelse, og det er netop dette, han henægter. Heller ikke synes Dommen at stemme godt overens med den i I. 244 meddeelte, paa Viborg Landsting i Aaret 1557 afsagte Dom, at Ingen maa fravinde Anden hans Mund (eller at Vidne paa *Ens* Mund ikke gjelder mod hans Benægtelse, jvfr. Fortalen til I Bd. S. XXVI); thi Meningen af denne Dom er udentvivel den, at ingen Udenrets-Tilstaaelse skal komme i Betragtning imod Vedkommendes Benægtelse. See ogsaa ovenfor S. 308.

Lauritz Skrams Fougitt, om itt Vinde, som fire Mennd haffuer vunditt for 8 Mend, att regnis for itt Tingsvinde, oc haffuer for^{no} gode Mend saa omsagdt: att epherdi for^{no} aatte Mend, der paa for^{no} Ting var, haffuer vundit, att de haffuer hörtt oc seett for^{no} fire Mendt vinde, att *Peder Pederssenn* samme Gierningh for dennom schulle haffue bekiendt, att haffue beliggett *Anne Jennssdaatter*, tha vide vi icke andet, end dett Vinde maa holdis oc regniss for Tingsvinde att vere, oc icke for^{no} Herritzfougitt haffde burtt therimod att stede hannom thill same (*) Loug.

In cujus rei &c.

121.

1579. Dom paa Kongens Retterting. Sagsøgeren overgaaer Nederfældingsdom, fordi han ikke var mødt den første Retsdag, paa hvilken Stævningen faldt i Rette. Rigens Ret citeres.

(K. 106.)

Vii *Frederich thend Anden* medt Gudtz Naade &c. Giøre Alle vittherligt, att Aar &c. 1579 thend 22 Dag Juli for oss var skicket paa vort Retterting paa vort Slot Wordingborrig *Peder Andersen*, Borgere udi vor Kiøpstedt Assens, och bödt sig udi alle Rette modt os elskelige *Niels Kaass* til Damsgaardt, vor Mand och Thienere, for hand skulle udlegge och retgiøre for^{no} *Niels Kaass* itt hundritt halffemptesindtz thiuge gamble Daller, som hand hannom skyldig er epher hans Breff och Seigels Liudelse, epherthi hand icke haffuer bethalidt hannom och rethit for sig inden trende fem (1), huilcket icke skeet er, och thet var udi Dag therris retthe siette Ugge-Dag i thend Sag, som for oss beuist var, och for^{no} *Peder Anderssen* möttthe tha for oss och bödt

(*) sine A.

(1) *Trende fem* 3: tre Gange 5 Dage. Denne Termin af 15 Dage, som Executionstermin efter Dømme, findes allerede i nogle af de ældste Kjøb-

stædretter, som den Slesvigske gl. Stadsret c. 79, (Dronn. *Margarethes* Cap. 6 har 14 Dage), men er først gjort til ordinær Executionstermin efter alle Underrettsdomme ved den almindelige Bestemmelse i *Christian d. 4des* Fdg. 1 Juli 1623 Art. 5, som er optaget i hans st. Rec. 2—15—7.

sig y alle Retthe i thend Sag, och hand haffuer forbidtt hos oss thend ganske Dag till Soelgang och bödit sig i Retthe, och for^{ne} *Niels Kaass* ei möttthe, eller nogen paa hans Vegne, ther haffuer bödit sig i Retthe, men anden Dagen thernest epher thend 23 Juli möttthe hans Fuldmyndige och icke kunde benegthe, att hans retthe sietthe Uggedag var jo udi gaar, beklagidt, att hand var forhindrit, och Tiden faldt hannom for kort, saa att hand icke tha kunde möde, men nu var tilstede och begierrit, att hand ville gange met hannom udi Rette. Och vi tilspurgte for^{ne} *Peder Anderssen*, om hand veluilligen ville giffue sig medt hannom udi Rette och lide Dom, huoremodt for^{ne} *Peder Anderssen* berette, att hand medt vor och Rigens Steffning steffndt var, huilcken skulle tilholde hannom att möde for oss udi Rette sietthe Ugge-Dagen, epher att thend var lest och kundgiordt, och hand haffuer sig therepther rettet och bödit sig her udi Rette. Och epherthi hans Vedderpart, som hannom steffndt haffde, icke samme sietthe Ugge-Dag mödt er, var hand begierrendis, att hannom maatte vederfaris saa megit, vor och Rigens Rett kunde hannom medtföre. Tha epherthi vor och Rigens Rett formelder ⁽²⁾, att thend, ther tilthaler och thager Steffning, skall möde sietthe Ugge-Dag och biude sig udi Retthe medt sin Gienpart förste Dag, anden och tredie; kommer thend anden icke och möder inden tredie Dags Soel gaer neder, tha bliffuer hand nederfellig, men thend, som tilthalis och steffnis, böer ei att forbiide uden förste Dags Soelgang; om thend, ther tilthaler, icke möder, tha vorde hand i lige Maade nederfellig. Thi meece vi nu for^{ne} *Niels Kaassis* Fuldmyndige nederfellig i thend Sag, och ey for^{ne} *Niels Kaass* eller hans Fuldmectige epher ⁽³⁾ att thage Steffning for oss udi thend Sag.

Datum ut supra.

(¹) Det Fölgende findes ordret i et det Kielske Universitet tillhörende Haandskrift, hvori blandt flere Lovstykker eet har Tittlen: *Rigens Ret*; ogsaa findes det i *Cod. Thott.* Nr. 1991 4to. Indhol-

det, men med andre Ord, er gjentaget i *Christian d. 4des Rigens Ret* og Dele Art. 24 og 26.

(²) *epther*, siden efter, oftere.

122.

1579. Viborg Landstingsdom, at man ikke er pligtig at betale hvad man bliver skyldig i Dobbel (¹).

(A. 172.).

Palli Juell thill *Stranditt*, *Malti Jennssenn* till *Holmgaardt*, Landzdommer y *Nöriutland*, oc *Gundi Schriffuer*, Landtzinghörer ibd., giöre alle vitterligt, att Aar epther *Gudz Biurd 1579* thend förste *Daug Augusti* paa *Viborg Landzting* vor skickitt *Hartuig Claussenn*, Borger i *Randers*, paa thend ene, oc hagde udi *Rette steffnitt* erlig oc fornumstig *Mand Boye Pederssenn*, Borger ibd., paa thend anddenn *Side*, for enn *Domm* hand nogenn *Tidt* sidenn till *Randers Byeting* emod hannom forhuerffuitt haffuer, att hand skulle vere quit dömppt for nogen *Dobbell-Penndinge*, hand schulle haffue tabtt oc bleffuit *Hartuig Claussenn* schuldige, ther de dooblidle tilhobe, och bleff strax paa *Bordett* opschreffuitt mett *Krydtt* hannom pligtige, oc *Byefougden* dog haffuer for^{ne} *Boye Pederssenn* for samme *Penndinge* quitt dömppt, saa mötte *Boye Pederssenn* oc fremlagde samme *Dom*, som formelder, att *Boye Pederssenn* icke burde att betale for^{ne} *Hartuig Claussenn* for huis hand hannom fradöbeltt, oc derhoss berette: att hand ingen *Penndinge* opbar aff *Hartuig Claussenn*, medenn huis de omdöbeltt bleff schreffuenn paa *Bordett* mett *Krydtt*, och vidste sig icke pligtige slig *Penndinge* att betale, mett flere *Ord*

(¹) Dommen paaberaaber sig ingen Lovhud og saadanne findes heller ikke i vor ældre danske (men vel i den norske Lovgivning, jvfr. *Magnus Lagab.* Gul. T. L. Kjöbeb. c. 28, *Trondhjems Bylov* Kjöbeb. c. 24 og *Christian d. 4des* N. L. sammesteds c. 28), naar man undtager, at den *Kjöbenhavnske Stadsret* af 1294 Cap. 93 og 94 indtil en vis Grændse erkjender *Spillegjelds Gyldighed*, endog som det synes for Umyndige: „Si filiusfamilias alicujus civis plus perdiderit in aliquo ludo, quam oram, vincenti plus non reddatur. Item nullus famulus alicujus civis plus potest perdere in aliquo ludo, quam nunc dictum est, quod qui vicerit, totum perdet.“ jvfr. *Erik af Pommerns* Cap. 73 og 74. Den sidste Be-

stemmelse er ikke optagen, men vel den förste i *Christopher af Baierns Stadsret* Cap. V. Art. 30, hvilken *Stadsret* iövrigt indeholder samme Bestemmelse, som de ældre (1294 Cap. 62, *Erik Pom.* c. 37) at den, som faer Prygl under *Dobbel*, ikke er berettiget til Böder, og at den, som ved denne *Leilighed* mister Livet, skal begraves under *Galgen* (i *Stadsr.* 1294 Cap. 62 hedder det blot: in cimiterio non sepelietur). At der forresten ved *Dobbel* i disse *Stadsretter* nærmest er sigtet til *Tærningspil*, sees af Udtrykket i det skdt anförte *Capitel* af den latinske *Text*, hvor det hedder: *Quiconque ludens cum tassillis habuerit alapam &c.* jvfr. mine *Anmærkn.* th *Samling* af gl. *Löve* V. 586—587.

oc Tale, thennom therom emellom vor; tha epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighedt, saa och epherdi *Hartuig Claussenn* oc *Boye Pederssenn* mett huerandre haffuer dobbillt oc medt Krydt paa Bordet opschreffuit, huor mögit *Boye Pederssenn* skulde hafue forspillit, oc icke for^o *Hartuig Claussenn* laante hannom nogenn Penndinge mett att doble, saa hand mett thennom bortginge, oc Fougden haffuer fordi for^o *Boye Pedersenn* for slig opschreffuit Pendinge quit dömbtt, viide vy icke emod hanns Dom att siige eller machtelöss att dömmе.

In cujus rei &c.

123.

1580. Dom paa Kongens Retterting, hvorved nogle Fæstere af en Ejendom, som var Kronen fradömt, frifindes for at erstatte Afgröden fra den Tid, da Sagaügeren havde anlagt Sagen (1).

(A. 134. D. 65).

Vii epherskreffne: *Niels Kaass* thill *Torrupgaardt*, *Cantzler*, *Peder Gyl-dennstiernu* thill *Tim*, *Marsk*, *Peder Munck* thill *Estuadgaard*, *Amirall*, *Jörgenn Löcke* thill *Offuergaard*, *Ridder*, *Jörgen Rosenkrantz* thill *Rosenholm* oc *Munderup Passbierg* thill *Hagestedt*, *Konn. Matt.*, allis voris naadigste Herris och Koningis thilforordnitt Raad paa denn Tid att sidde Retterthing her udi Nöriutland, gör alle vitterliggt, att Aar epher Gudz Biurdt 1580 denn 21 Dag Junii (2) paa Raadhusitt her udi Aarhus vor skickett *Jep An-*

(1) Uagtet Dommen har til Overskrift: „en Dom om at Ejendom, som man fravindes, at man ikke bör at staae til for Afgröden, uden man bruger den siden den er hannom fradömt“, har Dommen dog ingenlunde anseet det for et almindeligt Princip, at Erstatningen kun skulde regnes fra Dommens Afsigelse; dens Conclusion antyder tvertimod en Undtagelse fra den Grundsætning, at regne fra Stævningens Dato, paa Grund af, at den omtvistede Ejendom aldrig havde været i Sagsügerens Besiddelse, at den heller ikke

var tilfaldet ham paa Skifte, og at Sagvolderne endelig ikke kunde siges at have været pligtige at afstaae den (de havde den nemlig i Fæste af Kongen). Jvfr. hermed hvad ovenfor er anført S. 310. Der synes ogsaa at være lagt Vægt paa den Omstændighed, at Sagen fra først af ikke var forfulgt med Stævning, men blot ved Klage, hvorpaa Kongen havde udnævnt Commissarier.

(2) Julii D.

derssenn oc *Peder Anderssenn* y Torup, paa denn ene, oc hagde hid i Rette steffnitt *Niels Börilsenn* y Ollestrup, Herritzfougitt y Rindzherritt, paa denn andenn Side, for enn Dom, hand nogen Tid forledenn sidenn till for^o Herritzting emellom erliigh oc velbiurdig Mand *Niels Stygge* thill Nör-aggergaardtt paa dend ene oc thennom paa denn andenn Side dömt haffuer, att de schulle stande hannom till Rette for huis de udi Hollum (*) Marck brugtt haffde miere, end de thennom mett Konn. Matts. Breff kunde tilholde; disligeste hagde de oc i Rette steffnitt for^o *Niels Stygge*, for att hand samme Dom forhuerffuitt haffde, oc berette, att de nogen Tid haffuer hafftt udi Brug itt Stöcke Eigendom, kallis Hollummarck, huilckett *Niels Stygge* nogen Tid sidenn forledenn mett gode Mendzs Dom haffuer thennom Hallffdelenn affvonditt, huorudoffuer hand mett Rigens Eskningh lod thennom tiltale oc forfølge for Affgrödenn aff samme Engie, uahnseet, att huerckenn hand sielff, hans salig Fader, ey heller *Niels Clemindzens* Arffuingh, som *Niels Styggis* Fader kiöffte aff, haffuer thet hagdt udi Haand eller Verre, förind nu hand haffuer fangett Dom therpaa, epher huilckenn gode Mendzs Dom hand till Herritztingh haffuer fangitt Dom aff Herritzfougden, att thennom burde for thieris Anpartt att stande hannom for Affgrödenn till Rette, oc gaff tilkiende, att de samme Eigendom haffue haffdt aff Konn. Matt. for Skyld oc Affgiff, enn Thönde Smör aarligen till Hald att udgiffue, oc der samme Dom er gangitt, haffuer Konn. Matt. epher theris underdanigste Anfordringh, naadigst formildet samme Thönde Smör paa en ½ Thönde, oc heller ei de samme Eigendom, som vor halff Hollum-Marck, udi nogenn Maade hagde brugt sidenn denn aff gode Mend er for^o *Niels Stygge* thilldömppt, och satte derfor udi alle Rette, at epherdi de tilforne haffde giffuitt Skyld aff samme Eigendom, som vor aff thennom nu affvundenn oc the ey heller denn sidenn brugtt haffuer, om samme Dom vor saa rettfærdeligen epher slig Leilighed dömppt oc afsagdt, att denn burde vid Magt att bliffue eller icke, och om de udi nogen Maade burde *Niels Stygge* thill Rette att stande, for Affgrödenn aff for^o halue Hollummarck, hannom er tilldömppt, epherdi the den

(*) Holm. D.

icke benytt haffde, eller thennom dermett nogit befattet sidenn denn aff gode Mend er hannom tildömppt; tha mötte for^o *Niels Börielsenn*, Herritzfougitt y forskr^o Herritt, oc fremlagde samme Dom aff Rindzherritztingh, Mandagenn ephther Visitationis Mariæ sidst forledenn udgiffuitt, huilckenn ephther adskiellig Beretningh, Tiltale, Giensuar, Bressue oc Beuiissning saa endeligenn besluttis, att ephtherdi for^o *Jep Anderssens* udenn ald Skiöde oc Adkom haffuer ald Hollummarcks Eng brugtt emod thet Kongelig Breff, the derpaa haffuer, som bemeller icke udenn paa halff Hollummarck thennom att skulle haffue verit undt, oc ephtherdi Konn. Matt. haffuer undt *Niels Clemindzens* Arffuinge Hollummarck oc Söegaard ⁽⁴⁾ Kierd for euig Eigendom att skulle beholde, oc for^o *Niels Clemindzens* Arffuinge dett sidenn till salig *Hanns Stygge* soltt oc skiött haffuer, oc hand, saa oc *Niels Stygge*, haffuer giffuitt Last oc Klage, att the bruger Hollummarck emod thieris Minde, oc erlig oc velbiurdig Mand Her *Jörgenn Löcke*, *Biörn Andersson* mett andre gode Mendt ephther Konn. Matt. Befalingh haffuer *Niels Stygge* halff Hollummarck tilldömppt, oc for^o *Jep Anderssens* oc *Peder Anderssens* emod sligh Konn. Matt. Skiöde oc emod Klage oc Forbud haffuer for^o Eigendom brugtt emod saligh *Hanns Styggis* oc *Niels Styggis* Villie oc Tilladelæse, tha siuntes Herritzfougden ephther denn Forstand, Gud hannom undt haffde, att the thormett haffuer giortt Urett, oc for dieris Anpartt burde derfor att stande for^o *Niels Stygge* thill Rette, som samme Dom y sig sielff viidere forklarar, och meente Fougden, ephther slig Leilighed oc ephther Rigens Rett, saa oc ephther denn anden Bogs 73 Capitell udi Koning *Waldemars* Loug, som liader: „om Mand slaer Eng op emellom Eg oc Ende oc siger, att dett er hans eget, oc ganger Jordenn hannom sidenn aff Haande, da er hand derfor Ranssmand“, icke anderledis udi thend Sagh ephther begge Parternes Beretningh, som i samme hans Dom vitlöftige findis, att kunde dömmе, end som hand dömbtt haffuer, oc berette for^o *Niels Stygge*, at der salig ⁽⁵⁾ *Hans Stygge* haffde bekommit aff *Niels Clemindzens* Arffuinge samme Eigendom, som hannom nu er tildömppt, aff gode Mend, oc fornam ⁽⁶⁾, att denn brugtis aff andre ⁽⁷⁾, haffuer hand

(4) Sökler D.

(5) hans salige Fader D.

(4) formenthe D.

(7) D. add. med Uret.

giffuitt Last oc Klage paa, att de denn Eigendom ⁽⁸⁾, huilckett hand oc sielff, sidenn hand fick Guodzitt, giortt haffde, oc meente derfor thennom pligtig att vere, Affgrödenn aff Eigendommen sidenn hans Fader oc hand haffuer giffuitt der Last oc Klage paa, att de denn Eigendom icke retteligenn ⁽⁹⁾ brugtt haffuer, till hannom att udlegge; dertill suarede for^{ne} *Jep Anderssens* oc *Peder Anderssens*, att der de samme Eigendom [icke] ⁽¹⁰⁾ brugtt haffuer, haffuer de theraff udrettitt oc udgiffuitt Skyld oc Landgille thill Konn. Matt. oc Kronen, oc siden dend er Kongenn oc Kronenn oc thennom affvundenn, tha haffuer the thennom dermett inthet befattett, huoroffuer Högb^e Konn. Matt. oc naadigenn dermed ⁽¹¹⁾ haffuer thennom formilditt Skyldenn, oc meente derfor icke att kunde mett Rette vere nogenn forfaldenn för Affgrödenn aff Eigendommen, mett flere Ord oc Tale, dennom derom emellom vor. Tha epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighed, oc epherdi dett icke er Jordegoudz, som er gangit udi Skiffte ⁽¹²⁾, heller oc dett, som enn vor pligtig till enn andenn att udlegge, oc dett befinndis, att huerckenn for^{ne} *Niels Clemindzönns* Arffuinge, ey heller for^{ne} *Hanns Stygge*, som aff thennom kiöfft haffuer, oc ey heller epher hannom for^{ne} *Niels Stygge* haffuer haffdtt samme for^{ne} Eigendom udi Hollummarck udi Haand oc Hefdtt, oc samme Sag er icke anderledis forfuldt endt medt Klage, förind Högb^e Konn. Matts. Befaling til gode Mend er udgangitt och endeligen Dom aff thennom er affsagdtt, sagde vy saa derpaa for Rette, att for^{ne} *Jep Anderssens* oc *Peder Anderssens* icke er pligtige for Affgrödenn att stande thill Rette, oc for^{ne} Dom, for^{ne} Herritzfougitt dömppt haffuer, icke att komme thennom thill Hinder eller Skade y nogen Maade, men dersom det skielligenn kand bevises, thennom samme Eigendom att haffue brugtt sidenn endelige Dom er gangitt, da skulle the vere forpligtt att stande derfor thill Rette, som dett sig bör epher Lougenn; till ydermere Vidnissbyrd tröcker vy voris Zignetter her nedenn fore.

Datum ut supra.

(⁸) Formodenlig mangler Ordet: *brugte*. . . I D. (¹⁰) *Ikke*, staaer ej i D.
staaer *therpaa* ltsedetfor paa, og det Fölgende
indtil „*hvilket*“ er udeladt. (¹¹) D. *om*. dermed.

(⁹) roligen D.

(¹²) Söschinde-Schiffte D.

124.

1580. Rigsraadets Dom, hvorved to Adelsmænd dømmes i Kongens Naade og Unaade (¹), fordi de havde overfaldet en Herredsfoged paa Tinge, uagtet de efter Herredstings Dom havde givet Bøder for Tingfred efter den Koldingske Reces Cap. 23. — Adelsmænd dømte i Bøder ved Herredstinget. — Vaaben medbringes endnu til Tinge. — Herredsfogden sidder paa Tinge i Kongens Sted, for at hjælpe hver Mand til Lov og Ret.

(Efter den originale Domsact i det Geheime-Archiv paa Pergament med 8 hængende Segl.)

Vy epherschreffne *Niels Kaass* till *Torupgaardt*, *Cantzeler*, *Peder Gyldenstiern* till *Thim*, *Marsk*, *Peder Munck* till *Estuadgaardt*, *Amirall*, *Jörgen Löcke* till *Offuergaardt*, *Ridder*, *Jörgen Rosenkrantz* till *Rosenholm*, *Jörgen Marsuin* thil *Dybeck*, *Steen Brahe* till *Knudstrup* och *Manderup Parsbjerg* til *Hagested*, *Danmarckis Rigis Raad* och *Kongl. Matt.* vor allernaadigste Heris tilforordnede udi thenne Sag att forhøre, gjörre alle vitterliggt, att Aar epher *Gudz Byrdt MDLXXX Fredagen*, som var thend förste Julii, her udi *Kolding* vor skickett for oss udi Rette erlig och velbiurdig *Coruitz Wiffert* til *Ness*, som var Högbe^o Kong. Maiest. Lensmand paa *Othensegaardt*, och haffde paa *Hogbe^o Kong. Maiests.* Vegne med *Hans Maiests.* Steffning for oss udi Rette steffndt erlige och velbiurdige *Ulfeld Christoffersen* till *Jershaffue* (²) och *Hans Oldeland* till *Verup* (³), for att the nogen Thiid siiden forleden till *Bierre Herritztingh* haffde offuerfaldit *Knud Mule* i *Kierlinge*, *Herritzfougitt sammestedt*, som udi *Hogbe^o Kong. Maiest.* Sted saad ther *Dom* och *Rett*, huilcken *Tilthale* frann *Landzting* vor indsatt til *Hogbe^o Kong. Maiest.* och *Danmarckis Riiges Raad*, och först fremlagde ett *Thingsvinde* till for^o *Herritzthing*, udgiffuitt thend *xviii Dag Januarii*, nu sidst forleden, liudendis, att *Anders Knudtzen* udi *Kiørsinge* med hans *Medbrödre* haffde

(¹) At Udtrykket: *at dömmes i Kongens Naade og Unaade*, betegner, at Vedkommendes Liv og Gods var Kongen hjemfalden, sees af *Kong Hans's* Dom fra 1492 (I. 25), ved hvilken ogsaa et Overfald paa en Herredsfoged paakjendes, skjönt *Jochim Bech* under en Sag fra 1566 (see ovenfor S. 55), paastaaer, at den, der saaledes dömmes, derfor ikke var dömt fra Ære og Liv.

(²) I *Danske Atl.* III. 472 nævnes *Christoffer Ulfeld* som Ejer af *Jershave* i *Refninge Sogn* i *Fyen* i Aaret 1589. Formodentlig er den i omtalte *Ulfeld Christoffersen* hans Søn.

(³) En *Hans Oldeland* nævnes i *Dansk Atl.* III. 594 som Ejer af *Veilegaard* i det gamle *Nyborg Amt*, i Aaret 1589.

vundett, att for^o *Hans Oldeland* haffde bandedt for^o *Knud Mule* om tusinde Pocker oc lagde Hanen paa hans Bösse och sköd thend aff emod for^o *Knud Mule*, dog att thend bleff opslagett och gick hen udi Verritt (⁴); thisligeste, att for^o *Ulfeld Christoffersen* thog och rögte *Knud Mule* udi hans Skeg ther paa Thinget, och drog nogett hans aff Skeg och slog hanum omkuld paa Thingstocken, ephersom samme Thingsvinde udi sig self viidere formelder; och berette, att hand epher samme Thingsvinde for^o Sag haffde ladett forfølge med Thingfred, och thenum therforre att haffue udlaugett thierris Faldtzmaall epher Recessen (⁵), men huad Hogbemelte Kongl. Maitz. Sagh var anliggendis, epherthii Herritzfougitten, som ther sad udi Hogb^o Kong. Maitz. Sted paa Hans Maitts. Vegne att forhielpe huer til Loug och Rett, for hanum hende (⁶) att komme udi Rette, var offnerfalden, haffde han ligeuell seg forbeholdet, och therforre paa Hogb^o Kong. Maitts. Vegne bode till for^o Herritzthing och till Fynbolandtzthing haffde ladett udeske theris Faldtzmaal for thend Sag; saa ocn, att Hogb^o Kong. Maitts. Sager thend Thiid er bleffuen spilde, och Dommeren tha icke haffuer vist, att kunde dömmen eller affsige huad thierris Faldtzmaal burde att vere for the Sager (⁷) och therfore thett underdanigst indstillet til Hogb^o Kong. Maitts. egen naadigste Behag, och for Danmarckis Riiges Raad att komme udi Rette, ephersom samme Eskninger udi sig self viidere formelde, och satthe therforre udi alle Rette, om the icke vare pligtige att stande til Rette, och vor endelig Döm begerindes, huad thieris Faldtzmaall for slig Offuerfald burde att vere til Hogb^o Kong. Maitts. Tha udi Retthe möthe for^o *Ulfeld Christoffersen* och *Hans Oldeland*, och först fremblagde ett Thingsvinde till for^o Bierre Herritzthing, thend xxv Januarii sist forleden udgiffuet, liudendis, att *Nielss Iffuersen* udi Reffninge och hans Medbrödre haffde vundett, att the samme Dag haffde verrit paa Jershaffue hoss for^o *Ulfeld Christoffersen* och *Hans Oldeland*, tha vor

(⁴) Vejret.

(⁵) Coldingeske Reces Cap. 23.

(⁶) *hende*, hændtes (at forhjelpe enhver, som tilfældigviis kom i Rette, til Lov og Ret).

(⁷) See det Anførte i l. 25 Not. 5.

thett thennum fuld vitterliggt, att the icke drøge till Thinge med vred Huff eller vergende Haand, men drøge til Thing udi thend Meninge, att the ville suare til hues Sager, the vare kallidt emod, och icke udi thend Meninge, att the ville forthørne enthen Dommeren eller nogen anden. Thisligeste frembare the theris Beretning schriffteligen forfattet udi thend Meninge, att erlige och velbiardige Frue *Hildeborg Teinhuss*, *Claus Daacs* Eptherleffuersche, och Frue *Helwig Hardenberg*, *Erick Rosenkrantz*es Eptherleffuersche, haffde thennom ladett thingkallde ⁽⁸⁾ emod ett Siun ⁽⁹⁾ paa en Vey, liggendes udi Verup Enemercke, och ther for^{re} *Hans Oldeland* er komen inden Thinge att ville suare till thend Sag, the vare kaldede, haffde Domeren allerede opmeldt samme Siun, och giffuet Seddel paa huer thierris Naffn, uanseett Thingett ny-ligen var begyntt att holdes, och thend Sag var icke fast ⁽¹⁰⁾ thend thridie, som ther tha var forhandlett, och for^{re} Dommere icke ville saa lunge forthøffue, att hand kunde komme inden Thinge och suare til hues hand vor thingkallit, och ther hand gaff tillkiende, att thet var endda loughthimmelig Dags och icke kunde komme for silde, och therforre hanum vell att kunde nogett haffue forhalett med thend Sag, och icke strax steedt Siunsmend, förend hand haffde kundett vere til Vedermaalsting och suaritt thertill, for huilcken Aarsag hand och did var komen, och for^{re} Herritzfougitt suarede hanom, att hand icke haffde udi Behouff att forthøffue epther huer, huorforre hand sagde til hanum, att hand schulde fange Skam udi thett gamble Huffuidt, hand haffde, huilcke hanss Ord Domeren anderledis forvendte, end hand udthalede, och sagde, att hand kallede hanum en gamble Hund, och eptherthii hand meenthe hanom udi saa Maade att staae hanum epther Ehre och Lempe, tha aff ubesindig Hastmedighed drog hand Hanen paa hanss Bøsse, och thend emod hans Vilge er uforvarendis affgangen, aldelis ingen, som paa Tinge vorre, thill nogen Skade,

(⁸) stevne.

(⁹) Synsforretning,

(¹⁰) *fast* betyder *næsten*, (see Anm. til Samling af gl. Love IV. 532) og „ikke fast theu thridie“ maa derfor oversættes: ikke fuldt, omtrent den tredie.

och ther Bössen gick aff, och Domeren reiste sig och vilde bryde Thingett ⁽¹¹⁾, tha fremgick for^{ne} *Ulfeld Christoffersen*, och med Limfeldighed lagde sin Haand paa Dommerens Bryst, och bad hanum, att hand ville bliffue siddendis, och saadant icke agte; thi man hafde vell tillforn hörtt en Bösse gaæ Jöss, ei heller nogen Skade vor skeed, och att hand fremdelis skulle forhøre, huess Sager ther til Thinge skulle rögthes, som samme thieris schrifftlige Brettninge udi sig self vidtlöfftiger formelder, och berettede, thet mere aff Uforsigtighed end aff een ond Vilge och beraad Houff att verre skeed, och thenum huer tilmed att haffue bödt therforre ett fuldt Thingfredtz Böder ephther Recessen och en Doms Liudelse, til for^{ne} *Bierreherritzthing* udgiffuett, som och var boren udi Rette, och meente therforre ephther slig Leilighed och uforuarendis Hendelse, icke att kunde med rette nogett ydermere verritt forfaldett; huortil for^{ne} *Coruitz Wiffert* suarede och meente, att endog Thingfredtz - Böder stander udtröckeligen udi Recessen, burde the dog ligeuel icke saa utilbörligen att offuerfalde Dommeren, som saade udi Kong. Maiests. Sted, och therforre igien, som thilforne, vor en endelig Dom begierendis, huad thieris Fald burde att vere, med flere Ord och Thale, thenom therom paa begge Siider emellom löff; tha ephther Tilthale, Giensuar och thend Sags Leilighed, och ephtherthii thett for oss haffuer verrit giortt beuiseligtt med Thingsvinde, att for^{ne} *Ulfeld Christoffersen* och *Hans Oldeland* haffuer offuerfaldett for^{ne} *Herritzfougitt* inden Thinge, som hand haffuer siddet udi Hogbe^{te} Kong. Maiests. Sted paa Hans Maiests. Vegne, att forhielpe huer for hanum hende ther att komme for Rette, saa mögett Loug och Rett var, och thet icke alleniste med Ord, men thett och med Handgierninge beuiste, och for^{ne} *Ulfeld Christoffersen* och *Hans Oldeland* aldelis inthett fremförde, enthen nöyachtige Breffue eller Beuiissninge, huormed the samme Gierninge kunde afuise eller thenum undskyllde, och Hogbe^{te} Kong. Maiest. oss endeligen haffde befalett att dömmе therudi, och forhielpe Hans Maiest. udi thend Sag til Rette, som och ephtherthii huer, som sidder udi Dommerstedt, icke bör att offuerfaldes eller uforrettis, haffue vii saa ther paasagtt for Rette, att the

(11) hæve Retten.

thermet haffue giortt Urett och forgrebitt thenom emod Högbe^o Kong. Maiests. Höyhed, och thenum therefore att verre udi Hans Maiests. Naade och Unaade, uden Hans Maiest. thett ellers naadigst vill formilde.

Til ydermere Vindisbyrdt henge vii vorris Signeter her nedenforre. Datum ut supra.

<i>Niels Kaass.</i>	<i>Peder Gyldenstiern.</i>	<i>Peder Munck.</i>	<i>Jörgen Lycke, Ridder.</i>
egen Handh.	med egen Hand.	egenn Handtt.	egen Handt.
<i>Jörgen Rossenkrantz.</i>	<i>Jörgen Marsuin.</i>	<i>Sten Brahe.</i>	<i>Manderup Parsberg (1^a).</i>
mz egen Handt.	met sinn egen Handh.	mz egen Hand.	medt egen Handt.

125

1580. Kongens Rettertings Dom. En Kone i Kjöbenhavn indstevner til Stadfæstelse en Dom af Byfogden, hvorved han havde dömt en Mand som Æreskjender, der havde beskyldt hende for Troldom. Vel var hun dömt skyldig af 16 Nævninger, men da disse paa Landstinget havde erklæret sig pligtige at foretage Sagen paany, hvilket de dog ikke gjorde, hvorimod nye Nævninger bleve opkrævede, som aldeles frifandt hende, antages den Indstevntes Gjenbrev mod Citantindens Forfølgning ikke at kunne standse denne (1).

(K. 111.)

Vii *Frederich &c.*, giöre Alle vittherliggt, att Aar &c. 1580 thend 15 Octobris paa vortt Rettherthing paa vortt Slott Wordingborrig, neruerendis oss elskelige *Lauge Beck* till Förslöff, vor Mand, Thiener och Befallingsmandt paa vor Gaardtt udi vor Kiöpstедt Roskilde, for oss vor skicket *Marene Mogenssis* udi vor Kiöpstедt Kiöpnehaffnn paa thend ene, och haffde met vor och Rigens Steffning for oss udi Retthe steffndt *Jörgen Doblere* ther sammestedtz paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och rettgjöre hinde hans Sagefaldtt epther thend Doms Liudelsse emellom hinde och for^o *Jörgen Doblere* gaaidtt er, och vor udi gaardtt nest forleden therris retthe sietthe *Ugge Tecte-Dag* att möde therom for oss udi Retthe paa baade Sider, och the nu veluilligen gaffue thennom for oss udi Retthe, och först udi Retthe fremlaugde for^o *Marene Mogenssis* en Dom, udgiffuen till Kiöpnehaffns Byeting Anno

(1^a) Alle Navne findes i een Linie, nedenunder 8 Segl.

(1) Foruden den højst forunderlige Fremgangsmaade

af Nævningerne og *Christopher Walkendorph* i denne Sag, er det ogsaa mærkeligt, at kun een Dommer, Befalingsmanden paa Roeskilde Slot, anföres som nærværende hos Rigens Kantler.

79, thend 17 Augusti aff *Rasmus Pederssen* paa thend Tidtt Byefogidtt ther sammestedtzt, lydendis udi sin Besluttningh, att *Jörgen Doblere* böer for usand Sag att böde *Marene Mogenssis* thre Marck, och thertill bliffue Minde-Mandt epher Lougen, som samme Dom videre formelder; therhøes i Retthe laugde en Vidisse, udgiffuen aff oss elskelige Borgemester och Raadt udi for^o Kiöpnehaffnn, som formelder paa itt Breff, till Siellandzfar-Landzting aff gode Mendt ⁽²⁾ udgiffuit er, som lyder om thend förste Thoug och Eedt, som xvi Mendt udi Kiöpnehaffnn om *Marene Mogenssis* sorriddt haffuer, huilcke xvi Mendt vorre steffndt till Landzting aff oss elskelige *Christoffer Walckendorff* till Glorup, vor Mand, Raad och Renthemester, for thett förste, for att the Vidnissbyrdtt, som the haffde soeridt epher, icke kunde findis saa nöigachtige, att theris Eedt kunde bliffue bestandig met samme Vidnissbyrdtt; for thett andett, att the icke haffde soeriddt och giordtt theris Eedtt fyllest inden sex Ugger epher Recessen ⁽³⁾, och meentthe therfor for^o *Christoffer Walckendorff*, att huad Vidnissbyrdtt, som epher the sex Ugger vunditt haffuer, icke burde heller att gielde for fyllest udi samme Sag &c.; tha laugde the gode Mendt thennom therudi, och affbade for^o *Christoffer Walckendorff*, att hand epherloedt, att the icke haffde giordtt theris Eedtt inden sex Ugger, som Recessen formelder ⁽⁴⁾, och hues theris Eedtt eller Thoug er anrörendis, bleff saa till Minde och Retthe forliggt, att for^o xvi Mendt skulle vere forpligtige inden sex Ugger att randsage thend Sag paa nye, och therhøes the Vidnissbyrdtt, som Sagen kand vere anrörendis, grandgiffueligen offuerveye och forfare, om the kunde findis sandruge att vere, och icke hindis Uenner eller letferdigtt Folck, och giffue bedre Agtt paa theris Eedtt och Thoug, end the nu giordt haffuer, och ingen Vindissbyrdtt indføre i Sagen uden thennom, som

(²) Hvem disse gode Mænd (Adelsmænd) som mødte paa Landstinget have været, derom giver Dommen ingen Oplysning.

(³) Kallundborgske Reces Cap. 7.

(⁴) Da Recessen l. c. fastsætter Straf af Boeslod til Herskabet for Nævninger, som ikke afsagde Dom inden 6 Uger, kan det deraf forklares, hvorfor

Nævningerne faae denne deres Brøde tilgivet af *Christoffer Walkendorff* som Kongens Rentemester, men det bliver endda vanskeligt at begribe, hvorledes han kunde indvillige i, at de skulde sværge paany. Formodentlig har man siden indset det Urigtige heri, og tilkaldt andre Nævninger, saaledes som det sees af Dommens övrige Indhold.

Sagen gielder paa, och y alle Maade giöre thett, som the ville vere bekiendt, och thend Eedt, som the soeridt haffuer, ingen aff Partherne att komme till Skade y nogen Maade, och therfor böer att vere Mend lige gode i alle Maade for thend Sag, som samme Vidisse udi sig self videre formelder och medttförer; disligeste udi Retthe laugde for^o *Marene Mogenssis* en Affsigtt, som xvi Mendt udi Kiöpnehaffnn, som paa thett nye opkrauffde vorre, haffue soeridtt och giordtt theris Edtt och Thoug om for^o Sag, *Jörgen Doblere*, hinde tillaugdtt haffuer, udgiffuen thend 29 Maii Anno 1579, lydendis udi sin Beslutning, att for^o xvi Neffnings-Mendt the suore alle itt och Jeffnitt, bedendis thennom, saa santt Gud tillhielpe och huldtt att vorde, att the icke kunde kiende *Marene Mogenssis* att vere skyldig y thend Sag, *Jörgen Doblere* haffuer hinde beskylpt for, att skulle haffue hannom forgjordtt, epher the Vindissbyrdtt, som hand haffuer paaskiött, och for thennom kommen er, men sagde hinde frii for thend Sag, som thend theris Affsigtt videre formelder, och satthe for^o *Marene Mogenssis* udi Retthe, om for^o *Jörgen Doblere* epher slige Breffue och Segell, som hun nu udi Retthe haffuer laugdtt, icke met Uretthe haffuer thagitt Gienbreff udi hindis Forfölling, och om hand icke er pligtig for^o Byefogedis Dom udi Kiöpnehaffnn att fuldgiöre och epherkomme, och hun videre att komme till sin Forfölling. Tha möttbe for oss for^o *Jörgen Doblere* och beretthe, att xvi Mendt tillforn haffuer soeridtt udi samme Sag och soeridtt hinde skyldig att vere udi Troldoms-Sag, huilcken theris Eedt och Thoug hand for os udi Retthe laugde, udgiffuen paa Kiöpnehaffnns Byeting thend xii Septembris Anno 1578, liudendis udi sin Beslutning, att for^o xvi Neffnings-Mendt soere alle itt och Jeffnitt, bedendis thennom saa santt Gud till hielpe och huld att vorde, att the haffue leedtt och adspurdtt om thenne Sag, och kunde icke retthere spørge eller y Sandhedtt forfare epher the Vidnissbyrdtt, nu opleesde vor, end att *Marene Mogenssis* er skyldig udi Troldoms-Sag, och böer therfor att straffis paa hindis Liff &c., som thend Afsigdtt videre formelder, och beretthe for^o *Jörgen Doblere*, att samme xvi Neffningsmendtz-Eedt och Thoug stoedt endnu vedt sin fulde Magtt och vor ufeldtt, men om thend Artickell, som er inddragen udi Byefogedens Dom, om the gode Mendt, som vorre udi Ringstedt, att haffue

funditt the förste xvi Neffningis Thoug ukraftthig, menn hand, att samme gode Mendtz Breff skulle icke negitt therom formeldø, att the haffue fundett thennom ukrafttig, men att vere itt Forligelsse-Breff, och samme xvi Mendt att suerige paa nye igien, huilcket the icke giordtt haffue, och theris Thoug staar endnu vidtt Magtt och ufeldtt y alle Maade, menthe sig therfor inthet att vere hinde udi nogen Maade pligtig, men stoedtt fast och faldkommelig vidt samme theris Edtt och Thoug, medt flere Ordt thennom emellom vor; tha epther Tiltale, Giensuar, Breff, Beuiissning och thend Sags Leilighedtt, och eptherthi for^o *Marene Mogenssis* haffuer forhuerrffuitt *Rasmus Pederssens* Dom, som thend Tidt vor Byefogidtt udi Kiöpnehaffnn, och samme Dom er endnu vidtt sin fulde Magtt och er ufeldt och ukallidt, och therudinden er for^o *Doblere* tilfunden for usandt Sag att böde III Marck till hinde, och III Marck till oss, och thertill bliffue Minde-Mandt epther Lougen; tha saugde vi ther saa paa aff for Retthe, att for^o *Marene Mogenssis* böer videre att komme till sinn Forfölling, saavidt som samme *Rasmus Pederssens* Dem och Eskning i sig self formelder, emeden thend staar vedtt sin fulde Magtt, och for^o *Marene Mogenssis* att thage sin Forfölling offuer hannom, som han thend slap.

Datum ut supra.

126.

1580. Viborg Landstingsdom. En Fæstebonde, som fraflyttede sin Gaard til Michelsdag (¹), frifindes for at udrede Gjæsteri af samme. Herredets Skik og Brug paaberaabes.

(A. 142. D. 62).

Palli Juell till Stranditt, Landtzdommer udi Nöriutland oc *Gundi Schriffuer*, Lanndztinghörer ibd., giöre Alle vitterliggt, att Aar epther Gudz Biurd 1580, Löffuerdagen, som er denn 4 Dagh Novembris, paa Viburgh Landzting,

(¹) Den almindelige Fardag var ellers ifölge Skik og Brug Phillips og Jacobs Dag, den förste Mai.

hvilken Dag ogsaa bærer *Valbergs* Navn eller Voldermisse, jvfr. *Ostersen* Gloss. v. Faardag.

vor skickett erlig oc velbiurdige *Mannd Anders Banner* thill *Gieseligholmb* (*), hans visse *Bud, Morttenn Niellssenn*, paa denn enne, oc hagde her y *Rette steffnitt Sörenn Block* y *Aardenn, Herritzfougitt y Hinzherritt*, paa denn ann-denn *Side*, oc hannom tiltalitt oc beskyltte for hand schulle haffue quitt dömppt *Chrestenn Ibssenn* (†) for itt *Aarss Giestery* aff thend *Gaardt i Hegedall*, hand iboede, endog hand beholte ald *Aufflin* thet *Aar* baade *Rug, Biug oc Hauffre*, som var samme *Aar* saaedt till for^{ne} *Gaard*, meenendis therfore, att huilckenn gode *Mendzs Tiener*, som saa niuder halff (‡) *Kornn-Auffuell*, att denn burde att udgiffue *Giesterie* mett andenn *Skyld*, oc denn, *Engenn höster oc Gaardenn vedtager*, att skulle giffue *Smör-Schyl denn*, meenendis, fordi for^{ne} *Herritzfougitt* att haffue *Urett dömppt*; saa mötthe for^{ne} *Sörenn Block* och gaff tilkiende, att dett er *Skick och Viiss* der y *Herridit*, att huilckenn *Mand*, ther att *S. Michels Dag* flötter thill enn *Gaard* oc denn (§) niuder *Hiöbieringenn* oc tager *Rug-Landitt* adt (¶) *S. Michels Dag*, tha betaler denn *Giestery* (‡), oc berette, att for^{ne} *Chrestenn Ibssenn*, som nu flötte thill *Gaarden y Hörbye* (¶), hand gaff *Giestery* aff thend y *Aar*, oc bleff fremlagdt samme *Domb* aff *Hindzherritztingh* thett *Aar* thend *29 Junii* udgiffuitt, udi huilcken *Fougden* haffuer saa omsagdt, att epherdi *Chrestenn Ibssenn* beuiste thend *Daug* mett *Breff oc Zedle* (¶), sig (¹⁰) *Giestery* aff thend *Gaard y Hörbye* (¹¹), hand nu iboer, paa *Olborghuuss* dette *Aar* att haffue udgiffuitt, oc epher seduanlig *Brug*, som der tildags y *Herridet* gangen er, ätt denn *Mannd*, som tager *Gaardenn*, bör *Giesterie* att udgiffue, tha viste *Fougden* icke andett therom att sige, end *Chrestenn Ibssenn* bör jo quitt for samme *Giesterie* att vere, som den *Dom* viidere bemeller, oc meente for^{ne} *Herritzfougitt* icke sinn *Ulempe* derudindenn att schulle findis, mett flere *Ord oc Tale* dennom emellom vor. Tha epher *Tiltale, Giensuar oc Sagsens*

(*) Giessingholm D.

(†) D. add. i Siöby.

(‡) all D.

(§) Formodentlig bör der læses: der.

(¶) om D.

(¹) D. add. theraff i thet Aar.

(²) Siöby D.

(³) Segell D.

(¹⁰) slig D.

(¹¹) Siöby D.

Leilighedt, saa oc epherdi *Chrestenn Ibssenn* slap Engitt oc Ruglandt aff for^o Gaard, oc hannd Giestery aff thend anndenn Gaard, hand tilkomb, för- end ⁽¹²⁾ hand der nötte Engenn och Ruglandditt, att motte udgiffue, oc Herritzfougden epher slig Leilighed oc seduanlig Brug, der udi Herreditt veritt haffuer, haffuer quitt fundett *Chrestenn Ibssenn* for Giesterie aff thend Gaard, hand fraa flötte, da vide vy epher saadan Leilighet icke nogen Aarsagh eller Thilfald, for^o Herritzfougitt for samme sinn Domb att kunde felde.

In cujus rei &c.

(12) udgaff saa hand ther nytte Engen oc Ruglandit at motte &c. D.

A. Sagregister.

- Aaraad* i Bemærkelse af overlagt Overfald. 58.
- Aasvoren Eed.* 179 Not.
- Adel.* Dens Værneting 1, 279, 310 Not., 328. Den syenske Adels Privilegier. 7, 9. En Adelsfrues usømmelige Opførsel mod sin Præst. 32. En Adelsmands Enke dømmes af Sandemænd for Voldsgjeringer mod en Bondekone. 36. Adelens Sagfald hos dens Tjenere. 97. Adelens Friheder paabe- raabes. 164. Maa ikke tilforhandle sig Selvejer- bøndergaarde. 165. En adelig Enke, som har gif- tet sig med en Uadelig, erholder Kgl. Bevilling til at beholde sit Jordegods. 169. Adelens Lande- mode. 263 Not.
- Adelsmænd*, som tviste om deres Arvelod i Mark og Skov, som laae i Fællig, udnævne deres egne Bønder til Rebsmænd. 106. En Adelsmands Trud- sler mod Kongen. 13. Adelsmænd maa ikke købe Bonde-Eje. 213. En Adelsmand dømmes ved Her- redstinget for Overfald paa en Borger. 279. Om Adelsmænd kunde fordeles for Gjeld. 302. Sager, angaaende Adelsmænds Brev og Segl (som fragaaes) kunne ei paakjendes ved Herreds- eller Landsting. 310 Not. To Adelsmænd dømmes for Overfald paa en Herredsfoged. 328.
- Afbigt* gjøres af en Adelsmand med 12 Adelsmænd i Kongens Nærværelse. 220.
- Afgrøde*, see Frugter.
- Agre*, hvorledes Bøndernes Gods laae adsplittet i mangfoldige Agre. 155.
- Alterlys* slukkes efter Kirkepatronens Befaling. 33.
- Arv* forhrydes ikke ved at dømmes i Kongens Naade og Unaade. 54. Lodkastning om Arveparter. 106. Hvorvidt Munke kunne arve. 123. Morbroders Børn arve med afdøde Søsters Børnebørn. 156. Arve- rets Fortabelse, naar Arvinger ei melde sig. 156. Salg af ventendes Arv ansees for tilladt. 174, 310.
- Arvs- og Gjelds-Fragaaelse.* 10, 139. Forening om Brødre- og Søstre-Børns Repræsentationsret. 144.
- Arvinger* maae tilsvare Erstatning i Arveladerens Sted. 1. Deres Pligt at svare til Arveladerens Gjeld. 40. Skulle ikke svare til Arveladerens Gjeld, naar de ei kræves inden den lovbefalede Tid. 7. Man- dens Arvinger maa svare til den halve Gjeld, naar han har bebrevet sin Enke med Boet i hendes Livs- tid. 140. *Poul Laxmands* Arvingers Ret til de- res Mödrenearv. 153.
- Avindsmand*; at Nævningers Formand er den Sigte- des Avindsmand, medfører, at deres Kjendelse an- sees for uefterrettelig. 93. Kan ei være Vidne. 94.
- Banlysning*, anvendt mod en ubekjendt Falskner. 94. mod en Ransmand. 118.
- Bebrevelse* mellem Mand og Kone ugyldig uden Ar- vingernes Samtykke. 42. Medfører, at den Efter- levende skal betale den halve Gjeld af Boet. 140.
- Bekjendelse*, som afgives i Baand og Fængsel, er ugyldig. 136.
- Beskikkelsesvidner.* 115.
- Beskrivelse* af Tingsvidner nægtet. 280. Betaling derfor. 281.
- Beviis*; den, som paaberaaber sig at ville føre Be- viser for Rigens Ret, saaer dertil Opsættelse. 63. Not. Adgang til at føre bedre Beviser forbehol- des. 156.
- Bevilling* Kgl., see Kongen.
- Birk.* For Voldsgjering i Birk skal kun erlægges to Faldsmaal. 318.
- Birkefoged.* 91, 96.

- Boel.** Om Boelenees forskjellige Deling. 248 Not.
Bogseed. 179—180, 317.
- Bonde,** sat ulovlig fra Gaarden, faaer den atter til-
dømt. 34. Bønders Klage over en Slotsskriver,
som erklæres for falsk. 79. Bondegods maa ei
kjøbes af Adelen. 165. Estergives Hærværkabø-
der paa Kongens Forbøn. 204.
- Borgen;** de, som ere gaaede i Borgen for en Fo-
ged, der ei kunde aflægge Regnskab, paagribe
ham. 49.
- Borgemeester** draget til Ansvar, fordi han ulovlig
havde fængslet en Bonde. 97. Borgemeester og
Raad afsætte Raadmænd. 23. Borgemeester og By-
foged i Viborg befales af Lehnsmænd paa Hald,
der at optage Forhör. 70.
- Böddrebörns** Repræsentationsret. 144.
- Böndergods** maa ei sælges til Adelsmænd. 213.
- Böndersönnar.** En Lehnsmænds Frue beskyldes for
at have taget Betaling for at have ladet udskrevne
Böndersönnar slippe for Krigstjeneste. 72.
- Breve** (Documenter) som paaberaabes af Parterne,
men ikke af dem afleveres, indføres ikke i Rigens
Domme. 165.
- Byfoged.** En Byfoged straffes med Kagstrykning og
paa Æren. 159.
- E. Christian den Tredie** giver den fynske Adel Privi-
legier. 9. Beskyldninger mod ham. 13 Not. En af
ham udstedt Confirmation erkjendes ugyldig. 161.
- Commissarier,** Kongel., til at mægde og paakjende
Sager. 36, 37, 62, 206.
- Creditor,** som gjør sig betalt i et Arvs- og Gjelds-
Fragsaalsesbo, tilpligtet til at føre tilbage, hvad
han havde udtaget af Boet, efterat han havde la-
det den afdöde Debitor fordele. 138, 139.
- Deelsbreve,** ved ulovlige D. maa lægen forspilde
Andres Sügsmaal. 62. De skulle tinglæses. 90,
184. Ved et forfalsket søger en Mand at spille en
Andens Ære. 187. Execution efter Deelsbrev. 222.
Deelsbrev for Gjeld over en Adelsmand og hans
Frue. 302.
- Delefogeder.** 69, 71, 198.
- Döbbel,** hvad man deri taber, er man ei pligtig at
betale. 323.
- Documenter,** see Breve.
- Dom.** Doms Underskrift. 13 Not. 2. Almindelig Dom.
114, 151 Not. Kaldes Bevilling. 151 Not., 152.
- Dom af Tinghæbringer. 160. En uendelig Dom, af-
saegt paa Kongens Retterting. 176.
- Dommere,** straffes for en uretsfærdig Dom med pæna-
talionis. 159.
- Dommermyndighed** kan gyldigen overdrages. 44.
- Drab,** begaaet paa Ting. 51.
- Driftesæ** oplyses i Kirken. 102.
- Eed** med 12 Riddersmænd. 64. Eed af Sagvolderen
tillintetgjör Vidnebeviis. 161 Not. I Rans- og Tyv-
sager. 179.
- „Een for alle.“** Virkningen af denne Formel. 253.
- Eiendom** kan forsvares, men ej vindes ved Vidasser.
92.
- Ejere,** d. e. Reebsmænd. 246.
- Enke** ansöger Kongen om, at han vil være hendes
Værg. 171. Slægtninges Raadighed over hendes
Giftermaal. 172. Maa ej afhænde Jordegods uden
næste Frænders Samtykke. 203.
- Eriks Sjell.** L. II. 5 anvendt, 117.
- Erstatning** for Lyde. 279.
- Exceptio fori** paa Grund af Ophold udenfor Dan-
mark, hvorvidt gyldig. 46.
- Execution** kan ikke gjøres i en Enkes Bo efter en
Dom, der er overgaaet hendes Mand. 222. Al-
mindelig Executionstermin. 321 Not.
- Fardag,** den almindelige paa Landet. 335 Not.
- Fejde.** 127.
- Fiender.** Handel med Rigets Fiender. 161.
- Fledföringscontract.** Tvist, om en Contract børde
ansees som en saadan. 24.
- Foged.** En Foged truer sit Herkab med Rigens
Dele. 48. En Contract om at tjene som Foged
paa Livstid. 47. En Foged, som ikke kan gjøre
Regnskab, beder om Naade til Ting, man bør-
rømmer. 50. En Foged fængster en Mand ulov-
ligen. 87.
- Forbud** mod at Bönder svare Afgift og Arbejde til
den Jærdrot, som formeentlig ikke besad Jorde-
godsæt med Rette. 170.
- Fordeling** for Jord, som er tillagt Nogen ved Reb-
ning, ifölge Vedkommendes indgaaede Forpligtelse.
30. Fordeling med 3 Louger. 198 (jvfr. II. 205,
222). Fordeling, hvorledes dens Ophævelse skal
tinglæses, 201 Not., see iövrigt *lovsaldt*.
- Forfald,** hvorvidt bevirker Sagens Udsættelse. 21.
Paaberaabt. 110, 111. Skal nöjagtig beviises. 253.

- Forfalskning** af et Skjøde. 94. Af et Deelsbrev 197.
- Forfølgning** med Rigens Ret for Tyverier. 332. Forfølgning til Laas, see Laas.
- Forkiøbsret.** 213. **Forlig** fragaaet. 30, 132. I Strid med en aflagt Eed. 181.
- Forløfte** med samlet Haand og „Een for Alle“. 13. Flere Forlovere tilpligtes at indfri deres Forløfte. 13, 40.
- Formand, Nævningers.** 93.
- Forskrivning** ikke at ville klage over afsagte Domme. 14, 15, 235. Ikke at oppripe en paadömt Sag, kjendes ugyldig som aftvungen. 159.
- Forsvar** kaldes Bondens Jorddrot. 30.
- Fort** og **Fælled.** 208.
- Frederik d. 1ste,** en Dom af ham. 153.
- Fredlöshed.** En Bondefamilie fredlös, som ej kan udrede Hærværks-Böder. 204. Fredlös Mand kan overalt forfølges, naar Kirkens Privilegier ikke krænktes. 112. Straf for at huse ham. 113 Not. 2. Straffes, fordi han havde ladet sig finde i Kongens Nærverelse. 178.
- Fruentimmer** raadige over selverhvervet Gods. 41. Ugifte kunne ikke fraskrive sig Rettigheder til Gods. 310. Ere altid under Værgemaal. 312.
- Frugter,** fra hvilken Tid tilsvares af Besidderen, som Ejendommen frakjendes. 310, 324.
- Fyenssk Adel.** Dens Privilegier. 7, 9.
- Fængsel,** dertil dömmes en Adelsmand paa Grund af Trudsler imod Kongen. 13 Not. Bekjendelse afgivet i Fængsel ugyldig. 136.
- Fængsling,** ulovlig. 87, 120. En Adelsfrue holdes fængslet af hendes Svigerinde. 264.
- Fæste** paa en Gaard loves, imod Forpligtelse at ville ægte en Pige. 215.
- Fæstepenge** ved Kjøbslutning. 133.
- Følgebrev** 244 Not. Kjendt magtesløst. 260.
- Gaardfred.** 37, 44.
- Gaardsret.** Spørgsmaal om dens Overtrædelse. 112.
- Gavebrev** af en Svigermoder til sin Svigersøn anseet for gyldigt, fordi Gaven var Vederlag for et Barns Opdragelse. 45. Gaver til Hustrue og Börn i Almindelighed ugyldige. 45 Not. Hvorvidt Arvingers Samtykke dertil nödvendigt. 223. Kjendt ugyldigt, fordi det først skulde opfyldes efter Giverens Död. 243. Gaver til en Mand fra hans Søster og Svoger. 276. Indsigelser mod et Gavebrev paa en fast Ejendom. 300. En gift Kones Gave, hvorvidt gyldig. 286.
- Ghemens** Udgave af Skaanske Lov. 269 Not. Af Sjellandske Lov. 271 Not.
- Gjeldsbrev.** 22.
- Gjelster.** Navnet paa en Djævel. 229.
- Gjenbrev.** Om Tiden mellem Gjenbrev og Stævning. 185, 186. Naar Flere have taget Gjenbrev mod Laas, behøver den, som forfølger til Laas, ikke at stævne dem alle. 291, 293.
- Giftermaal** mellem Adelige og Uadelige. 170.
- Gilde,** St. Knuds i Roeskilde, dertil Gods skjænket. 83, som Roeskilde Magistrat tilegner sig. 84.
- Gildesøstre** i St. Knuds Gilde i Roeskilde. 84.
- Gjæsteri** skal udredes efter Jordebogen. 195. Tilbud at ville give Korn eller Penge istedet. 196, 242. En Fæstebonde derfor frifunden. 335.
- Gjæsteting.** 151.
- Gjörsum.** 127.
- Gribsjord** udskiftes. 20, jvfr. 255.
- Græsningsret,** Tvist derom. 245.
- Gudsön.** Gavebrev til en Gudsön. 244.
- Haandfastning,** Frederik d. 2dens, Art. 39 paabe-raabt. 162. Kong Olufs paabe-raabt. 271.
- Hals og Haand.** 98.
- Hamborgske** Skippere og Kjöbmænd dömmes fra Livet. 99.
- Hans,** Kong, giver den fyenske Adel Privilegier. 99. Et Skjøde af ham. 155.
- Hartkorn.** 83.
- Helgens Eed.** 67, 68, 69.
- Herlighed** til Bøndergaarde. 37. Til Præstegaarde. 238, 240. Til Kirkegaarde, overdraget af Kongen. 241.
- Herlufsholms Skoles Gods** forfølges til Laas. 185, 187, 202, 223, 268, 282, jvfr. Fortalen. Dens Fundats. 187, 188.
- Herredag;** vigtige Sager paa Kongens Retterting udsættes efter Rigens Ret til almindelige Herredage. 63. En Sag forlanges udsat til almindelig Herredag. 296.
- Herredsfoged,** en, kan gyldigen overdrage sin Myndighed til Andre. 44. Overfaldes paa Tinge. 328. Sidder Ret i Kongens Sted. 329.
- Herredsnævn.** 45, 87, 198 (i Betydning af Tingavidne).
- Herredsskriver.** 79. **Herredstingskriver.** 130.

- Herredsvidne.** 199.
- Hestegjæsterie.** 195.
- Hjemmelsbrev.** 20.
- Hjemviisning** til Underretten. 291.
- Hovedlod**, som forbrydes, hvem tilfalder. 114, 151.
- Huusfred.** 37, 44, 199.
- Huusmand**, en, forsvarer sin Sag for Kongens Retterting. 288.
- Huuspenge.** 289.
- Hærværksbøder.** 204.
- Hævd**, 40 Aars paa at ansees for Ugedagsmand. 168. Kan ikke vindes paa Gods, som er givet i Forleuing. 256. 40 Aars Hævd efter Loven. 299.
- Høringsdele.** 2, 24. Til Landsting. 27, 314.
- Indførsel**, see Execution.
- Indlæg**, skriftlig Beretning. 294.
- Indmark.** 208.
- Indsegl**, dets Nødvendighed til Gjeldsbrevs Gyldighed. 7.
- Injurier**; det ansees ikke for Injurie, at nogen lader tage beskrevet en Forbryders Forklaring, hvori indeholdes ærekrænkende Beskyldninger mod Trediemand. 38. I Rettergang. 133. To Domme for Injurier. 148. Kagstrygning, Straf for I. 159. Injurie ved at indslaae et Vindue, hvorpaa et adeligt Vaaben var malet. 221. Injurier mod en Herredsfoged. 330.
- Jydske Lov.** 1, 14 paaberaabt. 56. Bemærkninger om dens III. 64—67 Cap., 58 Not. J. L. II. 68 paaberaabt 65. Dens III. 8 paaberaabt 75. Dens II. 22, 27 paaberaabt. 112. Dens I. 4 paaberaabt 157. Dens Fortale citeres. 163. I. 35 paaberaabt 174, 271. Bemærkning om J. L. II. 40. S. 179 Not. Dens II. 73 paaberaabt 326.
- Kagstrygning** Straf for Injurier. 159. En Byfoged og 12 Doms mænd dertil dømt. 159.
- Kaldsedler** maa ikke bruges ved Landstinget. 122.
- Kaper** udrustes. 60.
- Kilder** til Christian den 5tes Lov. D. L. 5—10—2. S. 92. 1—13—23. S. 115. 1—4—22. S. 122. 1—13—18. S. 131. 1—15—2. S. 136. 1—24—7. S. 151. 2—22—47 og 48. S. 178. 5—3—32. S. 243 Not. 5—3—2. S. 285 Not.
- Kirke.** Meelkister hensatte i en Kirke. 32. I Kirke oplyses Driftsfæ. 102. Om Plads i Kirkens Stolestader. 178.
- Kirkefred**, Brud derpaa, hvorledes straffes. 34 Not.
- Kirkegaard**, Herligheden derover tilkjøbt af Kongen. 238.
- Kirkekorn.** 75.
- Kirkenævninger.** 128.
- Kirkeordinants**, Christian den 3dies. 34 Not.
- Kirkepatron** sagsøges af Sognepræsten. 32. Kan ikke paa egen Haand forbyde Præsten Adgang til Kirken, fordi han er en fordeelt Mand. 200.
- Kirkevæрге.** Brugt i Bemærkelse af Kirkepatron. 33.
- Kjøbstæder**; for Forbrydelser der begaaede af Adelenes Tjenere, tilfalder Sagfaldet dissers Husbond. 97. Öde Gaarde i K. tildømmes Kronen. 275.
- Kjøbstædgods** ansees for Lösöre. 140, 142.
- Kloster**, et Fruentimmer tinges i Kost i et Kloster, uden at indvies. 296. Naar nogen gaaer i K., holde Arvingerne Skifte. 293.
- Klostergaard**, en, tildømmes Kronen. 233.
- Knud**, Biskop, hans Glosser. 113 Not., 14, 320 Not.
- Knuds Alter**, St., i Roeskilde. 84.
- Kone**, en gift K. ansees pligtig at holde et indgaaet Löfte. 10.
- Kongen.** Hans Register over Lavdagsbreve. 21. Hans Naade og Unaade at dømmes i. 54, 55, 328. Befaler, at en Retssag skal hurtig og endelig afgjøres. 104, 111. Tillader en Moder at holde sin Søn i Fængsel. 121. Kongen bevilger en adelig Enke, som havde giftet sig med en Uadellig, at beholde hendes Jordegods. 169. Kongen ansøges af en Enke om at være hendes Væрге. 171. Kongens Forbøn for en Bondefamilie. 204. Overdrages Herlighed til Kirkegaarde. 241.
- Kongens Retterting** underkjender sin egen Dom. 1. Forbeholder Kongen og Rigsraadet at forandre Rettertingets Dom. 7. Besvarer et Retsspørgsmaal. 114, jvfr. 151 Not.
- Kopenge.** 241 Not.
- Kornpriser.** 77, 78, 80.
- Kostebods-Eed.** 63 Not.
- Kost og Tæring.** Landsdommere eftergive deres Ret dertil. 259. Idømmes en Part, som ikke har Fuldmagt fra den compente Sagsøger. 309.
- Laas.** Forfølgning til L. 167. Paa Ugedagsmænd. 168. Paa Herlufsholms Gods. 185, 202, 223, 268, 282. Kan ikke standses ved Stævning til Kongen og Rigsraadet, saalænge Sagen endnu behandles for Rigens Kantsler. 202. **Laasebrev** paa en Hoved-

- gaard med Besætning m. v. 276, paa Herlufsholm, see Fortalen.
- Laas** gives, uagtet den, som dertil forfølger, ikke har Ejendommen i sin Besiddelse, i et Tilfælde, hvor den, som havde taget Gjenbrev, ikke ansees for rette Vedkommende. 291. Nyere Maade at bevise Ejendomsret paa under Forfølgning til Laas. 294.
- Landemøde** for den fynske Adel. 283 Not.
- Landgilde.** Sigtelse for Ufetterrettelighed med at svare L. 35. Fritagelse for at svare Landgilde, lovet under en vis Betingelse, som ikke opfyldes. 85. En Godsejer tager sig selv til Rette for formeentlig skyldig Landgilde. 37.
- Landnævn** sældes. 87. Beskylder Landsdommeren. 89.
- Landsdommer** lader en Mand fængsle paa Kongens Befaling. 16. Anmoder en af Parterne om at udsætte Sagen. 104. Søger at forlige Parterne. 111. Forespørger sig hos Kongen og Rigsraadet om et Retsspørgsmaal. 114, 115. Afgiver en Erklæring. 134. L. sidder paa Kongens Retterting. 84, 254, 256. Henviser en Sag til Kongen og Raadet. 254. Eftergiver paa Rigsraadets Forbøn sin Ret til Kost og Tøring. 259. En L., der har dømt i Sagen, møder for Kongens Retterting efter Fuldmagt af den ene Part. 258. Finder det betænkeligt at dømme mod en kgl. Confirmation. 269.
- Landstinget** underkjenner sin egen Dom. 1. Lands- tingsdom hjemvilst. 24. Landstinget henviser en Sag angaaende Rebning til Lehnsmændens Afgjørelse, men paabegges selv at afgjøre den. 29, 31. Kan ikke idømme Adel Ærestraf. 229.
- Landstingshører** afsiger Dom. 117.
- Lastegjeld og Told** i Öresund. 99, 100.
- Lovdagsbreve**, Kongens Register derover. 29. Maa ikke udstedes i en Sag, som er indstævnt for Landstinget, men ikke paakjendt. 29.
- Lovhævd.** 205, 208. Er ugyldig saalænge Markekiel ikke er svoret. 246. Om kan gjøres af Nogen paa en Andens Vagne. 247.
- Lovværge**, en Enkes, kaares og kejses af hende paa Landstinget. 171. Den nærmeste og ældste Slægning paastaaes berettiget til at være Enkens Værge. 173. Hans Underskrift. 226.
- Lehnsmænd.** En Lehnsmænds Frue, der bestyrer Lehnet i hans Fraværelse, beskyldes af Slutskriveren for at have besveget Kongen m. m. 66. Paalægges af Landstinget at lyse Fred over en Manddraber. 127. Til Lehnsmænden henskyder Landstinget en Sag angaaende Rebning. 31.
- Leie.** En Gaard udlejet for to Ægtefællers og deres Børns Livstid. 234.
- Lighed** i Södskende-Skifte fordres af Loven. 163.
- Lodkastning** om Arvelodder. 106, 107.
- Lollandsfar Landsting.** 257.
- Lov**, aflagt mod Tingsvidne, ugyldig. 46. En bestemt Tid, til at give Lov, ikke foreskrevet i Lovene 63 Not. Kjendt gyldig imod et indgaaet Forlig. 181. Fæstes med Haandslag. 182.
- Lovbydelse.** Den, som lovbyder sin Ejendom, kan fordre, at Frænderne betale ham ligesaameget som en Fremmed. 285.
- Lovfeldt** Mand maa ingen Sag anlægge. 62, 266. Ikke erhverve Tingsvidner. 90. Naar Nogen lov- sældes, skal det tinglæses. 90, 184. Kan ikke erholde nogen Dom beskrevet. 232. At hæn har opfyldt nogle Poster af den ham overgaaede Dom, er ej tilstrækkeligt til at frie ham af Lovfeldning. 232. Kan ikke bruges til at forkynde Indløsning af Pant. 234.
- Lovbøgelse** med „tre Louger“. 12.
- Lund**, St. Pederskloster i L. 234.
- Lybske Skippere** dømmes fra Livet. 90.
- Lyde**, en betydelig Erstatning tilkjendt for Lyde. 279.
- Lögn.** Fordeling for L. 133. En Byfoged dømmes til at være en Lögnær. 159.
- Lösöre**, derfor ansees Möller og Kjøbstatøgods. 140, 142.
- Maal** i Marken, som tilkommer Nogen efter Rebning; fleres Jorder ligge sammen i Maal. 30.
- Maalsgaarde.** Nogle Jorder tildømmes en af Kronens Maalsgaarde. 256.
- Mand**, en Injuriant dømmes til at være samme Mand (Tyv). 149. En Mand maa ikke afhænde sin Kones Jord. 174, 268 ff.
- Manddraber**, almindelig Forpligtelse at anbolde Manddraberen. 31.
- Markeskjel**, saalænge dette ikke er bestemt ved Sandmænds Eed, er Rebning og Lovhævd ugyldig. 245. Hvorledes Markeskjellens Bestemmelse har Indflydelse paa de Ejeres Andeel i Bymarken, som have Lod i flere Byers Marker. 245. „Inden 4 Markeskjel“. 250.

- Mark Penge**, deres Værdi. 257 Not.]
- Medforlovere**, see Forløfte.
- Mælkister** i en Kirke. 32.
- Mindremand**, at blive, Straf for Injurier. 335.
- Morbroders Børn** arve tilligemed afdøde Søsters Børnebørn. 156.
- Munke** ere ikke udelukkede fra at arve efter Kloster-nes Ophævelse. 123.
- Møller** ansees for Lösöre, 140.
- Naade**. Kongens Naade og Unaade. 228, 328.
- Naadensaar**. 126.
- Nederfældingsdom** overgaaer Sagsøgeren, som udel- bliver den første Retsdag. 321.
- Nyborg Skole**. Gave til Samme. 164.
- Nævninger** sværge om Humfred. 37, 197. Fældes. 44, 58, 102, 197—198, 206, 218. Deres Dom hjemvises. 93, 332. Erholde i en Drabs-sag Bøder tilbage, som deres Herakab havde affordret dem med Uret. 116. Nævninger holde Forhør over den Tiltalte. 119. N. i en Kjøbatad. 93, 338. I en Troldoms-sag. 332. Skulle afsige Dom inden 6 Uger. 333. Ansees at være bundne til at følge Vidnernes Forklaring. 333. Nævninger opkrævede 2 Gange i een og samme Sag. 334.
- Odense Hospital**. Gave til Samme. 164.
- Oldensviin**. 35.
- Orfejde**. 127.
- Orlogsskib**, et dansk, angrebet af fremmede Handels- skibe. 99.
- Pant**, brugeligt, pantsættes af Panthaveren til Andre. 8. Pantsættelse af *Kjøbeford*, foretaget af et uglt Fruentimmer, ansees for gyldig. 39. Pantebrev, lydende paa 120 Aar. 165. At man vil indløse sit Pant, kan ikke tilkjendegives ved lovforvunden Mand. 254.
- Pantebrev** erklæret ugyldigt, fordi det var indgaaet „paa Vild“. 56.
- Panthaver**, ikke pligtig at fremlægge sit Pantebrev, naar han ikke i rette Tid stævnes til Pantets Ind- løsning. 5.
- Panthaver** dømmes skyldig i Vold, fordi han bruger den pantsatte Jord, førend han har indløst den. 258.
- Patronatsret**. 125.
- Prisesager**, paakjendes i Kjøbenhavn af Borgemester og Raad. 59, 99.
- Provst**. Vidnesbyrd aflagt for Provsten. 265.
- Præst**, usømmelig Adfærd mod en Præst. 32. En Præst som Beskikkelsesvidne. 115. Indgaaer Con- tract med Formandens Enke. 125. Sagsøger Kirke- patronen. 32, 313 Note. En Præst fordeelt Mand. 200. Præster skulle søges for gelatlig Ret. 201. Præsters Ret over Præstegaarde (d. e. Annex Præ- stegaarde). 240.
- Præstegaard**. Tvist, om en Gaard derfor skal an- sees eller for en Kirkegaard. 238. Om Herlighe- den over Præstegaarde. 238, 239.
- Præstekone** mishandles. 32.
- Pulsvaader**, deres Brug i Limfjorden. 227.
- Raadmand**, afsat af Borgemester og Raad. 23. En Raadmand erholder noget af Byens Jord som Løn for sin Bestilling. 23.
- Raadstue**. Qvinder tilstede ved en Sags Forhand- ling der. 50.
- Ran**, deri dømmes en skyldig, som havde tilegnet sig en „Vaxoxe“. 103; for at have taget et Hjul tilbage, som han selv havde forfærdiget, og ingen Betaling erholdt. 118.
- Ransnævninger**. 44, 118.
- Rebning**. Sag angaaende Rebning. 29, 104. Ansoes for ugyldig, saalænge Sandemænd ikke havde be- stemt Markeskjellet. 245.
- Rebsmænd** udnævnte ved Fuldmagt af Arvinger. 106. Fylding paa Rebsmænd. 246. Kaldes Ejere. 246.
- Redsel**, Smaaredsel. 35.
- Register**, Navnet paa en Djævel. 129.
- Repræsentationsret**, Brødres og Søstres Børns, For- ening derom. 144.
- Ridebrev**. 245.
- Rigens Forfølgning** kan nyde Fremme, uagtet Sagen i Realiteten ikke er endelig paakjendt. 11. Standses ikke ved blot Tilbud om at ville rette for sig. 18. Standses ikke, fordi Sagvolderen, der er dømt ved Bytingsdom, er uden Riget. 21. Bør ikke finde Sted, naar den praagjeldende Sag er indstævnt for Landstinget, men endnu ikke paakjendt. 28, 29.
- Rigens Ret** paaberaabes. 63 Not., 185, 295, 306, 322. Om dens skriftlige Forfættelse før Christian den 4des Tid. 185 Not.
- Rigsraad**, en, anseer ikke en Adelsmand for sin Lige- mand. 231.
- Rigsraadet** gaaer i Forbøn for en fattig Mand hos Landsdommeren. 259. Underkjender en paa Kon-

- gens Retterting afsagt Dom. 260. Særegen Form for Udfærdigelsen af dets Domme, naar hverken Kongen eller Rigens Kantsler var tilstede. 276.
- Roeskilde*. Domkirken gjør uretellig Paastand paa Vicariegods. 83. Helligtrekongers Capel i Roeskilde, den, som dermed er forlehnet, har jus patronatus til Storeheddinge. 125 Not. Roeskilde Capitel hæver en Trolovelse. 126.
- Römningsbrev*, en Mand dømt fra sin Hals ifølge R. 236.
- Sacramentet* tages af en Troldqvinde, förend hun bringes paa Baalet. 128.
- Sagefald*, Adelsens, hos dens Tjenere. 97.
- Sagsögeren*, som udebliver den förste Retsdag, overgaaer Nederfældingsdom. 321.
- Sagvolder*, den udeblivende, gives Ret til yderligere Forsvar. 176.
- Salg* af frit Jordegods til Uadelige. 315.
- Sandemænd* dömmen en Adelsfrue for Vold. 37. I en Drabssag. 127. Saalænge Sandemænd ikke have svoret om Markeskjellet, ansees Rebning og Lavhævd for ugyldige. 245.
- Sjellands Lov* paaberaabt. 271.
- Sigbrits Muur* i Kjöbenhavn. 301.
- Sjælegave*. 286 Not.
- Skaanske Lov* paaberaabt. 43. 98, 269.
- Skat* (Kongeskat), oppehæres af Herredsfoged, Herredsskriver og Delefogeder. 71, 219. Overhörighed med at svare Skatter anseet som Tyveran. 219.
- Skattefrihed* for Ugedagsmænd. 168.
- Skib*, opbragt, frigives, fordi det hverken var fiendtlig Ejendom, eller havde fiendtligt Gods ombord. 59. Kongeligt Skib afsendes, for at hente Kongens Korn fra Halds Lehn. 71. Hamborgske og lybske Skibe priisdömte. 99.
- Skifte*. Tviat, om et Skifte var endeligt eller blot et Tokkeskifte. 191, 193. Samfrændeskifte kjendes ugyldigt. 211.
- Skifteforvalter*, Jorddrotten derfor anseet. 138. Sagsöges for Landstinget. 138.
- Skippere*, Hamborgske og Lybske, dömt fra Livet. 99.
- Skjüde*, confirmeret af Kong Christian d. 3die, kjendt ugyldigt, som „erhvervet med vrang Underviisning“. 164. Gods, som afhændes, skal efter gammel Sædvane strax följge Skjüdet. 243, jvfr. 163 194, 260, 291, 300.
- Skov*; ved Skovrebning sættes Mærke paa Træerne. 107.
- Slotsfoged*. 72, 198.
- Slotsskriver*, en, sagsöges for adskillige Forseelser. 66. Har Nöglen til Skriverstuen. 75. Har en Underskriver. 75. Alle Skrivere paa Kongens Slotte skulle være eedsvorne, ifølge et Mandat af Kong Frederik d. 2den. 75.
- Smaaredsel*. 35.
- Snaps-Landsting*. 123, 182.
- Sognestevne*. 95.
- Stamhuus* kan ikke oprettes efter Lovene. 161.
- Stavn*, en Huusmand i Jylland deles til Stavns. 299.
- Steen* og *Stabel* ved Rebning. 107.
- Stiftsskriver*. 74.
- Stoknavn* (Tingsvidne). 80, 84, 168, 199. (Herredsnævn).
- Stoel*, Kirkepatrons, i Kirken. 33.
- Stolestader*, see Kirke.
- Stævning*; dens Forkyndelse for Porten af den Indstævntes Bopæl. 105, 110. Ved Landstinget bruges kun Retsstævninger. 122. Kongens egne Stævninger. 12. Den, der er stævnet under en anden Jurisdiction end den, hvorunder han boer, frifindes for Rigens Forfölgnig. 304.
- Supplicats* (d. e. Klage), af Bönderne over en Slotskriver. 79.
- Svendborg Skole*. Gave til Samme. 164.
- Synsforretning*, Synsbrev. 155.
- Synsmænd* i Anledning af en Rebningsforretning. 30. Angaaende en Vej. 330.
- Sædvane*, paaberaabt 179, 336.
- Söret*, Frederik d. 2dens, paaberaabt. 100.
- Testament*, en gift Kones; en Gave, som deri ikke var indfört, kjendt ugyldig. 286.
- Tiende* forholdes en Præst. 201.
- Tjencsteforhold* paa Livstid. 47, 69, 70.
- Tilbud* at rette for sig. 3, 4. Kan ikke standse Rigens Forfölgnig.
- Tilhjemlingseed*, dens Oprindelse. 180.
- Tingfred*. 328, 330.
- Tinghöringer* dömmen. 160.
- Tinglæsning* af Kongelige Mandater ved Herredsting og Landsting, men ikke ved Birketing. 227.
- Tingsvidne* ugyldigt, naar Vedkommende ei dertil har faaet lovlig Varsel. 34. Paastaaes at være ugyldigt, fordi det er optaget længe efterat Factum var foregaaet. 76. 77. T., angaaende et Forlig kjendes ugyldigt, fordi det ikke er optaget strax efter

- dets Indgaaelse. 122, 184. Tingsvidner maa ei be-
segles hjemme hos Herredsfogden. 199. Tingsvid-
ners Beskrivelse, derfor betalt 3 Mark. 281. 4
Mænd kunne udstede Tingsvidner. 320.
- Tremark*, de, som ikke eje, uvederhæftige. 214.
- Tremarkbøder* ere ikke infamerende. 134. Ansees
derimod saaledes i Aaret 1578. S. 312 Not. For
Injurier. 335.
- Troldom*. 38, 93, 128. Ny Lov angaaende Trol-
doms-Sager loves. 206.
- Trolovelse*, ophævet paa Grund af „den onde Syge“.
125.
- Trudsel*, anvendte, for at tvinge Nogen til at un-
derskrive et Document, skulle bevises, for at tages
i Betragtning. 233.
- Tvang*, beviislig, anvendt ved et Documents Udstede-
else, gjør dette ugyldigt. 260, 264 Not.
- Tyveran*. 219.
- Tönder* indbrændes (Justeres) i Viborg med Byens
Mærke. 70. Falsk Töndemaal. 71, 77.
- Udeblivelse*. Sagvolder, som udebliver, gives Ret til
yderligere Forvar. 176.
- Udenlandsreise* ikke taget i Betragtning som For-
fald ved Rigens Ret. 21.
- Udenretstilstaelse*. 320 Not.
- Udmark*. 209.
- Udskrivning* af Krigsfolk, foretaget ved Kirken. 81.
- Ufri Mand*. 170. Maa ikke kjøbe frit Jordegods. 315.
- Ugedagsmænd*, Adelen, akattefri. 168. Daglig Uge-
dagsgjerning. 168.
- Ugildhed* forklæres. 149. Sagsøgerens Ugildhed med-
fører, at Sagvolderen frifindes. 150.
- Uhjemmelt*. Tiltale for Uhjemmelt. 120 Not.
- Umyndiges* Pantsættelse af Jord ansees for gyldig,
fordi det var Kjøbegods. 39.
- Underskrifts* Nødvendighed under Gjeldsbreve. 7.
- Underskriver*. 75.
- Uvidenhed* om et tingsløst Kgl. Mandat, forkastet som
Undskyldning for ikke at have efterkommet det.
227.
- Vaaben*, adeligt, Bevist for Adelskab. 167. Indbrændt,
eller malet paa et Vindue, ituslaaes, hvittet ansees
for en Fornærmelse. 220. Vaaben medbringes til
Tinge. 328.
- Valdemar*, Kong, hans Love paaberaabte. 271.
- Varsel*, Indsigelser mod givet Varsel. 104. 7 Dages
Varsel til Landstinget. 104.
- Vicariegods* i Roeskilde. 83.
- Vidisser*, derved kan Ejendom forsvares, ikke vindes.
92, jvfr. 191.
- Vidner*; deres Afhørelse forsømt af Nævninger. 93.
Vidne kan ingen være, som ikke er 15 Aar. 131.
Vidner underkjøbte. 131. Vidnebevis svækket ved
tidligere aflagt Eed af Sagvolderen. 161. Fældes
307. Nærbeslægtede og besvogrede Vidner ansees
ikke. 308.
- Vidneførsel* om Ord (at vidne Nogen sin Mund fra).
308, 320 Not.
- Visitation*, fremmede Skipperes Forening, om at
modsatte sig Visitation. 100.
- Vold*. 32, 36, 121. Derfor ansees den, der ej til
Fardag vil forlade Gaarden. 177. En Mand, der
har pantsat sin Jord, kjendes skyldig i Vold, fordi
han bruger den, inden han har betalt Pantecredi-
tor. 258. Om Vold i Birk, s. Birk.
- Vornedskab* i Jylland. 288.
- Vurderingseed*, dens Oprindelse. 180 Not.
- Værge*. Tvivl om en Broder, som Værge, har Mynd-
ighed til at indgaae en Disposition angaaende hans
Myndlings Arveret. 144. En Værge dømt fra Vær-
gemaal af Kongen og Rigens Raad. 41. Kongen
ansøges om at være Værge for en Enke. 171. En
Værges Handlinger, i Anledning af et Skifte paa
en Umyndigs Vegne, kjendes ugyldige. 211. En
Værge beskikket af Kongen. 267 Not. Klage over
en Værge (Peder Oxe). 311.
- Værgpenge*. 312.
- Værneting*, see *Adel*.
- Ægter*, Bønder straffes for ej at gjøre. 195.
- Ægteskab*. En, som havde lovet Ægteskab, for at
faae en Gaard i Fæste, dømt pligtig til at ægte Pi-
gen. 215.
- Æresager*, see *Injurier*.
- Öresunds Told*, see *Løstegjeld*.

B. Ordregister.

- A**
Aabod 22.
Aabyggis-Toft 210.
Aaraad 58.
Aardt (Partic. af at æriæ) 18.
Aas 20.
Abildgaard 108.
Adilsslot 113.
Afbevis 215, 233.
Afkalling 26.
Afstille 319.
Aftale 319.
Agtiat (Superlat. af agtet) 168.
Andsvar 179.
- Baade 257.
Baandstager (Bundst.) 138.
Bagstandt 304.
Bagvinde 183.
Bandføre 119.
Beder (Afgift) 157.
Beklage 241.
Berette 265.
Berøbe 129.
Beskede 50.
Besnille 72.
Bestendig 79, 111, 133.
Besverlig (finde sig) 255.
Betænke (Subst.) 115.
Bevillige 49.
Binde Eed 180.
- Bing 32.
Birkvold 320.
Bistandt (Bestand) 146.
Bistendig, see bestendig
Bleer 27.
Bleg 209.
Bleyre 217.
Bogseed 179, 180.
Borgemand 49.
Brofiel 305.
Brugelighed 290.
Bruunbollit (?) 27.
Byens Jern 97.
Byskleppe 80.
Bönderknegte 72.
- Dobbel 323.
Dum 264.
- Efter 322.
Egthe (Verb.) 241.
Eyersbrev 246.
Everlig 273.
- Fald 2.
Fald (Agerskifte) 19.
Fast 330.
Fellidbunden 252.
Fem (trende) 321.
Ferdis 68.
Field 108.
Fledt oc Fellig 141.
- Forbeding 319.
Forblotte 68.
Fordrag (have i) 181.
Forfald 91.
Forgive 74, 101.
Forklare sig (af Dele) 201.
Forknipt 226.
Forlagt 212.
Forschrift 2, 61.
Forsee sig 257.
Forslaa 62.
Forte 208.
Forved 40.
Forvisse (?) 2.
Fremlide 198.
Fulddriffve 214, 216.
Fædrift 251.
Fölgebrev 244.
Fönöd 7.
Fördzel 195.
- Gaardgang 197.
Gadelykke 209.
Gangearf 147.
Gieldner 138, 139.
Grene, at 107.
Grenetræer 109.
Gribsjord 249.
Grob 209.
- Hand (at tage sin Haand igien) 66, 73.
- Handel 170.
Handfad 307.
Hende 83, 335.
Hengende (Subst.) 137, 160.
Herritznæfn 198.
Hestehave 108.
Hielperede 73.
Hofmod 228.
Hov og Horn (at ligge under) 210.
Hölie 219.
- Illingsbrev 296.
Iddreft 209.
Indgang 296, 299.
Indstede. 44.
Indtægtfæ 317.
- Klaffdt (?) 20.
Klagebrev 247.
Klamers 201 (Adj.).
Koependinge 241.
Kongesag 97, 319.
Kongeskat 71, 168.
Kongfald 90.
Kongsfaldsmaal 319.
Korn 253.
Kynde. 5.
Kyndiglösen 254.
Könlösen (Kynlösen) 5.

- Laane** 238.
Ladt 76.
Lauger 198 see Lag, II.
 205. 222.
Lest (Subst.) 279.
Lest (Adj.) 280.
Lod (sidde over Lod og
 Laug) 143.
Lodden gaaer 106.
Lofning, Lofningsmænd
 182.
Lougmand, Lougsmænd
 182.
Lovfallen 65.
Lovværge 206.
Lægge igennem 76.

Maalgaard 256.
Maalamand 257.
Mandermaal 133.
Mandheld 135.
Markemode 250.
Midlerthid (Subst.) 152.
Missive-Brev 111.
Mundheld 115, 136, 138.
Mægtiggjøre 196.
Møde 109.

Nedslaa 80.
Neffdemænd 283.
- Neffningsmænd** 116.
Offuersee 236.
Ombelange 113.
Omdrage 208, 314.
Omtage? 74.
Opdragelse 274.
Optage 231.
Optinge 117.
Paarömmet 295.
Paastaer 207.
Partisk 129.
Pinck 60.
Pladsarit 9.
Platse 38.

Reensbroder 31.
Rette-Tale 230.

Saarmaal 281.
Saugden 216.
Seerlodt (Sær Lod) 143.
Seermærke 249.
Seiermere 69.
Sendesbref 20.
Sendingebreff 229.
Settinger Jord 248.
Siunsbref 29, 155.
Skadeboed 103.
Skjel 53.
- Skjeltræer** 112.
Skiftning 250.
Skioldside 146.
Skiufing (Skyfing) 113.
Skiæræ 130.
Skiöllingsbrev 50.
Slag 253.
Slee (?) 195.
Snapslandsting 123, 136,
 158.
Solfald 154.
Sompt (noget) 181.
Sortgrimet 89.
Stemp 22.
Stift 226.
Stug 249.
Sudder 21.

Tage paa 60.
Tee 79.
Thagmand 44.
Tilfald 259, 296.
Tilgang 249, 294.
Tilladelsebrev (Opladel-
 sesbrev) 166.
Tillegge 50.
Tilstaae 148.
Tiltroe 107 (maaskee til-
 betroe, s. 112).
Tiltrænge 65.
- Tingkalde** 312, 330.
Tockeskifte 191, 193.
Trind (Mönt) 78.
Töie. 103.

Uadvarligen 53.
Ubevarit 88.
Udbud 80.
Udbudshandel 80.
Udbudsknegte 81.
Udbudsmænd 81.
Uddrest 209.
Udeskning 229.
Udligger 102.
Ukiend (Jord) 20.
Umyndighed 148 Not.
Undskyldit (Subst.) 253.
Usindig 296.

Vaad 109.
Vanförsæl 26.
Vaxoxe 103.
Vid (Partic.), væt, af at
 vætæ. 59.
Vidnismænd 116, 230.
Vildt 147.
Voldsvoren 259.
Vongleme 7.
Ædle (at) 184.

C. Register over Personers Navne.

- Alpinas*, Christian Machabæus, Kannik 270.
Andersen, Björn, til Steenholt 32, 83, 162, 190, 247, 292, 296, 298.
— — til Vidskylle 220.
— Jacob, 296, 298.
— Jens, Raadmand i Viborg 78.
— Jens, Biskop 154.
— Jeppe 298.
— Niels til Kastrup 185.
— Niels til Lundby 141.
Andersdatter, Inger 298.
Arnfeldt, Henrik, Landsdommer 89.
Axelsdatter, Anne 296.
- Bang*, Christopher, Raadmand 221.
— Jörgen, Raadmand 235.
— Poul, Borgermester i Assens 235.
Banner, Erik 171.
— Frands til Kokkedal 87.
— Otte 128, 136 — til Asdal 302.
Basse, Erik, til Sörup 185.
Bech, Albret, til Beldringe 224.
— Jochim, Rentemester 55.
— Lauge, til Förslöv 185, 224.
Bild, Effert, til Ravnholt 32, 60, 190.
— Niels 176 Not.
Bilde, Anders 35, 158 Not.
— Edele 21.
— Eggert 253.
— Frands, til Hvedholm 21.
— Hans 253.
— Hartvig, til Vallen 94.
- Bilde*, Ingeborg 55.
— Jens 253.
— Jörgen 106.
— Margrete 105, 111, 200.
— Peder, til Svanholm 13, 105, 256, 190, 310.
— Steen 252, 254, 300.
Björn, Jacob 292.
Boyneberg, van 42.
Bragde (Bræde), Gjørrel Fadersdatter 42.
— Holger, til Hammer 283.
— Lauge, til Krogholm 13, 42.
— Masgrete 42.
— Otto, til Knudstrup 13, 43, 190, 239, 242.
Brock, Lauge, til Estrup 105.
— Morten, til Barløse, Landsdommer 179, 197, 206, 219, 232, 254, 313.
Brockenkuus, Ejler, til Söndergaard 185.
— Frands, til Egeskov, 13, 40.
— Johan, til Leerbek 63, 222, 250, 283.
— Kjeld 250.
Bryske, Anthonius, til Langesö 13, 36, 171, 191.
— Carl 121 Not., 147.
— Christian 121, 147.
— Grethe 120, 140.
— Jörgen 120.
Busk, Jörgen, Skibs-Hövedsmand 100.
- Christiernsen*, Peder, til Hjelmaö 54 Not., 55.
Clausen, Jörgen 243.
— Niels, Biskop 297.
Clement, Skipper 240.
Clementsén, Niels 325.

- Daa*, Anne Stilsdatter 260.
 — Claus, til Ravnstrup 224.
 — Hans 254, 264, 267.
 — Jesper 243.
 — Jörgen, til Volderup 185, 243, 260.
 — Knud 267 Not., 179.
 — Oluf 185.
 — Sophie 5, 200, 267.
- Dohna*, Christopher, v. 158.
- Dresselbjerg*, Anders 140.
 — Hans 185.
 — Vilhelm 140.
- Durham*, Alexander 176 Not.
- Dyre*, Claus, Iversen til Boller 92.
 — Frands 51, 63.
- Emicksen*, Anders, til Steensgaard 10.
 — Anders, til Jerstrup 265.
 — Otte 265, 298.
- Falster*, Mogens 39.
- Ficksen*, Axel, til Broholm 7.
- Friis*, Anne 268 Not.
 — Henrik 164.
 — Johan, til Hesselager 13, 162, 190.
 — Jörgen (?) 139.
 — Jörgen, Biskop i Viborg 240.
 — Niels, til Hesselager 144, 162, 268.
- Galskjöt*, Christopher, til Gammelgaard 289.
 — Otte, til Ploustrup 136.
- Glanbek*, Claus 221.
- Glob*, Dorthe 292.
 — Niels, Biskop 238.
 — Oluf 292.
- Godskesdatter*, Mette, Priorinde i St. Peders Kloster i Lund 234.
- Gregersen*, Bent, Landstingshører 185.
 — Bent, Abbed 292.
- Greyn*, Anders 283.
- Grvis*, Palle 126.
- Grubbe*, Ejler, til Lystrup 94, 97.
 — Knud, til Alslöv 283.
- Gyldenstjern*, Anders 173.
 — Christian, til Stiernholm 283.
 — Erik 173.
 — Hannibal 317.
- Gyldenstiern*, Henrik, til Aagaard 165.
 — Jörgen Olufsen 171, 173.
 — Knud, til Thim 12, 165, 171.
 — Lene Olufsdatter, til Estvadgaard 170.
 — Ludvig 172.
 — Margrete 2.
 — Niels Ludvigsen 2.
 — Oluf 172, 173.
 — Otto 2, 170, 316.
 — Peder, til Thim 220, 256, 324.
- Göye*, Albret, til Krænkerup 191.
 — Birgitte 187, 202, 224, 268, 283, 301.
 — Christoffer, til Avindbjerg 63, 136, 198.
 — Christoffer, til Gunderslevholm 185, 187, 275, 301, 304, 311.
 — Ellen 192.
 — Eskild, til Skörringe 10, 37, 191.
 — Falk 191.
 — Helvig 192, 202 Not., 224.
 — Henning, til Kjerstrup 185.
 — Ide 191, 192.
 — Magnus (Mogens) 188, 258, 275.
- Hagen*, Henning von 128.
- Hansen*, Peder, Landsdommer paa Bornholm 307.
- Hardenbjerg*, Ane 275.
 — Ejler, til Matrup 14, 140.
 — Erik 180.
- Hegelund*, Peder, Borgemester i Viborg 70.
- Hemmingsen*, Niels, Dr. 283.
- Henriksen*, Eggert 8, 264.
 — Otto, see *Gyldenstierne*.
- Holck*, Hans 246.
 — Henrik 125.
 — Manderup 247, 250.
 — Margrete 246.
- Holgersen*, Gregers, til Vosborg 269, 290.
- Hundermark*, Peder 8, 36, 37, 235.
- Hvid*, Mads, Magister (Mester) 170.
- Hvitfeld*, Arvidt, til Lällö 144, 214 (Arvid) 272, 288.
 — Beate 145.
 — Christoffer 211, 206.
 — Jacob 144, 272.
 — Lisbeth 145.
 — Öllegaard, see *Trollø*.
- Hüeg*, Albret 170.
 — Ane 156 Not.

- Höeg**, Anne Madsdatter, til Nörsgaard 170.
 — Jacob Eskildsen 156 Not., 277.
 — Just 156 Not., 157.
- Höiecken**, Hartvig, til Thogeröd 224.
- Ipsdatter**, Marene til Vestergaard 208.
- Iversen**, Claus, see *Dyre*.
 — Markus 296.
- Jacobsen**, Balthasar, Erkedegn 279.
- Jensen**, Agate 47.
 — Enevold, til Visborg 47.
 — Malti 56, 136, 249, 304.
 — Niels 128.
- Joensen**, Niels, til Thostelund 136, 226, 238.
- Joestesen**, s. *Juel*.
- Johan**, Hertug 47.
- Johansen**, Hans, til Fobitslet 131, 136.
- Jude**, Peder, Borgemester i Malmö 233.
 — Poul, Borgemester 97.
- Juel**, Axel (Absalon), til Villestrup, Landsdommer
 15, 26, 38, 45, 52, 149, 165, 166, 201,
 211, 216, 256, 259, 283.
 — Christiern 128.
 — Erik 208.
 — Hartvig, til Palsgaard 55, 209.
 — Iver, til Heegaard 16.
 — Mogens Joestesen 205.
 — Niels 51, 205.
 — Niels Sörensen, Kannik 286.
 — Palle, til Strandet, Landsdommer 16, 27, 28,
 128, 149, 201, 211, 216, 256, 259, 292,
 304.
 — Sören 297, 298.
 — Vincents, til Clausholm 192.
- Jørgensen**, Jens, til Egelykke 213.
- Kaas**, Björn, til Starupgaard 32, 181, 190, 205, 209,
 216, 222, 250, 292.
 — Erik, til Lindbjerggaard 128, 136, 181, 209.
 — Iver, til Ørndrup 180
 — Niels, til Torupgaard, Cantler. 128, 292, 324.
 — — til Damsgaard 321.
- Kjetting**, Sueder, Lehnmand 161.
- Knopper**, Albert, Dr. jur. 283.
- Knub**, Marene, see *Rosenkrands*.
- Knudsdatter**, Karine (Daa) 243.
- Kotti**, Jörgen, Borgemester 10.
- Krabbe**, Erik, til Bustrup 200, 209.
 — Margrethe 200.
- Krausse**, Eiler, til Eegholm 151, 185, 224, 227, 269.
- Krummedige**, Henrik 264 Not.
- Krumpen**, Johanne 156 Not.
 — Jörgen 156 Not.
 — Otte, til Trudsholm 13, 66, 67 Not., 69, 113,
 156 Not., 157, 158, 190, 277.
- Kruse**, Enevold, til Vinge 209.
- Lange**, Erik 51? (maaskee Lunge) 64.
- Lauritzen**, Anders, Dr. 283.
 — Axel, 264 Not.
 — Christopher 63.
 — Peder 38.
- Lazmand**, Else 154.
 — Peder 153.
 — Poul 153.
 — Thale (Ulfstand) 153.
- Lonno**, Jesper 63, jvfr. Rettelserne.
- Lundt**, Mattis 8.
- Lunge**, Iver 197, 204.
- Lykke**, Anne 66, 113, 157 Not.
 — — (til Skovgaard) 128 Not.
 — — Lykkesdatter, til Demstrup 134, 228, 277.
 — Erik, til Skovgaard 250, 319.
 — Jörgen, til Overgaard 13, 66, 128, 134, 147, 158
 Not., 165, 168, 190, 222, 229, 238, 249,
 277.
 — Kirsten 176 Not.
 — Peder 158 Not., 176 Not.
- Madsen**, Jeppe, Borgemester i Bogense 265.
 — Niels, Borgemester i Malmö 233.
 — Poul, Superintendent 283.
- Malthesön**, Albret til Möllerup 222.
 — Baldtzer, til Restrup 128, 136.
- Marquardsen**, Niels 296.
- Marsvin**, Anne 40.
 — Jörgen 39, 41, 202, 216, 224, 259, 263, 283, 315.
- Medelfart**, Hans, Borgemester 126.
- Mehlen** (Melen), van, Palle 7.
- Michelsen**, Hans, Rector 284.
- Mogensen**, Jens 212.
 — Jeppe 208.
- Mouritzen**, Ane, see *Hardenbjerg*.

- Mouritzen**, Oluf (Krogenos), til Bollerup 185, 187, 202, 224, 275.
- Munk**, Christen, til Tobberup 292.
- Ebbe, til Fjellebro 213.
 - Else 45.
 - Gunde 165.
 - Jesper 45.
 - Ide, til Totterup, *see Rosenkrands*.
 - Lars, til Hungstrup 165.
 - Ludvig 64, 128, 176 Not.
 - Niels, til Gilling 166.
 - Oluf, til Tvissel 20, 55, 171, 173.
 - Peder 120, 125, 324.
 - Peder til Estvadgaard 175, 176 Not., 220, 256, 317.
 - — til Haubro 165.
 - — til Kunderup 165.
 - Sören 166.
- Nielsen**, Bildt, til Gammelbrogaard 153.
- Stygge, *see Rosenkrands*.
 - Henrik, til Gundetved 185, 224, Landsdommer.
 - Jörgen, til Jonstrup 224.
- Norby**, Anne, Oldeland, Enke efter Hans Norby 32, 36, 232.
- Ide 153, 155.
 - Jacob 155.
 - Otto 185.
- Oldeland**, Anne, *see Norby*.
- Hans 264.
 - — til Verup 326.
 - Lauritz 264.
- Oxe**, Albret, til Nielstrup 224, 283.
- Peder, til Gisselfeldt 32, 116, 190, 294, 310.
 - Johanne 310.
 - Pernille 181.
 - Torben 264 Not., 11.
- Pallisen**, Thomas, Borgemester i Kiöge 292.
- Pallisdatter**, Frue Mette 211.
- Pasbjerg**, Mandrup, til Sandbygaard 224, 308, 324.
- Pedersen**, Gjorft, til Palsgaard 250.
- Jakob, Borgemester 233.
 - Mogens, til Thyrestrup 250.
 - Oluf, Borgemester 176.
 - Peder, Borgemester i Kjöge 292.
- Pedersdatter**, Dorthe, til Visselbjerg 319.
- Pers**, Fru Ingeborg 84.
- Persen**, Rembolt, Kannik i Viborg 79.
- Philipsen**, Hans, Dr. 283.
- Podebusk**, Erik, til Bistrup 58, 90, 253.
- Jytte 105.
 - Mouritz, til Kjörup 55, 275, 313.
- Poulsen**, Christen, Prior 10.
- Povisk**, Agathe til Visberggaard 16.
- Qvitzov**, Henning til Spandager 14, 37.
- Reventlou**, Margrethe, *see Krabbe*.
- Rosengard**, Theus 185.
- Rosenkrands**, Anne 95.
- Axel 55, 171.
 - Birgitte 156 Not., 157, 301.
 - Claus 55.
 - Eiler Styggesen 156 Not.
 - Erik, til Langten 369.
 - — til Valsö 120, 185.
 - — til Kjerstrup 220, 249, 256.
 - Holger, til Boller 13, 31, 149, 187, 190, 246, 294, 301.
 - Ide 55, 208.
 - Jörgen, til Rosenholm 14, 49, 149, 187, 256, 324.
 - Kirsten 156 Not.
 - Marene 157.
 - Mette 310.
 - Niels 179.
 - Oluf 55, 208.
 - Peder 156 Not.
 - Stygge 156 Not., 157.
 - Stygge Nielsen 156 Not.
- Rosenspar**, Steen, til Skarrolt 14.
- Rostrup**, Albert, til Skovgaard 283.
- Ellene 156 Not., 157.
 - Jacob 156 Not., 157, 277 (til Leergrav).
 - Kirstine, Rudsdatter 63 Not.
 - Lauritz, til Ristrup 63, 156 Not., 157.
- Rud**, Erik, til Fuglesang 32, 39, 117, 120, 147, 152, 176, 190, 249, 254, 256, 260, 267.
- Jörgen 63, 64.
 - Kirstine, til Jungertgaard 16.
 - Otto 85.
 - Peder 120, 140.
 - Pernille 85
- Rudsdatter**, Johanne 41.
- Rülsö**, Per Nielsen 84.
- Rönnov**, Anne 175.

- Rønnov*, Eller, til Hvidkilde 14.
- Saxen*, Niels, Borgemester 125.
- Saxtrup*, Björn, til Ousby, Landsdommer 227, 269.
- Schade*, Niels 128.
- Seefeld*, Agate 47.
— Jacob til Vishorg 47, 128, 292.
- Sested*, Jörgen 218.
— Michel 234.
- Skaffve*, Herluf, til Eskildstrup, Landsdommer 114, 185, 224, 227, 283, 292.
- Skeel*, Albret, 51, 56, 63 (til Fusinge.) 290 (til Hamelmose).
— Hans 18.
— Herman 63 Not.
— Margrete 63.
- Skinckel*, Anne 38.
- Skougaard*, Hans, til Gundestrup 220, 256.
— Hans, Erkedegn 52.
— Johan 175, 176 Not., 224.
— Jörgen 176 Not.
— Karen 211.
- Skram*, Christen 211.
— Ellene, see *Rostrup*.
— Hartvig 212.
— Jacob 211.
— Johanne 92.
— Jörgen 180.
— Lauritz 51, 321.
— Niels 156 Not., 211.
— Ove 63, 136, 156 Not., 157, 180, 211.
— Palle 211.
— Peder, til Urup 4, 32, 92, 190, 224.
- Sparre*, Gabriel 253.
- Spegel*, Hans 121.
- Spend*, Jens 212.
— Simon 208.
- Steenen*, Knud, til Lundbygaard 185, 224, 297.
- Stige*, Berthe 45.
— Enevold 45.
- Stiisen*, Oluf, see *Mouritzen* (275—276).
- Stiisdatter*, Anne (Daa) 243, 260.
- Stygge*, Hans 326.
— Niels 325.
- Styggesen*, see *Rosenkrands*.
- Thommesen*, Jens 212.
— Hartvig 51.
- Thøgersen*, Biskop i Viborg 201.
- Thønnesen*, see *Viffert*.
- Thønnisdatter*, Kirsten (Munk) 214.
- Tidemand*, Marqvard, til Hellerup 7.
- Thott*, Tage, til Eriksholm 105.
- Trolle*, Børge, til Lillö 32, 105, 144, 146, 190.
— Herluf, til Herlufsholm 13, 144, 187, 202, 268, 282, 301 Not.
— Jacob 144, 188.
— Margarethe 144, 146.
— Niels 144, 146, 268 Not., 272.
— Öllegaard 144, 145, 268.
- Trudsen*, Gregers 191, til Estrup.
- Ulfeld*, Christoffer, til Jershave 14.
— Eggert, til Kragerup 185, 224, 227.
— Ellen 7 Not.
— Jakob, til Koxbölle 174, 256.
— Palle 10, 37.
- Ulfstand*, Gregers 105, 106 (Trudsen) 200, 283.
— Hack 60, 140, 249.
— Jens 106.
— Niels 106.
- Unckersen*, Hans, Borgermester 10.
- Urne*, Anders 8.
— Ane 5, 176 Not.
— Axel, til Sögaard 39, 60, 151, 249.
— Carl 175, 176 Not.
— Christoffer, til Rygaard 14, 175, 176 Not.
— Claus 144.
— Johan 5, 175, 176 Not., til Valsö 224.
— Lave, til Rygaard 7, til Beltebjerg 144.
— Lisbet 175, 176 Not.
— Margrete 176 Not.
— Mette 174, 176 Not.
- Valkendorf*, Christopher 284, 310.
— Erik, til Glorup 38, 39, 94, 185, 224, 292.
— Jakob 38.
— Margarete 39.
- Vønstermand*, Henning, til Pilegaard 155, 221.
— Johan, til Ölstrup 224.
— Lauge, til Stadtager, Landsdommer 94, 256.
— Morten, til Krogen 283.
- Viffert*, Axel, til Axelvold 30, 103, 220, 222, 256, 279.
— Corfitz 113, 134, 195 (Thønnesen) 326.
— Niels 190.
- Visk*, van der, Jörgen, Lensmand 257.
- Vogensen*, Poul, til Skovsbro (?) 303.

D. Register over Steders Navne.

<p>Aagaard 105.
 Aalholm (Olleholm) 264, 263.
 Aarsherred 44, 58, 239.
 Aarup 239.
 Afvindsbjerg 136.
 Aildtorp 116.
 Auffning 106.
 Alling 319.
 Almind 136.
 Alning (?) 136.
 Arden (lille) 168.
 Asdal 136.
 Axelvold 221, 256.</p> | <p>Bierholm 206.
 Biernit 21.
 Bierre-Herred 248.
 Bigum 208.
 Birkemose 139, 155.
 Bistrup 58, 90, 197.
 Bistrup Birketing 107.
 Biørnholm 110.
 Bogherred 154, 198.
 Boller (Bolver) 13, 220, 246.
 Bollerup 185.
 Bonderup 165.
 Borseherred 67.
 Bosieholm 153.
 Brangstrup 54.
 Branning (Bramming?) 103.
 Breding 84.
 Bregenholm 278.
 Bregentved 275.
 Bregninge 95.
 Brendholm 67.
 Briørup 78.
 Bromose 155.
 Brundsgaard 214.
 Bukkerup 198.
 Bustrup 200.
 Bygholm 315.</p> | <p>Bølle 182.
 Bøstrup. 230.

 Clausholm 192, 305.
 Clemmidskær Soga paa Bornholm 160.

 Dallund 171.
 Damsgaard 51, 321.
 Dansken (Dantzig) 60, 85.
 Degensgaard 132.
 Dempstrup 228.
 Dennerup 87.
 Deybygaard (Dreybygaard) 8.
 Diege 107.
 Dreyslette 153.
 Dronningborg 49, 205, 206, 262, 278.
 Dybek 220, 315.
 Dødeholm 155.

 Ehheskov 69.
 Eegholm 151, 185, 224, 219.
 Egelykke 213.
 Egeskov 13.</p> | <p>Egestorp 116.
 Elkær 136.
 Emeraldöv 247.
 Engbølle 256.
 Engdal 78.
 Enggaard 244, 261.
 Eriksholm 105.
 Eskildstrup 114, 185, 224, 263.
 Eskær 205.
 Espe 97.
 Estrup 105, 106, 110, 191, 273.
 Estvadgaard 2, 120, 170, 175, 220, 317.

 Eveldrup 79.
 Faartoft 122.
 Faburg 127.
 Falegaard (?) 78.
 Farstrup 209.
 Fiellebro 212.
 Fielsted 205.
 Finderup 78.
 Finds Herred 68, 129, 195, 229.
 Flakkebjerg Herred 114, 152.</p> |
|---|--|---|--|

- Fleskum Herred 81.
 Flye 82.
 Fobitalet 131, 136.
 Frölund 114, 152.
 Fröslöv 35.
 Fuglesang 32, 176.
 Fulseherred 116, 256.
 Funder 189.
 Fusing 106.
 Fusingö 58.
 Fuur 52.
 Förslöv 185, 224.
- Gaasdal 90.
 Gallestrup 139.
 Gammelbrogaard 153.
 Gammelgaard 289.
 Gammelstrup 272.
 Gauenby 280.
 Gerlöf 83.
 Glerdekrog 155.
 Giested 178.
 Gilssing 186.
 Gistum Herred 165.
 Giseifeld 87.
 Glerup 67, 69.
 Glorup 185, 224.
 Grundför (?) 119.
 Grønningen 287.
 Grønninggaard 287.
 Gudme 162.
 Guifuer 44.
 Guldbjerg Sogn 244.
 Guldborg-Enge 85.
 Gundelund 222.
 Gundersløvholm 185.
 Gundestrup 220.
 Gundetved 185, 224.
- Haasum 200.
 Hagestakov Lehn 107.
 Hagested 324, 328.
 Hage 44, 65, 67, 113,
 129, 134, 195, 238.
- Haldsherred 108.
 Halkjær 179.
 Hammer 283.
 Hammerløv 71.
 Hammergaard 136, 180.
 Hammelse 209 (jvfr. Rettelserne).
 Hammershuus 161 Not.
 Haregaard 216.
 Hare-Herred 216.
 Harritzløf 95.
 Hattinge 24, 26.
 Haubro 165.
 Hede 247.
 Havrelykke 116.
 Heegaard 16.
 Hellumslöv Herred 246.
 Henborg 19.
 Herluf By 145.
 Herlufsholm 12, 186, 187.
 Herre (?) 107.
 Herritzlef 116.
 Herrup 79.
 Hesselager 116, 144, 162,
 268.
 Hickeberg 249.
 Hillerødsholm 188.
 Hierck 217 (jvfr. Rettelserne).
 Hindsgavl 278.
 Hindsted 49, 168.
 Hirsid (?) 87.
 Holbrod 155.
 Holmgaard 58, 136, 219,
 249.
 Horns Herred 84, 205.
 Hornum 58, 240.
 Hundsland Kloster 317.
 Hundstrup 124.
 Hungstrup 165.
 Hvedholm 21.
 Hverring 277, 298.
 Hvidbjerg 18.
 Hviding Herred 316.
 Hvidkilde 14.
 Hvilsted 247.
 Hyldtofte 256.
- Hynderup 5, 261.
 Høe (?) 319.
 Høgelef-Birk 133.
 Høggel 82.
 Høistrup 94.
 Høllingholm 63.
 Hønberg Herred 290.
- Jerløvherred 181.
 Jershave. 14, 328.
 Jerstrup 285.
 Jonstrup 224.
 Jørgensen 36.
 Jungertgaard 16, 63, 64.
- Kielstrup 49, 122.
 Kierlinge 328.
 Kierreby 2.
 Kiergaard 254.
 Kierstrup 185, 220, 226.
 Kirkeholm 155.
 Kiøravinge 328.
 Kiørup 55, 313.
 Klackrød 2.
 Knudstrup 13, 42, 301.
 Koberup 81.
 Koldedal 87.
 Korninge 24.
 Korrup 78.
 Korsøgaard (?) 51.
 Koxbølle 174.
 Krabbesholm 289 Not.
 Kragerup 183, 224.
 Kragerose 155.
 Krogholm 13, 42.
 Krøgendegaard 283 (jvfr. Fort. XXII).
 Krænkerup 95, 191.
 Kudditze 116.
 Kunderup 165.
- Ladager 88 (jvfr. Rettelserne).
 Langesø 13, 23.
 Langit 116.
- Langthen 269.
 Lavend 7.
 Leerbek 222.
 Leergraf 277.
 Leffvet 180.
 Lillö 38, 145.
 Lindbjerggaard 136, 181.
 Liusbjerg-Herred 118.
 Liusgaard 139.
 Lundby 141.
 Lundgaard 52, 91.
 Lundbygaard 185, 224.
 Lystrup 94, 197.
- Magleby 7.
 Mammen (?) 78.
 Mariager Kloster 222.
 Marup 87.
 Mogenstrup 264 Not.
 Morum 166.
 Mourød 262.
 Mullerup 78.
 Mulrød 196.
 Möllerup 222 (jvfr. Rettelserne).
 Mønster 82.
 Mönsted 78, 82.
 Mørdrup 78.
 Mørke 85.
- Nakkedal 47.
 Nees 134, 195, 328.
 Nielstrup 224.
 Nisum 241.
 Nygaard 18.
 Næsbyholm 192.
 Nøragergaard 325.
 Nørgaard, Nørregaard 47,
 170, 178.
 Nørreherred paa Lolland 116.
 — paa Bornholm 160.
 — paa Langeland 214.
 — i Jylland 287.
 Nørskov 262.

- Olderup** 114, 152, 204.
Olleholm 258.
Ollestrup 225.
Olskiersogn 180.
Opsneom (?) 103.
Orbeck 154.
Ore 116.
Ormholt 192.
Ormsløf 120 Not.
Orthe 264.
Oubylund 8.
Ousby 227.
Oustrup 44.
Overgaard 13.
- Padderup** 108.
Palsgaard 2, 55, 209, 250.
Pallisbjerg 128, 136, 256.
Pilegaard 155.
Ploustrup 136.
Poorpe 116.
Prindal 170.
Purup 77.
- Radsted** 95.
Raffnberg 155.
Raffnkiold 238.
Raffnstrup 90, 224.
Ravnholt 32.
Reffvisherred 79.
Resen 289.
Restrup 136 (jvfr. Ret-
 telserne).
Riisby 316.
Riisedal 209.
Riisgaard 131.
Rind 285.
Rindsherred 67, 69, 80,
 229, 325.
Ring Kloster 296.
Rogorpe 116.
Rommalt 106.
Romsing 200.
- Rosenholm** 14.
Rosenvold 249.
Rudgaard 10.
Rygaard 14, 175.
Rødsklær Sogn 160.
Røding 82, 139.
Røe Sogn 160.
Rørmose 155.
Rørum 128.
- Sandager** 261.
Sandby 116.
Sandbygaard 224.
Seebj 79.
Seest 46.
Semmested 69, 71.
Seyelgriis 155.
Silkeborg 131, 136.
Skadsherred 103.
Skafteler 121.
Skamby 313.
Skamme-Herred 33, 37,
 232, 313.
Skankholm 209.
Skarrolt 14.
Skivehuus 200.
Skorup 154.
Skovhyherred 5, 23, 261,
 280.
Skovgaard 181, 224, 250,
 283, 319.
Skørringe 10.
Smedstrup 243.
Smidstrup 262.
Smollerup 78, 81.
Smørup 239.
Snee 77.
Sneesør 90.
Snøde 213.
Spandager 14 (see Ret-
 telserne).
Spørring 118.
Starup 133.
Starupgaard 32, 205, 220,
 289.
Stanholm (?) 222.
Stadtager 94, 256.
- Steenholdt** 32, 83, 145.
Steensgaard 10.
Stevnsberred 35.
Stjernholm 283.
Storeheddinge 125.
Storm 107.
Strandby 154.
Strandet 16.
Strerup 197.
Støvringgaard 292, 295
 Not.
Svanholm 13, 220, 256.
Sæbygaard 181.
Søbek 79.
Søgaard 60, 116, 151, 223,
 249.
Søholm 253.
Sömersholm 153.
Søndergaard 185.
Sønderherred paa Lolland
 116.
 — paa Bornholm 307.
Sønderlyngs Herred 68,
 69.
Sørup 58, 71, 131, 185.
Søstrup 132.
Sötterup (Söllerup ?) 89.
- Torrig** 116.
Torpe 117.
Torpligaard 119.
Totterup 206.
Traneklær 8.
Trelleborg 23, 97.
Tressebølle 213.
Trudsholm 13, 156 Not.
Trudstrup 289.
Tryggevelde 213.
Tudse (?) 74.
Tvis 58.
Tvisel 20.
Tysted 165.
- Ugelriis** 79.
Uggeralef 32, 36.
Uggerslefgaard 37, 232.
Uldager 115.
Ulstrup 58.
Urup 32, 224, 256.
- Vallen** 94.
Vals 79.
Valsö 120, 185, 224.
Vammen 71.
Vang 156 Not., 277.
Varde-Birk 91.
Venneberg Herred 317
 (jvfr. Rettelserne).
Verup 328.
Vesteregede 88.
Vestergaard 8, 208, 209.
Vestergrønning 287.
Vesterlysbjerg Herred 118.
Viholt (?) 182.
Vidskölle 220.
Visköld Kloster 105.
Villestrup 106, 168, 256.
Villestrupgaard 169.
Vindum 26.
Vinge 209.
Vinkil 132.

Vlaborggaard 16	(jvfr. Voer 30.	Vrested 82.	Örum 128, 129.
Rettelserne).	Volderup 185.	Vroffve 78.	Örumgaard 128.
Visborg 47, 292.	Volstrup 181.		Örum Lehn 122.
Vialøff 23.	Vollum 304.		Ösle Kloster 229.
Viaselberg 319.	Vonsrupgaard 121, 140,	Ölstrup 224.	Österaffvit 116.
Viuf 47.	141.	Örndrup 181.	Östergaard 209.
Vlum 136.	Voeborg 269.	Örskov 29.	Österildt (?) 124.

Rettelser og Tillæg.

Til 2den Deel.

- Fortale S. V Note 2 Sp. L. 7 Mogens l. Eschild.**
 — — — — — 10 *Hack l. Holger.*
 — — — — — 18 *Hack l. Holgerdt.*
- S. 68 L. 10 Tingsvidner l. Domme.**
 — 135 — 10 Kongens Cantaler l. Rigens Cantaler.
 — 136 — 17 Alkom l. Atkom.
 — 145 Not. 2 *Marsell* betyder maaskee Mark Sølv;
 i det mindste forekommer i et Diplom
 fra 1475 (i Langeb. Diplomat.) følgende
 Sted: „Marsøllfs Jordh over all Bo-
 ringe Grundh“ (i Vends Herred i Fyen).
- 329 L. 9 1 Sp. Kongens l. Rigens.
 — 330 1 Sp. sidste L. Glider halvgeistligt l. Gilder
 halvgeistlige.
 — 335 Ordregister: Forbedelse 142 l. 242.
 — — — Forsvære l. 3, 116 l. 136.
 — — — Fylligbrev 116 l. 136.
 — — — Fæfød 317 l. 318.
 — 341 Stedregister: Guultvedt l. Gundtvedt.

I Rettelser og Tillæg til 2den Deel.

- Til S. 131 *Niels Marquardsen* var en *Skiernow*,
 ikke en *Rodsteen*. (R.).
 — — 135 Istedetfor *Hands Bilde* skal udentvivl læ-
 ses *H. Anders Bilde*. (R.).
 — — 206 *Hjelmsøgaard* laae i *Hjelmsømagle*, *Ring-*
sted Herred, *Sneesølv Sogn*. (R).

Til 3die Deel.

- S. 3 L. 11 Gyllenstienn l. Gyllenstiern.**
 — 8 Not. 5 Jvfr. Tillæg i 2den Deel til S. 116.
 — 13 — 1 *Christoffer Urne* anføres som død el-
 ler fangen i Slaget ved Svarteraa 1565,
 see Danske Mag. 3 R. 2. Bd. S. 89.
 Jvfr. iøvrigt *Beckers Orion* Quartals-
 skrift l. Bd.
- 14 L. 9 Spanndag;er l. *Sanndagger*.
 — 16 — 7 *Visberggaard* l. *Visborggaardt*.
 — 18 — 13 Om *Jörgen Hansen*, see Danske Ma-
 gazin II. 192 Not.
- 20 Not. 6 *Oluf Munk* havde *Skivebuus-Lehn* fra
 1539 til omtrent 1550, see Gen. og
 biogr. Archiv l. 196, 210.
- 23 — 1 tilføjes: S. 91—92.
 — 24 L. 14 Efter *hannom* udslettes Komma.
 — 28 — 6 f. n. vliid l. *viidere*.
 — 32 Not. 2 L. 4 anmeldes l. *ommeldes*.
 — 33 L. 7 MDLXVII l. MDLXVI.
 — 38 Den i Dommen Nr. 14 omtalte *Peder*
Lauridsen til *Torpegaard* i *Fyen* var
 af Slægten *Straale*. Frue *Anne Skin-*
kel døde d. 8de Mai 1586.
- 49 Hr. *Lauge Brade* til *Krogholm* i *Skaane*
 var død samme Aar (1567) d. 4 eller
 5te Marts (see *Sommelius de templo*
cathedr. Lundensi p. 143).

- S. 46 Not. 1 Retshistorie L. 1. Retshistorie § 180.
 — 47 L. 14 f. n. 1577 l. 1567.
 — - Den i Dommen omtalte Frue *Agathe* var en *Pogwisch*.
 — 51 L. 9 *Agita* l. *Agata*.
 — - — 13 f. n. Aalborg l. Aabjerg.
 — 54 Med Dommen Nr. 22, jvfr. *Peder Oxes* Levnet ved *Ryge* S. 221.
 — - Not. 1 L. 3 S. 209 l. S. 206.
 — 59 L. 7 f. n. Hofmester, en Skrivfejl for Marsk.
 — 63 — 9 Lanno l. Lonno (Lunow).
 — 85 Not. 1 L. 3 i Svartö l. paa Svartsiö.
 — 87 L. 7 Hirsliedt, maaskee Hæsedede under Gisselfeldt.
 — 88 — 13 f. n. Store Ladager; ligger i *Ramsö* Herred, Ejby Sogn.
 — 89 — 14 Sötterup; maaskee Süllerup i Herfølge Sogn.
 — 92 Not. 2 Aarstallet 1528 er udentvilt det rette, og ved Kong *Frederik* menes *Frederik d. 1ste*; *Claus Ipersen* (*Dyre*) til *Boller* døde allerede 1547; og selve Vidissen maa være noget ældre end 1568, da *Erik Skram*, som døde d. 30 April 1569, allerede var afgaaet som Landsdommer nogle Aar før sin Død. (R.)
 — 97 — 2 Om *Poul Jyde* jvfr. Hist. Tidsskrift V. 89—90.
 — 103 L. 2 og 16 Branning; maaskee Braumøng i Gjörding Herred.
 — - — 11 Opsneom; ligger i Skads Herred.
 — 105 sidste L. i Texten: til *Aagaard* udelades.
 — - Not. 3 *Lage Brok* den ældre døde efter 1500; den yngre 1565.
 — 111 L. 11 f. n. Haes l. *Hans*.
 — 113 Not. L. 6 Landstingsdom fra 1571. See S. 134.
 — 114 Not. 1 Jvfr. S. 151 Not.
 — 121 L. 11 *Christenne* l. *Chistenne*.
 — 125 Not. 2 sidste L. 1, 2 l. 1, 3.
 — 128 — 2 Pallesborg l. Pallesberg.
 — 131 L. 9 Löffuerdagen quasi l. Löffuerdagen *post* quasi &c.
 — - — 10 Föbitzlet l. Fobitslet.
 — 136 — 6 *Rostrup* l. *Restrup*.
 — 160 — 14 Spürgsmaalstegnet efter *Clemmidskier* udelades.
 S. 170 Not. 2 Hinding l. Ginding.
 — 179 sidste L. i Texten: Böllesgaard; Skrivfejl for *Barlösegaard*.
 — 180 L. 4 Löffuerdagen Dyonysi l. Löffuerdagen efter Dionysii.
 — 204 — 12 Ollerup; i Fyen, Sunds Herred; i Ollerup Sogn laae *Iver Lunges* Gaard Nielstrup.
 — 209 — 4 f. n. i Texten: *Albrit* til Hamermose l. *Albrit Skeel* til Hamelmose.
 — - — 4 f. n. i Texten: *Envoldt Kriise* l. *Envoldt Kruse*.
 — 217 — 5 Hinck l. Hierk (1 Harre Herred).
 — 220 Not. L. 6 *Hvitfeld* S. 627 l. 628.
 — - — 6 Danske Magaz. III. 318 l. 319.
 — - — 6 Danske Magaz. IV. 340 l. IV. 342.
 — 222 — 9 f. n. Miellerup; Skrivfejl for *Möllerup*.
 — 224 — 10 Thegerödt l. *Thogerödt*.
 — 227 Not. 1 Danske Magaz. V. 61 Jæs VI. 61.
 — 238 — 2 Biskop *Niels Glob's* Formand Biskop *Knud* levede endnu 1478; *Niels Glob* døde 1496.
 — 240 Not. 7 *Jörgen Friis* var allerede Biskop fra 1520.
 — 243 Med Dommen Nr. 95 jvfr. *Vedel Simonsens* Bidrag til Ruggaards Historie 2den Deels 1ste Afdel. S. 26, f.
 — 256 L. 5 og 9 f. n. *Jeppesen* l. *Jespersen*.
 — 260 Med Dommen Nr. 101 jvfr. *Vedel Simonsens* Bidrag til Ruggaards Hist. II. 2. S. 27—29 og *T. Beckers* Prospecter af danske Herregaarde (Gyldensteen).
 — 265 — 6 og 26 *Ericksen* l. *Emmicksen*.
 — 267 Not. Det her nævnte Brev af 12 Aug. 1571 findes i Ny D. Magazin IV. 168.
 — 277 Angaaende Hverringe, see S. 156.
 — 284 sidste L. efter *Christopher Walchendorff* tilføjes: locum tenente justitiarum.
 — 289 Not. 3 *Magdalene Banner* var ikke *Niels Høeghs* Stofdatter, og har ikke tilbragt *Iver Krabbe* Krabbesholm. (R.)
 — 298 L. 9 og 11 f. n. *Otthe Ericksen* l. *Otthe Emicksen*.
 — 301 — 3 og 4 f. n. I *Klevenfelds* Samlinger findes et Brev fra *Peder Oxen* til Frue *Birgitte Güje*, dat. d. 26 Januar 1574,

- hvori det hedder: „Dette Sküdde loid S. 317 L. 7 f. n. Venneborrig l. Venneberrig.
 jeg gaa for seeg uti Dag paa Köfne- — 319 -- 1 Frue *Dorethe Pedersdatter (Galt)* var
 hafns Byting paa *Sibretts Gord* til Enke efter *Jörgen Munk*.
Berritte Rosenkrantz.“ (R.) — 328 Not. 2 Aarstallet i Danske Atl. er urigtigt. (R.)
 S. 310 første L. 1568 l. 1578. — 336 L. 3 Hingherrit, d. e. Hindsted Herred.
 — 315 Not. 3 *Jörgen Marsvin* var gift med *Otto* — - Not. 2 Giessingholm, d. e. Lövenholm.
Gyldenstiernes Datter.
-

En stor Deel af de her meddeelte Rettelser skyldes Hr. *Kall-Rasmussen*, til hvem
 det paa flere Steder i Rettelserne og Anmærkningerne i Parenthese anbragte *R* sigter.

: